

ALDOUS HUXLEY

PONT ÉS ELLENPONT

REGÉNY

EURÓPA KÖNYVKIADÓ BUDAPEST 1983

*A FORDÍTÁS AZ ALÁBBI KIADÁS ALAPJÁN KÉSZÜLT:
ALDOUS HUXLEY
POINT COUNTER POINT*

*THE ALBATROSS COLLECTED EDITION, IN TWO VOLUMES, LEIPZIG, 1937
COPYRIGHT © MRS. LAURA HUXLEY 1928
HUNGARIAN TRANSLATION © LÁTÓ ANNA, 1983*

*Ó, emberségünk gyötrő végzete:
Egyfajta törvény szül, másfajta hordoz,
Hívságban nemz, s mégis hívságot tilt,
Betegnek teremt, s mégis épnek rendel.
A lét sokféle törvényt alkot — mi az oka?
Szenvedély és ész harca — csak béke nincs soha.
FULKE GREVILLE*

ELSŐ FEJEZET

- Ugye nem jössz későn? - Marjorie Carling hangja kért, szinte könyörgött.
- Nem, nem jövök későn - mondta Walter kedvetlenül és büntudatos bizonyossággal, hogy későn fog hazajönni. Bosszantotta Marjorie hangja. Kissé elnyújtottan, túl finoman beszélt - még amikor szenvedett is.
- Éjfélre, ne későbbben
- Éjfélre, ne későbbben. - Marjorie emlékeztethette volna azokra az időkre, amikor nélküle soha nem ment el este. Megtehetette volna, de nem tette; elvből. Walter szerelmét semmiképpen sem akarta kieroszakolni.
- Nos, mondjuk, egykor. Hiszen tudod, milyenek ezek az estélyek. - Valójában Marjorie nem tudta, hogy milyenek, egyszerűen azért, mert nem volt Walter felesége, és őt nem hívták meg. Férjét elhagyta Walter Bidlake kedvéért, és a kissé szadista hajlamú Carling, bosszúból, de keresztényi megfontolásokra hivatkozva, megtagadta a válást. Két éve éltek együtt. Csak két éve, és Walter máris elhidegült, beleszeretett valakibe. Elhalványult a bűn egyetlen mentsége, a kényelmetlen társadalmi helyzet egyetlen enyhítő körülménye. És Marjorie gyermeket várt.
- Fél egykor - könyörgött, bár tudta, hogy rimánkodása csak bosszantja WALTERt, hogy még kevésbé fogja szeretni. De nem hallgathatott, mert nagyon szerette, és gyötörte a féltékenység. Elvei ellenére törtek fel a szavak. Neki mindenképpen s tán Walternek is jobb lett volna, ha nincs annyi elve, ha engedi, hogy érzései a maguk követelte szenvedéllyel nyilatkozzanak meg. De ő jó családból származott, a legszigorúbb önfegyelemre nevelték. Tudta, hogy csak műveletlen emberek rendeznek, „jeleneteket“. Elvei falán csak egy könyörgő „fél egykor, Walter“ törhetett át. Túl gyöngye kiáltás ahhoz, hogy megindítsa a férfi szívét, legföljebb bosszantotta. Tudta, mégsem hallgathatott.
- Ha sikerül. (Íme, az eredmény: hangja máris ingerült.) De biztosra nem ígérem. Egészen pontos időre ne várj haza. - Persze, gondolta (szeme előtt Lucy Tantamount elűzhetetlenül kísértő képe lebegett), nem kétséges, hogy fél egy után érkezik majd haza.
Még egyszer végigsimított fehér nyakkendőjén. A tükörből, közvetlen közletről, Marjorie arca nézett rá. Sápadt arc és annyira beesett, hogy a fölöttük függő lámpa fénye az arccsontok alatti üregekbe mély árnyékot vetett. Szeme körül sötét karikák. Egyenes orra, mely többnyire is kissé hosszúnak tűnt, most siváran nyúlt ki lefogyott arcából. Arca fáradt, csúnya, beteges. Hat hónap múlva gyermeke születik. Az egyetlen sejt, a sejtek csomója, szövetek kicsi tömlője, a féregszerű képződmény, a kopoltyús halféleség moco-rog már a méhében, és egy napon emberré válik; felnőtt ember lesz belőle, aki szenved és örül, szeret és gyűlöl, gondolkozik, emlékezik, képeket alkot. És ami teste mélyén egy kocsonyacsöpp volt, istent alkot majd, és imádja azt. A halféleségből teremtő ember lesz, akinek bensejében - mivel alkot - örök vitában megütközik a jó a rosszal; ami élődsi féregként vakon tenyészett benne, egyszer majd a csillagokra néz, zenét hallgat, és verset olvas. A valamiből egyéniség lesz, az anyag egy picurka csomója emberi testté, emberi szellemmé válik. A teremtés bámulatos folyamata megy végbe benne, de ő csak fáradtságot, rosszullétet érez. Marjorie számára a nagy misztérium nem egyéb, mint fáradtság, csúnyulás és szüntelen őrlődés a jövő miatt; testi törődés, lelki szenvedés. Mikor terhessége első jeleit észrevette, a fizikai és társadalmi következményektől való kínzó félelme ellenére örült vagy

legalábbis igyekezett örülni. Hitte, hogy a gyermek közelebb hozza WALTERT (már akkor kezdett távolodni tőle), új érzéseket ébreszt benne, melyek pótolják majd a szerelméből - látszólag - hiányzó elemeket, bármiféleképpen legyenek is. Félt a fájdalomtól, az elkerülhetetlen bonyodalmaktól, kínos helyzetektől. De szívesen vállalt fájdalmat, megpróbáltatást, ha cserében Walter vonzalma megújul, megerősödik. Mindennek ellenére - örült. És eleinte úgy tűnt, igazolódna reményei. A hírre, hogy gyermeket vár, Walter gyöngédebb lett. Két-három hétig boldog volt, megbékélt a fájdalommal, szorongással. Azután minden megváltozott, egyik napról a másikra. Walter összeakadt azzal a nővel. Még mindig igyekezett, hogy - a Lucy utáni szaladgálások között - fenntartsa a figyelmesség és gondosság látszatát. De Marjorie érezte, hogy viszolyogva gondos, kötelességtudásból gyöngéd és figyelmes, hogy haragszik a gyermekre, aki az anyja iránt tapintatra kényszeríti. És mert Walter gyűlölte a gyermeket, Marjorie maga is gyűlölni kezdte magát. A boldogság többé nem fődte el félelmeit; felszínre törtek és elárasztották egész lényét. Fájdalom és bánat - egyebet nem tartogat számára a jövő. Addig pedig elcsúnyul, rosszullet, fáradtság kínozza. Ebben az állapotban hogy is vívhatná meg a maga harcát? - Szeretsz, Walter? - kérdezte hirtelen.

Walter barna szemét egy pillanatra elfordította nyakkendője tükörképéről, és belenézett Marjorie szomorú, szürke, feszülten figyelő szemébe. Mosolygott. Bárcsak békén hagyna - gondolta. Ajkát összecücsörítette, majd szétnyitotta, mint aki csókot küld. De Marjorie nem mosolygott vissza rá. Arca mozdulatlanul szomorú maradt, feszült félelembe merevedett. Szemét remegő fény öntötte el, pilláján megjelent az első könnycsepp.

- Nem maradhatnál itthon ma este... velem? - kérdezte minden hősiességének ellenére, hogy szerelmét nem erőszakolja bosszantó kényszerekkel, és hagyja, legyen szabad, tegyen kedve szerint.

Könnyei láttán, remegő, szemrehányó hangja hallatára WALTERT egyszerre, egyetlen érzésbe sűrítve öntötte el a büntudat és harag, szánalom és szégyen.

„Hát nem érted - szeretne volna kimondani, és ki is mondja, ha lett volna hozzá bátorsága -, nem érted, hogy ez már nem az, ami volt, hogy nem lehet az, ami volt? És talán, mondjuk meg az igazat, sohasem is volt úgy, mint te hitted... mármint a szerelmünk... soha nem volt olyan, amilyennek elhittem veled. Legyünk barátok, maradjunk társak. Kedvellek, nagyon megbecsüllek, de könyörgök, ne kívánj tőlem szerelmet, mint most is, és ne erőszakold rám a szerelmedet. Ha tudnád, milyen szörnyű a szerelem annak, aki nem igazán szeret, milyen sértő, micsoda merénylet!... “

De Marjorie sírt. Csukott szemhéja alól szivárogtak a könnyek, egyik csöpp a másik után. Arca eltorzult a szenvedéstől. És ő a kínzója. Gyűlölte magát. „Miért hagyom, hogy zsaroljon a könnyeivel?“ - kérdezte magában, és amint kérdezte, már Marjorie-t is gyűlölte. Egy csepp végigfolyt hosszú orrán. „Nincs joga így viselkedni, ilyen okatlanul. Miért nem viselkedik értelmesebben?“

„Mert szeret engem!“

„De nekem nem kell a szerelme, nem kell.“ Érezte, mint gyűlik benne a harag. Teljesen fölösleges, hogy így szeresse, most mindenesetre fölösleges. „Zsarolás - ismételte magában -, zsarolás. Miért zsarol a szerelmével s azzal, hogy valaha én is szerettem?... De szerettem-e igazán valaha is?“

Marjorie elővette a zsebkendőjét, és törülgetni kezdte a szemét. Walter szégyellte aljas gondolatait. De Marjorie kényszerítette rá, az ő hibájából szégyenkezett. Mért nem maradt a férje mellett? Viszonyuk azért lehetett volna. Délutánok egy műteremben. Milyen romantikus...

„Hisz én akartam, hogy velem jöjjön!“

„De neki lehetett volna annyi esze, hogy visszautasítson. Tudnia kellett volna, hogy nem tarthat örökké!“

Marjorie megtette, amire kérte: mindent feladott a kedvéért, vállalta a kínos társadalmi helyzetet.

Újabb zsarolás. Zsarolta az áldozatkészségével. Ő pedig visolygott a felelősségtől, amivel Marjorie áldozatai a tisztességét, a becsületérzését terhelték.

„De ha volna benne szemernyi tisztesség és becsület, akkor nem élne vissza az enyémmel“ - gondolta.

S most itt a gyermek.

„Mi a csudának engedte, hogy egyáltalán?...“

Gyűlölte azt a valamit. Növelte felelősségét az anyja iránt, növelte büntudatát, amiért szenvedést okoz neki. Nézte, mint törölgeti könnyáztatta arcát. Hogy elcsúfította, megöregítette a terhesség. Hogy is várhatja el egy nő?... De nem, nem, nem! Walter lehunyta szemét, fejét borzongva kissé megrázta. Aljas gondolatait vissza kell fojtania, ki kell vetnie magából.

„Hogy is jutnak eszembe ilyesmik?“ - kérdezte magától.

- Ne menj el - hallotta ismét Marjorie hangját. Jaj, hogy az idegeire megy ez a kifinomult és elnyújtott követelőzés! - Kérlek, Walter, ne menj el!

Zokogás bujkált a hangjában. Újabb zsarolás. Ó, hogy lehetek ilyen aljas!? És mégis, szégyenkezése ellenére, vagy talán éppen azért, érezte, hogy szégyenletes indulatainak ereje nem csökken, hanem egyre nő. Viszolygása Marjorie-tól, éppen mert szégyellte, erősödött; a szégyenkezés és az önmegvetés fájdalmas érzése, melyet Marjorie okozott, tovább táplálta viszolygását. Ellenérzése szégyenkezést szült, szégyene viszont fokozta ellenérzését.

Erősen, dühvel kívánta, hogy bár hagyná már békén, s mert kívánságát elfojtotta, az még emésztőbb lett. (Kifejezni viszont nem merte, hiányzott hozzá könyörtelen bátorsága, sajnálta Marjorie-t, s mindenek ellenére kedvelte is; nyílt és őszinte kegyetlenségre képtelen lett volna - csak gyöngeségből, akarata ellenére volt kegyetlen.)

„Miért nem hagy már békén?“ Mennyivel jobban tudná szeretni, ha békén hagyná; s ő maga is sokkal boldogabb lenne. A saját érdekében... De hirtelen átlátott egész képmutatásán.

„Mindegy, az ördögbe is! Miért nem hagyja, hogy azt tegyem, amit akarok?“

Mit akart? Lucy Tantamountot akarta. Akarta, esze, minden eszménye és elve ellenére, örülten akarta, vágyai, sőt saját érzései ellenére - mert Lucyt nem szerette. Valójában gyűlölte. Nemes cél szentesíthet nemtelen eszközöket. De ha a cél alantas? Lucy miatt fájdalmat okoz Marjorie-nak, aki szereti, áldozatokat hozott érte, és boldogtalan. Boldogtalanságával azonban zsarolja őt. - Maradj velem ma este - könyörgött Marjorie ismét.

Tudata legmélyén hajlott az esdeklésre, hogy ne menjen el az estélyre, maradjon otthon. De ugyanakkor megkötötte magát. Hazudozással, féligazságokkal felelt Marjorie-nak, ami rosszabb, mint a teljes, nyílt hazugság, mert az igazság álnokul bizonyító elemei lappanganak benne.

Átkarolta Marjorie-t. Maga a mozdulat is hazug volt.

- Ugyan, kedvesem - tiltakozott behízselő hangon, mintha gyereket beszélne rá, hogy viselkedjék okosan —, nézd, igazán el kell mennem. Hiszen tudod, apám is ott lesz. - Igazat mondott. Az öreg Bidlake mindig megjelent a Tantamount estélyeken. - Föltétlenül beszélnem kell vele. Üzleti ügyben - tette hozzá sejtelmesen és fontoskodva, s e mágikus szóval a férfikapcsolatok ködfüggönyét bocsátotta Marjorie és önmaga közé. De a hazugság - gondolta közben - nyilván átüt a ködön.

- Nem beszélhetnél vele máskor?

- Fontos - rázta a fejét Walter. - Mellesleg pedig - megfeledkezett, hogy több ok mindig kevesebb, mint egy - lady Edward a kedvemért meghívott egy amerikai kiadót. Még hasznát vehetjük, hisz tudod, milyen rengeteget fizetnek odaát. - Lady Edward tényleg említette, hogy meghívja a kiadót, ha még nem utazott vissza Amerikába, de attól tartott, hogy már elkésett. - Egészen abszurd összegeket fizetnek - ködösített tovább személytelen, nem a tárgyhöz tartozó megjegyzésekkel.

- Amerika az egyetlen hely a világon, ahol az írók esetleg túlfizetik. - Nevetni próbált. - Igazán rám férne egy kis túlfizetés a gyér honoráriumok után. - Szorosabban magához vonta Marjorie-

t, és lehajolt, hogy megcsókolja. De ő elfordította a fejét. - Marjorie - könyörgött -, nagyon kérlek, ne sírj! - Bűnösnek és boldogtalannak érezte magát. De ó, miért nem hagyja végre békén?

- Nem sírok - válaszolta Marjorie. De Walter ajka érezte, hogy hideg, nedves az arca.

- Ha nem akarsz, Marjorie, nem megyek el.

- Azt akarom, hogy elmenj - felelte Marjorie még mindig elfordított fejjel.

- Nem igaz, nem akarsz. Itthon maradok.

- Szó se lehet róla. - Marjorie feléje fordult, mosolyt erőltetett az arcára. - Butaság az egész. Kár volna elmulasztanod a találkozást apáddal és az amerikaival. - Így visszahallva, érvei kínosan kongtak. Összerázkódott az undortól.

- Nem sürgős - válaszolta, és harag vibrált a hangjában. Önmagára haragudott a hazug kifogásai miatt (miért nem mondta ki kereken a nyers, a brutális igazságot? Marjorie úgyis tudja); és Marjorie-ra is haragudott, mert fejére olvassa a hazugságait. Szerette volna, ha szavai azonnal elmerülnek a feledés homályában, úgy, mintha soha ki sem ejtette volna őket.

-Nem, nem! Ragaszkodom hozzá, hogy elmenj. Csak butáskodtam. Ne haragudj.

Még ellenállt az unszolásnak, még tagadta, hogy elmegy, állította, hogy otthon marad. Az akadály elhárult távozása útjából, tehát nyugodtan állíthatta, hogy marad. Világos, Marjorie elhatározása komoly, akarja, hogy elmenjen. Az alkalmat meg kell ragadnia, most olcsón, sőt ingyen nemes lelkű és önfeláldozó lehet. Micsoda undok komédia! Azért végigjátszotta. Végül beleegyezett, de úgy, mintha különös szívességet tenne azzal, hogy nem marad otthon. Marjorie megcsómozta a sálját, kezébe adta a cilinderét, kesztyűjét, búcsúzóul könnyedén megcsókolta, bátran színlelte a vidámságot. Így kívánta a büszkesége és szerelmi illemtana: elveihez féltékenysége, boldogtalansága ellenére is ragaszkodott, Walter legyen szabad, neki nincs joga hozzá, hogy beavatkozzék az életébe. És különben is, a legjobb módszer: nem beavatkozni. Legalábbis remélte, hogy ez egyben a legjobb módszer is.

Walter becsukta maga mögött az ajtót, és kilépett a hűvös éjszakába. A bűnös, aki menekül bűne színhelyéről, szabadul áldozata látványától, szabadul a szánalomtól és büntudattól - nem érezhet mélysegebb megkönnyebbülést. Kint az utcán nagyot lélegzett. Szabad.

Se hátra, se előre nem kell néznie. Egy-két órára szabad, bevallhatja és letagadhatja múltját és jövőjét. Szabad, élhet, csak itt és most, azon a helyen, ahol pillanatnyilag éppen jelen van.

Szabad - de milyen hiábavaló dicsekvés ez, hisz változatlanul emlékezik. Szabadulni nem könnyű dolog. Üldözte Marjorie hangja: „Azt akarom, hogy elmenj. Ragaszkodom hozzá.“ Bűne nemcsak csalás, gyilkosság is. „Ragaszkodom.“ És ő milyen nagylelkűen tiltakozott! És végül milyen önfeláldozóan beleegyezett! Kegyetlenség hamiskártyázással tetézve.

„Istenem - mondta ki szinte hangosan -, hogy süllyedhettem idáig? - Elámult és utálta magát. - Csak végre békén hagynál! Miért nem viselkedik okosabban?“ Gyöngé, tehetetlen dühe ismét robbant egyet.

Visszagondolt régebbi időkre, mikor még másra vágyott. Mikor folyton azon fáradozott, hogy Marjorie ne hagyja békén. Hiszen ő biztatta teljesebb odaadásra. Eszébe jutott a kis ház a kopár dombok között, ahol hónapokig éltek együtt, ketten, magányban. Micsoda kilátás nyílt onnan egész Berkshire-re! De másfél mérföldnyire volt a legközelebbi falu. Mennyit cipelte az élelemmel teletömött hátizsákot! Mekkora sár volt, ha esett! És a tele vödört felhúzni a kerek kútból! Száz lábnál mélyebb kútból. De ha nem cipelt, nem húzott vizet, akkor jól érezte magát? Marjorie-val boldog volt-e igazán valaha is? Legalább annyira, amennyire elvárta, hitte, hogy az adott körülmények között boldog lesz, lennie kell? Életüknek olyanná kellett volna válnia, mint az Epipsychidion; de nem olyan lett - talán mert nagyon is tudatosan akarta, mert érzéseit és életüket szántsándékkal Shelley költészetére mintázta.

- A művészetet nem kell szó szerint venni - jutottak eszébe sógora, Philip Quarles szavai. Egy este versekről beszélgetve mondta. - Különösen nem, ha szerelemről van szó.

- Még akkor sem, ha igaz? - kérdezte Walter.
- Sőt akkor sem, ha túlságosan igaznak tűnik, oly makulátlanul tisztának, mint a desztillált víz. Ha az igazság csak pusztán igazság, akkor természetellenes; absztrakció, ami a valóságban semmihez sem hasonlít. A természetben a lényeges igazsággal számos lényegtelen dolog is keveredik. Éppen azzal hat rád a művészet, pontosan azzal, hogy nem szennyezi be az élet számtalan aprósága. Az igazi orgia sohasem olyan izgalmas, mint annak pornográf leírása. Pierre Louys regényeiben a lányok kivétel nélkül fiatal, pompás testű teremtések; nincs csuklás, romlott lehelet, fáradtság vagy unalom, a gyönyöröket nem zavarják meg hirtelen feltörő rémképek kifizetetlen számlákról, megválaszolatlan levelekről. A művészet tökéletesen tiszta élményt, érzéseket, gondolatokat sugall. Már mint vegytisztát - fűzte hozzá nevetve -, és nem morálisan tisztát.
- Az Epipsychidion nem pornográfia - ellenkezett Walter.
- Nem, de a vegyész szempontjából ugyanolyan tiszta. Hogy is hangzik Shakespeare szonettje?

*Úrnőm szeme nem nap, sehogya se; rőt
Ajkánál a rőt korall ragyogóbb.
Fehér a hó? Az ő keble sötét.
Drót a haj? A haja fekete drót.
Láttam rózsát, fehéret s pirosat,
De az ő arcán bizony sohase;
S némely parfüm gyönyöre csábosabb,
Mint amilyen úrnőm lehellete.**

* Szabó Lőrinc fordítása.

- és így tovább. Shakespeare nagyon is szó szerint vette a költők verseit, azután szonettjével tiltakozott ellenük. Legyen számodra intő példa. Philipnek persze igaza volt. A kis házban eltöltött hónapok egyáltalán nem hasonlítottak az Epipsychidion-hoz vagy a La Maison du Bergerhez. Útjuk a faluba és a kút elrontották... De ha nem lett volna a kút és a sok gyaloglás, ha zavartalanul csak Marjorie-t kapja, akkor jobb lett volna? Esetleg még rosszabb. A zavartalanul tiszta Marjorie még rosszabb lehetett volna, mint a jelentéktelen mellékkörülményekkel homályosított Marjorie. Túlfinomultsága például, meglehetősen hideg és oly átszellemült, oly vértelen erényessége - távolról és elméletben csodálatos volt. De közletről és a gyakorlatban? És éppen az erényességébe, a kifinomult, kulturált, vértelen lelkiségébe szeretett bele - abba és a boldogtalanságába. Mert Carling elviselhetetlen volt. A szájalom ütötte őt lovaggá. Akkor még hitte (mert akkor még csak huszonkét éves volt és lángolóan tiszta, a kamaszok nemi vágyainak kétes tisztaságával, és éppen Oxfordból szállt alá, teletömve költészettel, filozófusok és misztikusok bölcsességeivel), hitte, hogy a szerelem: beszélgetések, barátság, lelki egyesülés. Ilyen az igazi szerelem. A dolgok szexuális része csak elkerülhetetlen mellékkörülmény, mert - sajnos - az embernek teste is van, de ajánlatos, amennyire csak lehetséges, mellőzni. Mesterségesen ránevelték, hogy ifjú vágyainak lángolóan tiszta tüzet az angyalok javára lobogtassa, és ő a kifinomult, halk erényességének hódolt, ami Marjorie esetében nem volt egyéb, mint alkati hidegség, vele született, csökkent életerő.
- Te olyan jó vagy - mondta Marjorie-nak -, és neked olyan könnyű jónak lenned. Bár én volnék olyan, mint te!
- Észre sem vette, hogy kívánsága számára egy lett volna a fél halállal. Érzékeny, szerény és szemérmes külseje mögött forró élnivágyás lüktetett. Valóban, ő nehezen lehetett volna úgy jó, mint Marjorie. De megpróbálta. Közben folyton csodálta Marjorie jóságát, tisztaságát.

Meghatotta alázatos szerelme, hízelgett neki föltétlen hódolata - legalábbis addig, míg nem idegesítette, nem untatta halálra.

Útban a Chalk Farm-megálló felé, hirtelen apja anekdotája jutott eszébe egy olasz sofőrrel, akivel az öregúr egyszer a szerelemről beszélgetett. (Különös tehetséggel szólaltatta meg az embereket, még a szolgálkat meg munkásokat is. Walter irigyelte ezt a képességét.) A sofőr szerint némely nő olyan, mint egy szekrény. *Sono come cassettoni*. Az öreg Bidlake milyen remekül adta elő a történetet! Lehet olyan bűbajos az a nő, hogy álmodban se kívánhatnál különbet. Mit érsz vele? Egy bűbajos szekrényt ölelgetsz. Hát van annak értelme? (Marjorie méghozzá, gondolta Walter, nem is igazán jóképű.) „Én a másik fajtát szeretem - vallotta a sofőr -, még ha nem is olyan szép. Az én barátnőm a másik fajtából való. *E un frullino, proprio un frullino* - egy szabályos habverő.“ És az öregúr kacsintott hozzá a monoklija mögül, mint egy kedélyesen gonosz öreg szatír. Merev szekrények vagy eleven habverők? Walternek be kellett látnia, hogy ízlése azonos a sofőrével. Sajnos, személyes tapasztalatból tudta, hogy a szekrény típusú nő nem különösebben érdekes (különösen olyan esetekben nem, ha az „igaz“ szerelmet elhomályosítják a szexuális mellékkörülmények). Tisztaság, jóság, lelki finomság csodálatos erények - távolról, elméletben. De a gyakorlatban és közlőrl nem túl vonzóak. És aki nem érdekl az embert, attól még az odaadó szerelem, a föltétlen hódolat is elviselhetetlen. Zavarosan és egyidőben gyűlölte Marjorie-t türelmes, szenvedő hidegségéért, és vádolta önmagát mocskos érzékisége miatt. Lucy iránti szerelme bolond, szégyenletes, Marjorie viszont vértelen és félhalott. Mindez fölmenti és egyben elítéli őt. De inkább elítéli, igen, mentő körülmény nélkül elítéli. Érzéki vágyai alantasak, nemtelenek. Habverő és fiókos szekrény - hát létezhet ennél gonoszabb, aljasabb hasonlat? Képzletben apja harsány, vérbő nevetését hallotta. Borzalmas! Walter, mióta az eszét tudja, szemben állt apjával, elítélte az öreg gondtalan, víg érzékiségét. Tudatosan mindig az anyja pártján állt, a kifinomult szellem, a tisztaság pártján. De vért, felerész legalábbis, az apjától örökölte. És most, a Marjorie-val töltött két év után, már eltökélten nem szerette a hideg erényt. Tudatosan nem szerette, még ha ugyanakkor röstellte is, hogy nem kell neki, még ha szégyellte is azt, amit magában állati érzékiségnek nevezett, szégyellte is Lucy iránti szerelmét. De ó, ha legalább Marjorie békén hagyná! Ha nem követelné ennek az áldatlan szerelemnek, amit csökönyösen ráerőszakol, a viszonzását! Csak legalább ne volna olyan kínosan odaadó! A jó barátja lenne, mert őszintén kedveli. Hiszen olyan jó, kedves, hűséges, ragaszkodó. És mennyire örülne, ha viszonozná a barátságát. De szerelmet - nem, attól megfullad. És mikor szegény Marjorie a másik nő ellen annak eszközeivel akart harcolni, mikor erőszakot tett erényes hűvösségén, és forró csókkal akarta visszanyerni őt - ó, borzalom! -, akkor volt igazán a legborzasztóbb!

S mi tagadás - szötte tovább gondolatait Walter -, éppen eléggé unalmas is azzal a súlyos, érzéketlen komolyságával. Sőt eléggé ostoba is, műveltsége ellenére, vagy talán éppen azért. Mert van valamelyes műveltsége, tagadhatatlan, olvas, és emlékszik is az olvasottakra. De érti-e, mit olvas? *Értheti-e* egyáltalán? Észrevételei, melyekkel hosszú-hosszú hallgatásait megtörte, azok a művelt, komolykodó megjegyzések, csupa súlyos, humortalan nagyképűség, mennyire hiányzott belőlük az igazi megértés! Abban volt bölcs, hogy tudott hallgatni. A hallgatás úgy zárja magába a bölcsesség és szellemesség ígétét, mint márványtömb a remekbe faragott szobrot. Aki hallgat, nem tanúskodik önmaga ellen. Marjorie okosan, megvetően tudott hallgatni. És ha megtörte a csöndet, többnyire idézett. Emlékezete kitűnően rögzített; a nagy gondolatokat, irodalmi művek kiemelkedő részleteit bemagolta, azután felmondta. Elég sokáig tartott, amíg Walter rájött, hogy hallgatásai és idézetei mögött nehézkes, szánalmas butaság húzódik meg. És mire rájött, már késő volt.

Carlingra gondolt. Iszákos és vallásos. Folyton misékről, szentekről, szeplőtlen fogantatásról fecseg, ugyanakkor ronda, züllött alak. Ha Carling nem lett volna oly förtelmesen visszataszító, ha Marjorie-t nem tette volna úgy tönkre - akkor mi lett volna? Walter elképzelte a szabadságot.

Nem szánakozott volna, és nem szeretett volna belé. Eszébe jutott Marjorie gyulladt, bedagadt szeme, így látta Carling egyik undorító jelenete után. Ocsmány vadállat.

„No és én?” - gondolta hirtelen.

Tudta, mihelyt az ajtó becsukódott mögötte, Marjorie rögtön sírva fakadt. Carlingnak legalább volt mentsége: a whisky. Bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek. De ő mindig józan. Tudta, Marjorie most, ebben a percben is sír.

„Vissza kellene fordulnom” - mondta magában, és meggyorsította lépteit, szinte futott le az utcán. Menekült a lelkiismerete elől, ugyanakkor vágyai felé sietett.

„Vissza kellene fordulnom, igazán.”

Még jobban sietett, és gyűlölte Marjorie-t, akit ilyen szerencsétlenné tesz.

Egy trafik kirakata előtt álló férfi hirtelen hátralépett, és az éppen arra haladó Walter hevesen beleütközött.

- Bocsánat - mondta gépiesen, oda se nézett, továbbrohant.

- Hova az istenbe fut úgy? - kiáltotta utána dühösen a férfi. - Mért nem néz a lába elé? Mi az, gennyesre nyerte magát a lóversenyen?

Két ácsorgó utcagyerek harsányan röhögött.

- Cilinderes mákvirág! - tette hozzá megvetéssel a férfi, aki nyilván gyűlölte a klakkba-frakkba bűjt úriembereket.

Igazság szerint vissza kellene fordulnia, hogy alaposan megmondja a véleményét. Apja egyetlen szóval elintézné a pasast. De Walter menekült. Irtózott az efféle mérkőzésektől, félt az alacsonyabb néposztály tagjaitól. A férfi szitkozódása elhalt mögötte.

Ocsmány alak! Összerázkódott. Gondolatai visszatértek Marjorie-hoz.

„Miért nem józanabb?” - mondta magában. - Igen, józanabb! Ha legalább volna valami elfoglaltsága, valami, ami leköthetné.”

Marjorie fő baja, hogy túl sok ideje jut a gondolkodásra. Túl sokat foglalkozik övele. Bár tulajdonképpen erről is ő tehet, hisz megfosztotta a munkájától, és kényszerítette, hogy reá összpontosítsa minden figyelmét. Mikor megismerte, egy lakberendező társaként dolgozott egy iparművészeti szalonban, ahol műkedvelő úrinők dolgozgatnak a Kensington negyedben, Marjorie-t szerencsétlen házasságáért kárpótolta a lámpaernyő-készítés és a lámpaernyőket festegető fiatal lányok barátsága, mindenekfölött pedig Cole asszony, az idősebb társ iránti rajongása. Férjétől független, külön kis világot teremtett magának, nőies világot, leányintézeti hangulattal, ahol ruhákról, apró bevásárlásokról fecseghetett, pletykákat hallhatott, diáklányosan „bukhatott” az idősebb tanárnőre, s közben még áltathatta magát, hogy nagy föladatot teljesít, előbbre viszi a Művészet ügyét.

Walter rávette, hogy hagyja abba az egészet. Bár nem ment könnyen. Mert az öröm, hogy Cole asszonyt szolgálhatta, szentimentálisan rajonghatott érte, szinte kárpótolta a Carlingtól elszenvedett sérelmekért. Kiderült azonban, hogy Carling többre képes, mint amenynyit Cole asszony ellensúlyozhat. Walter felajánlotta, amit a derék hölgy nem nyújthatott, s bizonyára nem is kívánt nyújtani - menedéket, védelmet, anyagi támogatást. Mellesleg Walter férfi, s a hagyomány úgy kívánja, hogy férfit szeressen a nő, még abban az esetben is, ha - Walter végre rájött - mint Marjorie, valójában nem szereti a férfiakat, és igazán jól csak nők társaságában érzi magát. (Már megint az irodalom hatása! Philip Quarles megjegyzése jutott eszébe, hogy a művészet végzetes befolyást gyakorolhat az életre.) Igen, ő, férfi, de - mint Marjorie számtalanszor elismételte - „más”, mint az átlagférfiak. „Másságát” akkor hízeltő megkülönböztetésnek tekintette. De az volt-e tényleg? Aligha. Mindegy, Marjorie „másnak” érezte, és így két élet örömeiben részesült - talált egy férfit, aki mégsem férfi. Carling durvasága taszította, Walter ékesszólása vonzotta, végül beleegyezett, hogy otthagyja az üzletet és vele együtt Cole asszonyt, akit Walter a rabszolgotartó, zsarnoki, vérszívó nőstényerőszak megtestesítőjeként utált.

„Túl jó vagy te műkedvelő kárpitosnak.“ - Akkori hízelgő véleménye Marjorie szellemi képességeibe vetett őszinte hitéből táplálkozott.

Inkább segítsen neki valamilyen meghatározhatatlan módon irodalmi munkájában, próbálkozzék meg maga is az írással. Walter hatására esszéket, novellákat kezdett írogatni. De nyilván rosszul írt. Walter eleinte bátorította, azután elhallgatott; nem beszélt többé irodalmi próbálkozásokról. Rövidesen Marjorie feladta a nem neki való, meddő foglalkozást. Nem maradt semmije, csak Walter. Ő lett létének egyedüli értelme, az alap, melyre egész élete épült. És ez az alap egyszerre megingott alatta.

„Ha legalább békén hagyna!“ - gondolta Walter.

Befordult a földalatti állomása felé. A bejáratnál egy újságárus az esti lapot kínálta. SZOCIALISTA RABLÓTERV. TÖRVÉNYJAVASLAT - ordította a cím az első oldalon. Boldogan, hogy figyelmét végre elterelheti, vett egy lapot. A liberális-munkáspárti kormánykoalíció beterjesztette a bányák államosításáról szóló törvényt, és az első szavazáson megkapta a szokásos többséget. Walter örömmel olvasta a hírt. Haladó politikai nézeteket vallott. Nem úgy az esti lap tulajdonosa. A vezércikk hangja otromba volt és erőszakos.

„Banditák“ - gondolta olvasás közben. A cikk kellemesen felhangolta, lelkesedett a lapban támadott célokért, és kedvtelve gyűlölte a kapitalistákat és a reakciósokat. Egyéniségének korlátai hirtelen leomlottak, személyes bonyodalmi pillanatra eltűntek. A politikai harc mámorában túllépett önmaga határain, mondhatnók, túlnőtt önmagán - nagyobb lett és egyszerűbb.

„Banditák“ - ismételte meg, és az elnyomókra, a kizsákmányolókra gondolt.

A Camden Town-megálló után leült melléje egy fonnyadt kis öregember, nyaka körül piros kendő. Az öreg pipája olyan fullasztóan búzlott, hogy Walter végigpillantott a kocsin, hátha akad máshol üres hely. Véletlenül volt is, de a következő pillanatban elhatározta, hogy nem mozdul. Ha félrevonul a bűz miatt, esetleg megsérti a bűz okozóját, és az megjegyzésekre vetemedhet. Kaparta a torkát a csípős füst. Köhögött.

Philip Quarles szerint az ember maradjon hű az ösztöneihez, az ízléséhez. Mi jó származhat abból a filozófiából, melynek fő premisszája nem egyezik az ember érzéseivel? Ha soha nem volt vallásos élményed, bolondság istenben hinned. Ugyanúgy hihetsz az osztriga nagyszerűségében is, miközben hányinger nélkül képtelen vagy lenyelni.

A nikotingőzökkel együtt áporodott izzadságszag csapta meg Walter orrát. „A szocialisták államosításnak nevezik - olvasta lapjában -, mi azonban kurtább és találóbb névvel illetjük azt, amire készülődnek. Neve: lopás!“ De legalább a tolvajoktól lopnak és az áldozatok javára - gondolta Walter. A kis öreg előrehajolt, és köpött : óvatosan és függélyesen, pontosan a két lába közé. A nyálat cipője sarkával szétkente a padlón. Walter elnézett. Nagyon kívánta, bár személy szerint is tudná szeretni az elnyomottakat és gyűlölni a gazdag elnyomókat. Az ember maradjon hű az ösztöneihez és ízléséhez. De az ember ízlése és ösztönei - a véletlen műve. Vannak örök elvek. És ha az alapelvek történetesen nem egyeznek az ember saját, személyes fő premisszáival?...

Hirtelen visszaemlékezett, amint kilencéves gyermekként anyjával sétált a réten, Gattenden közelében. Kezükben egy-egy csokor kankalin. Valószínűleg fenn jártak a Batt's Corneren, mert csak ott nyílt kankalin. - Benézünk egy percre az öreg Wetheringtonhoz - mondta az anyja. - Szegény, nagyon beteg. - Kopogtatott az egyik házikó ajtaján.

Wetherington segédkertész volt a kastélyban. Az utolsó hónapban már nem dolgozott. Walter sápadt, sovány emberként látta maga előtt, aki sokat köhögött, és keveset beszélt. Nem nagyon érdekelte a kertész. Egy asszony nyitott ajtót. -Jó napot, Wetheringtonné asszony. - Bementek a szobába.

Az öregember magasra feltámasztott párnákon feküdt. Ijesztő arca volt. Két sötét üregből óriásira nőtt, tág pupillás szemek meredtek rá. Kiugró pofacsontjára fehér, izzadságtól nyirkos

bőr tapadt. Még arcánál is ijesztőbbnek látta nyakát, azt a hihetetlenül vékony nyakat. Hálóinge ujjából göcsörtös botként nyúlt ki két karja, és mint vékony nyélre szerelt gereblye fokai, ágaztak szét óriási csontváz-kezén az ujjak. És micsoda szag volt a betegszobában! Az ablakokat szorosán bezárták, a kandallóban égett a tűz. Oly forrón és sűrűn áporodott volt a levegő a beteg lehelet szörnyű szagától, a beteg test kigőzölgésétől, mintha ez az állott szag már régóta erjedne a megrekedt hőségben, és attól lenne olyan hánytatóan édeskés. Bármilyen friss, új keletű szag, ha mégoly orrfacsaró, nem lett volna ilyen rettenetes. A betegszoba szagát éppen a makacs megrögzöttség, az édeskésen rothadó túlérétség tette oly különösen elviselhetlenné. Walter még a felidézésébe is beleborzongott. Rágyújtott, hogy fertőtlenítsen az emlékezetét. Nyitott ablakoknál, fürdőszobával nevelkedett. Mikor először vitték templomba, a fülledt levegőtől, a tömeg szagától rosszul lett, s gyorsan kivezették. Anyja többé nem vitte templomba. „Talán túlságosan védetten, sterilizálva nevelkedtünk - gondolta. - Nevelés, mely oda vezet, hogy az ember rosszul lesz embertársai, testvérei között- hát lehet az jó?“ Szerette volna szeretni az embereket. De nem terem szeretet olyan légkörben, mely a szeretni vágyót legyőzhetetlen undorral betegíti.

Wetherington betegszobájában még a szánalom is nehezen hajtott ki. Míg anyja a haldoklóval és feleségével beszélgetett, ő csak ült, és visolyogva, de a borzalomtól lenyűgözötten bámulta a kísérteties csontvázat az ágyban, és kankalincsokrán át belélegezte a meleg, émelyítő levegőt. Még a kankalinok friss, finom illatán is átütött a betegszoba konok bűze. Szánalmat alig érzett, csak félelem, borzalom és undor töltötte el. Még mikor Wetheringtonné, arcát félrefordítva, hogy a beteg férje ne lássa könnyeit, sírni kezdett - akkor is inkább kényelmetlen zavart, mint szánalmat érzett. Az aszony bánata csak fokozta a menekülésvágyát, minél gyorsabban szabadulni, csak eltűnni ebből a szobából, ki a hatalmasan tiszta levegőbe és napfénybe. Szégyellte az emlékeit. Hiába, így érzett, és így érez ma is. „Maradj hű az ösztöneidhez!“ Nem, nem mindenikhez, a rosszakhoz semmi esetre sem, azokkal szembe kell szegülni. De nem olyan könnyű legyűrni őket. Mellette az öregember meggyújtotta kialudt pipáját. Eszébejutott, hogy akkor, ameddig csak bírta, visszatartotta lélegzetét, hogy minél ritkábban szívja be a mérgezett levegőt. Mélyet lélegzett a kankalinon át; negyvenig elszámolt, mire lassan kiengedte a levegőt, és megint lélegzetet vett. Az öreg ismét előrehajolt, és köpött. „Hamis az az elképzelés, hogy az államosítás növeli a munkásság jólétét. Az adófizető az elmúlt években a maga kárán megtanulta, hogy mit jelent a bürokratikus ellenőrzés. Ha a munkások azt hiszik...“ Behunyta szemét, a betegszobát látta maga előtt. Eljött a búcsúzás pillanata, megfogta a csontváz-kezet. Ott feküdt mozdulatlanul a takarón, ő ujjait a csontos, halott ujjak alá csúsztatta, pillanatra fölemelte a kezét, és visszaejtette.

Hidegnek, nyirkosnak érezte. Elfordult; tenyerét lopva beletörölte a kabátjába. Hangos sóhajjal engedte ki torkán a sokáig visszatartott lélegzetet, és tüdejét még egyszer teleszívta romlott levegővel. Utoljára, mert anyja végre elindult az ajtó felé. Kicsi pincsiye csaholva körülugrálta. - T'ang, csöndben légy! - mondta szép, csengő hangján. „Azt hiszem - gondolta Walter -, anyám volt Angliában az egyetlen, aki a T'ang névben következetesen kiejtette a hiányjelet.“

Réteken átvezető gyalogösvényen mentek haza.

T'ang, mint valami fantasztikus, teljesen valóságos kis kínai sárkány, rohant előttük.

Óriásinak vélt akadályokon könnyedén átugrált, lompos farka lengett a szélben. Itt-ott, ahol a fű túl magasra nőtt, leült lapos kis farára, mintha cukrot kéregetne, és kerek, düledt szemével körülkémlelt a fűcsomók fölött: tájékozódott.

A felhőkkel pötyyözött fénylő ég alatt Walter mintha börtönből szabadult volna, futott, kiabált.

Anyja lassan, szótlánul lépkedett mögötte. Néha megállt egy pillanatra, és lehunyta szemét.

Szokása volt ez, ha tűnődött, vagy megdöbbsent. „Gyakran megdöbbsent - gondolta Walter, és gyöngéden mosolygott magában. - Szegény Wetherington, alaposan megdöbbsentette.“

Emlékezett rá, hogy anyja többször megállt az úton hazafelé.

- Siess, anyám! - kiáltott Walter türelmetlenül. - Elkészünk az uzsonnáról.

A szakács süteményt sütött az uzsonnához, tegnapi torta is maradt, és egy üveg cseresznyedzsemét is kibontottak.

„Maradj hű ösztöneidhez és ízlésedhez.“ Amit egy véletlen - a születése szabott ki számára. Az igazság azonban örök. Könyörületesség, felebaráti szeretet, milyen szép erények, az öreg pipája és Wetherington betegszobája ellenére is. Illetve éppen miattuk szépek. A szerelvény lassított. Leicester Square. Kilépett a peronra, és elindult a felvonó felé. „Viszont az egyéni fő premissza elsősége is nehezen tagadható - gondolta -, és milyen nehéz hinni bármilyen kitűnő alappremisszában, ha az nem személyesen az enyém.“ Becsület, hűség - föltétlenül jó dolgok, de jelenlegi filozófiájának alappremisszája az, hogy Lucy Tantamount a legszebb, legkívánatosabb... - Kérem a jegyeket!

A vita új starttal fenyegetett. Erővel elnyomta magában. A liftes becsapta a kapukat. Elindult a felvonó. Az utcán taxiba ült.

Tantamount ház, Pall Mall.

MÁSODIK FEJEZET

Pall Mall keleti felére szerényen rátelepedett három olasz kísértet. A frissiben iparosított Anglia gazdagsága és Charles Barry építési lángeszével lelkésedése idézte fel a múltból és telepítette át őket hazájuk napsütéséből. A Reform Klubot borító füst- és mocsokkéreg alatt az éles szemű megfigyelő a Farnese-palotához kellemesen hasonlatos formákat vél felfedezni. Néhány méterrel odébb, London fátyolos levegőjén át Sir Charles egy másik hagyatéka ködlik fel: az Utazók Klubja. Eredetijét Raphael tervezte a Pandolfiniak örömeire. És kettejük között szigorú klasszicitással, komoran, mint egy börtön, és feketén a koromtól, a római Kancellária kicsinyített (de még mindig óriási) változata áll. Ez a Tantamount ház.

Barry 1839-ben tervezte. Száz munkás egy-két évig építette. A számlákat a harmadik örgróf fizette. Sokat fizetett, de Leeds és Sheffield külvárosai terjeszkedtek, és elfoglalták azokat a területeket, melyeket az örgróf ősei háromszáz évvel előbb a kolostoroktól raboltak el. „A Szentlélek által megvilágosított Katolikus Egyház az Atyák megszentelt írásai és az ősi hagyományok alapján azt tanítja, hogy van Purgatórium, és a megtisztulásra ítélt lelkeket a hívők könyörgései, mindenekfölött azonban az áldozatos adományok segítik lelkük megtisztulásában.“ Háborgó lelkiismeretű gazdagok birtokaikat a szerzetesekre hagyták, hogy lelkük a szakadatlan és tekintélyes áldozatok bemutatása árán könnyebben haladjon át a purgatóriumon. VIII. Henrik azonban fiatal nőre vágyott, és fiúgyermeket kívánt. VII. Kelemen pápa viszont ki volt szolgáltatva Henrik első feleségétől származó lánya unokatestvérének, s ezért a válást nem engedélyezte. Következésképpen elpusztították a kolostorokat. Nincstelenség, koldusok, betegek tömegesen éhen haltak. Viszont a Tantamountok nagy kiterjedésű erdőt, legelőt, szántót szereztek. Néhány évvel később, VI. Edward idején, megkaparintottak két felosztott iskolát. A gyermekek iskola nélkül maradtak, a Tantamountok tovább gazdagodtak. Földjeiket tudományosan művelték, nagy haszonnal. Kortársaik szerint „istentelenül éltek, másnak semmit se hagytak, mindent megkaparintottak, elégedettek sohasem voltak“. A Szent Pál-katedrális szószékéről Lever püspök megvádolta őket, hogy „Isten ellen támadtak, és a közjólétet köznyomorrá változtatták“. A Tantamountokat nem rendítette meg. Övék volt a föld, és rendszeresen befolyt róla a pénz.

A magot évről évre elvetették, a gabona beérett, learatták. Az állatok világra jöttek, híztak és vágóhídra kerültek. A béresek, tehén- és birkapásztörök hajnaltól napestig gürcöltek, évről évre, amíg meghaltak. Helyükre gyermekeik álltak. Tantamount Tantamountot követett; Erzsébettől bárói címet kaptak; II. Károly alatt vikontok, Vilmos és Mária idejében earlok, II. György alatt

örgrófok lettek. Gazdag örökösönket vettek feleségül - tíz négyzetmérföld Nottinghamshire-ben, ötvenezer font, két utcányi házsor Bloomsburryben, egy sörfőzde fele, egy bank, jamaikai ültetvény hatszáz rabszolgával. Közben ismeretlen származású férfiak gépeket találtak föl, a termés növekedett; gépekkel többet lehetett termelni, mint pusztá kézzel. Falvakból városok, kisvárosokból nagyvárosok lettek. A Tantamount család egykori legelőin és szántóin házakat és gyárakat építettek. Füves rétjeik alatt félmeztelen férfiak fekete, fénylő szenet bányásztak. A megrakott csilléket nők és gyermekek vontatták. Földjeiket sirályok tízezer nemzedékének ürülékével trágyázták, amit Peruból hoztak át hajókon, és dúsan termett a gabonájuk. Etette az új szájakat. A Tantamount család évről évre gazdagabb és gazdagabb lett, a Fekete Hercegek kegyes kortársai viszont minden jel szerint tovább gyötrődtek a purgatórium olthatatlan tüzében, mivel megtisztulásukat nem segítette és nem sietette semmiféle tekintélyes áldozati adomány. A pénz, ha illően bántak volna vele, nyilván megrövidíthette volna a lángok közötti szolgálatra ítélt lelkek szenvedését, a pénz azonban - többek között - a Pápai Kancellária utánzatának felépítéséhez kellett a Pall Mallen.

A Tantamount ház belül is éppolyan nemesen római, mint homlokzata. Négyszög alakú középső részét két emelet magasságban nyitott árkádot alkotó és boltívekben végződő oszlopsor keretezi, melyet fentről apró, négyszögű ablakok világítanak meg. A nagy négyszög nem födetlen, nem ásít nyitva az égre, hanem befödtek, mégpedig üvegtetővel, amitől óriási méretű, az épület teljes magasságáig emelkedő teremmé változott. Együtt az egész, az árkádokkal és erkélyekkel, rendkívül előkelően hat, de túl nagy, túlságosan középület jellegű, túlságosan hasonlít egy uszodához vagy jégpályához, úgyhogy az ember nem kíván élni benne. Ma este, persze, léte indokolt. Lady Edward Tantamount közkedveltségnek örvendő zenés estélyei egyikét adja. A földszint zsúfolásig telt vendégekkel, fölöttük az üres építészeti térben sejtelmesen lüktet a zene.

- Micsoda némajáték! - mondta az öreg John Bidlake a háziasszonynak. - Drága Hildám, oda nézz!

- Pszt! - figyelmeztette lady Edward a legyezője mögül. - Ne zavard a zenét. Különben pedig, látom.

Gyarmati angolsággal suttogott, az r-reket alaposan megropogtatta. Lady Edward ugyanis Montrealból származott, anyja francia volt. A British Association 1897-ben Kanadában tartotta kongresszusát. Lord Edward Tantamount nagy feltűnést keltő előadással szerepelt a biológiai szakosztály ülésén. A jövő embere - jóslták a professzorok. A nem professzorok viszont a milliomos Tantamount család tagját máris beérkezett embernek tartották. Hilda Sutton határozottan így vélekedett. Montreali tartózkodása során lord Edward a lány apjának vendége volt. Hilda nem szalasztotta el az alkalmat. A British Association tagjai hazatértek, de lord Edward Kanadában maradt.

- Hidd el - vallotta be Hilda később egyik barátnőjének -, az ozmózis se azelőtt, se azóta nem érdekelt különösebben.

De akkor Hilda érdeklődése az ozmózis iránt megragadta lord Edward figyelmét. Közben fölfedezett valamit, amit azelőtt nem vett észre, azt, hogy Hilda rendkívül csinos. - Hilda pedig tudta, mi a dolga. Nem volt nehéz. A negyvenéves lord Edward, szellemét kivéve, mindenben gyermek maradt. Laboratóriumában, íróasztala mellett olyan öreg volt, mint maga a tudomány. De érzései, ösztönei, intuíciója csak egy kisfiú szintjéig jutottak el. Gyakorlat híján lelki életének jelentősebb része sohase fejlődött ki. Furcsán gyermek maradt, negyven éven át beidegzett gyermeki szokásokkal. Hilda átsegítette bénító, tizenkét esztendő fiúkra jellemző szégyenlősségén, és ha megrettent a következő lépéstől, félúton - vagy akár egészen is - eléje ment. Lord Edward szerelme kamaszos volt: heves és félénk, kétségbeesett és néma. Hilda kettejük helyett beszélt, és tapintatos elszántsággal cselekedett. Tapintatosan - mert lord Edward a fiatal lányok viselkedésére vonatkozó nézeteit Dickens regényeiből merítette. A leplezetlen

elszántság halálra rémítette, visszariasztotta volna. Hilda gondosan feltűzte magára a dickensi fiatal lányok minden kellekét, ugyanakkor egyre közeledett, sikeresen megteremtette az összes alkalmakat, és beszélgetéseiket az illően szerelmes mederbe terelte. Elnyerte méltó jutalmát: 1898 tavaszán lady Edward Tantamount lett.

- Vedd tudomásul - mondta egyszer hangosan John Bidlake-nek, aki gúnyt űzött szegény Edwardból -, hogy igazán szeretem, igazán.

- Kétségtelenül, a magad módján - gúnyolódott vele is Bidlake. - A magad módján. - De valld be, hogy a te módod, szerencsére, nem mindenkié. Nézz csak a tükörbe.

Meztelen testét látta a pamlagon, puha párnák között.

- Vadállat! - mondta Hilda. - De ez mit sem változtat azon, hogy igenis ragaszkodom hozzá.

- Ragaszkodásod sajátos módján ez bizonyára mit sem változtat - nevetett Bidlake -, de ismétlem, talán mégicsak jó, hogy...

Hilda befogta a férfi száját. Mindez negyedszázada történt. Harmincéves volt akkor Hilda és öt éve asszony. Lucy negyedik évében járt. John Bidlake pedig negyvenhét éves, elismert festőművész, híre és ereje teljében; hatalmas, életerős és gondtalan; nagyevő, nagyivó, nagyokat tudott kacagni, nagy lendülettel dolgozott, és szerette a szűz lányokat.

- A festészet az érzékiség egyik hajtása - torkolta le azokat, akik helytelenítették életmódját. - Senki se tud aktot festeni, aki a maga kezével, szájával, a saját testével nem tanulta ki aprólékosan az emberi testet. Én komolyan veszem a művészetet. Fáradhatatlanul gyűjtöm a tapasztalatokat. - És arca nevető ráncokba húzódtott a monoklija körül, szemével úgy hunyorgott, mint egy kedélyes szatír.

John Bidlake Hilda nagy élménye volt, általa fedezte fel saját testét, a szerelem lehetőségeit.

Lord Edward csupán hatalmas természetű, középkorú férfiba zárt gyermek, megkövült kamasz maradt. Értelme a laboratóriumban felfogta a nemiséget, de a gyakorlatban és érzelmileg érintetlenül őrizte meg magában a gyermeket, a megkövült viktoriánus gyermeket, minden természetes félnkségével, az összes tabukkal, melyeket - anyja halála után - két, nagyon kedves és igen erényes vénkisasszony nagynéni nevelt belé; hűen megőrizte mindazokat a csodálatra méltó elveket és előítéleteket, melyeket Mr. Pickwick és Micawber úr bölcsességeivel szívott magába. Szerette fiatal feleségét, olyanformán, amint egy megkövült örök gyermek szerethette a múlt század hatvanas éveiben - félnken és bocsánatkérőn. Elnézést kért szerelméért, a testéért; sőt még a felesége testéért is bocsánatot kért. Persze, nem ilyen sok szóval; mert a megkövült gyermek belenémult a szemérembe, csak szóltanul félrenézett, mintha a szerelemhez a testnek voltaképpen semmi köze sem lenne, mivel szenvedély voltaképpen nem is létezik. Szerelme állandó, néma bocsánatkérés volt önmagáért. És mivel csak bocsánatkérés volt, teljesen megbocsáthatatlanná vált. A szerelem csak olyan eredményein át igazolódhat, mint testi és lelki közösség, gyöngéd összetartozás, melegség, öröm. Ha létét kívülről kell igazolnia, máris elvesztette létjogosultságát. John Bidlake nem mentegetőzött azért a szerelemért, amit nyújtott. Míg a szerelem tartott, tökéletesen igazolta önmagát. Az egészségesen érzéki férfi nyíltan, természetesen szeretett, a természet gyermekének hatalmas, állati étvágyával.

- Ne kívánd, hogy liliomos madonnákról, csillagokról és a kozmoszról meséljek neked - mondta -, nem az én esetem. Nem is hiszek az effélékben. Én egyébben hiszek... -Amit ezután mondott, az, titokzatos társadalmi konvenciók tilalmából, nem láthat nyomdafestéket.

Nem volt nagyigényű szerelem, csak meleg, természetes érzés, ami éppen attól lett jó, hogy megmaradt a maga természetes keretei között - tisztességes, derűs, örömteli érzékiségnek.

Hildára, aki nem ismert más szerelmet, csak egy megkövült gyermek hallgatag bocsánatkérését a szerelemért, a nagy felfedezés erejével hatott. Ami halott volt benne - életre kelt. Mámorosan fedezte fel önmagát. Azért nem túl mámorosan. A fejét sohasem veszítette el. Mert ha elveszti a fejét, akkor esetleg elveszti a Tantamount házat, a Tantamount címet és a Tantamount milliókat is. Esze ágában sem volt mindezt elveszíteni. Józan esztét hűvösen, tudatosan megőrizte; feje

magasan és szilárdan kiemelkedett a szenvedélyek zavaros hullámaiból, mint szikla a tengerből. Élvezte az életet, de sohasem társadalmi helyzete rovására. Nézőként, kívülről figyelte saját örömeit; hűvös feje, akarata, hogy társadalmi helyzetét érintetlenül megtartsa, mindig a viharon kívül és azon felül maradt. John Bidlake helyeselte, hogy mindkét világ örömeit kiélvezi.

- Hál' istennek - mondta gyakorta -, te okos asszony vagy, Hilda.

Nők, akik mindent odadobtak a szerelemért, rettentő terhessé váltak - nagyon is jól tudta ezt bőséges tapasztalatából. Szerette a nőket; a szerelem nélkülözhetetlen öröm. De senki kedvéért sem érdemes kínos komplikációkba bonyolódni, és semmiért sem érdemes az életet tönkretenni. John Bidlake könyörtelenül kegyetlen volt azokkal a nőkkal szemben, akik nem viselkedtek okosan, és túl komolyan vették a szerelmet. Az ütközet a „mindent a szerelemért“ és a „bármit a nyugodt életért“ között folyt. És mindig John Bidlake nyert. Mert ha a nyugalmaért harcolt, nem rettent vissza még a galádságtól sem.

Hilda Tantamount legalább annyira szerette a nyugodt életet, mint maga John. Kellemes viszonyuk évekig eltartott, majd lassan halványult, és fájdalommentesen kimúlt. Jó szeretők voltak, jó barátok maradtak, sőt cinkostársak, mint egyesek állították, gonoszkodó cinkostársak, akik szövetkeztek, hogy mások rovására szórakozzanak. Most is nevettek. Bár ezúttal inkább egyedül az öreg John nevetett. Utálta a zenét. Lady Edward igyekezett megőrizni a látszatot.

- Kérlek, fogd be a szád - suttogetta.

- Hát nem látod, milyen lehetetlenül nevetséges?- makacskodott Bidlake.

- Psz-szt.

- Hiszen suttogetok. - Az állandó pisszegés bosszantani kezdte.

- Mint egy oroszlán.

- Nem tehetek róla - felelte ingerülten. Ő megerőltette magát, és suttogett, tehát föltételezte, hogy más nem hallja a hangját, csak az, akinek szól. Nem szerette, ha figyelmeztetik, hogy amit igaznak hisz, nem igaz.

- Még hogy oroszlán! - morogta sértődötten. De arca hirtelen ismét földerült. - Oda nézz! Már megint egy elkésett vendég. Fogadjunk, hogy pont úgy fog viselkedni, mint a többiek.

- Psz-szt! - ismételte lady Edward.

John Bidlake azonban nem törődött vele. Az ajtó felé nézett, ahol a későn érkezők legelkésettebbje állt, és két lehetőség között őrlődött: merüljön-e alá a néma tömegben, vagy teljesítse társasági kötelességét, és üdvözölje a háziasszonyt? A hölgy zavartan körülnézett. Lady Edward, a tömeg feje fölött, barátságosan intett toll-legyezőjével, és mosolygott. Az elkésett hölgy visszamosolygott, ujját ajkához emelte, csókot intett, majd egy üres székre mutatott a szoba túlsó felén, két tenyerét kissé széttárta, mint aki bocsánatot kér a késésért, s egyben jelzi, mennyire sajnálja, hogy az akadályozó körülmények miatt nem siethet oda egyenesen, és nem üdvözölheti lady Edwardot; azután vállát felvonta, összehúzódott, hogy minél kevesebb helyet foglaljon el, és lábujjhegyen, rendkívül vigyázatosan végigsurrant a sorok között, egészen az üres székig.

Bidlake nehezen fékezte elragadtatását. A szegény nő minden mozdulatát utánozta. Mikor ujját ajkához emelte, ő egész tenyerét szájára tapasztotta, mikor csókot dobott, teljes lendülettel viszonzta, sajnálkozó mozdulatát groteszk felnagyítással úgy másolta, hogy nevetséges kétségbeesés lett belőle. S mikor a hölgy lábujjhegyen eltipeggett, ujjain olyanformán kezdett számolni, mutogatni, ahogyan Nápolyban a szemmel verők ellen védekeznek, végül megkopogtatta homlokát. Diadallal fordult lady Edwardhoz.

- Nem megmondtam?! - suttogetta, és arca ráncokba futott a visszafojtott nevetéstől. - Mintha süketnémák intézetében lennének. Vagy a közép-afrikai pigmeusokkal beszélgetnénk. - Kitátotta száját, és mutatóujjával a torka felé bökött, azután pedig jót húzott a kezében tartott láthatatlan pohárból. - Ehesz lenni - mondta -, na-on, naon szomszjasz.

Lady Edward meglegyintette strucc-toll-legyezőjével. Közben a zenekar Bach fuvolára és

vonóshangszerekre komponált *b-moll szvit*-jét játszotta. A fiatal Tolley ismert és utánozhatatlan keccsel vezényelt, csípőből, hattyúszerű ringással hajlongott, lengő karja sűrű arabeszkeket rajzolt a levegőbe, úgy mozgott, mintha táncolna a zenére. Ő parancsolt, és tucatnyi névtelen hegedűs, csellós húzogatta a vonót. És a nagy Pongileoni nyálasan szájon csókolta a fuvolát. Belefújt a szopókába, és a henger alakú levegőoszlop megremegett. Bach meditációi betöltötték a római négyszöget. Pongileoni szája és a levegőoszlop segítségével Johann Sebastian a bevezető *Largó*-ban így vallott: nagyszerű dolgok vannak a világon, nemes, felemelő dolgok; királyi férfiak is vannak, igazi hódítók, a föld elhivatott urai. De ó, ez a föld mily sokrétű, mily bonyolult! - töprengett tovább Bach a fuga-allegróban. Azt hiszed, megtalálod az igazságot, mely félre nem érhető, tiszta, világos - hirdetik a hegedűk -, megtalálod, és diadallal magasba emeled. De kicsúszik kezedből, és másképp, más formában mutatkozik meg a csellók hangján és ismét másképp Pongileoni remegő levegőoszlopában. A részek külön életet élnek: néha érintik egymást, útjaik kereszteződnek, pillanatokra összeolvadnak, látszólag megalkotják a végső és tökéletes harmóniát, csak azért, hogy újra szétválhassanak. Mindenik egyszeri, egyedi és magányos. „Én vagyok én - állítja a hegedű -, körülöttem forog a világ. - Körülöttem - kiáltja a cselló. - Énkörülöttem“ - makacskodik a fuvola. Mindüknek egyformán igazuk van, és egyformán tévednek; és egyik sem hallgat a másikra. Az emberi fuga ezernyolcszáz millió egyedből áll. Lärmájuk talán mond valamit a statisztikusoknak, de a művészeknek semmit. A művész csak akkor érthet meg bármit is, ha egyszerre csak egy vagy két alkotóelemre figyel. Ez esetben például egészen sajátos egyed jelentkezik: Johann Sebastian adja elő a maga ügyét. Megkezdődik a *Rondeau*. Egyszerű, finoman dallamos, akár egy népdal. Magányos fiatal lány énekel a szerelemről, önmagának énekel, gyöngéd-bánatosan. Dombok között énekel a lány, feje fölött felhők úsznak. És magányosan, mint egy ellebegő felhő, költő figyel a lány dalát. Gondolatait, melyeket az ének váltott ki, már a *Rondeau*-t követő *Sarabande* mondja el. Lassú, bűbájos tűnődés a szépségről (szenny és butaság ellenére), a mélységes jóságról (minden gonoszság ellenére), a világ egységéről (döbbenetes sokfélesége ellenére). Olyan szépség, jóság, egység ez, amit a kutató elme nem fedezhet fel, amit elriaszt az elemző értelem, valóságáról mégis, néha hirtelen és lenyűgözően, meggyőződik az emberi lélek.

A felhők alatt önmagának éneklő lány dala elég ahhoz, hogy bizonyosságot teremtsen. Néha még egy szép reggel is elég. Illúzió volna csupán, vagy a legmélyebb igazság megnyilatkozása? Ki tudja? Pongileoni fújta fuvoláját, a hegedűsök - báránycák kifeszített belein - húzták a gyantázott lószórt... És a költő halkán tűnődött a maga bűbájos, vigasztaló bizonyosságán... az egész hosszú *Sarabande*-on át.

- Ez a zene kezd kissé unalmassá válni - súgta John Bidlake a háziasszony fülébe. - Még sokáig tart?

Az öreg Bidlake nem szerette a zenét, egyetlen íze sem kívánta, és volt olyan őszinte, hogy bevallotta. Megengedhette magának. Aki olyan jó festő, mint John Bidlake, az bevallhatja, hogy nem szereti a zenét. Végigpillantott a hallgatóságon, és mosolygott.

- Mintha templomban ülnének - mondta.

Lady Edward figyelmeztetőn felemelte a legyezőjét.

- Ki az a kis fekete ruhás nő? - kérdezte Bidlake.

- Az ott, aki úgy forgatja a szemét és hajladozik, mint Szent Teréz önkívületben.

- Fanny Logan - súgta lady Edward. - Az isten szerelmére, hallgasson már!

- Sokat papolnak az emberek arról az adóról, amit a bűn az erénynek fizet - folytatta a javíthatatlan John Bidlake. - Pedig manapság mindent szabad, erkölcsiekben igazán fölösleges a képmutatás. Csak a szellemiekben divatos. A filiszter lerója adóját a művészetnek, nemde? Csak rájuk kell nézni, mind fizet, kegyes fintorokkal, vallásos áhítattal.

- Örülj, hogy *neked* guineákkal fizetnek - mondta lady Edward. - És most fogd be végre a szád, a leghatározottabban követelem.

Bidlake, mint aki nagyon megijedt, tenyerét szájára tapasztotta. Tolley kéjesen himbálta a karját. Pongileoni fújta a fuvolát, a hegedűsök húzták a vonót. És Bach, a költő, eltűnődött a szépségen és igazságon.

Fanny Logan érezte, hogy szemébe könnyek gyűlnek. Könnyen sírt, zenétől különösen. És ha meghatódott, nem nyomta el magában, hanem teljes szívvel átadta magát érzéseinek. Milyen szép ez a zene, milyen szomorú s mégis milyen vigasztaló! Mint csodás érzés árama járta át, lágyan és ellenállhatatlanul szétáradt lénye minden finom és rejtett zezzugán. Teste remegett, és még himbálózott is, együtt a dallam ütemével és hullámaival. Férfijére gondolt. Emléke a zene hullámain merült fel; drága, drága Eric, már szinte két éve halott. Pedig milyen fiatal volt még. Letörölte sűrűn hulló könnyeit. Ez a zene végtelenül szomorú s mégis vigasztaló. Mert valahogy mindent magába foglal: szegény Eric korai halálát, szenvedéssel teli betegségét, küzdelmét a halállal - mindent. A világ összes bánatát kifejezte, és mégis volt ereje, hogy e bánat mélyéről - nyugodtan, csöndesen, heves tiltakozás nélkül - hirdesse: minden úgy van jól, amint van, és úgy kell elfogadni. A zene valami nagyobb, átfogóbb boldogságba ömlesztette a bánatot. Mrs. Logan könnyei tovább csordogáltak, de minden szomorúsága ellenére most boldog könnyeket ejtett. Lányának szerette volna elmondani, hogy mit érez, de Polly két sorral előtte ült. Mrs. Logan csak a tarkóját s vékony kis nyakán a gyöngyöt látta, amit apjától kapott tizennyolcadik születésnapjára. Drága Eric, halála előtt néhány hónappal ajándékozta meg vele. És mintha Polly hirtelen megérezte volna anyja tekintetét, és megértette volna érzéseit, hátrafordult, és lágyan rámosolygott. Megkoronázta Mrs. Logan bánatos zenei boldogságát.

Pollyra nemcsak az anyja szeme nézett. Hugo Brockle, aki szerencséjére úgy ült a lány mögött, hogy profilból láthatta, nagy elismeréssel tanulmányozta arcélét.

Csudára szép! És azon töprengett, vajon lesz-e bátorsága megmondani neki: gyermekkorukban együtt játszottak a Kensington Gardensben? Mihelyt elhallgat a zene, odalép hozzá, és merészen így szól: „Emlékszik, mi már a gyerekkocsiban megismerkedtünk?” Vagy kevésbé szokvány-szellemeskedéssel: „Maga az a személy, aki fejbe kólintott a labdaütővel.”

John Bidlake türelmetlenül körülnézett a teremben, és megpillantotta Mary Bettertont. Igen, Mary Bettertont - azt a szörnyeteget! Széke alá nyúlt, és megkopogtatta a fát. Ha John Bidlake valami kellemetlen dolgot látott, biztonság kedvéért azonnal fához nyúlt, megkopogtatta. Istenben persze nem hitt, papokról szívesen mesélt bizarr történeteket, de a fa... a fa - abban határozottan van valami. Még elképzelni is rossz, hogy ő ebbe a nőbe szerelmes lehetett, vadul szerelmes, húsz, huszonkét, gondolni sem mert rá, hány évvel ezelőtt. Milyen kövér, milyen öreg és milyen undorító! Keze ismét a szék láb felé tapogatott. Szemét elfordította, valami másra akart gondolni, bármire, ami nem Mary Betterton. Emlékeitől azonban nem tudott szabadulni. Folyton maga előtt látta a még fiatal Maryt. Önmagát is látta, fekete lovon, mert akkoriban még lovagolt, mellette Mary, pej lován. Gyakran kilovagoltak együtt. Ez abban az időben lehetett, amikor a *Füredőzők* harmadik és legjobb változatát megfestette. Úristen, micsoda kép! Egyesek már akkor kissé molettnek találták Maryt. De ő nem, ő mindig szerette a telt formákat. Ezek a mai nők bádog-csatornák.. Egy pillanatra megint Maryre nézett, és beleborzongott. Gyűlölte, amiért olyan visszataszító, hogy valaha olyan bájos volt. És ő?... Szinte húsz évvel öregebb, mint Mary.

HARMADIK FEJEZET

Két emelettel feljebb, a *piano nobile* és a tető alatti cselédszobák között, lord Edward Tantamount dolgozott a laboratóriumban.

Az ifjabb Tantamountok rendszerint katonák lettek. Mivel azonban az örökös nyomorék volt, apjuk elhatározta, hogy lord Edward lépjen politikai pályára. A legidősebb fiú pályafutását

hagyományosan a parlamentben kezdte, majd méltóságteljesen besétált a Lordok Házába. Lord Edward alig érte el nagykorúságát, mindjárt rábíztak egy választókerületet. Kötelességét lelkiismeretesen ellátta, pedig gyűlölte a nyilvános szónoklást. És mi az ördögöt mondjon, ha véletlenül egy reménybeli szavazójával találkozik? A konzervatív párt programjának még a főbb pontjaira sem emlékezett, nemhogy lelkesedett volna értük. Kétségtelen, a politika nem neki való.

- Mi az hát, ami érdekel? - kérdezte apja. Sajnos, lord Edward maga sem tudta, hogy mi érdekl. Egyetlen tényleges öröme a zene volt. Szeretett koncertekre járni. Az ember viszont nem töltheti életét koncertlátogatással. A negyedik őrgróf leplezetlenül haragudott, és csalódott volt.

- Ez a fiú hülye - mondogatta, és lord Edward maga is hajlott apja véleményére. Alkalmatlan, félresikerült ember. Fölösleges e világon. Nemegyszer öngyilkosságra gondolt.

-Ha legalább mulatna, kitombolná magát! - panaszkodott az apja. De fiát a dőzsölés még a politikánál is kevésbé érdekelte. - S még nem is sportol - hangzottak a további vádak. Igaz, a madarak gyilkolása még a walesi herceg társaságában is hidegen hagyta. Legföljebb undorodott tőle. Szívesebben ült otthon, s olvasott, céltalanul, összevissza, mindenből egy keveset. Az olvasás sem elégítette ki. Csupán elvonta örökös töprengésétől, és segítette agyonütni az időt. Hát van ennek értelme? Könyvvel agyonütni az időt nem sokkal jobb, mint puskával gyilkolni a fácánokat s tetejébe még az időt is. Lehet, hogy így olvasgat majd élete végéig; de ettől még nem lesz belőle semmi.

Egy délután, 1887. április 18-án, a Tantamount ház könyvtárában ült, és azon gondolkozott, érdemes-e tovább élnie, s ha nem, akkor a halálnemek közül a vízbefúlást vagy a főbelövést válassza-e. Ezen a napon közölte a *Times* azt az álnévvel szignált és Parnellnek tulajdonított levelet, amely a Phönix parkban elkövetett gyilkosságot mentegette. A negyedik őrgróf reggel óta gutaütéses izgalomban leledzett. A klubban mindenki az ügyről beszélt. „Bizonyára nagyon fontos“ - mondogatta magában lord Edward, de voltaképpen nem érdekelte se a „parnellizmus“, se a bűntény. Fél füllel meghallgatta a klubtagok véleményét, azután hazament. Kétségbeesetten. A könyvtár ajtaja nyitva állt. Belépett, és olyan kimerülten rogyott egy karosszékbe, mintha harminc mérföldet gyalogolt volna. „Bizonyára hülye vagyok“ - szögezte le összevetve mások politikai lelkesedését a saját közönyével. Túl szerény volt ahhoz, hogy a hülyeséget a többieknek tulajdonítsa. „Reménytelen ember vagyok, reménytelen“ - nyögött fel, és hangja ijesztően visszhangzott a hatalmas könyvtár tudással teli csöndjében. Halál... minden szenvedés vége... folyó... revolver... Múltak a percek. Lord Edward érezte, hogy még a halállal sem tud kitartóan, következetesen foglalkozni. A halál is untatta. A *Quarterly* utolsó száma ott hevert mellette a kisasztalon. Hátha kevésbé unalmas, mint a halál. Fölemelte, szórakozottan lapozgatta, beleolvasott az egyik cikkbe. Valami Claude Bernardról szólt a bekezdés. Sohasem hallotta a nevét. Claude Bemard. Bizonyára francia - gondolta. És miben áll a máj cukorképző funkciója? Nyilván valami tudományos dolog. Tekintete végigszántott az oldalon. Idézőjelek. A cikk Claude Bernard tanulmányából idézett.

„Az élőlény nem kivétel, hanem éppen úgy beletartozik a nagy természeti összhangba, mint minden más, az egységen belül egymáshoz tartozó jelenség. Az összhang egységét az élőlény nem töri meg; az általános kozmikus erőkkkel sem ellentmondásba nem áll, sem harcba nem bocsátkozik. Egyáltalán nem. Az élőlény része a dolgok és jelenségek egyetemes összhangjának, így például az állat élete csupán töredéknyi részecskéje a világegyetem teljes életének.“

Eleinte szórakozottan böngészte a sorokat, azután alaposabban átolvasta, majd többször egymás után, és egyre feszültebb figyelemmel merült belé. „... az állatok élete csupán töredéknyi részecskéje a világegyetem teljes életének.“ No és az öngyilkosság? A világegyetem még töredéknyibb részecskéje megsemmisítené önmagát? Dehogy semmisíti meg, még ha akarná, sem semmisíthetné meg. Csupán megváltoztatná létformáját. Megváltoznék... Állati és növényi részecskékből emberi lény lesz. Ami valamikor egy birka hátsó lába és spenótlevél volt, abból a

tollat tartó kéz és a Jupiter-szimfóniát komponáló agy részecskéje lett. És egy napon harminchat évnyi öröm, bánat, éhség, szerelem, gondolat és zene, dallamok és összhangok végtelen, meg nem valósult sokasága egy bécsi temető eldugott sarkában megtrágyázta a földet, hogy fű és pitypang legyen belőle, ami azután a maga során báránnyá változott, hogy hátsó lába a maga során megint muzsikussá változzék, akinek teste a maga során... Mindez napnál világosabb, de lord Edward számára maga volt az apokalipszis. Életében először megrendülten ismerte fel összetartozását a világgal. Roppant izgalmas felismerés volt. Felugrott, és zaklatottan ide-oda szaladgált a szobában. Zavaros gondolatai végre nem kavarogtak homályos, ködös lustasággal, ez a zavar világos és kényszerítő erővé lett. Lehetséges, hogy tavaly, mikor Bécsben jártam, Mozart szubsztanciájának egy részét fogyasztottam el. Bécsi szelet, virsli vagy éppen egy pohár sör alakjában. Bensőséges egyesülés, fizikai egyesülés. És a *Varázsfuvola* csodálatos előadása? - másfajta egyesülés. Átlényegülés, kannibalizmus, kémia. Persze végső fokon vegyi folyamatokról van szó. Birkaláb és spenót... tisztára vegyészet. Hidrogén, oxigén... És miből van az a sok minden egyéb? Őrjítő, istenemre, őrjítő, hogy az ember nem tudja! Azok az Etonban eltöltött évek. Latin versek. Mi az ördögnek kellett? *En! distenta ferunt perpingues ubera vaccae.* Miért nem tanítottak értelmes dolgokra? »Az élőlény része a dolgok és jelenségek egyetemes összhangjának.« Olyan, mint a zene: összhang, ellenpont, modulációk. De meg kell tanulnunk a jelentését. Kínai zene... kukkot sem értünk belőle. Egyetemes összhang - az én fülemnek kínai zene, hála etoni nevelésemnek. A máj cukorképző funkciója számomra hottentottául van. Milyen megalázó! De tudok tanulni, és fogok tanulni. Fogok...“

Lord Edwardot rendkívüli lelkesedés töltötte el. Soha életében nem érzett ehhez fogható boldogságot.

Aznap este közölte apjával, hogy nem jelölteti magát a képviselőválasztáson. Még feldúltan a parnellizmus reggeli megnyilatkozásától, az öregúr dühbe gurult. De teljesen hatástalanul: lord Edward döntött. Másnap hirdetést tett közzé: tanárt keresett. A következő év tavaszán már Berlinben dolgozott, Du Bois Reymond keze alatt.

Negyven év telt el azóta. Az ozmózisra vonatkozó tanulmányainak közvetve a feleségét, közvetlenül a tudományos hírnevét köszönhette. Más híres munkái a növekedéssel és az asszimilációval foglalkoznak. Fő feladatának azonban a fizikai biológiával foglalkozó nagy elméleti munka kidolgozását tekintette, amit máig sem fejezett be. „Az állatok élete csak töredéknyi részecskéje a világegyetem teljes életének.“ Claude Bernard ihlető szavaiból egész életét kitöltő mondanivaló lett. Könyve, melyen hosszú évek óta dolgozik, nem egyéb, mint a Claude Bernard-i tétel feldolgozása, kvantitatív és matematikai szemléltetése.

Fent a laboratóriumban éppen megkezdődött a munka. Lord Edward szívesebben dolgozott éjszaka. A nappali órák kellemetlenül zajosak. Déli fél kettőkor megreggelizett, délután egy-két órát sétált, az este nyolcórás ebédig írt vagy olvasott. Kilenckor, fél tízkor asszisztensével elvégzett bizonyos gyakorlati munkákat, s mikor befejezték, áttértek a nagy műre. Megvitatták az éppen esedékes kérdéseket. Éjjel egykor lord Edward megvacsorázott, és négy-öt óra tájban aludni tért.

A *b-moll szvit* halkán és töredékesen szállt fel a nagy csarnokból a laboratóriumba. A két férfi munkájába merült, fel sem figyeltek a zenére.

- Csipeszt! - mondta lord Edward asszisztensének nagyon mély, dörmögő, bizonytalanul körvonalazott hangján. Leánya, Lucy gyermekkorában „bundás hangnak“ nevezte.

Illidge átnyújtotta a finom műszert. Lord Edward köszönetképpen dörmögő hangot hallatott, és visszafordult az érzéstelenített tarajos gőtéhez, mely elnyúltan feküdt az apró műtőasztalon. Illidge kritikusan figyelte az öreg mozdulatait, és elismeréssel bólintott: kitűnően érti a mesterségét. Illidge-t mindig meglepte lord Edward ügyessége. Az ember nem is hinné, hogy ez a nagydarab, nehézkes alak milyen könnyen és finoman dolgozik. Ormótlan kezével a legkényesebb feladatot is megoldja; öröm nézni a kezét.

- Ez az! - mondta végül lord Edward és amennyire reumától görnyedt háta engedte, kiegyenesedett. - Azt hiszem, így jó lesz. Mi a véleménye?

- Tökéletesen rendben van - bólintott Illidge. Kiejtése azonnal elárulta, hogy ismereteit nem a tudomány valamely ősi és költséges hajlékában szerezte. Beszéde lancashire-i eredetre vallott. Alacsony fiatalember volt, fiús arca szeplős, haja vörös.

A tarajos gőte ébredezett. Illidge visszatette a helyére. Az állatnak nem volt farka, nyolc napja vesztette el, és ma este a szövetek regenerálódó kis bimbóját, amit ha meghagynak, új farkká fejlődik, ismét levágták, és átültették amputált jobb mellső lába csonkjára. Új helyére átültetve, a bimbóból vajon mellső láb vagy - oda nem illő - fark nő ki? Első kísérletük egy frissen kisarjadtt fark-hajtással sikerült: szabályos láb lett belőle. A következőnél több időt szántak a sejtek osztódására, engedték, hogy az új sarj jobban kinőjön, és csak azután ültették át, mire kiderült, hogy már nem képes alkalmazkodni új viszonyaihoz, túlságosan megszokta farkállapotát. Szörnyeteget gyártottak: farka nőtt a karja helyén. Ma éjjel közepesen fejlett sarjjal kísérleteztek.

Lord Edward pipát húzott elő a zsebéből, s míg tömködté, elgondolkozva nézte a tarajos gőtét.

- Kíváncsi vagyok, mi történik most - mondta mély, dörmögő hangján. - Számításom szerint, éppen a két eshetőség határán... - Mondatát nem fejezte be, nehezen találta meg gondolataihoz a megfelelő szavakat. - Ennek nem lesz könnyű válaszája.

- Lenni vagy nem lenni? - tréfált Illidge, és nevetett. Lord Edward azonban nem derült szellemességén, mire ő is hirtelen elhallgatott. Már megint bakot lőtt. Bosszankodott magára, s bár ok nélkül, az öregre is.

Lord Edward pipára gyújtott. - Farkból láb lesz - mondta elgondolkozva. - De hogy jön létre? Sajátos vegyi folyamatok a környező...? Nyilván nem a vér okozza. Vagy azt hiszi, az elektromos feszültséghez lehet valami köze? Ami persze változó, a teste különböző részein más és más. Akkor miért nem burjánzik olyan határozatlan formákban, mint a rákos daganat? Meghatározott alakban történő növekedés, gondolja csak meg, nagyon valószínűtlen. És nagyon titokzatos. És... - Hangja mély, rekedt mormolásba vészett.

Illidge kelletlenül hallgatta. Ha az öreg így nekiszaladt a biológia fő és alapvető kérdéseinek, sohasem lehetett tudni, hol áll meg. Még képes rá, hogy Istenről meséljen. Igazán arcpirító. Ez alkalommal a leghatározottabban meg fogja akadályozni, hogy bármiféle kínos elmefuttatásba bonyolódjék. - Legközelebbi tennivalónk az volna - szólt közbe fürgén gyakorlati modorában -, hogy megpiszkáljuk a tarajos gőte idegrendszerét, és megnézzük, van-e ennek valamelyes hatása az átültetett élő szövetre. Mondjuk, kimetszünk egy darabot a hátgerincből.

Lord Edward nem figyelte asszisztensére. Pipáját kivette szájából, fejét fölemelte, és kissé félrebillentette. Szemöldökét összevonva feszülten figyelt, mintha emlékezni próbálna valamire. Kezét csöndre intő mozdulattal emelte fel. Illidge félbeszakította mondatát, és maga is figyelni kezdett. A csönd háttérére halk dallam vonala rajzolódott.

- Bach? - suttogta kérdően lord Edward.

Pongileoni fuvolája és a névtelen hegedűsök vonói megremegtették a nagyterem levegőjét, megkocogtatták a teremre néző ablakok üvegét, amitől fent, lord Edward laboratóriumában is remegni kezdett a levegő. És a rezgésbe jött levegő izgatni kezdte lord Edward dobhártyáját; kalapács, üllő és kengyel, a három egymáshoz kapcsolódó hallócsont, tojásdad ablak membránját tovább ingerelve, parányi vihart idézett fel a labirintus nedvében. A hallóideg hajszálvégződése úgy borzongtak, mint viharos tó vizében a hínár; az agyban számtalan titokzatos csoda ment végbe, és lord Edward elragadtatással suttogta: - Bach! - Boldogan mosolygott, fénylett a szeme. A fiatal lány magányosan, önmagának dalolt a szállongó felhők alatt. És a felhő-magányos filozófus költői elmélkedésbe fogott. - Menjünk le, hallgassuk meg - mondta lord Edward. Felállt. - Jöjjen. A munka várhat. Ilyet nem minden este hall az ember.

- De a ruhánk! - akadékoskodott Illidge. - Így nem mehetek le. - Végignézett magán. Új korában

is olcsó holmi volt. És az idő sem használt neki.

- Ó, az nem számít. - A nyúlzagot szimatoló vadászkutya nem lehetett illetlenebbül mohó, mint lord Edward. Pongileoni fuvolájának hallatára megragadta asszisztense karját, kisetett vele a szobából, és valósággal hurcolta a lépcső felé.

- Csak kisebb társaság van - nyugtatta Illidge-et -, úgy emlékszem, a feleségem említett valamit... Egészen közvetlen... Különben is- mentegette újabb érvekkkel vehemens zene-étvágyát -, úgy besurranunk, hogy... senki se vesz észre.

- Tartok tőle, hogy nem is olyan szűk körű az összejövetel - szabadkozott Illidge, aki látta az érkező autókat.

- Sebaj, sebaj - szakította félbe lord Edward. Ellenállhatatlanul vágyott Bachra.

Illidge megadta magát. Rémes hülyén fog festeni ott lenn - gondolta -, kifényesedett, kék szövet öltönyében. Bár ki tudja? - fűzte mindjárt hozzá. - Talán okosabb kifényesedett kékben megjelenni, mint aki egyenesen a laboratóriumból jön, a ház urának jóvoltából (ő maga is tweed kabátot visel), mint régi, hitvány anyagból, rosszul szabott frakkban, amiben úgyszólván mindig kínosan feszeng lady Edward fényűző estélyein. Jobb, merőben jobb különbözni a gazdagoktól és jól öltözöttektől, látogatóként érkezni egy másik intellektuális bolygóról, mint negyedrangú sznobnak lenni, aki majmolja a gazdagokat. Kék öltönyében legföljebb megbámulják mint különcöt; rosszul szabott feketében (akár egy pincér) elnéznek a feje fölött, sőt lenézik, hogy bár sikertelenül, de hamis látszatot próbál kelteni.

Illidge nekigyürkőzött, hogy bátran, sőt kihívóan megátssza a Marsról érkezett vendég szerepét. Bevonulásuk kínosabb feltűnést keltett, mint Illidge gondolta. A Tantamount ház főlépcsője az első emeletről még két ágba indult el, majd valamivel lejjebb úgy egyesült, mint két testvér folyó, hogy egyetlen, veronai márványból épített vízészként omoljon alá a nagyterembe. A főlépcső az árkádok alatt, a fedett négyszög egyik oldalának közepén, pontosan szemben a vesztibülletel és a főkapuval ért le a csarnokba. Az utcáról belépő végigpillantott a csarnokon, meglátta a szemközti árkád középső ívén át a széles lépcsőfeljáratot, kétfelől aranyozott korlátokkal, amint az első fordulóra emelkedik, ahol is egy bemélyedésben a harmadik örgróf gyűjteményének díszje: Casanova Vénusza állt egy emelvényen, és mindkét keze szerény, de kacér mozdulatával igyekezett, illetve hiába igyekezett márvány bájait eltakarni. E diadalmas márványvonulat alján helyezte el lady Edward a zenekart. Szemben a vendégek ültek, tömött sorokban. Lord Edward és Illidge lábujjhegyen befordultak Casanova Vénusza előtt. Minél közelebb értek a zenekarhoz, annál vigyázatosabban, szinte összeesküvők módjára lépkedtek, mégis egyszerre száz szempár keresztüzében találták magukat. A vendégsereg kíváncsian mocorgott. Az óriás termetű, hajlott hátú, rövid kabátos öregember, pipával a szájában, mint egy másik világból érkező, merőben idegen tünemény, a vendégeknek furcsán félelmesnek tűnt. Kissé úgy hatott, mint ama bizonyos elrejtett csontváz, mely kiszabadult rejtékéből, vagy mint azok a szellem-szörnyek, melyek csakis a legjobb nevű, legelőkelőbb családok kastélyaiban garázdálkodnak. A Glamis-i Szörny vagy maga a Minotaurusz sem ébreszthetett volna hevesebb érdeklődést, mint lord Edward. Lornyonok szegeződtek rá, kinyúltak a nyakak, s jobbra-balra forogtak, hogy az előttük meredező, jól táplált akadályokat megkerülve, szabadabb kilátáshoz jussanak. Lord Edward hirtelen rádöbbsent, hogy sok kíváncsi szempár figyel. Nagyon megijedt. Hatalmába kerítette a társadalmi bűn tudata: pipáját kivette szájából, és füstölögve bedugta kabátja zsebébe. Határozatlanul megállt. Előnyomuljon, vagy meneküljön? Jobbra-balra fordult, görnyedt testét csípőből oly furcsán himbálta, mint a tevé, ha lassan és súlyosan ide-oda ingatja a fejét. Egy pillanatig a visszafordulást választotta. De Bach iránti szeretete legyőzte félelmét. Olyan medve volt, aki ha mézet szagol, bár nagyon fél, mégis bemerészkedik a vadásztanyára; olyan szerető, aki egy szép óráért kedvese karjai között szembeszáll a dühöngő, revolveres férjjel, a valóperes bírósággal. Előnyomult. Lábujjhegyen, óvatosan lépkedett le a lépcsőn, mint Guy Fawkes, a lőporos merénylő, akit lelepleztek, mégis

azt reméli, hogy bűnét nem fedezik fel, ha úgy tesz, mintha a nagy Lőpor-összeesküvés pontosan az eredeti tervek szerint haladna. Illidge követte. Rákvörös arccal, mert már az első pillanatban mélyen elpirult, de zavara ellenére, vagy éppen azért, nyeglén lépkedett lefelé lord Edward mögött. Egyik kezét zsebre dugta, szája körül hűvös mosollyal erre-arra nézelődött a tömeg feje fölött. Arckifejezése fölényesen szórakozott volt. Marslakó szerepe annyira lefoglalta, hogy nem nézett a lába elé, és a nem éppen kényelmes királyi lépcsőn, melynek törpe fokai és nagyon alacsonyra épített lapjai egyaránt szokatlanok voltak, megcsúszott, megbotlott, és az elvágódás határán, vadul hadonászva, nagy nehezen visszanyerte egyensúlyát. Két-három lépcsővel lejjebb végre lefékezett. Csoda, hogy egyáltalán talpon maradt. A körülményekhez képest igyekezett méltóságteljesen továbbvonulni. Iszonyúan dühös volt: gyűlölte lady Edward vendégeit, valamennyit, kivétel nélkül.

NEGYEDIK FEJEZET

A *Badinerie*-nek nevezett tréfálkozó zárótételben Pongileoni felülmúlta önmagát. Euklideszi axiómák labdázta itt az elemi statika tételeivel. Aritmetika vad tobzódással ünnepelt, algebra cigánykerekeket hányt. És a zene matematikai orgiában ért véget. Tapsoltak. Tolley szokott kecsességével hajlongott, Pongileoni meghajolt, még a névtelen vonósok is meghajoltak. A hallgatóság a székeket zörgetve felállt. Kitört az elfojtott fecsegés áradata.

- Ugye, milyen cso-dá-la-tosan fura volt az öreg? - csatlakozott egyik barátnőjéhez Polly Logan.

- És mellette az a kis répafejű!

- Mint Pat és Patachon.

- Azt hittem, belehalok a nevetésbe - mondta Norah.

- Mint egy öreg varázsló! - suttogta izgatottan Polly. Barátnőjéhez hajolt, szemét kimeresztette, hogy ne csak szavakkal, hanem drámai arcjátékkal is fokozza a mágikus öregember titokzatosságát. - Egy varázsló!

- De mit csinál ott fent?

- Varangyos békákat meg szalamandrákat aprít össze - válaszolta Polly. - Gyík szeme és béka lába, Denevérszárny, kutya mája... - szavalta részegen a szavaktól. - És tengerimalacokat kígyókkal párosít. Képzeld csak el egy tengerimalac és egy kobra keresztezését...

- Brrr! - borzongott Norah. - Csak azt nem értem, miért vette el Hildát, ha csak ilyesmik érdeklik? Mindig ezen töröm a fejem.

- De miért ment hozzá Hilda? - Polly hangja megint színpadi suttogássá halkult. Szerette, ha minden szava izgalmasan hangzik. Aminthogy ő maga - egyelőre - mindent izgalmasnak is érzett. Csak húszéves volt. - Alapos okai lehettek rá.

- Igen, magam is azt hiszem.

- Azt se felejtsd el, hogy kanadai nő, ami már maga egy nyomós okkal több volt a házasságra.

- Az ember csak csodálkozik, hogy mégis Lucy hogyan lett...

- Psszt!

Norah körülnézett. - Pongileoni nagyszerű volt! - kiáltott fel hirtelen túl hangosan, túl sok lélekjelenléttel.

- Remek! - zengte Polly úgy, mintha Drury Lane színpadán állana. - Ó! Lady Edward! -

kiáltották most már együtt határtalan meglepetéssel és örömmel. - Éppen most mondtuk, milyen csodálatosan játszott Pongileoni.

- Igazán? - mosolygott lady Edward, és egyikről a másikra nézett. Lassan ejtette a szavakat mély, telt hangján, mintha minden szava nagyon komoly és fontos lenne. - Roppant kedves tőletek - az r betűt megropogtatta -, Pongileoni olasz - tette hozzá most már egészen komor és mosolytalan arccal -, és attól még csodálatosabb. - Továbbment. A két fiatal lány elképedve

bámult egymás piruló arcába.

Lady Edward vékony, kicsi nő volt. Kecses alakján, a mélyen kivágott ruhában, itt-ott már kiütköztek a csontok, szögletek, és hosszúkás, keskeny arcának sasszerű szépségén is átütöttek az élek. Haja mélyfekete, amit francia anyjának s későbbi éveiben tán fodrásza művészetének köszönhetett. Bőre fehér és gyöngyházfényű. Fekete, ívelt szemöldöke alól szeme merész, átható pillantással nézett a világba, ami rendszerint a sápadt arcú, nagyon sötét szemű emberek sajátja. Lady Edward merev tekintetében ehhez a vele született merészséghez még némi ártatlan szemtelenség is keveredett, csillogóan nyílt kifejezés, ami azonban egészen a sajátja volt. Gyermekszeme volt, „*mais d'un enfant terrible*” - amint John Bidlake figyelmeztette francia kollégáját, akit látogatónak vitt el hozzá; a francia festőnek bőséges alkalmi nyílt saját bőrén is tapasztalni ezt. Ebéd közben fedezte fel, hogy asztaltársa éppen az a kritikus, aki képeiről merészelte leírni, hogy vagy egy hülye, vagy egy szélhámós munkái. És lady Edward tágra nyílt, ártatlan szemekkel képzőművészetről kezdett beszélni... John Bidlake dühöngött. Ebéd után félrevonta az asszonyt, és alaposan megmondta a véleményét.

- Az ördögbe is, ez az ember a barátom! Elhozom hozzád, s te így bánsz vele. Ez mégiscsak sok.

Lady Edward ragyogó fekete szeme sohasem volt ártatlanabb, hangja sohasem csengett lefegyverzőbben, francia-kanadai gyanútlanossággal (mert kiejtését tetszése szerint változtatta, többé vagy kevésbé gyarmati módon hangsúlyozott, aszerint, hogy az észak-amerikai prérin nyílt szívű gyermekét vagy angol arisztokrata hölgyet alakított). - De hát mi sok? Mit csináltam már megint?

- Ne komédiázz! - mondta Bidlake.

- Én nem komédiázom. Fogalmam sincs róla, hogy mit vétettem. Halvány fogalmam sincs.

- Éppolyan jól tudod, mint én - emlékeztette Bidlake a kritikus cikkére -, s most jut eszembe, hogy múlt héten még beszélgettünk is a cikkről.

Lady Edward mélyen elgondolkozott, mint aki rég eltűnt emléket próbál felidézni. - Csakugyan beszélgettünk róla! - kiáltott fel, és a borzadály és bűnbánat kifejezésével nézett barátja szemébe. -Jaj, rémes! Hisz tudod, milyen reménytelenül rossz az emlékezőtehetségem.

- A lehető legjobb memóriád van - mondta Bidlake.

- Mégis *mindent* elfelejtek.

- Csak azt, amire föltétlenül emlékezned kellene. Túl szabályosan ismétlődik ez, semhogy véletlen lehetne. Te előre megfontoltan elfelejted, amire emlékszel.

- Bolondokat beszélsz!

- Ha rossz memóriád volna - folytatta Bidlake -, néha esetleg elfelejtenéd, hogy az emberek a férjüket nem föltétlenül együtt hívják meg feleségük köztudott szeretőjével; néha elfelejtenéd, hogy az anarchisták és a Morning Post vezércikkírója nem föltétlenül a legjobb barátok, és jámbor katolikusok nem föltétlenül örvendeznek, ha hivatásos ateisták istenkáromlását kell hallgatniuk. Ha rossz memóriád volna, esetleg egyszer-egyszer megfeledeznél az effélékről. De biztosítalak, hogy csakis elsőrendű emlékezőtehetséggel lehet mindig megfeledekezni az ilyesmikről. Első osztályú a memóriád, és első osztályú bajkeverő vagy.

Beszélgésük óta először lady Edward arcán elernyed a naiv csodálkozás. - Te pedig lehetetlen alak vagy, kedves John - mondta nevetve.

Beszélgésük közben Bidlake jókedve is visszatért; együtt nevetett lady Edwarddal. -Jegyezd meg magadnak - mondta -, hogy én a legkevésbé sem bánom, ha másokat ugratsz, sőt szórakoztat: de azt nem tűröm, hogy engem ugrass.

- Mindent megteszek, hogy ezt ne felejtsem el -mondta lady Edward szelíden, és oly arcátlan ártatlansággal nézett fel a férfi szemébe, hogy az akaratlanul elnevette magát.

Mindez hosszú évekkel ezelőtt történt. Lady Edward betartotta a szavát, Bidlake-et többé nem ugratta. De másokkal szemben ugyanolyan zavartkeltően ártatlan és feledékeny maradt.

Hőstettei közmondásossá váltak azokban a körökben, ahol megfordult. Az emberek mulattak rajta, csak éppen sok áldozata is volt. Nem szerették, féltek tőle. Mégis tolongtak az estélyein. Szakácsa, étel-italbeszerzője a lehető legjobb. Férje vagyonára való tekintettel sok mindent elnéztek neki. Különben is a Tantamount házban mindig változatos, gyakran excentrikusan érdekes társaság gyűlt össze. Meghívását sokan már csak azért is elfogadták, hogy azután bosszúból a háta mögött rosszakat mondhassanak róla. Többek között sznobnak nevezték, aki híres emberekre vadászik. De olyan sznob - ismerték be a lady Edwardot védelmezők előtt -, aki maga is nevet azon a fényen és pompán, amelyért él. Olyan vadász, aki a nagyvadakat azért gyűjti maga köré, hogy lépre csalja őket. Lady Edward gúnyosan kifigurázta azt, ami egy középosztálybeli angol nőt komolyan elkésérített volna. Az Újvilágból érkezett, számára a hagyományok, a társadalmi hierarchia csak tréfának tűnt, de festői és nagyon kíváncsi tréfának. - Hilda ama bizonyos anekdotának lehetne a hősnője - mondta róla egy alkalommal az öreg Bidlake -, mely egy amerikai és két angol főnemes találkozásáról szól. Emlékszik rá? Egy amerikai a vonaton beszédbe elegyedett két angollal. S mivel szívesen találkozott volna velük később is, megkérdezte a nevüket.

„Hampshire hercege vagyok - mondta az egyik -, barátom pedig Ballantrae grófja.“ „Örülök a szerencsének - válaszolta az amerikai -, engedjék meg, hogy bemutassam a fiamat: Jézus Krisztus.“ Ez Hilda, tetőtől talpig. Egész élete ugyanilyen kérdésekből áll, így kérdez ő, és így kérdezik meg őt azok, akiknek a rangját kissé nevetségesnek találja. Furcsa - bólogatott -, igazán nagyon furcsa.

Lady Edward faképnél hagyta a két leforrázott lányt. A következő pillanatban majdnem elütötte egy nagyon magas, tagbaszakadt férfi, aki veszedelmes sebességgel tört utat magának a tömegben.

- Bocsánat - mondta, és oda se pillantott, hogy kit gázolt el szinte. Tekintete a terem túlsó végében követett valakit, tudatáig csak annyi jutott el, hogy kisebbfajta akadály került az útjába, nyilván ember, mivel az egész helyiség emberakadályoktól hemzsegett. Megtorpant, oldalt lendült, hogy kikerülje az akadályt. De nem afféle akadály volt, amit egykönnyen elkerülhetett. Lady Edward utána nyúlt, és megragadta a kabátujját.

- Webley!

Everard Webley viszont úgy tett, mintha nem érezné a kezét a kabátujján, nem hallaná, hogy nevén szólítják. Everard Webley nem állt meg. Se ideje, se kedve nem volt ahhoz, hogy lady Edwarddal fecsegen. De őt nem lehetett olyan könnyen lerázni: Webleyhez ragadt, és hagyta, hogy magával vonszolja.

- Webley! - ismételte. - Hohó! - És oly hűen utánozta a falusi parasztkocsist, hogy Webleynek meg kellett hallania, ha nem akarta magára vonni a vendégek kaján érdeklődését.

Lenézett az asszonyra. - Ó, hát maga az! ? - mondta gorombán. - Sajnálom, de nem vettem észre. - Barátságosan tekintete, nevetlen szavai félig őszinte, félig színlelt bosszúságot fejeztek ki. Tapasztalata szerint a legtöbb ember fél a harag látványától: ő szívesen ijesztgette az embereket. Így tartotta távol magától a nemkíváncsi elemeket.

- Szent isten! - kiáltott fel lady Edward, arcán a karikírozott rémület kifejezésével.

- Akar valamit? - kérdezte Webley olyan hangon, mintha az utcán egy tolakodó koldust rázna le a nyakáról.

- Maga ugyancsak dühösnek látszik.

- Ha csak ezt akarta közölni, akkor gondolom...

Közben lady Edward őszintén szemtelen tekintete behatóan tanulmányozta Webley arcát.

- Tudja, mit ajánlok? - szakította félbe mondata közepén, mint aki pillanatig sem várhat nagy jelentőségű felfedezésének közlésével. - Maga játssza el Hook kapitány szerepét a Peter Panban. Soha jobb arcot kalózkirálynak! Nincs igazam, Mr. Babbage? - szólt oda az éppen arra haladó Illidge-nek, aki vigasztalanul magányosan bolyongott a sok idegen ember között.

-Jó estét! - köszönt. Lady Edward mosolya csak részben kárpótolta a sértésért, hogy elfelejtette a nevét.

- Webley, bemutatom Mr. Babbage-t, férjem munkatársát. - Webley szórakozott biccentéssel nyugtázta Illidge létét. - Mi a véleménye, Mr. Babbage, ugye hasonlít egy kalózkirályhoz?

Illidge kényszeredetten nevetett. - Nem állíthatom, hogy sok kalózkirályt láttam volna.

- Hát persze - kiáltott fel lady Edward -, látja, szinte elfelejtettem: hiszen ő tényleg egy kalózkirály. A való életben az. Ugye, Webley?

- Hogyne, föltétlenül - nevetett Everard Webley.

- Ugyanis, ha nem tudná - magyarázta lady Edward bizalmasan Illidge-hez hajolva -, ez Everard Webley. A Bátor Brit Fajvédők vezére. Tudja, a zöld egyenruhásoké, akik olyanok, mint egy operett férfikara.

Illidge gúnyosan mosolygott, és bólintott. Úgy - gondolta magában -, ez hát Everard Webley. A Bátor Brit Fajvédők Szövetségének alapítója és feje. B. B. F. - a három betű sok szójátékra adott alkalmat az ellenfelek táborában. Még a *Figaro* kitűnően informált tudósítója is megjegyezte: „*Les initiales B. B. F. ont, pour le public anglais, une signification plutot pejorative.*“ Erre persze nem gondolt Webley, mikor fajvédőit elkeresztelte. Illidge-nek jólesett a gondolat, hogy azóta nemegyszer emlékeztették balfogására.

- Ha tréfálkozása végére ért - mondta Everard -úgy leszek bátor, és távozom.

„Pléh Mussolini“ - gondolta Illidge. - Külseje illik a szerepéhez. (Engesztelhetetlenül gyűlölt minden magas, jóképű férfit s különösen a szerinte előkelő megjelenésűeket. Ő maga alacsonyra sikerült, s úgy nézett ki, mint egy nagyon értelmes, nagyra nőtt utcakölyök.) Nagydarab, faragatlan fickó.

- Remélem, nem sértettem meg? - kérdezte lady Edward a túlzott aggodalom és bűnbánat hangján.

Illidge-nek egy *Daily Herald*-ban látott karikatúra jutott eszébe. *A Brit Fajvédők feladata* - jelentette ki arcátlanul Webley -, *hogy gondoskodjanak az értelem fennmaradásáról a földön.* A rajz Webleyt és hat egyenruhás banditáját ábrázolta, amint éppen agyonvernek, rúgnak egy munkást; mögöttük cilinderes bankigazgató helyesel, hatalmas pocakján a felirat: ÉRTELEM.

- Ugye nem sértődött meg, Webley? - ismételte lady Edward.

- A legkevésbé sem. Csak éppen dolgom van. Látja, asszonyom - mondta legbársonyosabb hangján -, nekem tennem is kell valamit. Dolgozom, ha egyáltalán tudja, hogy ez mit jelent. Illidge hön óhajtotta, bár másvalaki talált volna így telibe, nem ez a mocskos zsvány. Illidge ugyanis kommunista volt.

Webley otthagya őket. Lady Edward nézte, mint vágja át magát a tömegen. - Mint egy gőzgép - mondta. - Mennyi energia! És milyen érzékeny. Ezek a politikusok... rosszabbak a színésznőknél. Micsoda hiúság! A mi kedves Webleynknek vajmi kevés humorérzéke van. Azt szeretné, ha úgy kezelnék, mint saját csodálatos szobrát, amit hálás és szerető népe emelt neki. (Ropogtak az r-ek, mint a gépfegyver.) Halála után persze, hisz érti, mire gondolok, megörökítik a nagy történelmi egyéniséget. Valahányszor találkozunk, én mindig megfedlek róla, hogy tulajdonképpen Nagy Sándorral állok szemben. Folyton abba a hibába esem, hogy azt hiszem, hogy ő csak Webley.

Illidge nevetett. Ez a lady Edward határozottan rokonszenves. Van érzéke a dolgokhoz. Még a politikában is jól tájékozódik.

- Nem mintha ezek a fajvédők nem lennének egészen hasznos találmány - folytatta lady Edward. - Mi a véleménye, Mr. Babbage?

Illidge rokonszenve hirtelen lelohadt. - Nos... -kezdte kis fintorral.

De lady Edward elvágta maróan gúnyosnak ígérkező megjegyzését Webley fajvédőiről. -

Mellesleg - mondta -, igazán vigyázzon azokon a lépcsőkön. *Borzasztó* síkosak.

Illidge elpirult. - Csöppet sem - motyogta, és még mélyebben belepirult. Arca céklavörös lett,

egészen sárgarépa színű haja tövéig. És a rokonszenve teljesen lehervadt.

- Szerintem, sajnos, éppen eléggé síkosak - mondta makacs udvariassággal és görgő torokhangon lady Edward. - Min dolgoztak ma este Edwarddal? Úgy érdekel a munkájuk.

- Nos, ha tényleg érdekli - mosolygott Illidge -, ma a tarajos gótéek elveszített testrészeinek újranolesztésén fáradoztunk. - A gótéek között otthonosabban érezte magát. És mintha a rokonszenve is valamelyet visszatért volna.

- Tarajos gótéek? Azok az úszó izék? Illidge bólintott.

- De hogy veszítik el a testrészeiket?

- Nos, a laboratóriumban - világosította fel Illidge. - Elveszítik, mert levágjuk.

- És újból kinőnek?

- Újból kinőnek.

- Jó ég! - kiáltott fel lady Edward. - Ezt nem is tudtam. Milyen izgalmas. Meséljen még.

„Mégis rendesebb, mint gondoltam.“ Minél jobban belemelegedett előadásába, annál inkább felmelegedett lady Edward iránt. Éppen elérkezett a folyamat fontos, lényeges, voltaképpen döntő jelenségéhez, az átültetett farkbimbó lábbá változásához, mikor lady Edward, akinek közben ide-oda vándorolt a tekintete, kezét karjára tette, és így szólt:

-Jöjjön, bemutatom Knoyle tábornoknak. Mulatságos öregember... néha szinte akarata ellenére...

Illidge-nek torkán akadt a szó. Megértette, hogy egész magyarázata lady Edwardot a leghalványabban sem érdekelte, még csak oda se figyelt. Ellenszenves teremtés. Sértett hallgatásba merülve követte.

Knoyle tábornok egy másik katonás kinézésű úrral társalgott harcias és asztmás hangon.

- Drága barátom, mondtam neki - hallották, amint közeledtek -, most ne nevezze be azzal a lóval. Bűn volna, mondtam neki, valóságos örütség. Töröltesd, mondtam neki, töröltesd. És ő törölte.

Lady Edward hozzájuk lépett. A két hadastyán elárasztotta udvariaskodással: roppant élvezték a szép koncertet.

- Bachot külön a maga számára választottam ki, tábornok - mondta lady Edward egy fiatal lány bájos zavarával, aki éppen szerelmi gyöngéjét vallja be.

- Nos... hm... igazán nagyon kedves. - A tábornok őszintén zavarban volt, nem tudta, mit kezdjen e zenei ajándékkal.

- Először ingadoztam Handel *Vízzené*-je és a *b-moll szvit* között, Pongileonival - folytatta lady Edward ugyanazon a jelentőségteljesen bizalmas hangon -, de aztán magára gondoltam, és Bach mellett döntöttem. - Szeme möhön figyelte a zavarjeleit a tábornok kicsattanó arcán.

- No de igazán, nagyon kedves... Nem vagyok ugyan zeneértő, ezzel sajnos nem dicsekedhetem, legföljebb azt tudom, hogy mit szeretek. Tudom, hogy mit szeretek. - Az utolsó mondattal a tábornok önbizalma némileg helyrebillent. Megköszönte a torkát, és ismét nekifogott. - Mindig mondom, hogy...

- És most - fejezte be lady Edward diadallal - bemutatom Babbage urat, Edward munkatársát, aki tarajos gótéekben elismert szakértő. Mr. Babbage, Knoyle tábornok és Pilchard ezredes. - Rámosolygott az urakra és távozott.

- Ördögbe is! - kiáltott fel a tábornok, és az ezredes kijelentette, hogy ez a nő isten ostora.

- S még hozzá a legcsípősebb fajtából - helyeselt Illidge megértéssel.

A két öreg hadfi most Illidge-re pillantott, és azonnal megállapították, hogy nem az ő társadalmi osztályukból való, megjegyzése tehát szemtelenség. Hívő katolikusok elsüthetnek ugyan egy-egy kis tréfát a szentek életéről, papok viselt dolgairól, de felháborodnak, ha ugyanazt a tréfát hitetlenek szájából hallják. A tábornok tartózkodott bármiféle további észrevételtől, az ezredes megelégedett egy helytelenítő fintorral. Az azonban, ahogy egymás felé fordultak, és mintha csak ketten lennének a világon, folytatták megkezdett beszélgetésüket a versenylovakról, oly

szándékosan sértő volt, hogy Illidge legszívesebben beléjük rúgott volna.

*

- Lucy, kislányom!

- John bácsi! - Lucy Tantamount megfordult, és rámosolygott fogadott nagybátyjára.

Középtermetű volt és karcsú, mint az anyja; homlokából simán hátrafésült rövid, sötét haja olajosfeketén fénylett. Arca természetesen sápadt, csak vékony ajka és szeme körül a halványkék árnyék festett. Fekete estélyi ruhájában karja, válla nagyon fehér. Több mint két éve, hogy Henry Tantamount meghalt, Lucy ugyanis másod-unokafivéréhez ment feleségül, ruhája színével azonban még mindig gyászolta. Legalábbis esti világításban. Nagyon jól illett neki a fekete. - Hogy vagy, bácsikám? - kérdezte, és közben arra gondolt, hogy Bidlake feltűnően öregszik.

- Az éhhalál küszöbén - válaszolta John Bidlake. Nagy, kék eres kezével bizalmasan átfogta Lucy karját, közvetlenül a könyöke fölött. - Gyere velem, és igazold a világ előtt, hogy vacsorázni megyek. Szörnyen éhes vagyok.

- De én nem.

- Annyi baj legyen - legyintett Bidlake. - „Mert nagyobb az én éhínségem, mint a tiéd“ - amint azt sir Philip Sidney oly elmésen megjegyezte.

- De én nem akarok enni - tiltakozott Lucy. Elviselhetetlennek érezte, hogy uralkodjanak fölötte, mindig vezetni akart, sohase követni. De John bácsi kemény dió volt még neki is.

- Majd én kettőnk helyett eszem - biztatta, és kedélyes nevetéssel a termen át az ebédlő felé indultak.

Lucy megadta magát. Átfurakodtak a tömegen. John Bidlake gomblyukában a zöldessárga, szeplős orchidea ásitó kigyóhoz hasonlított. Szemén csillogott a monokli.

- Ki az az öregúr Lucyval? - kérdezte Polly Logan.

- Az öreg Bidlake.

- Bidlake? A... festő... aki azokat a képeket festette? - bizonytalankodott Polly, mint aki tudja, hogy műveltsége hézagos, és vigyáz, nehogy butaságot mondjon. - Arra a Bidlake-re gondolsz? - Barátnője igent intett. Polly roppant megkönnyebbült. - Na ne mondd! - folytatta felvont szemöldökkel, kerekre tágult szemmel.

- Én mindig azt hittem, hogy az egy valódi klasszikus. Lehet vagy százesztendő, ugye?

- Körülbelül. - Norah se töltötte be még a húszat.

- Valljuk be, nem látszik annyinak - ismerte el nagylelkűen Polly. - Még ma is gavallér, arszlán, vagy mit tudom én, hogy nevezték az effélét száz évvel ezelőtt.

- Azt beszélik, tizenöt felesége volt - mondta Norah.

Ebben a pillanatban Hugo Brockle összeszedte minden bátorságát, és hozzájuk lépett. - Nem emlékszik rám? Pedig mi a gyermekkocsiban ismerkedtünk meg. - Milyen hülyén hangzott! A haja tövéig pirult.

John Bidlake *Fürdőzői* közül a harmadik, a legszebb, Tantamounték ebédlőjében a kandalló fölött függött. Derűs, örömteli kép, nagyon könnyű tónusú, rendkívül tiszta, csillogó színekben. Nyolc telt és gyöngyfényű fürdőző asszony úgy csoportosult a vízben és a patak partján, hogy testük, lábuk és karjuk mintegy füzért alkotott a vászon középpontja körül, amit fent a fák koronája egészített ki. A gyöngyházfényű hús koszorúján át és mögötte (s még arcuk is csak mosolygó hús, a szellem egyetlen jegye sem vonja el a figyelmet a szép formákról, s e formák viszonylatairól) felsejlett a lágy hajlatú dombok és felhők halványan csillogó világa.

Az öreg Bidlake, oldalán Lucyval, tányérral a kezében, kaviáros szendvicset majszolva állt a kép előtt, és elgondolkozva szemlélte művét. Büszkesége bánattal keveredett.

- Jó kép - mondta -, lenyűgözően jó. Nézd, hogy van ez megkomponálva. Maga a tökéletes egyensúly, nyoma sincs sehol ismétlésnek vagy mesterkéltnél elrendezésnek. - Amit a kép még

kiváltott: érzéseit, gondolatait, nem mondta ki. Sok és zavaros volt ahhoz, hogy könnyen szavakba foglalhatta volna. És mindenekfölött szomorú. Nem szívesen foglalkozott ilyen gondolatokkal. Ujját kinyújtotta, és megérintette a tálalót: valódi fa, mahagóni. - Nézd csak azt az alakot jobbról, a felemelt karral folytatta szakmai magyarázatát abban a reményben, hátha sikerül visszaszorítania, elkergetnie hivatlan gondolatait. - Látod, hogy ellensúlyozza a bal oldali nagy, hajlott alakot. Mint egy hosszú, súlyosan megterhelt emelő. - A felemelt karú alak Jenny Smith volt, a legbájosabb modellje. A testet öltött szépség, a testet öltött butaság és közönségesség. Istennő - amíg meztelen, amíg befogta a száját, vagy csókkal más fogta be; de ő, ha kinyitotta, ha felöltözött, s felrakta szörnyű kalapját! Hogy is volt, mikor egyszer elvitte Párizsba? Haza kellett küldenie egy hét után, „Szájkosarat kellett tenni rád, Jenny - mondta neki, és Jenny sírt. - Hiba volt, hogy Párizsba jöttünk, itt túl sokat süt a nap, túl erős a villanyvilágítás. Legközelebb a Spitzbergákra utazunk. Ott fenn hat hónapig tart az éjszaka.“ Ettől még jobban bögött. A szépség és az érzékiség kincseivel áldott volt az a lány. Később ivásra adta magát, lezüllött, koldult, és elitta, amit kapott. Végül, ami még megmaradt belőle, az is meghalt. De az igazi Jenny fennmaradt, itt a képen, magasba emelt karral, izmai megfeszítik kicsi mellét. És ami John Bidlake-ból fennmaradt, a huszonöt év előtti Bidlake-ból, az is ott van a képben. A másik Bidlake még létezett, még elmélkedhetett önnön árnyékán. Hamarosan az is eltűnik. S ha már itt tartunk, ő talán jobban hasonlít az igazi Bidlake-hez, mint az a pálinkával telített, puffadt nő hasonlított az igazi Jennyhez, mikor meghalt? Az igazi Jenny a gyöngyfényű fürdőzők között élt. Az igazi Bidlake, az alkotó pedig saját teremtményeibe foglaltan él tovább.

- Jó kép - ismételte meg magyarázata végén. Hangja komoran szólt, arca szomorú volt. Nézte a képet. - Végül is - fűzte hozzá rövid szünet után, váratlanul és önkéntelenül feltörő nevetéssel - minden, amit csinálok, jó, sőt átkozottul jó. - Az ostoba kritikusoknak dobott kesztyűt, akik azt állították, hogy késői képei visszaesést mutatnak; saját múltját hívta ki, az időt és az öregséget, az igazi John Bidlake-vel mérkőzött, aki megfestette az igazi Jennyt, és a némaságba csókolta őt. - Természetesen jó - mondta Lucy, és eltűnődött, miért fest az öreg mostanában annyival gyöngébben. Utolsó kiállítása... siralmas volt. Hisz ő maga viszonylag még eléggé fiatalos. Habár, gondolta Lucy, amint ránézett, az elmúlt néhány hónapban határozottan sokat öregedett.

- Természetesen - ismételt Bidlake - nagyon kifejező.

- Bár bevallom - terelte más irányba a beszélgetést Lucy -, a fürdőzőid mindig kissé sértenek.

- Sértenek?

- Úgy értem mint nőt. Valóban olyan mélységesen ostobának tartasz bennünket, amilyennek ábrázolsz?

- Valóban? - kérdezte egy másik hang. - *Igazán* oly ostobáknak tart bennünket? - Erős, átható hang volt, a szavak lökészerűen, kisebb robbanásokkal törtek elő, mintha érzelmi töltésük egy keskeny nyíláson át préselné ki őket a napvilágra.

Lucy és Bidlake megfordultak. Mrs. Betterton állt mögöttük. Tömören, galambszürkében, karjai - gondolta Bidlake -, mintha combok volnának, haja húsos arcához és állához viszonyítva nevetségesen rövid, göndör és vörös. Az orra pedig, mely oly édesen pisze volt, mikor még fekete és pej lovon ügettek - az is nevetséges, abszurd semmiség az arca közepén. Pedig ezzel a nővel az igazi Bidlake éppen akkoriban lovagolt ki, mielőtt ezeket a fürdőzőket megfestette. A nő művészetről fecsegett, iskoláslányos, naiv fontoskodással, és ő nevetetően bájosnak találta. Visszaemlékezett, hogy a Burne-Jones iránti szenvedélyéből sikerült kigyógyítania ugyan, de sajnos, az erényesség javára táplált tévhitétől nem tudta megszabadítani. Most is ugyanazzal a régi fontoskodással és jelentőségteljes érzélgősséggel szólította meg, mint aki elmúlt időkre emlékezik, és emlékeit, eszményeit szeretné megosztani. Bidlake kénytelen-kelletlen jó képet vágott a hosszú évek utáni találkozáshoz. És míg fogta az asszony kezét, magában megünnepelte, hogy sikerült elkerülnie őt, legföljebb ha három-négyszer találkozott vele az

egész negyedszázad során, mialatt Mary Bettertonból *memento mori* lett.

- Drága Mrs. Betterton! - kiáltott fel. - Mennyire örülök, hogy láthatom! - Vizolygását azonban nehezen palástolta, s mikor az asszony keresztnevén szólította, és azt mondta: - No, John, most válaszolnia kell a kérdésünkre - és kezét Lucy karjára téve, kívánságába mintegy őt is bevonta - az öreg Bidlake-et elfutotta a méreg. Egy *memento mori* bizalmasan kódlik vele - tűrhetetlen! Majd ő megtanítja! A kérdés véletlenül épp megfelelt céljainak, szinte csiklandozta a goromba visszavágás. Emlékezett rá, hogy Mary Betterton nagyra tartotta saját szellemi képességeit, odaadó buzgalommal ápolta a lelkét. Több se kellett az öreg Bidlake-nek, menten kijelentette, hogy soha életében nem ismert nőt, akinek egyebe lett volna, mint törzse és két lába.

Némelyiknek - tette hozzá jelentőségteljesen - még ezek a nélkülözhetetlen kellékei is hiányoznak. Igaz, többüknek érdekes arca volt, de ez mit sem változtat a lényegen. Hiszen véredek néha művelt bírákhoz hasonlítanak, kérődző ökrök mintha metafizikai kérdéseken töprengenének, és az ájtatos manó úgy tesz, mintha imádkoznék. Külső képük merőben megtévesztő. Ugyanez áll a nőkre is. Szívesebben festette fürdőzőit nemcsak meztelenül, de álarc nélkül is, hogy arcuk csupán szép testük folytatása legyen, ne pedig nem létező szellemi tartalmak megtévesztő szimbóluma. Szerinte így realiztikusabb a kép, hitelesebben fejezi ki az alapvető igazságot.

Míg beszélt, érezte, hogy kedve visszatér, és amint visszatért, Mary Betterton iránti ellenszenvé elpárolgott. Jó hangulatban a *memento mori* sem emlékeztetik az embert semmire.

- John, maga javíthatatlan - mondta elnézően Mrs. Betterton, és mosolyogva Lucyhoz fordult. - Ő maga sem hiszi, amit mond, egyetlen szavát sem.

- Ellenkezőleg, szerintem nagyon is hiszi - tiltakozott Lucy. - Megfigyeltem, hogy azok a férfiak, akik igazán szeretik a nőket, beszélnek róluk a legbecsmérlőbbben.

Az öreg Bidlake nevetett.

- Mert kívül-belül ismerik őket.

- Vagy talán mert sérti őket a fölöttük gyakorolt hatalmunk.

- Hidd el, nem komolyan mondja - tartott ki Mrs. Betterton. - Még a világon sem voltál, drágám, amikor én már ismertem őt.

John Bidlake arcáról eltűnt a jókedv. A *memento mori* ismét rávigyorgott Mary Betterton petyhüdt álarca mögül.

- Tán akkor más volt, mint most - szólt Lucy. - Azt hiszem, megfertőzte a fiatalabb nemzedék cinizmusa. Légy óvatos, John bácsi, veszélyes társaság vagyunk!

A téma Mrs. Betterton vesszőparipája volt. Menten és teljes súllyal rávetette magát. - A nevelés teszi - fontoskodott -, ma rendkívül ostobán nevelik a gyerekeket. Nem csoda, ha cinikusak lesznek. - Szónoki hévvel fejtegette, hogy a gyerekek túl sokat kapnak, túl korán.

Csecsemőkoruktól kezdve hozzászoknak az örömhöz, eltelnek mindenféle szórakozással. - Tízennyolc éves koromig színházat belülről nem is láttam - jelentette ki büszkén.

- Szegény, drága asszonyom!

- Én hatéves koromban kezdtem színházba járni - mondta Lucy.

- És a táncmulatságok - folytatta Mrs. Betterton -, a vadászbál... micsoda izgalom volt! Mert csak egyszer tartották évente.

*Az ünnepnap azért kápráztat el,
Mert szürke napokból ragyog elő,
Ritkán, ahogy a nyakláncban tüzel
Itt-ott egy-egy igazi drágakő.**

* Szabó Lőrinc fordítása.

- idézte Shakespeare-t.
- Manapság láncba fűzik a drágaköveket.
- S méghozzá a hamis köveket - mondta Lucy.
- Hamisak? Na látod, ez az! - diadalmaskodott Mrs. Betterton. - De a mi időnkben valódiak voltak, mert csak kivételesen fordultak elő. Mi nem koptattuk el a „ritka gyönyör élet“ gyakori köznapi használatával. Manapság a fiatalok még fel sem nőttek, máris blazírtak, életuntak. A túl gyakran ismétlődő öröm közönybe fullad, többé nem öröm.
- És milyen orvosságot ajánl e betegség ellen? - kérdezte John Bidlake. - Föltéve, ha megengedik a gyülekezet eme szerény tagjának, hogy kérdezősködjék - fűzte hozzá gúnyosan.
- Maga komisz ember! - kiáltott fel Mrs. Betterton borzongató-édeskésen. Aztán komolyan folytatta: -A gyógyszer: kevesebb szórakozás.
- De én nem akarom csökkenteni az adagot - vágott vissza John Bidlake.
- Ez esetben - szólt Lucy - fokozatosan növelni kell a hatóerejét.
- Fokozatosan! - ismételte Mrs. Betterton. - De hova vezet az effajta fokozás?
- Bikaviadalokhoz? - sugallta Bidlake. - Vagy gladiátori játékokhoz? Esetleg nyilvános kivégzésekhez? Vagy de Sade márki mulatságaihoz? Hova vezet?
- Ki tudja? - vont vállat Lucy.

*

Polly és Hugo Brockle már veszekedtek.

- A szegények ellen harcolnak - mondta Polly, és arca pirosra gyúlt a haragtól -, ezt aljasnak találom.
- A fajvédők nem harcolnak a szegények ellen.
- De igen.
- De nem. Olvassa el Webley beszédeit.
- Engem csak a tettei érdekelnek.
- A tettei egyeznek a beszédeivel.
- Nem egyeznek.
- De egyeznek. Ő csak az osztálydiktatúra ellen küzd.
- A nincstelenek osztálydiktatúrája ellen.
- Bármely osztályé ellen - állította Hugo meggyőződéssel. - Tanításának lényege: az osztályok legyenek egyformán erősek. Ha erős munkásosztály követel magasabb béreket, az felvillanyozza a középosztályt.
- Mint kutyát a bolhák - mondta Polly visszatérő jókedvvel. Ha groteszk ötlete támadt, nem tudta megtagadni magától, hogy ne mondja ki, még komoly helyzetben sem. Most például dühös volt.
- Minden okuk megvan rá, hogy találékonyak legyenek, és haladjanak a korrallal - felelte Hugo a világos kifejezésért küzdve -, különben képtelenek lennének a munkások követeléseit is teljesíteni, és a profitot is biztosítani a maguk számára. Különben egy erős és értelmes középosztály a munkásoknak is jó, mert jól szervezi és vezeti őket, és így jutnak majd magasabb bérekhez és boldogsághoz.
- Ámen - mondta rá Polly.
- Egyetlen osztály diktatúrája örültség – folytatta Hugo. - Webley fenntartja és megerősíti az összes osztályokat. Az a célja, hogy a feszültség állapotában éljenek egymással, és az államélet egyensúlya attól jöjjön létre, hogy mindenki teljes erejéből maga felé húzza a kötelet. A tudósok azt állítják, hogy a test különböző szervei is így működnek. Valami... - megakadt, elpirult - ...ellenséges szimbiózisban élnek. -Ejha!
- Bocsánat - mentegőzött Hugo.

- Hiába - szólt Polly -, azért Webley csak nem akarja megengedni, hogy a munkások sztrájkoljanak.
 - Mert a sztrájk ostobaság.
 - Webley a demokrácia ellensége.
 - Mert a demokrácia rémes alakokat juttat hatalomra. Ő pedig azt akarja, hogy a legjobbak uralkodjanak.
 - Például ő maga - mondta gúnyosan Polly.
 - Miért ne? Ha tudná, milyen remek ember! - lelkesedett Hugo. Három hónapja Webley egyik szárnysegédje lett. - Soha nem találkoztam hozzá hasonlóval.
- Polly mosolyogva hallgatta áradozását. Öregnek és bölcsnek érezte magát. Az iskolában ő is így vélekedett, és így beszélt a háztartástan-tanárnőről. Mégis tetszett neki a fiú ragaszkodása.

ÖTÖDIK FEJEZET

Fák, ágak, himbálózó liánok dzsungelje: Walter Bidlake képzeletében ilyen képet öltöttek az estélyek. Zajok dzsungelje. És hiába próbál utat vágni magának a kusza növények szövevényében, elvész a dzsungelben. Az emberek a fák gyökerei, hangjuk a fák törzse, a lengő ágak és füzérek, csüngő liánok - igen, ez mind, s a papagájok és fecsegő majmok is, mind emberi hangok. A fák a mennyezetig nyúltak, és onnan, mint a mangrove, visszahajoltak a padozat felé. De éppen ebben a teremben - tűnődött Walter -, amely egy római udvar és egy botanikuskert pálmaházának különös keveréke, az akadálytalanul terebélyesedő hang-növényzet akkora erővel nő fel a háromemeletnyi magasba, hogy lendülete könnyen áttörheti a vékony üvegtetőt, és többé semmi sem választja el a kinti éjszakától. Walter elképzelte, hogy nőnek, növekednek a hangok, mint a mesebeli óriásbab karói, fel egészen az égig. Feljebb és feljebb nyúlnak, orchideákkal és tarka kakadukkal megrakottan, áttörnek a Londont borító ködön, a füst fölé nőnek, bele a tiszta holdvilágba. Képzeletében már fenn, a holdfényben integettek a láрма utolsó, vékonyka, légies ágai. Ez a hangos kacaj vagy az a röhej például, mely egy kövér emberből robbant ki ott a bal sarokban - emelkedik és emelkedik és növekedésével ereje egyre csökken, míg halk csilingeléssé szelídül a hold alatt. Ezek a hangok (mit is mondanak?... „remek beszédet tartott...“; „... a karcsúsító gumifűző igazán kényelmes, majd ha viseled, meglátod ..“; „...milyen unalmas alak...“; „...megszökött a sofőrrel...“), mindezek a hangok milyen parányiak és finomak lehetnek odafönn! De itt és most, lent a dzsungelben... ó, lármás, ostoba, közönséges és értelmetlen valamennyi.

A körülötte hemzsegező emberek feje fölött meglátta Frank Illidge-t. Egyedül állt, egy oszlopnak dőlve, és byroni modorban mosolygott: életuntan, megvetéssel. Bágyadt érdeklődéssel nézett maga elé, mintha majmok bohóckodását figyelné. Sajnos - gondolta Walter, míg utat tört feléje a tömegben -, szegény Illidge-nek nem megfelelő a külseje a byroni fölényhez. Szatirikus romantikusok legyenek magas, lassú és könnyed mozgású, szép férfiak. Illidge alacsony, ürge és kapkodó. És milyen komikus arca van! Mint egy utcakölyök, a pisze orrával, széles szájával. Nagyon intelligens, éles eszű utcakölyök arca, de bágyadt fölényeskedésre nem éppen alkalmas. Különben is, lehet egy szeplős ember fölényes? Illidge arcbőrét, mint homok, hintette be a szeplő. Homokbarna szeme, homoksárga szemöldöke és szempillája néhány lépés távolságból úgy tűnt el arcában, ahogy az oroszlán beléolvad a sivatagba. A szoba túlsó feléből arca vonások nélküli, kifejezéstelen felületként hatott, mint egy homokkő-tömbből kifaragott szobor arca. Szegény Illidge! A byroni szerep bizony lötyög rajta.

- Szervusz - köszöntötte Walter, amint közelebb ért. Kezet ráztak. - Hogy van a tudomány? - De buta kérdés! - gondolta Walter, mihelyt a száját kinyitotta.
- Illidge vállat vont. - Kevésbé divatos, mint a művészet. Az estély közönségéből ítélve. -

Körülnézett. -A *Who's Who* író- és festő-gyűjteményének legalább fele itt hemzseg ma este. Művészettől búzlik a terem.

- És a tudomány nem érzi ezt inkább megnyugtatónak? - kérdezte Walter. - A művészetek ugyanis nem lelkesednek a divatos népszerűségért.

- Tényleg nem? Akkor miért jöttél el?

- Valóban, miért? - Walter nevetéssel védte ki a kérdést. Körülnézett, és azon gondolkozott, merre lehet Lucy. Nyomát se látta koncert óta.

- Eljöttél, hogy leadd az új lemezedet, és bezsebed az elismerést - gonoszkodott Illidge, hogy némileg helyrebillentse önbizalmát. Még sajoztak a sebei: megcsúszott a lépcsőn, lady Edwardot nem érdekelték a gőté, a két hadastyán pimaszul leégette. - Nézd csak ott azt a fekete, göndör hajú lányt az ezüst ruhájában. Azt a kis fehér négert. Mit szólsz hozzá? Effajta kis teremtestől például nem is esne rosszul az elismerés, mi?

- Valóban?

- Te persze a magas filozófia álláspontján állsz - nevetett Illidge. - De kedves barátom, valld be, hogy az egész nagy humbug. Én csak tudom, hiszen egy hajóban evezünk. Ezzel szemben - őszintén bevallom, hogy irigylem tőletek, művészetkotyvasztóktól a sikert. Igazán dühít, ha látom, hogy egyik-másik buta, félnótás kis író...

- Mint például én...

- Nem, te egy fokkal legtöbbjük fölött állasz - ismerte el Illidge. - De ha látom, hogy némely vacak kis firkász, akinek tizedannyi esze van, mint nekem, mennyit keres, és milyen hűhót csapnak körülötte, míg engem észre se vesznek, hát néha igazán feldühödöm.

- Pedig bóknak is tekinthetnéd. Körülöttünk csak azért csapják a hűhót, mert többé-kevésbé megértik, hogy mit akarunk. Téged nem értenek: te fölöttük állasz. A mellőzés szelmed elismerése.

- Talán az; de testem súlyos megsértése. - Illidge kínosan tudatában volt rossz megjelenésének, tudta, hogy csúnya jelentéktelen, s mert tudta, szívesen emlékeztette magát a kellemetlen tényre, mint a fogfájós, aki folyton tapogatja a fájdalom forrását, csak hogy megbizonyosodjék, szaggat-e még. - Ha úgy néznék ki, mint ez a behemót, faragatlan Webley, akkor bezzeg nem mellőznének még newtoni szellemmel sem. Mit szépítsük - mondta, és ezúttal jól megrángatta azt a bizonyos fájós fogát -, úgy festek, mint egy anarchista. Te szerencsés fickó vagy. Úgy nézel ki, mint egy úriember vagy legalábbis, mint egy művész. Fogalmad sincs róla, mennyi bajt okoz, ha az ember az alsóbb néposztályból jött, értelmiségi lett, és ez meg is látszik rajta. - A fog kegyetlenül fáj; s ő annál inkább rángatta. - Nemcsak arról van szó, hogy a nők elhanyagolnak... *ezek* a nők legalábbis. Már ez is elég baj. A rendőrség bezzeg nem hanyagol el; állandó, szörnyű kíváncsisággal érdeklődik utánam. Ha hiszed, ha nem, már kétszer letartóztattak pusztán azért, mert szerintük úgy nézek ki, mint aki pokolgépeket gyárt.

- Jó történet - hitetlenkedett Walter.

- Esküszöm, igaz. Egyszer ebben az országban tartóztattak le. Chesterfield közelében.

Sztrájkoltak a bányászok. Egészen véletlenül tanúja voltam egy verekedésnek a sztrájkolók és a sztrájk törők között. A rendőrségnek nem tetszett a képem, és lekapott. Órákig tartott, amíg kiszabadultam a kezük közül. Másodszor Olaszországban történt. Azt hiszem, valaki éppen Mussolinin próbálta eltenni láb alól. Engem mindenesetre egy fekete inges gazemberbanda Génúában lehúzott a vonatról, és tetőtől talpig megmotosztott. Elviselhetetlen! Egyszerűen azért, mert felforgatóképem van.

- Ami tulajdonképpen egyezik az elveiddel.

- Igen, de az arc nem bizonyíték, nem bűnjel. Vagy ki tudja - tette hozzá mintegy zárójelben -, tán némely arc tényleg bűn. Ismered Knoyle tábornokot? - Walter bólintott. - Az ő arca főbenjáró bűn. Az ilyen embert föl kellene akasztani. Úristen! De szeretném megölni őket. Mind! - És ha nem csúszik el a lépcsőn, és nem koppint az orrára egy ostoba egyenruhás

mészáros? - Hogy utálok a gazdagokat! Gyűlölöm őket! Te nem látod, hogy milyen szörnyszülöttek?

- Szörnyűbbek, mint a szegények? - Wetherington betegszobája jutott eszébe, és már szégyellte is a kérdést.

- Igen, igen. A gazdagok egészen különlegesen gonoszak, aljasok és betegek. A pénz egyfajta rohadó érzéketlenséget tenyészt. Törvényszerűen. Jézus értette ezt. Szavai a tevérről és a tű fokáról bizonyítják. És gondold csak a „szeresd felebarátod“ parancsára. Ha így folytatom, még azt hiszed, jó keresztény vagyok - tette hozzá zárójeles bocsánatkérésként -, de adassék tisztelet annak, aki a tiszteletet megérdemli. Jézus okos ember volt, tudta, miről van szó. A felebaráti szeretet próbakő, elárulja a gazdagokat. A gazdagnak nincs szomszédja, nincs felebarátja.

- Ördögbe is, hát ők se remetéik!

- Még sincs szomszédjuk abban az értelemben, mint a szegényeknek. Ha anyámnak dolga volt a faluban, Mrs. Cradock, jobb oldali szomszédunk vigyázott ránk, gyerekekre. És anyám hasonlóképpen vigyázott a Mrs. Cradock csemetéire, ha ő ment el hazulról. Ha valaki eltörte a lábát, vagy munka nélkül maradt, a többiek élelemmel, pénzzel segítették. Jól emlékszem, még kisfiú koromból, hogy elszalasztottak a falu másik végébe a bábáért, mert a fiatal Mrs. Foster nél hirtelen, idő előtt beálltak a szülési fájdalmak. Foster né bal oldali szomszédunk volt. Akinek heti négy font se jut a megélhetésre, az okosan teszi, ha keresztényként viselkedik, és szereti a felebarátját. Hiszen úgyse szabadulhat tőle, gyakorlatilag benne él a másik gyomrában.

Fínyásan és filozofikusan nem nézhet keresztül rajta. Vagy gyűlöli, vagy szereti a szomszédját. És általában okosabb, ha szereti, mert a bajban szüksége lehet rá, amint a szomszédnak is szüksége lehet őrá. Gyakran olyan sürgősen, hogy fel sem merülhet a visszautasítás kérdése. És ha már segítened *kell*, mert ember vagy, és mert nem tehetsz másként, jobb, ha szereted is a rád szorulókat, akit így is, úgy is megsegítenél.

- Nyilván - bólintott Walter.

- Nektek, gazdagoknak azonban - folytatta Illidge - nincs igazi szomszédotok. Sohasem tesznek semmit a másik emberért, és nem is vártok jószomszédi viszonzást. Mindez fölösleges. Fizettek a szolgálatokért. Cselédeket fogadtok, akik jóakaratot mímelve havi három fontért, lakásért és kosztért. Ha elmentek hazulról, a szomszéd Cradocknénak nem kell szemmel tartani a gyereket, megteszik a dajkák, nevelőnők. Pénzért. Még azt sem tudjátok, hogy vannak-e szomszédaitok. Távol éltek egymástól, ki-ki bezárva saját külön és titkos világába. A zsaluk mögött esetleg tragédiák játszódnak le, de a szomszéd nem is sejti.

- Hála istennek! - fakadt ki Walter.

- Hálás is lehetsz neki. A magánélet nagy fényűzés. Nagyon kellemes is, tudom. De a fényűzésért fizetni kell. Mások szerencsétlensége, ha nem tudunk róla, nem érint. A tudatlanság a közöny üdvössége. De szegénynegyedben nem lehet a szerencsétlenséget rejtegetni. Ott az élet közügy. Az emberek állandóan gyakorolják a felebaráti szeretetet. A gazdagoknak viszont alkalmuk sincs hasonló érzéseket táplálni a velük egyívásúak iránt. Alantasaikkal - éppen mert nem értik és nem is érthetik a szenvedéseiket - a legjobb esetben édeskésen érzelegnek, és atyaián jószágosak. Borzasztó! Pedig ez még a legjobb eset. Rosszabb esetben olyanok, mint ezek itt - mutatott körül a zsúfolt teremben. - Mint lady Edward, aki maga a mélységes pokol. Mint a lánya... - Elfintorította arcát, vállat vont.

Walter feszült, elkínzott figyelemmel hallgatta.

- Tönkretett, elkárhozott, gyógyíthatatlanul romlott lélek - mondta Illidge, mint egy átkozódó próféta. Egyetlenegyszer beszélt Lucy Tantamounntal, véletlenül és csak egy percig. A lány mintha nem is látta volna, kivel beszél.

Igaza van - gondolta Walter. Lucy olyan, amilyennek az ítélezők és az irigyei látják, mégis a legkülönlegesebb, a legcsodálatosabb lény. Mindent tudott, tehát mindent meghallgatott, amit mondtak róla. És minél gyilkosabbak voltak a szavak, annál jobban szerette. *Credo quia absurdum.*

Amo quia turpe, quia indignum...

- Micsoda rothadás! - kiáltott fel Illidge szónoki hévvel. - Nagyszerű civilizációnk tökéletes terméke: ez ő, Lucy Tantamount. Óserdei vadak vagy állatok túlfinomult, illatosított utánczata. Pénz és semmittevés szükségszerű eredménye - a legtöbb ember esetében.

Walter csukott szemmel hallgatta, és Lucyra gondolt. „Vadak vagy állatok illatosított utánczata.“ Igazak a szavak és gyötrelmesek; de szégyenletes igazságukért s a kínért, amit okoznak, még jobban szerette őt.

- Nos - mondta Illidge egészen más hangon - mennem kell. Megnézem, akar-e még dolgozni az öreg ma éjszaka. Fél kettő-kettő előtt ritkán hagyjuk abba. Tetszik nekem ez a feje tetejére állított élet. Délig alvás, este kezdődik a munka. Kimondottan nagyon kellemes. - Kezet nyújtott. - Viszlát!

- Együtt vacsorázhatnánk valamelyik este - mondta Walter nem sok meggyőződéssel.

- Majd meglátjuk - válaszolta Illidge, és eltűnt. Walter a tömegbe vetette magát, tovább keresett.

*

Everard Webley lord Edwardot egy sarokba vonta, és igyekezett rábeszélni, hogy támogassa a Brit Fajvédőket.

- Engem nem érdekel a politika - tiltakozott az öreg rekedtes hangján. - A politika nem érdekel... - ismételte egy öszvér makacsságával, bármit mondott is Webley.

Az pedig szónokolt. Minden becsületes ember, mindenki, akinek veszténiavalója van ebben az országban, fogjon össze, hogy szembeszállhasson a rombolás erőivel. Nemcsak a tulajdont, nem csupán az osztály anyagi javait fenyegetik: az angol hagyományok, a kezdeményező kedv, ész, szellem, az összes természettől eredő kiváltságok veszélyben forognak. A fajvédők felkészülnek, hogy szembeszállhassanak az ostobák diktatúrájával; felfegyverkeznek, hogy megvédjék az egyéniséget a tömegemberrel, a csőcselékkel szemben; azért harcolnak, hogy a természetes felsőbbrendűség érvényesüljön az élet minden síkján. Ellenségük sok és nem alszik. Akit veszélyre intenek - fegyverkeznek. Aki látja a banditák közeledtét, csatarendbe áll és kardot ránt. (A kard Webley gyöngéje volt. Beszédeit megtűzdelte vele, lakása falait szabályak borították, s kardot kötött, ha fajvédői élén parádézott.) Szervezkedés, fegyelem, erő. Erre van szükség. Az alkotmányos csatározások ideje lejárt. A parlamentáris módszerek megfelelhetek, míg a két fél véleménye alapvetően egyezett, és csak apró részletkérdésekben különbözött egymástól. Ahol azonban alapvető elvek forognak kockán, ott a politikát többé nem szabad parlamentáris játékként kezelni. Ott közvetlenül cselekedni kell, vagy fenyegetni kell a cselekvéssel.

- Öt évig ültem a parlamentben - mondta Webley -, éppen elég idő, hogy meggyőződjem: manapság a parlamentarizmussal semmire se lehet jutni. Mintha az ember dobbal akarna verebet fogni. Angliát csak a közvetlen cselekvés mentheti meg. És ha megmentettük, utána majd ismét gondolkozhatunk a parlament előnyeiben. (Persze valami egészen másnak kell lennie, mint a jelenlegi, mely a csőcseléktől megválasztott gazdagok gyülekezete.) Addig pedig nincs más megoldás, mint felkészülni a harcra. És ha alaposan felkészülünk, esetleg békésen is győzhetünk. Ez az egyetlen remény. Higgye el, lord Edward, az egyetlen remény.

Hajszoltan, mint a medve, ha csapdába kergetik a kutyák, lord Edward hajlott testét csípőből nehézkesen himbálva, hol jobbra, hol balra fordult. - De engem nem érdekel a poli... - Izgalmában nem tudta végigmondani a szavakat.

- Még ha a politika nem is érdekli - folytatta Webley meggyőzően -, föltétlenül kell hogy érdekelje a vagyona, társadalmi helyzete, családjának jövője. Gondoljon arra, hogy mindez alámerül az általános pusztulásba.

- Igen, de... nem... - Lord Edward kétségbeesetten védekezett. - Engem... engem nem érdekel a pénz se.

Évekkel azelőtt egyszer az ügyvédi iroda főnöke, akit ügyei teljhatalmú intézésével megbízott, lord Edward határozott tilalma ellenére, hogy bármiféle üzleti ügygyel zaklassák, felkereste őt bizonyos befektetések ügyében. Mintegy nyolcvanezer fontról volt szó. Lord Edwardot kiráncigálták az élő szervezetek statikájának alapvető egyenletei közül. Mikor megtudta, hogy milyen léhaság miatt zavarták munkájában, a különben szelíd öregúr felismerhetetlenné vált. A hangos, magabiztos Mr. Figgis korábbi találkozásainak megszokta, hogy mindig az történik, amit ő jónak lát. Most meglepte, sőt megdöbbenette lord Edward haragja. Mintha dühe visszavetette volna a fejlődés egy alacsonyabb fokára, vissza a feudális múltba, hirtelen föltámadt benne a Tantamount, aki fizetett szolgájával beszél. Parancsát megszegték, oktalanul feldúlták nyugalmát. Tűrhetetlen. Ha ez még egyszer előfordul, ügyei intézését más ügyvédre ruházza. És ezzel Mr. Figgisnek minden jót kívánt.

- Nem érdekel a pénz - ismételte most lord Edward.

Illidge a közelben ténfergett, és várta az alkalmas pillanatot, hogy megszólítsa az öreget. Fülét megütötte az utolsó mondat, és ellenállhatatlanul nevetnie kellett. Ezek a gazdagok - gondolta -, ezek a nyavalyás gazdagok mind egyformák.

- Ha már nem csatlakozik önmagáért, akkor a civilizáció, a haladás érdekében csatlakozzék - támadott új oldalról a csökönyös Webley.

Lord Edward felkapta a fejét. A „haladás“ szó meghúzta a ravaszt, és a torkolaton kisüvített az indulat. - Haladás! - visszhangozta, és szenvedő hangja egyszerre magabiztossá változott. - Úgy, haladás! Maguk, politikusok folyton a haladásról beszélnek. Mintha egyszer s mindenkorra biztosítva volna. Az idők végezetéig. Több gép, több gyerek, több élelem, több reklám, több pénz, több minden, örökig. Nem ártana, ha vennének néhány leckét az én tárgyamból. Biofizikából! Haladás, nagyon szép! És mit ajánl például a foszfor esetében? - Kérdése személyes vádként hangzott.

- Hisz ez egyáltalán nem tartozik a tárgyhoz - szólt közbe türelmetlenül Webley.

- Épp ellenkezőleg - vágott vissza lord Edward -, ez a tulajdonképpeni tárgy. - Hangja határozottan, szigorúan csengett, és sokkal összefüggőbben beszélt, mint általában. A foszfor új emberré varázsolta; nagyon határozott érzéseket táplált a foszfor iránt, és mert erősen érzett, erős is lett. Az üldözött medve üldözővé változott.

- A maguk rablógazdálkodása a foszfort egyszerűen kiszívja a talajból. Több mint fél százalék az évi veszteség. Ennyi foszfor tűnik el a mezőgazdaságból, de teljesen. És ahhoz mit szól, hogy százezer tonna számra dobják a foszforpentoxidot a szenny-csatornákba? Tengert töltenek vele. És ezt nevezi maga haladásnak? A modern csatornahálózatot! - Megsemmisítő lenézéssel beszélt.

- Ahelyett, hogy visszaadnák, ahonnan elvették. A földnek - lord Edward a homlokát ráncolva fenyegetően megrázta ujját -, a földnek adják vissza! Ajánlom magának.

- De mindehhez semmi közöm - tiltakozott Webley.

- Hát legyen köze - felelte szigorúan lord Edward.

- Magukkal, politikusokkal az a baj, hogy a lényeges dolgokon még gondolkodni sem akarnak.

Folyton a haladásról, szavazatokról meg bolszevizmusról papolnak, és hagyják, hogy évente egymillió tonna foszforpentoxid elfolyjon a tengerbe. Ez örültség, ez bűn, ez... ez hegedűcincogás, miközben Róma lángol. - Látta, hogy Webley szóra nyitja a száját, mire gyorsan elébe vágott, hogy a várható ellenérvet kivédje. - Maga persze most arra gondol, hogy a veszteséget foszfátos kőzetekkel pótolni lehet. De mit fog csinálni, ha a lelőhelyek kimerülnek?

- Megbőkte Everard ingmellét. - Nos, akkor mi lesz? Még kétszáz év, és vége. Maga azt hiszi, hogy haladunk, pedig csak a tőkénket emésztjük fel. Foszfátok, szén, petróleum, salétrom - rajta, pazarolják el mind! Ez a maguk politikája! És közben itt jön-megy közöttünk és halálra akar ijeszteni bennünket a forradalomról szóló meséivel.

-Ördögbe is! - kiáltott fel félig haraggal, félig jókedvvel Webley. - Az ön foszfátja még várhat.

De a másik veszély azonnali, fenyegető. Mit akar: politikai és társadalmi forradalmat?

- Csökkenti az a népeiséget, és akadályozza a termelést? - kérdezte lord Edward.

- Természetesen.

- Akkor föltétlenül forradalmat akarok. - Az öreg geológiai fogalmakban gondolkozott, és nem félt a logikus konklúzióktól. - Föltétlenül.

Illidge alig bírta türtőztetni nevetését.

- Hát, ha ez az ön álláspontja... - kezdte Webley, de lord Edward félbeszakította:

- A maga fajta haladásnak az lesz az egyetlen következménye, hogy még néhány nemzedék, és kitör az igazi forradalom, a természet, a kozmosz forradalma. Maguk megbontják az egyensúlyt. És a végén a természet helyreállítja majd. Az a folyamat roppant kellemetlen lesz önöknek. Bukásuk éppoly gyorsan megy majd végbe, mint emelkedésük. Még gyorsabban, mert teljesen csődbejutnak, mert utolsó fillérig eltékozták a tőkéjüket. A gazdag ember elég rövid idő alatt felélheti a vagyonát. És ha mindent felélt, azonnal éhezni kezd.

Webley vállat vont. Hóbortos vén bolond - gondolta, hangosan pedig így szólt: - Párhuzamos egyenesek sohasem találkoznak, lord Edward. Így hát jó éjszakát kívánok önnek - és távozott.

Egy perccel később az öreg és asszisztense a díszlépcsőn baktattak felfelé, külön világukba.

- Milyen megkönnyebbülés! - mondta lord Edward, amint a laboratórium ajtaján belépett.

Kéjesen szívta be a tiszta szesz enyhe szagát, amiben mintapéldányai pácolódtak. - Ezek az estélyek! Örül az ember, ha visszatérhet a tudományhoz. No, a zene azért igazán... - Elismerése dörmögésbe fűlt.

- Estélyek, zene, tudomány - vont vállat Illidge -, a kiváltságosok szórakozásai. Aki fizet, az válogathat. A lényeg, hogy legyen pénze, amivel fizessen. - Érdesen felnevetett.

Illidge sokkal jobban gyűlölte a gazdagok erényeit, mint bűneit. A falánkságot, lustaságot, érzékiséget s a független élet és semmittevés más kellemetlen melléktermékeit mind megbocsátotta, pontosan azért, mert szégyenletesek. Az elfogulatlanság, szellemi kiműveltség, anyagi megközelíthetlenség, a tapintat és fejlett ízlés általában tiszteletre méltó tulajdonságoknak számítanak. Illidge azonban éppen ezekért gyűlölte a gazdagokat. Szerinte ezek az erények ugyanolyan végzetesen a vagyon termékei, mint az állandó ivás vagy a tizenegy órai reggeli.

- Ezek a burzsoák - hánytorgatta - mászkálnak a világban, és dicsérik egymást, hogy milyen önzetlenül, érdegmentesen cselekszenek, ami nem jelent egyebet, mint hogy bőven van pénzüik, nem kell dolgozniuk, nem kell anyagi kérdésekkel bajlódniuk. Azért is elismerés jár nekik, mert nem szorulnak borraivalóra. Újabb bók illeti őket, mert felvásárolhatják a szellemi kifinomultság egész kelléktárát. És még egy bók, mert idejük is bőven jut az olvasásra, műpártolásra és a hosszúra nyújtott, kicifrázott szeretkezésekre. Miért nem őszinték és mondják ki nyíltan - amire különben folyton célozgatnak -, hogy minden erényük gyökere: az ötszázalékos aranyszegélyű értékpapír.

Lord Edward iránti derűs vonzalmát állandó bosszúsággal színezte, hogy az öreg szellemi és erkölcsi erényei, kedves különködése és minden abszurditása csakis a valójában botrányos állapotban lévő bankszámlájának köszönhető. Lappangó neheztelése azonnal felfakadt, ha valaki dicsérte, csodálta vagy éppenséggel kinevette lord Edwardot. Csak ő szeretheti vagy csodálhatja, csakis ő nevethet rajta, mert ismeri, és meg tud bocsátani neki. Mások nem is sejtették, hogy volna valami megbocsátanivalójuk. Illidge azonban mindig sietett felvilágosítani a gyanútlanokat.

- Ha az öreg nem lenne kolostorablók ivadéka - mondta tisztelő és csodáló híveinek -, már rég toloncba vagy diliházba csukták volna.

És mégis, Illidge őszintén szerette az öreget. Őszintén tisztelte jellemét és tehetségét. Bár körülötte az emberek vajmi kevésbé vették észre. „Kellemetlen alak“ - rendszerint így jellemezték a társaságban lord Edward asszisztensét.

Illidge nemcsak élvezetből kellemetlenkedett a gazdagokkal és a gazdagok háta mögött - egyben szent kötelességet is teljesített. Osztályának tartozott vele, a társadalomnak általában, a jövőnek és az igazság ügyének. Még magát az öreget sem kímélte. Ha egyetlen szót ejtett a lélek védelmében (és lord Edwardnak voltak olyan megnyilatkozásai, melyeket asszisztense csakis az idealista metafizika iránti szégyenletes és csalárd szenvedélynek minősíthetett), akkor Illidge azonnal gúnyos támadást intézett a kapitalista filozófia és a burzsoá vallás ellen. Lord Edward egyetlen mondata, mely a praktikus gondolkozású üzletemberekre vonatkozó ellenszenvét, az anyagi kérdésekkel szembeni közönyét vagy a szegények iránti rokonszenvét fejezte ki, Illidgeből azonnal kiváltotta az ellenvéleményt, a Tantamount milliókra vonatkozó, többé vagy kevésbé rejtett, de mindig maróan gúnyos megjegyzéseket. Akadtak napok, mikor a tiszta tudományt érintő utalások is elegendőknek bizonyultak az ironikus visszavágásra (és mivel ma megcsúszott a lépcsőn, és rápirított a tábornok, éppen ilyen napja volt). Illidge lelkes biológus, de osztálytudatos ember is, ezért nem kerülhette el figyelmét, hogy a tiszta tudomány, hasonlóan a jó ízléshez és unalomhoz, a nemi aberrációkhoz és a plátói szerelemhez, lényegében a vagyon és semmittevés terméke. Illidge nem félt a logikus gondolkodástól, még saját eszményképe kigúnyolásától sem.

- Csak legyen pénze, amivel fizessen - ismételte. - Ez a lényeg!

Az öreg kissé büntudatosan nézett asszisztensére. Ezek a burkolt szemrehányások feszélyezték. Igyekezett témát változtatni. - Hogy vannak az ebihalak? - kérdezte. - A rendellenes eredetűek. - Egyik békatenyészetük természetellenes melegben tartott petékből, a másik természetellenes hidegben tartott petékből kelt ki. Lord Edward a békák üvegtartályához lépett. Illidge követte. - Aszimmetrikus ebihalak! Aszimmetrikus ebihalak! Micsoda kifinomultság! Majdnem olyan jó, mint Bachot fuvolázni, vagy ínycsiklandozó borokat kóstolgatni. - Illidge a fivérére, Tomra gondolt, aki tüdőbajos, és marós egy manchesteri gépgyárban. Nagymosásokra emlékezett, anyja ráncos-rózsaszínű, agyonmosott kezére. - Aszimmetrikus ebihalak! - mondta még egyszer, és fölnevetett.

*

- Furcsa - szólt Mrs. Betterton -, furcsa, hogy egy nagy művész ennyire cinikus legyen. - Burlap társaságában jólesett hinnie, hogy John Bidlake komolyan gondolta, amit mondott. Burlap lélekemelően vélekedett a cinizmusról, és Mrs. Betterton szerette, ha emelik a lelkét. Burlap a nagyságról is fennköltten gondolkozott, s még inkább a művészetről. - Mert ismerje el, hogy Bidlake nagy művész.

Burlap lassan bólintott. Nem nézett egyenesen Mrs. Bettertonra, hanem elfordult, s kissé lesütötte a szemét; valahogy elnézett az asszony mellett, mintha ott egy mások számára láthatatlan kis alak állana, akit csak ő lát, s akihez beszél - tán a magándémonához, lényegének kisugárzásához, egy pici Doppelgängerhez* intézte szavait, Burlap középtermetű, hajlott hátú, kissé lomha járású férfi volt. Sűrű, sötét és göndör haja mint természetes tonzúrát fogta körül a feje búbján az érem nagyságú, rózsaszínű foltot. Szürke szeme nagyon mélyen ülő, orra és álla erős, de jó formájú, ajka vastag, szája széles. Öreg Bidlake szerint, aki a szavakkal éppúgy karikírozott, mint a ceruzával, Burlap egy filmintrikus, egy barokk festő páduai Szent Antala, a hamiskártyás Lothario és a rajongó hívő különös keveréke.

*Hasonmás, alterego.

- Igen, nagy művész - helyeselt Burlap -, de nem a legnagyobbak közül való. - Lassan, tűnődően ejtette a szavakat, mintha csak önmagával beszélgetne. Mindig párbeszéd formájában társalgott, önmagához vagy ahhoz a kis Doppelgängerhez szólt, aki ott állt láthatatlanul a megszólított oldalán. Burlap szakadatlanul és kizárólag nagyképű volt. - Nem a legnagyobbak közül való - ismételte meg lassan. - És kifejezetten a cinizmus miatt nem az. - Véletlenül éppen a művészet kérdéseiről írt cikket a *Literary World* jövő heti számába. Most azon töprengett, idézze-e

önmagát?

- Mennyire igaza van! - Mrs. Betterton tapsa talán a kellesénél kissé korábban tört ki.

Lelkesedése állandóan forrponon hevült. Kezét összekulcsolta. - De mennyire igaz! - Burlap kissé elfordított arcát nézte, és arra gondolt, milyen átszellemült, milyen sajtáságosan szép ez az arc.

- Hogy is lehetne cinikus ember nagy művész? - folytatta Burlap, aki eldöntötte, hogy cikkét mégis az asszonyra ontja, és vállalja a kockázatot, hogy esetleg ráismer a lap jövő csütörtöki számában. S ha csakugyan ráismerne, az sem fogja lerontani az önidézéssel nyert személyes benyomást. „Bár hogy mért szédíted, azt csak a Jóisten tudja, hacsak nem azért, mert gazdag és felhasználható!“ - szólt közbe gúnyosan a kis ördög. Kapott is egyet a vasvillával, és menten visszabújt oda, ahonnan jött. És az angyal átvette a szót: „Az ember teljesítse kötelességét. Ne rejtse a fényt véka alá. Hadd világítson, különösen a jó szándékú embereknek.“ Mrs. Betterton az angyalok pártján áll, a jóság nyerje el jutalmát. -A nagy művész - szólt Burlap fennhangon - az az ember, aki összegezi az összes tapasztalatokat. A cinikus abból indul ki, hogy tagadja a tények egy részét, ekképp tagadja a lélek tényét, az eszmék tényét, az isten tényét. Bennünk azonban lelkiségünk tényei ugyanolyan közvetlenül és kétségtelenül tudatosulnak, mint fizikai létünk tényei.

- Persze, persze! - kiáltott fel Mrs. Betterton.

- A tények egyik csoportját sem lehet tagadni. - „Engem nem lehet letagadni“ - ütötte fel fejét a démon Burlap tudatában.

- Lehetetlen!

- A cinikus ember a lehetséges tapasztalatok világát felére szűkíti. Még a felénél kevesebbel is beéri, mert szellemi élményünk jóval több, mint a testi.

- Mérhetetlenül több!

- Az ilyen ember a maga korlátozott tárgykörét nagy hozzáértéssel kezeli. Elismerem, hogy Bidlake rendkívül jól kezeli. A legkiválóbb művész minden adottságával rendelkezik. Vagy legalábbis: rendelkezett.

- Igen, múlt időben - sóhajtotta Mrs. Betterton.

- Régen, amikor megismertem. - Szavai sejtették, hogy Bidlake az ő áldásos befolyására festett olyan jól.

- De tehetségét mindig kicsi dolgok ábrázolására használta. Korlátozott, viszonylag jelentéktelen, amit művészetében összegez.

- Ugyanezt mondtam neki mindig. - Mrs. Betterton hirtelen újrafogalmazta, hírneve szempontjából előnyösebben csomagolta fiatalkori vitáikat a preraffaeliták-ról. - Nézze meg Burne-Jonest, mondtam neki. - John Bidlake harsány, rabelais-i nevetése visszhangzott a fülében. - Nem mintha Burne-Jones különösen jó festő lett volna - sietett hozzáfűzni. (Úgy festett - mondta róla Bidlake, és ő megbotránkozott, mélyen felháborodott a szavain -, mintha még soha életében nem látott volna feneket.) - De nemes mondanivalója volt. Ha maga is az ő álmait álmodná, mondtam John Bidlake-nek, az ő eszményeiben hinne, akkor *igazán* nagy festő lehetne.

Burlap helyeslő mosollyal bólintott. Igen, gondolta, az angyalok pártján áll. Bátorítanom kell. Kötelességem. A kis ördög integetett.

Van valami a mosolyában - tűnődött Mrs. Betterton -, ami egy Leonardo- vagy egy Sodoma-képre emlékeztet, valami érzékeny, elmélyült és titokzatos.

- Bár ne felejtse el - mondta Burlap, mondatról mondatra lassan felöklendezve cikkét -, hogy a mondanivaló még nem műalkotás. Whittier és Longfellow tele voltak Nagy Gondolatokkal, de amit írtak, eléggé jelentéktelen költészet.

- Milyen igaz!

- Csak egyetlen általánosítást kockáztathatunk meg: a legnagyobb műalkotások mindig nagy

mondanivalót hordoznak, és viszont, a kis témájú mű, bármily tökéletes legyen, sohasem érheti el...

- Ni csak, Walter - szakította félbe Mrs. Betterton,

- Úgy bolyong, mint egy hazajáró lélek. Walter! Nevének hallatára Walter megfordult. Mary Betterton, úristen! És Burlap! - Mosolyt erőltetett ajkára. E pillanatban senkire se volt kevésbé kíváncsi, mint Mrs. B.-re és kollégájára a *Literary World*-től.

- Éppen a művészetben megnyilatkozó nagyságról beszélgetünk - közölte Mrs. Betterton -, és Mr. Burlap olyan *mély* dolgokat mond.

Walter okulására idézni kezdte az elhangzott mélységeket. Ő pedig elgondolkozott, vajon Burlap miért oly hideg, tartózkodó, zárkózott, sőt ellenséges vele szemben. Kemény dió ez a Burlap. Az ember sose tudja, hányadán áll vele. Vagy imád, vagy gyűlöl. Élete drámai jelenetek sorából áll: ellenséges megnyilatkozások váltakoznak nála szeretet-kitörésekkel. Az utóbbiakat Walter még nehezebben viselte el. Így vagy úgy, folyton ömlött belőle az érzelem. Az apály nyugalmát alig ismerte. Folytonos dagályban csapkodott. Vajon ellenséges indulatait most mi kavarta fel?

Mrs. Betterton változatlanul a mélységeket taglalta. Szavai Walter fülében meglepően hasonlítottak Burlap legutóbbi cikkének néhány bekezdéséhez, melynek kefelevonatát aznap délelőtt javította a nyomda részére. Burlap írása szóbeli reprodukciójának reprodukciója - lelkes robbanás robbanás után -, mi tagadás, kissé nevetségesen hatott. Walter fejében fény derengett. Ez volna hát az ok? Burlapre pillantott. Az megkövült arccal nézett vissza rá.

- Sajnálom, mennem kell - használta ki hirtelen Mrs. Betterton lélegzetvételnyi szünetét.

- De miért? Ne menjen még - tiltakozott Mary.

Burlap összeszedte minden erejét, és feltűzte Szodoma-mosolyát. - „Túl sokat kér belőlünk a világ“ - idézte titokzatosan. Szeretett titokzatos dolgokat mondani, csak úgy bedobni, mintegy véletlenül, a társalgás medrébe.

- De maga túl keveset ad magából - kellemkedett Mrs. Betterton.

- A tömeg miatt - indokolta távozását Burlap. - Bizonyos idő után pánikba esem. Úgy érzem, halálra tapossák a lelkem. Sikoltozni kezdenék, ha tovább maradnék. - Azzal távozott.

- Milyen nagyszerű ember! - Mrs. Betterton felkiáltása még hallótávolságban találta a távozó Burlapet. - Maga irigylésre méltó ember, hogy vele dolgozhat.

- Nagyon jó szerkesztő - mondta Walter.

- Én az *egyéniiségére* gondoltam. Hogy is mondjam csak? A szelleme *minőségére*.

- Igen - bólintott bizonytalanul Walter. Éppen Burlap szellemének minőségéért nem lelkesedett túlságosan.

- Korunkban - folytatta Mrs. Betterton - ez az ember oázis az ostoba léhaság és a cinizmus sivatagában.

- Némely elképzelése kiváló - helyeselt óvatosan Walter.

És azon gondolkozott, hogyan tűnhetne el hamar, de udvariasan.

*

- Ni csak, Walter - mondta lady Edward.

- Melyik Walter? - kérdezte Bidlake. A társasági élet Golf-árama megint Hilda mellé sodorta.

- A te Waltered.

- Ó, az enyém. - Nem különösebben érdekelte, de azért követte az asszony pillantását. -

Mekkorára nőtt dudva! - mondta. Nem örült, hogy felnőttek a gyerekei. Miközben nőttek, őt kifelé szorították, évről évre taszították a mélység, a sötétség felé. Itt van ez a Walter: csak tegnap született. És már legalább huszonöt éves, ha nem több.

- Szegény Walter, nincs jó színben.

- Olyan, mintha gilisztája volna - mondta Bidlake dühösen.
 - Még mindig tart az a sajnálatos viszony? - kérdezte lady Edward.
- Bidlake vállat vont.
- Még igen, úgy tudom.
 - Sohasem láttam azt a nőt.
 - Én láttam. Rettenetes.
 - Milyen? Közönséges?
 - Nem, dehogy. Bár az volna. Ellenkezőleg, nagyon finom, borzasztó finom. És ahogy beszél - elnyújtott fejhangon utánozta Marjorie beszédmodját -, mint egy drága kicsi, ártatlan leányka. És hozzá nagyon komolyan, nagyon művelten csacsog. - Az utánzás saját mély nevetésébe fült.
 - Tudod, mit mondott egyszer? Megjegyzem, velem mindig művészetről beszél. A Művészetről, nagy M-mel. Azt mondta (hangja ismét gyermeki faldobba vékonyuk): „Azt hiszem, Fra Angelicó-nak és Rubensnek is jut azért hely a Művészetben.“
- Bidlake most már homéri kacajt hallatott. - Micsoda hülye! És az orra legalább három hüvelykkel hosszabb a kellenél.

*

Marjorie felnyitotta magánlevelezését őrző dobozát. Walter leveleit. Kioldozta a szalagot, és egyenként átnézte a leveleket. „Kedves Mrs. Carling, mellékelten küldöm Keats leveleinek ma említett kötetét. Kérem, visszaküldésével ne fáradjon. Van még egy példányom, melyet csak azért olvasok el újra, hogy ha csak a távolból is, végigkísérhessem szellemi kalandozásán.“

Az első levél. Marjorie elolvasta, és emlékezetében fölidézte azt az örömteli meglepetést, amit a szellemi kalandozásra vonatkozó mondata annak idején ébresztett benne. Úgy érezte, hogy beszélgetéseikben Walter mindig visszariad a közvetlen, személyes hangtól, hogy feszélyezett és félénk. Nem remélte, hogy így ír majd neki. Később, mikor már gyakran érkeztek a levelek, megszokta furcsaságait, és természetesnek vette, hogy tollal a kezében bátrabb, mint szemtől szembe. Szerelme - legalábbis amit kifejezett, és ami forrónak volt mondható -, szerelme mind a leveleibe szorult. A megoldás tökéletesen megfelelt Marjorie-nak. Ezt a postán érkező, kulturált és csak szavakban égő szerelmet szívesen folytatta volna az idők végezetéig. A szerelem gondolatát kívánta, nem a szeretőt, azt csak távolról és csak képzeletben. A szenvedély, mint levelező tanfolyam anyaga, tökéletesen, eszményien kimerítette elképzelését a férfihoz fűződő viszonyról. Még annál is jobb a bizalmas barátság nővel. Mert a nőkben fellelhető a megfelelő távolságban élő férfiak minden jó tulajdonsága, plusz az előny, hogy ők személy szerint jelen vannak. Mert nőkkel együtt lehet az ember négy fal közt anélkül, hogy többet kérnének, mint a postahivatalok hálózatának túlsó végén állomásozó férfi. Marjorie szemében Walter a két nem legjobb vonásait egyesítette magába: szemtől szemben félénk, a levelekben felszabadult, lángoló. S ezenfelül oly mélyen, oly hízelgően érdekelte minden, amit Marjorie tett, gondolt és érzett!

Szegény Marjorie nemigen szokta meg, hogy érdekelje a férfiakat.

„Szfínx“ - olvasta a harmadik levelet. (Titokzatos hallgatásaiért nevezte így Walter. Carling ugyanezért „tök a fűben“ vagy „süketfajd“ csúfnevekkel illette.) „Szfínx, miért rejtőzöl a csönd kagylójába? Tán szégyelled a jóságodat, kedvességedet és okosságodat? Erényeid mégis, ellenedre is, tündökölnék.“

Szeme megtelt könnyel. Milyen jó volt hozzá, milyen gyöngéd, simogató. És most...

„A szerelem - olvasta könnyein át a következő levél elmosódó betűit -, a szerelem a testi vágyat átszellemítheti, mert mágikus hatalma van, mely a testet tiszta lélekké nemesíti...“

Persze Walter azért másfajta vágyakat is táplált. Még ő is! Nyilván minden férfi. Elég szörnyű. Ha Carlingra gondolt, összerázkódott, de még ha Walterre emlékezett is, valami borzongást

érezte. Igen, még Walter is, aki pedig oly gyöngéd és megértő volt. Megértette, hogy ő mit érez. Annál különösebb, hogy most így viselkedik. Mintha hirtelen valaki mássá változott volna, valamiféle vadállattá, akiben állati kegyetlenség és állati kéjvágy ég.

„Miért olyan kegyetlen? - tűnődött. - Miért? Szándékosan? Walter?” Az ő Walterje, az igazi Walter gyöngéd, megértő és oly kíméletes volt, oly csodásan önzetlen és jó. Éppen a jóságáért szerette. Elnézte, hogy férfi, és „olyan” vágyai is vannak. Odaadása azé a gyöngéd, önzetlen és tapintatos Walteré volt, akit az együttélésben megismert és megszeretett. Kíméletességének még gyöngédségre valló, nem éppen elismerést érdemlő megnyilatkozásait is szerette. Még akkor is szerette, amikor hagyta, hogy sofőrök és portások becsapják, mikor maréknyi aprópénzt adott a csavargónak, aki az ország másik végén rá váró állás s a hiányzó útiköltség nyilvánvalóan hazug meséjével áltatta. Mások igazát érzékenyen és túl gyorsan belátta. Buzgalmában, hogy igazságos legyen mások iránt, gyakran igazságtalan volt önmagával szemben. Hamarabb feláldozta saját jogait, semhogy vállalja mások jogai megsértésének kockázatát. Marjorie felismerte, hogy kímélete már gyöngeséggé vált, és hamarosan bűnné fajulhat. Mi több, félnétségéből eredő kímélet, finnyás, kényes viszolygás minden konfliktustól, sőt minden kellemetlen kapcsolattól is. Marjorie szerette, mindezek ellenére, még akkor is szerette, mikor Walter, éppen viszolygásaitól vezetve, vajmi kevésbé igazságosan bánt vele. Mert mióta Walter olyan lénynek tekintette őt, aki a közte és a világ közötti választóvonal innenső oldalán áll, mások igazának túlzott kímélete kedvéért nemcsak a saját, de Marjorie igazát is feláldozta. Hányszor figyelmeztette például, hogy a *Literary World*-nél rosszul fizetik a munkáját. Erről a Walter számára nagyon kínos témáról nemrégiben is szó esett.

- Burlap kihasználnál téged, Walter - mondta neki.

- A lap súlyos nehézségekkel küzd. - Ha mások megrövidítették, mindig talált rá mentséget.

- De miért tűröd, hogy becsapjon?

- Nem csap be. - Hangjába ingerültség vegyült, az olyan ember haragja, aki tudja, hogy nincs igaza. - De ha úgy lenne is, ám csapjon be, szívesebben eltűnök, semhogy a font húsért alkudozzam. Különben pedig ez rám tartozik.

- És rám is! - Marjorie felmutatta háztartási kiadásainak jegyzékét. - Ha tudnád, milyen drága a zöltség!

Walter elvörösödött, és válasz nélkül kiment a szobából. Tipikus beszélgetés volt, a téma gyakran felvetődött. Walter szándékosan sohase bántotta meg, legföljebb tévedésből, mások iránti túlzott kíméletből, amikor önmagát is megbántotta. Effajta igazságtalanságokért Marjorie sohasem neheztelt rá. Számára csak azt bizonyították, mennyire azonosul vele Walter. De most, most bántja őt, s nem is véletlenül. A gyöngéd, kíméletes Walter eltűnt, és valaki más, egy könyörtelen és gyűlölködő Walter szándékosan kínozza őt.

*

- Nem értem, mit lát abban a nőben Walter, ha csakugyan olyan szánalmas, amilyennek lefested - nevetett lady Edward.

- Hát mit lát az ember bármikor, bárkiben? - kérdezte bánatos hangon John Bidlake. Egyszerre, egészen hirtelen, betegnek érezte magát. Gyomornyomás, hányinger, csuklás jelei. Mostanában többször előfordult. Mindjárt étkezés után. A szódabikarbóna nem sokat használt.

- Ezekben a dolgokban - fűzte hozzá - mind egyformán bolondok vagyunk.

- Köszönöm! - nevetett lady Edward.

- A jelenlévők kivételek - igyekezett gavalléroskodni Bidlake. Mosolygott, és könnyedén meghajolt. Újabb csuklást nyomott el. Komiszul érezte magát. - Megengeded, hogy leüljek? - kérdezte. - Ez a sok ácsorgás... - Nehézkesen egy székre ereszkedett.

Lady Edward enyhe aggodalommal figyelte, de nem szólt. Tudta, mennyire gyűlöli a korra,

fizikai gyöngeségre vagy betegségre vonatkozó utalásokat.

„Csak a kaviár árthatott meg - gondolta Bidlake. - Az a pokoli kaviár.“ Dühös volt a kaviárra, utálta. A Fekete-tenger valamennyi hala személyes ellensége lett.

- Szegény Walter! - folytatta lady Edward a megkezdett beszélgetést. - Pedig milyen tehetséges fiú.

John Bidlake dühösen felhorkant.

Az asszony azonnal megérezte, hogy hibát követett el, ez alkalommal tévedésből, őszinte tévedésből. Témát változtatott.

- És Elinor? - kérdezte. - Mikor érkeznek haza Elinor és Quarles?

- Holnap indulnak Bombayból - válaszolta kurtán Bidlake. Nem érdekelte a beszélgetés, figyelmét lekötötte a kaviár és emésztési zavara.

HATODIK FEJEZET

- A hinduk a liberalizmuszt az önök forrásaiból merítették - idézte Mr. Sita Ram a Törvényhozó Testület ülésén elhangzott egyik beszédéből. Ujját vádlóan Philip Quarlesre emelte. Püffedt, barna arcán úgy gurultak egymás után az izzadságcsöppek, mintha „India Anyánkat“ siratná. Egy csöpp fönnakadt orra hegyén, és mint színjátzó gyöngyszem himbálózott a lámpafényben. Megvillant, remegett, fogékonyan követte Sita Ram hazafias indulatát. Aztán eljött a pillanat, amikor megsokallta az érzelmeket. A „forrászai“-nál utoljára hevesen megborzongott, és behullt Mr. Sita Ram tányérjába, a halmaradék közé.

- Burke és Bacon - folytatta dallamosan -, Milton és Macaulay. ..

- Jaj, oda nézz! - Elinor szinte visított az ijedségtől. Felugrott, feldöntötte a széket.

- Mi a baj? - kérdezte Mr. Sita Ram bosszúsan, mert nem szenvedhette, ha szónoklatát félbeszakítják.

Elinor előre mutatott. Egy nagy, szürke varangyos béka ugrált lomhán a verandán. A csöndben hallatszott, amint közeledik. Puhán lepcsént, mintha vízzel telt szivacsot ejtenének újra meg újra a kövezetre.

- A béka nem bánt - mondta Mr. Sita Ram, aki megszokta a forró égövi faunát.

Elinor könnyögően nézett férjére. De ő rosszálló pillantással felelt.

- No de, kedvesem! - figyelmeztette; maga is viszolygott a puhányoktól, de sztoikusán leplezni tudta undorát. Hasonlóan viszonyult a feltálat ételekhez is. A hal is békaszertű volt (végre megtalálta rá a helyes, az egyedül találó szót), mégis legyűrte. Bezzeg Elinor az első falat után többé hozzá sem nyúlt.

- Kérlek, légy oly szíves, kergesd el - suttogta Elinor. Arcán őszinte szenvedés tükröződött. - Hisz tudod, mennyire utálok a békát.

Férje nevetett. Aztán elnézést kért Mr. Sita Ramtól, felállt, és nagyon magasan, karcsún végigbicegett a verandán. Ormótlan gyöngycipője orrával az állatot az erkély széléig toszogatta; hallatszott, amint súlyos puffanással a kertbe esett. Philip kinézett, és a pálmafák között megpillantotta a tenger egy fénylő sávját. Fenn volt a hold, a fák bozontos ágai feketén rajzolódtak az ég háttérére. Levél se moccan. Irtózatosságot meleg volt, és úgy tűnt, hogy az éjszaka előrehaladtával a forróság is egyre nő. Napsütésben elviselhetőbb a hőség, az ember számol vele. De ez a fojtogató sötétség... Philip megtörölte arcát, és visszatért az asztalhoz.

- Kérem, folytassa, Mr. Sita Ram.

De Mr. Sita Ram első, önfeledt lendülete megtört. - Ma újraolvastam Morley néhány fejezetét - jelentette ki ünnepélyesen.

- Teringettét! - mondta Philip Quarles, aki - alkalmilag és egyáltalán nem véletlenül - szívesen fűszerezte a társalgást egy-egy oda nem illő felkiáltással. Komoly beszélgetések felélénkítését

célzó módszere igen hatásosnak bizonyult.

Mr. Sita Ram azonban egy ilyen „teringettét!” jelentőségét nem értékelte kellőképpen. - Micsoda elme! - fűzte tovább saját gondolatmenetét. - Milyen nagy elme! És a stílusa milyen szűsziesz.

- Magam is úgy vélem.

- Néhány kitűnő mondatot találtam benne, amit mindjárt kimászoltam. - De Mr. Sita Ram hiába kutatott zsebeiben, nem találta a jegyzeteit. - Annyi baj legyen- mondta. - Pedig igazán jó mondások. Az ember néha egész könyveket végigolvasz, és egyetlen valamirevaló mondatot se talál bennük, amire ernlékeszhetne, vagy amit idézhetne. Mi az értelme az ilyen könyvnek, kérdeszem?

- Valóban, mi?

Négy-öt lompos szolga kijött a házból, és tányérokat váltott. Egy tálon gyanús kinézésű húspástétomot szolgáltak fel. Elinor kétségbeesetten pillantott férjére, azután Mr. Sita Ramhoz fordult, és kijelentette, hogy ő sohasem eszik húst. Philip sztoikusán legyűrte, magában pedig felesége bölcsességét dicsérte. Édeskes pezsgőt ittak; vetekedett egy tea melegével. A pástétomot nyalánkságok követték - valamiféle különös anyagból készült, nagy sápadt golyóbisok (az ember érezte, hogy sokat tapogatták, hosszan és szeretettel gömbölygették gondos tenyerek), minőségük egyszerre volt ragacsos és csikorgós, s édességük mögül felkísértett a birkaszír.

Mr. Sita Ram a pezsgő hatására visszanyerte ékesszólását. Folytatásokban adta közre legutóbbi beszédét.

- Kétféle törvény van - mondta -, egy az angoloknak és más az indiaiaknak, az egyik az elnyomóknak, a másik az elnyomottaknak. Az igazság szó vagy eltűnt az önök szótárából, vagy megváltoztatta a jelentését.

- Hajlok arra a nézetre, hogy a jelentése változott meg - mondta Philip.

Mr. Sita Ram oda se figyelt. Szent harag töltötte el, amit csak fokozott kétségbeejtő tehetetlensége. - Vegye például - hangja elcsuklott, nem tudott uralkodni magán - a szerencsétlen bhowanipore-i állomásfőnök ügyét.

De Philip nem vette. Azon gondolkozott, miképp változtatja az igazság szó a jelentését.

Igazságot Indiának - valami egészen mást jelentett számára, mielőtt az országot megismerte, és mást jelent most, hogy elhagyni készül Indiát.

Kiderült, hogy a bhowanipore-i állomásfőnöknek makulátlan hivatali minősítése és kilenc gyermeke van.

- De miért nem tanítják meg a népet a születésszabályozásra, Mr. Sita Ram? - kérdezte Elinor. Az óriási családokról szóló történetek mindig elkerítették Eszébe jutott, mennyit szenvedett, mikor a kis Phil megszületett. Pedig neki kloroform, két ápolónő és sir Claude Aglet állt rendelkezésére. Míg a bhowanipore-i állomásfőnök feleségének... Egyet-mást hallott már az indiai bábákról. Megborzongott. - Nem a születésszabályozás India egyetlen reménye?

Mr. Sita Ram azonban úgy vélte, hogy az egyetlen remény: általános választójog és önkormányzat. Folytatta az állomásfőnök történetét. Minden vizsgáján kitűnő osztályzatot kapott, megszerezte a lehető legmagasabb szakmai képesítést. És mégsem léptették elő. Nem kevesebb, mint négy ízben hagyták ki az előléptetésből. Négyyszer, és mindig európaiak vagy eurázsiaiak kedvéért. Mr. Sita Ram vére felforrt, ha arra gondolt, hogy a bhowanipore-i állomásfőnök személyében Anglia cinikusán lábbal tiporja az ötezer éves indiai civilizációt, India szellemi és erkölcsi fölényét.

- Hát igazság esz, kérdeszem? - és verte az asztalt. Ki tudja? - tűnődött Philip. - Talán az. Elinor még mindig a kilenc gyermekre gondolt. Azt hallotta, hogy a bábák rátaposnak a szülő asszonyokra, hogy gyorsabban menjen a szülés. És a vérzést tehéntrágyából és üvegporból készült kenőccsel csillapítják, ergotin helyett.

- Hát igazság esz? - ismételte Mr. Sita Ram. Philip látva, hogy feleletet várnak tőle, megrázta fejét, és azt mondta: - Nem.

- Önnek írnia kell róla - mondta Mr. Sita Ram -, le kell leplesznie a botrányos közállapotokat. Philip mentegetőzött, hogy ő csak regényíró, nem politikus, nem újságíró. - Ismeri az öreg Daulat Singhet - kérdezte csak úgy mellékesen -, azt, aki Ajmere-ben lakik?

- Volt szerencsém hozzá - mondta Sita Ram olyan hangon, mely elárulta, hogy nem kedveli Daulat Singhet, vagy talán (és ez a valószínűbb, gondolta Philip) ő nem kedveli Sita Ramot, és nem ért vele egyet.

- Kitűnő embernek tartom - mondta Philip. Daulat Singhnek és a hozzá hasonlóknak az igazság bizonyára egészen mást jelent, mint Sita Ramnak vagy a bhowanipore-i állomásfőnököknek. Emlékezetében fölmerült a nemes öreg arc, az okos szempár, szavainak fegyelmezett szenvedélye. Csak ne rágcsált volna bételt...

Végre elérkezett a távozás pillanata. Szinte túlzott szívéllyességgel búcsúzkodtak, beszálltak a várakozó autóba, és elhajtottak. Joohoo pálmái alatt a holdfény ezüsttel hintette be a földet, telefröcskölte higanytócsákkal. Kocsijuk felvillanó fények és elsötétülő árnyak között suhant - mint húsz év előtti filmekben -, míg kijutottak a pálmák alól, az óriás-hold vakító fényébe.

„Három arcú Hekaté - gondolta Philip, és összehúzott szemmel belenézett a kerek ragyogásba.

- De hogy állunk Sita Rammal, Daulat Singhgel és az állomásfőnökkel, hogy állunk a döbbenetes öreg Indiával, és hogy állunk az igazsággal és a szabadsággal, a haladással és a jövővel? Az igazat megvallva, füttyülök rá. Fikarcnyit se érdekel. Szégyen, de így van. És Hekaté, az éjszaka istennője nemcsak három arcú. Ezer és millió arca van. Az árapály. Nemorenziai és tifantiniai istennők. Mint a tömeghit termékei, egyenes arányban, idő- és térbeli távolságukkal fordított arányban változtak. Közelről ezüstpénz nagyságú, de ott messze nagyobb, mint az orosz birodalom. Nagyobb, mint India. Milyen jó lesz megint Európában! Ha elgondolom, volt idő, amikor köteteket olvastam a jogáról, légzőgyakorlatokkal bajlódtam, és próbáltam meggyőzni magam, hogy valójában nem létezem. Micsoda örültség! Az egésznek az a hülye Burlap az oka, ő beszélte be nekem. Szerencsére az emberek nem hagynak mély nyomot bennem. Olyan könnyen szántanak végig rajtam a benyomások, mint hajó a vízen. És a hullámok megint összezáródnak. Vajon holnap milyen lesz az olasz hajó? A Lloyd Triestino hajói állítólag jók. Szerencsére - mondtam, pedig szégyenkezni kellene inkább a közönyöm miatt. A magvető parabolája. Terméketlen talajra hullott a mag. És nyilván még sincs értelme, hogy az ember megjátssza magát. Burlapen lemérhető az efféle kísérletek eredménye. Micsoda komédiás! De mennyi embert becsap! Önmagát is beleértve. Nem hiszem, hogy kivételes alkalmaktól eltekintve, létezik tudatos hipokrita. A képmutatást nem lehet állandóan gyakorolni. Mégiscsak jó volna tudni, milyen az, mikor az ember annyira hisz valamiben, hogy ölni és meghalni képes érte. Az aztán élmény volna...“

Elinor is a ragyogó tányér felé emelte arcát. Hold, telihold ... És helyzetét azonnal megváltoztatta térben és időben. Lesütötte szemét, férjéhez fordult. Megfogta Philip kezét, és gyöngéden hozzásimult.

- Emlékszel még azokra az estékre? - kérdezte. - Gattendenben, a kertben. Emlékszel, Phil? Elinor szavai nagyon messziről és olyan világból jöttek, mely pillanatnyilag nem érdekelte. Kelletlenül vált meg a maga világától.

- Milyen estékre? - kérdezte szakadékok fölött, szürke, színtelen hangon, mint aki alkalmatlan telefonhívásra felel.

A telefonhang hallatára Elinor azonnal elhúzódott. Olyasvalakihez simult, akiről kiderült, hogy egyszerűen nincs jelen, s ez nem csupán lehangoló, megalázó is. Még hogy milyen estékre?

- Miért nem szeretsz már? - kérdezte szárnyaszegetten. Mintha más estékről is beszélhetne, mint ama csodálatos nyár éjszakáiról, melyeket mindjárt esküvőjük után anyja házában töltöttek. - Már annyira se érdekellek, mint egy bútordarab, és sokkal kevésbé, mint egy könyv.

- De Elinor, miről beszélsz? - Philip több csodálkozást csempészett a hangjába, mint amennyit valójában érzett. Az első pillanat után, mihelyt időt nyert, hogy gondolatai mélyéről - úgymond - a felszínre emelkedjék, azonnal megértette, mire céloz Elinor, hogy az indiai holdat társította azzal a nyolc év előtti holddal, ami a hertfordshire-i kertet beragyogta. Persze ezt nyugodtan megmondhatta volna. Leegyszerűsítette volna a dolgokat. De bosszantotta, hogy gondolataiban megzavarták, nem szerette a szemrehányásokat, és erős kísértést érzett, hogy feleségét nyílt vitában győzze le. - Én csak feltettem egy egyszerű kérdést, tudni akartam, hogy miről beszélsz. Mire te panaszkodni kezdesz, hogy nem szeretlek. A kettő között nem találok a logikai kapcsolatot.

- Nagyon jól tudod, hogy miről beszéltem - mondta Elinor. - És mellesleg az is igaz, hogy már nem szeretsz.

- Történetesen szeretlek - mondta Philip, és bár tudta, hogy hiába, mégis szerette volna megvívni szellemi párbaját a dialektika mezőin; úgy tette fel a keresztkérdéseket, mint egy kis Szókratész. - De azt igazán jó volna tudni, hogy kiindulási pontunkból miképp jutottunk el jelen kérdésünkhöz. Bizonyos estékkel kezdtük, és most...

De Elinort a szerelem jobban érdekelte, mint a logika. - Ó, hát tudom én, hogy nem akarod azt mondani, hogy nem szeretsz - szakította félbe -, tudom, nem akarod a szemembe mondani, nem akarsz megbántani. Pedig kevésbé fájna, ha egyenesen kimondanád, mint ahogy az fáj, ahogy kitérsz a kérdés elől. Különböző ez a mellébeszélés legalább annyira beismerés, mint a nyílt vallomás. Csak jobban fáj, mert tovább tart, mert feszültséget és bizonytalanságot teremt, a szenvedés ismétlődését hordozza magában. Míg a döntő szavak nem hangzanak el, addig van remény, hogy a hallgatásban nem is foglaltattak benne. Az ember tovább remélhet, még akkor is, ha tudja, hogy mit takar a hallgatás. Mégis van mibe kapaszkodnia. De a remény együtt jár a csalódással. Nem jobb, inkább kegyetlenebb vagy, Phil, ha kitérsz a kérdésem elől.

- Dehogyanis térek ki - válaszolta -, semmi okom rá, hisz tudom, hogy szeretlek.

- Igen, de hogyan? Hogy szeretsz te engem? Nem úgy, mint kezdetben szerettél. Vagy tán már elfelejtetted. Még csak nem is emlékeztél vissza házasságunk első idejére.

- De drága gyermekem - tiltakozott Phil -, légy pontosabb! Az imént csak annyit mondtál: „azok az esték“, és elvártad, hogy kitaláljam, milyen esték.

- Igaz, elvártam - mondta Elinor. - Illett volna tudnod. És tudtad volna is, ha egyáltalán érdekelne. Hisz éppen ezt panaszolom. Ma már oly kevésbé törődsz velem, hogy a múlt se mond neked semmit. Mit gondolsz, én elfelejtettem azokat az estéket?

Elinor a kertre emlékezett, láthatatlan, illatozó virágaival, az óriási feketefenyőre, a pázsitra, a kelő holdra és a terasz két oldalán a két kőből faragott griffmadárra. Az alacsony fal tövében ültek. Szavaira és csókjaira, kezének érintésére emlékezett. Mindenre hajszálpontosan, mint aki szívesen emlékezik, szívesen bebarangolja, örökké forgatja magában, visszaidézi a múltját, hogy gyöngéden megbizonyosodjék a régi boldogság minden, kincset érő részletéről.

- Egyszerűen elfelejtetted - fűzte hozzá bánatos szemrehányással. Számára azok az esték most is valóságosabbak, élőbbek voltak, mint mostani életének nem egy részlete.

- Emlékszem rá, természetesen - mondta Philip türelmetlenül -, de az ember nem képes azonnal átkapcsolni. Mikor megszólaltál, én éppen valami egészen másra gondoltam. Ennyi az egész.

- Bár volna nekem is, amire gondolhatnék - sóhajtott Elinor. - Épp az a baj, hogy nincs. Miért szeretlek ennyire? Miért? Hát igazság ez? Téged véd az eszed, a tehetséged. Te visszavonulhatsz munkád, gondolataid falai közé. Nekem nincs semmim. .. érzéseimtől nem véd meg semmi, nincs más választásom, csak te. Pedig én szorulnék védelemre, választásra. Mert nekem fontos az egész. Téged nem kell védeni semmitől. Neked nem fontos. Nem, ez nem igazság, nem igazság!

Különböző is, gondolta, mindig így volt. Phil sohase szerette őt igazán. Még kezdetben sem. Nem szerette mélyen és egészen, odaadással. Már kezdetben kitért a vágyai elől, nem akart

egészen az övé lenni. Ő a maga részéről mindent, mindent felajánlott. Phil elfogadta, de nem viszonzta. Lénye leglényegét, a lelkét mindig megtartotta magának. Mindig, elejétől kezdve, még mikor a legjobban szerette is. Pedig akkor boldog volt, de csak azért, mert nem tudott nem boldog lenni, mert tapasztalatlanságában nem tudta, hogy a szerelem más és jobb is lehet. Most különös öröme telt benne, hogy boldogságát, így visszatekintve, lekicsinyelje, hogy kínozza magát emlékeivel. Hold, sötét és illatos kert, óriás feketefenyő és bársonyos árnyéka a pázsiton... Elutasította a régi boldogságot, megtagadta, amit emlékezetében jelképeztek.

Philip Quarles közben egy szót sem szólt. Valóban, mit is mondhatott volna? Átölelte, magához vonta Elinort. Megcsókolta a homlokát, rebbenő szemhéját. Csupa könny volt.

Bombay szennyes külvárosai mellett suhantak el. Gyárak, kis viskók és óriási bérkaszárnyák kísértetiesen, csontfehéren sorakoztak a holdfényben. A reflektor sugárkévájében barna, vékony lábú gyalogjárók villantak fel egy-egy pillanatra, mint ösztönösen, azonnali bizonyossággal felfogott igazságok, melyek amint felbukkannak, nyomban alámerülnek a kietlen sötétségbe. Az út mentén itt-ott tüzek égtek. Titokzatosan lobogó lángok egy-egy barna arcot, végtágot világítottak meg. Nyikorgó bivalyszekerekről csillagnyi távolságban élő gondolatvilágok lakói lestek be az elsuhanó autóba.

- Kedvesem - ismételte Phil -, kedvesem.

Elinor elfogadta a vigasztalást. - Szeretsz egy kicsit?

- Nagyon.

Elnevette magát, félig sírva, de mégiscsak nevetett. - Ami tőled telik, azt megteszed a kedvemért. - Hiába, gondolta, azok a gattendeni napok mégis nagyon szépek voltak. Az övéi, nem lehet elvenni tőle. Tagadni sem lehet, - Mennyire igyekszel. Aranyos vagy.

- És te csacsi vagy, hogy így beszélsz. Hiszen tudod, hogy szeretlek.

- Igen, tudom. - Elinor mosolygott, és megsimogatta a férfi arcát. - Szeretsz, ha időd engedi, és akkor is sürgönyileg, az Atlanti-óceánon át.

- Nem, ez nem igaz. - De belül tudta, hogy igaz.

Egész életében magányosan, a maga teremtette űrben bolyongott, ahova nem léphetett be senki, se anyja, se barátai, se szerelmei. Mikor így karjában tartotta, magához szorította Elinort, akkor is sürgönyileg üzent az Atlanti-óceánon át, úgy, amint ő mondta.

- Ez nem igaz - visszhangozta Elinor. - Szegény kis Philem, te még egy gyereket se tudnál becsapni. Nem tudsz meggyőzőően hazudni. Túl becsületes vagy. Ezért is szeretlek. Ha tudnád, mily átlátszó vagy most is!

Phil hallgatott. A rá vonatkozó beszélgetésektől mindig visszolygott. Magányát fenyegették, azt a magányt, amit értelme elutasított (mert sok mindentől megfosztotta, amit szívesen megismert volna), de ami mégis az egyetlen közeg volt, melyben szelleme zavartalanul tenyészhetett, az egyetlen, melyben szabadnak érezte magát. Belső magányát általában természetesnek találta, úgy fogadta el, mint a levegőt, melyben él. De ha fenyegették, fájdalmasan érezte, mennyire fontos számára a magány, úgy küzdött érte, mint vízbefúló a levegőért. Erőszak nélküli harc volt, védekezés és visszavonulás negatív ütközete. Most is beásta magát a csöndbe, a távoli, hideg hallgatásba, melyet - biztosan tudta - Elinor meg sem kísérel áttörni, mert tudja, hogy vállalkozása reménytelen. Igaza volt. Elinor csak egyetlen pillantást vetett rá, azután elfordult, és kinézett a holdfényes tájra. Párhuzamos hallgatásuk tovafolyt az időben, és sehol sem találkozott.

Kocsijuk indiai sötétség mélyén suhant. Arcukat majdnem hűvösen érintette a felkavart levegő. Hol trópusi virágok illatát, hol csatornabűzt, curry vagy égő tehéntrágya szagát hozta a szél.

- És mégis - szólalt meg hirtelen Elinor, mint aki megbántottságát nem fékezheti tovább -, mire jutnál nélkülem? Mi lenne veled, ha elhagynálak, ha elmennék tőled valaki máshoz, aki adna is valamit azért, amit kap? Mire jutnál?

A kérdés belehullt a csöndbe. Philip nem válaszolt. *Mire* jutna? Maga is ezen gondolkozott. Mert

az emberi kapcsolatok hétköznapi világában furcsán idegennek érezte magát, kényelmetlenül feszengett embertársai között, nehezen vagy egyáltalán nem talált kontaktust olyanokkal, akik nem az ő szellemi világának elvont nyelvén beszéltek. Érzelmileg idegen volt közöttük. És Elinor tolmácsolt, ő volt a dragománja. Mint apja, Elinor Bidlake is vele született, intuitív és könnyed megértéssel tájékozódott az életben. Bárkivel egykettőre megtalálta a hangot. Hasonlóan az öreg Johnhoz, ösztönösen mindenkivel a maga nyelvén beszélt. Mindenkivel, kivéve talán a férjét. Nehéz eltalálni, hogy mit mondjon az ember annak, aki érdemben nem válaszol, aki a személyes szóra személytelennel, az egyedi, érzéssel teli szóra intellektuális általánosítással felel. Elinor, mivel szerelmes volt belé, kitartóan fáradozott, hogy becsalogassa férjét a közvetlen kapcsolatok világába, és bár igyekezete nem sok sikert ígért - mintha süketnémának énekelt vagy üres terem előtt szavalt volna -, azért ő mégiscsak beavatta gondolatai és érzései bensőséges részleteibe. Előfordult, hogy Philip erőt vett magán, és cserében ő is megpróbálta bevonni Elinort legbensőbb világába. De vagy annyira megszokta a titkolózást, hogy már nem tudta kifejezni mélyebb érzéseit, vagy az érezni tudás tényleges képessége sorvadt el benne az állandó hallgatás és elfojtás következtében. Elinort a meghittség e ritka pillanatai elkedvetlenülítették. A szentek szentélye ugyanis, ahova Phil annyi kínlódás után bevezette őt, majdnem olyan üres és sivár volt, mint az erőszakosan behatoló római zsoldosok csodálkozó szeme elé táruló jeruzsálemi nagytemplom. Azért ő hálás volt Philipnek magáért a jó szándékért is, hogy mégis igyekezett bevonni őt érzelmi világába, még ha nem is talált ott jelentős érzelmi életet, amiben osztozhatott volna. Egyfajta pürrhoni közöny - amit némi következetes figyelem és kedvesség, s időnként hevesebben jelentkező fizikai szenvedély színez -, ez volt Philip normális létformája. Ennyit szabott meg számára a természet és második természete. Elinor esze tudta, hogy ez ellen nincs mit tenni, de érzései a gyakorlatban nem alkudtak meg azzal, amit elméletben elfogadott. Phil közönye sértette Elinorban mindazt, ami élő, érző, irracionális, mintha hidegsége kizárólag ellene irányulna, csakis az ő személyének szólna. Ugyanakkor, bárhogyan érzett, mindig tudta, hogy Phil közönye nem személyhez kötött, hanem általános jellegű, mindenkivel szemben így viselkedik; azt is tudta, hogy szereti őt, amennyire szeretni képes, tudta, hogy szerelme az utóbbi időben nem csökkent, mert sohasem volt erősebb. Régebben tán szenvedélyesebb volt, de a leglángolóbb szenvedélyek idején sem volt érzelemgazdagabb, meghittebb és odaadóbb. Lelke mégis háborgott; nem volna szabad ilyennek lennie! Nem volna szabad; de hiába, ilyen volt. Elinor egy-egy kitörés után megnyugodott, igyekezett józanul szeretni, beérni férje kedvességével, kissé független és elkülönült szenvedélyével, alkalmi és fáradságos kirándulásaival az érzelmi élmények területére s végül a szellemével - gyors, átfogó és mélyre hatoló intelligenciájával, mely mindent megértett, még a gondosan kikerült ösztönöket és a nem érzett érzelmeket is.

Mikor Philip egy alkalommal Koehler majmokról szóló könyvéről beszélt, Elinor megjegyezte: - Te is majomhoz hasonlítasz, csak az emberiség felsőbbrendű emberének az oldaláról. Majdnem ember vagy, mint azok a szegény csimpánzok. Az egyetlen különbség köztetek, hogy azok érzéseikkel és ösztöneikkel igyekeznek felfogni a dolgokat, míg te értelmekkel igyekszel behatolni az érzések világába. Majdnem emberi. Szegény Philem, az emberré válás határán dideregsz.

Philip mindent tökéletesen megértett. Ezért volt mulatságos mellette a tolmács-szerep, más emberek lefordítása az ő nyelvére. (Kevésbé szórakoztatta, ha önmagát kellett számára értelmeznie.) Amit értelem felfoghatott, azt Phil azonnal felfogta. Elinor például beszámolt neki a bennszülöttekhez fűződő viszonyáról, ami már az érzések világába tartozott; Phil azonnal megértette, általánosította Elinor tapasztalatait, viszonyította más tapasztalatokhoz, azonosságokat és párhuzamokat fedezett fel, melyeket összehasonlított és osztályozott. Elinor idegenvezetői funkciója nem szorítkozott pusztán felderítő és beszámoló szolgálatra. Közvetlen tolmácsként is szerepelt Philip és valamely harmadik személy között, aki a férjét közelebről

érdekelte. Ő teremtette meg az egyéniség megnyilatkozására egyedül alkalmas légkört, és megóvta a beszélgetést az intellektuális kiszikkadástól. Magára hagyva Philip sohasem tudott volna személyes kapcsolatokat teremteni, még kevésbé fenntartani. Ha Elinor megszervezte és fenntartotta a kapcsolatait, akkor képes volt megérteni, együtt érezni, de csak az eszével, és azt is úgy, hogy az Elinor szerint minden volt, csak nem emberi. Mikor azonban egy-egy találkozás után az Elinor jóvoltából szerzett tapasztalatokat általánosította, újból és leplezetlenül a felsőbbrendű ember volt.

Határozottan szórakoztató ilyen kivételesen értelmes turista mellett dragománkodni, eligazítani őt az érzelmek birodalmában. S még több is, mint szórakoztató: Elinor kötelességének tekintette. Philip író.

- Ó, Phil, ha csak valamivel kevésbé lennél felsőbbrendű, milyen jó regényeket írnál! - mondta néha Elinor.

Ilyenkor Philip kissé bánatosan bólogatott. Elég intelligens volt ahhoz, hogy ismerje saját fogyatékoságait. Elinor mindent elkövetett ellensúlyozásukra: ellátta közvetlen élményanyaggal, tájékoztatta a benszülöttek szokásairól, közvetítette, ha Philip valamelyikükkel közvetlen kapcsolatot óhajtott. Nem csupán önmaga miatt, de a lehetséges regényíró érdekében igyekezett feloldani beidegzett személytelenségét, megtanítani rá, hogy intuícióját, érzéseit és ösztöneit ugyanúgy használja, mint az eszt. Hósiessége odáig ment, hogy más nők iránt táplált gyöngéd vágyait is bátorította. Hátha egyikét viszony jól tenne neki. Philip regényírói fejlődését annyira szívén viselte, hogy nem egy alkalommal, ha észrevette, férje megbámul egy-egy fiatal nőt, legyőzte önmagát, és megteremtette számára a személyes kapcsolatot, amire Phil képtelen lett volna. Ez persze veszélyes vállalkozás volt. A végén még tényleg beleszeret valakibe.

Kikapcsolja az eszt, megváltozik a természete, csak éppen egy másik nő javára. Elinor vállalta a kockázatot, részint mert az írást mindennél, még saját boldogságánál is előbbrevalónak tartotta, részint mert lelke mélyén meg volt győződve, hogy valójában nem kockáztat semmit: Phil soha nem veszíti el úgy a fejét, hogy elhagyja őt egy másik nő miatt. A szerelmi viszony mint gyógy mód - ha egyáltalán beválhat, hatása lassú lesz; s ha csakugyan beválna, úgy Elinor tudni fogja, mint fordítsa a maga javára. Egyelőre nem vált be. Philip ritka hűtlenkedései lényeges nyomokat nem hagytak a lelkén. Nyomasztóan, sőt őrjítően ugyanaz maradt: intelligens, majdnem a nem emberi küszöbéig, elvontan kedves, elkülönülten szenvedélyes és érzéki, személytelenül angyal. Őrjítő. Miért szereti mégis? - töprengett Elinor. Ezen az alapon egy könyvszekrényt is szerethetne. Egy napon mégiscsak el fogja hagyni. Az ember nem lehet örökig odaadó, önzetlen. A változatosság kedvéért egyszer őt szeressék, ne mindig csak ő szeressen. Végre kapjon is, ne örökösén csak adjon... Igen, egy napon mégis el fogja hagyni. Magára is gondolnia kell. Mellesleg Phil is megkapná méltó büntetését. Büntetés... Ha elhagyja, egész biztosan nagyon boldogtalan lesz, a maga módján, amennyire egyáltalán képes a boldogtalanságra. És ki tudja, talán épp a boldogtalanság tesz majd csodát, bekövetkezik az, amire ő annyi éven át vágyott, amin folyton munkált. Talán érzővé, személyessé változtatja Philt. Talán igazi íróvá avatja. Lehet, egyenesen kötelessége, legszentebb kötelessége, hogy boldogtalanná tegye...

Kutya futott át az úton. Közvetlenül az autó előtt. Elinor fölriadt álmodozásából. Milyen hirtelen, milyen ijesztően rohant bele a reflektor keskeny fénysávjába! A pillanat egy töredékéig tartott: a kutya kétségbeesetten futott, és a fény túloldalán alámerült a sötétségbe. A következő pillanatban másik kutya került a helyére. Üldözte az előbbi.

- Ó! - kiáltott fel Elinor. - Még egy... - A reflektor sugárcévéje kanyargott, aztán megint egyenesbe lendült. Párnázott zökkenés. Mintha az egyik kerék követ ért volna. De a kő vonított - ...elgázoltuk.

- Elgázoltuk.

A hindu sofőr hátrafordult, és vigyorgott. Elinor látta foga villanását. - Kutya! - mondta. Büszke

volt angol tudományára.

- Szegény pára! - Elinor megborzongott.

- Az ő hibája - szólt Philip -, mért nem nézett a lába elé. Ide jut, aki fajtája nősténye után szaladgál.

Hallgattak. A csöndet Philip törte meg.

- Nagyon furcsán alakulna az erkölcs - gondolkozott fennhangon -, ha nem egész éven át, hanem évszakok szerint szeretnék. Erkölcs és erkölcstelenség hónapról hónapra változnék. A primitív társadalmak inkább alkalmazkodnak az évszakokhoz, mint a fejlettebbek.

Még Szicíliában is kétszer annyi gyerek születik januárban, mint augusztusban. Ami világosan bizonyítja, hogy tavasszal a fiatalok dühe... de sehol sem csak tavasszal. Emberben nincs is a kancák és szukák nemi vonzásához hasonló erő. Kivéve - tette hozzá - kivéve talán az erkölcs síkján. A nő rossz híre vetekszik a szuka évszázados csáberejével. A rossz hírű nő - megközelíthető. Az erkölcsös nő elvei és szokásai megegyeznek a párzási dühtől mentes állati állapottal...

Elinor érdeklődéssel és valamiféle borzadállyal hallgatta. Még egy nyomorult állat elgázolása is elég ahhoz, hogy ez a gyors, fáradhatatlan elme működni kezdjen. Egy szegény, kiéhezett kutya-pária gerince szétropan a kerekek alatt, és Philip agya szicíliai születési statisztikákkal, az erkölcs relativitásáról szóló elmélettel, ragyogó pszichológiai általánosítással felel. Mulatságos, váratlan, csodásan érdekes volt. De ó! Elinor legszívesebben felsikoltott volna.

HETEDIK FEJEZET

Walter tovább keresgélt: Mrs. Bettertont lerázta, apját és lady Edwardot elkerülte, csak messziről intett nekik. S végre meglelte, akit keresett. Lucy Tantamount éppen kilépett az ebédlőből, megállt az árkádok alatt, és bizonytalanul körbepillantott. Gyászfekete ruhájában bőre fehéren világított. Dereán gardéniacsokor. Kezét sima fekete hajához emelte, gyűrűjének smaragdja zöld jelzést villantott a termen át Walter felé. És ő bíráló szemmel, valami hideg, intellektuális gyűlölettel figyelte Lucy-t, és azon töprengett, miért szereti. Miért? Se oka, se mentsége nem volt rá. Minden érv e szerelem ellen szólt. Lucy megindult és hirtelen eltűnt előle. Walter követte. Az ebédlőajtóból meglátta Burlapet, már nem remete szerepében, hanem pezsgős pohárral a kezében, amint d'Exergillod grófnővel beszélgetett. Hajaj! - emlékezett Walter Molly d'Exergillod-val kapcsolatos saját tapasztalatára. De lehet, hogy Burlap az ilyesmit imádja. Rá vallana... Ó... Lucy megint megjelent, ördögbe is, most Knoyle tábormokkal beszélgetett. Walter a közelben maradt, türelmetlenül várta a pillanatot, hogy megszólíthassa. - Végre elfogtalak - mondta a tábormok, és megcirógatta Lucy kezét. - Egész este kerestelek. Félig szatír, félig nagybácsi módra közeledett Lucy-hoz, akit igen kedvelt. - Bájos kislány! - mondogatta azoknak, akiket érdekelt. - Édes kicsi alakja van! És milyen szeme! - Általában kedvelte a fiatalokat. - Fiatalság nem bolondság! - ismételte előszeretettel. Hatvanöt éves korában, egy kaliforniai kiránduláson megnézte magának a hollywoodi „flappereket“, a Csendes-óceán partján fürdőző szépségeket, és évtizedes előítélete Amerika és az amerikaiak ellen lelkes elragadtatásba csapott át. Lucy közeledett a harminchoz, de a tábormok szemében megmaradt fiatal lánynak, ahogy évekkal azelőtt megismerte. Számára ma is tizenhét éves volt. Kezét ismét megcirógatta. - És most jól eltereferélünk - mondta a tábormok.

- Nagyszerű - válaszolta Lucy gúnyos udvariassággal.

Walter megfigyelőállásából követte a jelenetet. Jóképű férfi lehetett valaha a tábormok. Magas alakja befűzve még mindig katonásan feszített. Lovag és testőrtiszt. Mosolygott. A bajszát simogatta. Következő pillanatban játékosan védelmező és bizalmaskodó bácsi lett belőle. Lucy, szája körül futó mosollyal, világosszürke szemében közönyös és könnyörtelen pillantással,

mulatott az öreg. Walter Lucy-t figyelte. Nem különösen szép.

Akkor meg miért, miért? Okokat, mentségeket keresett. Miért? Üldözte a kérdés. És nem talált rá választ. Egyszerűen beleszeretett. Ennyi az egész. Az első pillanatban, amint meglátta, beleszeretett.

Lucy hátrafordult, és meglátta. - Walter! - kiáltotta, és integetett neki. Walter meglepetést, örömteli csodálkozást színlelt.

- Remélem, nem felejtette el megbeszélte találkozónkat - mondta.

- Hát szoktam én felejteni? Ha csak szándékosan nem - helyesbített Lucy kis nevetéssel. Azután a tábornokhoz fordult. - Walter és én ma este együtt leszünk a mostohafiával - jelentette ki olyan hangon és olyan mosollyal, mintha a tábornok szemében különösen kedves személyről beszélne, holott pontosan tudta, hogy Spandrell és mostohaapja a lehető legrosszabb viszonyban vannak. Lucy teljes mértékben örökölte anyja társasági rosszmájúságát, és egy árnyalatnyit kapott apja objektív tudományos kíváncsiságából is. Szeretett kísérletezni, de nem békákkal és tengerimalacokkal, hanem emberekkel. Váratlan dolgokat művelt velük, különös helyzetek elé állította őket, és várta, hogyan reagálnak. Darwin és Pasteur módszerével dolgozott.

Az adott esetben: Knoyle tábornok arca elvörösödött.

- Jó ideje nem láttam - mondta mereven. „Helyes - nyugtázta magában Lucy -, reagált.“

- Pedig *milyen* kellemes ember - tette hozzá hangosan.

A tábornok még mélyebben elvörösödött. Homlokát ráncolta. Mit meg nem tett azért a fiúért! És milyen hálátlanul bánt vele az cserében, milyen galádul viselkedett! Ahova sikerült benyomnia, onnan kirúgatta magát. Pazarló és lusta, iszik és nőzik; tönkreteszi anyját, zsarolja, bemocskolja a család nevét. És milyen arcátlan fráter, mit meg nem engedett magának legutóbb is, mikor találkoztak, és persze, mint rendesen, összevesztek! Soha nem felejté el hogy impotens vén fráternek nevezte.

- És olyan intelligens - folytatta Lucy, és magában nevetett; eszébe jutott, hogyan jellemezte Spandrell mostohaapja karrierjét: Harrowból kiseljetezték, Sandurstben a leggyöngébbek közt végzett, a hadseregben viszont nagyon szép pályát futott be, a világháború alatt a Military Intelligence Department (a katonai kémelhárító) magas rangú tisztje lett. Igazán remekül adta elő ezt az előlegezett nekrológot, maga volt a megzenésített *Times*. És megjegyzései a kémelhárításról általában! „Ha az *Encyclopaedia Britannica* legújabb kiadásában utánanézz az intelligencia szónak - mondta -, a következő három értelmezését találja: intelligencia - emberi; intelligencia - állati; intelligencia - katonai. Mostohaapám a katonai intelligencia tökéletes példánya.“

- Olyan intelligens - ismételte Lucy. Akadnak, akik annak tartják, tudom - szólt Knoyle tábornok roppant mereven. - Én a magam részéről...

Hevesen köszörülni kezdte a torkát, így fejezve ki a maga véleményét.

A következő pillanatban még merevebben és haragos méltósággal távozott. Érezte, hogy Lucy szándékosan bántotta. Dicsérő szavait Maurice Spandrellről még fiatalága, meztelen vállai sem ellensúlyozhatták. Arcátlan, romlott tacska! Spandrell létezését örökösen a felesége szemére vetette. Ilyen fiút nem szabad egy asszonynak szülnie, nem szabad! Szegény Mrs. Knoyle, fia bűneiért sokat vezekelt második férje előtt. Ő mindig kéznél volt, őt megbüntethette, s túl gyöngye is volt ahhoz, hogy szembeszálljon vele. Az elkeseredett tábornok szülőjén bosszulta meg a fiú bűneit.

Lucy a távozó tábornok után nézett, azután Walterhez fordult. - Ezt alaposan elintéztam, még egyszer nem fog szerencsétlenni - mondta. - Még akkor is nehéz volna elviselni, ha nincs olyan kellemetlen szaga. Menjünk innen valamerre.

Walter semmit se kívánt inkább, mint hogy elmenjenek. - De mit szól hozzá édesanyja és a társaság? - kérdezte.

Lucy vállat vont. - Végtére is anyám gondoskodják a maga állatkertjéről.

- Állatkert, ez az - mondta Walter hirtelen éledő reménnyel. - Gyerünk, lógjunk meg valami csöndesebb helyre.

- Szegény Walterem! - sóhajtotta Lucy, és szemében gúny bujkált. - A csönd ilyen megszállottjával még sohasem találkoztam. De én nem akarok csöndben lenni.

Walter reménye elszállt, és halvány kis keserűség, meddő harag maradt utána. - Akkor mért ne maradhatnánk? - próbált ő is gúnyolódni. - Itt talán nincs elég lárma?

- Dehogyan nincs, csak ez a hely nem kívánatos lármától lármas - világosította fel Lucy. - Semmit se gyűlölök úgy, mint a művelt és tiszteletre méltó emberek, a kiváltságosok lármaját - mutatott körül a termen. Szavai Walterben szörnyű esték emlékét ébresztették, melyeket Lucyval rossz hírű, műveletlen, s ráadásul részeg emberek társaságában töltött. Lady Edward vendégei nem valami kellemesek, de azok aztán igazán kellemetlenek voltak. Hogy képes Lucy elviselni őket? Lucy mintha kitalálta volna a gondolatát.

- Ne búsulj - mondta -, nem viszlek alantas társaságba. Ott lesz Spandrell...

- Spandrell - fintorgott Walter.

- És ha Spandrell sem elég jó társaság neked, esetleg ott találjuk Mark Rampiont és a feleségét, amennyiben nem érkezünk későn.

Az író-festő nevére Walter egyetértően bólintott.

- Rampion lármaját szívesen hallgatom - mondta. Aztán összeszedte erejét, megpróbálta legyőzni féltékenységét, mely mindig elnémította, ha érzéseit akarta kifejezni. - De még sokkal szívesebben hallgatnám - fűzte hozzá játékosan, mintegy enyhítve szavai merészségét - kettesben a te lármaidat.

Lucy csak mosolygott, nem válaszolt. Walter rémülten hőkölt vissza a tekintetétől. Nyugodtan, hidegen nézett rá, mint aki mindezt már látta, tudja, és nem különösebben érdeklő, csupán futólag szórakoztatja, egészen futólag és hűvösen.

- Rendben van, induljunk - mondta Walter lemondó, szenvedő hangon.

- Innen ellógunk - mondta Lucy -, stikában, ez a helyes kifejezés. Mert ha elkapnak, végünk van, vissza kell fordulnunk.

Egészen észrevétlenül mégsem szabadultak. Már a kijáráshoz közeledtek, mikor szoknyasuhogást, sietős léptek neszt hallották maguk mögött. Egy hang Lucyt szólította. Hátrafordultak, és megpillantották Mrs. Knoyle-t, a tábornok feleségét. Kezét Lucy karjára tette.

- Épp most hallottam, hogy együtt lesztek Maurice-szal ma este - mondta, de elhallgatta, hogy a tábornok csak azért közölte vele a hírt, hogy néhány kellemetlen szóval könnyíthesse a lelkén, és megbántson valakit, aki nem gorombáskodik vissza. - Átadnál neki egy üzenetet? - Szinte könyörgően hajolt Lucy felé. - Megtennéd? - Modorában volt valami megindítóan gyámoltalan és fiatalos; középkorú nő léte még külseje is nagyon fiatalosnak, szelídnek tűnt. Lucyhoz, aki lánya lehetett volna, úgy fordult, mint idősebb, erősebb emberhez. - Kérlek.

- Természetesen - válaszolta Lucy.

Mrs. Knoyle hálásan mosolygott. - Mondd meg neki, hogy holnap délután elmegyek hozzá.

- Holnap délután.

- Négy és fél öt között. De ne említsd senki másnak - fűzte hozzá pillanatnyi zavart habozás után.

- Természetesen.

- Olyan hálás vagyok - mondta Mrs. Knoyle. Heves és szégyenlős mozdulattal hirtelen Lucyhoz hajolt, és megcsókolta. - Jó éjszakát, drágám. - És eltűnt a tömegben.

- Az ember azt hihetné - mondta Lucy, míg az előcsarnokon áthaladtak -, hogy a szeretőjének és nem a fiának üzent találkat.

Két inas gépies alázattal meghajolt, és kiengedte őket. Mikor az ajtót becsukták mögöttük,

jelentősegteljesen egymásra kacsintottak. Ezek a gépek egy pillanatra nyugtalanítóan emberré változtak.

Walter a Sbisza étterem címét mondta be a sofőrnek, és beült a sarokba húzódott Lucy mellé a taxi zárt sötétségébe.

Eközben az ebédlőben Molly d'Exergillod még mindig beszélt. Kitűnő társalgónak tartotta magát. A társalgás művészete náluk - mondogatta - családi örökség. Anyja az ünnepektől dublini Geoghegan kisasszonyok egyike, apja Brabant bíró, akinek társalgása és a bírói emelvényről elhangzó szellemességei közismertek voltak. Mi több, Molly házassága révén is növelte beszédművészetét. Férje Robert de Montesquiou tanítványa volt, és az a kitüntetés érte, hogy Marcel Proust megemlékezett a *Sodome et Gomorrhe*-ban. Molly, ha már születésénél fogva nem lett volna nagy beszélő, házassága által vívta volna ki rangját. Természet és társadalom szövetkezett, hogy belőle hivatásos szájbajnok lehessen. És mint minden hivatástudattól fűtött ember, nem elégedett meg pusztán a tehetségével. Szorgalmas is volt, keményen dolgozott, hogy vele született képességét kifejelessze. Rosszmájú barátai azt állították, hogy paradoxonait reggelenként, fölkelés előtt, ágyban gyakorolja be, mégpedig hangosan. Ő maga bevallotta, hogy több naplót vezet, följegyzi nemcsak saját érzéseinek és élményeinek bonyolult folyamatait, hanem minden olyan szóképet, anekdotát, szellemes bemondást is, ami tetszését megnyeri. Vajon esténként, miközben vacsorameghívásokra öltözködött, belekukkantott-e följegyzéseibe, hogy emlékezetét felfrissítse? Ugyanazok a barátok, akik reggeli tanulmányait meglesték, azon is rajtakapták, hogy mint egy diák a vizsga előtti estén, teljes erőbevetéssel magolta Jean Cocteau epigrammáit a művészetről, Mr. Birrell fehérasztal-történeteit, W. B. Yeats anekdotáit George Moore-ról, és hogy mit mondott neki és róla Charlie Chaplin legutóbbi hollywoodi találkozásuk alkalmával. Mint minden hivatásos beszélő, Molly nagyon takarékosan gazdálkodott szellemességével és bölcsességével. Mert nincs elég *bon mot* forgalomban ahhoz, hogy minden buzgó társalgót minden alkalomra ellásson friss áruval. Bár Molly választéka bőséges volt, de a többi, még nálánál is híresebb társalgóéhoz képest mégsem bizonyult elegendőnek. Mint jó háziasszony, tudta, hogy a tegnapi estéről vacsora-beszélgetés maradványait hogyan őrölje össze a másnapi ebédhez. A hétfői halotti tor sültjéből a keddi esküvőre is jutott.

Jelenleg Denis Burlapnek tálalta fel azt a szövegét, mellyel szép sikert aratott lady Bengert ebédjén, a gobleybeli vikendezőknél, hasonlóképpen elnyerte vele a pálmát Tommy Fittonnál, egyik udvarlójánál és Vladimir Pavloffnál, másik hódolójánál, továbbá az amerikai követ estélyén és Benito Cohen bárónál. A beszélgetés Molly kedvenc témájára terelődött.

- Tudja, hogy Jean mit mondott rólam? - kérdezte. (Jean a férje volt.) - Tudja, mit? - ismételte kitarotán, ama furcsa szokása szerint, hogy választ követelt pusztán szószoki kérdésekre.

Közelebb hajolt Burlaphez, mintegy eléje tárta sötét szemét, fogait és ruhája kivágását.

Burlap illően válaszolt: nem tudja.

- Azt mondta, hogy én nem vagyok egészen emberi. Inkább valami elemi erőhöz hasonlítok, mint eleven nőhöz. Valami tündérféle vagyok. Maga szerint ez bók vagy sértés?

- Ízlés dolga- válaszolta Burlap, arcán finoman pajzán kifejezéssel, mintha valami eléggé vakmerő, szellemes és ugyanakkor mély dolgot mondott volna.

- De én még csak igaznak sem érzem - folytatta Molly. - Én a legkevésbé sem látom magam földöntúli lénynek, tündérnek. Mindig a természet legegyszerűbb, legőszintébb teremtményének tartottam magam. Afféle paraszti nőnek. - Molly előadásának ennél a végszavánál hallgatói rendszerint nevetésben törtek ki. Tiltakoztak. Benito Cohen báró viharosan ellenkezett, kijelentette, hogy Mollyt „a természet is hómai császárnőnek tehemtetete“.

Burlap váratlanul másképp reagált. Ingatta fejét, és távoli, furcsán befelé néző mosollyal így felelt: - Igen, azt hiszem, igaza van. A természet gyermeke, *malgré tout*. Áruhában jár, de egyszerű, eredeti lényé áttetszik a szöveten.

Molly elragadtatással nyugtázta érzése szerint a legnagyobb bókot, amit Burlaptól kapott.

Paraszi volta tagadását is hasonló elragadtatással fogadta. A többiek részéről a tagadás volt a legnagyobb elismerés. A hízelgő szándék, a személye iránt megnyilvánuló érdeklődés, az számított. Tisztelői tényleges véleménye vajmi kevésbé érdekelte.

Burlap közben már Rousseau ember és polgár közötti antitézisét fejtegette. De Molly közbevágott, és visszakanyarította az eredeti témához.

- Emberek és tündérek! Azt hiszem, nagyon találó osztályozás. Magának mi erről a véleménye? - Előrehajolt, arca, keble meghittten felkínálkozott. - Mi a véleménye? - ismételte meg a szónoki kérdést.

- Lehetséges. - Burlapet bosszantotta a félbeszakítás.

- Egyfelől az egyszerűen emberi... igen, valljuk be... a túlságosan is emberi lény. Másfelől az elemi, a földöntúli. Az előbbi annyira kötött, egyszerűségében annyira bonyolult és érzelmes... igen, bevallom, én rendkívül érzelmes vagyok. (Annyiha szentimentális, mint a szihének az Odüsszeiában - így hangzott Benito báró klasszikus kommentárja.) Az utóbbi viszont, az elemi erő teljesen szabad és kötetlen, olyan, mint a macska. Csak jön és megy... és olyan könnyű szívvel megy el, ahogy jött. Elbűvölő, de sohase elbűvölt. Érzéseket ébreszt, de ő maga sohasem érez. Igazán nem érez. Ó, hogy irigylem felszabadult könnyűséget!

- Ezen az alapon egy léggömböt is irigyelhet - szólt komoran Burlap. Ő mindig a szív pártján állt.

- De nekik, sziréneknek multság az élet.

- Nincs elég érzés bennük ahhoz, hogy igazán multság lehessen. Ez a véleményem.

- Talán elég a multságához - helyesbített Molly -, de nem elég a boldogsághoz. És bizonyosan nem elég a boldogtalansághoz. Ezért olyan irigylésreméltók. Különösen, ha még értelmesek is. Itt van például Philip Quarles. Ha valaha létezett tündér, ő igazán az. - És ezzel belekezdett Philip szokásos jellemzésébe. Ilyesmiket mondott: „a regényírás zoológusa“, „a művelt tündér“, „a tudományos Puck“ - és más ehhez hasonlókat.

De a legjobb jelzők nem jutottak eszébe. Kétségbeesetten keresgélt emlékezetében, de hiába. Az istenien kimunkált arckép ez alkalommal legcsillogóbb círadáitól megfosztva került a világ színe elé. A képet egészében lerontotta Molly hiányérzete és kétségbeesett erőlködése, hogy újabb szavakkal töltse ki az űrt. - Míg viszont a felesége a tündérnek merő ellentéte. - Molly a befejezéshez közeledett. Közben kínosan észlelte, hogy Burlap nem mosolyog az elvárható gyakorisággal. - Se nem tündér, se nem tudós, még különösebben értelmesnek sem nevezhető. - Molly, elnézően mosolygott. - Olyan férfinak, mint Philip, néha bizonyára nem kielégítő. - A mosoly ajkán maradt, most önelégültséget fejezett ki. Ő ugyanis Philip *faible*-je volt. És ma is az. Roppantul multságosak voltak a levelei, mint övéi. („*Quand je veux briller dans le monde* - idézte előszeretettel Molly a férje szavait -, *je cite des phrases de tes lettres.*“)*

* Ha tündökölni akarok a világban, a te leveleidből idézek.

- Szegény Elinor! Néha kissé unalmas - folytatta Molly -, de kétségtelenül nagyon bájos teremtés. Gyermekkorom óta ismerem. Bájos, ha nem is egy Hüpatia. - Még ahhoz is túl buta, hogy megértse, Philipet csakis egy hozzá hasonló, intellektuális nő vonzhatja, akivel egyenrangú félként beszélhet. Túl buta, hogy észrevette volna, milyen kellemes izgalomba került a férje, amikor összeismertette őket. Túl buta még ahhoz is, hogy féltékeny legyen. Molly a féltékenység hiányát kissé sértőnek érezte. Nem mintha valaha is igazán okot adott volna a féltékenységre. Férjekkel nem feküdt le. Csak beszélgetett. Kétségtelen, sokat beszélgetett. És a feleségek féltékenykedtek. Elinor gyanútlan bizalma ingerelte Mollyt, és a szokottnál nagylelkűbb lett Philip iránt. De ő világ körüli útra indult, még mielőtt eleget beszélgethettek volna. Ha visszatér - Molly érezte -, beszélgetéseik kellemes mederben folytatódnak majd. Szegény Elinor -gondolta szánakozva. Részvéte bizonyára veszített volna keresztényi szelídségéből, ha rájön, hogy szegény Elinor észrevette Philip szemében az elragadtatást, még mielőtt maga Molly észrevette volna, és lelkiismeretesen tovább alakította tolmácsi és közvetítői szerepét. Nem mintha

különösebben reménykedett vagy aggódott volna, hogy Mollynak majd sikerül a megváltó csoda. Az ember nem szeret bele eszeveszetten egy hangszóróba. Még akkor sem, ha az csinos, kemény húsú dundi képében jelentkezik (Philip ízlés tekintetében inkább régimódi volt), ha mégolyan vonzóan gömbölyű is a fara. Elinor egyetlen reményt táplált, hogy a Molly teltségétől és szépségétől felajzott szenvedélyt oly soványan elégíti ki majd a beszéd (mert hírek szerint Molly egyebet, mint csevegést nem engedélyezett), hogy szegény Philip elfojtott vágyát és dühét kénytelen lesz az alkotómunka mezején gyümölcsöztetni.

- Hát persze - folytatta Molly -, szellem a szellemmel ne kössön házasságot. Ezért fenyeget engem Jean mindig válással. Azt állítja, hogy túlságosan stimulálok. „*Tu ne m'ennuies pas assez*”¹ - mondja, és hogy neki inkább *une femme sédative*-ra² volna szüksége. Azt hiszem, valóban igaza van. Philip Quarles bölcsen választott. Képzelden el egy tündérien intelligens férfit, mint Philip, egy hozzá hasonló, tündérien intelligens nővel, mint például Lucy Tantamount. Katasztrófális lenne, nem gondolja?

1. Nem untatsz eléggé. 2 Egy megnyugtató nőre.

- Lucy minden férfi számára katasztrófa, akár tündéri az illető, akár nem.

- Nincs igaza. Bevallom, én szeretem Lucyt. - Molly ismét theophrasztuszi mondatai tárához folyamodott:

- Tetszik nekem, hogy úszik és nem cammog az életen át. Tetszik nekem, ahogy repül, virágról virágra száll, bár ez talán kissé túl botanikai és költői leírása Bentley-nek és Jim Conklinnak és szegény Reggie Tantamount-nak és Maurice Spandrellnek és Tom Trivetnek és Poniatovskynak és annak a fiatal francia drámaírónak, hogy is hívják, és mind a többinek, akikről megfeledkeztünk, vagy sohasem tudtunk. - Burlap mosolygott. Ennél a résznél mindenki mosolygott. - Akárhogy is, Lucy lebeg. Szálldos. És valljuk be, letarolja a virágokat. - Burlap megint mosolygott. - De ő maga legalább jól szórakozik, és csakis szórakozik. Mit tagadjam, kissé irigylem Lucyt. Bár én is tündér lehetnék, és lebeghetnék.

- Neki lényegesen több oka volna rá, hogy irigyelje magát - szólt Burlap ismét mély, finom és keresztényi pillantással, és ingatta hozzá a fejét.

- Miért irigyeljen? Talán a boldogtalanságomért?

- Ki a boldogtalan? - kérdezte lady Edward rajtaütésszerűen. - Jó estét, Mr. Burlap - folytatta választ sem várva. Burlap elmondta, mennyire élvezte a zenét.

- Éppen Lucyról beszélgettünk - vágott Burlap szavába Molly d'Exergillod -, és egyetértettünk abban, hogy olyan, mint egy tündér. Olyan könnyű és szabad.

- Tündér - ismételte lady Edward, és mélyen a torkában kéjjel megropogtatta az r hangot. - Inkább gonosz manó. Elképzelni sem tudja, Mr. Burlap, milyen nehéz egy manót fölnevelni. - Lady Edward a fejét rázta. - Néha egészen megrémített.

- Igazán? - szólt Molly. - Pedig én azt hittem, hogy ön, lady Edward, szintén tündér egy kissé.

- Valamelyest - bólintott lady Edward -, de gonosz manó sohasem lett belőlem.

*

- Nos? - szólt Lucy, amint Walter is beült a taxiba. Mintha kihívás hangzott volna el. - Nos? A kocsí elindult. Walter szájához emelte Lucy kezét és megcsókolta, így válaszolt a kihívásra. - Szeretlek. Ennyi az egész.

- Igazán, Walter? - Lucy feléje fordult, arcát két tenyerébe fogta, és merőn nézte a félhomályban. - Igazán? - ismételte, s míg a szót formálta, lassan megrázta fejét. Mosolygott. Aztán Walterhez hajolt, és szájon csókolta. A férfi átölelte. Lucy kiszabadította magát az ölelésből. - Ne, ne! - tiltakozott, és visszahanyatlott a sarokba. - Ne!

Walter engedelmeskedett, arrébb húzódott. Csönd lett. Gardéniaparfümje, az édes, tropikus

illat, mint lényének jelképe beburkolta Waltert. „Miért hagytam abba - gondolta -, folytatnom kellett volna. Brutálisan. Tovább csókolnom, újra meg újra. Kényszerítenem, hogy szeressen. Miért nem tettem?“ Nem talált rá választ. Azt sem tudta, hogy Lucy miért csókolta meg, hacsak nem játszik vele, hogy még hevesebben kívánja, még reménytelenebbül a rabszolgája legyen. Azt sem értette, hogy mindezt tudva, miért szereti még mindig. Miért, miért? - ismételte magában. És mint gondolatainak visszhangja, egyszerre megcsendült Lucy hangja a sarokból: - Miért szeretsz engem?

Walter kinyitotta a szemét. Utcai lámpa mellett haladtak el. Fénye a suhanó autó ablakán át Lucy arcára esett, mely sápadtan kivált egy pillanatra a sötét háttérből, azután visszahullott a semmibe. Sápadt álarc, már mindent látott; kifejezése kemény, kissé fáradt, közönyös, elidegenülten figyelő. - Én is ezen tűnődtem - válaszolta Walter -, és azt kívántam, bár ne szeretnék.

- Magam is azt ajánlanám. így nem vagy különösebben szórakoztató.

Milyen unalmasak a férfiak, gondolta Lucy, azt képzelik, hogy előttük soha senki nem volt szerelmes. Mindegy, Walter tetszik neki. Érdekes. Nem, az „érdekes“ nem találó jelző. Mint esedékes szerető egyáltalán nem érdekes. Inkább „megható“. Egy megható szerető? Nem különösebben az esete. De azért kedveli. Van benne valami nagyon *kedves*. S hozzá még okos is, kellemes társaság. És amilyen unalmas úgy egészében, az epekedő lelkével, de legalább hűséges. A hűség fontos volt Lucynak. Félt a magánytól, és megkövetelte, hogy lovag-szolgái állandó készenlétben álljanak. Walter kutyahűséggel szolgálja. De néha mint *megvert* kutya. Milyen alázatos. És micsoda hülye! Egyszerre bosszantani kezdte az alázata.

- Nos, Walter - mondta, és kezét a kezére tette -, miért hallgatsz?

Walter nem válaszolt.

- Vagy egészen megnémultál? - Ujjai elektromosan végigsimítottak kézfején, és csuklójára fonódtak. - Hol az ütőered? - kérdezte egy pillanattal később. - Nem találok. - Puha bőren ütőere lüktetését kereste. Walter hűvösnek érezte csuklóján ujjbegyeinek könnyű és izgató érintését. - Azt hiszem, egyáltalán nincs pulzusod, lehet, hogy megalvadt a véred - mondta Lucy lenéző hangszúlyal. „Micsoda hülye! - gondolta. - Egy alázatos hülye!“ - Csak poshadozik a véred - és hirtelen támadt gonoszsággal éles, hegyes körmét Walter húsába vájta. A meglepetéstől és a fájdalomtól Walter felkiáltott. - Megérdemelted - mondta Lucy, és az arcába nevetett.

Walter megragadta a vállát, és vadul csókolni kezdte. Vágyát düh fokozta, csókjaival bosszút állt. Lucy behunyta szemét, és ellenállás nélkül, ernyedten tűrte csókjait. Bőrén riadt remegéssel apró gyönyörjelzések cikáztak át, mint szárnyukkal verdeső éjjeli pillék. És hirtelen, mintha erős ujjak megpendítenek idegeinek húrjait, Walter érezte, hogy karja közt egész teste akaratlanul megremeg, úgy remeg, mintha megsebeztek volna. És míg csókolta, Walter rajtakapta magát, hogy gondolkozik: tudta-e vajon, hogy kihívására majd így válaszol, várta-e, remélte-e ezt a választ? Karcsú nyakát két kezébe fogta. Hüvelykujja Lucy torkára tapadt. Gyöngéden megnyomta. - Egy napon - suttogta összeszorított foga között -, egy napon megfojtalak. Lucy csak nevetett. Walter föléhajolt, nevető száját csókolta. Ajkának érintése éles, szúró nyilallással, szinte fájdalmasan hasított át Lucyn. A riadt pilleszárnyak végigverdestek a testén. Ilyen vad, ilyen forró szenvedélyt nem várt Waltertől. Kellemes meglepetés.

A taxi befordult a Soho térre, lassított, megállt. Megérkeztek. Walter leejtette kezét, elhúzódtott. Lucy fölnyitotta szemét, és ránézett. - Nos? - kérdezte kihívóan, másodszer ezen az estén. Pillanatra csend lett.

- Lucy, menjünk máshova, ne ide erre a szörnyű helyre. Valahova, ahol egyedül lehetünk. - Tekintete könnyörgött, hangja remegett. Vágya kialudt. Alázatos kutyához hasonlított megint. - Hadd szóljak a sofőrnek, hogy hajtson tovább - kérlelte.

Lucy mosolyogva rázta fejét. Miért koldul? Miért olyan alázatos? Ostoba, megvert kutya!

- Kérlek, kérlek - könyörgött Walter, holott parancsolnia kellett volna. Miért nem utasította egyenesen a sofőrt, hogy hajtson tovább, miért nem ölelte át ismét Lucy? Ezt kellett volna tennie.

- Lehetetlen - mondta Lucy, és kiszállt a kocsiból. Ha úgy viselkedik, mint egy megvert kutya, úgy is kell bánni vele.

Walter alázatosan, megszégyenülten követte.

Az ajtóban maga Sbisa fogadta őket. Meghajolt, fehér kövér keze befelé tessékelt, és egyre szélesedő mosolya dagadt arcán hullámot hullámra vetett. Ha Lucy megérkezett, a pezsgőfogyasztás növekedésére számítani lehetett. Megbecsült vendég volt.

- Mr. Spandrell itt van? - kérdezte. - És Rampionék?

- Hohó, hohó, igen, igen! - lelkesedett az öreg Sbisa nápolyi, szinte keleti hangsúllyal.

Elragadtatása nemcsak azt jelezte, hogy bent vannak, azt is: ha módjában állana, Lucy kedvéért boldogan szolgálna duplán mindenkiből. - És kegyed hogy érezni magát, egész jól, remélni, nagyon jól. Csuda rák van nekünk, tengeri rák, ma este, csuda finom. - Szüntelenül beszélt, míg bevezette őket az étterembe.

NYOLCADIK FEJEZET

- Ami nekem nem tetszik - mondta Mark Rampion -, az világunk egészségtelen, szörnyű engedelmsége.

Mary Rampion teli szájjal, szíve mélyéből nevetett. Úgy tudott nevetni, hogy aki hallotta, kedvet kapott a nevetésre. - Ha véletlenül a saját feleséged lennél, biztosan nem mondanád ezt.

Engedelmes? Mesélhetnék neked egyet-mást a szelidségről.

Mark Rampion külseje semmi esetre sem látszott nagyon szelídeknek. Éles profiljából erős, horgas orra úgy ugrott elő, mint valami vágószerszám; alatta hegyes áll. Kék szeme átható tekintetű, és aranyból vörösbe hajló, nagyon szép haja minden pillanatban, a legcsekélyebb fuvallatra, mint a tűz lángja, fellobog.

- No, te sem vagy éppen báránka - mondta Rampion. - De két ember még nem a világ. Én a világról, nem magunkról beszéltem. Igenis szelíd, engedelmes. Mint azok a szörnyeteg nagy herélt macskák.

- Talán a világháborút olyan szelídek találtad? kérdezte Spandrell. Az asztalukat megvilágító rózsaszínű lámpa fénykörén kívülült, félhomályban. Széke két hátsó lábát a falhoz támasztotta, és hátradőlt.

- Még a háború is - mondta Rampion - megszelídített gyalázat volt. Az emberek nem azért harcoltak, mert forrt a vérük. Hanem, mert hajtották őket; rájuk parancsoltak, és ők kötelességtudó állampolgárokként ölték. „Az ember harcos állat“ - mint mostohaapád előszeretettel állítja beszédeiben. Amit viszont én kifogásolok, az, hogy az ember háziállat.

- És szelídebb lesz napról napra - mondta Mary Rampion, aki osztotta férje véleményeit. Vagy tán közelebb jutunk az igazsághoz, ha azt mondjuk, hogy Mary férje érzéseit osztotta, és tudatosan vagy öntudatlanul kölcsönvette a véleményét, ha a maga érzéseit akarta kifejezni. - Az ipar, a kereszténység, a tudomány, a polgári tisztesség, egész nevelésünk, mind, mind ránehezedik a modern ember lelkére. És kiszívja az életet belőle. Ezek a...

- Az ég szerelmére, hallgass már! - mondta Rampion.

- Hát nem erről beszéltél te is?

- Amit én mondok, azt én mondom, és valami egészen más lesz belőle, ha te mondd.

Mary Rampion arcáról eltűnt a sértettség. Nevetett. - Annyi baj legyen - mondta kedélyesen -, az érvelés sose volt erős oldalam. Te viszont udvariasabb lehetnél a nagy nyilvánosság előtt.

- Rosszul tűröm az ostobákat.

- Vigyázz, mert az egyikre még ráfizethetsz, ha nem vigyázol - fenyegette meg nevetve Mary.
- Ha netán egy tányért óhajtana a fejéhez vágni, asszonyom - mondta Spandrell, s a tányérját eléje tolta -, miattam ne zavartassa magát.

Mary megköszönte. - Ráférne - mondta -, néha olyan beképzelt.

- És neked se ártana - vágott vissza Rampion -, ha cserébe egy jót behúznék neked.

- Csak azt próbáld meg! Hátrakötött fél kézzel elintézek!

A társaság harsányan nevetett.

- Én Maryre fogadok - mondta Spandrell székén hintázva. Nehezen tudta volna megmagyarázni, hogy mitől érzi olyan jól magát. Elégedetten mosolygott, s egyikről a másikra nézett: a vékony, ádáz, hajlíthatatlan kis emberről a nagy, aranyszínű asszonyra. Külön-külön is remek emberek, de együtt, mint házaspár, még sokkal jobbak. És anélkül, hogy tudta volna, miért, hirtelen boldogság fogta el.

- Előbb-utóbb megívunk - mondta Rampion, és kezét egy pillanatra Mary kezére tette. Finom, érzékeny, kifejező keze volt. Ha van arisztokrata kéz, hát az övé az - gondolta Spandrell -, a Maryé viszont nyers, erős és becsületes, egy paraszt keze. Pedig Rampion született parasztnak és Mary arisztokratának. Ebből is látszik, hogy a genealógusok mennyi ostobaságot összefecsegnek.

- Tíz menet - folytatta Rampion - bandázs nélkül. - Spandrellhez fordult: - Tudod mit, meg kéne nősnöd.

Spandrell kellemes közérzete összeomlott. Hirtelen zökkenéssel magához tért. Szinte haragudott magára. Mi köze neki az egészhez, mit érzeleg egy boldog házasságon?

- Nem tudok bokszolni - mondta, és Rampion keserűséget, belső megmerevedést érzett kedélyes megjegyzése mögött.

- Egészen komolyan gondoltam - mondta, és próbálta kifürkészni Spandrell arckifejezését. De Spandrell feje árnyékba burkolózott, őt pedig vakította a közöttük álló asztali lámpa fénye.

- Igen, komolyan - visszhangozta Mary -, meg kellene nősnödnie. Egész más ember lenne magából.

Spandrell kurta, horkantó nevetést hallatott, székét visszajejtette a négy lábára, és az asztal fölé hajolt. Félretolta feketéscsészéjét és félig kiürített konyakospoharát, könyökét az asztalra s állát tenyerébe támasztotta. Arca a lámpa rózsás fénykörébe került. Mint egy sárkányfej - gondolta Mary -, sárkányfej a rózsaszínű budoárban. Ugyanebben a tartásban látott egyet a Notre-Dame-on, az is előrenyújtott karmai közé fogta démonpofáját. Csak az a sárkány komikus ördög volt, annyira, olyan túlzottan diabolikus, hogy ördögségét már nem lehetett komolyan venni.

Spandrell viszont valóságos lény, nem karikatúra; azért sötétebb és tragikusabb ördög. Arca beesett, szikár; álla és arccsontjai élesen kirajzolódnak feszes bőrén. Szeme mélyen ülő, szürke. Csontváz arcán csak a szája húsos, széles - ajkai mint vastag forradások dudorodnak ki feszes bőréből.

- Ha mosolyog - mondta egyszer Lucy Tantamount -, olyan, mint egy vakbéloperáció gúnyos görbülettel. - A vörös heg érzéki volt, ugyanakkor határozott, elszánt, mint alatta a kerek áll is. Szája sarkában és szeme körül ráncok. Homloka fölött már ritkult sűrű, barna haja. „Ötvenéves is lehetne, ahogy kinéz - gondolta Mary Rampion -, pedig csak... hány éves is?“ Számolgtatott magában, és megállapította, hogy nem több, mint harminckettő-harminchárom. Családalapításra a legjobb kor.

- Egészen más ember lenne - ismételte meg.

- Különösebben nem kívánok megváltozni.

Mark Rampion bólintott. - Igen, éppen ez a te bajod, Spandrell. Szívesen fortyogsz szennyes, keserű levedben. Nem akarsz egészséges lenni. Élvezed a betegséget. Sőt még büszke is vagy rá.

- A házasság jó gyógymód lenne - hajtogatta Mary, a házassági szentség rendületlenül lelkes híve, lévén, hogy ő egész életét, boldogságát a házasságának köszönhette.

- Kivéve persze, ha a feleségét is tönkretenné -mondta Rampion. - Lehet, hogy őt is megfertőzné a betegségével.

Spandrell hátravetette fejét, és szokása szerint mélyről, de szinte hangtalanul, fojtottan nevetett.

- Remek! - mondta. - Remek! Ez az első igazán meggyőző érv a házasság mellett. A legjobb, amit valaha hallottam. Már-már meggyőzöndesz engem, nemes Rampion. Házasságig tulajdonképpen még nem feszítettem a húrt.

- Miféle húrt? - kérdezte Rampion kelletlenül. Nem szerette Spandrell kissé színpadiasan cinikus modorát. Átkozottul örül a rosszaságának, úgy, mint egy buta gyerek.

- A fertőzés folyamatát. Az anyakönyvvezetőségen innen megálltam. De legközelebb átlépek a küszöböt. - Ivott egy kortyot. - Szókratészhez hasonlítok. Isteni küldetésem, hogy megrontsam az ifjúságot, különösen a nőnemű részét. Hogy megtanítsam őket arra, amit nem kellene tudniuk. - Hátravetette fejét, és hangtalanul nevetett. Rampion undorral figyelte. Hogy színészkedik. Mintha túljátszana minden szerepet, csak hogy önmagának bizonyítsa a jelenlétét.

- De ha tudná, hogy mit jelenthet a házaseslet - vetette közbe komolyan Mary -, ha legalább tudná...

- Drágám, hát hogylene tudná - szakította félbe türelmetlenül Rampion.

- Több mint tizenöt éve házasok vagyunk - folytatta

Mary rendületlenül, lángoló küldetéstudattal -, és állíthatom...

- Egy szót se vesztegetnék rá a te helyedben.

Mary kérdőn pillantott férjére. Emberi viszonylatokat illetően tökéletesen megbízott Rampion ítéletében. Biztos érzékkel tájékozódott e labirintusban, amit ő csak irigyelt, de nem utánzott. - Tapintja az emberi lelket - mondogatta Mary férje ritka képességéről, viszont tudta, hogy a maga lélek-tapintása egészen rossz, ezért bölcsen rábízta magát férje vezetésére. Most is csak rápillantott. Rampion belebámult a feketescsészébe. Homlokán mély redő: nyilván komolyan beszélt.

- Ó, hát hagyjuk - mondta, és cigarettára gyújtott. Spandrell szinte diadallal nézett egyikről a másikra.

- Szabályos technikát dolgoztam ki a fiatalokat illetően - fűzte hozzá ugyanabban a túl cinikus modorban. Mary lehunyta szemét, s arra az időre gondolt, mikor Rampion meg ő fiatalok voltak.

KILENCEDIK FEJEZET

- Mekkora paca! - kiáltotta a fiatal Mary, amint fölértek a dombra, és lenéztek a völgybe. Alattuk Stanton-in-Teesdale palatetői, füstös-kormos kéményei - csupa feketeség. A városon túl kopár lápvidék húzódott, messze egészen a láthatár aljáig. Sütött a nap, de a felhők óriás árnyékokat vetettek a földre. - Szegény vidék! Ilyesmit megengedni sem szabadna. Igazán nem!

- „Minden táj gyönyörködtet, csak az ember rút“ - idézte Mary bátyja, George.

A másik fiatalember praktikusabban gondolkozott.

- Ha az ember felállíthatna itt egy ágyút -javasolta -, és néhány száz golyót potyogtatna úgy körbe...

- Nagyon jó volna - helyeselt Mary -, igazán jó.

Elismerése boldoggá tette a harcias fiatalembert. Halálisan szerelmes volt Marybe. - Nehéz mozsárágyút - egészítette ki javaslatát, hogy még tetszetősebb legyen. De George közbeszólt:

- Ki az ördög jön ott?

Arra fordultak, amerre George mutatott. A domboldalon egy idegen kaptatott felfelé.

- Fogalmam sincs - mondta Mary.

Az idegen közelebb jött. Alig húszéves fiatalember, horgas orrú, kék szemű, haja selymesen

fakó, és röpköd a szélben. Kalapja nincs. Olcsó szövetből, rosszul szabott Norfolk-kabátot és gyűrött, szürke flannelnadrágot viselt. Nyakkendője piros, sétabot nem volt nála.

- Mintha beszélni akarna velünk - vélte George.

És valóban, a fiatalember egyenesen feléjük tartott. Gyors, határozott léptekkel közeledett, mint aki nagyon fontos ügyben jár.

„Milyen különös arc! - gondolta Mary. - És milyen betegnek látszik! Sovány, sápadt.“ De a fiatalember szeme nem tűrte a sajnálatot. Tekintete erőt sugárzott.

Közvetlenül előttük megállt. Sovány testét keményen kihúzta, mintha vigyázzba állna. Kihívó modora volt, arckifejezése komoly és dacos. Csillogó szemmel, merőn egyikről a másikra nézett.

-Jó napot - mondta. Óriási erőfeszítésébe került, hogy megszólaljon, de beszélnie kellett, éppen üres gazdagságról árulkodó képük szemtelen közönye kényszerítette rá.

-Jó napot - válaszolta Mary a többiek helyett is.

-Tilosban járok itt - mondta az idegen. - Kifogásuk van ellene? - Dacos, komoly arca elsötétült.

Komorán nézte őket. A fiatalok a korlát túloldaláról, messziről, egy másik osztály biztonságából vizsgálgatták az idegent. Méregették a ruházatát. Tekintetükben lenézés, ellenséges érzés bujkált. S valamiféle szorongás is. Félelem. - Tilosban járok - ismételte meg. Hangja kissé éles de dallamos volt. Tájszólással beszélt.

„Egy helybeli bunkó“ - gondolta George.

„Tilosban jár.“ Mennyivel egyszerűbb és mennyivel kellemesebb lett volna, ha észrevétlenül elsompolyog. Éppen ezért kellett szembeállnia velük.

Csönd lett. A harcias fiatalember elfordult. Nem óhajtott részt venni a kínos ügyben. Végtere is semmi köze hozzá! A park Mary apjáié. Ő csak vendég itt, „Ottóm, a mottóm: légy mindig vidám“ - dúdolta maga elé, és elnézett a fekete város fölött, messze a völgybe.

A csöndet George törte meg. - Hogy van-e kifogásunk ellene? - ismételte az idegen szavait vörösre gyúlt arccal.

„Milyen nevetséges az ábrázata - gondolta Mary, amint bátyjára pillantott -, olyan, mint egy bivalyborjú. Mint egy vörös bivalyborjú.“

- Hogy van-e kifogásunk ellene? - Arcátlan kis fontoskodó! George-nak már sikerült beleheccelnie magát a jogtalan felháborodásba. - Úgy vélem, hogy igenis van kifogásunk. És ha nem fárasztom...

Mary elnevette magát. - Egyáltalán nincs kifogásunk ellene - mondta -, egy szemernyi se.

Fivére még vörösebbre gyúlt. - Hogy érted ezt, Mary? - kérdezte dühösen. (Légy mindig vidám, vi-i-dám - dúdolta a harcias fiatalember, s még messzibbre merengett.) - A park magántulajdon.

- De mi mégse bánjuk - mondta a lány, és nem a bátyjára, hanem az idegenre nézett. - Csöppet se bánjuk, ha valaki idejön, és olyan őszinte, mint maga. - Mary rámosolygott, de a fiatalember arca büszkén komoly maradt.

És amint Mary a kemény, csillogó tekintetébe nézett, maga is egyszerre elkomolyodott. Ez nem tréfa - érezte meg hirtelen —, egyáltalán nem tréfa. Fontos, súlyos dolgokról van itt szó. De miért fontos, és miért súlyos, amiről szó van? - nem értette.

Csak homályosan és mélyen érezte, hogy nem tréfa. - Isten vele - mondta egészen más hangon, és feléje nyújtotta kezét. Az idegen egy pillanatig habozott, aztán megfogta a lány kezét. - Isten vele. A parkból a lehető leggyorsabban kimegyek - mondta; megfordult, és gyors léptekkel távozott.

- Te meg mit képzelsz? - fordult George dühösen a hűgához.

- Ó, fogd be már a szád! - válaszolta Mary türelmetlenül.

- Kezet rázol egy idegen alakkal - oktatta George.

- Kissé póriás jelenség volt, nemde? - szólt közbe a harcias fiatalember.

Mary egyikről a másikra nézett, és szó nélkül elindult. Micsoda buta kamaszok! A két fiatalember követte.

- Szavamra nem bánám, ha Mary végre megtanulná, hogy kell viselkedni! - füstölgött George.

A harcias fiatalember elítélőn a torkát köszörülte. Szerelmes volt, mégis észrevette, hogy Mary néha zavarbaejtően nem törődik a konvenciókkal. Ez egyetlen hibája.

- Kezet fog azzal a faragatlan tuskóval - morgott kitartóan George.

Ez volt az első találkozásuk. Mary huszonkét éves volt akkor, és Mark Rampion egy évvel fiatalabb. Éppen második egyetemi évét végezte Sheffieldben, és hazaérkezett nyári vakációra Stantonba. Anyja az állomás közelében, egy kicsi házban lakott. Férje után, aki postás volt, csekély nyugdíjat kapott, ehhez varrással keresett még néhány shillinget. Mark ösztöndíjjal tanult. Fiatalabb és kevésbé tehetséges testvérei már dolgoztak.

- Rendkívül figyelemre méltó fiatalember - hangoztatta a lelkész néhány nappal később Mark Rampionról adott jellemzésében.

A lelkészlak kertjében rendezett, jótékony célú, bazárral egybekötött ünnepély szolgáltatott alkalmat a jellemzésre. A vasárnapi iskola növendékei színdarabot adtak elő. Mark Rampion volt a szerzője.

- Teljesen önállóan írta - biztosította a lelkész az egybegyűlt úri közönséget. - Mi több, a fiú rajzol is. Talán kissé különös képeket... hogy is mondjam... kissé...

- Bizarrokat - segítette ki a lánya a felső-középosztály művelt mosolyával, büszkén arra, hogy effajta képeket nem ért meg.

- De rendkívül tehetséges képeket. A fiú valóságos... hattyú a tavon - fűzte hozzá a lelkész büntudatos kis nevetéssel: a költői képeknek nem tudott ellenállni. Az urak szórakozottan mosolyogtak.

Az új tehetséget bemutatták. Mary felismerte benne a „tilosban járót“. - Mi már találkoztunk - mondta neki.

- Igen, orvvadásztam a kilátásukra.

- Legyen máskor is szerencsénk.

A fiatalember elmosolyodott. „Kissé gúnyosan“ -gondolta Mary, és elpirult. Megijedt, hogy szavai esetleg fölényeskedésnek tűnhettek. - Bár azt hiszem, maga ezután is orvvadászik majd, akár szívesen látják, akár nem - tette hozzá ideges nevetéssel.

A fiú nem szólt, csak mosolyogva bólintott.

Beszélgetésüket Mary apja szakította félbe, gratulált a szerzőnek. Dicsérete, mint elefánt a porcelánboltban, úgy taposott a finom kis darabon. Mary háta beleborsózott. Rossz az egész, reménytelenül rossz. Kínosan érezte a hibát, de a legnagyobb baj - ezt is tudta -, hogy nemcsak apja, ő sem tudna találóbbat mondani. A gúnyos mosoly most is a fiú szája körül játszott.

„Milyen otromba alakoknak tarthat bennünket“ - mondta magában Mary.

Most az anyja következett. Az „igazán jó“-t a „csakugyan elragadó“ váltotta fel, ami legalább olyan rosszul hangzott, és éppolyan reménytelenül félresiklott.

Mrs. Felpham meghívta teára. Rampion megpróbálta visszautasítani a meghívást, anélkül azonban, hogy faragatlan vagy bántó lett volna. Végtére is ez a szegény asszony igazán jót akar. Csak kissé nevetséges. A szoknyás falusi mecénás, amint éppen művészetet pártol két csésze tea s egy szelet torta erejéig. Komikus szerep. Míg Rampion habozott, Mary csatlakozott a meghíváshoz.

- Igazán, jöjjön el. - Szeme, mosolya valamiféle bocsánatkérő és megbánással teli jókedvet fejezett ki. Pontosan látta, hogy a helyzet nevetséges, és mintha ezt mondta volna: „De én nem tehetek róla, igazán nem. Legföljebb bocsánatot kérhetek.“

- Nagyon szívesen elmegyek - mondta Rampion Mrs. Felphamhez fordulva.

A megbeszéltnél napon Rampion, a szokott, változatlanul vörös nyakkendővel, megjelent. A férfiak halászni mentek, a vendéget Mary és édesanyja fogadta. Mrs. Felpham az alkalomhoz méltóan viselkedett. Nem kétséges: a falusi Shakespeare-rel drámáról kell csevegni.

- Szereti Barrie darabjait? - kérdezte. - Én rajongok értük. - És áradt belőle a szó. Rampion nem nyilatkozott. Csak később, mikor Mrs. Felpham feladta mint reménytelent, és Maryre bízta,

hogy sétáljanak egyet a kertben, csak akkor nyitotta ki a száját.

- Azt hiszem, édesanyja nagyon neveletlennek tart - mondta. Simára kövezett ösvényeken, rózsák között sétáltak.

- Dehogy! - tiltakozott Mary túlzott szívéllyességgel. Rampion nevetett. - Köszönöm. Bár ez nem változtat azon, hogy neveletlennek tart. Mert az is voltam Udvariatlanul viselkedtem, hogy ne legyek még udvariatlanabb. Inkább hallgattam, semhogy Barrie-ről megmondjam a véleményemet.

- Nem szereti a darabjait?

- Még hogy szeretem-e? - Megállt, a lányra nézett. A vér Mary arcába szökött: jaj, mit mondott?

- Itt megkérdezheti - mutatott Rampion a virágokra, a kerek medencés, szökőkutas, teraszos kőkeretre, ahol a varjúháj s a pázsitviola sziklák közül dugta ki fejét, s távolabb a György-korabeli szürke, szigorú házra. - De jöjjön le velem Stantonba, és ott kérdezze meg. Ott lenn a völgyben a kemény valóságban csücsülünk, nincs légpárna köztünk és a tények között. Legalább öt font biztos heti jövedelem kell ahhoz, hogy az ember ráharapjon Barrie drámáira. Aki a pusztán tényeken ül, az sértőnek érzi az írásait.

Csönd lett. Fel-alá sétáltak a rózsák között. Mary érezte, hogy ezeket a rózsákat meg kellene tagadnia, bocsánatot kellene kérnie értük. De bocsánatkérése, megtagadása sértő lenne. Nagy vizslakölyök ugrált az ösvényen. Mary a nevére szólította; a kutya két hátsó lábára állt, és cukrot kért.

- Azt hiszem, jobban szeretem az állatokat, mint az embereket - mondta Mary, miközben a vizsla szertelen játékkedve ellen védekezett.

- Nos, ők legalább őszinték, nem élnek légpárnán, mint maga körül az emberek - mondta Rampion, felfedve Mary megjegyzésének rejtett vonatkozását az előbb mondottakhoz. Maryt meglepte és elbűvölte az a mód, ahogy Rampion reagált.

- Szeretnék többet tudni a magafajta emberekről. Az őszinte emberekről, akik nem ülnek légpárnán.

- Hát azt egy percig se higgye., hogy felcsapok idegenvezetőnek - válaszolta gúnyosan Rampion.

- Mi nem vagyunk állatkert vagy népviseletbe öltözött bennszülöttek vagy efféle. Ha nyomornézőbe vágjuk, forduljon bizalommal a lelkészhez.

Mary mélyen elpirult. - Maga tudja, hogy én nem erre gondoltam - tiltakozott.

- Biztos benne? - kérdezte Rampion. - Aki gazdag, annak nehéz nem erre gondolni. Olyan ember, mint maga, egyszerűen nem tudja elképzelni a szegénységet. Mint a hal. Hát elképzeli a hal, hogy milyen az élet a vízben kívül?

- De nem ismerheti meg, ha igyekszik?

- Mély a szakadék.

- De áthidalható.

- Igen, talán áthidalható. - Hangja kétkedő maradt. Még néhány percig sétáltak, és beszélgettek a rózsák között. Azután Rampion órájára pillantott, és azt mondta, mennie kell.

- De ugye eljön megint?

- Hát van értelme, hogy eljöjjenek? Nem bolygóközi látogatás ez?

- Én nem annak érzem - mondta Mary, és rövid szünet után hozzátette: - Azt hiszem, maga bennünket nagyon ostobának tart. Nincs igazam? - Nézte a fiút. Láta, mint vonja fel a szemöldökét. Nem engedheti meg, hogy pusztán udvariasságból tiltakozzék. - Mert maga tudja, hogy mi tényleg ostobák vagyunk. Rém ostobák. - Kissé szégyenkezve nevetett. A magafajtájúak között a butaság inkább erénynek, mint hibának számított. A túlságosan intelligens kockáztatta, hogy nem nézik eléggé úriembernek. A szellem általában nem éppen biztonságos. Rampion meggondolkozott: hátha léteznek az úri társaságnál kívánatosabb dolgok is? Jelenlétében egyáltalán nem volt büszke a butaságukra.

Rampion mosolygott. Tetszett neki a lány őszintesége. Volt valami becsületes a lényében. Még

nem rontották el... egyelőre.

- Azt hiszem, maga egy *agent-provocateur* - tréfált -, rá akar venni, hogy sértő és lázító dolgokat mondjak a magasabb társadalmi osztály tagjairól. De valójában a véleményem egy csöppet sem sértő. Maguk sem butábbak, mint bárki más. Nem születtek butábbnak. Csupán életformájuk áldozatai. Páncélt és szemellenzőt viselnek. A természet a teknősbékát nem teremtette butábbnak, mint a madarat. De valljuk be, a teknős életformája nem kifejezetten kedvez a szellem fejlődésének.

Azon a nyáron gyakran találkoztak. Többnyire a lápvidéken sétáltak. „Mint valami természeti erő - gondolta Rampion, míg elnézte, hogy fúrja magát Mary lehajtott fejjel a nyirkos szélbe. - Nagy fizikai erő. Micsoda energia, micsoda erő és egészség... csodálatos!“ Ő gyöngye gyermek volt, sokat betegeskedett. Tisztelte a fizikai erényeket, mert hiányoztak belőle. Mary olyan volt, mint a lápvidék vad dühű, harcra Dianája. Egyszer megmondta neki. Marynek tetszett a bókja. - *“Was für ein Atavismus!“* Ezt öreg német nevelőnőm mondogatta rólam. Valószínűleg igaza volt, kissé ATAVIZMUS vagyok.

- Németül nevetségesen hangzik - mosolygott Rampion -, pedig valójában egyáltalán nem az. Mindnyájunknak így kellene visszatérnünk őseinkhez. Atavizmus - összkomforttal. Intelligens ősemberek. Nagyvadak - lélekkel.

Esős, hideg nyár volt. Egy reggel, éppen találkájuk napján, Mary levelet kapott tőle. „Kedves Miss Felpham! - Mary különös örömet érzett, amikor kézírását először megpillantotta. - Hülyeség, de meghültem. Legyen elnézőbb irántam, mint én vagyok magammal szemben - mert ki sem mondhatom, mennyire dühös vagyok és megvetem magamat -, és bocsássa meg, ha találkozásunkat mához egy hétre halasztom.“

Sápadt és sovány volt, mikor legközelebb találkoztak. Még mindig köhögött. Mary a hogyléte felől érdeklődött, de ő szinte dühvel a szavába vágott. - Elég jól érzem magam - mondta éles hangon, és témát változtatott. - Újraolvastam Blake-et - mondta, és a *Menny és Pokol házasságá*-ról kezdett beszélni. - Blake civilizált ember volt, igen, civilizált - hangsúlyozta. - A civilizáltság: összhang és teljesség. Ész, érzelem, ösztön és test élete. Blake-nek sikerült mindezt egységbe és összhangba ötvözni. A barbárság félszeg, kiegyensúlyozatlan. Az ember egyaránt lehet a szellem vagy a test barbárja. Lelki-érzelmi vagy érzéki barbár. A kereszténység lelki barbárokat csinált belőlünk, s most a tudomány szellemi barbárokká változtat. Blake volt az utolsó civilizált ember.

A görögökről és a meztelen, napbarnított etruszokokról beszélt, akiket sírboltok falfestményei őriznek. - Látta az eredeti freskókat? - kérdezte. - Szavamra, irigylem érte.

Mary borzasztóan szégyellte magát. Valóban látta a sírfestményeket Tarquiniában, de milyen halványan emlékezett rájuk! Számára csak fura, öreg műemlékek voltak, olyanok, mint számtalan más műemlék, amit kötelességszerűen végignézett édesanyjával tavalyi olaszországi útjukon. Kárba vesztett idő volt. Míg ha Rampion láthatta volna, ha ő utazhatott volna Olaszországba...

- Látja, azok civilizáltak voltak - mondta Rampion -, tudtak teljesen és harmonikusan élni, egész lényükkel. - Szenvedélyesen, szinte dühvel beszélt, mintha haragudnék a világra... vagy talán önmagára... - Mi mind barbárok vagyunk. - Szavait heves köhögési roham szakította félbe. Mary várt, hogy görcsös köhögése elcsöndesedjék. Aggódott érte, ugyanakkor zavart szégyent is érzett, mint aki önkontrollját veszített embert lát, pedig az máskor minden erejével titkolja gyöngeségét. Azon tűnődött, mondjon-e valami együttérzőt a köhögéséről vagy tegyen úgy, mintha észre se vette volna. Belső kérdésére maga Rampion felelt.

- És még én beszélek barbárságról! - mondta köhögése szüntével, arcán utálkozó, haragos és ferde mosollyal. - Hát hallott valaha barbárabbat, mint ez a köhögés? Civilizált társadalomban nem volna szabad megtérni az ilyesmit.

Mary féltő gondoskodással és tanáccsal akart segíteni, de Rampion türelmetlenül felnevetett.

- Mintha anyámat hallanám - mondta -, szóról szóra ugyanezt hajtogatja. Maguk nők mind egyformák. Mint tyúkanyók kotkodácsolnak a csibéik körül.
- Képzelve csak el, hogy maguk viszont milyen szerencsétlenek lennének a mi kotkodácsolásunk nélkül!

Néhány nappal később, némi aggodalommal bár, de elvitte látogatóba Maryt az édesanyjához. Aggodalmai alaptalanoknak bizonyultak: Mary és Mrs. Rampion könnyen közös hangot találtak. Rampionné ötven év körüli, még jó külsejű asszony volt, arcán a nyugodt méltóság és lemondás kifejezésével. Lassan, halkán beszélt. Modora csak akkor változott, amikor Mark kiment a szobából, hogy teát készítsen, és ő a fiáról kezdett beszélni.

- Mi a véleménye róla? - fordult vendégéhez hirtelen felfénylő szemmel.

- Hogy mi a véleményem? - nevetett Mary. - Nem vagyok olyan vakmerő, hogy ítélek embertársaim fölött, de annyi biztos, hogy ő valaki, aki számít.

Mrs. Rampion elégedett mosollyal bólintott. - Igen, valaki - ismételte -, ugyanezt mondom én is mindig. - Arca elkomolyodott. - Csak lenne erősebb! Csak telt volna arra, hogy egészségesebbre nevelhessem. Mindig érzékeny gyerek volt. Gondosabb nevelésre szorult volna mint amit én nyújthattam neki. Nem, nem is gondosabbra, hisz a lehető leggondosabban neveltem.

Kényelmesebb, egészségesebb körülmények kellettek volna. De arra már nem telt. - Megrázta fejét. - Hiába. - Székén hátra támaszkodott, és halkán felsóhajtott. Aztán szótlánul ült, karját összefonta, és a padlót nézte. Mary sem szólt. Mit is mondhatott volna? Megint csak szégyenkezett, rosszul érezte magát, és szégyenkezett.

- Mint vélekedik anyámról? - kérdezte később Rampion, az úton hazafelé.

- Nagyon kedves - válaszolta Mary -, igazán nagyon kedves. Annak ellenére, hogy olyan kicsinek, jelentéktelennek, sőt rossznak éreztem magam mellette. Ami iránta érzett tisztelem egy más formájú kifejezése, és annyit jelent, hogy szeretem, mert nagyra becsülöm.

Rampion bólintott. - Valóban csodálatos ember. Bátor, erős és állhatatos. Csak túlságosan lemondó.

- Én éppen ezt találom egyik legszebb vonásának.

- Nem volna szabad lemondónak lennie - mondta Rampion elgondolkozva -, nincs joga hozzá. Akinek olyan élete volt, mint neki, az ne legyen rezignált. Lázadjon. De mindennek az az átkozott vallás az oka. Említettem már, hogy milyen vallásos?

- Nem, de sejtettem, amint megláttam.

- Lelki barbár. Csupa lélek és jövő. Jelene nincs, se múltja, se teste, se intellektusa. Csak lelke és jövője van. Addig pedig a rezignáltság lehet bármi is ennél barbárabb? Lázadnia kellene.

- Én elfogadnám őt olyannak, amilyen - szólt Mary. - Ő boldogabb így. Maga pedig kettő helyett is lázad.

- Én milliók helyett lázadok - nevetett Rampion. Nyár végén Mark visszatért Sheffieldbe, valamivel később Felphamék is átköltöztek londoni otthonukba. Az első levelet Mary írta. Várta, hogy Rampion jelentkezék, de ő nem írt. Nem volt különösebb oka rá. Mary valahogy mégis elvárta volna, és lehangolta a hallgatása. Múltak a hetek. Végül írt neki: egy könyv címe után érdeklődött, amit Rampion beszélgetésükben említett. Átlátszó kifogás volt, de megfelelt a célnak. Mark válaszolt. Mary megköszönte válaszat. Levelezésük rendszeressé vált.

Karácsonykor Rampion feljött Londonba. A lapok elfogadták néhány írását, példátlanul gazdagnak érezte magát. Tíz fontja volt, és kedvére költekezhetett. Maryt csak elutazása előtti napon értesítette.

- Miért nem jelentkezett előbb? - kérdezte a lány szemrehányó hangon, mikor megtudta, hogy már napok óta Londonban időzik.

- Nem akartam tolakodni - válaszolta Rampion.

- Hiszen tudja, mennyire örültem volna.

- Magának megvannak a barátai, a gazdag barátai - mondta gúnyosan.

- Maga nem barátom? - kérdezte Mary, mellőzve a gúnyos mosolyt.
- Köszönöm, hogy annak nevez.
- Köszönöm, hogy annak tarthatom - válaszolta Mary természetesen, minden kacérság nélkül.
Rampiont meghatotta érzéseinek nyílt, egyszerű és őszinte bevallása. Tudta persze, hogy a lány kedveli és becsüli őt, de valamit tudni és hallani lényeges különbség.
- Akkor igazán sajnálom, hogy nem értesítettem előre - mondta, de mindjárt meg is bánta, mert szavai képmutatók voltak. Az igazi oka, hogy érkezését eltitkolta, nem a barátságatlan fogadtatástól való félelem volt, hanem a büszkesége. Nem engedhette meg magának, hogy megfelelően vendégül lássa a lányt, elfogadni viszont nem akart semmit.
Együtt töltötték a délutánt, és oktalanul, aránytalanul boldogok voltak.
- Csak szólt volna hamarabb - ismételte Mary, amint a búcsúzás ideje közeledett -, igazán lemondtam volna a ma esti unalmas programomat.
-Jól mulat majd - nyugtatta meg Rampion ismét abban a gunyoros hangnemben, melyet mindig olyankor használt, ha Mary életének a gazdagok társadalmához fűződő eseményeire hivatkozott. Az öröm eltűnt az arcáról. Egyszerre szinte bánta, hogy olyan boldognak érezte magát a lánnyal. Ostoba dolog így érezni. Mi értelme a boldogságnak egy szakadék két oldalán? - Jól mulat majd - ismételte még több keserűséggel -, lesz finom enni-innivaló, választékos társaság, szellemes csevegés, utána színház. Hát nem a legkívánatosabb este az? - Hangjából áradt a keserű megvetés.
Mary szomorúan, fájó tekintettel nézett rá. Azon tűnődött, miért rombolja le így utólag a délutánjukat. -Nem értem -mondta -, miért beszél így. Vajon maga tudja?
Kérdése sokáig visszhangzott Rampion fülében. Elválásuk után is egyre hallotta: „Vajon maga tudja?“ Természetesen tudta. És azt is tudta, hogy kettejük között ott a szakadék.
Húsvét hetében ismét találkoztak Stantonban. Közben sűrűn leveleztek, és Mary kezét megkérte az a harcias fiatalember, aki Stanton rommá akarta ágyúzni. Rokonai meglepetésére és némi csalódására, Mary kikoszorázta kérését.
- Olyan rendes fiú - erősködött az anyja.
- Tudom. Csak éppen nem lehet komolyan venni.
- Miért nem?
- Hisz - folytatta Mary - tulajdonképpen nem is létezik. Kisszerűen nincs jelen. Csak egy egyenruhacsomó, semmi több. Az ember nem lehet valakinek a felesége, aki nincs. Rampion szenvedélyesen élő arcára gondolt, ő olyan éles és tüzes, mintha mindig égne. - Az ember nem mehet feleségül egy szellemhez, még ha megfogható, még ha egy nagyobb halom, akkor sem, különösen nem, ha egy halom... - tört ki hahotázva.
- Nem értem, miről beszélsz - méltatlankodott Mrs. Felpham.
- De én értem - válaszolta Mary -, én aztán igen. És ebben az esetben mégiscsak ez a döntő. A lópvidéken sétálgatva elmondta Rampionnak a nagyon, a túlságosan is derék katona-fantom célt tévesztett támadásának történetét. Mark nem válaszolt. Hosszú csend támadt. Mary csalódást érzett, ugyanakkor röstellte is a csalódottságát. „Azt hiszem, nyilatkozatra akartam bírni“ - mondta magában.
Múltak a napok. Rampion csöndes, borús kedvű lett. Mikor Mary rossz kedve okáról érdeklődött, szenvedő hangon jövő kilátásairól kezdett beszélni. Nyár végén befejezi egyetemi tanulmányait. Itt az ideje, hogy további életén gondolkodjék. Az egyetlen út, mely azonnal nyitva áll előtte, mivel hosszas várakozásra nincs módja, a tanári pálya.
- Tanítani - mondta ki viszolyogva -, tanítani! És még csodálkozik, hogy rossz kedvem van. - De letörtségének más oka is volt, nemcsak a tanári pálya kilátása. „Vajon nevetne-e, ha feleségül kérném?“ - töprengett. Úgy vélte, hogy nem. És ha nem utasítaná vissza, becsületes-e, hogy feleségül vegye? Megteheti, hogy életkörülményeit rákényszerítse? Vagy talán saját vagyona van? Ez esetben az ő becsülete forog kockán.

De hangosan azt kérdezte: - El tud képzelni engem mint pedagógust? A pedagógia volt a vesszőparipája.

- De miért lenne pedagógus, mikor írni és rajzolni is tud? Maga megél a tehetségéből.

- Vajon megélek-e? A tanári pálya legalább biztos.

- Miért keresi mindenáron a biztonságot? - kérdezte Mary megrovóan.

- Nem kérdezné - nevetett Rampion -, ha hetibéren élne, és egyheti felmondás fenyegetné. Bátorság és önbizalom leghatásosabb támasza: a pénz.

- Nos, akkor a pénz ebben a vonatkozásban jó dolog. A bátorság és önbizalom erény.

Sokáig szótlanul sétáltak. - Haj, haj - sóhajtott fel végre Rampion, és felnézett a lányra -, a

továbbiakért csak magára vessen. - Nevetni próbált. - Erény a bátorság és az önbizalom, maga

mondta. Én csupán méltónak szeretnék bizonyulni a maga erkölcsi követelményeire. Bátorság,

önbizalom! Kimondom: szeretem magát. - Újabb hosszú csend következett. Rampion várt. A

szíve mintha félelemtől dobogott volna. - Nos? -kérdezte végül. Mary feléje fordult, megfogta a kezét, és ajkához emelte.

Házasságkötésük előtt és után Rampion gyakran megcsodálhatta a jómód táplálta erényeket.

Mary volt az, aki rábírta, hogy a tanításnak még a gondolatát is feladja, és pályáját kizárólag a tehetségére alapozza. Mary kettejük helyett bizakodott.

- Tanítóhoz nem megyek feleségül - állította, és nem is ment. A férje drámaíró volt, akinek még sehol nem adták elő a darabját, kivéve a stanton-in-teesdale-i jótékony célú majálist, és festőművész, aki még soha nem adott el egy képet.

- Éhen halunk - jósolta Mark. Üldözte az éhezés gondolata. Túl közelről ismerte ahhoz, hogy veszélyét teljesen mellőzhesse.

- Szamárság - mondta Mary azzal a szilárd meggyőződéssel, hogy emberek nem halnak éhen.

Senkit sem ismert, aki valaha éhezett volna. - Szamárság. - Végül ő győzött.

Rampion már azért is húzódott a bizonytalan jövőtől, mert tudta, hogy csak Mary költségére vállalhatná

- Nem élhetek a nyakadon - mondta. - Nem vehetem el a pénzedet.

- Te nem veszed el a pénzemet, te egyszerűen befektetés leszel nekem - állította Mary. - A jó kamat reményében befektetem a tőkédet. Egy-két évig belőlem fogsz élni, hogy én életem végéig belőled élhessek. Ez üzlet. A legagyafúrtabb számítás.

Marknak nevetnie kellett okoskodásán.

- Különben is - folytatta Mary - túl sokáig nem élhetsz a nyakamon. Nyolcszáz font nem tart örökké.

Végül beleegyezett, hogy a szokásos kamattal kölcsönveszi felesége nyolcszáz fontját. Nem szívesen tette, úgy érezte, elárulja övét. Nyolcszáz fonttal kezdeni az életet - nagyon is könnyű, azt mutatja, hogy visszariad a nehézségektől, hogy nem éppen tisztességes előnyökhöz folyamodik. Ha nem érzett volna felelősséget saját tehetségével szemben, bizonyosan visszautasítja a pénzt, és vagy fogcsikorgatva nekivág a reménytelenül nehéz írói pályának, vagy a biztos tanárkodást választja. Végül azzal a kikötéssel fogadta el, hogy Marynek viszont semmit, de semmit sem szabad elfogadnia rokonaitól. Ebben megegyeztek.

- Nem mintha nagyon erőszakoskodnának, hogy rám tukmáljanak valamit - mondta Mary nevetve.

És igaza is volt. Apja pontosan úgy szörnyülködött lánya rangon aluli házasságán, amint azt Mary elvárta tőle. Apja részéről igazán nem fenyegette a meggazdagodás veszélye.

Augusztusban megesküdtek, és azonnal külföldre utaztak. Dijonig vonattal, onnan gyalog

indultak délkelet felé. Olaszországba igyekeztek. Rampion még nem járt Angliá határain túl. Az érdekes, különös Franciaország most az induló életet, a frissen elnyert szabadságot jelképezte.

Maga Mary sem volt kevésbé jelképesen új, mint az ország, melyen áthaladtak. Nemcsak

önbizalommal, de olyan vakmerőséggel is meglepte, ami Mark szemében teljesen ismeretlennek

és rendkívülinek tűnt. Némely apróság mély benyomást gyakorolt rá. Így például Mary egyetlen pár tartalék cipőjét a tanyán felejtette, ahol az éjszakát töltötték. Csak késő délután fedezték fel. Rampion azt tanácsolta, forduljanak vissza. De Mary hallani sem akart róla.

- Annak már lóttak - mondta -, szóra sem érdemes. Hagyd, legyenek boldogok a cipőmmel. Mark valósággal dühbe gurult. - Jegyezd meg magadnak, hogy már nem vagy gazdag. Nekünk nem telik arra, hogy egy pár jó cipőt kidobj az ablakon. Nem vehetünk újat, csak otthon. - Az útra kevés pénzt vittek magukkal, és megfogadták, hogy az előírányzott összegnél nem költenek többet. - Nincs pénz, amíg haza nem érünk - ismételte meg.

- Tudom, tudom - válaszolta Mary türelmetlenül. - Majd megtanulok mezítláb járni. És megtanult.

- Csavargónak születtem - mondta egy este. Csűrben, szalmán feküdtek. - Elmondani sem tudom, mennyire élvezem, hogy nem kell tiszteletreméltóan viselkednem. Kitért belőlem az „atavizmus“. Te túl sokat aggodalmaskodsz, Mark. Gondolj a mezők lilomára.

- Hiába - elmélkedett Rampion -, Jézus szegény ember volt. Családjában a lábbeli és a másnapi kenyér bizonyára komoly gondot okozott. Mégis mi volt a titka, hogy úgy beszélt a jövőről, mint egy milliomos?

- Mert az élet hercege volt - válaszolta Mary. - Azért. Nagy ranggal született. Érezte, isteni jogokat élvez, mint egy király. Milliomosok, akik a sok pénzt szerzik, folyton a pénzen töprengenek, szörnyen lefoglalja őket a holnap gondja. Jézust igazi hercegi tudata töltötte el: őt soha nem hagyják cserben. Ezt az érzést egyetlen címzetes bankár vagy szappanfőző sem ismeri. Igazi arisztokrata volt. S hozzá még művész is, lángész. Sokkal fontosabb dolgokon kellett gondolkodnia, mint kenyér, cipő vagy a holnapi nap. - Mary elhallgatott, s rövid szünet után még hozzáfűzte: - Mi több, még tiszteletre méltónak sem akart látszani. Nem törődött a külsőségekkel. Melyek néha persze meghozzák a jutalmukat. De én azt se bánom, ha minket madárijesztőnek tartanak.

- Szépen kiosztottad magadnak a bókákat - szólt Rampion. Azért elgondolkozott Mary szavain és természetes, spontán, gondtalan életmódján. Irigyelte az „atavizmusáért“.

Mary nemcsak a csavargást szerette. Legalább annyira élvezte később, mikor letelepedtek Angliában, a prózaibb örömeit is. Ha Rampion ebédfőzés közben találta, trianoni Marie-Antoinette-nek nevezte. Gyermeki lelkesedéssel főzött.

-Jól gondold meg - óvta Maryt házasságkötésük előtt -, szegény asszony leszel. *Igazán* szegény; nem olyan, mint pénztelen barátaid, akik évi ezer fontból tengődnek. Cselédségről szó sem lehet. Magad főzöl, varrsz, minden házi munka rád vár. Nem sok öröme telik majd benne. Mary csak nevetett. - *Neked* nem telik majd öröme benne, legalábbis addig, míg nem tanulok meg főzni. - Mielőtt férjhez ment, tojásrántottát se készített soha.

Eléggé meglepő, de a gyermeki Marie-Antoinette buzgalma, hogy tényleg jól főzön, takarítson, valódi varrógépen varrjon - túlélte az első hónapok újdonságokkal teli izgalmát. Később is öröme telt a munkában.

- Soha többé nem tudnék kifogástalan úrinő lenni -mondogatta-, halálra untatna. Isten tudja, hogy van ez: a házvezetés, gyerekek gondozása néha unalmas és éppen eléggé fárasztó. De hogy az ember a lét egyszerű tényeitől távol, a hétköznapi fizikai valóságtól idegenül, szinte más bolygón éljen, hát ez még sokkal rosszabb. Rampion osztotta véleményét. A művészi alkotást, a gondolkozást, mint az élettől elvonatkoztatott élet mentségét, elutasította. Festés és írás szüneteiben segítette Marynek a házi munkában.

- A virág se fejlődik levegő nélkül, a tiszta úrben - érvelt -, televény, föld és trágya kell a növekedéséhez. Ugyanez áll a művészetre is.

Rampion azonfelül még erkölcsi kötelességnek is érezte, hogy a szegények életét élje. Még akkor is, amikor már elég szépen keresett, csak egy lányt tartottak, és a házi munka jó részét továbbra is maguk végezték. Valamiféle *noblesse oblige* volt ez - vagy inkább *roture oblige*. Úgy érezte, ha

gazdagok módjára élne, kényelemben, távol minden anyagi gondtól, tulajdonképpen elárulná családját és osztályát. Ha tétlenül ülne és cselédséget tartana, hogy helyette dolgozzon, valami módon anyja emlékét sértené meg, halála után adná tudtára, hogy önmagát nálánál különbnek tartja, jobb életre méltónak, mint amit ő élt.

Viszolygott néha ettől az erkölcsi elkötelezettségtől, mert érezte, hogy ostoba és nevetséges dolgokra kényszeríti, viszolygott, és lázadozott ellene. Milyen nevetségesen felháborodott például, ha egy-egy reggel Mary tovább maradt az ágyban. Lustálkodni kívánt, tehát nem kelt fel, és kész. Az első ilyen alkalommal Rampion valósággal kétségbeesett.

- Csak nem akarsz egész délelőtt ágyban maradni? - tiltakozott.

- Miért ne?

- Miért ne? Mert nem maradhatsz.

- De maradhatok - mondta nyugodtan Mary – és maradok is.

Mark megbotránkozott. Elégge érthetetlenül, mint később megállapította, mikor elemezni kezdte érzéseit. Hiába, mégis megbotránkozott, mert neki mindig korán kellett kelnie, mert körülötte mindenkinek korán kellett kelnie. Felháborította, hogy valaki ágyban heverjen, míg mások felkelnek, és dolgoznak. A késői felkelés valahogy igazságtalan volt, s tetejében sértés is. De ha valaki ok nélkül korán kelt, nyilván nem segített azokon, akiknek korán kellett kelniük. A kényszer nélküli koránkelő csak tiszteletet nyilvánít, mint a templomba lépő, aki leveszi a kalapját. De ugyanakkor engesztelő áldozatot mutatott be, a lelkiismeretét békítette.

„Nem szabad ilyen érzésekkel küszködnöd - gondolta -, képzelj el egy ógörögöt, aki ilyesmit érez.“

Elképzелhetetlen volt. Ami nem változtatott a tényen, hogy továbbra is így érzett, bármennyire helytelenítette érzéseit.

„Mary egészségesebb, mint én“ - gondolta, és Walt Whitman soraira emlékezett: az állatok nem vinnyognak és verítékeznek a körülményeik miatt. Nem fekszenek ébren a sötétben, és nem bögnék a bűneik miatt. Mary is ilyen, és ez jó. Az eszményi: tökéletes állatnak és tökéletes embernek lenni egyben. És mégis megbotránkozott, ha Mary reggel nem kelt fel. Küzdött ellene, de csak megbotránkozott. Néha ő is, lázadozva, délig feküdt az ágyban - elvből. Nem lehetett a lelkiismeret barbárja. Ez kötelező volt. Mégis nagyon sokáig tartott, amíg megtanulta őszintén élvezni a lustálkodást.

Nem csupán Mary álomszuszéksága keserítette. Házasságuk első hónapjaiban felesége gyakran - lelke mélyén és elvei ellenére - megrémítette. Mary hamarosan felismerte rejtett rosszallásának jeleit, és ha észrevette háborgását, még inkább megbotránkoztatta. Úgy gondolta, hogy eljárása csak használhat férjének.

- Micsoda lehetetlen vén puritán vagy! – mondta neki.

Gúnyolódása bosszantotta Rampiont, mert tudta, hogy van alapja. Igen, bizonyos fokig már alkatilag, még inkább nevelése által, ő többé-kevésbé puritán. Apja korán meghalt, és őt kizárólag vallásos, erényes anyja nevelte, aki minden tőle telhetőt elkövetett, hogy lényének testies, ösztönös jegyeit eltüntesse, sőt hogy fia letagadja efféle jegyeknek még a létezését is. Ahogy növekedett, már lázadozott anyja tanítása ellen, de csak gondolatban, nem tettekkel. Az életszemlélet, mely ellen lázadt, lényének része volt: önmaga ellen viselt háborút. Elméletben helyeselte Mary könnyed, arisztokratikusan elnéző magatartását, ami anyja elvei szerint szörnyű bűn volt. Csodálta, milyen természetesen élvezi a jó ételt-italt, a csókot, hogy szeret énekelni, táncolni, örülni mozinak, színháznak, mindenféle mulatságnak. És mégis, házasságuk első hónapjaiban, valahányszor Mary higgadt, magától értetődő hangon olyasmiről kezdett beszélni, amit Mark előtt addig csak szörnyülködve, házasságtörésként, paráznasággént emlegettek, mindig megbotránkozott, bár nem az esze (mert az pillanatnyi gondolkodás után már helyeselt), hanem lényének valamely mélyebb rétege. Ugyanaz a része, furcsa módon, szenvedett Mary erőteljesen, teli szívvel megnyilatkozó örömvágyától, szórakozáskeresésétől, burjánzó

kacagásától, kitűnő étvágyától, önfeledt érzékiségétől. Sokáig tartott, amíg megszabadult gyermekkori puritanizmusától. Akadtak pillanatok, amikor anyja iránti szeretete már-már gyűlöletbe csapott át.

- Nem volt joga hozzá, hogy úgy neveljen - mondta-, mint a japán kertész, aki szándékosan megnyirbálja a fát. Nem volt joga hozzá.

Ugyanakkor örült is, hogy nem született nemes vadnak. mint Mary. Örült, hogy őt körülményei kényszerítették rá, hogy a maga nemes vademberségét küzdelemmel alakítsa ki. Később, néhány évi házasság után, mikor már egészen közel kerültek egymáshoz - ami az első hónapok újdonságai, meglepetései és ijedségei idején még elképzelhetetlen volt -, Mark már beszélni is tudott ezekről a kérdésekről.

- Az élet túlságosan a testedre van szabva - próbálta megértetni magát. - Ösztönösen élsz. Természettől tudod, mit kell tenned, mint a rovar tudja, ha kibújt a lárvából. Túl egyszerű ez így, túlságosan egyszerű - rázta fejét -, te nem dolgoztál meg a tudásodért. Soha nem döntöttél alternatívák között.

- Más szóval - mondta Mary -, ostoba vagyok.

- Nem, nő vagy.

- Ami udvariasan bár, de ugyanazt jelenti. Csak azt szeretném tudni - fűzte hozzá könnyed fordulattal -, hogy te hol tartanál nélkülem. Szeretném tudni, mit kezdtél volna, ha véletlenül nem találkozol velem.

Fokról fokra építette fel érzelmileg összefüggő érvelését.

- Pontosán ott állnék, ahol állok, és azt csinálnám, amit csinálok. - Persze Rampion maga sem hitte, amit mond. Hisz mindenkinél jobban tudta, mennyit köszönhet a feleségének, milyen erősen hatott rá az asszony példája, életfelfogása. De jólesett kissé bosszantania.

- Magad is tudod, hogy ez nem igaz - méltatlankodott Mary.

- De *igaz*.

- Hazudsz. És hogy bebizonyítsam, legszívesebben elmennék a gyerekekkel, és itthagynálak néhány hónapra, hadd fortyogj keserű levedben. Szeretném látni, mire mész nélkülem.

- Kitűnően megleszek nélküled - biztosította Rampion őrijító nyugalommal.

Mary elvörösödött. Most már őszintén bosszankodott. - Nagyon helyes - mondta -, akkor tényleg elmegyek. Most az egyszer egészen komolyan. - Nem először fenyegetőzött: éppen eleget veszekedtek, mert mindkettő hirtelen haragú volt.

- Eridj - válaszolta Rampion. - Csak ne felejtse el, hogy ezt az „elmegyek, itt hagylak“ játékot ketten játsszák. Ha te elmész tőlem, én is elmegyek tőled.

- Majd meglátjuk, hogy boldogulsz nélkülem - fenyegetőzött Mary.

- És te? - kérdezte Mark.

- Mi az, hogy én?

- Talán te jobban boldogulsz nélkülem, mint én nélküled?

Egy pillanatig némán méregették egymást, azután mindkettőjükből egyszerre tört ki a nevetés.

TIZEDIK FEJEZET

- Bevált eljárás - ismételte meg Spandrell. - Végy egy boldogtalant vagy elégedetlent, aki színpadra szeretne lépni, vagy magazinokba írni, de folyton elutasítják, s ezért ő a „meg nem értett lélek“. - Spandrell hencegett: általánosította szegény kis Harriet Watkins esetét. Ha egyszerűen leadja a viszonyukat, az ügy igazán nem hangzik világrengető sikernek. Harriet szárnalmas, tehetetlen kis jószág, akit bárki leigázhat. De ahogy általánosította, mintha száz és száz eset közül ragadott volna ki egyet, ahogy előadta a szakácskönyvek stílusában („végy egy boldogtalant“ - ínyesmester kezdi így a receptjeit), roppant cinikusan és hatásosan hangzott -

legalábbis Spandrell szerint. - És bánj vele nagyon, nagyon kedvesen, olyan bölcs és teljes tisztsággal, mint egy idősebb fivér. Mire az érdekeltek őszintén és mélyen csodálnak majd, persze csak azért, mert életükben nem találkoztak csak üzletemberrel, üzleti gondolkodással és kereskedelmi ambíciókkal. Egyszerűen csodálatos, hogy mennyire értesz a művészetekhez, ismered a híres embereket, és nem töröd a fejed kizárólag pénzdolgokon, valamint hogy nem beszélsz a reggeli lapok modorában. Kissé még tartanak is tőled - emlékezett vissza a kis Harriet ijedten bámuló arcára. - Légy becsstelen, de előkelő, könnyed s otthonos a nagy művek és nagy emberek világában, gonosz, de rendkívülien jó, olyan művelt, világlátott, csillogóan kozmopolita és olyan west-endi (hallottatok már valaha külvárosit a West-Endről beszélni?), mint az Aranygyapjú Renddel kitüntetett úriember a De Reszke cigarettadoboz tetején. Igen, félnek tőled, s egyben imádnak. Mert oly megértő vagy, annyit tudsz a világról általában és az ő lelkükről különösképpen, és csöppet sem vagy léha, szemtelen, mint a közönséges férfiak, egy csipetnyit sem. Érzik, benned teljesen megbízhatnak. És ebben nem is tévednek - az első hetekben. Szokjanak a csapdához. Míg egészen megszéledülnek és bízva bíznak, míg megtanulják, hogy ne húzódozzanak egy-egy testvéri vállveregetéstől, ártatlan, nagybáccsis homlokcsóktól. És közben kiszeded belőlük apró fájdalmaikat, ráveszed őket, hogy szerelemről regéljenek, és magad is arról beszélsz olyan „férfiak egymás közt“ modorban, mintha korodbelivel és magadhoz hasonlóan szomorú, kiábrándult, keserűen mindentudó emberrel beszélnél - amin ők szörnyen megbotránkoznak (persze, nem mondják), de ó, milyen izgalmasnak, mily végtelenül hízelgőnek találják! Egyszerűen imádnak a modorodért. Nos, ha a perc megfelelőnek ígérkezik, ha teljesen betörnek, és már nem félnek, végül megrendezed a nagyjelenetet. Tea a lakásodon -előzőleg alaposan hozzászoktattad őket, hogy abszolút nyugodtan feljárhatnak hozzád -, utána vacsora a városban, tehát sietségre nincs ok. A félhomály mélyül; kiábrándultan, mégis érzelmesen szerelmi titkokat suttoatsz, közben koktélt varázsolsz az asztalra - nagyon erőset -, s tovább beszélsz, úgyhogy az áldozat szórakozottan, anélkül, hogy észrevenné, felhörpinti a poharakat. Lábánál ülsz a szőnyegen, és roppant gyöngéden simogatsz a bokáját, teljesen plátói alapon, szerelmi filozófiádat bontogatva, mintha nem is sejténéd, mit művel közben a kezed. Ha a simogatást nem bánja, mert a koktél megtette már a magáét, a többi már könnyen megy. Legalábbis az én praxisomban. - Spandrell töltött magának, és ivott. - De igazán akkor lesz mulatságos a játék, mikor már a szeretőd lett. Akkor végre gyümölcsöztetheted minden szókratészi tudományodat. Csekélyke temperamentumát kifejleszted, ráneveled -még mindig bölcsen, édesen és türelmesen - az összes nemi gyalázatosságra. Higgyétek el, hogy sikerül; annál könnyebben, minél ártatlanabb az alany. Tökéletes gyanútlanossággal jut el a kicsi a züllöttség legmélyebb fokára.

- Nem kétlem - mondta Mary felháborodással -, de mi értelme?

- Szórakoztató - mondta Spandrell színpadi cinizmussal. - Agyonüti az időt, és elüzi az unalmat.

- És mindenkifölött - mondta Mark Rampion, anélkül, hogy kávécsészéjéből felnézett volna -, mindenkifölött: bosszú. Egyik módja annak, ahogy az ember elégtételt vegyen a nőknől, megbüntesse őket, mert nők és vonzóak, kifejezze az irántuk és a szerepük iránt érzett gyűlöletét és az önmaga iránti gyűlöletét is. Benned az a hiba, Spandrell - hirtelen fölnézett, világos, fénylő tekintetét vádlón a másik arcára szögezte -, hogy te valóban gyűlölöd magad. Gyűlölöd életed tulajdonképpeni forrását és végső lényegét. Ugyanis tagadhatatlan, hogy a szex alapvető. És te gyűlölöd, *gyűlölöd*.

- Én? Gyűlölöm? - újdonságként hatott a vád. Spandrell megszokta, hogy éppen a nők és a nemi örömök szertelen szeretetéért hibáztassák.

- Nemcsak te. Mindezek - intett fejével a többi vendég felé. -A tiszteletre méltóak is.

Úgyszólván mindenki. A modern ember betegsége. Én Jézus-kórnak nevezem, a gennyes vesegyulladás, a Bright-kór mintájára. Vagy inkább Jézus- és Newton-kór, mert a tudósok legalább annyira felelősek érte, mint a keresztények. Hasonlóképpen a nagytökések is. Jézus-

Newton- és Henry Ford-kór. Ők hárman együtt jóformán megöltek bennünket. Testünkben kilúgozták az életet, és megtöltöttek gyűlölettel.

Rampiont elborította kedvenc témája. Jézus kivégzése reggelén, ágyékkötőben, szemben vele fehér köpenyes sebész; egy műtőasztal két oldalán állnak, előttük az asztalon, skurzban, talppal a néző felé, keresztre feszített pózban egy félig felboncolt ember fekszik. Hasán a szörnyű sebektől belek kígyóznak, földig tekergőznek, és ott összevegyülnek egy, az előtérben fekvő, szétmarcangolt, véres nő beleivel, hogy allegorikus metamorfózissal seregnyi kígyóember válják belőlük. A háttér egyre halványuló dombvonulatait fekete hámorok és kémények pontozzák. A kép egyik oldalán, Jézus mögött, két angyal kitárt szárnyal felszállításukon igyekezik - ők az élveboncolók csonkításainak szellemi termékei. Hiába küszködnek, lábuk összegubancolódott a kígyótestekkel. A földet nem hagyhatják el.

- Jézus és a tudósok élveboncoltak bennünket - folytatta Rampion, és a képre gondolt. - Darabokra vágta a testünket.

- Végtére is miért ne? - ellenkezett Spandrell. - Talán viviszekcióra születünk. A szemérem jelentős tényező és nem elhanyagolható. Testünket és működését spontán módon szégyelljük, ami a testnek természettől eredő és abszolút alsóbbrendűségére utal.

-Természettől eredő, abszolút hülyeség! - mondta dühösen Rampion. - Először is a szemérem nem spontán érzés. Szerzett, művileg előállított; az emberekben bármilyen vonatkozásban fölkeltheted a szégyenérzést. Például: kínosan szégyellik fekete kabáthoz a barna cipőt vagy vidékies kiejtésüket vagy az orruk hegyén remegő verejtékcseppek. Egyáltalán, a szégyenérzést minden iránt fölkeltheted, beleértve a testet és annak működését. De az effajta szégyenkezés éppoly művi, mint a többi. A keresztények találták ki, hasonlóan ahhoz, ahogy a Savile Row-i szabók kitalálták, hogy szégyen fekete zakóhoz barna cipőt viselni. A kereszténység megjelenése előtt nemigen ismerték az effajta szégyenkezést. Gondolj a görögökre, az etruszkokra.

Az antikok említése visszaröppentette Maryt a Stanton mögött fekvő lápvidékre. Mark ugyanaz ma is. Csak erősebb, ennyi az egész. Milyen betegnek látszott azon a napon! Szégyellte magát, hogy ő oly gazdag és egészséges. Akkor is úgy szerette, mint ma szereti?

Spandrell fölemelte hosszú, csontos kezét. - Tudom, tudom. Meztelen, nemes és antik.

Szerintem az egész egy modern találmány, mi találtuk ki azokat a svéd tornász pogányokat. És mindig újra feltaláljuk őket, ha a keresztényeken akarunk ütni. De léteztek-e valaha is? Erősen kétlem.

- Gondoljon a művészetükre - szólt közbe Mary, és a tarquiniai festményekre gondolt.

Másodszor is megnézte, de Markkal együtt. És akkor valóban látta is.

- És gondoljon a mi művészetünkre - vágott vissza Spandrell. - Ha a Királyi Akadémia szobrai három ezer év múlva kiássák, azt állítják majd, hogy a londoniak a huszadik században fügefalevelet viseltek, csecsemőiket nyilvánosan szoptatták, és anyaszült meztelenül öleltek a parkokban.

- Bár úgy lenne! - szólt Rampion.

- De nincs úgy. No és hogy állunk - a szemérem kérdését hagyjuk most egy percre figyelmen kívül -, hogy állunk az aszkézissal, minden misztikus élmény előfeltételével?

Rampion hátradőlt székén, kezét összecsapta, és ég felé emelte a szemét. - Ó, szent Habakuk! Végre helyben vagyunk. Misztikus élmény és aszketizmus! A parázna ember életgyűlölete új formában.

- De komolyan... - kezdte ismét Spandrell.

- Nem, egészen komolyan. Olvastad Anatole France *Thaïs*-át?

Spandrell nemet intett.

- Olvasd el - mondta Rampion -, olvasd csak el! Elemista olvasmány persze, a kamasz könyve. De az ember ne nőjön fel úgy, hogy ne olvassa el az összes kamasz-könyveket. Olvasd el, és utána beszélgetünk majd aszkézisről és misztikus élményről.

- Addig is, míg elolvasom - válaszolta Spandrell -, csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy az önsanyargatók olyan tudati állapotokat ismernek, melyek a nem önsanyargatók előtt ismeretlenek.
- Kétségtelenül. És ha úgy viszonyulsz testedhez, amint azt a természet megkívánja, tudniillik mint egyenrangú félhez, olyan tudati állapotokat ismersz meg, melyek az élveboncoló aszkéták előtt ismeretlenek.
- De az élveboncolók tudati állapota jobb, mint a kielégülteké.
- Más szóval: a bolondok jobbak, mint az épeszűek. Tagadom. Az egészséges, harmonikus görög ember mindkét lelkiállapot javaiból részesedett. Nem volt olyan őrült, hogy lényének egy részét meg akarja gyilkolni. Egyensúlyra törekedett. Amit persze nem könnyű megteremteni, ellenkezőleg, rendkívül nehéz. A kibékítése szoruló erők ugyanis bonyolultan ellenségeskednek. A tudatos értelem viszolyog az összlény tudattalan, fizikai, ösztönös részétől. Az egyik élete - a másik halála és fordítva. Az épeszű ember mégis megpróbál egyensúlyt teremteni. Az őskeresztények, akik nem voltak épeszűek, azt prédikálták a halandóknak, hogy lényük egy felét dobják a szemétkébe. És most jönnek a tudósok és az üzletemberek, és rávesznek bennünket, hogy még a megmaradt félnek a felét is hajítsuk el; azt a keveset is, amit a kereszténység meghagyott. De én nem akarok háromnegyed-halott lenni. Eleven akarok maradni, egész és eleven. Ideje volna, hogy az élet és a teljesség nevében fellázadjunk!
- Eddig azt hittem - szölt Spandrell -, hogy szerinted századunk nem szorul reformra. Hisz ez a sportok, a tobzódás, a szabad szerelem aranykora.
- Hát ha még tudná, hogy Mark milyen tőrőlmetszett puritán volt! - nevetett Mary. - Micsoda szabályos vén puritán.
- Nem puritán - mondta a férje -, csak épeszű. Te pontosan úgy gondolkodsz - fordult ismét Spandrell-hez -, mint mindenki más. Azt képzeld, hogy a modern, hideg és civilizált bujaság ugyanaz, mint az egészséges-minek is nevezzem? - fallizmus (ami a régi életforma vallásos jellegére is utal; olvastad az Acharnianst?), nevezzük hát így: az ősök fallizmusa. Spandrell felnyögött, és megrázta a fejét: - Kímélj meg a svéd tornászaidtól.
- Akkor sem ugyanaz - folytatta Rampion. - Ez nem egyéb, mint visszajára fordított kereszténység. A test szimbolikus megvetésének újabb változata. Megvetés és gyűlölet. Amiről épp az imént beszéltem. Gyűlölitek önmagatokat, gyűlölitek az életet. Csak e kettő között választhatok: kicsapongás vagy aszketizmus. A halál két alakja. Még maguk a keresztények is sokkal jobban értették a fallosz-tiszteletet, mint ez a mi istentelen nemzedékünk. Mert mit jelent a házasságkötés szertartásában ez a mondat: „Testemmel imádlak...”? Testtel imádni - mi ez, ha nem hamisítatlan fallizmus? És ha azt hiszed, hogy ennek bármi köze van modern fiataljaink szenvedélymentes, civilizált kicsapongásaihoz, úgy igazán nagyon tévedsz.
- Ó, én készséggel elismerem, hogy civilizált szórakozásaink halálosak - válaszolta Spandrell. - Van egy bizonyos bűz - szavai szaggatottan törtek elő, mert szivarra gyújtott, és egyet-egy szippantott -, az olcsó parfüm... és fülledt mosdatlanság... keveréke... azt hiszem... a pokol légköre... ehhez hasonlíthat. - Eldobta a gyufát. - De a másik alternatíva... az a bizonyosan nem halálszagú. Jézus vagy Szent Ferenc például nem a halál jegyében áll.
- Csak részben. Mert egyrészt halottak. Másrészt roppantul élők, elismerem. De a lét felét egyszerűen kihagyták a számításból. Nem, nem, ők nem jó példák. Ideje lenne, hogy az emberek ne fecsegjenek róluk. Unom Jézust és Ferencet, szörnyen unom őket.
- Nos hát, jöjjenek a költők. Azt csak nem állítod, hogy Shelley egy hullal?
- Shelley? - kiáltott fel Rampion. - Csak Shelleyt ne említettél volna. - Dühösen rázta a fejét. - Ne, egy szót se róla. Shelleyben van valami borzasztó. Nem ember, nem férfi. Egy tündér és egy meztelen fehér csiga keveréke.
- Ugyan, ugyan! - tiltakozott Spandrell.
- Ó, persze, nagyon finom és más efféle. De belül milyen vértelen, milyen nyálkás! Se vér, se

valódi csontok, se igazi zsigerek. Csak pép és fehér váladék. És ó, az a szörnyű hazugság a lelkében! És az a mód, ahogy szüntelenül igyekszik elhitetni magával és mindenki mással, hogy a világ nem is valóságos világ, hanem mennyország vagy pokol! És lefeküdni valakivel nem azt jelenti, tényleg lefeküdni valakivel, hanem hogy együtt van két angyal. Pfu! Jusson eszedbe, hogy bánt a nőekkel - felháborító, igazán botrányos! A nők persze szerették - rövid ideig. Olyan átszellemültnek érezték magukat mellette, míg rádöbrentek, hogy öngyilkosság lesz a vége. De milyen átszellemültnek! Pedig Shelley mindvégig csak egy serdülő kamasz maradt, akit éppúgy csiklandozott az érzékiség, mint bármely más kamaszt, de aki elhitette magával, hogy ő Dante és Beatrice egy személyben, sőt még annál is több. Szörnyű, szörnyű! Egyetlen mentsége, hogy valószínűleg nem tehetett róla. Nem férfinak született, hanem valamiféle tündér-csigának egy kamasz nemi ingereivel. És gondold csak el, mennyire képtelen volt néven nevezni a dolgokat. Alakoskodott, mintha mindig angyalok hárfájáról vagy a plátói képzelet csapongásáról regélne. Emlékszel a mezei pacsirtához írt ódára? „Köszöntlek, víg szellem! Nem is vagy te madár.“* - Rampion egy „szavalóművészt“ parodizálva, nevetségesen túlzott.

* Kosztolányi Dezső fordítása

- Szüntelenül alakoskodik, hazudik, szokása szerint önmagának is. Nem engedheti meg, hogy a pacsirta csupán madár legyen: vérrel, tollal, fészekkel és hernyókra leső étvágygal. Azt már nem! Távolról sem volna elég költői, nyersen, durván hatna. Ezért testetlen szellemmé változtatja. Vértelen, csonttalan szellemet csinál belőle. Valamiféle éterikus repülő csigát. Amint az el is várható. Maga Shelley is a repülő csigák fajtájához tartozott, elvégre senki sem írhat mást, mint mi lényege. Ha csiga vagy, csak csigákról írhat, még ha látszólag mezei pacsirtáról dalolsz is. Szavamra, kívántam volna Shelleynek - robbant ki Rampion komikusan túlzott dühvel -, istenemre, kívántam volna neki, hogy pacsirtája bár lett volna olyan okos, mint Tóbiás könyvének verebei, és pottyantott volna egy jó nagy piszkot a fejére. Igazán megérdemelte volna, ha azt állítja, hogy a pacsirta nem madár. Még hogy vidám szellem! Vidám szellem!

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Ahol Lucy megjelent, ott az élet percek alatt feltűnően nyilvános jelleget öltött. Vallotta, hogy minél többen vannak, annál vidámabban telik az idő, vagy ha a „vidám“ szó adott esetben nem a legtalálóbb, a sok ember legalább lármásabb, viharosabb szórakozást ígért. Öt perccel Lucy megérkezése után a sarokosztalt, ahol Rampionék és Spandrell csöndes beszélgetésbe merülten ültek egész este, beszszelt, lármás társaság lepte el. A belső szobából özönlöttek ki. Cuthbert Arkwright volt köztük a lehangosabb és legrészegebb - elvből, valamint a művészet s nem utolsósorban az alkohol iránti szeretettől indítatva. Úgy vélte, ha kihívóan viselkedik, ordítózik - azzal a művészetet védi a filiszterekkel szemben. Ha becsípett, úgy érezte, hogy az angyalok oldalán sorakozik fel Baudelaire, Edgar Allan Poe, De Quincey oldalán, a szürke, szellemtelen csőcselékkel szemben. Kicsapongásaival azért hengegett, mert a nyárspolgár őrütnek tartja Blake-et, mert Bowdler beleszerkesztett Shakespeare-be, és a *Madame Bovary* szerzőjét bíróság elé állították, s ha az ember Rochester gróf *Sodom*-ját kérte a Bodleyan-könyvtárban, a könyvtáros addig nem adta át a kötetet, míg az illető bizonyítvánnyal nem igazolta, hogy jó szándékú irodalomkutató. Abból élt, hogy hazai és külföldi pornográf irodalmat adott ki korlátozott példányszámban és költséges kiállításban, és elhitette magával, hogy a művészetet szolgálja. Szőkén és vörösen közeledett, olyan volt, mint egy darab nyers marhahús, zöld szeme kidülledt széles, fénylő képéből, amint handabandázva közeledett. Mögötte Willie Weaver jött, vígan, mint mindig; örökké mosolygó kis ember volt, hosszú orrán felcsúszott a szemüveg, bugyborgott belőle a jókedv és a kimeríthetetlen szóáradat. Leghátul Peter Slipe ballagott, szintén alacsony és szemüveges, de szürke, színtelen, aszott és hallgatag.

Spandrell nézte a közeledő társaságot.. - Olyanok, mint egy csodagyógyszer reklámja - mondta.
- Slipe: a kúra megkezdése előtt; Weaver: ugyanaz az első üveg után; és Cuthbert Arkwright a teljes gyógmód csodálatos hatását eleveníti meg.

Lucy még a tréfán nevetett, mikor Cuthbert megragadta a kezét. - Lucy! - kiáltotta. - Angyalkám! Az ég szerelmére, miért írsz mindig ceruzával? Egyszerűen nem tudom kibetűzni az írásodat. Abszolút véletlen, hogy ma este ide tévedtem.

„Úgy - gondolta Walter -, szóval írt neki, idehívta. Ezt a közönséges, ostoba fajankót.“

Willie Weaver Maryt és Mark Rampiont üdvözölte. - Nem sejtettem, hogy ma este a nagysággal találkozom. A szépségről nem is szólva - mondta, és meghajolt Mary felé, aki hangos, férfias nevetésben tört ki. Willie Weaver nem sértődött meg, inkább tetszett neki a fogadtatás. - Kifejezetten shakespeare-i a hangulat, mintha a Szirénhez címzett kocsmában ülnénk.

- Még mindig azokkal az ócskaságokkal vacakolsz? - kérdezte Spandrell Peter Slipe-től, aki a British Museumban mint asszirológus dolgozott. Peter Walter mellé ült le.

- De miért ceruzával, miért éppen ceruzával? - harsogta Cuthbert.

- Tollal összepiszkítom az ujjam.

- Lecsókolom róla a tintát - szellemeskedett Cuthbert, s Lucy keze fölé hajolt. Csókolgatta a vékony ujjakat.

- Azt hiszem, inkább veszek egy töltőtollat - nevetett Lucy.

Walter gyötrődve nézte a jelenetet. Hát lehetséges ez? Micsoda durva és undorító bohóc.

- Hálátlan! - kiabált Cuthbert. - Viszont Rampion-nal haladéktalanul beszélnem kell.

Markhoz fordult, vállon veregette, szabad kezével Mary felé intett.

- Micsoda kitárulkozó bőség! - zümmögte Willie Weaver, akár egy teáskanna. A kanna szája most Lucy felé fordult. - Micsoda szümpozion! Micsoda... - pillanatig habozott, kereste a megfelelő, az igazán mellbe vágó szót -, micsoda felnagyított Athén! Különb egy plátói orgiánál!

- Miféle felnagyított Athén? - kérdezte Lucy.

Willie melléje ült, és magyarázni kezdett: - A nagyítást úgy értem, hogy szemben a mi

nyárspolgári és pecksniffe-i önelégültségünkkel...

- Miért nem kapok magától, Mr. Rampion, kéziratot? - kérdezte rábeszélő hangon Cuthbert. -

Igazán szívesen kiadnám az írásait.

- Mit gondol, arra vágyom - mérte végig undorral Rampion -, hogy a könyveimet óvszerekkel együtt árulják?

-Jó társaságban lennének - szólt közbe Spandrell.

- Arisztotelész Összes Művei... - harsogta túl őket Cuthbert.

- Hasonlítson össze egy Viktória-korabeli kitűnőséget egy Periklész-korabeli kitűnőséggel - mondta Willie Weaver, és mosolygott. Ékesen szólott, és boldog volt.

Peter Slipe-ot a burgundi nem derítette fel, sőt lehangolta. A bor csak fokozta vele született tompaságát és melankóliáját.

- Mi van Beatrice-szel? - kérdezte Waltertől. - Beatrice Gilray-re gondolok. - Csuklását megpróbálta köhögésnek álcázni. - Bizonyára gyakran találkoznak a *Literary World*-nél; ott dolgozik, nemde?

Walter hetenként háromszor találkozott Beatriceszel, és mindig kifogástalan egészségi állapotban találta.

- Legközelebb, ha látja, adja át legmelegebb üdvözetemet - kérte Slipe.

- A gyomorhajos Carlyle hortyogó borborygmusai! - szavalta Willie Weaver, és szemüvege mögül elragadtatott pillantást vetett a társaságra. A *mot* - hízelgett magának - aligha lehetett választékosabban *juste*. Majd kurta kis krákogást hallatott, ami rendszerint legsikerültebb mondatait kísérte. „Szerénységem tiltja - mondta a kis krákogás -, hogy nevessek, tapsoljak.“

- A hortyogó micsodái? - kérdezte Lucy. - Kérem, ne felejtse el, hogy én nem vagyok kiművelt lény.

- „Úgy dalol, mint az erdők szabad madara“ - idézett Willie. - Tölthetnék magamnak eme nemes italból? A piruló Hippukréné.

- Csúnyán bánt velem, rendkívül csúnyán - panaszkodott Peter Slipe -, mégsem akarom, hogy azt higgye, haragszom rá.

Willie Weaver megnyalta száját a brandy után. - „Ti szilárd örömök, ti folyékony gyönyörök, csakis Cion gyermekei ismernek benneteket“ - idézte rosszul, amit önelégült kis krákogással jelzett.

- Cuthbert legfőbb baja - mondta Spandrell -, hogy máig se tudja, mi a különbség a művészet és a pornográfia között.

- A házával természetesen azt csinál, amit akar - folytatta Slipe -, tökéletesen jogában áll. De hogy ilyen kurtán-furcsán kidobjon...

Walter máskor a legnagyobb örömmel meghallgatta volna bizarr történetének saját szegény kis Slipe-változatát. De Lucy mellett még az is nehezebbre esett, hogy másra figyeljen.

- Én viszont néha azon tűnődöm, nem mulattak-e a viktoriánusok jobban, mint mi - mondta éppen Lucy. - Több tilalom, több élvezet! Ha olyan embereket akar látni, akik igazán élvezetüket lelik az ivásban, menjen Amerikába. A viktoriánus Anglia „száraz“ volt minden ízében. A prohibíció még a szerelemre is kiterjedt. Éppen ezért roppant lelkesen üzhették, úgy, ahogy az amerikaiak a whiskyt védelik. Tartok tőle, hogy a maga felnagyított Athénja sántít - már ami bennünket illet.

- Szóval Pecksniff az esete, nem Alkibiádész - összegezte Willie Weaver.

- Nem próbáltam ki Pecksniffet - vont vállat Lucy.

- Mondja - kérdezte Peter Slipe -, csípte már meg magát liba?

- Mit, micsoda? - próbált odafigyelni Walter.

- Megcsípte-e már liba?

- Emlékezetem szerint nem.

- Száraz, sivár érzés. - Slipe nikotinfoltos mutatóujjával a levegőbe döfött. - Beatrice csipked, és élvezi a csipkedést. Ugyanakkor nagyon kedves is. De csak a maga módján kedves, ehhez ragaszkodik, és akinek ez nem tetszik, abba belecsíp. Szerintem a csipkelődése szervesen hozzátartozik a kedvességéhez. Én soha nem kötekedtem vele. Miért dobott ki mégis úgy a házából, mint egy gonosztevőt? Manapság nehéz szobát találni. Három hétig egy penzióban tengődtem. Az a koszt... - Összerázkódott.

Walter önkéntelenül elmosolyodott.

- A jelek szerint nagyon sietett, hogy Burlapet mielőbb betelepítse a maga helyére.

- De miért volt olyan sürgős?

- Ja, ha a régi szerelemnek vége, és kezdődik az új...

- Mi köze ennek Beatrice esetében a szerelemhez? - kérdezte Slipe.

- Nagyon sok - szólt közbe Weaver. - Mindez éppen azért történt. Ezek a kiérdemesült szüzek... nagyon szenvedélyesek.

- Soha életében még egy viszonya sem volt.

- Éppen ezért oly heves - szögezte le diadallal Willie. - Beatrice biztonsági szelepjén egy néger ül. Pedig a feleségem azt állítja, hogy a fehéreneműje egy Phrünének is díszére válnék. Nagyon gyászos ügy.

- Talán szeret jól öltözködni - vélte Lucy.

Willie Weaver tagadóan rázta a fejét. Túl egyszerű lett volna a hipotézis.

- Annak a nőnek a tudatalattija fekete lyuk. - Willie pillanatig habozott. — És a sötétséget békaszzerű viaskodások töltik be - vágta ki a végszót, és szerényen krákogott, mintegy szobrot állítva szellemi teljesítményének.

Beatrice Gilray rózsaszínű selyem hálókabátját varrogatta. Harmincöt éves lehetett, de fiatalabbnak vagy inkább kortalannak látszott. Bőre tiszta, üde. Szeme sem beesett, nincsenek körülötte ráncok, tekintete fénylő. Arca - bizonyos éles és elszánt értelemben - csinosnak nevezhető, csak orra formájában, a piszeségében bujkált valami ellenállhatatlan komikum, és fénylő szeme gömbszerűségében, csücsöri szájában és kerek, dacos állában lappangott valami enyhén képtelen kifejezés. De az ember vele és rajta egyformán mulatott, mert ajkának vonala vidámságot, kerek és csodálkozó szeme csúfondáros kíváncsiságot sugárzott.

Öltögetett. Ketyegett az óra. A mozgó pillanat, mely -Sir Isaac Newton szerint - a végtelen múltat választja el a végtelen jövőtől, könyörtelenül haladt az idő dimenzióján át. Vagy - ha Arisztotelésznek volt igaza - minden múltó pillanattal valóra vált a lehetséges egy parányi része. Mozdulatlanul állt a jelen, és úgy szívta magába a jövőt, mint az örök makarónievő a soha véget nem érő makarónit. Időről időre Beatrice is valóra váltott egy-egy lehetséges ásitást. A kandalló mellett kosárban fekete macska hevert, és dorombolva szoptatta négy különböző színű, vak kölykét. A szoba falát kankalinsárgára festették. A könyvszekrény legfelső polcán vastagon állt a por az asszirológia kézikönyvein. Beatrice abban az időben szerezte be őket, mikor Peter Slipe költözött az emeletre. Most Pascaltól a *Gondolatok* feküdt az asztalon, nyitva és Burlap széljegyzeteivel díszítve. Az óra tovább ketyegett.

Az előszobaajtó hirtelen becsapódott. Beatrice letette rózsaszínű selyemkabátját, és felugrott.

- Ne felejtse el meginni a forró tejt, Denis - szólt ki a hallba éles, parancsoló hangon.

Burlap felakasztotta kabátját, és az ajtóhoz lépett.

- No, de miért várt rám? - kérdezte gyengéd szemrehányással, és rejtett, mély Szodoma-mosolyát Beatrice felé villantotta.

- Valami munkám volt, amit egyszerűen nem halaszthattam tovább - füllentette Beatrice.

- Nos hát, szörnyen aranyos magától, hogy megvárt. - Ezek a fesztelen kis megnyilvánulások, melyekkel Burlap szívesen fűszerezte társalgását, eléggé furán csengtek a vájtabb fülekben.

Rampion például így jellemezte: „Szlenget beszél, de úgy, mint egy angolul tökéletesen beszélő idegen, aki azonban mégiscsak idegen. Nem tudom, hallottad-e már, hogy egy hindu valaha is azt mondta valakire: remek pofa? Burlap szlengje valahogy erre emlékeztet.“

Beatrice fülében azonban a „szörnyen aranyos“ egészen természetesen, ismerősen csengett.

Belepirult a kislányosan félénk örömbé. Mégis ráförmedt a férfira.

- Jöjjön be, és csukja be az ajtót. - Kislányos, puha félénkségét kemény páncél takarta; lényének egy része csípett, egészében pedig rátermett, ügyes nő volt. - Üljön oda le - utasította Burlapet, s megkérdezte, jól mulatott-e az estélyen.

Burlap tagadóan rázta fejét. - *Fascinatio nugacitatis* - mondta. - *Fascinatio nugacitatis*. - A haszontalanság ígézetén töprengett egész úton, a Piccadilly Circustól hazáig.

Beatrice nem értett latinul, de Burlap arcáról leolvasta szavainak elítélő tartalmát. - Csak időpazarlás az ilyen estély, nem igaz?

Burlap bólintott. - Időpazarlás - visszhangozta halk, tűnődő hangon, és üres, elmerült tekintetét a láthatatlan démonra szögezte, aki ott állt Beatrice oldalán, kissé balra. - Az ember negyvenéves, leélte élete több mint felét, a világ nagyszerű és titokzatos. S az ember mégis négy órát elfecseg semmiségekről a Tantamount házban. A jelentéktelen miért ily varázsos? Van-e remény rá, bármi bizonytalan és fantasztikus, hogy az ember egyszer találkozik a prófétával, akit mindig keres, hogy szájából meghallja a megvilágosító szót? - Burlap míg beszélt, furcsa lazasággal, lefelé nézve ingatta fejét, olyanformán, mintha nyakcsigolyái kikapcsolódtak volna. Beatrice ismerte ezt a fejlengetést, nem találta már furcsának. Várta, hogy a tej felforrjon, s közben csodálattal hallgatta, komoly, ájtatos arccal leste Burlap szavait. Az a férfi, akinek a gazdagok szalonjaiba tett kirándulásai csak epizódok az egész életét kitöltő szellemi bűvárkodások közepette, legalább annyit ér, mint a vasárnap reggeli istentisztelet.

- Mindemellett - Burlap egyszerre pajzán, csibészes vigyorral nézett fel Beatrice-re, arca

döbbenetesen mást mondott, mint egy pillanattal előbb átszellemült mosolya - a pezsgő és a kaviár igazán kitűnő volt. - A démon működött: hirtelen beleszólt az angyal tűnődéseibe. És Burlap hagyta, mondja ki hangosan, amit akar. Miért ne? Mulattatta, hogy megrökönyíti a nőt. Figyelte a hatást.

Beatrice illően ámuldozott. - Biztosan kitűnő volt - mondta és ájtatos arckifejezését az összhang kedvéért hozzáigazította a vigyorhoz. Kissé idegesen nevetett, és elfordult, hogy csészébe töltsse a tejet. - Itt a teje - bökte ki kurtán; megrökönyödéséből a hivatalosan hangzó parancsba menekült. - Igya meg, amíg meleg.

Hosszú csend következett. Burlap lassan szopogatta a forró tejet. Beatrice a kandalló kialudt tüze előtt egy puffon kuporgott, és lélegzetviesszafojtva várt - maga sem tudta, mire.

- Úgy ül ott, mint a mesebeli kis Piroska - mondta végül Burlap.

- Szerencsére itt nincs farkas - mosolygott Beatrice.

- Köszönöm a bókot, ha annak szánta.

- Igen, bóknak szántam - mondta Beatrice, és arra gondolt, hogy Denis valóban azért oly elragadó, mert tökéletesen megbízhat benne. Más férfi mindjárt ráveti magát a nőre, csókolja, fogdossa. Borzasztó, az ilyesmi igazán borzasztó. Beatrice sohasem heverte ki egészen a fiatal lány korában elszenvedett megrázkódtatást. Nagynénjének, Maggie-nek a sógora, akit ő mindig bácsikájának tartott, ölelgetni kezdte egy bérkocsiban. Annyira megijesztette és undorította az eset, hogy később, mikor Tom Field megkérte, bár a fiú kifejezetten tetszett neki, mégis elutasította csak azért, mert férfi, mint a szörnyű Ben bácsi. Irtózott a szerelemtől, páni félelembe esett a gondolatára, hogy megérinti egy férfi. Elmúlt harmincéves és még soha senki se ért hozzá. A gyakorlati rátermettség páncélja mögé bújt remegő kislány többször szerelemben esett. De rémülete, hogy testét fogdossák, vagy csak megérintsék, mindig erősebbnek bizonyult a szerelemnél. A veszély első jelére kétségbeesetten szúrt, csípett, páncélját megkeményítette menekült. Biztonságba érve, a rémült kislány mélyen fellélegzett. Hála istennek! De a megkönnyebbülés nagy sóhajába a csalódottság kis sóhaja vegyült. Bár ne félt volna, bár az a boldog érzés, amit régen, a támadás előtt megismert, fennmaradt és folytatódott volna az idők végezetéig. Néha haragudott magára; többnyire azonban azzal vigasztalódott, hogy az alapvető hiba a szerelemben van, a férfiak eleve visszataszítóak. Denis Burlap lényében épp az a nagyszerű, hogy nem tolakodó, nem fontoskodó, hanem megnyugtató. Beatrice szorongás nélkül imádhatta.

- Susan is gyakran ült ilyen kis kerek puffon, mint egy kis Piroska - mondta Burlap némi szünet után. Bánatos volt a hangja. Az utolsó pillanatok a „halott feleség“ című tárgy körben való elmélyedésnek szentelte. Susant közel két éve vitte el az influenzajárvány. Közel két éve; de a fájdalom - nyugtatta meg magát Burlap - azóta sem csökkent, a veszteségérzés éppoly lesújtó, mint valaha. Susan, Susan, Susan - ismételte magában szüntelenül. Soha többé nem láthatja, ha millió évig élne, akkor sem. Millió év, millió év. A szavak körül szakadékok tántogtak. - Vagy a földön ült - próbálta felidézni a halott asszony képét. - Azt hiszem, a legszívesebben a földön ült. Mint egy gyermek. - Egy gyerek, egy gyerek - ismételte magában. Milyen fiatal volt. Beatrice hallgatott, az üres kandallóba bámult. Érezte, ha most Burlapre nézne, pillantása tolakodó, szinte tisztességtelen lenne. Szegény fiú! Mikor végre feléje fordult, könnyek csillogtak Burlap arcán. Hirtelen hatalmas szenvedéllyel támadt föl benne az anyai érzés. - Mint egy gyermek - suttogta a férfi. De hiszen ő maga is gyermek. Szegény, boldogtalan kisgyermek. Beatrice előrehajolt, és ujjaival gyöngéden végigsimított a férfi ernyedten lecsüngő kezén.

*

- Békaszerű viaskodások! - ismételte Lucy, és nevetett. - Willie, zseniális bemondás!

- Minden bemondásom zseniális - szögezte le szerényen Willie. Megjátszotta magát, Willie Weaver volt, Willie Weaver híres szerepében. Imádták a szép beszédet, szenvedélyét a kerek,

zengő mondatok iránt művészi kiaknázza, csak éppen háromszáz évvel elkésett. Shakespeare idején irodalmi kiválóság lehetett volna. Kortársai között azonban barokkos cikornyáival csak nevetést válthatott ki. De ő a gúnyos tapsnak is örült. Annál inkább, mert nem is gonoszul nevettek rajta, lévén Willie Weaver olyan lekötelezően kedves fiú, hogy mindenki szerette. Zajosan helyeslő közönség előtt játszotta szerepét, és mihelyt a zajból kiérezte a helyeslést, azonnal mindent bedobott a játékba. „Minden bemondásom zseniális.“ Megjegyzése bámulatosan jellemző. És talán igaz is? Willie tréfált, de rejtett meggyőződéssel. - És emlékezzék a szavamra, egy nap azok a békák feldagadnak és kitörnek.

- De miért békafélék? - kérdezte Slípe. - Hát Beatrice csöppet sem békaféle...

- És miért törnének ki? - kérdezte Spandrell.

- A békák nem csípnek. - Slípe vékony hangja beleveszett Mary Rampion kiáltásába.

- Mert az elfojtott dolgok kitörnek. Igen, kitörnek!

- Tanulság: ne nyomj el magadban semmit. Én nem is nyomok el - szögezte le Cuthbert.

- Talán épp a kitörés a jó - elmélkedett Lucy.

- Maga egy perverz és paradox proibicionista!

- Nyilván belül éppúgy kitörhet a forradalom, mint kívül - így Rampion. - Az államban: szegények a gazdagok ellen. Az egyénben: az elnyomott test és ösztönök az elnyomó értelem ellen. Az intellektust magas polcra emelték, szellemi uralkodó osztály lett belőle; mire a szellemileg alacsonyabb osztályok fellázadnak.

- Halljuk, halljuk! - ordította Cuthbert az asztalt csapkodva.

Rampion összevonta szemöldökét. Cuthbert helyeslését személyes sértésnek érezte.

- Én ellenforradalmár vagyok - szolt Spandrell. -A szellemileg alacsonyabb rendű osztályokat csak szorítsd vissza a maguk helyére.

- Kivéve a te esetében, mi? - vigyorgott Cuthbert.

- Már elméleteket sem gyárthatok?

- Évszázadokon át erőszakkal visszaszorították, és íme, az eredmény. *Te*, többek között - mondta Rampion, és Spandrellre nézett, aki hátravetett fejjel, hangtalanul nevetett. - íme, az eredmény - ismételte meg. -Belső, egyéni forradalom s ennek következtében külső, társadalmi forradalom.

- Nono! - figyelmeztetett Willie Weaver. - Úgy beszélsz, mintha thermidori kordék zörögnének kint a kövezeten. Anglia egyelőre szilárdan áll a lábán.

- Mit tud maga Angliáról és az angolokról? - vágott vissza Rampion. - Soha nem mozdult ki Londonból és az osztályából. Menjen el egyszer Észak-Angliába.

- Isten ments! - fohászodott jámborul Willie.

- Menjen el a szén- és vasvidékre. Beszélgessen csak egy kicsit azokkal a bányászokkal meg vasasokkal. Az nem egy ügyért vívott forradalom lesz. Hanem forradalom a forradalomért. Rombolás a rombolás kedvéért.

- Igazán vonzóan hangzik - mondta Lucy.

- Félelmetesen. Egyszerűen embertelen lesz. Emberségüket kisajtolta a modern civilizáció, kisajtolta a szén és a vas. Az a nem-ember lázadása lesz. Elemi lények, szörnyetegek, ősember előtti szörnyek forradalma. És ti a homokba dugjátok a fejeteket, mintha minden a legtokéletebb rendben volna.

*

- Gondoljon az aránytalanságra - mondta lord Edward, és megszívta a pipáját. - Ez valóban... - Hangja elhalt. - Itt van például a szén. Az ember ma százöttszer annyi szenet használ fel, mint 1800-ban. A népesség viszont csak két és félszerese az akkorinak. Más állatfajtáknál... persze egészen más. A fogyasztás arányos a lélekszámmal.

Illidge ellentmondott. - De ha az állatok többhöz jutnak, mint amennyi pusztán a

létfenntartásukhoz kell, akkor azok is többet fogyasztanak, nemde? Csata után vagy járványok idején a hiénák és dögkeselyűk alaposan kihasználják a bőséget, és túlzabálják magukat. Nem ugyanez áll miránk is? Millió évvel ezelőtt hatalmas erdőségek pusztultak el; az ember kiásta a hullát, rájött, hogy felhasználhatja, és most él az alkalommal, jól telezabálja magát, amíg a dögből tart. Ha a készletek kifogynak, visszatér majd a soványabb kosztra, amint a hiénák is koplalnak a háborúk és járványok közötti szünetekben. - Illidge élvezettel beszélt. Különös elégtétellel töltötte el, hogy úgy beszél az emberről, akárha férgeskről beszélne, mintha a kettőt meg sem lehetne különböztetni egymástól. - Felfedeznek egy szénmezőt, olajra bukkannak; város nő ki a földből, vasutakat építenek, hajók jönnek-mennek. Egy tapasztalt holdbeli megfigyelő számára ez az egész nyüzsgés, hemzsegés bizonyára hangyák és legyek kapaszkodásának tűnhet egy döglött kutya tetemére. Chilei salétrom, mexikói olaj, tuniszi foszfát - minden felfedezés a bogarak újabb rohama. A holdbeli csillagászok kommentárja így hangozhat: A megkövesedett döögök ezekre a lényekre figyelemre méltó, tán egyedülállóan nagy hatást gyakorolnak.“

*

- Mint a struccok - mondta Mary Rampion -, maguk pont úgy élnek, mint a struccok.
- És nemcsak a forradalmak viszonylatában - szólt Spandrell. Willie Weaver megpróbált közbeszúrni valamit a „strucco-kaméleon filozófiáról“. - Hanem minden lényeges vonatkozásban, ami történetesen nem kellemes. Volt idő, mikor az emberek még tudomásul vették, hogy bűn és halál is létezik. „*Au détour d'un sentier une charogne infâmée*“¹ - idézte.
- Baudelaire volt a középkor utolsó és a modern kor első igazán jelentős költője. „*Et pourtant!'*“ - pillantott mosolyogva Lucyra, és felemelte poharát.

*Et pourtant vous serez semblable à cette ordure,
À cette horrible infection,
Etoile de mes yeux, soleil de ma nature,
Vous, mon ange et ma passion!
Alors, o ma beauté, dites à la vermine
Qui vous mangera de baisers...2*

1. Az ösvényforduló kavicsos homokágyán
váratlan egy iszonyú döög...

Baudelaire: *Egy döög*. (Szabó Lőrinc fordítása)

2. És hiába, ilyen mocskok leszel, te drága,
ilyen ragály és borzalom,
Szemeim csillaga, életem napvilága,
te, lázam, üdvöm, angyalom!

De mondd meg, édes, a féregnek,
hogy e börtön vad csókjaival megehet... (uo.)

- No de kedves Spandrell! - tiltakozott Lucy, és maga elé emelte kezét.

- Valóban, túlságosan nekrofil! - szólt Willie Weaver.

„Mindig ugyanaz az életgyűlölet - gondolta Rampion. - Az egyetlen alternatíva: választás a halálnemek között.“ Figyelmesen belenézett Spandrell arcába.

*

- És ha meggondolja - mondta Illidge -, hogy az emberi élettartamhoz viszonyítva mennyi ideig tartott a szénrétegek kialakulása, akkor rájön, hogy az arány nem különbözik lényegesen az

óriásfenyő és a rothadás-baktérium egy nemzedéke élettartamának viszonyától.

*

- Te jó isten! - kiáltott fel Cuthbert, amint az órájára pillantott. - Fél egy múlt öt perccel. - Felugrott. - És én megígértem, hogy benézünk Widdicombe-ék estélyére. Peter, Willie, indulás!
- Csak nem mennek el ilyen lehetetlenül korán? - tiltakozott Lucy.
- Hív a kötelesség - mentegetőzött Willie Weaver -, isten szavának szigorú leánya. - Önhelyeslő kis krák-gást hallatott.
- Hisz ez lehetetlen, ez nevetséges! - Lucy a harag és félelem keverékével nézett egyikről a másikra. Betegesen irtózott a magánytól. Hisz ha az ember öt perccel tovább marad fenn, akkor még reménykedhet, hogy valami igazán érdekes történik vele. Végül pedig nem bírta elviselni, hogy bárki is ne azt tegye, amit ő akar.
- Azt hiszem, mi is indulhatunk - mondta Mary Rampion, és felállt.
„Hála istennek! - gondolta Walter. - Bár Spandrell is követné a jó példát.“
- De hisz ez lehetetlen! - kiáltott fel Lucy. - Rampion, hát ezt egyszerűen nem tűrhetem...
Mark Rampion csak nevetett. „Ezek a hivatásos szirének!“ - gondolta. Lucy teljesen hidegen hagyta, sőt, taszította. Elkecserezésében Lucy még a társaság nőtagját is kérlelni kezdte.
- Mrs. Rampion, maradjanak még. Öt percet maradjanak. Csak öt percet.
Hiába. A pincér az oldalajtón át eresztette ki őket. Tolvaj módra osontak ki az éjszakába.
- Miért nem akartak maradni? - kérdezte Lucy panaszosan.
- Miért akarunk *mi* maradni? - visszhangozta Spandrell. - Ez tulajdonképpen sokkal érthetlenebb.
Walter elgyöngült: Spandrellnek tehát esze ágában sincs leválni róluk.
Teljesen érthetetlen! A hőség és az alkohol a szokott módon hatott Walterre. Betegnek, szerencsétlennek érezte magát. Minek ül itt ebben a mérgezett levegőben, reménytelenül? Miért nem megy azonnal haza? Hogy örülne Marjorie.
- Legalább te hűséges vagy, Walter - Lucy rámosolygott. Távozását egyelőre elhalasztotta.
Csönd lett.

*

Cuthbert és barátai taxiba ültek. Rampionék visszautasították a meghívást azzal, hogy inkább sétálnak egyet.
- Hála az égnek! - mondta Mary, mikor a taxi végre elhajtott. - Ez a szörnyű Arkwright!
- Az a nő még rosszabb - mondta Rampion. - Lúdbőrzik a hátam tőle. Szegény buta kis Bidlake gyerek. Mint a nyúl a menyét előtt.
- A hímek szakszervezeti összetartása beszél belőled.
Nekem bizony tetszik az a nő, legalább megtáncoltat egy kicsit benneteket. Úgy kell nektek!
- Ezen az alapon a kobraikat is szeretheted. - Rampion zoológiája teljességgel szimbolikus volt.
- Ha már a lúdbőrzésnél tartunk, mit szólsz Spandrellhez? Olyan, mint egy vizet okádó szörnyfej, egy démon.
- Olyan, mint egy ostoba iskolásfiú! - Rampion keményen hangsúlyozta a szavakat. - Sohase nő fel. Nem látod, hogy örök serdülő? Mindig kamaszgondok gyöttrik. Képtelen élni, mert minden gondolatát lefoglalja Isten, Igazság, Halál és más hasonló misztikumok. Feje tele van bűnnel, szeretné kipróbálni valamennyit, de nem sikerül neki. Attól ilyen csalódott. Szánalmas alak. Ez az ember afféle Peter Pan... sőt, még Barrie utálatos kis torzszülöttjénél is sokkal rosszabb, mert butább életkorban akadt el. Ő Peter Pan á la Dosztojevszkij, plusz Musset, plusz Bunyin, plusz Byron és Marquis de Sade. Igazán szánalmas. Annál inkább, mert alapjában véve rendes ember, legalábbis lehetne.
- Azt hiszem - nevetett Mary -, kénytelen vagyok hinni a szavadnak.

*

- Most jut eszembe, üzenetet hozok édesanyádtól - fordult Lucy Spandrellhez. Szavaira Spandrell bólintott, de nem szólt semmit.
- És a tábornok? - kérdezte, mihelyt Lucy befejezte. Anyjáról nem óhajtott tovább beszélni.
- Ó, a tábornok! - húzta el a száját Lucy. - Ma este jó fél órát szórakoztatott a katonai kémelhárítással. Az öreget igazán be kellene tiltani. Mit szólnátok például egy a Tábornokokat Elhárító Egyesülethez?
- Ezennel tiszteletbeli és alapító tagként jelentkezem.
- Vagy ne legyen inkább az Öregeket Elhárító Intézet, ha már benne vagyunk? - így Lucy. - Az öregek igazán elviselhetetlenek. Apádat kivéve, Walter. Ő tökéletes a maga nemében. Igazán tökéletes. Az egyetlen elviselhető öregember.
- Ha közelebbről ismernéd, rájönnél, hogy ő a kevés számú, teljesen elviselhetetlen öregek egyike. - A Walter nemzedékéhez tartozó Bidlake-ek között az öreg John közmondásosan lehetetlen embernek számított.
- Ha felesége vagy lánya lennél, valószínűleg nem tartanád olyan tökéletesnek. - Míg beszélt, hirtelen Marjorie jutott eszébe. Arcába szökött a vér.
- No persze, ha valaki férjnek vagy apának választja - mondta Lucy -, magára vessen. Éppen azért elviselhető öregember, mert olyan elviselhetetlen férj és apa. A legtöbb öregből éppen a sok felelősség sajtolta ki az életerőt. Apád nem hagyta magát megtörni. Felesége, gyermekei voltak s minden, ami még hozzátartozik. Mégis mindig úgy élt, mint egy jókedvű aranyifjú. A feleség és gyerekek szempontjából ez nem túl kellemes, megengedem. De milyen kellemes nekünk, a többségnek!
- Bizonyára - bólintott Walter. Önmagáról alkotott véleménye szerint, ő merőben más ember volt, mint az apja. De most pontosan úgy cselekszik, mint apja cselekedett a maga idejében.
- Gondolj csak rá elfogulatlanul, mintha nem a fia lennél.
- Megpróbálom. - De hogyan gondoljon önmagára?
- Akkor majd meglátod, hogy igazam van. Egy a kevés elviselhető öregember közül. Hasonlítsd csak össze a többiekkel. - Lucy megrázta a fejét. - Hiába, azokkal nincs mit kezdeni.
- Úgy beszélsz róluk, mintha zulukafferek vagy eszkimók lennének - nevetett Spandrell.
- Nos, hát nem valami affélék? Aranyszív meg miegyéb. Sajátos módon s némi jóakarattal bámulatra méltó intelligencia. Csak épp nem tartoznak közénk. Nem tartoznak a mi civilizációnkhoz. Idegenek. Sohasem felejttem el, egyszer Tuniszban valami arab hölgyek meghívtak teára. Nagyon kedvesek voltak, végtelenül vendégszeretők. Ezzel szemben megettettek ehetetlen süteménnyel, nagyon rosszul beszéltek franciául, a világon semmi mondanivalónk nem volt egymás számára, és megbotránkoztak, hogy miért viselek olyan rövid szoknyát, és miért nincs gyermekem. Azóta az öregek mindig az arab teadélutánra emlékeztetnek. Mit gondolsz, belőlünk is arab teadélután lesz, mire megöregszünk?
- Igen, esetleg halálfejjel megtetézve - mondta Spandrell. - Érelmeszesedés kérdése az egész.
- De az öregek nem a véredényeiktől, hanem az eszméiktől lesznek arab teadélutánná. Elképzelni sem tudom, hogy ereim vastagodásával hinni kezdek Istenben, erkölcsben és más effélékben. Én a világháború alatt bújtam ki a burokból, amikor épp halomba dőlt minden. Nem hiszem, hogy unokáink többet rombolhatnának, mint amennyit akkor leromboltak. Miből támadjon hát félreértés közöttünk?
- Hátha ők ismét építeni kezdenek? - vélte Spandrell.
- Lucy egy pillanatig hallgatott. - Erre még sohasem gondoltam.
- Vagy esetleg saját magad látsz hozzá. A világ ismételt helyreállítása az idősebb nemzedékek hagyományos foglalkozása.

*

Az óra egyet ütött. S mint a kakukk, melyet az óraütés szabadít ki, tálcával a kezében betoppant

a könyvtárba Simmons. Simmons élete derekán járt, s magatartását az az államférfiúi méltóság jellemezte, melyet a kényszerű hallgatás, az indulatok állandó fékezése, az őszintén soha ki nem mondott vélemény s a látszatok szigorú megőrzése eredményez, s mely rendszerint diplomaták, királyi sarjak, magas kormányhivatalnokok és komornyikok sajátja. Az asztalt zajtalanul megterítette két személyre, jelentette, hogy őlordsága vacsorája tálalva van, és távozott. Lord Edward leemelte az ezüst fedőt. Szerda: két szelet roston sült ürüborda feküdt a tálon. Hétfő, szerda, péntek: ürüborda-napok. Kedd, csütörtök: marhaszelet szalmakrumplival. Szombaton Simmons - mint ingyencsészt - rántott szeletet tálalt fel. Vasárnap kimenője volt; ilyenkor lord Edward csak hideg sonkát, nyelvet és salátát kapott vacsorára.

- Furcsa - mondta lord Edward, és átnyújtotta Illidge-nek az őt megillető ürübordaadagot -, furcsa, hogy a birkaállomány nem növekszik. Legalábbis nem olyan mértékben, mint a lakosság száma. Az ember azt hinné... ilyen szoros együttélésben... - Elhallgatott, rágta a húst.

- Úgy látszik, az ürühús kimegy a divatból - mondta Illidge. - Mint az Isten - tette hozzá kihívóan - és a halhatatlan lélek. - Lord Edward nem kapta be a horgot. - A Viktória-korabeli regényírókról nem is szólva -hergelte tovább Illidge. Megcsúszott a lépcsőn; és szépirodalomból lord Edward sohasem olvasott egyebet, csakis Dickenst és Thackerayt. De az öreg nyugodtan rágta a húst. - Meg az ártatlan lányokról. - Lord Edward tudományos érdeklődéssel figyelte az axolotlok (mexikói kétéltűek), csirkék, tengerimalacok és békák nemi életét, de emberi lényekre tett hasonló természetű megjegyzések kényelmetlenül kínos érzéssel töltötték el. - Kimegy a divatból, mint az érintetlenség - folytatta Illidge, és merőn az öreg arcába nézett -, mint a szüzesség és a...

A további felsorolásban és lord Edward további kínzásában a telefon csengése akadályozta meg.

- Megyek én - ugrott fel Illidge. - Halló - illesztette füléhez a kagylót.

- Edward, te vagy az? - kérdezte egy a lord Edwardéhoz hasonlóan mély hang. - Én beszélek, Edward, ebben a pillanatban fedeztem fel Isten létének egy egészen döbbenetes matematikai bizonyítékát, vagy inkább...

- Itt nem lord Edward beszél - kiáltotta Illidge -, azonnal idehívom, kérem, várjon. - Az öreghez fordult.

- Lord Gattenden - mondta. - Épp most fedezte fel Isten létének egy újabb bizonyítékát. - Nem mosolygott, komolyan beszélt, s komolysága az adott esetben féktelen gúnyként hatott. Maga a bejelentés volt nevetséges. Ha nevetve megjegyzést fűz hozzá, veszít komikumából. Csodálatos vén agyalágyult! Illidge úgy érezte, elégtételt kapott az este minden megalázásáért. - Matematikai bizonyítékát fedezte fel - tette hozzá még komolyabban.

- Jaj, istenem! - kiáltott fel lord Edward, mintha valami szerencsétlenség történt volna. A telefonálás mindig kihozta a sodrából. A készülékhez sietett. - Charles, te vagy ?...

- Ó, Edward! - örvendezett a család fejének testetlen hangja negyven mérföld távolságból, Gattendenből.

- Micsoda óriási jelentőségű felfedezés! A véleményedet akarom hallani. Istenről van szó. Ismered a tételt: m per nulla egyenlő végtelennel, ha m bármely pozitív előjelű számmal behelyettesíthető. Nos, miért ne egyszerűsíthetnénk az egyenletet úgy, hogy mindkét oldalát beszorozzuk nullával? Mely esetben m egyenlő végtelenszer nullával. Ami azt jelenti, hogy a végtelen és a nulla pozitív, azaz plusz előjelű számot hozott létre. Vajon tételelem nem azt bizonyítja-e, hogy a világegyetemet egy végtelen hatalom teremtette a semmiből? Nem azt bizonyítja? - A telefonkagyló membránja együtt remegett lord Gattendennel: negyven mérföld távolságból ráragadt az izgalom. A kagylóból lélegzetvétel nélkül, sebesen ömlött a szó. Komolyan, kirtartóan kérdezett: -Nincs igazam, Edward? - Az ötödik őrgrof az abszolútót kereste egész életén át. Nyomorék ember létére csak így vadászhatott, ötven éven át kerekesszéken gördült a csalóka zsákmány nyomában. Lehetséges volna, hogy most elejtette a

nagyvadat? Ilyen könnyen, ennyire valószínűtlen terepen? Elemista tétellel felfegyverkezve? Nem alaptalanul volt izgatott. - Mi a véleményed, Edward?

- Hát - fogott bele lord Edward, és az árammal töltött vezeték túloldalán, negyven mérföld távolságban, bátyja már a hangjából, egyetlen szava hangsúlyából kitalálta, hogy rossz az egész. Az Abszolút farkára ezúttal sem hintett sót.

*

- Ha az öregeknél tartunk - folytatta Lucy -, elmondtam már nektek azt az igazán remek történetet apámról?

- Melyiket?

- Azt a pálmaházról szólót. - Már a történet pusztá gondolatára mosolygott.

- Nem, egyáltalában nem emlékszem, hogy hallottam volna efféléről - mondta Spandrell, és Walter is megrázta a fejét.

- A háború alatt történt - kezdett bele Lucy. - Tizennyolcadik évemben jártam, úgy emlékszem. Éppen vízre bocsátottak. Mellesleg, valaki egészen szó szerint értelmezte a vízre bocsátást, és eltört egy üveg pezsgőt a fejem fölött. Akkoriban, ha még emlékeztek rá, kissé viharosan szórakoztunk.

Spandrell bólintott, és Walter is helyeselt, bár - igazság szerint - ő akkor még iskolába járt.

Egy napon - folytatta Lucy - üzenetet kaptam: legyen szíves és fáradjak el őlordságához. Példa nélkül való kívánság volt. Kissé nyugtalanított is. Hisz tudjátok, hogyan képzelik el az öregek a fiatalok életét. És mennyire méltatlankodnak, ha rájönnek, hogy tévedtek. A szokásos arab teadélután. - Nevetett, és nevetése Walter lelkében letarolta mindazokat az éveket, mikor még nem ismerték egymást. Eddig ifjúságuk ártatlan szerelmének képét festegette legfőbb vigasztként. Lucy nevetett: ezután már a képzeletben sem kárpótolhatja magát. Az idillnek vége.

- Szóval úgy mentél fel az emeletre, mint a vesztőhelyre - bólintott Spandrell.

- És apámat a könyvtárban találtam. Úgy tett, mintha olvasna. Érkezésem valójában megrémítette. Szegény öreg! Olyan rettentő zavarban, olyan kétségbeejtő helyzetben nem láttam még soha senkit. Képzeltetek, rémülete mennyire fokozta az ijedtségemet. Ennek az erős felindulásnak föltétlenül komoly oka lehet. De vajon micsoda? Közben apám halálosan szenvedett. Ha nem oly erős benne a kötelességtudás, bizonyára rám parancsol, hogy azonnal tűnjek el. Látnotok kellett volna az arcát! - Megrohanták a komikus emlékek. Nevetett. Walter az asztalra könyökölt, arcát tenyerébe temette, és borospoharába meredt. A csillogó kis buborékok, egyik a másik után, elszántan törtek a felszín felé, mintha mind céltudatosan a szabadságot, boldogságot keressék. Walter nem mert felnézni. Attól félt, ha meglátja Lucy nevetéstől eltorzult arcát, még valami ostobaságot követ el - könnyekben tör ki, hangerősen felzokog.

- Szegény öreg! - ismételte Lucy pukkadózó nevetések között. - Szólni is alig bírt a rémülettől. - Hirtelen hangot változtatott, lord Edward mély, dörmögő basszusát utánozta, amint székkal kínálja meg, és kínos bizonytalansággal eldadogja, hogy beszélni szeretne vele. Remekül utánozta. Lord Edward szelleme, mélységes zavarban, ott ült az asztaluknál.

- Ragyogó! - tapsolt Spandrell. Még Walternek is nevetnie kellett. Boldogtalansága lényegét azonban semmi sem érinthette.

- Jó öt percig tartott - folytatta Lucy -, míg képes volt megszólalni. Képzeltetek, mennyire szenvedtem. És most találjátok ki, hogy mit akart mondani.

- Mit?

- Találjátok ki! - Lucy hirtelen magánkívül nevetni kezdett. Arcát tenyerébe temette, egész teste vonaglott, mintha kétségbeesett zokogás rázná. - Az nem igaz - nyögte ki levegő után kapkodva: kezét elengedte, hátradobta magát a székén. Arca még rángott a nevetéstől, szeméből csorgott a könny. - Az nem igaz. - Gyönggyel hímzett kis estélyi táskáját - előtte feküdt az asztalon - kinyitotta, és zsebkendőjével törölgetni kezdte a szemét. Illatfelhő csapott ki a zsebkendőből,

felerősítette a gardéniák mindig körülötte lengő halk üzenetét, mely mindenfelé elkísérte, mint valami kísérteties második egyéniség. Walter fölneézett. Az erős gardéniailat orrcimpájához ért. Beszívta Lucy lényének igazi lényegét, amit a nő hatalma és saját örült vágya jelképének érzett. Szinte rémülten meredt rá.

- Azt mondta - folytatta Lucy még mindig apró kacagások között, szemét törölgetve -, azt mondta, hogy valami nagyon csúnyát hallott rólam: hogy én néhanapján megengedtem a fiatalembereknek, hogy megcsókoljanak.... a pálmaházban. A pálmaházban! - ismételte. - Mily felemelő kifejezés! Ragyogóan korhű. Nyolcvanas évek. Az öreg walesi herceg. Zola-regények. Pálmaház! Szegény drágám! Azt mondta, reméli, hogy ilyesmi nem fog többé megtörténni. Anyám nagyon bánkódna, ha megtudná. Ó, jaj! Ó, jaj! - Mély lélegzetet vett. Nevetése lassan elhalt.

Walter nézte, beszívta illatát, és vele saját vágyait vonzásának ijesztő hatalmát. És úgy érezte, először látja Lucyt. Most első ízben: előtte félig telt pohár, üveg, hamutartó csikkokkal; most először, amint elnyúlik a széken, nevetéstől fáradtan, és szeméből a nevetés könnyeit törölgeti.

- Pálmaház - tagolta Spandrell. - Pálmaház. Jó, tényleg nagyon jó.

- Szenzációs - mondta Lucy. - Az öregek igazán szenzációsak. Csak éppen nehezen elviselhetők. Kivéve persze a Walter apját.

*

John Bidlake lassan kapaszkodott fel az emeletre. Nagyon fáradt volt. „Ezek a szörnyű estélyek“ - gondolta. Hálósobájában villanyt gyűjtött. A kandalló fölött Degas egyik realiztikusan bájtalan nőalakja ült kerek bádorgádban, és a hátát próbálta megmosni. Szemben a falon Renoir leánykája zongorázott két tájkép között: egyik Walter Sickert víziója volt Dieppe-ről, a másik a sajátja. Az ágy fölött két karikatúra lógott, mindkettő Bidlake-et ábrázolta. Max Beerbohm és Rouveyre alkotásai. Az asztalon egy üveg brandy, mellette szódavíz, pohár. A tálca széléhez föltűnően, két levelet támasztottak. Föltépte az egyik borítékot: lapkivágások legutóbbi kiállításáról. A *Daily Mail* az angol művészet veteránjának nevezi, és megnyugtatja olvasóit, hogy „keze semmit sem veszített régi biztonságából“. Összegyűrte a kivágást, és dühösen bedobta a kandallóba. A következő kritika egy igényesebb hetilapban jelent meg. Hangja már-már becsmérő volt. Korábbi alkotásait használta mérceként, és a jelenlegieket lebecsülte. „Nehéz elképelni, hogy ezek a most kiállításra került olcsó, rikító - s méghozzá hatástalanul rikító - képek ugyanannak a festőnek az alkotásai, aki a Taté Galleryben látható *Szénagyűjtők*-et és a Tantamount ház tulajdonát képező, még fölségebb *Füрдőzők*-et festette. Ezekben az üres, semmitmondó képekben hiába keressük a harmonikus egyensúly, a ritmikus vonalvezetés és háromdimenziós plaszticitás olyan erényeit, mint...“ Micsoda halandzsa! Micsoda szemét! Az összes kivágást bevágta a tűzbe. A kritikusok megvetése azonban nem nyomta el egészen kritikájuk hatását. „Az angol művészet veteránja“ - másszóval: „Szegény öreg Bidlake.“ S mikor megdicsérik, hogy keze mit sem veszített régi biztonságából, tulajdonképpen vállon veregetik, hogy a második gyermekkorát élő vén bolond még mindig kitűnően fest. Ellenséges és elismerő kritika között csupán annyi a különbség, hogy az egyik több szóval és brutálisabban mondja el ugyanazt, amit a másik vállveregető dicsérettel leplez. Szinte azt kívánta, bár sohase festette volna meg a *Füрдőzők*-et.

Föltépte a másik borítékot. Lánya, Elinor írta. Levelét Lahoréból keltezte.

A bazárok eredetiek - kukac-telepek. Úgy tenyésznek, bűzlenek, mintha sajton rágná át magát az ember. Ebben az egész orientális-ügyletben van valami lehangoló, főleg a művész számára, hogy tudniillik nagyon hasonlít azokhoz a keleti életképekhez, melyeket Franciaországban festettek a múlt század közepén. Ismered a fajtáját, sima és fényes, olyan, mint a régi teásdobozok fedele. Itt az ember megérti, hogy ez a stílus elkerülhetetlen. A barna bőr uniformizálja az arcokat, és a veríték fénymázzal vonja be a bőrt. Itt legalább olyan sima felületeket kell festeni, amilyeneket Ingres festett.

Élvezettel olvasta a levelet. Ez a lány mindig mond valami érdekeset a leveleiben. Jó szeme van a dolgokhoz. De hirtelen elkedvetlenedett.

Mit gondolsz, ki toppant be hozzánk tegnap? Ifjabb John Bidlake. Azt hittük, Waziristanban van, de véletlenül épp itt töltötte a szabadságát. Kislány korom óta nem láttam. Képzelted meglepetésemet, mikor egy ősz bajszos, hatalmas, katonás tartású úr bevonult a szobába, és keresztnevemem szólított. Phil persze nem ismerte. Amennyi hízott borjút a szálloda és vendéglő felhajthatott, mind leöltük a tékozló báty tiszteletére.

John Bidlake hátravetette magát a karosszékben, és lehunyta a szemét. Az ősz bajszos, hatalmas, katonás tartású úr - a fia volt. Ifjabb John már ötvenéves. Volt idő, amikor ötven év matuzsálemi kornak számított. „Ha Manet nem hal meg olyan korán...” - emlékezett a párizsi festőiskola öreg tanárjának szavaira. „Hát Manet olyan fiatalon halt meg?” Az öreg a fejét rázta. (Öreg? - tűnődött John Bidlake. Akkor nagyon öregnek tűnt. Pedig tán hatvan sem volt még.) „Manet csak ötvenegy éves volt” - válaszolta a tanár. Alig bírta visszatartani a nevetését. És most a fia annyi idő, mint Manet volt halálakor. Hatalmas, katonás úr, ősz bajusszal. Az öccse pedig már halott, ott temették el a világ túlsó felén, Kaliforniában. Gyomorrák. Elinor egyszer találkozott vele Santa Barbarában: fiatal ember volt, gazdag, fiatal feleséggel, naponta megittak együtt egy üveg gint, a szesztilalom nagyobb dicsőségére.

John Bidlake első feleségére gondolt. A katonás tartású úriember s a gyomorrákban elpusztult kaliforniai fiú anyjára. Csak huszonkét éves volt, mikor először házasodott. Rose még a huszadik évét sem töltötte be. Vadul szerették egymást, tigrisekhez méltó szenvedéllyel. Veszekedtek is eleget, kezdetben egyenesen élvezettel, mert veszekedéseiket ugyanolyan hévvel fojthatták szerelembe, amilyen heves - lecsillapításra szoruló - volt a dühük. De a gyerekek érkezésével e vonzalom varázsa megfakult. Huszonöt hónapon belül két gyerekük született. Pénzük nem volt rá, hogy a kicsiket kellő távolságban tartsák maguktól, hogy a piszkos munkát fizetett alkalmazottakkal végeztessék. John Bidlake apasága nem volt szinekúra. Műterméből gyerekszoba lett. Szenvedélyük termékei - sírás, pisis pelenkák, megzavart éjszakák, rossz szagok - hamarosan kigyógyították a szenvedélyből. Mi több, szenvedélye tárgya is megváltozott. A gyerekek után Rose hízni kezdett. Vonásai eldurvultak, teste felduzzadt, megpuhult. A veszekedéseket már nehéz volt jóvátenni. Viszont gyakoribbá váltak: Az apaság John Bidlake idegeire ment. Művészete jó kifogásként kínálkozott, hogy elutazhassák Párizsba. Két hétre ment, és négy hónapig maradt. Visszatérte után a veszekedések folytatódtak. Rose-t most már őszintén utálta. És könnyen vigaszt talált a modelljeinél. Közben komolyabb szerelmi ügye is akadt egy férjes asszonnyal, aki arcképét festette vele. Otthoni élete maga volt a sivár unalom, veszekedésekkel tarkítva. Egy szokatlanul heves összecsapás után Rose fogta magát, és hazament a szüleihez. Gyermekait is magával vitte; John Bidlake őszintén örült, hogy megszabadult tőlük. A nagyobbik bömbölő pelenkapiszkítóból ősz bajszos, hatalmas, katonás úriember lett. És a másik meghalt gyomorrákban. Huszonöt éves koruk óta egyiket se látta. A fiúk anyjukhoz húztak, aki szintén halott már, tizenöt éve fekszik a Ibidben.

Aki egyszer megégette magát, fél a tüztől. Válás után John Bidlake megfogadta: soha többé nem házasodik. De ha valaki kétségbeesetten beleszeret egy jó családból való erényes úrilányba, mi egyebet tehetne? Megnősült, és az a rövid két esztendő Isabellel élete legérdekesebb, legszebb, legboldogabb ideje lett. Azután Isabel meghalt gyerekszülésben, értelmetlenül. Mindent elkövetett, hogy ne gondoljon Isabelre. Az emlékezés túl nagy fájdalmat okozott. Felidézett képe és az emlékezés pillanata között az idő és az elszakadás mélyebb szakadéka tátongott, mint a jelent a múlttól elválasztó bármely határ. És minden jelen elhalványult a múlt mellett, amit Isabellel töltött. Halála pedig szörnyű emlékeztető lett a jövőre. Sohasem beszélt róla, mindent, ami rá emlékeztetett - leveleit, könyveit, szobája bútorát -, mindent megsemmisített, vagy eladott. Az *itten* és a *moston* kívül semmiről sem kívánt tudni, úgy akart élni, mint aki éppen

most lépett a világba, elhivatottan az örökkévalóságra. Bár óvakodott emlékezni, emlékei azért tovább éltek benne; bár elpusztultak Isabel dolgai, a tárgyak, melyek körülvették, a véletlen emlékeztetők ellen nem védekezhetett. Ma este a véletlen sok hézagot talált védelmi rendszerén. A legtágabb rést Elinor levele ütötte. Karosszékebe süssedve sokáig, mozdulatlanul ült John Bidlake.

*

Polly Logan a tükör előtt ült. Fésülködött. Hajából apró, finom elektromos szikrák pattantak. - Kicsi ütközet, pici szikrázás, iciri-piciri szellemek lövöldözése. Pindurka szellemek pindurka csatája, csattogó háborús danája.

Polly monoton zengéssel ejtette a szavakat, úgy, mintha nagy hallgatóság előtt szavalna.

Gyöngéden elidőzött egy-egy vesszőnél, csattogtatta a cs-eket, sziszegte az sz-eket, mint méh zümmögte az r-eket, a hosszú magánhangzókat elnyújtotta, a rövideket megkerekítette.

„Szellempuskák szellemropogása, i-ci-ri-pi-ci-ri ágyúdörrenés.“ Angyali szavak! Különös kéjjel töltötte el a szavak görgetése, hozzáértő, egyenesen ínyenc élvezettel figyelte, amint a dörömbölő szótagokat elnyelte a csönd. Polly nagyon szeretett önmagával beszélgetni.

Gyerekes szokás volt, de ragaszkodott hozzá. - De ha engem mulattat - vetette ellen, mikor kinevették érte -, miért ne beszéljek? Nem ártok vele senkinek.

Nem hagyta, hogy kedvteléséről mások nevetése leszoktassa.

- Villanyos, villanyos - hangja drámai suttogásba halkult -, villanyozó csatákon magamat ajánlom. Jaj! - Afésű beleakadt összekuszált hajába. A tükörhöz hajolt, hogy jobban lássa, mit csinál. Közeledett tükörképéhez. - *Ma chère* - kiáltott föl egészen más hangon -, *tu as fair fatigue. Tu es vieille*. * Szégyelld magad. A te korodban. Cö-cö! - Nyelvével csettintett, és rosszállón ingatta fejét. - Nem, ez nem mehet így tovább. Pedig ma este egészen jól néztél ki. „Drágám, milyen angyalian festesz fehérben!“ - Mrs. Betterton fontoskodó hangját utánozta. - Neked is, még nagyon sokáig. Mit gondolsz, hatvanéves koromban belőlem is elefánt lesz? Véleményem szerint az ember örüljön még egy elefánt bókjának is. Ki a kicsit nem becsüli - zümmögte halkán -, az a nagyot nem érdemli! - Letette a fésűt, hevesen összerázkódott, és tenyerébe temette arcát. - Űristen! -Érezte, hogy elönti fejét a vér. - *A gaffe!* Az irtózatos, óriási balfogás! - Egyszerre lady Edward állt előtte. Persze mindent hallott. - Hogy is vetemedhettem ilyesmire, miért mondtam, hogy kanadai? - Polly felnyögött, fojtogatta a szégyen és a bűnbánat. - Most megkaptad, mert neked mindenáron valami okosat kell mondani. És még hozzá Norahra pazarolod a fantáziarohamaidat. *Norahra!* Ó, istenem, istenem! - Felugrott, pongyoláját derekán összefogta, és kisietett. Szaladt végig a folyosón, le a lépcsőn, anyja szobája felé. Mrs. Logan már lefeküdt, eloltotta a lámpát; Polly kinyitotta az ajtót, belépett a sötét szobába.

*Drágám - fáradtnak látszol. Öreg vagy.

- Anyám -szólította-, anyám! - Hangja sürgető és szenvedő volt.

- Mi az, mi történt? - kérdezte riadtan a sötétből Mrs. Logan. Felült, az ágya melletti villanykapcsoló után tapogatózott. - Mi van veled? - Felkattintotta az ágylámpát. - Mi van veled, drágám?

Polly az ágyra vetette magát, arcát anyja térdéhez szorította. - Ó, anyukám, ha tudnád, milyen borzasztó dolgot követtem el, hogy megsértettem lady Edwardot! Ha tudnád! Elfelejtettem elmondani.

Mrs. Logan szinte haragudott, hogy egy semmiségen így felindult. Ha az ember minden erejét összeszedi, hogy egy látszólag óriási súlyt fölemeljen, dühös, mikor kiderül, hogy a súlyzó papondekliből készült, és két ujjal feldobhatta volna. - Olyan fontos ez, hogy fölversz érte első álmomból? - kérdezte neheztelő hangon.

Polly fölnézett. - Bocsáss meg, anyám - rebegette bűnbánóan -, de ha tudnád, mit követtem el... Mrs. Logan akaratlanul elnevette magát.

- Nem tudtam volna elaludni, ha nem mondhatom el - folytatta Polly.
- És én ne aludjak, amíg te nem alszol. - Mrs. Logan igyekezett szigorú és gúnyos maradni. De a szeme, mosolya elárulta.
Polly megcsókolta anyja kezét. - Tudtam, hogy nem bánod, ha zavarlak.
- De bánom, nagyon is bánom.
- Engem úgyse tudsz becsapni - mondta Polly -, de most hadd mondok el a balfogásomat.
Mrs. Logan megadta magát sorsának, tréfásan felsóhajtott, szemét behunyta, mint akit meglepett az álmoság. Polly mesélt. Fél három elmúlt már, mire visszatért szobájába. Megbeszéltek nemcsak a balfogást és lady Edwardot, de az egész estélyt és mindenkit, aki ott volt. Többnyire Polly beszélt, és Mrs. Logan figyelt, nevetett, és nevetve csillapította lánya jókedvét, ha szertelenül túláradt.
- De Polly, Polly, igazán, ez már sok, hogy valaki olyan, mint egy elefánt.
- De Mrs. Betterton csakugyan olyan, mint egy elefánt - válaszolta Polly. - Szavamra olyan. - És túlzásból túlzásba esve, tragikusra színezett színpadai sottogással fűzte hozzá: - Az orra is olyan, mint egy ormány.
- De hiszen pisze orra van.
Polly még ijesztőbbeket sottogott: - Amputált ormány. Leharapták csecsemő korában. Mint a kiskutyák farkát.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Megbecsült vendégekre Sbisánál nem vonatkozott a záróra. A fennálló rendeletek ellenére maradhattak, ameddig akartak, mérgezhették magukat szeszes italokkal, amennyi beléjük fért, mulathattak a hajnali órákig. Éjfél után külön pincér szolgálta ki az érdekes, de törvénytípró vendégeket. Az öreg Sbis gondoskodott róla, hogy számára mindenesetre értékes vendégek legyenek. Az alkohol olcsóbb volt a Ritzben, mint Sbisánál.

Fél kettő körüljárt az idő. „Még csak fél kettő” - panaszkolta Lucy, mikor hárman kiléptek a vendéglőből.

- Fiatal az idő - vélekedett Spandrell is.

- Fiatal és elég értéktelen. Az éjszakák olyanok, mint az emberek: csak éretten kezdenek érdekesek lenni. Éjfél körül kamaszodnak. Valamivel egy után nagykorúak. Virágzásuk kettőtől fél háromig tart. Egy órával később az éjszakát is meglepi a kétségbeesés, éppúgy, mint a férfifaló nőket és a kapuzárás előtti férfiakat, akik vad tűzijátékokat rendeznek csak azért, hogy elhitessék magukkal: még nem öregek. Négy óra után megkezdődik a teljes bomlás. És a halál borzalmas. Hátborzongató, mikor felkel a nap, kiürültek az üvegek, a vágycsapatok utálatba fúltak, és hullákká változtak az emberek. Bevallom, nekem a haldoklási jelenet a gyöngém - fejezte be Spandrell.

- Mindjárt gondoltam - mondta Lucy.

- Mert kezdet és folytatás csak a vég fényében világosodik meg. Most éppen nagykorú lett az éjszaka. Még nem dőlt el, hogy milyen lesz a halála. És addig ne ítélkezzünk fölötte.

Walter tudta, hogyan fog meghalni az ő éjszakája: Marjorie könnyei és az ő bonyolult nyomorúsága, kétségbeesése közepette, öngyűlölete és Marjorie iránti gyűlölete robbanásában, akit azért gyűlöl, mert kegyetlen volt hozzá. Tudta, de nem akarta még magának se bevallani; arra sem akart gondolni, hogy fél kettő, és Marjorie ébren várja, szorong és töpreng, hogy miért nem jön már.

Öt perccel egy előtt Walter órájára nézett, és kijelentette, hogy mennie kell. Minek maradjon? Spandrell úgysem mozdul. Egy pillanatra sem maradhat egyedül Lucyval. Marjorie kínzásáért még ennyi mentsége sem maradt. Nem a boldogság reményében kínozza Marjorie-t,

ellenkezőleg, pusztán azért, hogy unatkozzék, rosszul érezze magát, szenvedjen, türelmetlen és nyomorult legyen.

- Most már igazán mennem kell - mondta, és felállt.

De Lucy tiltakozott, hízelgett, parancsolt. A végén ismét leült. Mindez több mint fél órája történt, most végre kint álltak a Soho téren, az éjszakában, mely - Lucy és Spandrell szerint - alighogy kezdetét vette.

Gondolom, ideje volna - mondta Spandrell Lucy-nak -, hogy egy kommunistát, egy forradalmárt láss.

Jobbat nem is ajánlhatott volna.

- Én is egy effajta klub tagja vagyok. - Spandrell felajánlotta, hogy beviszi őket a klubba. -

Remélem, a társadalom néhány ellensége még ott lézeng. - Megnyugtató sötétségben lépkedtek.

- Legtöbbjük rendes alak. Csak lehetetlenül gyerekes. Egyik-másik mintha őszintén hinné is, hogy a forradalom segíthet az embereken, hogy boldogabbak lesznek tőle. Bűbájos elképzelés, igazán megható. - Hangtalanul nevetett. - De én esztéta vagyok: dinamit a dinamitért.

- Minek a dinamit, ha nem hiszel az Utópiában?

- Minek? Hát nincs szemed?

Lucy körülnézett. - Nem látok semmi különösen félelmeteset.

- Adatott pedig nekik szem, hogy lássanak, de ők nem látnak. - Spandrell megállt, megfogta Lucy karját, másik kezével körülmutatott a téren. - Leszerelt konzervgyár, jelenleg táncterem; szülészeti klinika, Sbis: a *Who's Who* kiadóvállalata. Egykor - tette hozzá - Monmouth herceg palotája. Elképzelheted a szellemeket.

Mélyebb, istenibb kék sugallatára

Nemzéd őt atyja legnagyobb gyönyörben...

- és így tovább. Láttad Monmouth herceg képét? Kivégzése után az ágyon, állig betakarva, nem látszik, hol vágták át a nyakát. Ki is festette? Kneller vagy Lely? Monmouth és konzervsavanyúság, szülészeti és *Who's Who* és tánc és Sbis pezsgője – gondold át kissé, gondold egyszer végig.

- Gondolkozom, méghozzá erősen – mondta Lucy.

- És változatlanul azt kérdeled, mi értelme a dinamitnak?

Továbbmentek. A St. Gildes téren, egy kis ház kapuja előtt Spandrell megállt. – Várjatok egy pillanatig – mondta, és intett, hogy húzódjanak félre a sötétbe. Csöngetett. A kapu azonnal kinyílt. Rövid tanácskozás a homályban, aztán Spandrell megfordult, és hátraszólt a barátainak, hogy kövessék. Sötét hallon át mentek fel egy első emeleti, fényesen kivilágított szobába. A kandalló előtt ketten álltak: egy turbános indiai és egy vörös hajú, alacsony férfi. A léptek zajára megfordultak. A vörös hajú Illidge volt.

- Spandrell? Bidlake? – Homokszínű sápadt szemöldökét meglepetten felvonta. „És mit keres ez a nő itt?” – csodálkozott magában.

Lucy kinyújtott kézzel, ismerőst megillető, barátságos mosollyal közeledett. – Hisz mi régi ismerősök vagyunk – mondta.

Illidge, aki épp hidegen ellenségesre rendezte arcvonásait, azon kapta magát, hogy viszonozza Lucy mosolyát.

*

Autó fordult be az utcába. Hirtelen megtört a csönd. Marjorie összerezzen, felült az ágyban, figyelt. A motor zúgása egyre erősödött. Walter, biztos volt benne, érezte, Walter érkezett haza. Közelebb, még közelebb jött a gép... Jobbra, a ház melletti kis domb lábánál a sofőr csökkentette a sebességet, a motor úgy zümmögött, mint egy dühös darázs. Közelebb, még közelebb... - Félelem és feszültség kerítette hatalmába, test és szellem feszültsége. Levegő után kapkodott, szíve hevesen, összevissza vert... vert, vert, vert, aztán mintha kihagyott volna: nem

érezte a soron következő dobbanást, mintha csapóajtó nyílt volna alatta a semmibe, zuhanás, zuhanás az úrbe, ismerős borzalom - s a következő, elkésett dobbanással teste visszatért a szilárd földre. Közelebb, közelebb. Úgy kívánta, olyan kétségbeesetten kívánta Walter érkezését, hogy már-már remegett tőle. Rettegett saját érzéseitől, melyek majd megrohanják, ha Walter belép, ömlő könnyeitől, szemrehányásaitól, melyek akarata ellenére kitörnek. És mit fog mondani ő, mit tesz, mire gondol? Félt elképzelni is. A zúgás közeledett, éppen az ablak alá ért... továbbment, halkult. Pedig ő szüntelenül hitte, hogy Walter taxija. Visszafeküdt. Csak elaludnék. De éppen a fizikai félelem nem engedte aludni. Vére fülében kalapált. Bőre száraz és forró volt. Fájt a szeme. Hátán feküdt, nagyon csendesen, két karját mellén összefonva, úgy feküdt, mint halott asszonyok a ravatalon. - Álom, álom -suttogta, és elképzelte magát, amint elernyed, kisimul, alszik. Feszült idegei húrját hirtelen gonosz kéz pendítette meg. Végtagjainak izmai görcsösen rángatóztak, mintha szörnyű ijedség rázná. És a félelem fizikai reakciója maga után vont a rémület lelki élményét, sűrítette és erősítette boldogtalansága érzetét, ami mindig ott lappangott tudatos nyugalomkeresése mélyén. „Aludj, aludj, pihenj” - hiába minden, nem nyugszik meg, nem felejt, nem alszik. Megengedte, hogy szenvedése feltörjön tudata felszínére. „Miért kínoz, miért gyötör?” Az éjjeliszekrényen álló kis óra felé fordult. Világító mutatói háromnegyed hármat mutattak. Háromnegyed három. És Walter tudja, hogy ő sohasem alszik el, míg haza nem jön. - Tudja, hogy beteg vagyok - mondta hangosan. - Hát egy kicsit sem törődik velem?

Hirtelen új gondolat foglalkoztatta: „Hátha azt akarja, hogy meghaljak?” Meghaljak, ne legyek, többé ne lássam az arcát, itthagyjam annak a másíknak. Szemét könnyek öntötték el. Talán szántszándékkal meg akarja ölni. Nem betegsége ellenére bánik így vele, hanem éppen azért, mert beteg, mert annyit szenved. Céltudatosan kegyetlen. Reméli, akarja, hogy meghaljon. Meghaljon, és békén hagyja azzal a másíkkal. Arcát párnájába fúrta, és zokogott. Sose lássa viszont, soha többé.

Sötétség, magány, halál, örökig. Öröktől örökig. És mindennek a tetejében, az egész oly igazságtalan. Hát tehel ő róla, hogy nem öltözhet jól, hogy neki nem telik ruhákra?

„Ha én olyan ruhákat viselhetnék, mint az a másíki!” Chanel, Lanvin, Molyneux, Groult... a *Vogue* lapjai lebegtek szeme előtt. A Shaftesbury Avenue mellékutcájában, az egyik olyan olcsó-elegáns áruházban, ahol a kokottok veszik a ruháikat, már tizenhat guineáért kapott volna egy modellt. „Tetszik neki az a nő, mert mutatós. De ha nekem pénzem volna...” Igazságtalanság. Rajta áll bosszút, amiért nincs elég pénze. Megszenvedteti vele, hogy nem keres eleget, és nem tud neki szép ruhákat venni.

Azután meg a gyerek. Neki azért is fizetnie kell. Pedig a Walter gyereke. Unatkozik mellette, mert mindig fáradt és beteg. Nem szereti már. És ez a legnagyobb igazságtalanság.

Egy sejt szaporodni kezd, féreg lesz belőle, a féregből hal, a halból egy emlős magzata. Marjorie fáradt volt, émelygett. Tizenöt év múlva egy fiú konfirmál. A püspök teljes papi ornátusban, oly hatalmasan, mint egy tengerre szálló hajó, azt mondja: „Te, aki itt állasz, megismételed-e Isten színe és a gyülekezet előtt ama szent fogadalmat, amit mások tettek kereszttelődön, a nevedben?” És az exhal szenvedélyes hittel ráfelel: „Megismételem.”

Marjorie ezredszer kívánta, bár ne volna állapotos. Walternek most talán nem sikerül megölnie. De lehet, hogy úgysis, mindenképpen meghal. Belehal a szülésbe. Az orvos megmondta, nehezen fogja a világra hozni gyermekét. Szűk a medencéje. Ismét megjelent előtte a halál, mély verem képében tátongott a lába előtt.

A lakás külső ajtaját valaki óvatosan kinyitotta. Felriadt a zajra. Nyikorogtak a sarokvasak. Surranó léptek. Újabb nyikorgás, valaki a reteszt alig hallható kattanással a helyére tolta. Léptek. Újabb kattanás. A szobáikat elválasztó ajtó alatt sárga fénycsík jelent meg. Lefekszik anélkül, hogy jó éjszakát kívánna? Marjorie meg sem mozdult, remegő éberséggel, tágra nyitott szemmel figyelte a másik szobából átszűrődő zajokat és szíve gyors, rémült dobogását.

Walter ült az ágy szélén, a cipőjét fűzte ki. Azon tűnődött, miért nem jött haza három órával korábban? Miért ment el egyáltalán? A tömeget gyűlöli; az italt nem bírja; az állott levegő, rossz szagok, vendéglők füstje úgy tönkreteszi, mint valami rossz kábítószer. Oktalanul szenvedett. Kivéve azt a néhány kínosan feszült percet a taxiban, egész este nem maradt kettesben Lucyval. Az együtt töltött órák az unalom és türelmetlenség, a percről percre fokozódó kín végtelenbe nyúló órái voltak. A vágy és féltékenység kínját gyötrő büntudata növelte. A Sbisánál eltékozolt percek, minden perc, amit a forradalmárok közt töltöttek, vágya kielégülését késleltette, és növelte Marjorie szenvedését, egyben fokozta saját bánatát és szégyenét. Három óra is elmúlt, mire otthagyták a klubot. Elküldi-e Lucy végre Spandrellt, és megengedi, hogy hazakísérje? Beszédes, sokatmondó tekintettel figyelte Lucy-t. A szeme követelt, parancsolt.

- Otthon szendvics és ital vár ránk - mondta Lucy, amint az utcára értek.

- Rendkívül örvendetes hír - szólt Spandrell.

- Gyere, Walter drágal! - Lucy megfogta a kezét, és gyöngéden megszorította.

Walter tagadóan rázta a fejét. - Haza kell mennem. - Ha a boldogtalanság ölni tudna, azonmód meghalt volna az utcán.

- Nem hagyatsz cserben éppen most - tiltakozott Lucy -, ha már eddig velünk tartottál. Gyere, tarts ki végig - húzta kezénél fogva.

Nem, nem! - Pedig amit Lucy mondott, igaz volt. Marjorie-t úgyse keserítheti el már mélyebben. „Ha nem volna - gondolta -, ha meghalna... koraszülés, vérmérgezés...”

Spandrell az órájára pillantott. - Fél négy. A halálhörgés hamarosan megkezdődik. - Walter döbbenetesen figyelt: gondolatolvasó ez az ember? - „*Munie des comforts de notre sainte religion.*”

Walter, a te helyed az ágya mellett van. Csak nem engeded, hogy úgy haljon meg az éjszaka, mint a kutya az árokban?

Mint a kutya az árokban. Szörnyű szavak, fölötte ítékeznek. - Mennem kell. - Szilárd elhatározása három órát elkésett. Otthagytá őket. Az Oxford Streeten talált egy taxit. Abban a hiú reményben, hogy észrevétlenül besurranhat a lakásba, a kocsit a Chalk Farm-megállónál kifizette, és az utolsó kétszáz métert a házig, ahol Marjorie-val a két felső emeletet bérelték, gyalog tette meg. Olyan óvatosan nyitotta ki az ajtót, úgy lopózott fel az emeletre, mint egy gyilkos. Marjorie szobájából nesz se szűrődött ki. Úgy vetkőzött le, úgy mosdott meg, mintha veszélyes dolgot művelne. Lefeküdt, eloltotta a villanyt. Sötétség, néma csend. Megmenekült.

- Walter!

Hangjában meglepetést színelve, olyan érzéssel válaszolt, mint a halálraítélt, akiért kivégzése reggelén eljön a foglár. - Még ébren vagy, Marjorie? - Fölkelt, és úgy ment át a másik szobába, mint siralomházból a vérpadra.

- Azt akarod, hogy meghaljak, Walter?

Mint a kutya az árokban, egyedül. Át akarta ölelni, de Marjorie ellökte magától. Bánata hirtelen haraggá, szerelme ellenséges indulattá, valamiféle gyűlöletté változott. - Legalább ne légy álnok még mindennek a tetejébe. Miért nem mondd ki nyíltan, hogy gyűlölsz, szabadulni szeretnél tőlem, hogy örülnél, ha meghalnék? Miért nem vagy becsületes, miért nem beszélsz őszintén?

- De miért mondjak olyasmit, ami nem igaz? - tiltakozott Walter.

- Talán azt akarod mondani, hogy szeretsz? - kérdezte gúnyosan.

Walter már-már hitte, amikor kimondta, és a maga módján igaz is volt:

- Igen, szeretlek, szeretlek. Az a másik ügy, az valamiféle örület. Nem akarom, de tenni sem tudok ellene. Ha tudnád, milyen nyomorultul éreztem magam, milyen elviselhetetlen vadállat vagyok. - Szavai mintha egyetlen fájdalmas kiáltásba sűrítették volna minden szenvedését, kielégítetlen vágyát, megbánását, a szégyent és önmegvetést. Szünetelt, és sajnálta magát a szenvedésért. - Ha tudnád, Marjorie! - Testében mintha hirtelen eltört volna valami. Egy láthatatlan kéz torkon ragadta, szemét elvakították a könnyek, és a lényé mélyén rejtőző független hatalom megrázta egész valóját, s akarata ellenére tompa, nem emberi kiáltást préselt

ki belőle.

Mikor Marjorie meghallotta a félelmetes zokogást maga mellett a sötétben, haragja hirtelen elszállt. Csak egyet tudott, hogy szereti Waltert, és Walter boldogtalan. Bánta haragját, keserű szavait.

- Walter, kedvesem... - Kinyújtotta kezét, és odahúzta maga mellé. És ő gyermeki ártatlansággal simult Marjorie vigasztaló ölelésébe.

*

- Jólesik kínozni? kérdezte Spandrell, útban a Charing Cross felé.

- Kicsodát? - csodálkozott Lucy. - Waltert? Hisz nem kínozom.

- Hát lefeküdtél vele? Lucy megrázta a fejét. - És még azt mondod, hogy nem kínozod. Szegény ördög!

- De miért tenném, ha nem kívánom?

- Csakugyan, miért? Közben persze ez a huzavona neki gyötrelm.

- Pedig szeretem - mondta Lucy -, jó pajtás. Persze túl fiatal, de különben igazán kifogástalan. És légy nyugodt, nem kínozom. Önmagát kínozza.

Spandrell kissé elhalasztotta nevetését, mert az utca végén meglátott egy taxit, és először annak fütttyentett. A kocs megfordult, és közvetlenül előttük megállt. Beszálltak. Spandrell még mindig hangtalanul nevetett. - Sebaj, csak azt kapja, amit megérdemel - hangzott a sötét sarokból, ahol elnyúlt. - Walter a gyilkosságra serkentő áldozat hamisítatlan típusa.

- Serkent a gyilkosságra?

- Minden gyilkossághoz két ember kell. Vannak született áldozatok, akik arra teremtek, hogy meggyilkolják őket, amint a gyilkosok arra születtek, hogy felakasszák őket. Rendeltetésük az arcukra van írva: egyikük tipikus áldozat, másikuk tipikus bűnöző. Walter kétségtelenül áldozat; egyenesen kíntásra ingerel.

- Szegény Walter!

- Emberi kötelességünk, hogy megadjuk neki a magáét.

- És miért nem az kötelességünk, hogy megkíméljük a szegény báránykát?

- Légy mindig a végzet eszköze. Walter nyilván pusztulásra született. Az embernek az a kötelessége, hogy segítsen beteljesíteni a sorsát. Amin te buzgón munkálkods is, ahogy örömmel látom.

- Mondtam már, hogy nem. Adj tüzet! - Spandrell gyufát gyújtott. Lucy vékony ajkai közt a cigarettával előrehajolt, és szinte fölitta a lángot. Spandrell ismerte a mozdulatot, ugyanezzel a gyors, kecses és mohó mozdulattal hajolt hozzá, hogy a csókjait föligya. És a közeledő arc, mely most a lángra figyelt, akkor a közeledő gyönyör belső világítását várta, leste. A sokféle érzést, gondolatot viszonylag kevés mozdulat kíséri; az álarc fél tucat fintorral kénytelen ezerféle tartalmat kifejezni. Lucy visszahúzódott. Spandrell a gyufát kidobta az ablakon. A vörös cigarettavég izzott, és elhamvadt a sötétben.

- Emlékszel, milyen különös volt Párizsban? - Még mindig Lucy mohón figyelő arcára gondolt. Valamikor, három éve, tán egy egész hónapig a szeretője volt.

- Emlékezetem szerint - bólintott Lucy -, amíg tartott, igazán kellemes volt, csak benned nem lehetett bízni, borzasztó állhatatlan voltál.

- Más szóval: nem csaptam akkora lármát, mint remélted, mikor odébbálltál Tom Trivettel.

- Hazudsz! - méltatlankodott Lucy. - Én még nem is álmodtam Tomról, és te már más után szaladgáltál.

- Nos, legyen kedved szerint. Ami ennél lényegesebb, az, hogy nem serkentettél kellőképpen gyilkolásra. - Lucyban semmi sincs az áldozatból. Még annyi sem - állapította meg gyakran Spandrell -, mint a nőkben általában. Férfi módra hajszoja az élvezeteket, elszántan, bűntudat nélkül, anélkül, hogy érzéseit és gondolatait a legkevésbé is belekeverné a dologba. Spandrell nem szerette, ha más a maga multságára felhasználja, sőt kihasználja. Ő akart kihasználni, de

Lucy esetében a rabszolgatartás még szóba sem jöhetett. - Olyan vagyok, mint te: áldozatokra van szükségem.

- Tán arra célszól, hogy én a bűnözők fajtájához tartozom?

- Azt hittem, Lucy drágám, hogy ebben már régen megegyeztünk!

- Életemben nem egyeztem meg soha semmiben senkivel. És nem is fogok. Legföljebb esetenként egy fél órára, hosszabb időre nem.

- Emlékszel Párizsban, *Chaumiére*-nél? A szomszéd asztalnál egy férfi festette a száját.

- Gyémánttal kirakott platina karkötőt viselt - bólított mosolyogva Lucy. - És te angyalnak vagy valami affélének nevezted engem!

- Rossz angyalnak - helyesbített Spandrell -, született rossz angyalnak.

- Intelligens ember létedre, Maurice, elég sok sületlenséget összebeszélsz. Te őszintén hiszed, hogy vannak jó és rossz dolgok?

Spandrell szájához emelte a kezét. - Drága Lucy - mondta -, nagyszerű nő vagy. Tehetségedet ne hevertesd parlagon. Te kipróbált, de jólelkű és hűséges parázna! - Ismét megcsókolta a kezét. -

Eredj, és teljesítsd a kötelességed. Ezután is, amint eddig teljesítetted. Ezt kéri tőled az ég.

- Csupán szórakozni szeretnék. De istenemre, nem nagyon sikerül. - Az autó megállt Lucy Bruton utcai háza előtt. Kilépett a kocsiból. - Várj, van nálam pénz. - Tízshillinges bankjegyet nyújtott a sofőrnek. Lucy ragaszkodott hozzá, hogy férfitársaságban lehetőleg ő fizessen.

Pénzével függetlenséget vásárolt, ha fizetett, úgy táncoltak, ahogy ő fütyölt. - S nem is nagyon segít senki a szórakozásban - folytatta, míg a kulccsal a záron babrált -, ti mind elképesztően unalmasak vagytok.

Az ebédlőben palackok, szendvicses és gyümölcsös tálak dús csendélete fogadta őket.

Tükörképük fantasztikusan, mint egy nem eukleidészi világban keringett a termoszhengerén.

Dewar professzor azért cseppfolyósította a hidrogént, hogy Lucy levesét melegen tarthassák a késő hajnali órákig. A tálaló fölött John Bidlake *Színház* -sorozatának egyik darabja függött. A képen ívelt erkélyrészlet, arcok lejtősen ereszkedő síkja, a kivilágított proscénium egy sarka látszott.

- Milyen jó ez a kép! mondta Spandrell, és beárnyékolta szemét, hogy jobban lássa.

Lucy nem reagált. Önmagát nézte egy régi, megszurkült tükörben.

- Mi lesz velem, ha megöregszem? - kérdezte hirtelen.

- Meghalni, az is egy lehetőség - javasolta Spandrell tele szájjal, miközben strasbourggi libamáj pástétomos szendvicset majszolt.

- Azt hiszem, a tudományra fanyalodom majd, mint az öreg. Valami olyan, hogy ember-zoológia nem létezik? Mert a békákat kissé unom. Apropos, békák! - tette hozzá. - Az a kis sárgarépa fejű ember, hogy is hívják? Az az Illidge határozottan tetszik nekem. Hogy gyűlöl bennünket a gazdagságunk miatt!

- Engem ne sorolj a gazdagok közé. Ha tudnád... -Spandrell megrázta fejét. „Remélem, hoz holnap valami pénzt, ha eljön“ - gondolta, mert eszébe jutott az üzenet, amit Lucy hozott az anyjától. És ő megírta, hogy az ügy sürgős.

- Szeretem az olyan embert, aki tud gyűlölni.

- Illidge aztán ért hozzá. Tele van elméletekkel, epével és irigységgel. Legszívesebben valamennyiőtöket a levegőbe röpítene.

- És miért nem teszi? Miért nem teszed meg te? Vagy nem ez a klubotok célja?

Spandrell vállat vont. - Elmélet és gyakorlat között, tudod, van azért némi különbség. Ugyanis egy militáns kommunista, aki tudományos materialista és az orosz forradalom híve, rendkívül furcsa elméleteket vall. Csak hallanád ifjú barátunkat, hogy szónokol a gyilkosságról! Leginkább persze a politikai gyilkosság érdeklí; de túlságos különbséget nem tesz a mesterség különböző ágai között. Szerinte az egyik gyilkosság éppolyan ártatlan és erkölcsileg éppolyan közömbös, mint a másik. Az emberi élet fontosságát túlértékeljük, csakis hiúságból. Az egyén semmi. A

természetet csak a fajta érdekli. És a többi és a többi. Furcsa -jegyezte meg Spandrell mintegy zárójelben -, hogy a művészet és politika legfrissebb vívmányai milyen elavultak, sőt primitívek! Az ifjú Illidge beszédében lord Tennyson *In Memorium*-ja keveredik egy mexikói indián és egy éppen ámokfutásra készülődő maláji szókészletével. Az élet és az egyén iránti kezdetleges, vad és állati közönyét elavult tudományos énekkel igazolja. Valóban nagyon furcsa!

- De miért elavult tudománnyal? Hiszen ő maga tudós...

- De kommunista is. Ami annyit jelent, hogy elkötelezte magát a tizenkilencedik századi materializmusnak. Mechanikus gondolkodás nélkül nem lehet az ember igazi kommunista. Hinnie kell, hogy az élet alapvető tényei a tér, idő és tömeg, s minden egyéb merő ostobaság, üres képzelgés; még hozzá többnyire burzsoá képzelgés. Szegény Illidge! Einstein és Eddington keserű gondot okoz neki. És hogy gyűlöli Henri Poincarét! Milyen dühös az öreg Machra! Akik aláaknázzák naiv hitét. Azt állítják, hogy a természet törvényei hasznos, de emberek gyártotta munkahipotézisek, hogy maga a tér, idő és tömeg, valamint Newton és követőinek egész világegyeteme egyszerűen saját találmány. Ez az egész gondolatmenet éppoly kimondhatatlanul ijesztő és fájdalmas Illidge számára, mint Jézus létének tagadása a keresztény szemében. Illidge tudós, de elvei harcra kényszerítik minden ötvenévesnél fiatalabb tudományos elmélet ellen. Izgalmasan nevetséges.

- Bizonyára - ásitott Lucy -, különösen annak, akit az elméletek érdekelnek. Engem nem.

- De engem igen - vágott vissza Spandrell -, éppen ezért nem is kérek bocsánatot. Ha viszont a gyakorlat jobban érdekel, szívesen szolgálok Illidge gyakorlati következetlenségének néhány példájával. Nemrégiben, egészen véletlenül, megtudtam, hogy meghatóan ragaszkodik a családjához. Eltartja az anyját, taníttatja az öccsét, hűgának esküvője alkalmából ötven fontot ajándékozott.

- Hát ez is hiba?

- Hiba? Undorítóan polgári! Elméletben semmi különbséget nem tesz anyja és bármely más idős asszony között. Tudja, hogy egy jól szervezett társadalomban már rég gázkamrába küldték volna a köszvénye miatt. Ennek ellenére hetenként nem tudom, mennyit küld neki, hogy haszontalan létét tovább vonzsolhassa. A minap az orrára koppintottam. Elpirult, szörnyű zavarba jött, mintha hamiskártyázáson csíptem volna. Hogy megrendült hitelét helyreállítsa, témát váltott, politikai gyilkosságokról kezdett beszélni, és csodálatos nyugalommal, fölényel, tudományos lendülettel méltatta annak előnyeit. Csak nevettem rajta. „Még megtörténhet - fenyegettem meg -, hogy egy szép napon szavadon foglak, és meghívlak egy kis gyilkolásra.“ Sőt mi több, tényleg meghívom.

- Kivéve, ha te is csak fecsegsz, mint a többiek.

- Kivéve - hagyta helyben Spandrell -, ha én is csak fecsegek.

- Értesíts, ha valaha abbaahagyod a locsogást, és teszel is valamit. Érdekes lesz.

- Halálos legalábbis.

- A halálos kimenetelű érdekesség voltaképpen a legérdekesebb - elmélkedett Lucy. - A közönséges, konvencionális érdekességváltozatokat unom már. Fiatalság a hajó tatján és élvezet a hajó farán. Hisz tudod. Ostoba és egyhangú. Úgy tűnik, az energia érvényesülési lehetősége napjainkban csekély. Azt hiszem, a múltban másképp volt.

- Erőszak is volt a szerelem mellett. Erre gondolsz?

- Igen - bólintott Lucy. - Az érdekes élet nem jelentett csupán... nem jelentett kizárólag szajhaságot, hogy kereken kimondjam.

- Ők a hatodik parancsolatot is megszegették. Manapság túl sok a rendőr.

- Túlontúl sok. Már a szempillák rebbenését is ellenőrzik. Pedig az embernek mindent ki kellene próbálnia.

- De ha mindaz, amit az ember megélhet, se nem jó, se nem rossz, mint a jelekből ítélve magad is érzed, akkor mi a célja az egésznek?

- A célja? Talán hogy mulatságos, izgalmas legyen.
- Sohasem igazán izgalmas az, amiről nem érzed, hogy rossz. - Idő és megszokás Spandrell szinte mindenik, valaha bűnösnek tartott tettéből kiszívta a rosszat. Lelkesedés nélkül követte már el őket, olyanformán, ahogy az ember a reggeli vonatra felszáll, hogy a városba jusson. - Vannak emberek - folytatta töprengő hangon, mint aki távoli, homályos érzéseit igyekszik megfogalmazni, vannak, akik a jóságot csak úgy érzékelik, ha vétenek ellene. - De ha a régi vétkek többé már nem vétkek, mi történjék akkor? A vita belül folyt. Egyetlen megoldás kínálkozik: új és egyre súlyosabb bűnök elkövetése; mindent ki kell próbálni, mint Lucy mondaná.
- Isten megismerésének egyik módja - összegezte lassan gondolatait - Isten tagadása.
- No de, drága Maurice! - tiltakozott Lucy.
- Máris abba hagyom - nevetett Spandrell. – Csak azt mondd meg nekem, hogy ha valóban csak egy „no de, drága Maurice“ (utánozta Lucy hangját) ügyről van szó, ha a jónak és a jóság ellen elkövetett véteknek egyaránt nem vagy a tudatában, akkor mire valók azok a bizonyos tapasztalatok, melyeket tilt a rendőrség?
- Kíváncsiság. Az ember unatkozik - vont a vállát Lucy.
- Sajnos, unatkozik - nevetett megint Spandrell -, és mégis azt ajánlom: suszter, maradj a kaptafánál!
- De mi az én kaptafám?
- Szerénységem tiltja, hogy... - vigyorgott Spandrell.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Walter a Fleet Street felé tartott. Nem éppen boldogan, de legalább nyugodt szívvel. Nyugodtan abban a tudatban, hogy minden elintéződött. Igen, mindent elrendeztek. Mindent - mert éjszaka az érzelmi viharzásban minden felszínre tört. Először: visszavonhatatlanul döntött, megígérte, hogy Marjorie és a saját érdekében soha többé nem találkozik Lucyval. Másodszor: minden estéjét Marjorie-val fogja tölteni. És végül: Burlap-tól fizetésemelést kér. Mintha még az idő is tudta volna, hogy minden elvégeztetett: a tartós fehér köd napja volt, oly áthatolhatatlanul nyugodt, hogy London minden zaja fölszívódott benne. Bár a forgalom nagy volt, minden rohant, dübörgött, de valahogy anélkül, hogy a nap lényegét, a nyugalmat és csöndet érintette volna. Minden elvégeztetett. A világ új életet kezd - talán nem túlságos elragadtatással, egyáltalán nem ragyogó kedvben, inkább megadással, elszánt nyugalomban, amit nem zavarhat meg semmi.

Walternek eszébe jutott a tegnapi esti kellemetlen jelenet: hűvös fogadtatásra készült a szerkesztőségben. Épp ellenkezőleg történt: Burlap a lehető legjobb hangulatban fogadta. Ő is visszaemlékezett a tegnapi estére, és igyekezett Walterrel elfeledtetni. „Öreg fiú“-nak szólította, barátságosan szorongatta a karját, székéből felnézett rá kifejezéstelen szemével, ami csak két lyuk volt a koponyáján belüli sötétség felé. Közben szája érzékenyen, finoman mosolygott. Walter viszonzta az „öreg fiút“ és a mosolyt, de kínosan érezte álnokságát. Burlap mindig így hatott rá, jelenlétében sohasé érezte magát egészen őszintének, becsületesnek. Nagyon kényelmetlen érzés volt. Burlap társaságában, furcsa módon, mindig hazug komédiás lett belőle. Minden, amit mondott, még ha legbensőbb meggyőződése volt is, valahogy hamisan hangzott.

- Tetszett a Rimbaud-cikked -jelentette ki Burlap; félmosolygott Walterre megdöntött forgószeke mélyéről, és még egyszer megszorította a karját.
- Örülök - nyugtázta Walter. Közben feszélyezte az az érzés, hogy a megjegyzés voltaképpen nem neki szólt, hanem Burlap tudata valamely más részének, mely azt suttozta: „mondj neki valami kedveset a cikkéről“, és Burlap tudatának egyik fele készséggel teljesítette a másik fél

kívánságát.

- Micsoda ember volt! - kiáltott fel Burlap. - Ő igazán hitt az életben!

Mióta Burlap átvette a *Literary World* szerkesztését, a lap vezércikke szinte hetenként kinyilatkoztatta, hogy az Életben hinni kell. Waltert, többek között, Burlap hite az életben is meglehetősen zavarba ejtette. Mit jelentenek a szavai? Halvány sejtelve sem volt róla, még ennyi idő után sem. Burlap sohasem magyarázta meg. Ösztönösen kellett volna megértenie, mert aki nem értette, az előbb-utóbb elkárhozik. Walter sejtette, hogy ő már elkárhozott. Első találkozását leendő főnökével sohasem fogja elfelejteni. „Úgy hallom, segédszerkesztőt keres“ mondta neki félénken. Burlap bólintott. „Igen, keresek.“ Vég nélküli, borzasztó csönd következett. Azután Burlap egyszerre ránézett üres szemével, és azt kérdezte: „Hisz maga az életben?“ Walter haja tövéig pirult, és igent intett. Az egyetlen lehetséges válasz volt. A szótlanság újabb sivatagja terült közéjük, azután Burlap megint ránézett. „Maga szűz?“ Walter még mélyebben elpirult, habozott, és végül megrázta a fejét. Csak jóval később jött rá, mégpedig Burlap egyik cikkéből, hogy főnöke Tolsztojt utánozza, aki „közvetlenül a nagy, az egyszerű alapigazságokra tört“ - mint Burlap jellemezte az Üdvhadsereg öreg vezérének lélekkel teli szemtelenkedéseit.

- Igen, Rimbaud csakugyan hitt az életben - egyezett bele Walter erőltetlően, és míg a szavakat morzsolta, úgy érezte, hogy kötelező kondoleáló levelet ír. Az Életbe vetett hitről legalább olyan nehéz volt beszélni, mint arról, hogy „mélységesen együtt érzek önnel gyászában“.

- Annyira hitt benne - folytatta Burlap lesütött szemmel (Walter nagy megkönnyebbülésére), és tűnődően ejtett szavaihoz lassan bólogatott -, oly mélyen hitt benne, hogy kész volt megválni tőle. Lemondását az irodalomról én önként vállalt áldozatként értelmezem. (Túl könnyen használja a nagy szavakat - gondolta Walter.) Ő, aki megmenteni akarta az életet, el kellett vesztse azt. (Ó, ó!) Kora legkiválóbb költőjének lenni, és tudva ezt, feladni a költészetet: nem egyéb, mint feladni az életet, hogy megmenthessük. Szerintem ez az igazi hit az életben. Oly erős hit, hogy bizvást elveszíthette az életet, mert tudta, hogy általa új, szebb életet nyer el. (Ennyire könnyen ment! Walter zavarban volt.) Élete tartalma misztikus szemlélődés és ösztönös beleérzés. Ő, ha tudnánk, hogy élt, és mit gondolt Afrikában, ha csak sejtethetnénk is!

- Fegyvereket csempészett Menelik császárnak - mondta ki Walter vakmerően. - És a leveleiből ítélve, főleg pénzkeresésen gondolkodott. Nyugodt életet akart biztosítani magának.

Negyvenezer frankot hordott az övében. Másfél stone* aranyat cipelt az ágyéka körül... Ha már aranyról beszélek, igazán szóba kell hoznom a fizetésemelést“, gondolta.

* Brit súlyegység = 6,35 kg

A Menelik-féle puskák és a negyvenezer frank említésére Burlap keresztényi megbocsátással mosolygott. -Hát komolyan hiszed, hogy szellemét a sivatagban fegyvercsempészes és pénzszerzés foglalkoztatta? A *Les Illuminations* szerzőjét?

Walter elpirult, mintha valami csúf vádaskodáson kapták volna. - Csak ezeket a tényeket ismerjük - mentegetőzött.

- De van mélyebb megérzés is, mely a tények mögé hatol. - Burlap saját véleményét mindig szívesen illette a „mélyebb megérzés“ elnevezéssel. - Az új életet valósította meg, a mennyek országáért küzdött.

- Ez is egy hipotézis - mondta Walter, és feszengve kívánta, bár Burlap sohase olvasta volna az Újtestamentumot.

- Számomra: a bizonyosság - hadakozott Burlap -, a teljes bizonyosság. - Minden szót külön hangsúlyozott, és mindenikhez hevesen ingatta fejét. - A teljes és tökéletes bizonyosság - ismételte, s addig hajtogatta a mondatot, míg önhipnózissal sikerült a meggyőződéséből hiányzó szenvedélyt felkorbácsolnia. - Teljes és tökéletes bizonyosság. Elhallgatott, de belül tovább korbácsolta misztikus dühét. Addig összpontosított Rimbaud-ra, míg ő maga Rimbaud lett. És akkor a kisördög hirtelen kidugta röhögő képét. „Másfél stone arany az ágyéka körül“ - suttozta.

Burlap új témával füstölte ki az ördögöt. - Láttad a recenzálásra váró könyveket? - kérdezte, és az asztal sarkán két halom könyvre mutatott. - Jelenkori irodalom mázsaszámra. - Humoros kétségbeesést színlelt. - Hát azok a szerzők sohase hagyják már abba? Ez betegség, ragály. Vérhas, amiben a bibliai szegény asszony is szenvedett, ha emlékszel rá.

Walter főleg arra emlékezett, hogy a tréfa Philip Quarlestól ered.

Burlap felállt, és lapozgatni kezdett a könyvekben. - Szegény kritikus! - mondta, és felsóhajtott. Szegény kritikus - erre a végszóra talán felkapcsolhatná kis beszédét a fizetésemelésről. Walter összeszedte magát, megkeményítette akaratát. - Azon gondolkoztam...

Ugyanakkor Burlap is belefogott a maga mondókájába. - Szólok Beatrice-nek, hogy jöjjön be. - Háromszor megnyomta a csengőt. - Bocsáss meg, mit mondtál az előbb?

- Semmit. - Az ügyet el kell halasztani. Igénye nem való a nyilvánosság elé. Különösen nem, ha Beatrice a nyilvánosság. Ördög vigye el Beatrice-t! - gondolta igaztalanul. - Ingyen vállalja a szerkesztőségi munkát. Rövid recenziókat ír fizetés nélkül. Miért teszi? Mert vagyona van, és imádja Burlapet.

Egy ízben Walter tréfásan panaszkodott neki a heti hat fontja miatt.

- A *World* megéri, hogy áldozatot hozzunk érte -koppintott az orrára Beatrice. - Végül is valamit tennünk kell, *felelősséggel* tartozunk az emberiségnek -visszhangozta tiszta, kopogó hangján, és Walter arra gondolt, milyen furcsán hangzanak Burlap keresztényi érvei: a *World* tesz valamit, tehát a *World*-öt támogatni kell.

Önként adódott volna a válasz: az ő vagyona kevés, jövedelméből nem tud megélni, és tetejébe nem szerelmes Burlapbe. De nem mondta ki, eltúrta a csipkelődést. Egy okkal több, hogy az ördög elvigye Beatrice-t!

Belépett. Takarosan, gömbölydeden. Csinos kis nő volt, nagyon egyenes derekú és hivatalos modorú. -Jó reggelt, Walter - mondta, és minden szava csontnyelű botként koppintott Walter körmére. Kissé kidülledt, fényes barna szemével tetőtől talpig végigvizsgálta. - Fáradtnak látszik. Olyan megviselt, mintha múlt éjszaka kirúgott volna a hámból. - Csípőcsípőcsóka. - Ugye, eltaláltam?

Walter elpirult. - Rosszul aludtam - dadogta, és elmélyedt az olvasásban.

Szétesztették a könyveket a különböző bírálók között: kis rakás a tudományok szakértőjének, másik az elismert metafizikusnak, egész tömeg a regényspecialistának. Legnagyobb halom a Szemét. A szemetet nem bírálták, legföljebb megemlítették a Jegyzetek rovatban.

- Ezt a Polinéziáról szóló könyvet neked adom, Walter- mondta Burlap nagylelkűen. - És ezt az új francia versantológiát is. Nem, helyesbíték, azt hiszem, erről magam írok majd. - Rendszerint úgy helyesbített, hogy a legérdekesebb könyveket megtartotta magának.

- *Szent Ferenc élete. Gyermekek számára átírta Bella Jukes.* Teológia vagy Szemét? - kérdezte Beatrice.

- Szemét - mondta Walter, aki a nő válla fölött belenézett a könyvbe.

- Én szívesen elfogadom ürügyként, hogy Szent Ferencről egy kis cikket írhattak - mondta Burlap. Szerkesztői munkája szüneteiben nagyobb tanulmányon dolgozott Szent Ferenc és a modern lélek címmel. Átvette a könyvecskét Beatrice-től, és hüvelykjével végigtapogatta lapjait.

- Szemétszerűség - ismerte el -, de miven rendkívüli emberről szól. Rendkívüli lényről! - Az önszuggesztívó kezdetét vette. Franciskánus állapotba korbácsolta magát.

- Rendkívüli! - kopogta ki Beatrice, és Burlapet nézte.

Walter kíváncsian figyelt. Beatrice magasztos eszméri és csipkedő libacsőre mintha két különböző emberhez tartozott volna; közöttük az egyetlen felfedezhető kapocs: Burlap. Vajon van-e belső, szerves kapcsolat is a kettő között?

- Milyen lenyűgöző teljesség! - szédítette magát tovább Burlap. Azután megrázta a fejét, felsóhajtott, igyekezett kijózanodni a délelőtti munkához.

Walter végre megtalálta az alkalmat, most a fizetéséről fog beszélni (de milyen szemérmesen, mennyi félszeg húzódozás után fogott bele), Burlap viszont bámulatos megértéssel fogadta a

kérését. - Tudom, öreg fiú - mondta, és kezét olyan mozdulattal tette Walter vállára mely őt kínosan emlékeztette egy hajdani iskolai előadásra. *A velencei kalmár*-ban Antoniót alakította, és az az undok nagyobbik Porter fiú Bassanio jelmezében rákényszerült, hogy barátságot színleljen iránta. - Tudom én, mi a nehéz élet. - Burlap halk nevetéssel jelezte, hogy ő tulajdonképpen a szegénység franciskánus szakértője, amit csak szerénységből nem hangoztat. - Én csak tudom, öreg fiú. - És valóban már szinte hitte is, hogy ő nem a *World* fizetett főszerkesztője és társtulajdonosa, hogy nem fektetett be egyetlen pennyt se a lapba, hanem évek óta heti két fonton él. - Bár fizethetnénk háromszor annyit, amennyit fizetünk, azt kívánom. Megérdemelnéd, öreg fiú. - És gyöngéden megveregette Walter vállát. Ő pedig bizonytalan, bocsánatkérő mormogást hallatott. Ez a kis vállveregetés - gondolta - a jel, belekezdhet a szavalásba:

*Megfertőzött juba vagyok a nyájnak,
Halálra szánt...*

- A kedvedért kívánom - folytatta Burlap, majd szemérmes kis nevetéssel hozzáfűzte, mint aki anyagiakban egy csónakon evez Walterrel: - s a magaméért is, hogy lapunk jobban menjen. Talán sikerülne is, ha rosszabbul írnál. - Kitüntető véleményét Burlap újabb barátságos mosollyal és vállveregetéssel húzta alá. Csak a szeme nem fejezett ki semmit. Tekintetük egy pillanatra találkozott, s Walterben az a furcsa érzés támadt, hogy azok a szemek nem is rá néznek, egyáltalán nem néznek semmire. - Túl jó a lapunk. És ez nagyrészt a te hibád. Istent és Mammont nem lehet egyszerre szolgálni.

- Természetesen nem - helyeselt Walter, de megint érezte, hogy ezek a nagy szavak túl könnyen csobognak.

- Bár lehetne! - mondta Burlap egyjátékos Szent Ferenc modorában, mintha kifigurázná saját elveit.

Walter vele nevetett, de vidámság nélkül. Azt kívánta, bár sohase ejtette volna ki a fizetés szót.

- Beszélek az érdekedben Mr. Chiversszel - mondta Burlap. Mr. Chivers a kiadóhivatal gazdasági igazgatója volt, és Burlap úgy használta fel saját céljaira, mint a római államférfiak az augurokat és jóslataikat saját politikájuk megvalósítására. Népszerűtlen döntéseit rendszerint Chivers úr számlájára írta, de a népszerű döntéseket kivétel nélkül a szőrös szívű gazdasági igazgató zsarnoksága elleni harcban vívta ki. Mr. Chivers a legkényelmesebb találmány volt. - Még ma délelőtt beszélek vele.

- Nem fontos.

- Ha emberileg lehetséges, valamit föltétlenül összekaparunk...

- Kérlek, ne fáradj. - Walter kifejezetten könyörgött, hogy ne adjanak neki többet. - Ismerem a lap helyzetét, a nehézségeket. Ne hidd, hogy én...

- De mi kihasználunk téged, Walter, egyenesen kiuzsorázunk. - Minél inkább tiltakozott Walter, annál nagylelkűbb lett Burlap. - Ne hidd, hogy én ezt nem tudom. Már régóta bánt.

Nemeslelkűsége terjedt, mint a ragály. Walter elhatározta hogy nem fogad el több pénzt, végképp eldöntötte, bár azt is pontosan tudta, hogy a lap kibírja a fizetésemelést. - Igazán, Burlap - már-már könyörgött -, hidd el, sokkal jobban szeretném, ha minden a régiben maradna. - És ekkor hirtelen Marjorie jutott eszébe. Milyen méltatlanul bánik vele! Saját kedvéért feláldozza Marjorie kényelmét. Mert ő utálja az alkudozást, gyűlöli egyrészt a harcot, másrészt az apró kegyek elfogadását, szegény Marjorie mondjon le az új ruháról és a második alkalmazottról.

Burlap azonban nem is hallotta a tiltakozását. Ragaszkodott a nagylelkűségéhez. - Azonnal megyek, és beszélek Chiversszel. Remélem, sikerül meggyőznöm, hogy évente legalább egy huszonötessel többet juttasson neked.

Évi huszonöt font. Az heti tíz shilling. Semmi. Marjorie azt mondta, legalább száz fontot követeljen. - Köszönöm - mondta, és megvetette magát, amiért kimondta.

- Tartok tőle, hogy nevetségesen kevés. Igazán nevetségesen...

„Ezt nekem kellett volna mondanom“ - gondolta Walter.

- Az ember szinte restelli még felajánlani is. De mi egyebet tehetünk?

„Az ember“ persze semmit sem tehet, azon egyszerű oknál fogva, mert „az ember“ személytelen, nem létezik.

Walter a háláról motyogott valamit. Megalázottnak érezte magát, és Marjorie-t hibáztatta érte.

Hetenként háromszor dolgozott bent a szerkesztőségben. Beatrice-szel ült egy szobában.

Burlap mint főszerkesztő külön szobát birtokolt. A Jegyzetek napja volt. Közöttük az asztalon ott magaslott a Szemét-rakás. Mindenik vett belőle. Irodalmi ünnepet ültek - a salak ünnepét.

Rossz regények, vacak versek, hülye filozófiai elmélkedések, lapos erkölcsprédikációk, jelentéktelen életrajzok, unalmas útleírások és olyan émelyítően álszent és közönségesen ostoba gyermekirodalom, hogy aki olvasta, az egész emberiség nevében szégyenkezett. A rakás pedig magas volt, és hétről hétre nőtt. Beatrice hangyaszorgalma és Walter gyors tájékozódása, ügyessége reménytelenül kevésnek bizonyult ahhoz, hogy az áradatnak gátat vessen. Mint „dögkeselyűk“ vetették magukat a munkába, mint „dögkeselyűk a Csönd Tornyában“ - mondogatta Walter. Ma reggel nagyon harapósan írt.

Walter a papíron mindent megvalósított, ami az életben nem sikerült neki. Epigrammatikusan csattanós kritikákat írt. Szegény komolykodó aggszüzek, akik Istenhez, a Szenvedélyhez és a Természet Szépségeihez intézték szívből fakadó verseiket, bizonyára vérig sértődtek, mikor elolvasták Walter könyörtelen becsméréseit. Oroszlánvadászok, akik oly őszintén élvezték afrikai útjukat, meg sem értették, hogyan nevezheti valaki egy ilyen érdekes esemény beszámolóját - unalmasnak. Fiatal regényírók, akik epikai koncepciójukat és stílusukat a legnagyobbak mintájára szabták, akik merészen feltárták leglényegük és nemi életük minden titkát - elámultak, megbántódtak és felháborodtak, hogy regényüknek nincsen szerkezete, stílusa modoros, a lélekrajz hamis, a konfliktus kiagyalt, melodramai. A rossz könyvet éppen olyan nehéz megírni, mint a jót, mindkettő őszintén a szerző lelkéből fakad. Csak a rossz író lelke - legalábbis művészi szempontból - alacsonyabb rendű, gyöngébb minőségű, őszintesége ha nem is mindig alapvetően értéktelen, mindenesetre érdektelenül megfogalmazott, és a mondanivalója kifejezésére fordított munka elpazarolt. A természet gyalázatosan igazságtalan. A tehetséget nem lehet műanyaggal pótolni. Szorgalom s az összes többi erény - hiábavaló. A Szemétbe merülve Walter dühösen nyírta a tehetségteleneket. A Szemét szerzői pedig szorgalmuk, becsületességük és derék írói szándékuk tudatában úgy érezték, hogy igazságtalanul, pimaszul elbántak velük.

Beatrice kritikai módszere egyszerű volt: minden műnél megpróbálta elmondani azt, amit elképzelése szerint Burlap mondott volna. A gyakorlatban: minden könyvet, ami véleménye szerint komolyan vette az életet és annak nagy kérdéseit, megdicsért, az ellenkezőket pedig sorban elítélte. Bailey *Festus*-át például Voltaire *Candide*-ja fölé helyezte volna, kivéve persze, ha Burlap vagy más hozzá hasonló tekintély előzőleg nem figyelmezteti, hogy a *Candide*-ot kötelessége szeretni. Mivel sohasem bírált egyebet, csak Szemetet, a kritikai éleslátás hiánya ez esetben igazán nem sokat számított.

Dolgoztak, ebédelni mentek, visszajöttek, és megint munkához láttak. Közben tizenegy új könyv érkezett.

- Úgy érzem magam, mint Bombayben a dögkeselyűk, ha a páriák közt járvány dühöng - mondta Walter.

Bombay és a páriák Elinort, a nővérét juttatták eszébe. Philip meg ő ma szállnak hajóra. Örült, hogy viszont fogja látni őket. Egyedül ővelük beszélhet bizalmasan magánügyeiről. Velük megvitathatja majd a problémáit. Megkönnyebbül, ha valakivel megosztja gondjait. Hirtelen felöltött benne: hiszen minden el van intézve, nincs több probléma. Egyáltalán semmi. Ekkor szólalt meg a telefon. Fölemelte a hallgatót, behallózott a készülékbe.

Lucy hangja válaszolt: - Te vagy az, Walter drága?

Ereje elszállt. Tudta, mi következik.

- Éppen most ébredtem fel - mondta Lucy. - Nagyon egyedül vagyok.

Hívta, jöjjön el teára. Walter visszautasította a meghívást. Akkor jöjjön később, tea után.

- Nem jöhetek - makacsolta meg magát Walter.

- Csacsiság. Hogyne jöhetnél!

- Lehetetlen.

- Miért?

- Dolgom van. Sok a munkám.

- De nem hat után. Ragaszkodom, hogy eljőjj.

Végtére is, gondolta, talán okosabb, ha elmegy, és személyesen közli az elhatározását.

- Soha nem bocsátom meg, ha nem jössz.

- Rendben van. Megpróbálom. Ha lehet, elmegyek. Walter letette a hallgatót.

- Hogy kellett magát. Nemet mond csak azért, hogy rábeszéljék - gúnyolódott Beatrice.

És amikor néhány perccel öt után azzal a kifogással indult el a szerkesztőségéből, hogy zárás előtt még be akar nézni a könyvtárba, Beatrice csípős jókívánságokkal bocsátotta útjára. - *Bon amusement!** - búcsúzott.

*Jó mulatást.

*

A főszerkesztői szobában Burlap leveleket diktált titkárnőjének. - Teljes tisztelettel és a többi - fejezte be az egyiket, és nyúlt a következő kézirat után. - Kedves Miss Saville - kezdte, de belenézett papírjaiba, és kijavította magát: - Nem, írja: Kedves Miss Romola Saville. Köszönöm sorait és a mellékelt kéziratot. - Szünetet tartott, hátradőlt székén, szemét lehunyta, gondolkodott. - Nem szokásom - folytatta végül halk, távoli hangon -, nem szokásom, hogy személyes hangú levéllel forduljak ismeretlen munkatársainkhoz. - Kinyitotta szemét, és tekintete az asztal fölött titkárnője sötéten csillogó, eleven tekintetével találkozott. Miss Cobbett szemében gúny bujkált. Szája sarkában alig észrevehető halvány kicsi mosoly remegett. Burlapet bosszantotta, de leplezte bosszúságát, változatlanul maga elé meredt, mintha Miss Cobbett jelen sem lenne, és ő szórakozottan egy bútordarabot bámulna. Cobbett kisasszony újra jegyzetfüzete fölé hajolt.

„Milyen közönséges - mondta magában -, milyen kimondhatatlanul utálatos!”

Miss Cobbett kis növésű, fekete hajú nő volt, felső ajka sarkain sötét pihe; keskeny, sápadt kis arcában barna szeme aránytalanul nagyinak látszott. Komor, szenvedélyes szempár, szinte mindig szemrehányó, kivéve, mikor a mélyén hirtelen fellobban a harag, vagy - mint most is - kigyúl a gúny. Joga volt szemrehányóan nézni a világra. Rosszul bánt vele a sors. Nagyon rosszul. Rendezett, jómódú környezetben született és nevelkedett, de apja halála után egyik napról a másikra kétségbeejtő szegénységbe került. Harry Markham menyasszonya lett. Az új élet új örömeit ígért. Kitért a világháború. Harry önként jelentkezett, és elesett. Halála Cobbett kisasszonyt életfogytiglani gép- és gyorsírásra ítélte. Harry volt az egyetlen férfi, aki valaha is szerette, aki ennek a szerelemnek minden kockázatát hajlandó lett volna vállalni.

Mások nyugtalanítóknak, túl hevesnek, szenvedélyesnek és túlságosan komolynak találták.

Halálosan komolyan vett mindent. Társaságában a fiatal emberek feszengtek, ostobának érezték magukat. És úgy álltak bosszút, hogy kinevették: mert nincs humorérzéke, fontoskodik, és - ahogy múlt az idő - mert vénleány, aki férjet akar fogni. Azt mondták, olyan, mint egy boszorkány. Gyakran volt szerelmes, forrón, reménytelen szenvedéllyel. A férfiak vagy nem vették észre, vagy ha észrevették, gyorsan elmenekültek, esetleg gúnyolódtak; vagy ami még rosszabb, leereszkedően szívélyeskedtek, mint valami szegény hibbant teremtéssel, aki bár bosszantóan unalmas, de megérdemli, hogy jóindulattal kezeljék. Ethel Cobbettnek bőven volt oka, hogy szemrehányó tekintettel nézzen a világra.

Burlappal úgy találkozott, hogy kislány korában, még a tehetős években, együtt járt iskolába Susan Paleyvel, Burlap későbbi feleségével. Mikor Susan meghalt, és Burlap az elvesztése fölött érzett vagy legalábbis hangoztatott fájdalmát fenéig kiaknázza egy, még a szokásosan személyes hangú cikkeinél is kínosabban személyes hangú cikksorozatban, ami egyébként újságírói sikerének titka volt (mert a nagyközönség falánk kannibálétvággal habzsolja a magánügyeket) - ebben az időben Ethel kondoleáló levelében hosszan beszámolt arról is, hogy milyen volt Susan kislány korában. Postafordultával megrendült és megrendítő válasz érkezett. „Köszönöm, köszönöm az emlékeit. Mindig éreztem, hogy a *legigazibb* Susan: a kislány, aki oly épen és szépen megmaradt a nőben is, élete végéig; a bájos gyermek, aki változatlanul együtt haladt az időben növekedő Susannal, és végig ott rejtőzött fizikai lényében. Szíve mélyén, biztosan tudom, sohasem hitt egészen idővel immár felnőtt önmagában; sohasem verte ki a fejéből, hogy ő kislány, aki csak játssza a felnőttet.“ És így tovább. Oldalakon át kissé hisztérikus líraisággal áradozott a halott gyerekasszonyról. A levél anyagának jó részét azután beépítette következő heti cikkébe Mert övék a mennyek országa címmel. Néhány nappal később leutazott Birminghambe, hogy találkozzék a nővel, aki személyesen ismerte a legigazibb Susant, mikor még az idő rendjén, testben és lélekben egyaránt gyermek volt. Kölcsönösen kedvező benyomást nyertek egymásról. Ethel élete keserűen, szemrehányások között morzsolódott sivár szállásán és a biztosítótársaság irodájában, ahol dolgozott. Számára Burlap levele, majd személyes megjelenése nagy, csodálatos esemény volt. Egy valóságos író, férfi, akinek esze és lelke van. Burlap pedig önfeláldozással elnyert akkori állapotában bármely nőt szeretett volna, aki Susan gyermekkoráról mesél neki, s akinek melegen anyás együttérzésébe - még maga is szinte gyermek -, mint pehelyvankosok közé, kéjesen belesüppedhetett. Ethel Cobbett nem csupán megértő lélek és Susan barátnője volt, hanem intelligens is, komolyan művelt, aki csodálta őt. Első benyomásra igazán megnyerő.

Burlap siralmas állapotba hergelte bele magát, zokogott, kínozza a lelkiismeret, hogy soha, soha többé nem kérhet bocsánatot Susantól mindazért, amit elkövetett ellene, a kegyetlen szavakért, melyeket valaha kiejtett. Töredelmesen, a bűnbánat gyötrelmei között bevallotta, hogy egyszer még meg is csalta. Újraélte veszekedéseiket. Hiába, Susan halott, többé nem könyöröghet bocsánatáért. Soha, soha többé. Ethel megrendült. Senki -gondolta-, vele senki sem fog így törődni, ha meghal. De ha az ember meghalt, nem is olyan fontos, hogy törődjenek vele, sokkal fontosabb, hogy az ember még életében megkapja a szerető gondoskodást. Burlap a veszteség és a gyász gondolatára összpontosított teljes figyelemmel olyan gyötrelmet korbácsolt fel magában, mely sehogy sem állt arányban, még csak nem is hasonlított az élő Susanhoz fűződő szerelméhez. Loyola minden jezsuita novíciusnak előírta a magányos lelkigyakorlatok egész sorát, hogy azon keresztül közelítsék meg Krisztus szenvedéseit. Néhány napi effajta, böjttel egybekapcsolt elmélyedés elég volt ahhoz, hogy a novícius képzeletében misztikus, személyes és eleven kapcsolat keletkezzék a Megváltó igazi lényével és szenvedéseivel. Burlap ugyanezt az eljárást követte; csak ahelyett, hogy Jézusra vagy akár Susanra gondolt volna, önnön személyére koncentrált, a maga szenvedésébe, magányába merült alá. Az eredmény nem váratott magára. Néhány napi kitartó szellemi onánia után elnyerte jutalmát: saját egyedülálló és hasonlíthatatlan szálnalmasságának misztikus felismerését. Apokaliptikus látomásban - mint a biblia megpróbáltatott embere - jelent meg önmaga előtt. Burlap ajkáról és tollából állandóan csörgedeztek az Újtestamentum igéi. „Mindenikünk, férfi és asszony egyaránt - írta - megadással viseli a saját Keresztjét. Valamennyiünkre erőnk és önnön tökéletesedésünk arányában méretett ki a szenvedés.“ Meghitt, családi hangnemben beszélt a kínok kertjéről és kelyheiről. Látomása a szívét tépte, elborította az önsajnálat. De a krisztusi Burlap szenvedéseire szegény Susannak vajmi kevés köze volt. Szerelme az élő Susan iránt ugyanúgy öngerjesztéssel és önfelszólással működött, mint halála fölött érzett bánata. Nem Susant szerette, hanem a róla alkotott képet és a szerelem eszményét, amire - klasszikus jezsuita modorban - addig

koncentrált, amíg képei hallucinációs valósággá váltak. Saját agyszüleménye iránti lángolása, szenvedélye a szenvedélyért, a szerelem szerelme, amit nehezen bár, de kisajtolta tudata mélységeiből, meggyőzte Susant, hogy jól képzei, mindennek valamelyes köze van hozzá. Burlap érzelmeiben azt szerette a leginkább, hogy olyan „tisza“, nem férfias jellegűek. Úgy lángolt érte, mint gyermek az anyjáért. (Némileg vérfertőző gyermek ugyan, de milyen gyöngéden, milyen finoman vérfertőző a kis Oedipus!) Burlap szerelme gyermeki és egyben anyai volt, szenvedélye valahogy észrevétlenül fészkelte be magát. A kényes, törekeny, nem egészen élő s éppen ezért nem is egészen felnőtt, szüntelenül kiskorú Susan úgy imádta férjét, mint felsőbbrendű, már-már szent szeretőt. Cserébe Burlap imádta a maga agyszüleményét, imádta önmagát imádni való férjiségében. A házasság dicséretét időnként lírai hangvétellű cikkekben zengte el. Mindazonáltal gyakran hűtlenkedett. De olyan tiszta, gyermeki és plátói szellemben hált a nővel, hogy sem az érdekelt, sem ő nem érezte a történeteket összefekvésnek. Élete Susannal az érzelmek skálájának minden változatán végigjátszott. Néha addig-addig rágódott valami sértésen, amíg belekábult a harag és féltékenység szenvedélyébe. Máskor tulajdon hibáin bánkódott, és eltöltötte az önmegsemmisítés alázatos vágya, vagy a vérfertőző imádat eksztázisában fetrengett az anyagyermek-feleség lába előtt, akivel a valóságos Susant önkényesen azonosította. És néha azután - szegény Susan számára eléggé nyugtalanítóan - hirtelen valaki egészen mássá változott, érzelmi háborgását furcsán cinikus kis nevetéssel kettévágta, és mintha belül azt énekelte volna: „Ejhaj, fene bánja, ejhaj, vigye kánya!“ Furcsa hangulatait, miután ismét visszarázta magát érzelmi átszellemültségébe, így jellemezte: „Az ördög az emberben“; és a Vén Tengerész szavait idézte arról a gonosz suttogásról, mely száraz homokká porlasztja a szíveket. „Az ördög az emberben...“ Vagy talán az lett volna a valódi Burlap, az igazi Burlap, aki egy pillanatra belefáradt a képmutatásba, olyan érzések közlésébe, melyeket igazán nem érez, és fogta magát, s elment egy kicsit vakációzni?

Susan meghalt. A hosszas és szenvedélyes bánatot, amit Burlap ezután táplált, legalább ugyanarra a fokra hevítette volna Susan életében is, ha történetesen akkor képzei el, hogy felesége halott, ő pedig magányos és elhagyatott. Ethelt meghatotta Burlap érzelmeinek ereje, de lehet, hogy csak érzelmeinek hangos és átható kifejezése tévesztette meg. Azt hitte, hogy Burlapet a gyász testben és lélekben összetörte. Vértelt érte a szíve. Együttérzésétől bátorítva Burlap a megbánás orgiáját ülte. Annál élesebben kínoztatta a megbánás, minél meddőbbnek tűnt. Alámerült a bűnbánatban, mely annál győtrőbb lett, minél inkább elkésett; fölösleges vallomásokba és önostorozásokba bocsátkozott. Az érzések nem különálló egységek, melyek a tudat többi részétől függetlenül válthatók ki. Ha az ember érzelmileg túlbuzgó az egyik irányba, túlbuzgó lesz a másik irányba is. Burlap gyászában nagylelkűvé nemesedett, önsajnálata megkönnyítette, hogy keresztényi legyen mások iránt is.

- Maga is boldogtalan - mondta Ethelnek -, látom.

És ő nem tagadta. Elmondta, mennyire gyűlöli a munkáját, gyűlöli a várost, ahol él, gyűlöli maga körül az embereket. Elmondta egész szomorú élettörténetét. Burlap pedig köpülni kezdte részvéte vaját. - De mit számít az én kis nyomorúságom a maga nagy szenvedéséhez viszonyítva? - tiltakozott Ethel, mert megint észébejutott Burlap hatalmas jalkiáltása. Ő viszont a szenvedés szabadkőművességéről beszélt, és megszedülve önnön nagylelkűségének víziójától, felajánlotta Miss Cobbettnek egy titkárnői állást. Bár London és a *Literary World* sokkal kívánatosabbnak tűnt, mint Birmingham és a biztosítási ügynökség, Ethel mégis habozott. Munkája unalmas, de állása biztos, állandó és nyugdíjas. A nemes indulatok következő és még robbantóbb rohamában Burlap garantálta az összes lehető előnyöket és a véglegességét. Elöntötte a jóság.

Miss Cobbett végül engedett: elfogadta ajánlatát. Megérkezett Londonba. Ha Burlap azt remélte, hogy fokozatosan és szinte észrevétlenül becsúszik Ethel ágyába, hát csalódott. A

megettört szívű, vigasztalásra szoruló gyermek vigasztalóját szívesen becsalogatta volna egy igazán átszellemült, plátóian gyöngéd és bűbájos íncesztusba. De Ethel Cobbett még elképzelni sem tudott effélét, ilyen gondolat meg sem fordult sohasem a fejében. Az elvek asszonya volt, erkölcsi hűségében ugyanolyan heves és szenvedélyes, mint szerelmében.

Burlap bánatát komolyan, betű szerint vette. Mikor könnyek között megállapodtak, hogy szegény Susan tiszteletére valamiféle magán-vallásgyakorlatot teremtenek, hogy emlékére oltárt emelnek lelkükben, és azt állandóan feldíszítik, kivilágítják - Ethel biztos volt benne, hogy hiszik is, amit mondanak. Ő mindenképpen hitte. És eszébe sem jutott, hogy Burlap nem hiszi. Éppen ezért későbbi viselkedése meglepte, majd megijesztette. Ez volna az a férfi - kérdezte magától, míg figyelte, hogy tobzódik Burlap a plátóinak nevezett, hazug és túlságosan átszellemült szerelmek között -, ez volna az a férfi, aki megesküdt, hogy szegény kis Susan oltára előtt soha nem hunyhat ki a fényt? Rosszallása meglátszott rajta, és szavakban is kifejezte. Burlap átkozta ostobaságát, hogy elcsalta a nőt a biztosítási vállalatától, és még ráduplázott a hülyeséggel, hogy állandó állást ígért neki. Bár menne el önszántából! Igyekezett, amennyire tőle telt, megkeseríteni Ethel életét; hideg, fölényes személytelenséggel kezelte, mintha nem is ember, csupán levelek lejegyzésére, cikkek másolására szolgáló gép volna. Ethel Cobbett azonban makacsul ragaszkodott az állásához. Immáron tizennyolc hónapja ragaszkodott hozzá, és a legcsekélyebb jel sem utalt arra, hogy meg akarna válni tőle. Elviselhetetlen volt, nem mehetett így tovább. De hogy vessen véget az egésznek? Jogilag természetesen nem kötelezte őt semmi, írásban nem fektettek le semmit. Örökké nem kell itt tartania. És ha sor kerülne a legrosszabbra...

Ethel Cobbett pillantását, az alig észrevehető gúnymosolyt Burlap jeges közönnyel mellőzte, és tovább diktált. Az ember méltóságán aluli, hogy gépekre figyeljen. A gépeket csak használja. Ez az ügy mégse, sehogy se mehet így tovább.

- Nem szokásom, hogy személyes hangú levéllel forduljak ismeretlen munkatársainkhoz - ismételte meg szilárd, elszánt hangon -, de nem mondhatok le arról, hogy ne mondjam meg önnek... nem, nem... hogy ne köszönjem meg önnek azt a nagy örömet, amit verseivel szerzett nekem. Írásainak lírai frissége, szenvedélyes őszintesége, féktelen, csaknem vad ragyogása üdítő meglepetésként hatott rám. A szerkesztő annyi rossz irodalmon kénytelen átrágni magát, hogy szinte meghatottan hálás azoknak, akik... nem, írja: hálás az értékes és kivételes szellemeknek, akik aranyat kínálnak neki a szokásos salak helyett. Köszönöm a... - megint papírjaiba mélyedt - „Szerelem a Csalitban“ és a „Szenvedély Virágai“ ajándékát. Köszönöm szavai csillogó és viharzó felszínét. És köszönöm azt az érzékenységet... nem: azt a remegő szenzibilitást, a szenvedés megértését, a forró átszellemültni tudást, amit csak a mélybe néző szem fedez fel a remegő felszín alatt. Mindkét versét azonnal a nyomdába adtam, és remélem, jövő hónap elején megjelennek.

Addig is, ha netán egyszer a Fleet Street környékén járna, nagyon megtisztelőnek érezném, ha fölkeresne, és személyesen tájékoztatna költői terveiről. Az irodalom szárnypróbálgatóit, még a tehetségeseket is, gyakran gátolják bizonyos anyagi nehézségek, amelyeket a tapasztalt szakmabeli esetleg elháríthat. Mint kritikus és szerkesztő egyik legszebb kiváltságomnak és kötelességemnek tartottam mindig, hogy az írói tehetségek útját egyengessem. Szolgáljon ez melegségemül, hogy ilyen hosszan írtam önnek. Köszönöm a bizalmát, és maradok kiváló tisztelettel..

Megint belenézett a gépírásos versekbe, itt-ott elolvasott egy-egy sort. Valódi tehetség - mondta magának többször is -, valódi tehetség. - De az „ördög az emberben“ azon morfondírozott, hogy milyen szókimondó ez a lány, nyilván temperamentumos, és tapasztalt már egy-két dolgot az életben. A lapokat a jobbján lévő kosárba dobta, és a bal oldali kosárból újabb levelet húzott elő.

- Nagytiszteletű James Hitchcock úrnak - diktálta -, Tuttleford, Wilts, lelkészlak. Tisztelt uram,

őszintén sajnálom, hogy nem használhatom az agglutináló nyelvek és a jelképes művészet agglutinatív kiméra-formái közötti összefüggésekről írott hosszú és nagyon érdekes cikkét. Helyszűke miatt...

*

Lucy fejét könyökére támasztva feküdt, és olvasott. Rózsaszínű pongyolájában olyan volt, mint valami vázában nyíló tulipán. Szürke heverőn feküdt, a falakat szürke selyemtapétával vonták be, a szőnyeg rózsaszínű. Még a papagáj is rózsaszínű és szürke volt aranyozott kalitkájában. Nyílt az ajtó.

- Walter kedves, végre! - Lucy eldobta a könyvet.

- Máris. Ha tudnád, mi mindent kellene elintéznem ahelyett, hogy idejövök. („Megígéred?” - kérdezte Marjorie. „Megígérem” - válaszolta. De ez a mindent lezáró, utolsó látogatás már nem számít.)

Széles dívány volt. Lucy a fal felé húzódott, hogy Walter melléje ülhessen. Piros törökös papucs lecsúszott a lábáról.

- Ez a kiállhatatlan pedikűrös nő - meztelen lábát kissé felemelte, hogy jobban lássa- mindig ezt a borzalmas vörös vacakot keni a körmömre. Mintha sebek lennének.

Walter hallgatott. Szíve hevesen vert. Lucy gardéniaillata úgy ölelte át, mintha egy test melegét az érzékiség más hullámhosszára hangolták volna át. Vannak forró és hideg, fojtogató és friss illatok. Lucy gardéniája tropikus, tikkasztó édességgel töltötte meg a torkát és tüdejét. A heverő szürke selymén lába virágszerű és gyöngéd volt, mint lótuszok gyöngéd, húsos bimbója. A lótuszok között sétáló indiai istennők lába maga is virág. Csöndben, de nem oktalanul, mint a jelentés nélküli pillanatok, elfolyt az idő. Mintha Walter szorongó szíve dobbanásról dobbanásra pumpálná az időt az élmények zárt medencéjébe, hogy a gát mögött egyre nőjön és emelkedjék, míg végül, hirtelen... Walter kinyújtotta kezét, és megfogta a meztelen lábat. A csöndben halmozódó pillanatok nyomása alatt átszakadt a gát. Ujjai ráfonódtak Lucy hosszú, keskeny lábfejeére. Ráhajolt, és megcsókolta.

- De Walter, drágám! - nevetett. - Miféle keleti szertartás!

Walter szótlanul letérdelt a dívány mellé, és Lucy fölé hajolt. Meg akarta csókolni. Közeledő arcán a kétségbeesés örülete feszült. Keze reszketett. Lucy tagadóan rázta fejét. Eltakarta arcát.

- Ne, ne!

- De miért ne?

- Nem szabad.

- Miért?

- Mert túlságosan komplikálná az életedet.

- Nem igaz! - mondta Walter. Nincs komplikáció, Marjorie sincs, nem létezik.

- Azonkívül én is vagyok. Mintha elfelejtenéd. És én nem akarom.

De Walter ajka lágy volt, keze gyengéd, csókjai és simogatása alatt verdesőn éledtek a gyönyör pillészárnýú sejtelméi. Lucy lehunyta szemét. Simogatása mint a méreg megmámorosította, és elkábította. Nem kell egyéb, csak elernyesztenie akaratát, és a méreg teljesen hatalmába keríti. Többé nem önmaga. Nem egyéb, mint a bőrén végigremegő gyönyör, ami a meleg úrt, a mélységes sötétséget zárja körül.

- Lucy! - Walter ajka megérezte, mint remeg, verdes a szempillája. Mellét simogatta. - Szerelmem. - Lucy mozdulatlanul, csukott szemmel feküdt.

Hirtelen éles sikítás hasított a csöndbe. Kirántotta őket az időtlenségből. Mintha közvetlen közelükben meggyilkoltak volna valakit, aki saját pusztulását kínosnak, de kissé tréfásnak is találta.

Lucy felkacagott. - Ez Polly.

Mindketten a kalitka felé fordultak. A madár fejét kissé félrebillentve, kerek, fekete szeme sarkából figyelte őket. S míg nézték, fénylő, kifejezéstelen szemére, mint átvonuló hályog,

pergamenszerű bőrréteg borult, és ismét eltűnt. A kedélyes mártír megismételte halálsikolyát.

- Takard le a kalitkát azzal a kendővel ott! - mondta Lucy.

Walter visszafordult, és megint haragosan csókolni kezdte. A papagáj ismét felvisított. Lucy még harsányabban nevetett.

- Hiába - fuldokolt -, nem hallgat el, míg nem takarod le.

Szavait a madár megerősítette a vidám haldoklás újabb sikolyával. Walter, mint akit bolonddá tettek, dühödten, sértetten felállt, és végigment a szobán. Közeledtére a madár izgatott táncba fogott ülőrúdján, taréja megnőtt, fején és nyakán a toll szálanként felemelkedett és szétnyílt, mint érett fenyőtobozon a pikkelyek. - Jó reggelt! - mondta mélyről jövő, hasbeszélő hangon.-Jó reggelt, néni, jó reggelt, néni, jó reggelt, néni... - Walter szétbontotta a rózsaszínű brokátterítőt - a kalitka közelében az asztalon feküdt - és elhallgattatta a szörnyeteget. Egy utolsó „jó reggelt, néni“ kiszűrődött még a terítő alól, azután csend lett.

- Szeret tréfálni - mondta Lucy, és az eltűnő papagáj után nézett. Aztán cigarettára gyújtott.

Walter nagy léptekkel visszament a heverőhöz, kivette Lucy ujjai közül a cigarettát, és szó nélkül a kandallóba dobta. Lucy felvonta szemöldökét, de még mielőtt szólhatott volna, Walter letérdelt melléje, és dühödten csókolni kezdte.

- Walter - tiltakozott -, ne! Mi történt veled? - Megpróbált kiszabadulni az ölelésből, de Walter meglepő erővel szorította magához. - Olyan vagy, mint egy vadállat. - Némán, állatian kívánta. - Walter! Megtiltom. - Abszurd ötlete támadt, nevetni kezdett. - Ha látnád magad. Hatalmas vigyor, premier plánban, mint a moziban.

De hasztalan csúfalkodott és tiltakozott. S vajon nem éppen azt kívánta-e, hogy hasztalan tiltakozzék? Miért ne adja oda magát? Önként. Megalázóbb, ha leteperi, kényszeríti, mintha maga választ. Akarata, büszkesége ellenállt, önnön vágyának is ellenállt. De végül is miért ne? Lehunyta szemét. S míg tétovázott, a körülmények döntöttek helyette: kopogtak az ajtón, Lucy kinyitotta a szemét. - Mindjárt azt mondom: szabad - suttopta.

Walter feltápáskodott. Másodszor kopogtak.

- Szabad!

Az ajtó kinyílt.

- Mr. Illidge szeretné tiszteletét tenni - mondta a szobalány.

Walter az ablaknál állt, és oly elmélyedten szemlélte a szemközti ház előtt álló bútorszállító kocsit, mintha a világon semmi egyéb nem érdekelné.

- Kérem - mondta Lucy.

Amint a szobalány mögött becsukódott az ajtó, Walter visszafordult. Arca nagyon sápadt volt, szája széle remegett.

- Teljesen kiment a fejemből - mondta Lucy -, hogy tegnap éjjel, illetve ma reggel meghívtam.

Walter megfordult, egyetlen szó nélkül végigment a szobán, felrántotta az ajtót, és kiment.

- Walter - kiáltott utána Lucy -, Walter!

Nem ment vissza.

A lépcsőn találkozott Illidge-zsel. Köszönését Walter bizonytalan morgással viszonzta, és továbbment. Nem tudott beszélni.

- Bidlake barátunk, úgy látszik, nagyon siet - mondta Illidge mindjárt az üdvözlés után.

Diadalittasan bizonyos volt benne, hogy a pasast ő kergette el.

Lucy figyelte arcán a győzelmet. Mint egy kis vörös kakas - gondolta. - Walter megfélekedett valamiről - mondta kitérően.

- Remélem, nem önmagáról? - kérdezte nyeglén Illidge. És mikor Lucy nevetett, nem annyira a szellemességen, mint inkább arckifejezése bamba férfiaságán, Illidge keble dagadozni kezdett az önbizalomtól és önelégültségtől. Olyan könnyű ez a nagyvilági élet, mint a kugli. Teljesen otthon érezte magát. Lábát elnyújtotta, és körülnézett a szobában. A mértéktartóan fényűző elegancia azonnal megnyerte tetszését. Kedvtelve szippantott egyet a jószagú levegőből.

- Mi van az alatt a titokzatos piros kendő alatt? -kérdezte, és a letakart kalitkára mutatott.
- Egy kakadu - felelte Lucy. - Azaz egy kukurikú -helyesbített, és egyszerre érthetetlen, nyugtalanító nevetésbe tört ki.

Vannak bevallható szenvedések, kínok, melyekre kifejezetten büszke lehet az ember. Elválásról, gyászról, bűntudatról, halálfélelelről sokat és ékesen beszélnek a költők. Ezek az érzések kivívták a világ rokonszenvét. De akadnak méltatlan gyötrelmek is, ugyanolyan nehezen elviselhetőek, mégis olyanok, melyekről a szenvedő nem beszélhet, nem mer beszélni. Ilyen például: a kielégítetlen vágy kínja. Ezt a súlyos szenvedést vitte magával Walter végig az utcán. Fájdalom, harag, csalódás, szegény, keserűség, minden együtt és egyszerre égett benne. Úgy érezte, lelke belepusztul a gyötrelembe. De szenvedésének oka nem vallható be, mert alantas, sőt nevetséges. Tétélezzük fel, hogy szembejön egy barátja, és megkérdezi, mitől olyan szerencsétlen a képe.

„Szeretkezni akartam egy nővel, és először megzavart egy kakadu sivalkodása, azután egy vendég érkezése.“

Hatalmas és csúfondáros nevetés lenne a válasz. Vallomásán klubdohányzóknak csámcsognának. Pedig akkor sem szenvedhetne kegyetlenebbül, ha az anyját veszítette volna el. Jó óra hosszat csak ment és ment az utcákon s a Regent Parkban. A fehér, párás délután fényei lassan elhalványultak; nyugodtabb lett. Lecke volt, gondolta, büntetés; megszegte az ígéretét. Saját és Marjorie érdekében: soha többé. Órájára pillantott, hét óra elmúlt már, hazafelé indult. Fáradtan és bűntudattal ért haza. Marjorie varrt. A lámpa fénye megvilágította keskeny, megviselt arcát. Ő is pongyolát viselt. Lila volt és rettenetes. Walter mindig tudta, hogy rossz az ízlése. A lakás úszott a vacsoraszagban. Utálta a konyhaszagot, mégis, egy okkal több a hűség. Kötelesség és becsület kérdése. Nincs joga Marjorie-t bántani, amiért jobban szereti a gardéniát, mint a kelkáposztát.

- Későn jössz - mondta Marjorie.

- Sok dolgom volt, és gyalog jöttem haza. - Ez legalább igaz. - Hogy érzed magad? - kezét Marjorie vállára tette, és fölémelkedett. Marjorie eldobta varrását, és mindkét karjával átölelte a nyakát. Milyen boldogság - gondolta -, hogy megint az övé! Ismét az övé! De amint hozzásimult, azonnal tudta, hogy ismét megcsalta. Elhúzódott.

- Walter, mit tettél?

A vér az arcába szökött, de igyekezett meglepetést színlelni. - Mit tettem? - kérdezte.

- Megint annál a nőnél voltál.

- De hát *miről* beszélsz? - Tudta, hogy minden hiába, mégis hazudott.

- Hiába hazudsz! - Marjorie hirtelen felugrott, varródobozát leverte, tartalma szétgurult a padlón. Észre sem vette. Keresztülröghant a szobán. - Eredj innen! - kiáltotta, mikor észrevette, hogy Walter követi. Walter vállat vont, engedelmeskedett. - Hogy tehetted? Hazajössz, és bűzlesz a parfümjétől. - Szóval a gardéniák. Milyen hülye volt, hogy erre nem gondolt...

- A tegnapi éjszakai fogadkozások után. Hogy is tehetted?

- Ha legalább engednéd, hogy megmagyarázzam - tiltakozott Walter az áldozat, a kétségbeesett áldozat hangján.

- Hogy megmagyarázd, miért hazudtál?! - mondta Marjorie keserűséggel. - Hogy megmagyarázd, miért szegted meg az ígéretedet?

Megvetéssel teli haragja Walterben is felfeszülő haragot ébresztett. - A pusztán tényeket akarom csak megmagyarázni - mondta kemény, veszedelmes udvariassággal. Milyen unalmas a jeleneteivel, a féltékenységgel! Maga az elviselhetetlen, a dühítő unalom!

- A pusztán hazudozást akarod folytatni - gúnyolódott Marjorie.

Walter megint vállat vont. - Ha te úgy akarod, hát legyen úgy - mondta udvariasan.

- Aljas hazug vagy... az vagy... semmi más! -Marjorie elfordult, arcát tenyerébe temette, és zokogott.

De WALTER-t nem hatotta meg. Rázkódó válla látványától csak idegesebb lett, és még inkább unatkozott. Hideg és fáradt dühvel nézte.

- Eridj innen - kiáltotta Marjorie könnyein keresztül-, menj! - Ne legyen itt, és ne lássa Walter, hogy sír, ne diadalmaskodjék fölötte. - Menj innét!

- Igazán azt akarod, hogy elmenjek? - kérdezte ugyanazzal a hűvös, vészes udvariassággal.

- Igen, eridj, eridj!

- Rendben van - válaszolta Walter. Kinyitotta az ajtót, és elment.

Camden Townban taxiba ült, és éppen idejében ért a Bruton Street-i villához, még elfogta a vacsorára induló Lucyt.

- Velem jössz - jelentette ki nagy nyugalommal.

- Sajnos már...

- Nem számít, velem jössz.

Lucy kíváncsian vizsgálgatta, Walter szeme pedig rebbenés nélkül, mosolyogva, a biztos diadal, a le nem győzhető erő kissé önmagát is mulattató, furcsa pillantásával viszonzta Lucy kíváncsi tekintetét. Lucy még sohasem látta ilyenek. -Jó, nem bánom - mondta végül, és csöngetett a szobalánynak. - Hívja fel lady Sturlettet, és közölje, hogy sajnálom, de nagyon fáj a fejem, ma este nem találkozhatunk. - A szobalány kiment.

- Nos, meg vagy elégedve velem ?

- Kezdek elégedett lenni.

- Csak kezdesz? - méltatlankodott Lucy játékosan. - Tetszik nekem határtalan szemtelenséged.

- Tudom, hogy tetszik - nevetett Walter. És igaza volt. Azon az éjszakán Lucy a szeretője lett.

*

Délután három-négy felé járt az idő. Spandrell éppen felkelt. Még meg sem borotválkozott. Pizsamája fölött durva barna szövetből készült hálóköntöst viselt, olyan volt benne, mint egy csuhás barát. (Szívesen övezte magát szerzetesi jegyekkel, szeretett az aszkétákra emlékeztetni. Kissé gyermekesen bár, de szerette megjátszani az ördögi remetét.) Megtöltötte a teáskannát, és várta, hogy felforrjon a víz. Hihetetlen sokáig tartott. Szája száraz volt, és olyan ízű, mintha forró fém gőzölné benne. A szesz érezte szokásos hatását.

„Mint a szép híves patakra a szarvas kívánczik -mondta magának-, lelkem úgy óhajt... Ez a másnapos szomjúság! Kár, hogy az isteni kegyelmet nem lehet úgy palackozni, mint a gyógyvizeket.“

Az ablakhoz lépett. Kint ötvenméteres körzetben mindent, az egész világegyetemet megsemmisítette a fehér köd. De jobbra, a szomszéd ház előtt milyen büszkén, milyen jelentőségteljesen magasodik fel a lámpaoszlop! A világ megsemmisült, az egyetemes kataklizmából csak ez az egy lámpaoszlop menekült meg. Mint Noé. És ő mindmáig észre se vette, hogy ott egy lámpaoszlop áll; a jelen pillanatig egyszerűen nem létezett. Most viszont az egyetlen dolog, ami létezik. Spandrell merőn, lélegzet-visszafojtva bámulta. Lámpaoszlop magányosan a ködben - hol látott egyszer valami effélét? Furcsán ismerős érzés: együtt van a vízözön egyetlen túlélőjével. A lámpaoszlopra bámult, és emlékei közt keresgélt. Vagy inkább visszafojtott lélegzettel igyekezett nem emlékezni; akaratát, tudatos gondolatait visszafogta, mint rendőr a tömeget egy ájult asszony körül az utcán; visszafogta tudatos gondolatait, hogy helyet adjon alélt emlékezetének, hadd ébredjen, lélegezzék, nyújtózkodjék. Spandrell a lámpaoszlopra meredt, és várt, feszülten, de türelmesen, mint aki érzi, hogy azonnal tüsszenteni fog, és remegve várja a rátörő rohamot. Így várta egy régi, halott emlék ébredését. És a kép hirtelen, világos élességgel kipattant katalepsziás dermedtségéből; Spandrell roppant megkönnyebbüléssel látta magát, amint Cortinából a falzaregói szoros felé vezető úton baktat, meredeken felfelé a keményre taposott havon. A völgyre hideg, fehér felhő ereszkedett. Eltűntek a hegyek. Megsemmisültek a Dolomitok fantasztikus korallcsúcsai. Megszűnt a

magasság és a mélység. A világ leszűkült ötvenlépésnyire, fehér hó lent, fehér felhő fent és körös-körül. És itt-ott a fehér háttéren kirajzolódik egy ház, egy sürgönypózna, egyetlen fa vagy ember vagy szánkó sötét körvonala, félelmes elszigeteltségben magányosan, mindenik mint az általános pusztulás egyetlen túlélője. Kísérteties látvány volt, ugyanakkor borzongatóan új és a maga különös módján: gyönyörű! Kalandos volt ez a séta, izgalom öntötte el, boldogságát furcsa szorongás fokozta, amíg már elviselni is alig bírta.

- Nézd azt a kis kunyhót ott balra! - kiáltotta anyjának -, legutóbb, mikor erre jártam, még nem volt ott. Esküszöm, nem volt.

Kitűnően ismerte az utat, százszor végigjárta oda és vissza, de a kis fehér faházat soha nem látta. És most szinte félelmetesen emelkedett ki a bizonytalan fehér világból, mint egyetlen határozott, sötét folt.

- Csakugyan, én se vettem észre - monda az anyja -, ami csak azt bizonyítja - fűzte hozzá azzal a gyöngédséggel, mely elfátyolozta hangját, valahányszor halott férjéről beszélt -, hogy milyen igaza volt apádnak. Ne bízz a szemtanúknak, szokta volt mondani, még önmagadban sem. Megfogta anyja kezét. Együtt húzták a szánkót, és szótlánul lépkedtek.

Spandrell elfordult az ablaktól. Felforrt a víz. Megtöltötte a porcelánkannát, kitöltött magának egy csésze teát, és megitta. Szomjúsága nem csillapodott, inkább csak jelkép maradt.

Kortyolgatta a teát, mélézött, emlékezett, és elemezte is gyermekkorra ma már szinte hihetetlen örömeit. Telek a Dolomitokban. Tavaszok Toscanában vagy a Provence-ban vagy Bajorországban, nyarak a Földközi-tenger partján vagy Savoyá-ban. Apja halála után s mielőtt még iskolába került volna, csaknem állandóan külföldön éltek - olcsóbb volt.

Később szinte minden vakációját Angliától távol töltötte. Héttől tizenöt éves koráig bejárta Európa legszebb helyeit, élvezte - s ami még ennél is több -, őszintén élvezte szépségüket ez a koraérett Childe Harold. Utána Anglia kissé ízetlennek tűnt. Egy másik téli nap jutott eszébe. Nem ködös: csillogóan tiszta nap. Felhőtlen égből forrón süttött a nap. Havas hegyoldalak és erdők fölött rózsásan, narancssárgán és fehéren villogtak a Dolomitok korallcsúcsai. Sítalpakon siklottak kopár vörösfenyő-erdőkön át. A fák árnyéka úgy telerajzolta a havat, mintha óriási fehér-kék csíkos tigrisbőrt terítettek volna a lábuk alá. Narancsszínben játszott a napsugár a fák csupasz ágai közt, és tengerzöldre változott a lengő mohaszakállakon. Sítalpaik alatt zizegett a porhó, a levegő egyszerre volt csípős és meleg. S mikor az erdőből kikanyarodott, úgy feküdt előtte a nagy, lejtős hegyoldal, mint egy csodás vonalú test, bársonyos bőre a szűzi hó, finom erezetét a kora délutáni nap rajzolta, és remegőn megcsillantotta gyöngyeit és gyémántjait. Tovább siklott. Az erdő szélén megállt, hogy anyját bevarja. Megfordult, nézte, mint közeledik a fák között. Alakja magas, erőteljes, még fiatal és rugalmas, fiatal arca csupa mosoly. S amint így feléje siklott, ő volt a legszebb, ugyanakkor a legmeghittebb, vigasztaló és megbízható, hozzá legközelebb álló teremtés az egész világon.

- Nahát! - mondta nevetve, amint odaért.

- Nahát! - ő anyjára nézett, azután melléje és köréje, a hóra, a fák árnyékára, a csupasz nagy sziklákra, fel a kék égre s megint az anyjára, és egyszerre elöntötte a kimondhatatlan, erős, nagy boldogság.

„Többé soha nem leszek ilyen boldog - mondta magában mikor ismét elindultak -, soha többé, ha száz évig élek is.“ Csak tizenöt éves volt akkor, de ezt érezte, ezt gondolta.

És jóslata bevált. A boldogságsorozat ezzel véget ért.

Később... Nem, nem. A későbbiekre inkább nem gondol. Legalábbis most nem. Még egy csésze teát kitöltött. Összerezte a csöngetésre. Kiment az előszobába, és ajtót nyitott. Anyja állt a küszöbön.

- Te vagy az? Azután hirtelen eszébe jutott, hogy Lucy mondott valamit.

- Nem kaptad meg az üzenetemet? - kérdezte Mrs. Knoyle aggódó hangon.

- De igen, csak teljesen elfelejtettem.

- Azt hittem, szükséged volna valami... - kezdte félénken, mert hátha rosszkor jött: fia arca olyan barátságatlan.

Spandrell gúnyosan elhúzta a száját. - Valóban szükségem van - mondta. Krónikus pénzhiányban szenvedett.

Átmentek a másik szobába. Mrs. Knoyle első pillantásra észrevette, hogy az ablakok homályosak a piszoktól, a polcokon és a kandallópárkányon vastagon áll a por, kormos pókhálók himbálóznak a mennyezetről. Egy ízben kérte Maurice-t, egyezzen bele, hogy hetenként két-háromszor takarítónőt küldjön, de ezt a választ kapta: - Csak semmi nyomornegyed-akció. Szívesebben hentergek a piszokban. Ugyanis a mocsok természetes elem. S mellesleg nem vagyok köztisztületben álló, magas rangú katonatiszt. - Nevetett, de hangtalanul, nagy, erős fogait villogtatva. Ezt kapta tőle az anyja. Nem is merte többé megismételni ajánlatát. Pedig a szobára igazán ráfért volna a takarítás.

- Nem innál egy csésze teát? - kérdezte Spandrell.

- Éppen most forráztam, ugyanis most reggelizem. - Szándékosan hívta fel anyja figyelmét rendetlen életmódjára.

Teát nem kért az anyja, és a reggeli szokatlan időpontjára sem kockáztatott meg semmiféle megjegyzést.

Spandrellt kissé lehangolta, hogy anyja nem hagyja, hogy felbosszantsák. Hosszú csönd következett.

Mrs. Knoyle időnként, szinte lopva, a fiára nézett. Ő viszont mereven az üres kandallóba bámult. Rossz az arcszíne - gondolta Mrs. Knoyle -, fáradt, mintha beteg volna, és milyen borzasztóan elhanyagolt. Kereste benne a gyermeket, a nagyra nőtt iskolásfiút, azt, aki régen volt, mikor még szépen éltek ők ketten, együtt. Visszaemlékezett, hogy mennyire elkedvetlenedett Maurice, ha ő nem azt a ruhát vette fel, ami szerinte az alkalomhoz illett, ha nem volt elég elegáns, elég szép. A fia éppolyan féltékenyen büszke volt rá, mint ő a fiára. De a neveltetése súlyos felelősséget rótt rá. És ő félt a jövőtől, visszariadt a döntő elhatározásoktól, nem bízott saját erejében. Férje halála után különben sem sok pénze maradt, s üzleti ügyekhez nem értett, nem kezelte ügyesen a vagyonát. Miből küldje Maurice-t egyetemre, mivel indítsa el majd az életbe? Kínózták a gondok. Éjszakákon át töprengett, mit tegyen. Megrémítette az élet. Ha boldog volt, úgy volt boldog, mint a gyermek, de ugyanúgy félt is, és ugyanolyan tehetetlennek érezte magát. Ha az élet vakációt ígért, nálánál önfeledtebben nem örült senki, de mihelyt valami fontos ügyet kellett elintéznie, ha tervek vagy fontos döntések sürgették, egyszerűen elvesztette a fejét, kétségbeesett. Helyzetét súlyosbította, hogy mikor Maurice iskolába került, egyszerre nagyon elhagyatottnak érezte magát. A gyermek csak a szünidőket töltötte otthon. Tizenkét hónapból kilencre egyedül maradt, és senkit se szerethetett, legföljebb az öreg dakszliját. S végül még a kutya is cserbenhagyta - szegény öreg állat megbetegedett, és egy injekcióval megszabadították a szenvedéstől. Röviddel szegény öreg Fritz halála után megismerkedett Knoyle-lal, aki akkor még csak őrnagy volt.

- Elhoztad a pénzt? - törte meg Spandrell a hosszú csöndet

Mrs. Knoyle elpirult. - Igen, itt van - mondta, és kinyitotta a táskáját. Eljött a pillanat, most beszélni fog. Kötelessége, hogy figyelmeztesse, s a bankjegyeköteg feljogosítja, felhatalmazza rá. De a kötelesség kínos volt számára, hatalmával nem kívánt élni. Könnyörgően nézett a fiára. -

- Maurice - kezdte -, miért nem élsz okosabban? Hisz ez esztelenség, örültség.

Spandrell felvonta szemöldökét. - Mi az örültség? - kérdezte, mintha nem tudná, anyja miről beszél. Mrs. Knoyle zavarba jött. Most pontosan meg kellene fogalmaznia bizonytalan szemrehányásait. Elpirult.

- Hisz tudod, mire gondolok - mondta -, az életmódodra. Rossz és értelmetlen. Annyira hiábavaló, kész öngyilkosság. S közben nem is érzed jól magad. Látom rajtad.

- Talán már boldogtalan sem lehetek, ha nekem úgy tetszik? - kérdezte Spandrell ironikusan.

- És engem is boldogtalanná akarsz tenni? - kérdezte Mrs. Knoyle. - Mert ha ez a célod, akkor sikerült elérned, Maurice, sikerült. Rettentő boldogtalan vagyok - Szeme megtelt könnyel. Táskjából zsebkendőjét vett elő.

Spandrell felállt, és járkálni kezdett a szobában. -A múltban nem túlságosan érdekelt a boldogtalanságom - mondta.

Anyja nem válaszolt, hangtalanul sírt.

- Mikor férjhez mentél ahhoz az emberhez, gondoltál-e akkor is a boldogtalanságomra?

- Tudod, hogy azt hittem, jó megoldás lesz - válaszolta megtörten. Annyiszor elmondta már, nem kezdheti mindig előlről. - Hiszen tudod.

- Csak azt tudom, hogy én mit éreztem és mondtam akkor. De te nem hallgattál rám, most pedig azt mondod, hogy az én kedvemért tetted.

- De te olyan összevissza beszéltél - mentegetőzött -, ha valami komoly okot hoztál volna fel...

- Okot? - ismételte Spandrell lassan - Csakugyan elvárta volna az anyja, hogy tizenöt éves fia megmondja az okot, amiért nem akarja, hogy egy idegennel megossza ágyát?

A könyvre gondolt, mely titkon kézről kézre járt az internátusban a fiúk között.

Ellenállhatatlanul vonzotta az a könyv, undorral és szégyennel bár, de éjszakánként falta, egy zseblámpa fénye mellett, a takaró alatt. Ártatlan címe volt: *A párizsi lányiskola*, de a tartalma merő pornográfia, pindaroszi ódákat zengett a katonák szerelmi életéről. Valamivel később anyja közölte levelében, hogy Knoyle őrnagy felesége lesz.

- Nincs ennek semmi értelme, anyám - mondta ki hangosan -, okosabb, ha másról beszélünk.

Mrs. Knoyle mély lélegzetet vett, szemét megtörölte, és eltette zsebkendőjét. - Bocsáss meg - mondta -, ostobaság volt részemről. Talán jobb is, ha elmegyek. Titkon remélte, hogy fia visszatartja, kéri, hogy maradjon még. De az egy szót sem szólt.

- Itt a pénz - mondta.

Spandrell átvette az összehajtott bankjegyeket, és háziköntöse zsebébe gyömöszölte. - Sajnálom, hogy kérnem kellett - mondta -, de le vagyok égve. Majd igyekszem, hogy máskor ne forduljon elő.

Egy pillanatra anyjára nézett, mosolygott, és hirtelen a fáradt álarc mögül felderengett régi fiúarca. Anyja lelkét a gyöngédség lágy, édes melege árasztotta el. Nem fojthatta magába. Fia vállára tette kezét.

- Isten veled, drága fiam - mondta, és Spandrell felismerte a régi hangját. Így, ugyanezzel a szelíd lejtéssel beszélt mindig, ha halott apját említette. Anyja hozzá hajolt, hogy megcsókolja. Ő elfordította fejét, passzívan tűrte, hogy anyja ajka megérintse az arcát.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Miss Fulkes addig forgatta a földgömböt, míg India vörös háromszöge pontosan a szemük elé került.

- Ez itt Bombay - mondta, és ceruzájával a földgömbre bökött. - Anya és apa ott szálltak hajóra. Bombay egy nagy város Indiában - folytatta oktató hangon. - Ez itt mind India.

- Miért piros? - kérdezte a kis Phil.

- Mondtam már. Emlékezz csak vissza.

- Mert angol? - Persze, Phil emlékezett rá, csak nem találta kielégítőnek a magyarázatot, és azt remélte, hogy valami okosabbat hall.

- No látod, emlékszel te, ha akarsz - mondta Miss Fulkes némi diadallal.

- De miért piros mind, ami angol?

- Mert Anglia színe a térképen a piros. Nézd csak, ez itt a kis Anglia - forgatta a gömböt -, ez is piros.

- Mi Angliában lakunk, ugye? - Phil kinézett az ablakon. A mammutfenyő a pázsit közepén s a nyírott szilfák visszazétek rá.

- Igen, körülbelül itt lakunk - és Fulkes kisasszony hasba szúrta a piros szigetet.

- De itt zöld, ahol mi lakunk, nem piros - mondta Phil.

Miss Fulkes ismét megmagyarázta, mint már annyiszor, hogy mi is a térkép.

A kertben Mrs. Bidlake virágai között sétált, itt-ott gyomlálgatott és el-eltűnődött. Sétabotja kis, kétágú kapában végződött, nem kellett lehajolnia a gyomláláshoz. A virágágyásokban még friss volt a gyom, könnyen engedett a kapa érintésének. De a pázsit között bujkáló pitypang és útilapu már nehezebb ellenfélnek bizonyult. A pitypang gyökerei mint fehér kígyók tekergőztek, az útilapu ellenállt, kétségbeesetten megkapaszkodott a földben.

A tulipánok ideje volt. Due van Thol és Keizers Kroon, Proserpine és Thomas Moore - mind vigyázzban álltak az ágyásokban. Virágaik csillogtak a fényben. A napban atomok vibráltak, remegésük kitöltött minden teret. A szem fényként vette fel a lüktetést; a tulipánatomok elnyelték vagy visszaverték a hullámokat, és olyan színeket teremtettek belőlük, amelyekért a tizenhetedik századi Haarlem polgárai összeharácsolt kincseiket is odaadták. Vörös és sárga, fehér és tarka, sima és borzas tulipánok - Mrs. Bidlake boldogan nézegette valamennyit.

Olyanok - gondolta -, mint a ragyogóan vidám fiatalok Pinturicchio freskóin, Sienában. Megállt, szemét lehunyta, hogy jobban elmélyedhessen Pinturicchióban. Mrs. Bidlake igazán csak behunyt szemmel tudott gondolkodni. Arcát felfelé, az ég felé emelte, nehéz, viaszfehér szemhéja lecsukódott az erős fényben, állt, és zavarosan emlékezett. Pinturicchio, Siena, hatalmas, ünnepeles katedrális - a toscanai középkor zavaros és dús parádében vonult el lelki szemei előtt. Ruskinon nevelkedett, Watts festette meg gyermekkori arcképét. A preraffaeliták ellen fellázadt, és csodálattal vegyes izgalom töltötte el az impresszionisták láttán, amit eleinte még fokozott a szentségtörés érzése. Azért lett John Bidlake felesége, mert szerette a művészetet. Tetszettek neki a képei, és mikor a *Szénagyűjtők* festője udvarolni kezdett neki, azt hitte, hogy a férfit imádja, Bidlake húsz évvel idősebb volt nála, mint férj rossz hírű; családjá erősen ellenezte a házasságot. De ő nem törődött vele. John Bidlake a testet öltött művészet volt. Szent hivatást gyakorolt, és hivatása felgyúltotta ködös, de lelkes képzeletét.

John Bidlake viszont már nem romantikus okokból készült ismét házasodni. Egyik provence-i utazásán tifuszt kapott. (íme, a vízivás eredménye - mondogatta később -, miért is nem maradtam meg a burgundi borok és a konyak mellett!) Avignonban egy hónapot töltött kórházban, azután lefogyva, támolyogva visszatért Angliába. Három héttel később egy tüdőgyulladással súlyosbított influenza megint szinte elvitte. Lassan gyógyult. Orvosa gratulált neki, hogy egyáltalán felépült. - S ezt maga gyógyulásnak nevezi? - morgott John Bidlake. - Én úgy érzem magam, mint aki már alig él, és el is van temetve. - Mint az egészséghez szokott emberek, megrémült a betegségtől. Látta magát elhagyottan, magányos roncsként. Talán egy házasság segítene. És elhatározta, hogy megnősül. A lány legyen csinos - ez magától értetődik. Legyen komoly, ne léha, hűséges és házias.

Janet Pastonban megtalálta, amit keresett. A madonnaarcú Janet hihetetlenül komoly volt, és ellenállhatatlanul rajongott érte.

Megesküdtek, és ha John Bidlake az a rokkant marad, akinek örök életére hitte magát - házasságuk kitűnő lett volna. Janet rajongással pótolta volna hiányzó ápolónői erényeit, John pedig tehetetlen lett volna felesége szeretete nélkül. De meggyógyult. Hat hónapra rá, hogy megnősült, John Bidlake ismét egészen a régi lett. És régi énje a régi módon kezdett élni. Felesége pedig fenyegető boldogtalansága elől végtelen és hangtalan meditációkba menekült, amit még két gyermeke is alig bírt megzavarni.

És ez már így megy negyedszázada. Ötvenéves, magas, tekintélyes hölgy, talpig fehérben, kalapjáról fehér fátyol leng, csukott szemmel áll tulipánjai között, és pinturicchióra és a középkorra gondol, meg arra, hogy idő múlik, egyre múlik, csak Isten mozdulatlan örök

trónusán.

Izgatott csaholás hozta vissza az örökkévalóságból. Vonakodva nyitotta ki szemét, és körülnézett. Távolkeleti szörnyeteg picit, selymes paródiája, a kis kínai pincsi ugatott a macskára. A pincsi ide-oda ugrált, pontosan annak a körnek a területén, melynek sugarát a felhúzott hátú, sziszegő cirmostól való félelme húzta meg - ugrált és hisztérikusan ugatott. Farka, mint valami tollász, lengett a szélben, szeme kidülledt kormos képéből.

- T'ang! - kiáltott rá Mrs. Bidlake. - T'ang! - Az utóbbi harminc évben minden pincsije dínasztikus nevet viselt. Első T'ang gyermekei születése előtt uralkodott. Második T'anggal látogatták meg annak idején Walterrel a haldokló Wetheringtont. A dühös macska most harmadik T'angra fűjt. Közben a kis Mingek és Sungok is virágoztak, azután elhervadtak, és egy jótékony injekció segítségével kimúltak. - T'ang, ide gyere! - Mrs. Bidlake még ilyen súlyos esetben is vigyázott, hogy a hiányjelet hiánytalanul kiejtse. Jobban mondva, nem vigyázott, mert erről úgyis gondoskodott velejéig kulturált lény; természete és nevelése meg sem engedte volna, hogy hiányjel nélkül ejtse ki a szót, még ha csupán kutya-macska háború fenyegetett is. A kis pincsi végre engedelmessé vált. A macska nem fűjt már, szőre lesimult hátán, és méltóságtelesen elvonult. Mrs. Bidlake folytatta a gyomlálást a virágok között és bizonytalan, soha véget nem érő elmélkedését. Isten, Pinturicchio, pitypangok, örökkévalóság, ég, felhők, a korai velencei festészet, pitypangok...

Az emeleti tanulószobában véget ért a tanítás. Legalábbis a kis Philnek. Végre azt csinálhatja, amit legjobban szeret a világon: rajzolhat. Miss Fulkes ugyanis a foglalatosságot „művészetnek“ és „képzeltreningnek“ nevezi, és minden délelőtt tizenkettőtől fél egyig, pontosan fél órát engedélyez rá. De a kis Philnek ez ragyogó mulatság. Leült az asztalhoz, a papírlap fölé hajolt, nyelve hegyét fogai között kidugta, és komoly, feszült arckifejezéssel rajzolt, rajzolt a megszállottak hevületével. Kicsi, barna keze fáradhatatlanul dolgozott az aránytalanul nagy ceruzával. A gyermekes kompozíció merev és ugyanakkor reszketeg vonalakkal alakult a papíron.

Fulkes kisasszony az ablaknál ült, és kinézett a napos kertre. De nem látta, amit nézett, mert gondolatai máshol jártak, a szeme mögötti képzeletvilágban kalandoztak. Önmagát látta - igen, önmagát abban az angyali Lanvin-kreációban, amit a múlt havi *Vogue* hozott, nyakán gyöngysor, és táncol Cirónál, akinek a lokálja meglepően hasonlít a hamersmithi Palais de Danse-hoz (ahol már táncolt, viszont Cirónál még sohasem járt). Milyen bűbájos - suttogják a háta mögött és ő könnyedén lépked, mint az a színésznő, akit a London Pavilionban látott - hogy is hívták? Fehér kezét a fiatal lord Wonershnek nyújtja, aki Shelleyhez hasonlít, úgy él, mint Byron, és övé a fél Oxford Street. A lord kezét csókol... Múlt februárban járt náluk az öreg Bidlake-vel, és vele is beszélgetett, kétszer. Azután hirtelen lóháton látja magát, amint galoppozik a parkon át. Néhány pillanat, és már jachton hajókézik a Földközi-tengeren. Azután autón robog. Lord Wonersh éppen beszállt mellé a kocsiba, mikor T'ang izgatott csaholása fölrezzentette, és visszahozta a tarka tulipánok, a pázsit és az óriásfenyő s mögött a tanulószoba valóságába. Miss Fulkes büntudatot érzett, hogy elhanyagolta védencét.

- Nos, Phil - fordult szaporán tanítványához -, lássuk, mit rajzoltál.

- Mr. Stokes és Albert húzigálják a gépníró fűvet - válaszolta Phil rajzába mélyedten.

- A fűnyíró gépet - javította ki Miss Fulkes.

- A fűnyíró gépet - mondta utána engedelmesen Phil.

- Az összetett szavakat mindig rosszul használod - folytatta Fulkes kisasszony. - Gépníró fű, kötőszita, törődíó. Ez valamiféle szellemi defektus nálad, azt hiszem, olyasmi, mint a tükörírás. - Miss Fulkes ugyanis gyermeklélektan-kurzust végzett. - Igazán, Phil, próbálj meg végre helyesen beszélni - tette hozzá teljes komolysággal. Egy ilyen hosszan tartó és égbekiáltó kötelességmulasztás után (Cirónál, lóháton, lord Wonersh-sel az autóban) Miss Fulkes érezte, hogy most különösképpen aggályosan és tudományosan kell nevelnie: rendkívül lelkiismeretes

fiatal teremtés volt. - Megpróbálsz, ugye? - ismételte kitartóan.

- Igen, Miss Fulkes - felelte a gyerek. Fogalma sem volt róla, mit kellene megpróbálnia. De ha igent mond, akkor legalább nyugton hagyja. A rajz egy igen nehéz részletén dolgozott.

Miss Fulkes felsóhajtott, és megint az ablak felé fordult. Most tudatosan nézte is, amit látott. Mrs. Bidlake imbolygott a tulipánok között tetőtől talpig fehérben, kalapján lengő fehér fátyollal, mint egy preraffaelita kísértet. Néha megállt, és felnézett az égre. Az öreg Stokes, a kertész ment arra, vállán gereblye, fehér szakála hegyét könnyedén megbirizgálta a szél. A faluban a toronyóra egyet ütött. A fél órát kongatta. Kert, fák, rétek és távolabb az erdős domboldal, minden mindig ugyanaz. Miss Fulkes egyszerre olyan reménytelenül szomorú lett, hogy sírni szeretett volna.

- A gépníró fűnek, akarom mondani fűnyíró gépnek van kereke? - kérdezte kis Phil, gondtól és zavartól ráncolt homlokkal. - Nem jut eszembe.

- Igen, van. Vagy... várj csak... - Miss Fulkes is erősen gondolkodott. - Nem, nincs. Görgőkön gurul.

- Görgőkön, hát persze! - kiáltotta Phil, és megint nekiesett a rajzlapnak.

Mindig ugyanaz. Nincs menekülés, még a szabadság kilátása sincs meg, nem lesz szabad ember soha. Ha ezer fontom volna - gondolta -, ezer fontom. Ezer font - mágikus szavak -, ezer font!

- Kész! - kiáltotta Phil. - Nézze csak! - Magasra emelte a rajzlapot. Miss Fulkes felállt, és az asztalhoz lépett.

- Milyen szép rajz! - mondta.

- Itt ez mind fű, ahogy a gép alól kikerül. - Phil a kép közepén egy pont- és vesszőfelhőre bökött. A repülő fűre különösen büszke volt.

- Értem - bólintott Miss Fulkes.

- És nézze, hogy ez az Albert hogy húz!

Igaz, Albert úgy húzott, mint egy őrült. És az öreg Mr. Stokes, akit az állából kiinduló négy párhuzamos vonal azonnal elárult, átellenből ugyancsak energikusan tolt a masinát.

A kis Phil korához képest éles megfigyelőnek bizonyult, és sajátos tehetséggel papírra is vetette, amit látott - persze nem realiztikusan, de kifejező szimbólumok formájában. Albert és Mr. Stokes, vonalaik bizonytalan irkafirkája ellenére, rendkívüli módon hasonlítottak.

- Albert bal lába kissé furcsa, nem találod? - kérdezte Miss Fulkes. - A kelleténél hosszabb, vékonyabb, és... - Megállt, nem folytatta, mert eszébe jutott, amit az öreg Mr. Bidlake mondott: „A gyereket ne tanítsák rajzolni, a szó iskolai értelmében semmi esetre sem. Nem akarom, hogy tönkretegyék.“

Phil kikapta a papírt nevelőnője kezéből. - Nem igaz! - mondta haragosan. Gyűlölte, ha bírálják, sértette az önérzetét, és soha nem ismerte be, hogy hibázott.

- Talán tényleg nem is igaz - sietett megnyugtatni a gyereket -, lehet, hogy én tévedtem. - Phil ismét mosolygott. „Bár hogy miért nem szabad megmondani egy gyereknek - gondolta Miss Fulkes -, hogy lehetetlenül vékony, hosszú és girbegörbe lábakat rajzol, azt nem egészen értem. Az öreg Mr. Bidlake nyilván jobban tudja, mint én. Híres ember, nagy festő.“ Miss Fulkes gyakran hallotta, újságban, könyvben is olvasta, hogy nagy festő; és a Nagyságot mélységesen tisztelte. Shakespeare, Milton, Michelangelo... Igen, Mr. Bidlake, a Nagy John Bidlake bizonyára tudja, mi a helyes. Rosszul tette, hogy azt a lábat megemlítette.

- Fél egy elmúlt - tért vissza pattogó biztonságába -, ideje, hogy lefeküdj. - A kis Phil ebéd előtt mindig lefeküdt egy félórára.

A gyerek hátravetette fejét, mord képet vágott, és megrázta ökölbe szorított kezét. - Nem!

- De igen - mondta Miss Fulkes nyugodtan. - És ne vágj olyan buta arcot. - Tapasztalatból tudta, hogy Phil nem komolyan haragszik, csak megjátssza magát, önbecsülése érdekében és talán azzal a halvány reménnyel, hogy hátha megjjeszti és megadásra bírja ellenfelét. Úgy tett, mint a kínai katonák, akikről azt beszélnek, hogy ördög-álarcokban, borzasztó kiáltozással

közelednek az ellenséghez, hogy megfélemlítsék.

- De miért? - Phil hangja máris csöndesedett.

- Mert ilyenkor le kell feküdnöd.

A gyerek engedelmesen felállt. Ha az álarc és a kiabálás nem éri el a kívánt hatást, a kínai katona, aki józan ember, nem keresi a bajt, hanem megadja magát.

- Én is veled megyek, és lehúzom a függönyt - mondta Fulkes kisasszony.

Együtt mentek végig a folyosón, beléptek Phil hálósobájába. A gyerek lehúzta a cipőjét, és lefeküdt. Miss Fulkes összevonta a narancssárga kreton függönyt.

- Ne csináljon sötétet - mondta Phil. Nevelőnője mozdulatait figyelte a színekkel teli félhomályban.

- Sötétben jobban pihensz.

- De félek - tiltakozott Phil.

- Egyáltalán nem félsz. Különben pedig nincs is sötét. - A kisasszony kifelé tartott.

- Miss Fulkes! - A kisasszony oda se figyelt. - Miss Fulkes!

A küszöbön megfordult. - Ha még kiabálsz, nagyon megharagszom! - mondta nagyon szigorúan. - Megértetted? - Azzal megfordult, és kiment. Az ajtót becsukta maga mögött.

Phil még egyre adta a hívójeleket. - Miss Fulkes! - de már csak félhangon, suttogva. - Miss Fulkes! Miss Fulkes! - ne hallja, mert még tényleg megharagszik. De azt sem vállalhatja, hogy ellentmondás nélkül, gyáván megadja magát. Suttogta a nevét, tehát érvényesítette akaratát, lázadozott - de a teljes biztonságból.

Miss Fulkes leült a szobájában, és olvasott. Szellemét pallérozta. A könyv címe: *A nemzetek gazdagsága*. írója: Adam Smith. Tudta, hogy Adam Smith Nagy Ember. Műve egyike a föltétlenül elolvasandó műveknek. A legértékesebbek közé tartozik, amit valaha kigondoltak vagy mondtak. Miss Fulkes szegény, de művelt családból származott. Kötelezőnek érezte, hogy az elérhető legmagasabb értékeket szeresse. Ha azonban a legmagasabb értékek egy fejezete így kezdődik: „Mint hogy a csereképesség teremti meg a munkamegosztás lehetőségeit, a munkamegosztás méreteit is mindig ugyanannak az erőnek a mérete, más szóval a piac határozza meg“ - akkor igazán nehéz olyan forrón szeretni a magas értékeket, mint illenék. „Ha a piac nagyon kicsi, akkor senki sem biztatható arra, hogy egyetlen foglalkozásnak szentelje erejét, mert hiányozni fog számára az alkalom, hogy saját munkája termékének fölöslegét, ami saját fogyasztásán fölül és azon kívül megmarad, kicserélhesse mások munkájának olyan termékeire, amelyeket a piac kínál, és amelyekre szüksége van.“

Fulkes kisasszony olvasta a mondatot, de mire a végére ért, elfelejtette az elejét. Erre ismét nekifogott: „mert hiányozni fog számára az alkalom, hogy saját munkája termékének fölöslegét... (a barna ruhából kivehetném az ujjat - gondolta -, mert csak hónaljban kopott, és viselhetném mint szoknyát egy pulóverrel) ...fölül és azon kívül... (talán narancssárga pulóverrel)“. Harmadszor is nekifeküdt. Most már hangosan olvasta. „Ha a piac nagyon kicsi...“
Lelki szemei előtt az oxfordi marhavásártér jelent meg, az elég nagy piac, „...senki sem biztatható arra, hogy egyetlen foglalkozásnak...“ Miről van itt szó? Miss Fulkes egyszerre föllázadt saját lelkiismeretessége ellen. Így szemtől szemben utálta a legmagasabb értékeket. Felállt, *A nemzetek gazdagsága*-t visszatette a polcra. Ott csupa magasztos mű sorakozott - „a kincseim“: Wordsworth, Longfellow és Tennyson, puha bőrkötésben, gót címbetűkkel és gömbölyített sarkokkal, mindenik akár egy biblia. *Sartor Resartus* és Emerson esszéi. Marcus Aurelius abban a fáradt bőrutánzatú művészi kis kiadásban, amit az ember karácsonyra és végső kétségbeesésében vásárol, és azoknak ajándékoz, akiknek már az égvilágon semmit sem tud kitalálni. Macaulay történelme. Kempis Tamás. Mrs. Browning. Fulkes kisasszonynak egyik sem kellett. Lemondott a legértékesebbéről, amit valaha kigondoltak és mondtak, kezét a remekművek mögé dugta, és rejtékelyéből előhúzta *A Castlemain-i Smaragdok Titká*-t. A könyvjelzőnél kinyitotta. Itt tartott. Olvasni kezdte: „Lady Kitty belépett, és villanyt gyújtott. A

borzalom kiáltása hagyta el ajkát. Ájulás környékezte. A szoba közepén, kifogástalan estélyi öltözékben, egy férfi feküdt. Arca csaknem a felismerhetetlenségig szétroncsolt, fehér ingmellén vörös lyuk tátongott. A puha perzsaszőnyeg vértől sötétlett...“ Fulkes kisasszony mohón olvasott. A gong dörgő hangja visszahozta a smaragdok és gyilkosságok világából. Felugrott. Miért nem néztem meg az órát - gondolta büntudattal -, most elkésünk. *A Smaragdok Titkát* bedobta a remekművek mögé, és a gyermek hálószobájába sietett. Kis Philt gyorsan megmosdatta, megfésülte.

*

Szellő se mozdult, csak amit maga a hajó sebessége kavart. Mintha egyenesen a gépházból jött volna a forró fuvallat. Philip és Elinor elnyújtózkodtak karosszékeikben, és nézték, mint tűnik el fokról fokra az ég hátterén a kopár vörös szikláktól szagatott sziget. A felső fedélzetről golfozás hangjai szűrődtek le. Az étvágyuk vagy az elveik kedvéért sétáló útitársak üstökösök előre kiszámítható szabályosságával vonultak át a színen.

- Hogy az emberek még a Vörös-tengeren is mennyit sürgölődnek! - állapította meg Elinor határozott ellenszenvvel. - Kiver a hőség, ha csak rájuk nézek.

- Ez a Brit Világbirodalom magyarázata.

Rövid csönd. Barnára és rézbőrűre sült, vidám vakációzó fiatalok mentek el előttük. Négy fiatalember egy lánnyal. Kelet naptól szikkadt, whiskyben párolt veteránjai következtek, ajkukon a reformerek és a költséges indiai élet savanyú ígéivel. Aztán két misszionáriusnő baktatott el előttük a megszakadó csöndben. Francia globetrotterek túl hangos beszéddel igyekeztek ellensúlyozni a nyomasztó világbirodalmi hangulatot. Indiai diákok úgy böködték hátba egymást, mint a színpadon a mellékszereplők a *Charley nagynénje* idején, és közben olyan stílusban beszélgettek, hogy az még a legkonzervatívabb iskolában is divatjamúltnak tűnt volna. Telt-múlt az idő. Eltűnt a sziget. A levegő, ha ez egyáltalában lehetséges, még forróbb lett.

- Aggódok Walterért - mondta Elinor, aki még mindig az utolsó, az elindulásuk előtt Bombaybe érkezett levél tartalmán rágódott.

- Walter bolond - válaszolta Philip. - Miután egy ostobaságot már elkövetett azzal a Carlingnéval, lehetett volna annyi esze, hogy most nem kezd ki Lucyval.

- Természetesen lehetett volna - mondta Elinor ingerülten -, de éppen arról van szó, hogy nem volt. Valamiképpen segítenünk kellene.

- Ötezer mérföld távolságból nem segíthetünk.

- Félek, hogy megszökik, és ott hagyja szegény Marjorie-t a pácban. S az ráadásul gyereket vár. Unalmas nő. Azért mégsem lehet így bánni vele.

- Nem - bólintott Philip. Szünet. A séta híveinek megfogyatkozott serege ismét elvonult előttük.

- Azon gondolkodtam - folytatta Philip tűnődő hangon -, hogy milyen jó téma lenne.

- Mi?

- A Walter-ügy.

- Csak nem akarod szegény Waltert nyersanyagként felhasználni? - méltatlankodott Elinor. - No igazán, ezt már nem engedem! Botanikai tanulmányok a sírján, vagy legalábbis a szívével.

- Hát persze hogy nem! - nyugtatta meg Philip.

- *Mais je vous assure* - kiabált az egyik francia nő olyan hangerővel, hogy Philip kénytelen volt lemondani a beszélgetés folytatásáról -, *aux Galeries Lafayette les camisoles en flanelle pour enfant ne content que...**

* De biztosíthatom... hogy a Lafayette Áruházban a gyermek flanellek nem kerülnek többre...

- “*Camisoles en flanelle*“ - ismételte Philip. - Pfuji!

- De komolyan, Phil...

- De drágám, én csakis a szituációt akartam felhasználni, semmi egyebet. A fiatalember, aki életét szeretné összehangolni idealizáló elképzeléseivel és olvasmányaiival, nagy lelki szerelembe

bocsátkozik egy nővel, de hamarosan rájön, hogy a feneketlen unalmat tartja karjaiban, és a nőt voltaképpen nem is szereti.

- Szegény Marjorie! Csak egy kissé ügyesebben púderezné magát! És azok a hamis gyöngyök és fülönfüggők, amiket mindig visell...

- És aki összeomlik, mint egy kártyavár, mihelyt a Szirén megjelenik a láthatáron - folytatta Philip... A szituáció izgat, nem az egyének. Végére akad még elég rendes fiatalember Walteren kívül is. És Marjorie sem az egyetlen unalmas nő. Lucy se az egyedüli férfifaló.

- Hát, ha csak a szituáció... - egyezett bele vonakodva Elinor.

- Mellesleg még nincs megírva, és talán sohasem is lesz. Egyelőre fölöslegesen bosszankodsz.

- Rendben van. Egy szót sem szólok, amíg a könyvet nem látom.

Újabb szünet.

- ...isteni nyarunk volt tavaly Gulmergben - biztosította az ifjú hölgy négy lelkes lovagját. - Golfoztunk, esténként táncoltunk...

- Különben is - kezdte Philip még tűnődőbb hangon - a szituáció csak egyfajta...

- *Mais je lui ai dit, les hommes sont comme ça. Une jeune fille bien élevée doit...**

* De én mondtam neki, hogy ilyenek a férfiak. Egy jólnevelt ifjú hölgynek kell, hogy...

- ...egyfajta alkalom lenne... úgy érzem magam, mint papagájok közt az állatkertben - kiabált Philip ingerülten. - Mint mondtam, alkalom lenne, hogy új módon lássak bizonyos dolgokat, szóval kísérletezni szeretnék.

- Bár engem látnál új módon - nevetett halkán Elinor -, emberibb módon.

- De komolyan, Elinor...

- Egészen komolyan - csúfolódott Elinor. - Miért, emberinek lenni, az neked nem komoly?

Csak okosnak lenni?

- Hát ha nem akarsz meghallgatni - vont vállat Phil -, akkor nem beszélek.

- Dehogynem, folytasd, Phil, kérlek. - Kezét karjára tette.-Kérlek!

- Nem akarlak untatni. - Hangja méltóságteljes és sértődött volt.

- Bocsáss meg, Phil. De igazán olyan komikus arcot vágsz, mikor nem is annyira haragszol, mint inkább bánkódsz. Emlékszel azokra a tevékre Bikanerben, roppant fensőséges kifejezéssel néztek maguk elé. De igazán, folytasd!

- Idén - mondta egyik misszionáriusnő a másiknak, míg áthaladtak előttük- a Kuala Lumpur-i püspök hat kínai és két malaji papot szentelt fel. És az észak-borneói püspök... - A csöndes hang elhalt a kanyarban.

Philip megfélekedezett méltóságteljes fölényéről, és felkacagott. - Esetleg néhány orangután szentelt fel.

- Emlékszel a Csütörtök-szigeti püspök feleségére? -kérdezte Elinor. - Arra a nőre, akivel azon a szörnyű, svábbogaras ausztráliai hajón találkoztunk.

- Aki savanyúsággal kezdte a reggelit?

- S méghozzá ecetes hagymával - rázkódott össze Elinor. - De hogy is állunk azzal az „új módon látással”? Elég messzire elkanyarodtunk tőle.

- Nos, ami azt illeti - mondta Philip -, nem is olyan messzire. Mert a *Camisoles en flanelle*, az ecetes hagyma meg az emberevő sziget püspökei valahogy mind a tárgyhoz tartoznak. Mert az újfajta látás lényege a sokféleség. Sokféle szem és a látott aspektusok sokfélesége. Az egyik alkalom, mondjuk, a püspök fogalmai szerint értelmezi a jelenségeket, a másik a flanel alsónemű áraiban; ismét másik, mint ez a gulmergi fiatal lány - intett a távozó csoport után -, a szórakozások fogalmaiban gondolkodik. Azután itt a biológus, a vegyész, a fizikus, a történész. Hivatásának megfelelően mindenik a jelenségek más és más oldalát, a valóság más és más rétegét látja. Szeretném megvalósítani, hogy mindezekkel a szemekkel egyszerre lássak. Vallásos szemmel, tudományos szemmel, gazdasági szemmel, *homme moyen sensuel* szemmel...

- Szerető szemmel is.

Felesége mosolygott, és megsimogatta a kezét. - Az eredmény... -tétovázott.

- Igen, mi lesz az eredmény? - kérdezte Elinor.

- Furcsa, igazán nagyon furcsa kép lesz - válaszolta Philip.

- Magam is azt hiszem, talán túlságosan is furcsa.

- Nem lehet túl furcsa - mondta Philip. - Mert bármilyen különös a kép, nem lehet olyan bizarr, mint a valóság. Valóságunkat mi általában magától értetődőnek tartjuk, mihelyt azonban gondolkodni kezdünk fölötte, kiderül, hogy mennyire furcsa. És minél többet gondolkodunk, annál furcsább. Azt szeretném megírni, hogy milyen meglepőek a nyilvánvaló dolgok.

Céломnak valójában bármely cselekmény vagy szituáció megfelel. Mert minden benne foglaltatik mindenben. Az egész könyvet meg lehetne írni egy séta formájában, a Piccadilly Circustól a Charing Crossig. Vagy: te meg én ülünk ezen az óriáshajón, a Vörös-tengeren. Ennél furcsább igazán semmi sem lehet. Ha végiggondolod, hogy milyen bonyolult fejlődési folyamatok, lángelme és kitartás, társadalmi szervezés kellett ahhoz, hogy mi itt ülhessünk, míg lent a fűtők hőgutát kapnak miattunk, és a gőzturbinák percenként ötezres fordulatszámmal dolgoznak, és kék a tenger, a fényugarak akadálytalanul érnek el hozzánk, ezért nincs árnyék, s a nap folyamatosan ellát bennünket a gondolkodáshoz, az élethez szükséges energiával - ha mindezt végiggondolod s még millió más összefüggést, beláthatod, hogy ennél furcsább semmi sem lehet, és nincs az a legfurcsább kép, mely megfelellhetne a tényeknek.

- Mégis, én azt szeretném - szólalt meg Elinor hosszú hallgatás után -, ha egy napon egészen egyszerű, őszinte történetet írnál egy fiatal férfiról és egy fiatal nőről, akik szerelmesek egymásba, összeházasodnak, gondjaik vannak, végül megnyugszanak, révbe jutnak.

- Ne írjak inkább detektívregényt? - nevetett Philip. De közben arra gondolt, hogy talán azért nem ír ilyen egyszerű történetet, mert nem tudja megírni. A művészetben az egyszerűség nehezebb, mint a legtöményebb bonyolultság. A komplikációkhoz legalább úgy értett, mint bárki más. De ha az egyszerűt akarta ábrázolni, hiányzott hozzá a tehetsége, az a tehetség, mely a szív és a fej, az érzések, az átélés, az ösztönök, de ugyanakkor az elemző szellem közös kiváltsága. „A szív, a szív - mondta magában. Észre sem veszed, meg sem érted? Így megkeményedett már a szíved?” Nincs szív, nincs megértés.

- ...maga rém kacér! - kiáltotta a négy gavallér közül az egyik. A társaság éppen befordult a sarkon, és hallótávolságba került.

- Nem vagyok kacér! - méltatlankodott az ifjú hölgy.

- De igen! - kiabálták mind egyszerre. Kórusban, incselkedve folyt az udvarlás.

- Hazudnak! - A hang elárulta, hogy a pajzán vád valójában jólesett. Mint a kutyák - gondolta Philip. - De a szív, a szív... A szív Burlap specialitása. „Soha nem fogsz jó könyvet írni - mondta, mint egy próféta -, ha nem írod a szívedből.” Igaza volt; Philip tudta. De éppen Burlap mondja ezt, akinek szívvel teli könyvei mintha egy hánytató után egyenesen a gyomrából jönnének. Ha ő, Philip Quarles most rávetné magát a nagy egyszerűsége, az eredmény nem lenne kevésbé undorító. Okosabb, ha a maga kertjét műveli, a maga képessége szerint. Jobb, ha ridegen, de hűségesen ragaszkodik önmagához. Önmagához? Hiszen épp az önmagával való azonosság kérdése volt Philip egyik állandó problémája. Neki igazán könnyű volt - elméletileg és az ő intelligenciájával - szinte bárkivé válnia. Olyan mértékben tudott asszimilálódni, hogy gyakran fenyegette a veszély: a hasonlót összecseréli azzal, akihez hasonult, számos szerepe között elveszíti magát a színész. Az amőba, ha zsákmányra lel, körül folyja, magába olvasztja, és tovább szivárogoz. Philip Quarles szellemében volt valami amőbaszerűség. Mintha szellemi protoplazmatenger lett volna, mely képes minden irányba áradni, minden útjába kerülő tárgyat elönteni, képes minden résen beszivárogni, minden mélyedést feltölteni, és miután mindent elnyelt és feltöltött, új akadályok, új gyűjtőmedencék felé hömpölyög, és a régiek ottmaradnak üresen, szárazon. Élete különböző szakaszaiban, sőt egyazon pillanatban is a legkülönbözőbb

formákat töltötte meg. Volt cinikus és misztikus, humanista és keserű embergyűlölő, élt a független és sztoikus értelem parancsai szerint, vagy vágyakozott a civilizáción kívül álló természeti lét értelmetlensége után. Az öntőminták kiválasztása az adott pillanatban olvasott könyvtől, a társaságában megforduló emberektől függött. Burlap például szellemi folyamatait visszairányította azokba a misztikus csatornába, melyekben diákkora óta nem közlekedett, mióta Boehmét fölfedezte. Azután átlátott Burlapén, kifolyt a misztikus csatornákból, de készen arra, hogy bármikor, ha a körülmények úgy kívánnák, visszaszivárogon. Jelen pillanatban éppen visszaszivárgott: a forma szív alakú volt. Melyik az énje, kihez maradjon hű?

A misszionáriusnők szótlán elhaladtak. Philip Elinor vállá fölért belenézett a könyvébe, és látta, hogy az *Ezeregyéjszaka*-t olvassa Mardrus fordításában. Az ő térdén Burt könyve, *A modern tudomány metafizikai alapjai* feküdt; fölemelte, és keresni kezdte, hol hagyta abba. Vagy az én egyáltalában nem létezik? - töprengett. Nem, nem, ez lehetetlen, ellentmond a közvetlen tapasztalatnak. Könyve fölért a tengert nézte, az óriási kék ragyogást. Az én leglényesebb jellemzője éppen az, hogy folyékony, nem alakítható, és mindenütt jelenvaló; az a képessége, hogy mind magába olvasztja a kontúrokat, de nem merevedik bele egyetlen formába sem; frissen fölveszi, de éppoly könnyen el is ejti a benyomásokat. Nem tartozott örök hűséggel olyan öntőformáknak, melyeket értelme időnként kitöltött, sem a kemény és forró akadályoknak, melyeket szelleme körültagogatott, beléjük merült, és - míg önmaga hideg maradt - egészen tüzes szívükig hatolt. Az öntőformák éppoly könnyen kiürültek, amint megteltek, az akadályokat túlhaladta. De a folyékony alapanyag, mely áradt, ahova akart, a hűvösen közömbös intellektuális kíváncsiság - az változatlanul megmaradt; hűséggel csakis annak tartozott. Ha volt egyetlen olyan életszemlélet, melybe tartósan hinni tudott, az csakis a sztoicizmus és a pürrhonizmus egyfajta keveréke volt, és úgy hatott rá - kíváncsiskodó iskolásfiúra a filozófusok gyülekezetében -, mint az emberi bölcsesség teteje, mint az a kétkedő-közönyös öntőforma, melybe szenttelen ifjúságát beleömlesztette. Az ítélettől tartózkodó pürrhonizmus és a sztoikus egykedvűség ellen gyakran lázadozott. De lázadt-e valaha is igazán, komolyan? Pascal katolikust csinált belőle, de csak addig, míg a Gondolatok előtte feküdt. Voltak pillanatai, mikor - Carlyle vagy Whitman vagy a kicsattanó erejű Browning társaságában - hitt a magáért a cselekvésért történő cselekvésben. Aztán jött Mark Rampion. Néhány óra Mark Rampionnal, és már őszintén hitt a nemes vademberség előnyeiben. Rampion meggyőzte őt, hogy a tudatos, büszke intellektusnak meg kell akadályoznia kissé, és el kell ismernie, hogy a szív, igenis a szív is jogokat formál, sőt a zsigerek, az ágyék, csontok, bőr és izmok is érvényesülni akarnak az életben. Megint a szív! Burlap egy sarlatán, közönséges szemfényvesztő, aki az érzésekkel bűvészkedik, de igaza volt. A szív! De. Philip bármit tett, lénye titkos mélyén mindig tudta, hogy ő nem katolikus, nem buzgó tevékeny, nem is misztikus vagy nemes vadember. És ha néha vágyódva kívánta, bár lehetne egyik vagy másik e változatok közül, vagy esetleg mind egyszerre, ugyanakkor titkon örült, hogy egyik se, hogy szabad, még ha szabadsága - furcsán paradox módon - akadályozta, korlátozta is szellemét.

- A te egyszerű történeted - összegezte gondolatait - nem megy.

- Miféle egyszerű történetem? - nézett fel Elinor az *Ezeregyéjszaka*-ból.

- Az, amit velem szeretnél megíratni.

- Ó, az! - nevetett Elinor. - Sokáig töprengtél rajta.

- Nem tudnám kibontani a témát - próbálta megértetni magát -, mert tömörséget és mélységet kíván, míg én szélesen áradok. Szélesen és folyékonyan. Nem az én esetem.

- Ezt én az első napon, amikor megismerkedtünk, megmondhattam volna - szólt Elinor, és visszatért Seherezádéhoz.

Mégiscsak Mark Rampionnak van igaza - gondolta Philip. - A gyakorlatban is, ezért sokkal meggyőzőbb. Művészetében, életvitelében ugyanúgy érvényesíti az elveit, mint elméletben. Nem úgy, mint Burlap. Undorral gondolt Burlap hánytató vezércikkeire a *World*-ben. Szellemi

tengeribetegség. És milyen ronda, iszapos életmódot folytat! De Rampion életével is bizonyítja elméletét! „Ha csak valamit is elleshetnék a titkából! - sóhajtott fel magában Philip. - Mihelyt hazaérek, fölkeresem.“

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Walter és Marjorie viszonya az utolsó jelenetüket követő hetekben furcsán és kínosan hazug lett. Végtelenül türelmesek voltak egymás iránt, nagyon előzékenyen viselkedtek, és ha kettesben maradtak, folyamatosan és udvariasan beszélgettek a legközömbösebb dolgokról. Lucy Tantamount nevét soha nem ejtették ki, és semmiféle megjegyzés nem hangzott el Walter szinte éjszakáról éjszakára megisméltető kimaradásairól. Némán megállapodtak, hogy úgy élnek, mintha semmi sem történt volna, és mintha minden a létező legjobban menne a létező legjobb világban.

Első dührohámában ugyan Marjorie csomagolni kezdett. Azonnal elhagyja, még ma éjszaka, mielőtt Walter visszatérne. Majd ő megmutatja neki, hogy a sértegetésnek, a kínzásnak is van határa. Eddig és nem tovább! Hazajön, és bűzlik a nő szagától! Undorító! Talán azt hiszi, hogy ő úgy odavan érte, s anyagilag annyira függ tőle, hogy nyugodtan sértegetheti, mert úgysem lázad fel nyíltan ellene? Hiba volt, hogy eddig is nem állt a sarkára. Előző éjszaka sem lett volna szabad meghatódnia a nyomorúságán. De jobb későn, mint soha! Most vége! Önbecsülését kell megmentenie. A kamrából kirángatta bőröndjeit, és csomagolni kezdett.

De hova menjen? Mihez kezdjen? Miből éljen? A kérdések percről percre sokasodtak és súlyosbodtak. Egyetlen rokona asszony nővére, aki szegény és a férje elítéli őt. Mrs. Cole összeveszett vele. Nincs olyan barátja, aki segíthetné, vagy aki szívesen segítené. Semmit se tanult, nem készült fel a kenyérkeresetre, különösebb adottságai sincsenek. Tetejébe: gyereket vár. Úgyse kapna állást. Végül és a történetek ellenére Waltert nagyon kedveli, szereti, kérdés, hogy egyáltalán tudna-e élni nélküle. És Walter is szereti őt, bizonyára még mindig szereti egy kicsit. Talán ez az örület magától kialszik, és talán még visszanyerheti őt, lassan, lépésről lépésre. Mindenképpen okosabb, ha nem cselekszik elhamarkodottan. Ezek után kicsomagolta a holmiját, és a bőröndöket visszacipelte a kamrába. Másnap komédiázni kezdett, alakoskodott, színlelte a gyanútlant.

Walter a maga részéről boldogan vállalta a komédiában ráosztott szerepet. Tökéletesen megfelelt neki, hogy ne beszéljenek semmiről, tegyenek úgy, mintha mi sem történt volna. Haragja elpárolgott, vágya kielégült, mire a pillanatnyi felfokozott erő és könyörtelenség állapotából visszazökkent normálisan gyöngéd, büntudatos féltékenységbe. Lelki rostjaira jótékonyan hatott a testi fáradtság. Mikor Lucytól hazatért, bűnösnek érezte magát: nagyot vétett Marjorie ellen, és rettegette várta a szemrehányást, ami otthon fogadja. De Marjorie aludt, mikor besurrant a szobába. Vagy legalábbis úgy tett, nem kiáltott át, nem hívta. És másnap reggeli köszönésének csak a szokottnál udvariasabb, szertartásosabb módja utalt arra, hogy valami nincs egészen rendjén. Walter roppantul megkönnyebbült, a baljós hallgatást hallgatással viszonzta, és a közönyösen udvarias semmitmondásra ugyanolyan udvariassággal válaszolt, azzal a különbséggel, hogy részéről ez nem volt pusztán szertartás, hanem udvariassága szívből fakadt. Annyira rossz volt a lelkiismerete, hogy becsületesen igyekezett segíteni Marjorie-nak, múltbeli bűneiért megpróbálta aggódó gyöngédséggel kárpótolni, és előre bocsánatot kért azokért a bűnökért, melyeket a jövőben változatlanul elkövetni szándékozott.

Nagyon megkönnyebbült: nincs szemrehányás, nincs zokogás, csak udvariasan közömbös csend. De ahogy múltak a napok, egyre lehangelőbbnek érezte viszonyuk hamisságát. A komédia az idegeire ment, a csend vádolta. Egyre előzékenyebb, gondosabb, gyöngédebb lett; és bár őszintén kedvelte Marjorie-t, őszintén örült volna, ha boldognak látja, éjszakai látogatásai

Lucynál a Marjorie iránti legőszintébb érzéseit is hazugsággá változtatták, valódi gondossága meg önmaga előtt is képmutatásnak tűnt mindaddig, amíg két figyelmesség között pontosan azt csinálta, ami - bizonyosan tudta - Marjorie-nak szenvedést okozott. „Bárcsak megelégednék - mondta magában tehetetlenül panaszos haraggal -, bárcsak megelégednék azzal, amit adhatok neki, és ne gyötrődne olyasmieért, amit nem adhatok.“ (A hallgatás és udvariaskodás minden komédiája ellenére világos volt, hogy gyötrődik. Sovány, beesett arca egymaga meghazudtolta viselkedése mesterkéltséget.) „Amit adhatok: sok. Amit nem adhatok: lényegtelen. Legalábbis neki“ - tette hozzá, mert ma esti lényegtelen találkáját Lucyval nem volt hajlandó lemondani.

*Abogy élvezte, máris megvetette;
Észtelenül üldözte, s mibelyt elérte,
Ész nélkül meggyűlölte.*

Az irodalom, mint rendesen, félrevezetőnek bizonyult. Távolléte, hogy gyűlölje és megvesse, amit élvezett, éppen ellenkezőleg, minél többet kapott és élvezett, annál több élvezetre vágyott. Igaz, hogy kissé mindig szégyellte is vágyait. Szerette volna valami magasabb érzellemmel igazolni - szerelemmel. („Végére is - érvelt - nincs abban semmi helytelen vagy természetellenes, ha az ember egyszerre két nőbe szerelmes. Őszintén szerelmes.“) Lucy iránti szenvedélyét fölékesítette kissé gyöngés és még kamaszos lény minden finom és bájos gyöngéségével. Nem úgy bánt vele, mint azzal a kemény, kegyetlen élvhajhással, aminek oly világosan látta, mielőtt a szeretője lett, hanem mint kivételesen nagylelkű, érzékeny lényel, akit nemcsak kívánni, de imádni is kell, mert ő az anya-gyermek-szerető keveréke, aki anyás védelemre szorul, és cserébe maga is anyásként megbújhat az ő védelmében, de ugyanakkor olyan nő is, akit férfiasan, mi több, fauni szerelemmel kell szeretni. Érzékiség és érzelmesség, vágy és gyöngéség egyformán barátok és ellenségek. Akadnak emberek, akik alig élveznek, máris megvetik, amit élveztek. Másokban az öröm kedvességet, gyöngéd érzéseket szül. Walter vágya, hogy sóvárgását szerelemmel igazolja, végső fokon természetből adott hajlamának világos erkölcsi kifejezése volt: ő a nemi élvezetet gyöngéd érzésekkel fűzte össze, gyöngéségében a lovagias nővédelem gyermeki önmegalázással párosult. Érzékisége gyöngéséget hívott elő; és fordítva, ahol hiányzott az érzékiség, ott a gyöngéség se bontakozott ki. Viszonya Marjorie-val túlságosan plátói és szexuális volt ahhoz, hogy igazán gyöngéd lehessen. Walter makacs, dühösen cinikus kéjenc képében hódította meg Lucy-t. Az a Walter, aki Lucy-t meztelenül a karjában tartotta, lényegesen különbözött az előző Waltertől, aki még csak vágyott rá. Az új Walter viszont, pusztán önvédelemből, hinni akarta, hogy simogatásainak hatása alatt Lucy is éppoly gyöngésen érez, mint ő. Gyöngéség csak gyöngéd légkörben élhet. Ha továbbra is hitte volna, amit a régi Walter hitt, hogy Lucy kemény, önző, melegebb érzésekre képtelen, hite megölte volna az új Walter gyöngéségét. Számára létkérdés volt, hogy érzőnek érezze Lucy-t. Mindent elkövetett, hogy becsapja magát. Az odaadás és elernyedés minden mozdulatát mohón figyelte, és a belső ellágyulás, a bizalom és megadás jeleiként értelmezte. Minden szerető szavát - és Lucy divatos bőkezűséggel osztogatta az elragadtatott felkiáltásokat, mint „drágám“, „angyalom“, „szerelmem“ - úgy fogadta, mint szíve legmélyéből felbukkanó gyöngyszemeket.

A képzeletbeli lágyság és érzelmi meleg effajta jeleire Walter hálásként megkésztette saját melegét, és a kétszeres gyöngéség kétszeres aggodalmával leste Lucy gyöngéd válaszát. A szerelem viszonszerelem utáni vágyat teremtett. A viszonszerelem utáni vágy feszült, ideges hitet nemzett, hogy viszonszeretik. Hite, hogy szeretik, erősítette szerelmét. És így, öngerjesztéssel és felfokozással a körforgás újrakezdődött.

Lucy-t meghatotta Walter imádatával teli gyöngésége, meghatotta, és meglepte. Együtt hált vele, mert unatkozott, mert puha a szája és a keze kellemes, és mert mulattatta, egyenesen

elragadónak találta Walter hirtelen átcsapását az alázatból a diadalmas szemtelenségbe. Milyen furcsa volt! A vacsoránál Walter szemben ült vele, arcán oly elszánt kifejezéssel, mint aki borzasztó dühös, és befelé vicsorgatja a fogát. Közben roppant szórakoztatóan a legcsípősebb történeteket mesélte mindenkiről, a legmeglepőbb idézetekkel dobálózott, mindenféle régi könyvből. Vacsora után kijelentette: „Most hazamegyünk hozzád.“ De Lucy a Victoria Palace-ban Nellie Wallace legújabb számát akarta látni, azután esznek valamit, és egy kicsit táncolnak az Embassyban, onnan esetleg elhajtának Cuthbert Arkwrighthoz, hátha ott is... Nem mintha tényleg őszintén kívánta volna a kabarét, a táncot vagy Cuthbert társaságát. Csupán akaratát kívánta érvényesíteni Walterrel szemben. Csak vezetni akart, uralkodni, kényszeríteni, hogy az legyen, amit ő akar. De Waltert nem ingatta meg. Egy szót sem szólt, csak mosolygott. És mikor a taxi odaállt a vendéglő elé, a sofőrnek a Bruton utcai címet mondta be.

- Ez erőszak - tiltakozott Lucy.

- Még nem - nevetett Walter -, de az lesz.

És a rózsaszínű-szürke szobában csaknem az is történt. Lucy hívta, azután engedett a neki erőszaknak. Amire viszont nem számított, az az első erőszakoskodást követő szenvedélyes és imádattal teli gyöngédség volt, Walter arcán a dühösen kemény kifejezés fölengedett, és mintha lefoszlott volna róla minden védekezés, ott állt csupaszon, a rajongó szerelem remegő, sebezhető meztelenségében. Csókjai mintha rettegést vagy kínt enyhítenének, mintha lágyan vezekelnének. Szavait néha mint töredékes imát egy istenhez suttozta, és néha mint vigaszt egy beteg gyermeknek rebegette el. Lucyt meglepte, meghatotta, szinte megszágyenítette szenvedélyes gyöngédsége.

- Nem, nem, én nem olyan vagyok, én más vagyok - tiltakozott a rajongó jelzők ellen. Nem fogadhatja el ezt a hazugságra épült nagy szerelmet. De Walter lágyan sikló ajka, ujjbegyeinek feszesen könnyű érintése Lucyt is megenyhítette, gyöngédségbe simogatta, mágikusan átváltoztatta rajongása szelíd, szerető, meleg szívű alanyává, elektromosan feltöltötte mindazokkal a tulajdonságokkal, melyeket suttozva neki tulajdonított, és ő tagadott.

A férfi fejét mellére vonta, ujjai végigsimítottak haján. - Drága Walter - suttozta-, drága Walter. - Hosszú csönd következett, néma, meleg boldogság. Azután hirtelen ez a csendes boldogság, éppen mert oly mély és teljes volt, egészen abszurdnak, sőt tökéletes személytelenségében már-már veszélyesnek tűnt, mely tudatos akaratát fenyegeti. - Elaludtál, Walter? - kérdezte, és meghúzta a fülét.

A következő napokban Walter kétségbeesett igyekezettel átruházta Lucyra saját érzéseit. De Lucy nem könnyítette meg a dolgát. Nem kívánta a mélységes gyöngédséget, ami egyet jelent az akarat feladásával, az egyéniség falainak lebontásával. Önmaga akart maradni, Lucy Tantamount, a helyzet korlátlan ura, aki tudatosan és a végsőig kiélvezi az adott helyzetet, könyörtelenül megszerzi a maga mulatságát. Szabad akart maradni, nemcsak anyagilag és a törvény előtt, de érzelmileg is - ő szabadon dönti el, kell-e neki a férfi, vagy sem. Bármely pillanatban, mikor éppen jólesik, éppoly szabadon eldobja, amint fölszedte. Nem kívánta megadni magát. És Walter gyöngédsége? Nos, hát kétségtelenül megható és hízogató is, igazán kedves úgy a maga nemében, de némileg abszurd, és hogy folyton választ vár az érzelmeire, hát az aztán éppenséggel unalmas. Néha kissé fölengedett, eltúrte, hogy Walter dédelgetése belőle is valamelyes gyöngédséget váltson ki, de csak azért ment bele a játékba, hogy a következő pillanatban cserbenhagyhassa, és annál inkább éreztesse vele kihívó, csúfondáros fölényét. És ilyenkor Walter szerelmi álmából hirtelen a valóságra ébredt, az élesen tudatos, szándékosan és nevetve gyakorolt szeretkezés hideg nappali fényére, amit Lucy „jó zri“-nek nevezett, és otthagya őt csillapítatlan büntudatával, mentség nélküli bűneivel.

- Szeretsz? - kérdezte Walter egy éjszaka. Tudta, hogy Lucy nem szereti. Furcsa módon azonban vágyott rá, hogy ebben megbizonyosodjék, hogy kimondassék.

- Azt hiszem, nagyon kedves vagy nekem - mondta Lucy és rámosolygott. De Walter tekintete

nem viszonzta a mosolyt, komor és reménytelen maradt.

- De szeretsz? - erősködött. Könyökére támaszkodva, szinte fenyegetően hajolt Lucy fölé. Ő hanyatt feküdt, kezét összekulcsolta tarkója alatt, feszülő izmai kiemelték lapos mellét. Walter lenézett rá. Ujjai alatt érezte ívelt, ruganyos, meleg testét, amit oly egészen, oly maradéktalanul birtokolt. De a test tulajdonosa félig hunyt szeme alól, elérhetetlen, távoli mosollyal nézett fel rá. - Mondd, szeretsz?

- Elbűvölő vagy. - Mintha gúny csillogna a sötét pillák alatt.

- Nem felelsz a kérdésekre. Szeretsz?

Lucy vállat vont, kissé elhúzta a száját. Szerelem? Nem túl nagy szó ez? Egyik kezét kihúzta a feje alól, fölemelte, hogy meghúzza a Walter homlokába hulló barna fürtöt. - Túl hosszú a hajad - mondta.

- Akkor miért kellettem neked? - makacskodott Walter.

- Ha tudnád, milyen lehetetlenül nézel ki a komor képeddel és a szemedbe csüngő hajjal! - nevetett. - Olyan vagy, mint egy székrekedéses juhászcutya.

Walter hátrasimította homlokába hulló fürtjét. - Azt akarom, hogy válaszolj - folytatta konokul. - Miért kellettem neked?

- Miért? Mert mulattatott. Mert kedvem tartotta. Talán nem elég világos?

- Szerelem nélkül?

- Minek kevered bele folyton a szerelmet? - kérdezte türelmeden Lucy.

- Minek? - ismételte meg Walter. - Hát hogyan hagyhatod ki belőle?

- Ha szerelem nélkül megkaphatom, amit akarok, akkor minek keverjem bele? Különben is, az effélét nem teszi-veszi az ember. Megesik néha. De milyen ritkán! Vagy talán soha. Nem tudom. De addig is mit kezdjünk magunkkal? - Megint megfogta Walter fürtjét, és arcát az arcához húzta. - Addig, Walter drágám, addig itt vagy te.

Szája közvetlenül Lucy szája fölött volt. Megmerevítette a nyakát, nem engedte, hogy közelebb húzza magához.

- A többiekéről nem is szólva - mondta Walter.

- Hülye! - Lucy megrántotta a haját. - Ahelyett, hogy hálás lennél azért, amit kapsz - mondta sötéten.

- De mit kaptam? - Lucy teste selymes melegen ívelt a tenyere alatt, de a szeme kigúnyolta. - Mit kaptam?

Lucy homlokán még ott sötétlett a mély vonás. - Miért nem csókolsz meg? - Úgy követelt, mintha ultimátumot adna. Walter nem válaszolt, nem mozdult. - Rendben van - lökte el magától -, ezt a játszmát ketten játsszák.

Eltaszította Waltert, aki ijedten lehajolt és megcsókolta. Lucy hangja keményen fenyegetett. Ő pedig megrémült, hogy elveszíti. - Bolond vagyok - mondta.

- Az vagy - fordította el az arcát Lucy.

- Bocsáss meg.

De Lucy nem békült. - Nem, nem - mondta, és mikor Walter megfogta az állát, hogy maga felé fordítsa és megcsókolja, hirtelen heves mozdulattal beleharapott a hüvelykujjába. Vággyal és gyűlölettel eltelt. Walter erőszakkal tette magáévá.

- Még mindig a szerelmen rágódsz? - törte meg végül Lucy az ernyed, pihentető csendet, ami a beteljesült vágyak lázát követi.

Walter kedvetlenül, szinte kinnal válaszolt. Lucy kérdése úgy hasított a mélységes csöndbe, mint gyufa lobbanása az éjszaka sötétjébe. Az éj óriási, az éj határtalan, és csillagokkal van kiverve. A gyufa fellobban, és a csillagok azonnal mind kihunynak. Eltűnik a távolság, a mélység. Leszűkül a világ, és nem marad belőle egyéb csak a tömör féketeségbe fúrt világos kis odu, benne élesen megvilágított arcok, kezek, testek és a hétköznapi élet ismerős, megszokott tárgyai. A csönd mély éjszakájában boldog volt Walter. A láz utáni ernyedtségben már nem gyűlölte Lucyt, csak

álmos gyöngédséggel telten átkarolta. Lelke mintha meleg derűvel lebegne lét és nemlét határán. Lucy megmozdult a karjában, beszélt és a csodálatos, földöntúli derű, mint a hirtelen felzavart víz sima tükre, remegni kezdett, és megtört.

- Nem rágódom semmin. - Walter kinyitotta a szemét. Döbbenet látta, hogy Lucy mosolyogva, kíváncsian lesi az arcát. - Mit bámulsz rajtam? - kérdezte.

- Nem tudtam, hogy tilos.

- Így néztél egész idő alatt? - A gondolatot, furcsa módon, kínosnak érezte.

- Órák óta - mondta Lucy. - Nyugodj meg, elragadtatással figyellek. Igazán csodálatosnak találtalak. Mint egy alvó Csipkerózsika. - Gúnyosan mosolygott, de az igazat mondta. Esztétikai igényvel, szakértő szemmel nézte, és valóban megcsodálta lehunyt szemét, sápadt arcát. Úgy feküdt mellette, mintha halott lenne.

Waltert nem vigasztalta a hízélgés. - Nem szeretem, ha diadalt ülsz fölöttem.

- Diadalt?

- Úgy, mintha megöltél volna.

- Ó, te javíthatatlan romantikus! - nevetett Lucy. Pedig igaz volt. Tényleg halottnak látszott. És a halálnak, az adott körülmények között, volt valami enyhén nevetséges és megalázó jellege. Ő maga élön, éber és tudatos elevenséggel tanulmányozta a szép halottat. Elismeréssel, de fölényes kis mosollyal figyelte a finom alkatú, sápadt embert, akit felhasználta a maga gyönyörűségére, és aki most halott. „Micsoda bolond! - gondolta. - És miért szenvednek annyit az emberek, ahelyett, hogy örülnének az elérhető örömöknek?“ Gondolatait ugyanabba a gúnyos kérdésbe sűrítette, amivel Waltert is visszahívta az örökkévalóságból. „Rágódik a szerelmen. Micsoda bolond!“

- Mégis - tartott ki Walter -, diadalmaskodtál.

- Romantika, romantika! - csúfolódott Lucy. - Hihetetlenül le vagy maradva. Gyilkosság meg diadalmaskodás hullák fölött meg szerelem meg más effélék. Képtelenség. Csodálom, hogy nem viselsz fecskefarkú kabátot s magas keménygallért. Próbáld meg, légy kissé modern.

- Inkább ember szeretnék lenni.

- Modernül élni annyi, mint gyorsan élni - folytatta Lucy. - Manapság nem cipelhetsz egy szekérderek eszményt és romantikus limlomot magaddal. Ha repülőgépen akarsz utazni, súlyos csomagjaidat otthon kell hagynod. Az a kedves ódivatú lélek megfelelt, amíg az ember lassan élt, de manapság már túl terhes. Nincs helye a repülőgépen.

- Még a szívnek sincs helye? - kérdezte Walter. - Mert a lélek nem túlságosan izgat. - Volt idő, mikor a lélek is nagyon izgatta. De mióta életét nem csupán filozófusok bölcsességeinek olvasása tölti ki, azóta valahogy megcsappant az érdeklődése iránta. - De a szív - ismételte -, a szív...

Lucy a fejét rázta. - Talán kár - ismerte be -, de nem kaphatsz valamit a semmiért. Ha a sebességet szereted, ha szeretsz repülni, nem vihetsz poggyászt magaddal. A lényeg, hogy tudd, mit akarsz, és fizess érte. Én pontosan tudom, mit akarok. És feláldozom érte a poggyászt. Ha te bútorszállító kocsin akarsz utazni, ám utazz. De rám ne számíts, drága Walterem. És ne kívánd, hogy a koncertzongorádat magammal vigyem a kétülékes monoplánon.

Csend lett, hosszú csend. Walter lehunyt szemét.

Bár meghalna. Nagyon kívánta. Lucy ujjainak érintése rezzentette fel. Az arcán érezte. Hüvelyk- és mutatóujja közé fogta alsó ajkát, és gyöngéden megcsípte.

- Isteni szád van - mondta.

TIZENHATODIK FEJEZET

Rampionék Chelsea-ben laktak. Házuk egy nagy műteremből és három-négy hozzá ragasztott

kis szobából állt. Igazán csinos kis ház - gondolta Burlap -, a maga ütött-kopott állapotában nagyon kedves - és megnyomta a csengőt. Szombat délután volt. És - elmélkedett tovább - Rampion ingyen jutott hozzá, szó szerint ingyen, közvetlenül a háború előtt. A háború utáni magas bérektől is megszabadult. Potom százötven évente, tisztára ajándék. Szerencsés ördög - gondolta Burlap, aki pillanatnyilag megfélemezte róla, hogy ő semmit sem fizet Beatrice-nek, és csak arra emlékezett, hogy az imént ebédelt meg huszonnégy shilling hat pennyért Molly d'Exergillod-val.

Mary Rampion nyitott ajtót. Üdvözölték egymást, és Mary így szólt: - Mark a műteremben várja. - Bár magában azon töprengett, hogy mi az ördögnek barátkozik Mark ezzel a szörnyeteggel, teljesen érthetetlen. Utálta Burlapet. - Keselyű-ember - mondta férjének az újságíró előző látogatása alkalmával. - Nem, mégsem keselyű, mert azok csak dögöt esznek, ő pedig elevenekkel, a vendéglátóival táplálkozik, s még azok közül is kiválasztja a legjobb falatokat. Elismerem, választékos ízlése van. Tudod, micsoda? Szellemi pióca. Miért hagyod, hogy szívja a véredet?

- Miért ne szívja? - válaszolta Mark. - Nekem nem fáj, még mulattat is.

- Úgy vélem, csiklandozza a hiúságot - mondta Mary. - Hízogó dolog élősdieket tartani. A véred minőségét dicséri.

- Mellesleg - mondta Rampion - abban az emberben még van is valami.

- Már hogyanne volna - így Mary. - A te véred is, egyebek között. És mindazoknak a vére, akikből táplálkozik.

- No, csak ne túlozz, ne légy olyan romantikus. - Rampion ugyanis ellenezett minden túlzást, ami nem tőle származott.

- Nos, a magam részéről csak annyit mondhatok, hogy nem szeretem az élősdieket. És legközelebb, ha idejön, behintem egy kis poloskairtóval. Hadd lássuk, mi lesz vele. Ebben maradunk - mondta Mary ellentmondást nem tűrően.

Most eljött a következő alkalom, és Mary úgy tessékeli befelé, és úgy biztatja, hogy menjen csak be egyedül a műterembe, ahogy a régi, kedves vendéget szokás. Még az atavisztikus Maryben is erősebben hat az udvarias szokások kényszere, mint a vágy, hogy behintse rovarirtóval.

Burlap gondolatai, míg a műterem felé tartott, változatlanul anyagi természetű ügyek körül forogtak. Lelkében még sajnált a költséges ebéd emléke.

„Rampion nemcsak hogy nem fizet házbért - gondolta-, de alig van valami kiadása. Ilyen életmód mellett - egy szolgáló, a házi munkát nagyrészt maguk végzik, kocsit nem tartanak - nevetségesen keveset költenek. Igaz, van két gyermekük.“ De Burlap a két gyermeket valamiféle szellemi bűvészműtánnal, amihez kiválóan értett, hirtelen eltüntette tudata kalapjában. „Ami azt illeti, Rampion elég sokat kereshet. A képeit, a rajzait nagyon borsos áron adja el. És mindenre, amit ír, állandó kereslet van. Vajon mit csinál a pénzével?“ Burlap nem minden rosszindulat nélkül töprengett a kérdésen, mikor bekopogott a műterembe. „Gyűjt? Vagy mit csinál?“

- Szabad - hallatszott Rampion hangja az ajtó mögül.

Burlap mosolygósra rendezte vonásait, és belépett.

- Ó, te vagy az?! - mondta Rampion. - Sajnos, e pillanatban nem tudok kezet adni. - Az ecseteit tisztogatta. - Hogy vagy?

Burlap ingatta fejét, és azt mondta, hogy ráférne egy kis üdülés, de nem engedheti meg magának. Körüljárta a műtermet, és illő tisztelettel nézte a képeket. Legtöbbjüket Szent Ferenc aligha helyeselte volna. De mennyi élet, mennyi erő és képzelet! Végtére is az élet mindenekfelett. „Hiszek az életben.“ Hitvallásának ez az első tétele.

- Ennek mi a címe? - kérdezte a festőállványra szerelt vászon előtt.

Rampion kezét törülgetve végigment a műtermen, és megállt Burlap mellett. - Azt hiszem, te Szerelemnek neveznéd - mondta nevetve. Délután jól ment a munka, kitűnő hangulatban volt. -

De kevésbé kifinomult lelkű emberek a nyomdafestéket kevésbé tűrő névvel illetnék - és vigyorogva néhány alternatívát ajánlott. Burlap savanyúan mosolygott. - Te talán tudsz még egykettőt - fejezte be Rampion csúfondárosan. Burlap személye mindig mulattatta, ugyanakkor kifejezetten kötelezőnek érezte, hogy megbotránkoztassa.

Kisebb méretű olajfestmény volt. Lent, a vászon bal sarkában, a háttér meredek szirtjei és az előtér sziklakövei és fatörzsei között, dús lombzat íve alatt, mintegy rejtekhelyen, egy férfi és egy nő feküdt egymást átölelve. Két meztelen test, a nő fehér, a férfi rőtes barna. A kép egész világítását a két test adja. A belőlük áradó fényben körvonalazódnak az előtér sziklái és fatörzsei. Ugyanez a fény aranyozza be mögöttük a szirtok meredélyét, és mélyíti az árnyékokat a lombok sűrűsödő sötétjében. A fény a rejtekből, ahol a pár fekszik, átlósan árad be a képbe, és áthatol rajta, nem csupán világító, de teremtmő erővel, mintha a testek ragyogása hívná életre a virágpompát is, az óriási rózsák, rézvirágok és tulipánok között lépdelő lovakat, kicsi antilopokat és leopárdokat, míg távolabb a zöld táj egyre kékebbre mélyül, szint szint után sötétedik, és a dombok közül elővillan a tenger, fölötte a kék égen hatalmas-hősi felhők gomolyognak.

- Nagyon szép - mondta lassan Burlap, és fejét ide-oda ingatta.

- Látom, nehezen bírod - mosolygott diadallal Mark Rampion.

- Miért mondod ezt? - tiltakozott Burlap szelíd mártír-szomorúsággal.

- Mert véletlenül igaz. Neked ez nem eléggé édesjézusos. Szerelem, *testi* szerelem mint a fény, a szépség és élet forrása - ó, nem, nem, nem! Túlságosan nyers, hús és vér, kínosan szokimondó.

- Minek nézel te engem, kispolgári erkölcsösznek?

- Nem, nem erkölcsösz vagy - bugyborékkolt Rampionból a csúfondáros jókedv -, mondjuk inkább, hogy Szent Ferenc. Egyébként hogy haladsz az életrajzával? Remélem, jó zaftosan ábrázoltad, hogyan nyalja tisztára a leprásokat. - Burlap elhárító mozdulatára Rampion csak vigyorgott. - Igazság szerint még Szent Ferenc is kissé túl felnőtt neked. Gyerekek nem nyalnak leprásokat. Perverz kamaszok csinálnak effélét. Lincoln Szent Hugh, ez vagy te, Burlap. Ha nem tudnád, ő gyermek volt, édes, tiszta kis babszem. Egy olyan picit kerekcske-gombocskahol-szalad-a-nyulacska fiú. Aki tágra nyílt szemmel, mélységes alázattal nézett fel a nőkre, úgy, mintha mindenik egy-egy madonna lenne. És elment hozzájuk, hogy cirógassák, hogy csókolgassák a bibis helyet, és meséljenek neki az édes kis Jézusról, még egy jót húzott is hozzá, ha volt éppen tejük.

- No de igazán! - tiltakozott Burlap.

- Igen, igazán - utánozta Rampion. Szerette bosszantani Burlapet, örült, ha arcára csalta azt a megbocsátó, keresztényi mártírmosolyt. Úgy kell neki, minek állít be azzal a kedvenc-tanítvány pózzal, s miért oly utálatosan hízelgő és alázatos.

- Totyogó-tipegő, csodálkozó szemű kis Szent Hugh, alázatosan eltotyog a nénikhez, úgy, mintha mindenik egy-egy madonna lenne. Azért azt a drága kis pracliját csak bedugja a szoknyájuk alá. Imádkozni jött, de utána bemászik a madonnák ágyikójába. - Rampion éppen eleget hallott Burlap szerelmi ügyeiről, és még többet sejtett. - Drága kicsi Szent Hugh! Milyen kedvesen totyog be a hálószobába, és milyen angyali ártatlansággal bújik be a takaró alá! Az efféle - mutatott a képre - túl durva és lélektelen a mi kis Hughinknak. - Hátravetette fejét, és nevetett

- Csak folytasd, folytasd - mondta Burlap -, ne zavartasd magad. - Átszellemült mártírmosolya láttán Rampion még harsányabban kacagott.

- Jaj, istenem, istenem! - fuldokolt. - Mire legközelebb jössz, beszerezem külön neked a *Szent Monica és Szent Ágoston* egy levonatát Ary Scheffertől. Attól biztosan boldogabb leszel.

Érdekelne néhány rajzom? - kérdezte egészen más hangon. - Legtöbbjük groteszk. Karikatúrák. Figyelmeztetek, hogy eléggé trágár dolgok. De ha eljössz, hogy *megnézd* a dolgaimat, készülj fel arra, amit kapsz.

Kinyitott egy mappát, ami az asztalon feküdt.

- Miért gondolod, hogy nem szeretem a képeidet? - kérdezte Burlap. - Végtére is, te éppúgy hiszel az életben, mint én. Akadnak közöttünk nézetkülönbségek, de szemléletünk a legtöbb kérdésben azonos.

Rampion alulról nézett fel rá. - Ó, egészen biztosan azonos, tudom, hogy azonos - mondta, és szélesen vigyorgott.

- Nos, ha tudod, hogy azonos - mondta Burlap, aki a rajzokat nézte, és nem vette észre Rampion arcán a vigyort -, akkor miért gondolod, hogy elítélem a rajzaidat?

- Valóban, miért? - gúnyolódott a másik.

- Ha belátod, hogy alapszempontunk azonos...

- Nyilván, ugyanarról a pontról néző szemek csak ugyanazt láthatják - Rampion megint vigyorgott. - *Quod erat demonstrandum*. - Elfordult, és kivett egy rajzot. - Ennek én *A Múlt és Jövő kövületei* címet adtam. - Burlapnak nyújtotta a rajzot. Eleven, csillogó színfoltokkal tarkított tusrajz volt. Hatalmas lendülettel ívelő S alakban szörnyetegek groteszk menete vonult fentről lefelé végig a papírlapon. A menet végén dinosaurusok, pterodactilusok, titanotheriumok, diplodocusok, ichtiosaurusok másztak, úsztak vagy repültek. A derékhadat emberi szörnyetegek alkották, test és végtagok nélküli, óriás fejű teremtmények, akik csigák módjára csúszkáltak álluk és nyakuk bizonytalan körvonalú, nyálkás nyúlványain. Legtöbbjük közismert kortársak arcvonásait viselte. Burlap sokukat fölismerte: ott mászott J. J. Thomson és lord Edward Tantomount, aggszüzek és eunuchok kíséretében Bemard Shaw, sir Oliver Lodge egy répafejű lepedős kísértet és egy két lábon járó katódcső között, sir Alfred Mond és John D. Rockefeller fejét nagy tálon egy baptista lelkész cipelte, dr. Frank Crane és Mrs. Eddy fejük körül glóriával és még sokan mások.

- Az óriásgyíkok kipusztultak, mert túl nagy testük és túl kicsi fejük volt - fűzte a rajzhoz Rampion. - Legalábbis a tudósok váltig állítják, hogy így történt. A testi növekedés egy bizonyos ponton túl hátrányos. De hogy állunk a szellemi nagysággal? Ezek a bolondok itt elfelejtik, hogy ők éppoly nehézkesek, idétlenek és aránytalanok, mint akármely diplodocus volt. Fizikai és érzelmi életüket feláldozták szellemi életük kedvéért. Mit képzelnek, mi lesz ennek a vége?

Burlap helyeslően bólogatott. - Én is gyakran kérdezem. Az ember nem élhet szív nélkül.

- Nem is szólva egyéb belső részeiről meg a csontokról, húsról, bórról - mondta Rampion. - Ez a társaság itt egyszerűen a megsemmisülés felé vonul. Ami nagyon kínos volna, ha nem hurcolnák magukkal az egész világot. Menjenek a pokolba! Mit tagadjam, dühít a gondolat, hogy el kell pusztulnom azért, mert ezek a hülye tudósok, moralisták és spiritualisták, technikusok, írók és politikusok, az összes jótét lelkek nem értik meg, mert nincs hozzá eszük, hogy az embernek emberi módon kell élnie, nem pedig mint valami óriás agyú és óriás lelkű szörnyeteg. Brrr! Legszívesebben kipusztítanám az egész bandát. - A rajzot a helyére tette, és másikat vett elő. - Kétféle történelemszemlélet. Balról: így látja H. G. Wells. Jobbról: így látom én.

Burlap a rajzlapra nézett, mosolygott, majd nevetésben tört ki. - Kitűnő! - mondta. A lap bal oldalán a rajz egyszerű crescendóban volt megkomponálva. Egy nagyon kicsi majmot valamivel nagyobb pithecanthropus követett, amit ismét valamivel nagyobb neanderthali ember múlt felül. Paleolitikus ember, neolitikus ember, bronzkori, egyiptomi és babilóniai ember, a vaskorszak görög és római lakója - az alakok mérete lassan növekedett. A crescendo változatlanul folytatódott: Watt és Stephenson, Faraday és Darwin, Bessemer és Edison, Rockefeller és Wanamaker, hogy végül kiteljesedjék sir Alfred Mond és H. G. Wells személyében. A rajz a jövőt sem hanyagolta el. Próféta kinyilatkoztatás ragyogó ködén át Mond és Wells alakja folyton ismétlődött és egyre nőtt, míg diadalmasan lecsavarodtak a papírról és eltűntek az utópia végtelenjében. A jobb oldali rajz csúcok és hanyatlások kevésbé derűlátó kompozíciója volt. A kicsi majom elég gyorsan természetes bronzkori emberré terebélyesedett, az azután átadta helyét egy hatalmas görögnek, s egy alig kisebb etruszknak. A rómaiak már zsugorodni kezdtek.

A tébai szerzetesek alig-alig különböztek az ősembert megelőző kis majmoktól. Aztán néhány jól méretezett firenzei, angol és francia következett, kiket visszatásító szörnyek követtek: Calvin és Knox, Baxter és Wesley felirattal. A tekintélyes termetű férfiak kora lehanyatlott. A Viktória-kori utódok már törpék és nyomorékok. A huszadik századiak pedig torzszülöttek. A jövő ködében elvetélt korcsok, parányi magzatok úszkálnak. Fejük túl nagy ázalék-testükhöz mérten, majomfarkuk és legkiválóbb kortársainkat idéző arcuk van. És azzal a pedáns, módszeres erőbevetéssel tépik, harapják, cibálják egymást, mely csakis a legcivilizáltabbak kiváltsága.

- Egyet-kettőt szívesen lehoznék a *World*-ben -mondta Burlap, miután végignézte a mappa tartalmát. -Általában nem közlünk rajzokat. Komolyan vesszük a küldetésünket. Nem vagyunk *l'art pour l'art* vállalkozás. De a te dolgaid legalább annyira példázatok, mint képek. Nem tagadom - fűzte hozzá -, irigylem azt a képességedet, hogy mondanivalódat oly takarékosan és közvetlenül ki tudod fejezni. Ezer és ezer szót kellene összehordanom, hogy ugyanezt egy esszében jóval kevésbé meggyőzően elmondjam.

Rampion bólintott. - Ezért mondtam le az írásról, pillanatnyilag. Az írás alkalmatlan arra, amit én éppen most ki akarok fejezni. És milyen kellemes megszabadulni a szavaktól! Szavak, szavak, szavak - kizárják az embert a mindenségből. Életünk háromnegyede úgy telik el, hogy nem magukkal a dolgokkal, csak a megjelölésükre szolgáló szavakkal tartunk kapcsolatot. S gyakran még azokkal sem - csak valamelyik költő átkozott metaforikus locsogásával. Mint például: „Ó, mi lány tömjén függ az ágon.“ Vagy: „Minden csapással halva nyúlt az éjszaka hollófekete szárnya, míg eljött a mosoly órája.“ Sőt még ilyesmi is: „Csali csókom eléri majd liliomok völgyén a boldogság rejtekét.“ - Burlapre nézett. és vigyorgott. - Még a „boldogság rejtekét“ is metaforikus absztrakcióvá változtatja. „Liliomok völgye“! Nocsak! Jaj, ezek a szavak! Hálás vagyok, hogy meg szabadultam tőlük. Mintha börtönből szabadultam volna, ó, nagyon előkelő, képzeletdús börtönből, tele szörnyetegekkel, freskókkal és minden jóval. Mégis jobban szeretem azt a valódi kinti tájat. A festés közvetlen kapcsolatba hoz a természettel. Igazi kapcsolatba. Azt mondhatom, amit mondani akarok.

- Nos, én nem tehetek egyebet, mint hogy hallgatóságról gondoskodom a mondanivalómhoz.

- Szegény ördögök! - nevetett Rampion.

- Szerintem meg *kell* hallgatniuk. Az embert felelősség terheli. Ezért közlöm néhány rajzodat a *World*-ben. Úgy érzem, kifejezetten kötelességem.

- Ó, ha a kategorikus imperatívusz esete forog fenn - nevetett ismét Rampion -, akkor persze engedelmeskednem kell. Vedd, amelyiket kívánod. Minél megbotránkoztatóbb rajzot közölsz, annál jobban örülök.

- Szelíden kell kezdenünk - rázta fejét Burlap. Annyira azért nem hitt az Életben, hogy a példányszámot veszélyeztette volna érte.

- Szelíden, csak szelíden - gúnyolódott Rampion.

- Ti sajtókukacok mind egyformák vagytok. Csak semmi kockázat. Fő a biztonság.

Fájdalommentes irodalmat kérünk. Előítéletek kioperálása vagy új eszmék beoltása kizárólag érzéstelenítéssel. Az olvasót állandóan a könnyű bódulat állapotában kell tartani. Reménytelen alakok vagytok egytől egyig.

- Reménytelenek - ismételte Burlap bűnbánattal. - Tudom. Sajnos, a világgal, az ördöggel és a hússal muszáj megalkudni néha.

- Azt nem bánom - válaszolta Rampion. - Amit rosszul tűrök, az inkább a mód, ahogy a tisztességgel, a mennyel és Jehovával megalkusztok. Hiába, ebben az esetben, azt hiszem, nem tehetsz egyebet. Vedd, amelyiket akarod.

Burlap hosszan válogatott. - Ezeket kérem - mondta végül három, viszonylag kevésbé rázós és rémületes rajzra. - Rendben van?

Rampion a képekre pillantott. - Ha vársz egy hetet - dörögte -, megkaphatod azt a bizonyos

Ary Scheffer-levonatot.

- Tartok tőle - mondta Burlap azzal a tűnődő átszellemültséggel, mely mindig megjelent az arcán, ha pénzről beszélt -, tartok tőle, hogy nem valami sokat fizethetünk.

- No és? Megszoktam - vonta meg a vállát Rampion. Burlap örült, hogy ilyen könnyen elintézte a kérdést. Végül is gondolta, Rampionnak általában nem fizetnek sokat. S nem is kell neki sok az életviteléhez: se autó, se cselédség...

- Bár adhatna az ember többet - evezett át a személytelenség vizeire. - A lap azonban - megrázta fejét - igyekszik rábeszélni az embereket, hogy akkor is szeressék a magasrendűt, ha az nem kifizetődő. Négy guineát esetleg elérhetünk darabjáért.

- No, ez igazán nem főúri - nevetett Rampion -, de vidd csak, ingyen is odaadom, ha akarod.

- Nem, dehogy - tiltakozott Burlap -, hogy is gondolod!? A *World* nem jótékony adományokból él. Mindenért fizet, amit felhasznál; nem sokat, sajnos, de fizet valamennyit. Ehhez ragaszkodom - ingatta a fejét -, még ha a saját zsebemből fizetem is ki. Nálam ez elvi kérdés. Abszolút elv - erősködött, és közben a jogos elégtétel izgalmával idézte maga elé a gerinces, önfeláldozó Denis Burlapet, aki munkatársait saját zsebéből fizeti, és akinek a létezésében, míg beszélt, már maga is egészen őszintén hinni kezdett. Mondta és mondta; lelki szemei előtt minden szó egyre világosabban kirajzolta a szegény, de becsületes Burlap szépséges alakját. Ugyanakkor a *World* közelebb, egyre közelebb kúszott a csőd széléhez, az ebédszámla pillanatról pillanatra nőtt és a jövedelme arányosan összezsugorodott. Rampion kíváncsian figyelte. Mi a fenének hajszolja most bele magát ilyen dühökbe? - kérdezte magától. Egyszerre eszébe jutott egy lehetséges magyarázat. Mikor Burlap rövid szünetet tartott, hogy kifújja magát, együttérzően bólogatni kezdett. - Tudod, mi kéne neked? Egy kapitalista - mondta. - Ha lenne fölösleges ezer fontom, azonnal benyomnám a *World*-be. De sajnos, nincs. Még hat pennym sincs - fejezte be szinte diadallal, és arcán a rokonszenv kifejezése hirtelen vigyorra változott.

*

Ezt az estét Burlap a Szent Ferenc-i szegénységnek szentelte. „Mezítláb vándorol az umbriai hegyekben a Szegénység Asszonya“ - így kezdte a fejezetet. Prózája az egzaltáció pillanataiban szinte szabad verssé merevedett... „Te, ki a kicsi városok magas faláról bámulsz le rá, szemedben hosszan elnyúló szalaggá változik lábnyoma az út fehér porában, ott alant a síkság peremén...”

Ezután ama bizonyos bütykös olajfákra, szőlőhegyekre és teraszosan emelkedő szántókra utalt, majd következtek a csavart szarvú, nagy, fehér ökrök, kicsi ösvérek, amelyek türelmesen cipelik nehéz terhüket fel a köves ösvényeken, a kék hegyek és a távoli dombokra épült városkák, mindenik mint egy-egy kicsi Új Jeruzsálem a képeskönyvben, majd Clitumnus klasszikus és Trasimene még klasszikusabb vize. „Olyan ország volt ez - folytatta Burlap -, és olyan időkben, mikor a szegénység még gyakorlati, megvalósítható eszmény lehetett. A föld minden szükségessel ellátta lakóit. Munkamegosztásra még nem szorultak. Minden paraszt jórészt a maga gyárosa, ugyanakkor a maga mészárosa, pékje, zöldség- és borkereskedője volt. A pénz a társadalom életében viszonylag még jelentéktelen szerepet játszott. A többség szinte teljesen pénz nélkül élt. Közvetlenül kicserélték egymás között a maguk készíttette háztartási cikkeket és a föld kegyes ajándékait, s így nem szorultak rá a nemesfémekre, hogy azokkal vásároljanak. Szent Ferenc szegénységesezménye akkor megvalósulhatott, mert olyan életformát ajánlott követésre, mely nem sokban különbözött szerényebb kortársai tényleges életvitelétől. Ő azonban a társadalom kényeztetett, hivatalos viselő tagjait szólította fel, hogy kövessék alacsonyabban álló társaikat, és ne a pénz, hanem a tárgyak jegyében éljenek. Milyen más ma a helyzet.” Burlap ismét a szabad vers sodrába került, de most harag és nem lírai lágyság hevítette. „Mi mind specialisták vagyunk, és csakis a pénz, nem az igazi dolgok jegyében állunk, világunk kietlen elvontságok birodalma, nem a valóságos teremtés és növekedés világa.” Még zörgött egy

keveset a „nagy gépekről“, melyek az ember szolgálói voltak, és az ember urai lettek, az élet „szabványosításáról“, az iparról és kereskedelemről, valamint lelket sorvasztó hatásokról (ide beszúrta Rampion néhány kedvenc mondatát), végül így fejezte be: „A pénz minden rossz gyökere; végzetes szükségszerűség, mely alatt nyögünk, mert nem élhetünk az igazi dolgok jegyében, csakis a mindent meghamisító pénz jegyében.“ A modern ember szemében Szent Ferenc életeszménye fantasztikusnak, valóságos örületnek tűnik. A Szegénység Asszonyát modern körülményeink lealacsonyították; ma zsákkötényes, lyukas cipős mosónőhöz hasonlatos... Józan ember álmában sem követné. Még Don Quijoténál is bolondabb lenne az, aki ilyen visszataszító Dulcineát felmagasztal. Modern társadalmunkban a Szent Ferenc-i szegénységesezmény nem valósítható meg. Mi lenézzük a szegénységet. Ami nem jelenti, hogy magát Szent Ferencet is lenézhetjük mint örült álmok álmodóját. Nem, éppen ellenkezőleg, mert nem ő, hanem mi vagyunk az elmebetegek. Ő az orvos az örültekházában. Az eszelősök szemében az orvos az egyetlen bolond. Majd ha kijózanodunk, megértjük, hogy mindvégig ő volt az orvosunk, az egyetlen egészséges ember közöttünk. Jelenleg a Szent Ferenc-i eszmény megvalósíthatatlan. Legyen egyetlen célunk: egy új társadalom megteremtése, melyben a Szegénység Asszonya többé nem lompos, lucskos mosónő, hanem a fény, a báj, a szépség - maga a tökély. Ó, Szegénység, Szegénység, szépséges asszonya a Szegénységnek!..

Beatrice bejött, és figyelmeztette, hogy a vacsora tálalva van.

- Két tojást vegyen - kopogta ki parancsoló módban szerető gondoskodását -, kettőt vegyen ki, ehhez ragaszkodom. Külön magának készítettem.

- Úgy bánik velem, mint a tékozló fiúval - szólta Burlap -, vagy mint a hízó borjúval hizlalás közben. - Ingatta fejét, és szelíd Sodoma mosollyal ajkán kivette a második tojást.

- Szeretném a tanácsát kikérni -, mondta Beatrice -, néhány gramofonrészvényről volna szó. Már régebben vettem őket. Mostanában hihetetlenül emelkedik az értékük.

- Gramofonrészvények! mondta Burlap. – Ó, igen... - és tanácsot adott.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Napok óta esett az eső. Spandrell úgy érezte, hogy a lelkét is belepi a rozsdá és a penész.

Ágyban maradt, vagy sivar szobájában üldögélt, esetleg egy bárpulthoz támaszkodott, és érezte, belső szemével figyelte magában az iszapos burjánzást.

- Legalább csinálnál valamit - könyörgött gyakran az anyja -, akármit!

Barátai is ugyanezt mondják, évek óta ismétlik.

De kutya legyen, ha bármihez is hozzáfog. Munka, a munka evangéliuma, a munka szentsége, *laborare est ordre* - egy csomó butaság, hülyeség. - Munka! - tört ki megvetéssel egy ízben Philip Quarles józan intelmei ellen. - A munka sem tiszteletre méltóbb, mint az alkohol, és ugyanazt a célt szolgálja: elvonja az ember figyelmét, önfeledtségbe ringat. A munka egyszerűen kábítószer, semmi egyéb. Megalázó, hogy az ember képtelen józanul, kábítószerek nélkül élni; megalázó, hogy nincs bátorsága önmagát és a világot olyannak látni, amilyen. Munkával mákonyozza magát. Ostobaság! A munka evangéliuma: a butaság és a penész evangéliuma. Lehet, hogy a munka imádság, de ugyanakkor jó módszer arra is, hogy az ember homokba dugja a fejét, és akkora port kavarjon, akkora ricsajt csapjon maga körül, hogy a saját hangját se hallja, a saját kezét se lássa közvetlenül az orra előtt. Bújócska önmagunk előtt. Nem csoda, hogy a Sámuel Smilesok és a nagy üzletemberek annyira lelkesednek a munkáért. A munka abba a vigaszos tévhitbe ringatja őket, hogy vannak, sőt: fontosak. Ha abbahagynák a munkát, legtöbbjükéről kiderülne, hogy nincs, egyszerűen nem létezik. Nem egyéb, mint egy lyuk a levegőben, méghozzá meglehetősen rossz szagú lyuk. Azt hiszem, a legtöbb Smiles-féle lélek meglehetősen büzlik. Hát csoda, ha nem merik abbahagyni a munkát? Még ráébrednének, hogy valójában

kicsodák ők, illetve, hogy kicsodák *nem!* Olyan kockázat ez, amit nincs bátorságuk vállalni.

- És te mit tártál fel önmagadról a bátorságoddal? - kérdezte Philip Quarles.

Spandrell kissé színpadias vigyorral felelt: - Hát nem mondom, kellett némi bátorság, hogy huzamosan szembenézzek azzal, amit magamban fölfedeztem. Ha nem volnék olyan bátor, már rég munkára vagy morfiumra fanyalodtam volna.

Spandrell előszeretettel játszotta meg magát, tetteit ésszerűbbekké és regényesebbekké álcázta, mint valójában voltak. Hogy semmit sem csinált, abban alapvető lustasága legalább olyan szerepet játszott, mint fonák, feje tetejére állított erkölcsi elvei. Tunyasága voltaképpen megelőzte elveit, nézetei lustaságában gyökereztek. Legyőzhetetlen lustasága fedeztette fel vele, hogy a munka milyen veszedelmes kábítószer. Tétlenségére okot, mentséget kellett találnia. De hogy ehhez a semmittevéshez kellett némi bátorság is, az vitathatatlan, hiszen krónikussá vált gyilkos unalma ellenére volt rest, és ez az unalom néha, mint a jelen pillanatban is, elviselhetetlenül heveny formában jelentkezett. Restsége azonban olyan mélyen gyökerezett, hogy hatalmát megtörni több bátorságot igényelt volna, mint az unalom kínjait elviselni. Büszkesége még táplálta vele született lustaságát, olyan ember volt, akinek vannak ugyan képességei, de nem eléggé tehetséges; megérti a nagy műveket, de tudja, hogy alkotó munkára nem alkalmas, mert hiányzik hozzá a tehetsége, és nem akarja vállalni sem a sikertelen kísérletezést, sem a több sikert ígérő, de megalázóan alacsonyrendű munkát.

- Könnyű neked munkáról beszélni - mondta egyszer Philip Quarlesnek -, mert te tudsz is valamit csinálni, de én nem. Mit akarsz, mi legyen? Bankhivatalnok? Kereskedelmi utazó?

- Vannak más pályák is - mondta Philip -, és mivel van némi vagyonod, foglalkozhatnál szociológiával vagy természettudományokkal.

- Ó, szóval hangyász legyen, azt akarod? Vagy az Anjouk korabeli szappan használatáról értekezzen? Legyen csak egy kedves öreg Tobyka, akinek van egy hobbija - lovagoljon hát rajta. Tudod mit: nem akarok a közmondásos Toby bácsi lenni. Ha tényleg felesleges ember vagyok, hát legyen az nyíltan. Nem álcázom magam tudósna, és semmiféle hobbinak nem akarom szentelni magamat. Az maradok, amire a természet rendelt: haszontalan ember.

Anyja második házassága óta Spandrell következetesen fonákul élt, rossz utakon járt, a legrosszabb dolgokat művelte, csak a rossz hajlamait ápolta. Végtelen üres óráit zülléssel töltötte ki. Bosszút állt anyján s önmagán is, amiért oly bután boldog és jó volt valamikor. Köpött az anyjára, köpött önmagára, köpött az Istenre. Remélte, hogy van pokol, és odajut, és sajnálta, hogy nem tud hinni benne. Mindegy, akár van pokol, akár nincs; ifjabb éveiben kellemes izgalommal töltötte el a rosszasága, az elvetemültsége. A kicsapongásban azonban van valami eredendő unalom, valami oly feneketlen és reménytelen zordság, hogy csak a legritkább emberpéldányok - az átlag értelmi színvonalnál jóval alacsonyabban állók és az átlagosnál jóval falánkabbak - képesek tartósan élvezni a rendszeresen gyakorolt bűnt, vagy hinni bűneik gonoszságában. A legtöbb megrögzött dorbézoló nem azért dorbézoló, mert élvezi, hanem mert kényelmetlenül érzi magát nélküle. A megszokás a legfényűzőbb mulatságot is unalmas, hétköznapi szükségletté silányítja. Aki megszokta a nőt vagy a pálinkát, az ópiumot vagy az önkorbácsolást, az éppoly nehezen él nélküle, mint kenyér és víz nélkül, habár bűne tényleges gyakorlása önmagában nem izgatóbb számára, mint a kenyérhéj rágcsálása vagy egy pohár víz a konyhai csapból. A megszokás egyformán tönkreteszi a vétkezést és a valódi élvezetet. A hitehagyott, vagy hitetlen zsidó, az elnyugtatiasodott hindu néhány év után teljes egykedvűséggel fogyasztja a disznó-, illetve marhahúst, míg hívő testvére ugyanezt a legdurvább cinizmusnak tekinti. Hasonló a megrögzött kicsapongók esete. Eleinte még izgalmas, bonyolult gonosz tetteiket a folytonos ismétlés erkölcsileg semlegesíti. Talán kissé undorítóak maradnak - mivel a legtöbb bűn gyakorlása nyomasztó fiziológiai utóhatással jár -, de már nem gonoszak, csak közönségesek. Gépies cselekvést nehéz gonosznak érezni.

A megszokás fokozatosan közömbösítette Spandrell mindkét élvezetét: az aktív bűnözést és az

aktív büntudatot (ami élvezetének mindig része volt), mire elkeseredetten a bűnök körmönfontabb formáihoz folyamodott. De a rafinált bűnök nem váltanak ki megfelelően rafinált érzéseket. Ellenkezőleg: minél inkább túlfinomult, erőszakolt, különleges, szélsőséges és beteges a bűn, annál unalmasabb, annál reménytelenebbül tompa az ismétlése. A képzelet nagy erőfeszítéssel megtervezheti a normális nemi téma legvalóságosabb változatait, de az összes orgiaváltozatok érzelmi eredménye ugyanaz marad: a lealacsonyodás és megalázottság tompa érzése. Igaz, sokakat vonz a lealjasulás (s méghozzá rendszerint a legcivilizáltabbakat, a szellemileg legkiműveltebbeket, a finnyásan túlfinomultakat), mohón hajszolják az aljasságot a változatos orgia-fajták, az önkínzó prostitúció, idegenekkel alkalmilag gyakorolt és szinte állati párnás, durva, műveletlen és alantas partnerekkel folytatott nemi kicsapongások közepette. A végletes szellemi és esztétikai elfinomulást gyakran drágán kell megfizetni - valamiféle furcsa érzelmi elkorcsosulással. A nagyon civilizált kínai fejlett művészszeretettel és kegyetlenkedési hajlamával ugyanannak a betegségnek egy másik változatában szenved, mely a magasrendűen civilizált modern esztétát a testörtiszteket és apacsokért, a megalázó promiszkuitásért és erőszakért lelkesíti. - Agyunk és ágyékunk közt szakadék tátong - összegezte egyszer a kérdést Rampion Spandrell jelenlétében. - Minél magasabban szárnyal az előbbi, az utóbbi annál mélyebbre süllyed. - Ami Spandrellt illeti, ő magát a megaláztatást nem élvezte. A vétkek minden lehetséges rafinériájának érzelmi következményét unalmasan egyhangúnak találta. A fizikai izgalom és gyönyör puszta érzékelése, megfosztva minden jelentősebb, akár egyetértő, akár elutasító érzelemtől, ízetlen lesz. Jelenleg fiatalok megrontása volt a bűnözés egyetlen formája, mely még valódi érzést ébresztett benne. Rampion eltalálta, Spandrellt a nemiség furcsán bosszúálló gyűlölete fűtötte, és indulatát anyja második házassága váltotta ki. A megrázkódtatás serdülő kora legérzékenyebb pillanatában érte, méghozzá a középosztály felső rétegében szokásos, túlfinomult, gátlásokkal teli nevelés után. Azóta sajátos elégtételt érzett, ha a túlságosan szeretett s éppen ezért gyűlölt nő - aki a megvetésre méltó ösztönt személyesítette meg - ártatlan hűgait megsebezhetette a szerinte lealázó nemi élvezettel. Középkori gyűlölettel eltelten nem úgy állt bosszút, mint az aszkéták és a puritánok, akik az asszonyok gyűlölt húsát sanyargatták, hanem ellenkezőleg, testüket olyan élvezetekre tanította, melyeket önmaga megvetett, és így egyre teljesebb, egyre diadalmasabb lázadásra csábította őket önnön tudatuk, saját szellemük ellen. Bosszújának utolsó állomásán áldozatait fokozatosan felvilágosította, tudatukba véste, hogy gyönyöreik alapvetően gonoszak, bűnösök, hogy bűn mindaz, aminek élvezetét tőle tanulták meg. Szegény kis Harriet volt eddig az egyetlen ártatlan lélek, akin egész műsorát végigjátszotta. Elődeivel nem ment el olyan messzire, utódai pedig még nem akadtak. Harrietet úgy csábította el, ahogy Rampionéknak előadta. Harriet imádta őt, s hitte, hogy viszontszeretik. Csaknem igaza is volt: Spandrell őszintén vonzódott a lányhoz, miközben előre megfontoltan áldozatául szemelte ki. Eljárását külön perverz ízekkel fűszerezte, hogy nemcsak a lány, de a saját érzésein is erőszakot tett. Türelmesen, a legfinomabb, legkiméletebb szerető tapintatával, gyöngédségével és megértésével oszlatta el szűzies félelmeit, fokozatosan feloldotta lányos hűvösséget, lebontogatta nevelése gátjait, hogy azután a tapasztalatlan lányt rávegye a legfantasztikusabb fajtalanyságokra. Harriet mindezt a szerelem természetes jeleiként fogadta, ami már önmagában elbűvölte a Spandrellben lakozó fordított aszkétát, aki úgy érezte, így nagyszerű bosszút állhat a nőn, azért, mert nő. De ennyivel sem érte be: kételyeket színlelt, csüggedten visszaborzadt Harriet szerelmes közeledésétől, és ha engedett, úgy csupán tehetetlenül tűrte, mint akit sért, megbecstelenít az effajta gyöngédség. Mire Harriet is szomorú lett, elcsüggedt, szégyellte magát, mint minden érzékeny ember, aki úgy érzi, hogy szerelmét nem viszonzozzák; ugyanakkor kissé nevetségesnek is érezte magát, mint a színész, aki hirtelen rájön, hogy cserbenhagyták, és egyedül áll a színpadon - nevetségesnek s visszataszítónak érezte magát. Hát már nem szereti? De igen, nagyon - válaszolta Spandrell. Akkor miért? Éppen szerelmének mélysége miatt - és Spandrell a lelkéről kezdett beszélni. A test vadállat, fölfalja a

lelket, megsemmisíti az öntudatot, tönkreteszi az igazi „te meg én“ kapcsolatot. És ugyanaznap este, mintegy véletlenül, titokzatos csomag érkezett; Spandrell azonnal kibontotta, és kiderült, hogy egy tragár francia metszetekkel teli mappa. Szegény Harriet növekvő rémülettel és undorral fedezte fel a képeken mindazt, amit ő ártatlanul, túláradó szívvel szerelemnek tartott; hideg éles körvonalakkal ábrázoltán látta meg szerelmüket, s ettől az oly feneketlenül közönséges, aljas és szörnyű lett, hogy egyetlen pillantás alatt megutálta, meggyűlölte az egész emberi nemet.

Utána néhány napon át Spandrell szakszerűen tovább adagolta a rémületet, és mikor Harrietet már kellően átjárta a bűntudat, és borzongva utálta magát, akkor Spandrell cinikusan és erőszakosan felújította mocskos szeretkezéseiket. Végül a lány elhagyta. Utálta önmagát, utálta a férfit. Ez három hónapja történt, azóta Spandrell meg sem kísérelte visszahívni, új áldozaton sem próbálta ki tudományát. Nem érte meg a fáradságot; semmi sem érte meg a fáradságot. Megelégedett azzal, hogy elbeszélte sátáni gonoszsága izgalmait, közben pedig tehetetlenül belesüppedt az ital s a fizetett szerelmek sivár gyakorlatába. A beszéd pillanatnyilag felélénkítette, utána még mélyebbre süllyedt az unalomba, reménytelenségbe. Néha úgy érezte, megbénul, lassan elhal benne minden, egészen a lelke mélyéig. Olyan természetű bénulás volt ez, melyből akarata megfeszítésével kigyógyulhatott volna, hisz ez hatalmában állt. De ő nem tudta és nem is akarta megfeszíteni akarátát.

- De ha úgy unod, úgy gyűlölsz az életformádat - kérdezte Philip Quarles, aki most Spandrellre összpontosította ragyogó intellektusa kíváncsiságát -, mi a fenének ragaszkodsz hozzá? - A kérdés közel egy éve hangzott el; a bénultság akkor még nem kúszott olyan mélyre Spandrell lelkében. De Philip már akkor roppant rejtélyesnek találta. És mivel Spandrell szívesen beszélt önmagáról, anélkül, hogy cserében bizalmas közléseket várt volna, és minden jel szerint nem is bánta, ha tudományos kíváncsisággal elemzik, sőt inkább dicsekedett gyöngeségeivel, semmint szégyenkezett miattuk - Philip kapott a lehetőségen, és kivallatta. - Igazán nem értem, miért ragaszkodsz az életformádhoz - ismételte meg.

Spandrell vállat vont. - Mert erre vagyok ítélve. Mert bizonyos értelemben ez a végzetem. Mert végső soron ilyen az élet: unalmas és gyűlöletes. Ilyenek az emberek is, ha magukra hagyják őket: unalmasak és gyűlöletesek. Mert ha az ember amúgy is átkozott, jobb, ha elkárhozik. Mert... nos, mert voltaképpen szeretek unatkozni és gyűlölködni.

Szeretett. Esett, esett az eső. Bent a szívében gombák tenyésztek és ő örömmel ápolta őket. Barátokhoz mehetett volna, de inkább egyedül ült és unatkozott. A legszebb hangversenyeket hallgathatja; a Covent Garden-ben operaelőadást; a színházak kinyitották kapuikat; de Spandrell csak a hirdetéseket olvasta: a Queen's Hallban az *Eroica*, a Wigmore-teremben Schnabel az *Opus 106*-ot játssza, a Covent Garden Operában *Don Giovanni*, az Alhambrában *Little Tich*, az Old Vicben az *Othello*, a Marble Arch-moziban Charlie Chaplin filmje - figyelmesen végigböngészte az egészset, és otthon maradt. A zongorán nagy halom kotta, a polcok tele könyvvel, az egész London Library rendelkezésére állt. De Spandrell nem olvasott, csak magazinokat, képesújságokat s a reggeli és esti lapokat. A piszkos ablaküvegen szünet nélkül csorgott az eső. Spandrell a *The Times* hatalmas, zizegő lapjait forgatta. Mint ganajtúró bogár a maga elemén, úgy rágta át magát a „Születések“, „Halálozások és Haldoklások“, az „Alkalmazást keres“ és „Ingatlan“ rovatokon, törvényszéki riportokon, bel-és külföldi híreken, parlamenti beszámolókon, a „Mi történt reggel?“ jegyzeteken és az öt vezércikken, a „Szerkesztő Levelesládájá“-n, míg eljutott az „Udvari- és Személyi Hírek“-en át a „Biblia rossz időben“ című kis egyházi elmefuttatásig. Ismét belefogott. „A Yorki herceget - olvasta - jövő hétfőn az Ezüst- és Aranyhuzal Vonók Társasága tiszteletbeli elnökévé választja. Őfelsége az avatási ünnepség után a Társaság Nagymestereivel és Gondnokaival részt vesz a tiszteletére rendezett díszebéden.“ Pascal és Blake művei ott sorakoztak a polcon, csak a kezét kellett volna kinyújtania utánuk. De: „Lady Augusta Crippen a Berengaria fedélzetén elhagyta Angliát.

Amerikába távozott, ahol meglátogatja sógorát, Dél-Melanézia főkormányzóját, és nővérét, Lady Ethelberta Todhuntert.“ Spandrell nevetett, és a nevetés rejtett erőtartalékokat szabadított fel benne. Felállt, vállára dobta esőköpenyét, és elment. „Dél-Melanézia főkormányzója és lady Ethelberta Todhunter.“ Még mosolygott, amikor befordult a sarkon, és belépett a kocsmába. Korán érkezett, a bárpult előtt egyetlen vendég álldogált.

- De miért maradjon két ember együtt, ha boldogtalanok? - mondta éppen a csaposlány. - Miért? Miért ne váljanak el, és boldoguljanak külön-külön?

- Mert a házasság szentség - felelte az idegen.

- Szentség a maga!... - morogta a csaposlány lenézéssel, azután meglátta Spandrellt, és mosolyogva feléje biccentett: Spandrell állandó vendég volt. Dupla brandyt rendelt, a pulthoz támaszkodott, és az idegent figyelte; arca olyan volt, mint egy ministránsfiúé, akit hirtelen meglepett a férfikor. Pufók, babásan csinos, de fonnyadt. Szája roppant kicsi, pici nyílás csupán egy rózsabimbó közepén. A kerubi orcák már kissé petyhüdtek és szürkék, mint a napos borostával benőtt áll.

- Azért - folytatta az idegen, s közben Spandrell észrevette, hogy pillanatig sem nyugszik: mosolyog, homlokát ráncolja, felvonja szemöldökét, fejét ide-oda forgatja, teste a zavar és fontoskodás állandó extázisában vonaglik -, azért, mert a férfi ragaszkodik a feleségéhez, és legyenek egy test, egy lélek. Egy test - ismételte, és szavait a szokottnál is hevesebb vonaglásokkal és vihogással kísérte. Szeme találkozott Spandrell tekintetével, elpirult, és hogy megőrizze önuralmát, hirtelen felhajtotta italát.

- Magának mi a véleménye, Mr. Spandrell? - kérdezte a csaposlány, s a brandys üveg után nyúlt.

- Miről? Az egy testről? - A lány bólintott. - Hm! Ami azt illeti, épp az előbb irigyeltem meg a dél-melanéziai főkormányzót és lady Ethelberta Todhuntert amiért olyan egyértelműen két test lehetnek. Ha - mondjuk - magát hívnák Dél-Melanézia főkormányzójának - fordult a hervadt ministránshoz - és a feleségét lady Ethelberta Todhunternek, mit gondol, maguk egy test lennének? - Az idegen úgy vonaglott, mint egy horogra szúrt giliszta. - Nyilván nem. Mindenki megbotránkoznék rajta, ha egy test lennének.

Az idegen még egy whiskyt rendelt. - Tréfán kívül - mondta —, a házasság szentsége...

- De miért legyen két ember boldogtalan - erősködött a csaposlány -, ha nincs rá szükség?

- De miért ne legyen boldogtalan? - kérdezte Spandrell. - Talán arra született. Azért van a világon. Honnan tudja, hogy a föld nem valamely más bolygó pokla?

A pozitívista csaposlány nevetett: -Jó kis hülyeség!

- Az anglikánok nem is tartják szentségnek a házasságot - folytatta Spandrell.

A ministránsfiú méltatlankodva vonaglott. - Hát ön engem anglikánnak néz?

A munkanap véget ért. A kocsmá lassan megtelt szellemi kikapcsolódásra vágyó férfiakkal.

Folyt a sör; a pálinkát mint kincset méregették a negyedpintes kiskancsóba. Külföldi utazások, titokzatos mámorok, költészet és zene, hétvégi kirándulás Kleopátrával és oroszánvadászat. Az örömök egyenértékét vásárolták itt meg világos és barna sörben, pálinkában. A ministránsfiú még egy pohárral rendelt.

- Micsoda korban élünk! - ingatta fejét. - Barbár korban. A legelemibb vallási igazságok mélységes tudatlanságba fúlnak.

- A higiéniai igazságokról nem is szólva - mondta Spandrell- - Ezek a nedves ruhák! És egyetlen ablak sincs nyitva. - Előrántotta és orrához nyomta zsebkendőjét.

A ministránsfiú összerázkódott, és elhárító mozdulattal fölemelte kezét. - De uram, micsoda zsebkendő! - kiáltotta. - Minő borzalom!

Spandrell tüzetesen megvizsgálta zsebkendőjét. - Szerintem nagyon szép - mondta. Piros selyemkendő volt, merész rózsaszínű-fekete mintával. - S rendkívül drága is, ha szabad megjegyznem.

- De a színe, kedves uram, a színe!

- Nekem tetszik.
 - De nem ebben az időszakban. Nem húsvét és pünkösd között. Lehetetlen! A liturgikus szín most a fehér. -Előrántotta saját zsebkendőjét: hófehér volt. - És a harisnyám is - emelte fel a lábát.
 - Éppen azon elmélkedtem, miért fest úgy, mintha teniszezni indulna.
 - Fehér, fehér - mondta a ministránsgyerek -, ez az előírás. Húsvét és pünkösd között a miseruha legyen túlnyomórészt fehér. Nem is szólva arról, hogy ma Szent Szűz Natália ünnepe van. És minden szűznek, aki nem volt egyben mártír is, fehér a színe.
 - Azt hittem, hogy mind mártír volt - mondta Spandrell -, föltéve, ha huzamosabban szüzek maradtak...
- A lengőajtó nyílt és csukódott; nyílt és csukódott. Kint nyirkos félhomály és magány; bent a sokan vagyunk, együtt vagyunk boldogsága. A ministránsgyerek a kicsi Lincoini Szent Hughról és Peranzabulói Szent Piránról, a cornwalli ónbányászok védőszentjéről beszélt. Még egy whiskyt ivott, és bevallotta Spandrell-nek, hogy az angol szentek életét írja... versben.
- Megint elázik a derby - jósolták a pesszimisták a pult mellett, és örültek, hogy társaságban jövedülhetnek, szép idővel a gyomrukban, sörszínű napfényel a lelkükben. A nedves ruhák egyre fojtóbban gőzölögtek. Szálldostak a boldogság párái. Beszéd, nevetés zűrzavaros lármája töltötte meg a kocsmát. Spandrell arcába a fonnyadt ministránsfiú pálinkát és költészetet lehelt.

*Jobbra át, balra át,
Perranzabulói Pirán...*

- zendített rá. A négy whisky csaknem kigyógyította, teste és arca most alig rángatózott. Elvesztette öntudatát. A benne élő megfigyelő, aki énjére vigyázott, elaludt. Még néhány whisky, és többé egyáltalán nem lesz énje, semmi, aminek tudatában lehetne.

Simán sétált

- folytatta –

*Simán sétált vad tengerek fölött,
a Cassiteridák csúcsai között.*

- Ez volt Pirán fő csodatétele - magyarázta -, Land's Endtől a Scilly-szigetekig száraz lábbal ment végig a tengeren.
 - Kis híján világrekord, ha nem csalódom - mondta Spandrell.
- A másik fejét rázta. - Volt egy ír szent, a neve nem jut most eszembe, az Walesig ment el. Kisasszony! - kiáltotta. - Még egy whiskyt!
- Szavamra - mondta Spandrell -, maga alaposan kiélvezi mindkét világ örömeit, ezét is, a túlvilágét is. Hat whisky...
 - Csak öt - tiltakozott a ministránsfiú. - Ez csak az ötödik.
 - Jó, legyen öt és a liturgikus színek. Nem is szólva Perranzabulói Szent Piránról. Mondja, maga tényleg hisz abban a száraz lábas sétában?
 - Abszolúte.
 - És ez itt az ifjú szenté - mondta a csaposlány, és a pulton át eléje tolta a poharát.
- A ministránsfiú rosszálló bólogatások között fizetett. - Istenkáromlás az egész vonalon - mondta. - Minden szó újabb sebet üt a Szent Szíven. - Ivott. - Újabb kínzó, vérző sebet.
- Milyen jól elszórakozik maga azzal a Szent Szívvel! -Szórakozom? - méltatlankodott a ministránsfiú.
 - A bárpultról az oltárhoz, a gyóntatószékből a bordélyházba tántorog. Eszményi élet. Egy

percig sem unatkozik. Irigylem magát.

- Csak bántson, bántson! - mondta, mint egy haldokló mártír. - Pedig ha tudná, milyen tragikus az életem, nem mondaná, hogy irigyel.

A lengőajtó nyílt, csukódott; nyílt, csukódott. Műhelyek és irodák szellemi sivatagaiból úgy áradtak a férfiak, mint Istenre szomjazók a templomba. És az isteni titok megnyilatkozott előttük a Clyde és Liffey-, Thames-, Douro- és Trent-féle palackokban és hordókban. A szómát sajtoló, és ivó brahmánok ugyanazt Indrának, a kenderevő jógik Sivának nevezik. Mexikó istenei az égetett agavéborban lakoztak, a perzsa szufik Allahot Shiráz borában találták meg, a szamojéd sámánok pedig bolondgombát ettek, hogy eltöltse őket Num szelleme.

- Még egy whiskyt, kisasszonyka - mondta a ministránsfiú, és Spandrellhez fordulva már szinte zokogott szerencsétlen sorsa miatt. Szeretett, megnősült, egyházi áldással - ehhez ragaszkodott. Boldog volt. Mindketten boldogok voltak.

Spandrell felvonta szemöldökét. - A nő szerette a whisky szagát?

A másik szomorúan rázta fejét. - Voltak hibáim. Gyenge voltam. Ez az átkozott ital! Legyen átkozott! - és az önmegtartóztatás hirtelen hevületében italát a padlóra lötytyintette. - Íme! - kiáltotta diadalmasan.

- Nemes gesztus! - mondta Spandrell. Intett a csaposlánynak: - Még egy whiskyt a fiatalúrnak!

A ministránsfiú tiltakozott, de kevés meggyőződéssel. Felsőhajtott. - Ez a bűn már régen megszállott engem - mondta. - Iszom, de utólag mindig megbánom. Őszinte bűnbánatot érzek.

- Bizonyára. De legalább soha, egy percig sem unatkozik.

- Ha mellettem marad, talán kigyógyultam volna.

- Egy tiszta asszony segítségével, mi?

- Pontosan - bólogatott a ministráns -, pontosan az kellett volna nekem. De elhagyott.

Megszökött. Jobban mondva, nem is szökött. Elcsalták. Magától nem ment volna. De az a szörnyű kígyó, az a tekergőző kígyó, az a kis... - Képzete végigszaladt az őrmesterek szűkös szókinszén. - Kitekerném a nyakát, ha itt volna. - Ötödik whiskyjében a Hadak Istene trónolt. - Aljas kis disznó! - verte a pultot. - Ismeri azt az alakot, akinek a Tate-ben lógnak a képei, azt a Bidlake-et? Nahát, annak a pasasnak a fia volt, a Walter Bidlake.

Spandrell felvonta szemöldökét, de egy szót sem szólt. A ministráns folytatta.

Walter Lucy Tantamounttal vacsorázott Sbisánál.

- Miért nem jössz velem Párizsba? - kérdezte Lucy.

- Nem mehetek, dolgoznom kell - rázta fejét Walter.

- Szerintem legföljebb pár hónapot lehet csak egy helyen maradni. Aztán az ember hervad és poshad, s oly kimondhatatlanul unatkozik. Abban a pillanatban, mikor Croydonon beszállok a repülőgépre, mintha újjászületnék. Épp mint az Üdvhadsereg tagjai.

- És meddig tart az új élet?

- Ameddig a régi - vont vállat Lucy. - Szerencsére, csaknem korlátlan számú repülőgép áll rendelkezésemre. Imádom a haladást.

...Az ismeretlen isten templomának lengőajtaja bezárult mögöttük. Spandrell és társa kiléptek az esős, hideg estébe.

- Brrr! - borzongott a ministránsfiú, és feltúrte kabátgallérját. - Mintha hideg vízbe ugrana az ember.

- Olyan, mintha Haeckelt olvasna Fénelon után. Maguk keresztények egészen kellemes kis kocsma-világegyetemben élnek.

Mentek néhány lépést.

-Ide figyeljen. Mit gondol, gyalog hazajut? - kérdezte Spandrell. - Mert nem úgy néz ki.

A ministránsfiú egy lámpaoszlopnak dőlve ingatta fejét.

- Szerzünk egy taxit.

Vártak. Esett az eső. Spandrell hideg ellenszenvvel nézte a másikat. Bent a csapszékben még

szórakoztatta, segített elverni az unalmát. Most, hirtelen, már csak visszataszítónak látta.

- Nem fél, hogy a pokolba jut? - kérdezte. - Ott égő whiskyvel itatják majd. Örökké lángoló karácsonyi puding lesz a hasában. Ha látná magát! Micsoda undorító látvány...

A ministránsfiú hatodik whiskyje bűnbánattal volt tele. - Tudom, tudom - nyögdecsele -, utálatos vagyok Megvetni való. De ha tudná, hogy igyekeztem, hogy küszködtem, és...

- Itt egy taxi! - Spandrell megállította a kocsit.

- Hogy imádkoztam - folytatta a ministráns. - Hol lakik?

- Ossian Gardens 41. Vívódtam...

A taxi melléjük húzott, Spandrell kinyitotta az ajtaját.

- Szálljon be, maga szeszakázán - lökte meg a másikat. - Ossian Gardens 41. - szólt oda a sofőrnek. A ministráns bemászott a kocsiba. Spandrell utána. - Utálatos korhely!

- Mondja, csak mondja! Megérdemlem. Joggal utál.

- Tudom - válaszolta Spandrell. - De ha azt hiszi, hogy én megteszem magának a szívességet, és tovább leckéztetem, hát nagyon téved. - Hátradőlt az ülésen, és szemét lehunyta. Kegyetlen fáradsága, undora hirtelen visszatért. „Úristen! - mondta magában. - Istenem, Istenem, Istenem!“ És mint gondolatainak gúnyosan groteszk visszhangja, a ministránsfiú hangosan imádkozni kezdett. - Én Istenem, könyörülj rajtam - ismételte a könnyes, részeg hang. Spandrell nevetésben tört ki.

Az elázott embert lakása ajtaja előtt a lépcsőn hagyta, és visszatért a taxihoz. Egyszerre eszébe jutott, hogy nem vacsorázott. - Sbisa étterem - mondta a sofőrnek. - Istenem, Istenem! - ismételte a sötétben. De az éjszaka üres volt.

- Nézd, Spandrell! - kiáltotta Lucy, félbeszakítva Walter mondatát. Kezét magasra emelte, integetett.

- Lucy! - csókolta kezét Spandrell. Asztalukhoz ült.

- Bizonyára érdekel, Walter, hogy éppen az imént irgalmas szamaritánushoz illő módon bántam az áldozatoddal.

- Az én áldozatommal?

- Akit te szarvaztál fel. Carling, vagy nem így hívják? - Walter mélyen elpirult. - Szabályosan viseli a szarvát. Egészen hagyományosan. - Walterre nézett, és örömmel fedezte fel arcán a zavar jeleit. - Bánatát éppen whiskybe fojtotta. A régi nagy, romantikus balzsam. - Spandrellnek jólesett, hogy nyomorúságáért legalább ennyi elégtételt vehet.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Port Saidban partra szálltak. A hajó oldala mint roppant acélmeredély ereszkedett alá. Lábánál csónak himbálózott a piszkos, csöndesen tocsogó hullámokon. A csónak széle és a hajólétra vége közötti kis rés hol kitágult, hol összeszűkült. Egy jó lábú ember könnyen átugrotta volna, de Philip tétovázott. Ha sánta lábára ugrik, testsúlya miatt esetleg felbukik; ha viszont sánta lábára bízta az irányítást, megtörténhetik, hogy kínosan elhibázza az ugrást. Tétovázásának az előtte átlépő katonatiszt vetett véget.

- Fogja meg a kezem - szólt, amint észrevette Philip habozásának okát.

- Nagyon szépen köszönöm - mondta Philip, és szerencsésen átlendült a csónakba.

- Kellemetlen az ilyesmi - mondta a tiszt -, különösen ha a lábbal van baj, nemde?

- Nagyon kellemetlen.

- Háborús sérülés?

Philip tagadóan rázta fejét. - Gyerekkori baleset - közölte sürgönystílusban, és a vér az arcába szökött.

- Ott a feleségem - motyogta, és örült a kifogásnak, hogy megszabadulhat. Elinor ugrott, és férje

mellett nyerte vissza egyensúlyát. A csónak túlsó végén kerestek helyet maguknak.

- Miért nem vártál, hogy előremenjek és segítsek? - kérdezte Elinor.

- Semmi baj - felelte kurtán és olyan hangon, mely jelezte, fölösleges a további beszéd. Vajon mi történt? - gondolta Elinor. - A béna lába bántja? Miért viselkedik ilyen furcsán?

Maga Philip sem tudta volna megmagyarázni, miért bántotta a katonatiszt kérdése. Végére is semmi szégyenletes nincs abban, hogy elgázolta egy szekér. Amiért katonai szolgálatra alkalmatlan, azért még lehet jó hazafi! És mégis, bár oktalanul, a kérdés megzavarta, mint rendszerint, ha bénaságára céloztak, hacsak szándékosan nem ő maga említette.

Egy alkalommal Philip anyja Elinorral erről beszélgetett. - Igazán nem lett volna szabad megtörténnie - mondta -, Philip ugyanis nem olyan ember, aki egy ilyen balesetet töretlen lélekkel kiheverhet. Nagyon magányos, zárkózott természet, így született. Ugye érted, mire gondolok? Túl könnyen lemondott mindig az emberekről. És nagyon szívesen zárkózott be magánya csöndjébe. Ha az a szörnyű baleset nem éri, talán megtanul nyíltabban élni. De testi hibája korlátot vont önmaga és a világ közé. Gyerekkorában nem játszhatott a többiekkel, és így kevesebb kapcsolatot talált a fiúkkal, többet volt egyedül, több ideje jutott olvasásra. Testi hibája (szegény Phil!) állandóan táplálta féltékenységét, alacsonyabbrendűségi érzését. A gyerekek borzasztóan kegyetlenek tudnak lenni: az iskolában gyakran kinevették. És később, mikor már lányok iránt kezdett érdeklődni, ó, hogy szerettem volna, ha ő is táncolni, teniszezni jár! De nem tudott sem táncolni, sem sportolni. Azért meg nem ment el, hogy mindenből kirekesztve csak nézze a többiek örömét. Szegényt a roncsolt lába lassan testileg-lelkileg eltávolította a maga korabeli lányoktól. Azt hiszem, mindig attól félt (persze csak titkon, soha nem vallotta be), hogy esetleg a lányok is kinevetik, mint egyik-másik fiú; nem vállalta a kockázatot, hogy elutasítsák egy másik, egy ép ember kedvéért. Nem mintha bármikor is olyan nagyon érdekelték volna a lányok - tette hozzá Mrs. Quarles.

- Magam is úgy vélem - nevetett Elinor.

- De mégsem kerülte volna annyira a lánytársaságot. És nem szakított volna meg módszeresen minden személyes kapcsolatot... nemcsak lányokkal, hanem férfiakkal is. Csakis szellemi kapcsolatokat tart fenn.

- Mintha kizárólag az eszmék világában érezné biztonságban magát - jegyezte meg Elinor.

- Mert ott megállja a helyét, biztos a fölényében. Megszokta, hogy a gondolatok világán kívül féljen, gyanakodjék. Pedig semmi oka rá. Én mindig bátorítottam, igyekeztem kicsalni magányából; de nem hagyta magát, visszabújt a maga csigaházába. - Rövid csend után Mrs.

Quarles még hozzátette: - Egy jó következménye azért volt, mármint a balesetnek. Megóvta a háborútól, az esetleges haláltól. Nem pusztult el, mint a bátyja.

A csónak a part felé tartott. Távolodtak az óceánjárótól, s a fölöttük tornyosuló meredek acélfalból egészében áttekinthető, nagy hajó lett. Mozdulatlanul ékelődött a kéken izzó ég és a tenger közé, és azokhoz a plakátokhoz hasonlított, melyek a Cockspur utcai hajózási társaságok kirakataiban forró égövi tengeri utakat ajánlanak.

„Pimasz kérdés volt - gondolta Philip. - Mi köze hozzá, hogy háborús sérülés-e, vagy sem? Ezek a hivatásos katonák hogy élvezik a háborújukat, nem tudnak betelni vele! Nos, én örülök, hogy kimaradtam az egész véres szörnyűségből. Szegény Geoffrey!“ - Halott bátyjára gondolt.

- És mégis - fejezte be Mrs. Quarles rövid szünet után - bizonyos szempontból sajnálom, hogy nem vett részt a háborúban. Ó, nem hazafias demagógiából! Hanem azért - persze csak ha biztosan tudom, hogy nem esik el, nem sebesül meg -, mert nagyon jót tett volna neki... talán erőszakosan, fájdalmasan jót, de mégiscsak jót. Talán széttörte volna a csigaházat, és kiszabadítja önnön börtönéből. Érzelmileg szabadult volna fel, mert az értelme éppen eléggé szabad. Tán túlságosan is, az én régmódi ízlésemhez képest. - Kissé szomorúan mosolygott. - Akkor most szabadabban járna-kelne a világban, és nem volna így bezárva közönyébe.

- De hát nem természetes állapot-e számára a közöny? - vetette ellen Elinor.

- Részben. De részben megszokás. Ha szokásától szabadulni tudna, sokkal jobban érezné magát. Azt hiszem, ő is tudja ezt, de egyedül nem képes szabadulni. Ha más erő szétzúzná... A háború volt az utolsó lehetőség. De a körülmények megátolták, nem élhetett az alkalommal.

- Hála az égnek!

- Nos, talán neked van igazad.

A csónak partot ért, kiszálltak. A rettentő hőségben izzottak az utak, a levegő porral volt tele. Egy olajzöld arcú „úriember“, fején kék bojtos piros fezzel, bőséges fogcsattogatások, nedves, fekete szeme villogtatása és viharos karlengetések közepette szőnyegetek akart rájuk sózni.

Elinor megpróbálta elhessegetni az árust. - Ne fáraszd magad - mondta Philip -, túl meleg van.

Passzív ellenállást: tégy úgy, mintha nem értenéd, mit akar.

Úgy lépkedtek, mint mártírok az arénában, és a fezes úriember mint éhes oroszlán ugrált körülöttük. Ha szőnyeg nem kell, talán hamis gyöngyök. Gyöngy sem kell? Akkor valódi Havanna-szivar, darabja három és fél penny. Vagy celluloid fésű, vagy borostyán utánzatú fésű. Vagy majdnem valódi arany csat. Philip csak a fejét rázta.

- Szép korall. Szép szkarabeus, valódi, régi. - A megnyerő mosoly lassan kezdett

fogvicsorgatáshoz hasonlítani.

Elinor megpillantotta a bazárt, amit keresett. Átvágtak a túloldalra, és beléptek.

- Megmenekültünk - mondta. - Ide nem mer követni. Borzasztóan féltém, hogy egyszer csak belénk harap. Szegény ördög! Azt hiszem, itt vehetünk valamit - és a pult mögött álló segédhez fordult.

- Addig én megyek és cigarettát veszek - mondta Philip, mert előre látta, hogy Elinor bevásárlása végtelenül hosszú és unalmas lesz.

Kilépett a fehér izzásba. Az árus kint várt. Rávetette magát, megragadta a kabátujját.

Kétségbeesetten kivágta az utolsó tromfot.

- Szép levelezőlapok - suttogta bizalmasan, és borítékot húzott elő kabátzsebéből. - Pikáns dolgok. Csak tíz shilling.

Philip értetlenül bámult rá. - *No English* - mondta, és tovább bicegett. A fezes ember mellette loholt. - *Trés curieuses* - mondta. - *Trés amusantes. Moeurs arabes. Pour passer le temps a bord. Soixante francs seulement.*

1 - A másik szemében nem villant fel a megértés fénye. - *Molto artistica* - ajánlotta olaszul. - *Proprio curiose. Cinquanta franchi.*

2 -Elkeseredetten fürkészte Philip arcát: semmi jel. - *Hübsch* - folytatta -, *sehr geschlechtlich. Zehn Mark.*

3 -Egyetlen arcizom se rezdült. - *Muy hermosas, muy agraciadas, mucho indecorosas.*

4 - Tovább próbálkozott. - *Skon bref kort. Liderlig fotografi bild. Nakna jungfrun. Verklig smutsig.*

5 - Nyilván nem skandináv. Talán szláv? *Sprosný obraz.*

6 - lihegte az árus. De hiába. Hátha a portugál segít. - *Photographia deshonestas*

7 - kezdte.

1. Nagyon érdekés. Nagyon mulatságos. Arab erkölcsök. Jó időtöltés a hajón. Mindössze hatvan frank. (francia)

2. Nagyon művészi. Igen érdekes. Ötven frank. (olasz)

3. Aranyos. Nagyon erotikus. Tíz márka. (német)

4. Nagyon szépek, nagyon murisak, nagyon illetlenek. (spanyol)

5. Szép képeslapok. Buja fotográfiai. Meztelen szüzek. Nagyon disznó. (svéd)

6. Disznó kép. (lengyel)

7. Illetlen fénykép. (portugál)

Philipből kiobbant a nevetés. - Fogja - mondta, és egy két és fél shillingest nyomott a markába -, megérdemli!

- Megtaláltad, amit kerestél? - kérdezte Elinor, mikor visszatért.

Philip bólintott. - És a népek szövetségének egyetlen lehetséges alapját is felfedeztem. Az egyetlen közös érdeket. Sűrű fogazatú barátunk pajzán levelezőlapokat ajánlott... tizenhét

nyelven. És ez az ember Port Said-ban vesztegeti az idejét. Genfben volna a helye!

*

- Két hölgy keresi, szerkesztő úr - mondta a kifutófiú.

- Kettő? - Burlap felvonta sötét szemöldökét. - Két hölgy? - A kifutófiú ragaszkodott állításához. - Hát akkor vedesd fel okét. - A fiú kiment. Burlap bosszankodott. Romola Saville-t várta, azt a Romola Saville-t, aki ilyen verseket írt:

*Minden kéjes szenvedélyt ismerek én,
Minden szeretőt, mióta a világ forog,
Léda karjával a battyút öleltem én,
S délceg Párizsá lettem egy nyáréjszakán.*

És most duennával érkezik. Nem vall reá. Két hölgy...

Szentélyének két ajtaja egyszerre tárult ki. Az egyiket Ethel Cobbett jelentkezett, kezében nagy csomó kefelevonat. A másikon két hölgy lépett be. Ethel megállt a küszöbön, és nézte a vendégeket. Az egyik magas és rendkívül sovány volt. A másik szinte ugyanolyan magas, de testesebb. Egyik sem volt már fiatal. A sovány hölgy negyvenhárom-negyvennégy éves hervatag szűznek látszott. A testesebb valamivel többnek, de megőrzött valami virágzó özvegyi frissiséget. A sovány hölgy arca éles, csontos, kifakult haja színtelen-barna, szeme szürke, öltözéke ugyancsak halványszürke, rózsaszínnel kombinálva, nem éppen párizsi értelemben, inkább a hetykébb és fiatalosabb hollywoodi divat szerint. Kísérője erősen szőke, kék szemű, fülében hosszú, himbálózó fülbevaló, nyakán lápiszlazuli gyöngysor. Asszonyosabb és európaibb divat szerint öltözködött, s becses alakján itt-ott számos, de nem különösebben értékes mütyürke fityegett, s minden mozdulatára halkán megcsendült.

A két hölgy közelebb lépett. Burlap mélyen belemerült munkájába, mint aki nem is hallotta az ajtónyílást. Csak mikor a hölgyek már közvetlenül íróasztala elé értek, hagyta abba a dühödt firkálast, és pillantott fel a papírról, de milyen döbbsent csodálkozással, micsoda zavartan bocsánatkérő arckifejezéssel! Felugrott.

- Elnézést kérek. Igazán sajnálom... de nem vettem észre. Az ember úgy beléfeledkezik... - Az n-ek és m-ek d-vé és b-vé változtak.. Náthás volt. - Az ebber úgy belebélyed a budkájába.

Megkerülte az íróasztalt, hogy üdvözölje vendégeit. Ajkán legfinomabb, legátszellemltebb Sodoma-mosolya. Ó, egek - sóhajtott magában -, micsoda szörnyű nőszemélyek!

- És ha szabad kérdezniem - mondta egyikről a másikra mosolyogva -, melyikük Saville kisasszony?

- Egyikünk sem - mondta a teltebb hölgy játékos hangon, és mosolygott.

- Vagy mindketten, ha úgy tetszik - szólt a másik magas, érces hangon, élesen, kurtán fröcskölő szavakkal és szédítő sebességgel. - Mindketten és egyikünk sem.

A két hölgy együtt és egyszerre felkacagott. Burlap elszoruló szívvel nézte és hallgatta őket. Mibe mászott bele? Félelmetes két alak! Fújta az orrát, köhögött. Még náthásabb lesz tőlük.

- Az a tény - fogott bele a testes hölgy, fejét kacéran félrebillentve és némi selypítéssel -, az a tény...

De a sovány félbeszakította. - Az a tény - mondta, és úgy ontotta a szavakat, hogy már pusztá hangsúlyozásuk is rendkívüli teljesítménynek tűnt -, hogy mi társ-szerzők vagyunk, egyfajta kombináció, sajátos összeesküvés. - Élesen, metszőn felkacagott.

- Igen, offeefküvők - selypítette a testesebb hölgy merő játékoságból.

- Mi Romola Saville kettős személyiségének egy-egy része vagyunk.

- Én dr. Jekyll vagyok - szólt közbe a testes hölgy, és ismét nevetett.

„Úgy, összeesküvők!? - gondolta Burlap növekvő rémülettel. - Magam is azt hiszem!”

- Dr. Jekyll, *alias* Ruth Goffer. Megengedi, hogy bemutassam Mrs. Goffernak?
- Hasonlóképp én is bemutatom Mrs. Hyde-nek, *alias* Miss Hignettnek.
- Ketten pedig bemutatkozunk mint az a Romola Saville, akinek gyöngye verseiről ön oly igen-igen kellemes dolgokat mondott.

Burlap kezét rázott a két hölgygel, és kifejezte örömét, hogy ama általa oly nagyra becsült alkotások szerzőit megismerheti. „De hogy az ördögbe szabaduljak tőlük?” - morfondírozott magában. Ennyi energia, erő és akarat és ilyen áradó bőségben! Nem tréfádolog megszabadulni tőlük. Megborzongott. „Mint két gőzgép” -állapította meg magában. És folyton zaklatják majd, hogy közölje a pokoli verseiket. Az obszcén verseiket, mert igenis trágárok azok a versek, különösen ha tekintetbe vesszük a két nő korát, erőnlétét és megjelenését. „Dögök!” - mondta magában sértődötten Burlap, mert úgy érezte, hamis ígérettel valamit kicsaltak tőle, visszaéltek az ártatlanságával, és becsapták. Ebben a pillanatban megpillantotta Miss Cobbettet: kérdően feléje nyújtotta a levonatokat. Burlap megrázta a fejét. - Később- mondta méltóságteljes szerkesztői arckifejezéssel. Miss Cobbett megfordult, de úgy, hogy Burlap észrevegye arcán a gúnyos diadalt. Átkozott fehérnép! Kibírhatatlan.

- Kedves levele elbűvölt, egészen felizgatott bennünket - mondta a testesebb hölgy.
- Az ember örül, ha tehet valamit az irodalomért - felelte Burlap Szent Ferenc-i mosollyal.
- Oly kevesen vallják ugyanezt.
- Igen, kevesen - visszhangozta Hignett kisasszony is, olyan sebesen, mintha az „öt török öt görögöt dögönyöz örökös örömök közt” beszédgyakorlatot a lehető legrövidebb idő alatt, a lehető legkevesebb hibával mondaná fel, és kiöntötte egész szívét, minden bánatát. Kiderült, hogy több mint hat éve laknak együtt Wimbledonban, és szövik a Romola Saville-féle összeesküvést. Ez alatt az idő alatt mindössze kilencszer jelent meg tőlük valami nyomtatásban. De ők nem veszítették el bátorságukat. Tudták, hogy felderül még a napjuk. Tovább írtak. Rengeteget írtak. Mr. Burlapet talán érdekli, hogy ők színműveket is írnak. És Miss Hignett kinyitott egy aktatáskát, s négy vaskos kéziratköteget tett az asztalra.

Történelmi drámák, rímtelen szabad versekben élbe szelve. Címük: *Fredegond, A normandiai fattyú, Szemirámisz és Gilles de Retz*.

Végre elmentek, de előzőleg Burlapnak meg kellett ígérnie, hogy elolvassa a drámákat, közli egy szonettko-szórajukat, és kimegy hozzájuk Wimbledonba ebédre. Burlap felsóhajtott. Azután arca kővé dermedt, visszabújt fölényes pózába, és csöngetett Miss Cobbettnek

- Megjöttek a levonatok? - kérdezte hűvösen, rá sem pillantva.
- Miss Cobbett átadta az íveket. - Telefonáltam, hogy küldjék a többit is.
- Jó.

A rövid csendet Miss Cobbett törte meg. És bár Burlap pillantásra sem méltatta titkárnoáját, hangjából kitalálta, hogy mosolyog.

- A maga Romola Saville-ja - mondta - kissé ijesztő, ugye?

Miss Cobbett hűséges ragaszkodása Susan emlékéhez, attól, hogy szándékolt és erőltetett volt, csak erősödött. Maga is szerelmes volt Burlapbe. Hűsége Susanhoz és a plátói átszellemültséghez, a Burlap-féle szerelmi specialitáshoz (kezdetben ugyanis szentül hitte, hogy Burlap hiszi is azt, amit oly kitartóan és szépen mond), a szerelem elleni állandó küzdelemben tetemesen megnövekedett és megerősödött. Az efféle dolgokban tapasztalt Burlap azonban már abból a módból is, ahogyan a lány első, plátói próbálkozásaira reagált, felismerte, hogy itt - olyan közönségesen szólva, ahogy még a kis ördöge is csak ritkán fejezte ki magát - „kár a benzinért”. Ha tovább erőlteti a dolgot, csak saját nagyra tartott erkölcsi minőségének árt vele. Annak ellenére, hogy szerelmes belé, vagy bizonyos értelemben éppen azért (szerelme révén ugyanis felismerte, hogy mily veszedelmesen könnyű volna elárulni Susan és a tiszta érzelm ügyét, és felismerve a veszélyt, tüstént fel is vértette magát ellene), Burlap jól tudta, hogy a lány sohasem engedné meg a legfokozatosabb átsiklást sem a szellemiek területéről a mégoly

finoman gyakorolt érzékiségbe. És minthogy Burlap nem volt szerelmes, legföljebb gyöngé kamaszvágyait csiklandozta kissé az ügy, amit viszont bármely csinosabb nő kielégíthetett, igazán nem esett nehezére, hogy bölcs maradjon, és visszavonuljon. A visszavonulás - okoskodott - átszellemültségét még csodálatosabbra mélyíti, és Ethel még inkább beleszeret. Burlap múltbeli tapasztalata azt bizonyította, hogy mindig hasznos, ha az alkalmazottak szerelmesek belé. Sokkal keményebben dolgoznak, és jóval kevesebbet kérnek. Rövid ideig minden pontosan a tervei szerint történt. Miss Cobbett három titkárnő s a kifutófiú helyett dolgozott, ugyanakkor imádta őt. De súrlódások is adódtak. Burlapet túlságosan érdekelték a nőnemű munkatársak. Egyikük-másikuk, akikkel lefeküdt, eljött és vallott Miss Cobbettnek, s a titkárnő hite megrendült. Személyes érzelmei csak tüzelték jogos felháborodását: Burlap elárulta Susant és eszményeit, Burlap tudatos képmutató. Őt is megcsalta. Haragudott rá, megsértődött. Haragja és sértettsége azonban megerősítette elvont hűségét. Féltekenységét csakis Susan és a szelleme iránti hűség fogalmaiban fejezhette ki.

Beatrice Gilray volt az utolsó csöpp a pohárban. Cobbett kisasszony keserősége kicsordult, mikor a vállalat alkalmazta Beatrice-t - sőt a szerkesztőség tagja lett, mi több, írhatott is a lapba. Miss Cobbettet némileg megvigasztalta ugyan a gondolat, hogy csak az eléggé jelentéktelen Jegyzetek rovatba írhat, de azért mélységesen megbántódott. Ő sokkal műveltebb, mint az a hülye Beatrice, és sokkal okosabb is. Csakis azért írhat, mert pénze van. Mert ezer fontot befektetett a lapba. Ingyen dolgozik - és úgy, mint egy eszeveszett; éppúgy, mint Miss Cobbett az első időkben. Most Miss Cobbett a lehető legkevesebbet dolgozott. Ragaszkodott a jogaihoz: egy perccel sem érkezett korábban, és egy percei sem maradt tovább, mint a kötelező munkaidő. Nem dolgozott többet, mint amennyiért megfizették. Burlap bosszankodott, neheztelt, elkeseredett: vagy többet dolgozik, vagy másik titkárnőt alkalmaz. És akkor a sors keze odavezette Beatrice-t. Átvette az egész technikai szerkesztést, amit Miss Cobbett nem végzett el. Hogy az ezer fontjáért s a technikai munkáért kárpótolja, Burlap megengedte, hogy írjon is a lapba. Írni persze nem tudott, de annyi baj legyen. A kutya se olvasta a Jegyzeteket. Burlap beköltözött Beatrice Gilray házába. Miss Cobbett pohara ismét csordultig telt. Első dühében arra a meggondolatlanságra vetemedett, hogy Beatrice-t komolyan óvta albérlőjétől. De önzetlen, Beatrice jó hírnevéért és szüzességéért érzett aggodalmába nyilvánvalóan, sőt feltűnően belejátszott a Burlap elleni indulat. Figyelmeztetésének egyetlen következménye az lett, hogy Beatrice éles hangon visszautasította.

- Igazán elviselhetetlen nő - panaszkodott Beatrice később Burlapnak, bár nem részletezte, miért találja elviselhetetlennek.

Burlap krisztusi pózzal ráhagyta, hogy sajnós, elég nehéz eset. De az ember sajnálja. Nehéz élete volt.

- Nem látom be, hogy a nehéz élet miért mentene fel valakit a jó modor követelménye alól! - pattogott Beatrice.

- Elnézőknek kell lennünk - mondta Burlap fejét csóválva.

- Ha magának lennék - jelentette ki Beatrice -, elküldeném.

- Nem, ezt nem tehetem - válaszolta Burlap. Lassan, töprengően beszélt, mint aki önmagával

vitatkozik. - Nem, a jelenlegi körülmények között semmi esetre sem. - Felvillantotta finom,

átszellemülten édeskés Sodoma-mosolyát. Még egyszer megrázta sötét, romantikus üstökét. -

Mert a körülmények eléggé különlegesek - és ezzel a különleges körülmények homályos,

egyáltalán nem körvonalazott magyarázatába fogott; valamiféle tartózkodással beszélt, mintha

viszolyogna saját dicséretét zengeni. Beatrice-re bízta, hámozza ki ő, hogy Miss Cobbettet merő

jótékonykodásból alkalmazta és tartja. Beatrice-t elárasztotta a szánalommal vegyes csodálat:

csodálta Burlap jóságát, és sajnálta, hogy olyan védtelen ebben a hálát nem ismerő világban.

- Bárhogy áll is a dolog - mondta, és dühös szavai keményen koppantak, mint apró

kalapácsütések -, nem látom be, hogy miért engedi terrorizálni magát. Én nem túrném.

Ettől kezdve minden alkalmat megragadott, hogy Miss Cobbettet letorkolja, vagy gorombáskodjék vele. Viszonzásképpen Miss Cobbett is gúnyolódott, csípett, harapott. A *Literary World* szerkesztőségében háború folyt. Távolság és a magasból, de nem egészen pártatlanul, Burlap, mint egy isten, akiben ha van elfogultság, az csakis az erény javára lehet - és jelen esetben Beatrice képviselte az erényt -, mint közbenjáró lebegett a hadszíntér fölött.

A Romola Saville-jelenet csipkelődésre adott alkalmat, és Miss Cobbett ezt nem szalasztotta el.

- Láttátok azt a két félelmetes költőnőt? - kérdezte másnap reggel Beatrice-től álnokul barátságos hangon.

Beatrice szúrósan ránézett: mire készül már megint? - Miféle költőnőket? - kérdezte gyanakodva.

- Azt a két ijesztő, középkorú hölgyet, akiket főszerkesztőnk meghívott, abban a kellemes reményben, hogy a kettő egy és fiatal. - Miss Cobbett nevetett. - Romola Saville. Ez állt a versek alatt. Milyen romantikus! És a versek is romantikusan hangzottak. De a két szerző! Teremtő atyám! Mikor a főszerkesztő urat megláttam karmaik között, igazán megsajnáltam. De végül is egyedül ő tehet róla. Miért ír a női munkatársaknak?

Este Beatrice ismét panaszkodott Miss Cobbettre. A nő nemcsak fárasztó és szemtelen; az ember valahogy még kiegyezne vele, ha rendesen végezné a munkáját; de lusta. A lapkiadás üzleti vállalkozás, üzletet pedig nem lehet szentimentálisan vezetni. Az ember nem engedheti meg magának ezt a fényűzést. Burlap homályosan, bátortalanul ismét a különös körülményekre utalt. Beatrice tovább érvelt. Vitakoztak.

- Az is hiba, ha valaki túlságosan jó - összegezett élesen Beatrice.

- Vajon hiba-e? - kérdezte Burlap olyan gyönyörűen, olyan fájdalmas Szent Ferenc-i mosollyal, hogy Beatrice érezte: lelke olvadozni kezd a gyöngédségtől.

- Igenis lehet - kopogta, és annál keményebb, ellenségesebb lett Miss Cobbett-tel szemben, minél gyöngédebben érzett Burlap iránt, minél anyásabban védelmezte. Gyöngédségét méltatlankodással bélelte ki, puhaságát úgy titkolta, hogy érzéseit visszajukra fordította, és a fonákját mutatta. „Szegény Denis - gondolta felháborodása takarója alatt -, igazán ráfér, hogy valaki vigyázzon rá! Túlságosan jó!“ - Maga ijesztően köhög - mondta szemrehányóan, látszólag összefüggéstelenül, de eléggé átlátszóan. Denis túl jó, nincs senkije, aki törődjön vele, és köhög: ez logikailag összefüggő gondolatsor. - Magának egy alapos kámforolajos bedörzsölésre és keresztkötésre van szüksége - mondta ugyanolyan éles, parancsoló hangon. Szinte fenyegetően ejtette ki a szavakat, mintha alapos veréssel fenyegetné, s egy hónapig kenyéren és vízen akarná tartani Burlapet. Szerető gondoskodása így nyilvánult meg; de milyen remegőn lágynak volt a felszín alatt!

Beatrice valóra váltotta gyöngéd fenyegetését. Burlap repesett a boldogságtól. Fél tizenegykor lefeküdt; ágyába egy plusz hópalackot kapott. Mézzel kevert forró tejet ivott, utána köhögés elleni cukorkát szopogatott. Milyen kár, gondolta, hogy Beatrice nem fiatalabb. Bár korához képest igazán bámulatosan fiatalos. Alakja, arca inkább huszonötöt, mint harmincötöt mutat. Azon tűnődött: vajon hogy viselkedik majd, ha hízelgéseivel legyőzi a félelmét. Valahogy egészen furcsán hatott érett nőtől ez a gyerekes rémület. Lényének jobbik fele megrekedt abban az életkorban, amikor Ben bácsi elhamarkodott kísérletétől megijedt. Amint eszébe jutott az az eset, Burlap kis ördöge elvagyorodott. Beatrice mesélte el neki.

Kopogtak. Beatrice lépett be; a kámforos olajat s a termogén vattát hozta.

- Itt a hóhér! - nevetett Burlap. - Haljak meg hát férfihoz illően. - Kigombolta pizsamakabátját. Melle fehér és enyhén párnás volt; húsa alatt csak halványan rajzolódott ki a bordák. A mellbimbók között sötét, göndör szőrösík követte a mellcsont vonalát. - Ne kíméljen - tréfálkozott -, mindenre felkészültem. - Mosolya játékosan gyöngéd volt.

Beatrice kihúzta a dugót az üvegből, és az illatos olajból pár cseppet jobb tenyerébe öntött. -

Fogja az üveget - parancsolta -, és tegye le oda. - Burlap engedelmeskedett. - És most... - mondta,

mire Burlap kinyújtózott, mozdulatlanul feküdt. Beatrice dörzsölni kezdte.

Keze ide-oda, előre-hátra siklott a mellén, erőteljesen, hozzáértéssel masszírozott. És mikor jobbja kifáradt, bal kezével folytatta: ide-oda, előre-hátra.

- Olyan, mint egy kis gőzgép - mondta Burlap játékos, gyöngéd mosollyal.

- Úgy is érzem magam - válaszolta Beatrice. De nem mondott igazat. Mindennek inkább érezte magát, mint gőzgépnek. Mielőtt hozzáért a férfi fehér, húsos melléhez, le kellett győznie furcsa rémületét. Nem mintha visszataszító vagy csúf lett volna ez a mellkas. Ellenkezőleg, inkább szépnek tűnt sima fehérségével és rugalmasságával. Mint egy szobor-torzó. Az, szobor. Csak a szobron sötét fürtöcskék göndörödtek a mellcsont mentén, és szíve fölött egy kis barna szemölcs hullámozott fel-alá a lüktető bőrrel. A szobor élt. Ez volt a nyugtalanító benne. A meztelen, fehér mell gyönyörűnek látszott, de csaknem visszataszítóan élt. Megérintse?... Beatrice-t belül a rémület apró görcei rángatták, és haragudott is magára, hogy miért ilyen ostoba. Gyorsan kinyújtotta a kezét, és dörzsölni kezdte a férfi mellkasát. Tenyere könnyen siklott az olajos bőrön. Érezte a másik test melegét. A bőrön át a bordák keménységét is tapinthatta. Ujjai alatt borzolódt a szőr, a kis mellbimbók kemények és rugalmasak voltak. Ismét megborzongott, de viszolygásába, legyőzött félelmébe kellemes érzés is vegyült. Furcsa öröme telt benne, hogy apró félelmek, borzongató vészjelek cikáznak át a testén. Tovább masszírozott, látszólag szabályos mozdulatokkal és kitartással, mint egy gőzgép, de énje belül kettészakadt, s remegő elevenséggel vergődött.

Burlap lehunyt szemmel, ajkán az önfeledtség és megadás halvány mosolyával feküdt. Oly pazarul tehetetlennek érezte magát, mint egy gyerek. Úgy is adta át magát Beatrice kezének, mint gyermek az anyjának: többé nem a saját ura, hanem anyja tulajdona és játékszere. Mellén hűvösnek érezte Beatrice ujjait, húsa tehetetlenül, kéjesen engedelmeskedett, mint agyag az erős, hideg kezeknek.

- Fáradt? - kérdezte, mikor Beatrice harmadszor váltott kezet. Kinyitotta szemét, és ránézett. Beatrice a fejét rázta. - Nyűgös vagyok, mint egy beteg gyerek.

- Egyáltalán nem.

De Burlap nem engedett, sajnálkozott, és bocsánatot kért. - Szegény Beatrice! - mondta. - Mi mindent megtesz értem! Igazán röstellem.

Beatrice csak mosolygott. Az értelmetlen viszolygás első borzongásai elmúltak. Rendkívül boldognak érezte magát.

- Kész! - mondta végül. -Jöhet a termogén vatta. -Felbontotta a dobozt, és kiterítette a narancsszínű melegítő vattát. - Az a kérdés, hogyan rögzítsem a melléhez? Azt hiszem, kötszerrel. Kétszer-háromszor körülcsavarom az egész testét. Jó lesz úgy, mit gondolt?

- Nem gondolok semmit - mondta Burlap, még mindig a gyermekség élvezésébe merülten. - Teljesen a maga kezében vagyok.

- No, akkor üljön fel! - parancsolta Beatrice. Burlap felült. - Szorítsa a vattát a melléhez, amíg én körülcsavarom a kötést. - Nagyon közel kellett hajolnia Burlap-hez; csaknem átölelte: két keze egy pillanatra találkozott a férfi háta mögött; Burlap lehajtotta fejét, homlokát Beatrice melléhez támasztotta. Fáradt gyerek homloka anyja puha keblén.

- Egy pillanatra fogja meg a kötés végét, amíg biztosítótűt hozok.

Burlap fölemelte a fejét, és elhúzódott. Beatrice pirosra gyúltan, de változatlan buzgalommal és ügyességgel biztosítótűk között válogatott egy kis dobozban.

- Most következik az igazán nehéz pillanat - mondta nevetve. - Remélem, nem fog haragudni, ha meg találom szúrni?!

- Nem, nem haragszom - mondta Burlap, és igazat mondott: nem haragudott volna. Sőt egyenesen jólesett volna neki, ha Beatrice fájdalmat okoz. De nem sebezte meg. A szakszerű kötés biztosan állt a helyén.

- Íme!

- És most mi a parancs, mit csináljak? - kérdezte Burlap engedelmességre szomjazón.

- Feküdjék le.

Lefeküdt. Beatrice begombolta a pizsamakabátját.

- És most aludjék el, amilyen gyorsan csak tud. - A takarót álláig felhúzta, és kétoldalt a válla mögé simított. Azután ránevetett. - Olyan, mint egy kisfiú.

- És esti búcsúcsókot nem kapok?

Beatrice arcába szökött a vér. Lehajolt, és homlokon csókolta. - Jó éjszakát - mondta. És hirtelen szerette volna átölelni a férfit, fejét a melléhez szorítani, és a haját simogatni. De tenyerét csak egy pillanatra érintette Burlap arcához, azután kisietett a szobából.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

A kis Phil ágyában feküdt. Narancssárga félhomályban derengett a szoba. Az összehúzott függöny résén hajszálvékonyan hatolt be a napfény. Phil a szokottnál nyugtalanabb volt.

- Hány óra? - kiáltotta, bár már előzőleg is többször kikiabált, és figyelmeztették, hogy maradjon csendben.

- Még nem kelhetsz fel - kiáltott vissza Miss Fulkes a folyosó túloldaláról. Hangját letompította a kék ruha, amibe belebújt, de még csak félig, úgyhogy fejét épp beburkolta a selymes sötétség, és karjával vakon hadonászva kereste a ruha ujját. Ma érkeznek meg Phil szülei. Ebédre Gattendenben lesznek. Az alkalom föltétlenül megkövetelte, hogy Fulkes kisasszony ünneplőben jelenjék meg.

- De hány óra? - kérdezte ismét dühösen a fiúcska. - A maga óráján.

Miss Fulkes feje kibukkant a napvilágra. - Húsz perc múlva egy - szólt vissza. - Maradj nyugton!

- Miért nincs már egy óra?

- Mert nincs! Több kérdésre nem válaszolok. És ha még kiabálsz, megmondom édesanyádnak, milyen rosszcson voltál.

- Rosszcson! - fakadt ki Phil, hangjában könnyes dühvel, de oly halkán, hogy Miss Fulkes nem hallotta meg. - Gyűlölöm! - Ez persze nem volt igaz. De tiltakozott: megvédte becsüktét.

Miss Fulkes tovább öltözködött. Izgatott, kínosan ideges volt, félt. Mít szólnak majd Philhez, az ő Philjéhez, akit ő nevelt? „Remélem - gondolta -, jól viseli magát. Remélem, jól viseli magát.“

Ha kedve tartja, olyan bűbajos tud lenni, mint egy angyal. És ha nem olyan, mint egy angyal, akkor mindig oka van rá; csak ismerni kell őt, meg kell érteni, s akkor az ember mindjárt tudja, mi a baja. A szülei esetleg nem veszik észre. Sokáig távol voltak, elfelejthették, hogy milyen. S különben is, azt már igazán nem tudhatják, mennyit változott, mennyit fejlődött az utóbbi hónapokban. Ezt a Philt egyedül csak ő ismeri. Ismeri, és szereti - nagyon, nagyon szereti.

Egyedül ő. És egy napon el kell majd hagynia. Igényeket nem támaszthat, nincs joga hozzá: ő csak szeretheti. Akkor vehetik el tőle, amikor akarják. Tükörképe megremegett, elhomályosult a szivárványos ködben: hirtelen könnyek lepték el a szemét.

A vonat pontosan érkezett. Az állomáson autó várt rájuk: Philip és Elinor beszálltak.

- Ugye nagyszerű hazaérkezni? - Elinor megfogta férje kezét. Szeme ragyogott. - De úristen - kiáltott fel rémült hangon, és választ sem várva folytatta -, ott a dombon egy csomó új házat építenek. Hogy merészelnek?

Philip is arra nézett. - Kertvárosnak tűnik, ugye? Kár, hogy az angolok annyira szeretik a természetet, hogy megfojtják a szeretetükkel.

- Azért mégis milyen elragadó! Te nem vagy rettentően izgatott?

- Izgatott? - kérdezte óvatosan Phil. - Hát.

- Még csak nem is örülsz, hogy viszontlátod a fiadat?

- Hát persze.

- Hát persze! - ismételte Elinor sértődötten. - És milyen hangon mondd. Sohasem hittem volna, hogy számodra ez „hát persze“ ügy; de most megtanultam. Én viszont soha életemben nem voltam ilyen izgatott.

Csend lett. A kocsi kanyargó dűlőn ereszkedett lefelé, majd az út emelkedett. Bükkerdőn át erdős fennsíkra értek. A távolban hosszú, zöld fasor végén a Tantamount hatalom óriás méretű emlékműve, a gattendeni őrgróf vára sütkezett a napon. Zászló lengett a zászlórúdon: őlordsága a kastélyban tartózkodott.

- Meg kell látogatnunk egyszer a vén bolondot - mondta Philip.

A parkban dámvadak legelésztek. Elinor nézte őket. - Miért is utazik egyáltalán az ember? - mondta.

Miss Fulkes és a kis Phil a lépcsőn várták őket. - Azt hiszem, az autót hallom - mondta Fulkes kisasszony. Kissé duzzadt arca most nagyon sápadt volt, szíve hevesen dobogott. - Mégsem - mondta pillanatnyi feszült hallgatóság után. Amit hallott, csak saját szorongó szívverése volt. A kis Phil feszengve izgett-mozgott; egyetlen sürgős vágyat érzett: szeretett volna „kimenni“. A várakozástól hascsikarást kapott.

- Hát nem vagy boldog? - kérdezte Miss Fulkes színlelt lelkesedéssel és önfeláldozó elszántsággal, hogy a gyerekek féktelen örömet kell tanúsítania most, hogy szüleit viszontlátja.

- Nem vagy rettentően izgatott? - De azok el is vehetik tőle a gyereket, ha akarják, elveszik, és soha többé nem láthatja, nem engedik még a közelébe sem.

- De igen - felelte kis Phil eléggé bizonytalanul. Minden figyelmét lekötötte a szorongató emésztési esemény.

Fulkes kisasszonynak csalódást okozott a közömbös hang. Kérdően nézett rá: - Phil? -

Észrevette feszengő táncikálását. A gyerek bólintott. Kézen fogta, és besietett vele a házba.

A következő percben Philip és Elinor az üres bejárat elé kanyarodott. Elinor nem tudta legyűrni csalódottságát. Olyan élénken elképzelte a jelenetet: Phil áll a lépcsőn, és vadul integet. Már előre tisztán hallotta a hangját. És a lépcső üres volt.

- Nem vár senki - mondta bánatosan.

- Aligha kívánhatod, hogy itt ácsorogjanak, és várjanak ránk - válaszolta Philip. Ki nem állhatta a megrendezett jeleneteket. A legkívánatosabb hazatérés az lett volna, ha láthatatlanná tevő varázsköpenyben érkezik. Így minden a legjobban alakult.

Kiszálltak a kocsiból. A főbejárat nyitva állt. Beléptek. Az üres, néma hallban három és fél évszázad aludta álmát. Lapos ívű ablakokon át bámult be a nap. A faburkolatot a tizenhatalmadik században festették halványzöldre. Ősi tölgyfából készült, csillogóra fényezett lépcsőfeljárt emelkedett a magasba és tűnt el valahol a felső emeleten. Különböző illatok gyöngye keveréke kísértett a levegőben, mintha a derűs, öreg csendet az ember egy másik érzékszervével is érzékelné.

Elinor körülnézett, mélyet lélegzett, ujjá hegyét végighúzta az asztal fényezett diófalapján, és behajtott mutatóujjával megkoppintotta az asztalon álló kerek velencei vázát. Az üveg csengésű hang egy darabig még az édesen illatos csöndben remegett.

- Mint Csipkerózsika - mondta. Míg a szavakat ejtette, megtört a varázs. Mintha a megpendülő üveg feltámasztotta volna a házat, hirtelen hangok hallatszottak, mozgás támadt. Valahol az emeleten ajtó nyílt, a lehúzott víz zubogásán át fölcsendült kis Phil éles gyermekhangja. Kicsi lábak dobogtak a folyosó szőnyegén és mint apró paták csattogtak a födetlen tölgyfalépcsőn. Ugyanabban a pillanatban a földszinten is kicsapódott egy ajtó, és besietett a hallba Dobbs, a nagydarab szobalány.

- Szent isten, Miss Elinor, nem is hallottam...

A kis Phil az utolsó lépcsőfordulóba kanyarodott Megpillantotta szüleit, fölkiáltott, nekiiramodott: szinte siklott le a lépcsőn.

- Lassabban, lassabban! - kiáltotta aggodalommal az anyja, és eléje szaladt.

- Lassabban! - visszhangozta Miss Fulkes, aki a gyerek mögött iparkodott. És hirtelen, a reggeliző szoba felől - másik ajtaja a kertre nyílt - megjelent Mrs. Bidlake, halkan és fehéren, lebegő fátylakkal, mint egy lenyűgöző kísértet. Kis kosárban tulipáncsokrot hozott, kertészollója sárga szalag végén himbálózott. T'ang, a harmadik, ugatott mögötte. Kézfogások, ölelkezések zűrzavara következett. Mrs. Bidlake szertartásos fenséggel, valamely ősi, szent tánc ünnepélyes bájával üdvözölte vendégeit. Miss Fulkes zavarában és izgalmában azt se tudta, mihez kezdjen: egyik lábáról a másikra állt, divatrajzok és manekenek pózába vágta magát, és időnként élesen fölnevetett. Mikor Philippel fogott kezét, oly hevesen összerázkódott, hogy szinte hanyatt esett. „Szegény teremtés! - Kérdések és feleletek között Elinor fejében még ez is megfordult. - Sürgősen férjhez kell mennie. Sokkal rosszabb állapotban van, mint elutazásunk előtt.“

- Mennyit nőtt a gyerek! - mondta fennhangon. - És hogy megváltozott! - Kartávolságra tolta magátóla gyereket, műértő mozdulattal hátralépett, hogy jobban lássa. - Régen Philip pontos mása volt. De most... - Megrázta fejét. A kerek arc megnyúlt, a kurta egyenes orr (a komikus „macskaorr“, amit Philip arcán mindig kinevetett és úgy szeretett) finomabb lett, enyhén görbülő sásorr lett belőle, haja megsötétedett. - Most éppolyan, mint Walter. Nem találsz, mama? - Mrs. Bidlake merengőn bólintott. - Kivéve, ha nevet - fűzte hozzá Elinor. - Akkor tisztára Phil.

- Mít hoztatok nekem? - kérdezte a kis Phil csaknem aggodalmasan. Aki elment, és visszatért, az mindig hozott valamit. - Hol az ajándék?

- Micsoda kérdés! - tiltakozott Miss Fulkes; elpirult neveltje helyett, és ismét összerázkódott. De Elinor és Philip csak nevetett.

- Ha komoly, egészen Walter - mondta Elinor.

- Vagy te. - Philip egyikről a másikra nézett.

- Az első percben, mihelyt anyuka és apuka megérkezik. .. - dorgálta tovább Miss Fulkes.

- Rosszcsont! - mondta a gyerek, és haragos-büszke kis mozdulattal hátravetette a fejét.

Elinor a fiát figyelte, és szinte hangosan fölnevetett: hiszen ez a fejmozdulat egyszeriben az öreg Mr. Quarles fensőbbeséges mozdulatának paródiája! A gyerek egy pillanatra az apósa lett, lehetetlen és szánalmas apósának kicsinyített karikatúrája. Komikus volt, ugyanakkor mégsem egészen az. Nevetni akart, de hirtelen nyomasztóan érezte, hogy milyen bonyolult, titokzatos az élet, és milyen ijesztően kifürkészhetetlen a jövő. Ez itt a fia - aki önmaga, de Philip is, és Walter is, sőt apja, anyja is; és most, amint az állát fölvetette, kiderült róla, hogy a szánalmas Mr. Quarles is. És lehet, hogy még sok, sok más ember is. Lehet? Bizonyos. Nagynénik és unokatestvérek, akikkel alig találkozott, nagyapák és dédnagybácsik, akiket csak gyerekkorában ismert, és azóta teljesen elfelejtett, rég elhalt ősök, visszamenőleg az idők kezdetéig. Egész sereg idegen lakozott ebben a kis testben, és munkált rajta; szellemében idegenek éltek, vágyait idegenek irányították, diktálták a gondolatait, és továbbra is irányítani fogják, uralkodnak fölötte Phil, kis Phil - neve elvonatkoztatás, önkényesen adott mint Franciaország vagy Anglia; Philben számos egyén él, de hosszú ideig sohasem ugyanazok; ezek az ő fedőneve alatt születnek, élnek és meghalnak, amint egy ország lakói is megjelennek és eltűnnek, és átmeneti létük folyamán elevenen bizonyítják nemzetük azonosságát és folytonosságát. Valamiféle rémülettel nézett a gyerekre. Mekkora felelősség!

- Ez önző szeretet - folytatta Miss Fulkes. - És te azt sem mondhatod nekem, hogy „rosszcsont“.

Elinor halkan felsóhajtott, kiragadta magát álmodozásából, fölemelte a gyereket, és magához szorította. - Nem baj - mondta félig a leckéztető Fulkes kisasszony felé, félig aggódó önmagának. - Nem baj. - Megcsókolta a fiát.

Philip órájára pillantott. - Talán mosakodjunk meg, hozzuk kissé rendbe magunkat ebéd előtt - mondta. A pontosság a vérében volt.

- De előbb - közölte Elinor, aki úgy vélte, hogy az étkezések vannak az emberért, és nem az

ember az étkezésekért -, előbb föltétlenül beugrunk a konyhába, és üdvözljük Mrs. Inmant. Megbocsáthatatlan mulasztás lenne, ha nem üdvözlőnk. Gyerünk! - Ölében a gyerekekkel előreindult az ebédlőn át. A kacsasült illata közben egyre erősödött.

Philipet kissé zavarta ez a pontatlanság, feszélyezte is, hogy bár Elinor kalauzolásával, de be kell merészkednie a konyhába, a cselédség közé. Vonakodva követte feleségét.

Ebédnél a kis Phil botránnyosan viselkedett. Így ünnepelte meg a családi eseményt.

- Túl sok neki az izgalom - ismételte egyre szegény Miss Fulkes, hogy a gyermeket mentse, s közvetve önmagát is igazolja. Legszívesebben sírt volna. - Majd meglátja, Mrs. Quarles, ha hozzá szokik, hogy itthon vannak - mondta Elinorhoz fordulva -, majd meglátja, milyen angyal lesz! Csak az izgalomtól ilyen.

Annyira megszerette a gyermeket, hogy sikerei és vereségei, erényei és bűnei éppen úgy örömmel vagy bánattal, elégedettséggel vagy szégyennel töltötték el, mintha az övé lett volna. Emellett még szakmai becsvágy is fűtötte. Hónapok óta egyedül viselte a felelősséget érte, oktatta társadalmi erényekre meg arra, hogy India háromszögét miért festik rózsaszínre a térképen; ő formálta, ő alakította ilyené. És most, hogy leggyöngédebb szeretetének tárgya, tudásának és türelmének gyümölcse visítózott az asztalnál, félig rágott falatokat köpködött ki és kiöntötte a vizet - Miss Fulkes nem csupán pirult kínos szégyenében, mintha ő maga visított, köpködött és pancsolt volna, de ugyanakkor megalázottnak is érezte magát, mint a bűvész, akinek gondosan előkészített mutatványa csütörtököt mond a közönség előtt; úgy szenvedett, mint a tökéletes repülőgép feltalálója, akinek a gépe egyszerűen nem hajlandó megválni a földtől.

- Nem baj - vigasztalta Elinor -, ez előre látható volt. - Őszintén sajnálta a szegény lányt. A gyermeket nézte: Phil sírt - pedig ő azt hitte (mennyre oktalanul), hogy most már egészen más, teljesen felnőtt, értelmes fiút lát viszont. Szíve elszorult. Szerette Philt, de a gyerekek borzasztóak, borzasztóak. És Phil még gyermek. - Most pedig, Phil - mondta szigorúan -, enned kell! Elég a butáskodásból!

A gyerek még hangosabban bömbölt. Szeretett volna jól viselkedni, de nem tudta abbahagyni a rosszkodást. Belehajszolta magát ebbe a szerencsétlen, lázadó hangulatba, és az úrrá lett fölötte, legyűrte akarátát. Most már ha akarna, sem tudna visszafordulni azon úton, amelyen idáig jutott. A kacsasültet pedig különben se nagyon szerette, és most, hogy öt percen át tömény undorral és borzadállyal gondolt rá, egyenesen utálta. Látványától, szagától, ízétől valósággal rosszul lett.

Mrs. Bidlake mindeközben megőrizte metafizikai nyugalmát. Lelke oly zavartalanul lebegett, mint nagy hajó a borzolódó tengeren; vagy inkább léggömbhöz hasonlított, amint magasan száll a vizek fölött, a képzelet derült, szélcsendes világában. A buddhizmusról beszélgetett Philippele. (Mrs. Bidlake-nek kifejezetten gyöngéje volt a buddhizmus.) Az első visításokra meg sem fordult, hogy megnézzé, mi a baj, csupán felemelte hangját, hogy hallani lehessen a zűrzavarban. A kiabálás folytatódott, erősödött. Mrs. Bidlake elhallgatott, lehunyta szemét. Lezárt szemhéja vörös hátterén derűsen és aranylón, keresztbe vetett lábú Buddha jelent meg. Körülötte sárga ruhás boncok, mindenki az isten pózában ült, és révült elmélkedésbe merült. - Maya - mondta sóhajtva, mintegy önmagának -, Maya, az örök illúzió. - Szemét ismét kinyitotta. - Ez a hús kissé rágós - szólt Elinorhoz és Miss Fulkeshez, akik kétségbeesetten próbálták evésre bírni a gyermeket.

A kis Phil kapott a kifogáson, amit nagyanyja ellenszolgálat nélkül nyújtott felé. - Rágós! - kiáltotta könnyek között, és ellökte a villát, melyen Miss Fulkes túlaradó érzésektől remegő kézzel egy darabka kacsasültet és egy félbe vágott újkrumpliszeletet kínált.

Mrs. Bidlake még egy pillanatra lehunyta szemét, azután Philiphez fordult, és folytatta megkezdett beszélgetésüket a Nyolcórú Útról.

Aznap este Philip sokáig írogatott jegyzetfüzetébe, amelybe gondolatokat és eseményeket, beszélgetéstördékeket, látott és hallott dolgokat rögzített összevissza. A régi ház konyhája címmel kezdte el feljegyzéseit. Elég könnyű leírni. A Tudor korabeli ablakok visszatükröződnek a rézedények fenekén. Hatalmas, fekete tűzhely, fényezett acél cirádákkal; fent a félig nyitott kisajtó résén kivillan a tűz fénye. Az ablak előtt ládában rezedá. A kandúr, hatalmas sárgászörös eunuch, a tálaló mellé állított kosárban szundikál. A konyhaasztalt az idő és az állandó súrolás annyira elkoptatta, hogy az erezet kiemelkedik a puhább fából - mintha egy fametsző dűcot készített volna valamiféle óriási ujjlenyomatról. Alacsony gerendás mennyezet. Barna bükkfa székek. Éppen téstát nyújtanak. Ételiszag. A sárga napfény egy beeső pászmája, táncoló porszemekkel. És végül az öreg Mrs. Inman, a szakácsnő, kicsi, törekeny, hajthatatlan. Hány ezer fogás szerzője! Dolgozd ki egy kissé, és kész a kép. De én többet akarok. A konyha rajzát térben is, időben is, utalással az ember világában betöltött szerepére. Ide írok egy mondatot: »Shakespeare gyermekkorától napjainkig, egymást követő nyarakon, tíznemzedéknyi szakács azon fáradozik, hogy infravörös sugarakkal széttűzza a felnyársalt kacsák fehérjemolekuláit (”te nem halálra születél, ó halhatatlan madár” stb.). Egyetlen mondat, és máris belebonyolódtam a történelembe, az irodalomba és minden tudományba. A világegyetem egész története bármely részecskéjében benne foglaltatik. A gondolkodó szeme egyetlen tárgyon át, mint ablakon, beléláthat az egész kozmoszba. Tedd a régi konyhában a kacsasült szagát átlátszóvá, és ezen át a spirálködtől Mozart zenéjéig és Assisi Szent Ferenc stigmáiig mindent megpillanthatasz. A művészet problémája: bizonyos pontokat átlátszóvá világítani, és úgy választani ki ezeket a pontokat, hogy a közeli, megszokott tárgyak mögött nyíló távoli kilátás csak a leglényegesebben emberit fedje fel. Mindenesetre azonban, e távlatok mélyén olyan dolgokat kell meglátnunk, melyek eléggé különlegesek ahhoz, hogy általuk az ismerős dolgok fantasztikusan titokzatosává váljanak Kérdés: elérhető-e ez tudálékosság és az ábrázolás végtelen elnyújtása nélkül? Még sokat kell gondolkodnom rajta.“

„Addig is: milyen elragadó ez a konyha! Milyen rokonszenvesek a lakói! Mrs. Inman azóta él a házban amióta Elinor. Az öregkori szépség csodája. És milyen derűs, milyen előkelően parancsoló! Aki harminc éven át uralkodott mindafölött, amit áttekint, az királyi szerepet tölt be akkor is, ha csak a konyhát tekinti át. Azután itt van Dobbs, a szobalány. Dobbs csak rövidebbel a háború előtt került a házhoz. Rabelais-i figura. Hat láb magas, hozzá arányosan vaskos. És a roppant testben Gargantua szelleme lakozik. Micsoda gazdag humor, micsoda élet-étvágy, milyen anekdoták, milyen könnyen fakadó és hatalmas röhej! Dobbs kacagása már-már ijesztő.“

„Mikor kimentünk üdvözölni őket, a tálaló polcán egy labdacsokkal félig telt zöld üveget pillantottam meg. Akkor labdacsok voltak, mint egy-egy jókora üveggolyó, efféle csak lovak torkán csúsztatnak le, gumicső segítségével. Micsoda homéri emésztési zavarokról vallottak!“

„A konyha jó és jó a szalon is. Délutáni sétánkból hazatérve, a lelkészt és feleségét a szalonban találtuk. Művészetéről beszélgettek egy csésze tea mellett. Igen, a Művészetéről. Mert mióta az Akadémia kiállítását megtekintették, még nem jártak nálunk.“

„Évenként megismétlődő esemény. Minden évben a Mária Mennybemenetelét követő napon a nyolc-ötvenkettessel beutaznak a városba, és leróják tiszteletüket mellyel még a Vallás is tartozik a Művészetnek. A Kincstári Vallás - a Kincstári Művészetnek. A Burlington House minden sarkába bekukkantanak, és míg a termeket járják, a képek jegyzékét humoros megjegyzésekkel fűszerezik, már ahol a humor megengedhető -mert Mr. Truby (aki némileg egy játékbárkában hajózó Noéhoz hasonlít) a mókás papok közül való, akik folyton tréfálkoznak, hogy bizonyítsák, a fekete kabát és a fordítva viselt gallér ellenére, ők is »emberek«, »jópofák« és a többi.“

„A kövérkés, de csinos Mrs. Truby nem olyan viharosan huncut, mint a férje, mégis olyan nő, akit a *Punch* felső-középosztálybeli olvasói izig-vérig vidám léleknek neveznének, aki kapható minden ártatlan tréfára, és mindenre van egy találó megjegyzése.“

„Elbűvölten néztem, és hallgattam őket, úgy éreztem magam, mint Fabre a kemény szárnyú bogarak között, míg Elinor mindent kiszedett belőlük egyházközségükre és az Akadémiára vonatkozólag. Itt-ott egy-egy szó még azon a lelki szakadékon is átjutott, mely Elinor anyját környezetétől elválasztja, behatolt álmodozásába, és különös reakciót váltott ki. Nyugtalanítóan, jóslásszerűen, a Truby-féle huncutkodások közepette szinte ijesztő komolysággal üzent egy másik világból. Közben kint a kert zöld és virágos. Az öreg Stokes, a kertész szakállas és olyan, mint az Idők Atyja. Az ég halványkék. Lármás madarak. Jó hely. Hogy az ember rájöjjön, mennyire jó, ahhoz előbb körül kell hajóznia a földet. Maradjak itt? Eresszek gyökeret? De a gyökerek láncok. Rettegek, hogy elveszítem a szabadságomat. Szabadon élni, kötöttségek nélkül; minden tulajdon uralkodik tulajdonosán; szabadon cselekedni, amit és ahogy tetszik; pillanatnyi gondolkodás nélkül oda menni, ahova a képzelet kívánkozik - az a jó! De ez a hely is jó. Nem volna mégis okosabb? A szabadságért az ember feláldoz egyet s mást: például ezt a házat, Mrs. Inmant, Dobbsot, a tréfás Trubyt a lelkészlakból, a tulipánokat a kertben és mindazt, amit ezek a dolgok és emberek jelentenek. Az ember egyet s mást feláldoz. Miért? Azért a nagyobb nyereségért, amit a tudás, a megértés, a felfokozott élet jelent? Néha eltűnődöm...”

Lord Edward és bátyja a gattendeni parkban levegőztek. Lord Edward sétált, az ötödik őrgróf pedig kerekesszékekben ült, amit egy nagy, szürke szamár húzott. Az őrgróf nyomorék, de ez - mondogatta előszeretettel -, szerencsére nem akadályozza szelleme szaguldását. Szaguldott is, kanyargós utakon, ide-oda egész életében. Közben a szürke csacsi csak nagyon lassan cammogott. A két fivér előtt és mögött a gattendeni Nagy Fasor húzódott. Előttük mérföldnyi távolságban a nyílegyenes kilátást Traianus oszlopának homokkő mása zárta le, csúcsán az első őrgróf bronzszobrával, talapzatán pedig nagy betűkkel bevésve az őrgróf hírnévre feljogosító érdemei. Többek között Írország Alkirálya és a Tudományos Mezőgazdaság Atyja volt. A Nagy Fasor másik végén, mérföldnyire a fivérek mögött, Gattenden várának fantasztikus tornyai és bástyái emelkedtek; a második őrgróf rendelkezésére James Wyatt építette, képtelenül hamis gótikus stílusban és középkoribb kiadásban, mint amilyenről a középkor a maga idejében egyáltalán álmodhatott. Az őrgróf állandóan Gattendenben lakott. Nem mintha különösebben szerette volna a kastélyt vagy a környező tájat. Alig vette észre. Ha nem olvasott, az olvasottakon elmélkedett; a jelenségek világa - amint a látható és megfogható valóságot platóni fogalmazásban szívesen nevezte - nem érdekelte. Érdektelenséggel állt bosszút a világegyetemen, amiért nyomoréknak született. Azért lakott Gattendenben, mert toloszékében csak itt közlekedhetett biztonsággal. Pall Mall nem alkalmas hely szürke csacsik és béna öregurak számára, akik kocsikázás közben is olvasnak és elmélkednek. A Tantamount házat öccsére ruházta, ő maga pedig továbbra is a gattendeni park bükkerdejében hajtotta szamarát. A szamár megállt, hogy az út mentén legelésszen. Az ötödik őrgróf és öccse közben istenről vitatkozott. Múlt az idő. Fél órával később, amikor Philip és Elinor délutáni sétájuk közben kiléptek a bükkerdőből, és hirtelen az őrgróf toloszékébe botlottak, még mindig istenről beszélgettek.

- Szegény öregek! - jegyezte meg Philip, mikor ismét hallótávon kívül kerültek. - Mi egyébről is beszélhetnének? Túl öregek, hogy szerelemről beszélgessenek, túl öregek és túlságosan ártatlanok is. Túl gazdagok, hogy pénzről beszélgessenek. Túl magasröptűek, hogy másokról pletykáljanak, és túlságosan remetéek, hogy legyen kiről pletykálniuk. Túl szemérmesek, hogy önmagukról beszéljenek, túl siváran tapasztalatlanok, hogy az életről vagy akár az irodalomról beszélhetnének. Mi marad hát szegény öreg nyomorultaknak, mi egyébről beszélhetnének? Semmiről - csak az istenről.

- Ha így haladsz - mondta Elinor -, tíz év múlva te is éppolyan leszel, mint ők.

HUSZADIK FEJEZET

Öreg John Bidlake Philip Quarles apjáról azt szokta volt mondani, hogy megszólalásig hasonlít a hamis homlokzatú olasz barokk templomokhoz. A magas és hatásos, klasszikus oszlopsorokkal díszített homlokzat, a málladozó tornyokkal és szobrokkal, hatalmas székesegyház képét idézi. De ha közelebről szemügyre veszi az ember, rájön, hogy az egész pusztán díszlet. A tekintélyes és dúsan díszített homlokzat mögött egy téglából, törmelékkőből és hitvány gipszből összetákolt kis templom lapul.

Bidlake belemelegedett a hasonlatába, részletesen leírta a misét daráló, borostás állú papokat, a taknyos kis ministránsfiút szennyes karingében, a golyvás parasztasszonyok és kölykeik gyülekezetét, a bejáratnál kolduló eszelőst, a szentek bádogkoronáit, a szemetes padlót a kegyes templomjárók megannyi nemzedékének áporodott szagát.

- Hogy lehet az - összegezte a mondottakat Bidlake és eszébe sem jutott, hogy önnön sikereit illeti nem éppen hízelgő megjegyzéssel -, hogy a nők, ha csak tehetik, mindig a legalacsonyabb rendűhöz vonzódnak, legyen az tárgy vagy még inkább ember? Furcsa. Különösen ebben az esetben. Rachel Quarlest sokkal okosabbnak hittem, semhogy bedőljön ennek a feneketlen ürességnek.

Mások is így vélekedtek, és csodálkoztak, hogy miért lett a felesége. Rachel Quarles hasonlíthatatlanul többet ért férjénél. De a nők nem képességek és erények csokrához mennek feleségül, hanem emberekhez, egyénekhez. Az a Sidney Quarles, aki Rachel kezét megkérte, olyan fiatalember volt, hogy bárki beleszerethetett, sőt még bízhatott is benne. Akárki. És Rachel csak tizennyolc éves és rendkívül tapasztalatlan volt. A férfi is fiatal (az ifjúság önmagában véve erény), fiatal és jóképű volt. Magas, arányos termet, széles váll - és bár azóta meghízott, egészen a kövérség határáig eljutott, azért Sidney Quarles még mindig hatásos jelenség. Huszonhárom éves korában ez a nagy test még izmosan feszült, őszes haja, mely most rózsaszínben fénylő tonzúrára övez, valamikor hullámos, aranybarna fürtökben vette körül a fejét. Széles, húsos, piros arca friss volt, ruganyos, és kevésbé hasonlított a holdhoz, mint most. Homloka, mielőtt kopaszodni kezdett, boltozatos simaságával értelmesnek hatott. Sidney Quarles társalgása sem hazudtolta meg homloka ígérését. Jól beszélt, bár talán nem mindenki ízlésének felelt meg kissé arrogáns, önelégült modora. Mi több, akkoriban még hírneve is volt: éppen befejezte egyetemi tanulmányait, és szinte sugárzott róla a főiskolán és a klubokban aratott győzelmek dicsfénye. Lelkesebb barátai ragyogó jövőt jósoltak neki. Mikor Rachel megismerkedett vele, ezek a jóslatok egészen indokoltnak tűntek. Különben is Rachel - okkal vagy ok nélkül - beleszerethetett. És alig tizenkilenc éves korában a felesége lett.

Apjától Sidney csinos vagyont örökölt. Az idősebb Mr. Quarles a cukoriparban dolgozott. Az üzlet virult. Az essexi birtok is szépen jövedelmezett. Városi házuk a Portman Square-en állt, vidéki kúriájuk Chamfordban, tágas, György korabeli épület volt. Sidneyt politikai becsvágy fűtötte. Pályafutását a városi önkormányzati hivatalban akarta elkezdni, aztán onnan besétálni a parlamentbe. A kemény munka, a józan, de ragyogó beszédek majd a jövő emberévé avatják. Helyettes államtitkári állást fognak felajánlani neki, utána gyorsan emelkedni fog a ranglétrán. Joggal remélhette (legalábbis harmincöt évvel ezelőtt), hogy legmerészebb álmái is valóra válnak.

Sidney azonban - amint az öreg Bidlake állította - nem egyéb, mint homlokzat: hatásos külső, zengő hang, felületes és több semmi. E mutatós külsőségek mögött élt az igazi Sidney: gyöngye ember, aki semmiségekben csökönyös, de komoly dolgokban hiányzik belőle a céltudatos kitartás, könnyen fellángol, lelkesedik, és még könnyebben megun mindent. Még okosságáról is kiderült, hogy nem több, mint az a képesség, mely a kitűnő tanulókat ovidiusi modorban fogant latin versek meg humoros Hérodotosz-paródiák megírására teszi alkalmassá. A nagy próbán ez a hatodik osztályos képesség az élet szellemi és gyakorlati síkján egyaránt csődöt mondott.

Végül, mikor apja vállalatát lázas spekulációkkal tarkított hanyagságával félig tönkretette (Rachel az utolsó előtti percben rábírta, hogy adja el az egészet), és politikai kilátásainak a nemtörődömséggel vegyes féktelen cselekvés éveiben végképp bealkonyult, eldöntötte, hogy igazi hivatása a közírás lesz. Új hite első hullámában sikerült is befejeznie egy könyvet a kormányzás alapelveiről. Sekélyes, homályos mű volt, tele közhellyel, lapos tartalmatlanságának sziporkázó epigrammákkal és cikornyás stílussal próbált szárnyakat adni. Könyvét jól megérdemelt közöny fogadta, amit Sidney Quarles politikai ellenfelei mesterkedésének tulajdonított. Műve méltánylását az utókorra bízta.

Első könyve megjelenése óta Mr. Quarles szüntelenül írt, vagy legalábbis úgy hírlett. Következő, sokkal terjedelmesebb és fontosabb műve a demokráciáról szólt. Terjedelem és fontosság indokolták, hogy szinte beláthatatlan ideje íródott. Több mint hét éve dolgozott már rajta, de ez idő alatt még az anyaggyűjtést sem fejezte be, legalábbis így nyilatkozott, ha valaki érdeklődött, hogyan halad a munkája, s nyomatékkal a szinte elviselhetetlen terhet hordozó ember arckifejezésével bólogatott.

- Herkulesi munka - mondta az érdeklődőnek ostobán öntelt s egyben mártíri nagyképűséggel. Ha bárkivel beszélt, fejét furcsán felvetette, és szavai úgy pufogtak bele a levegőbe, mint a géppuska; közben félig hunyt szemhéja alól, orra mentén lefelé nézett, ha egyáltalán pillantásra méltatta az érdeklődőt. Zengő hangja tele volt azzal a bégetéssel, mellyel a vérbeli Oxfordfiúk gazdagítják az angol nyelvet. Szájából úgy bégettek a szavak, mintha egész birkanyáj szabadult volna el a torkában. - Herkulesi munka. - Szavait sóhaj kísérte. - Igazán bohzsztól!

Ha az érdeklődő kellő együttérzést tanúsított, bevezette dolgozószobájába, és megmutatta (nők előnyben) a kartotéktárak és acél irattartók óriási apparátusát, amit hivatástudattól dagadozó, redőnyös amerikai íróasztala köré emelt. Amint múlt az idő, és semmi jel nem utalt arra, hogy a könyv önmagától megíródik, Mr. Quarles egyre több ilyen mutatós alkalmatosságot szerzett be: vesződségét bizonyították, feladata félelmetes nehézségeit jelképezték. Nem kevesebb, mint három írógépe volt. A hordozható Coronát, bármerre járt, mindenüvé magával vitte, ha netán valahol útközben lepné meg az ihlet. Időnként, ha vágya támadt, hogy különleges mélységgel fejezze ki magát, elővette a Hammondot, ezt az eléggé nagy gépet, melyen a betűket nem karokra rögzítették, hanem egy forgó dobhoz erősített és kiemelhető fém tárcsán sorakoztak, úgyhogy a betűtípusokat tetszése szerint változtathatta, írhatott görögül vagy arabul, matematikai jelekkel vagy cirill betűkkel, amint éppen a pillanat megkívánta. Mr. Quarles a különböző betűtípusok tekintélyes gyűjteményét szerezte be, persze sohasem használta őket, de nagyon büszke volt rájuk, mintha mindenik egy-egy külön képességét, tudományát testesítené meg. Végül harmadik s legmodernebb gépe nagyon nagy és nagyon drága irodai berendezés volt, mely nemcsak írt, hanem számolni is tudott. - Roppant hasznos - magyarázta Mr. Quarles az érdeklődőknek - művem statisztikai adatainak összegyűjtésénél és a birtok számadásainál. - Ilyenkor különleges büszkeséggel mutatott a géphez tartozó kis villanymotorra ; csak csatolni kell a fali érintkezőhöz, és a motor mindent elvégez - mindent, kivéve természetesen a könyv megírását. Az ember csak megérinti a billentyűket, *így* (és Mr. Quarles bemutatta a mondottakat), és az áram ereje kapcsolatot teremt a betű és a papiros között. Minden izomerő fölöslegessé válik. Az ember tizennyolc órát egyfolytában gépellhet - és ekképp Mr. Quarles látogatói értésére adta, egészen megszokott dolog, hogy ő tizennyolc órát ül íróasztala mellett (mint Balzac vagy Sir Isaac Newton) -, igen, az ember szinte vég nélkül dolgozhat, és a legcsekélyebb fáradságot sem érzi, már ami az ujjakat illeti. Amerikai találmány. Nagyon elmés. Mr. Quarles abban az időben vásárolta számoló-író gépét, amikor gyakorlatilag már semmi köze nem volt a birtok kezeléséhez. Annak idején ugyanis Rachel átengedte férjének a birtok kezelését. Nem mintha jobban vezette volna, mint a vállalatot, aminek eladására még idejében rábírta, s az sem számított, hogy a birtok nem jövedelmez, tudniillik a ráfizetés, ha egyáltalán ráfizettek, jelentéktelen volt. Rachel Quarles azt remélte, hogy a birtok kezelése egészséges

elfoglaltságot jelent majd férjének. És ezért még valamelyes ráfizetést is hajlandó volt vállalni. De a háború után bekövetkezett gazdasági válság éveiben túlságosan nagy árat kellett fizetniük; ráadásul Sidney egyre kevesebbet törődött a birtok ügyeivel, a veszteség egyre aggasztóbban növekedett, a célt pedig, amiért fizettek - hogy Sidneynek egészséges elfoglaltsága legyen -, amúgy sem érték el. Igaz, előfordult néha, hogy Sidney agyát elárasztották a nagy ötletek, és hirtelen belevetette magát - ő így nevezte - „a birtokügyek rendezésének“ orgiájába. Egy ízben - az amerikai termelési eredményekről olvasott könyv hatása alatt - egész gépparkot vásárolt össze borsos áron, hogy rövidesen rájöjjön: a birtok nagysága nem indokolja a kiadásokat, gépeit nem tudja kellőképpen kihasználni. Máskor lekvárgyárat épített, ami soha nem hajtott hasznot. Ha elmaradt a siker, gyorsan elhalványult Sidney érdeklődése is a „tökéletesítés“ iránt. Kitartás, kemény munka idővel bizonyára meghozta volna a befektetés hasznát, így azonban, Sidney hanyagsága miatt, a tökéletesítés súlyos ráfizetésekkel járt. Határozottan túl nagy árat fizettek a semmiért. Mrs. Quarles ezért úgy döntött, hogy ideje a birtok kezelését is kivenni Sidney kezéből. Szokott tapintatával meggyőzte - több mint harmincévi házasság után nagyon is jól ismerte férjét -, hogy több ideje maradna műve számára, ha a birtok kezelésének fárasztó munkáját átengedné másnak. Ő, Rachel és az intéző erre teljesen alkalmasak. Nincs értelme, hogy ilyen gépies munkára vesztegesse a tehetségét, amikor sokkal megfelelőbben és jobban gyümölcsöztetheti máshol. Sidneyt könnyű volt meggyőzni. A birtok untatta, sértette a hiúságát, hogy nagyszerű fejlesztési tervei kudarcba fúltak. Ugyanakkor tudta, ha teljesen szakít vele, beismeri csődjét, és ismét tudomásul veszi felesége fölényét. Beleegyezett tehát, hogy kevesebb időt szentel a birtok körüli részletmunkáknak, de megígérte, sőt fenyegetőzött, hogy mint egy isten, továbbra is rajta tartja a szemét, és távolról ugyan, de nem kevésbé eredményesen irányítja majd irodalmi munkája szüneteiben. Ekkor vette meg a számoló-író gépet, önigazolásként, saját jelentősége hangsúlyozására. A gép rendkívül bonyolult irodalmi munkáját jelképezte. A jövőben főként ennek szenteli magát. Ugyanakkor azt is bizonyította, hogy a gyakorlati ügyek intézése iránt sem veszítette el minden érdeklődését. Mert a számológép nem csupán statisztikák gyűjtésével foglalkozik majd (hogyan is? Mr. Quarles volt olyan bölcs, és sohasem határozta meg pontosan), hanem a birtok könyvelésével is, melynek súlya alatt szegény Rachel és az intéző menthetetlenül összeroskadnának az ő becses segítsége nélkül. Sidney persze nem ismerte el felesége fölényét. Mégis egész életét meghatározta ennek a fölénynek homályos felismerése és elutasítása, az a vágy, hogy bebizonyítsa, minden látszat ellenére ő legalább olyan értékes, mint a felesége, sőt tulajdonképpen sokkal több nála. Sikertelen politikai karrierjéhez is dacból ragaszkodott olyan sokáig, mert fűtötte a vágy, hogy otthon, a családban elismertesse fölényét. Magára hagyva, valószínűleg egy-kettőre otthagya volna a politikai porondot, mihelyt rájön, hogy szereplése nehéz és unalmas; közönye erősebb volt, mint becsvágya. De viszolygott a kudarc nyílt bevallásától, s ami ezzel egyet jelent, alacsonyabbrendűsége beismerésétől. Ez a viszolygás tartotta vissza attól (közben elkeseredetten egyre hangoztatta vérmes kilátásait a jövőt illetően), hogy lemondjon parlamenti mandátumáról. Vereségét nem vallhatta be, mert szeme előtt örökösen ott lebegett Rachel szerény rátermettsége idegesítő példája. Rachel mindent jól csinált; az emberek tisztelték és szerették. Sidney ragaszkodott a politikához, beleugrott mindenféle - parlamenti pályafutására is jellemző - hebehurgya akciókba, csak azért, hogy feleségével versenyezzen, és legyőzze. Méltóságán alulinak tartotta, hogy pártjának csupán rabszolgája legyen, és mert egyéni érvényesülésre vágyott, lelkesen szegődött a legkülönbözőbb ügyek szolgálatába, hogy azután undorral cserbenhagyja azokat. A halálbüntetés eltörlése, az élveboncolás ellen beterveztett törvényjavaslat, a börtönreform, a munkaviszonyok javítása Nyugat-Afrikában - mindegyik tüzes szónoklatokat és rövid energiarohamokat csalt ki belőle, amikor napirenden volt, ilyenkor győztes reformerként látta magát, aki pusztá jelenlétével diadalra visz bármely kedvére való ügyet. De harsonája hangjától nem omlottak le Jerikó falai, huzamosabb ostromra pedig sosem

vállalkozott, mert nem fért össze természetével. Akasztások, kutyák és békák boncolása, magánzárkákban sínylődő rabok, megkínzott négerek - egyik a másik után, vesztette el számára vonzerejét. Rachel viszont további sikereket aratott, változatlanul tisztelték és szerették. Eleinte pusztán az a tény, hogy Rachel Rachel volt és az ő felesége, a lényéből állandóan áradó közvetett ösztönzés mellett még nem hangsúlyozott, de közvetlen ösztönzést is jelentett számára. Rachel őszintén hitt a férjében, bátorította hőstét. Néhány év azonban hitét, hogy férje végül is győzni fog, jámbor óhajjá szelídítette. Mikor a remény is elszállt, diplomatikusan azért bátorította, mert a politikai kudarc kevesebb kárt okozott, mint az üzleti. Sidney tehetségtelen ügyködése ugyanis már-már katasztrófával fenyegetett. Felesége nem akarta ezt nyíltan kimondani, tanácsolni sem merte, hogy adjon el mindent; hátha ezzel éppen az ellenállását hívja ki, s még szívósabban ragaszkodik majd az üzlethez. Ha kételkedik a képességeiben, esetleg újabb s még veszélyesebb kalandokba hajszolja. Sidney minden ellenséges bírálatra heves és konok ellenkezéssel felelt. Rachel Quarlest a tapasztalat bölcsességre tanította: a veszélyt úgy kerülte el, hogy Sidney politikai becsvágyát kettőzött erővel bátorította. Felnagyította hát parlamenti szerepe jelentőségét. Milyen szép, milyen nemes feladatot teljesít! És mekkora vétek, hogy üzletvezetésre pazarol annyi, nemesebb célra fordítható időt és energiát! Sidney rejtett, tudat alatti hálával bekapta a horgot. A vállalat szokványügyei untatták, kudarcba fulladt üzleti spekulációi riasztották. Rachel tapintattal felajánlott mentőkötelét örömmel megragadta; legalább megszabadul a további felelősségtől. Mindent eladott, mielőtt túl késő lett volna, és a pénzt olyan részvényekbe fektette, melyek maguktól is bizvást kamatoztak. Jövedelme ilyenformán mintegy harmadára csökkent, de ami megmaradt, az legalább biztos volt. Rachelt pedig főleg ez érdekelte. Sidney viszont szellemi portyáin a nagy anyagi áldozatokra célozgatott, melyeket csakis azért hozott, hogy minden idejét a szegény fegyenceknek szentelhesse (később a szegény négerek kerültek sorra, csak az áldozat maradt mindig ugyanaz).

Mikor Sidney már eleget dühöngött mindazon, amit pártvezérei igazságtalanságának nevezett, és belefáradt a politikai nulla szerepébe, mikor végül lemondott mandátumáról - Mrs. Quarles nem ellenkezett. Többé nem tehetett tönkre semmiféle vállalatot; a birtok a békekötést követő mezőgazdasági fellendülés éveiben még elég szépen jövedelmezett. Sidney kifejtette, hogy ő túl jó a gyakorlati politikához, ami lealacsonyítja, bemocskolja az emberi méltóságot. Éppen ezért úgy döntött (Rachel fölényének tudata egy pillanatig sem hagyta nyugodni), hogy fontosabb ügynök szenteli magát, képességeit méltóbb területen érvényesíti. Jobb a politika filozófusának lenni, mint politikusnak. Tényleg be is fejezte, és közreadta politikai filozófiájának első eresztését. De az írással járó hosszas erőfeszítés hamarosan lehűtötte lelkesedését a filozófiai alkotó munka iránt. Könyve gyér sikere pedig végképp elvette kedvét. Rachel viszont továbbra is helytállt, és mindenki szerette. Mire önvédelemből bejelentette, hogy egy minden eddiginél nagyobb és átfogóbb mű megírására készül. Tárnya: a demokrácia. Rachel csak legyen nagyon aktív a különböző bizottságokban, jótékonykodjék, szeressék a falusiak, s legyen sok barátja, kapjon rengeteg levelet - de végül is mi ez a demokráciáról írott legnagyobb műhöz képest? Egyetlen hiba volt, hogy a könyv nem íródott meg. Ha Rachel túl eredményesen dolgozott, ha az emberek nagyon kedvelték, Mr. Quarles újabb kartotéktárat rendezett be, vagy vett egy szellemes megoldású, cserélhető lapokból álló jegyzetfüzetet, esetleg egy szokatlanul nagy mennyiségű tintát tároló töltőtollat. Ezzel a töltőtollal, mondta, hatezer szót ír le újratöltés nélkül. Visszavágása talán nem volt a legmeggyőzőbb, de Sidney Quarles kielégítőnek találta. Philip és Elinor néhány napot Mrs. Bidlake-nél töltött Gattendenben. Azután Philip szülei következtek. Chamfordban kiderült, hogy Mr. Quarles éppen a napokban vett egy diktafont. Sidney nem sokáig tűrte, hogy fia ne méltányolja legújabb diadalát. A számoló-író gép megjelenése óta a diktafon volt a legnagyobb teljesítménye.

- Éppen sikerült valamit beszereznem, ami téged mint írókat bizonyára érdekelni fog - mondta öblös hangján, Philip feje fölé lövöldözve a szavakat, és dolgozószobája felé indult.

Philip követte. Azt hitte, apja elárasztja majd Indiára és a trópusokra vonatkozó kérdéseivel. Ehelyett csak felületesen érdeklődött hogylétük és utazásuk felől, s Philip még jóformán nem is válaszolhatott rá, máris belefogott saját ügyei elbeszélésébe. Philip első pillanatban meglepődött, kissé még bántotta is apja közönye. De a hold is nagyobbnak látszik a Sírúsnál - gondolta -, mert közelebb van. Az utazás az ő utazása, neki hold, apjának viszont a kis csillagok között is a legkisebb.

- Íme - mondta Mr. Quarles, és fölemelte a födelet. - A diktafon. Nagyszerű találmány! - Mélységes önelégültséggel beszélt. Az ő holdja emelkedett most fel teljes ragyogásában. A gép szerkezetét és működését magyarázta. Azután fejét felbillentve így szólt: - Roppant hasznos. Ha az embernek egy ötlete támad, azonnal szavakba öntheti. Az ember önmagához beszél: a gép rögzíti. Minden este felvitetem a hálószobámba. Az ágyban támadnak a legértékesebb gondolatok, nem igaz? Diktafon nélkül elvesznének.

- És mit csinálsz, ha egy ilyen lemez végére érsz? - kérdezte Philip.

- A titkárnőmhöz küldöm, hogy gépelje le.

Philip felvonta szemöldökét. - Titkárnőt is tartasz?

Mr. Quarles fontoskodva bólintott. - Egyelőre csak fél napra - mondta mintegy a szemközti ablakpárkányhoz intézve szavait. - Fogalmad sincs róla, mennyi dolgom van. A könyv és a birtok, levelek és számlák és.. miegyéb - fejezte be kissé bizonytalanul. Felsőhajtott, megrázta mártír fejét. - Szerencsés vagy, drága fiam - folytatta -, téged nem von el semmi, egész idődet a munkádnak szentelheted. Bár én is megtehetném. De a birtok meg a többi nem engedi.

Hétköznapi ügyek, de el kell intézni őket. - Megint sóhajtott. - Irigylem a szabadságodat.

- Néha szinte én is irigylem magamat - nevetett Philip. - De a diktafon igazán segítségemre lesz.

- Ó, igen - mondta Mr. Quarles -, kétségtelenül.

- Hogy halad a könyved?

- Lassan - felelte az apja -, de biztosan. Azt hiszem, az anyagom nagyrészt együtt van.

- No, ez már valami.

- Ti regényírók - mondta Mr. Quarles atyaián -, ti szerencsések vagytok. Csak leültök, és írtok.

Fölösleges minden előkészítő munka. Semmi efféle - mutatott az irattartókra,

kartotékdobozokra, mint felsőbbrendűsége tanúira, melyek egyben beszédesen bizonyították, milyen óriási feladattal kell megküzdenie. Lehet, hogy Philip könyvei sikert aratnak. De végtére is mi egy regény? Egyórai szórakozás, semmi több; arra való, hogy kézbe vegyék, és azután eldobják, gondolkodás nélkül. Míg viszont a demokráciáról szóló legnagyobb mű... Regényt bárki írhat. Nem kell hozzá egyéb, csak élni, és feljegyezni az élet tényeit. Míg a demokráciáról szóló legnagyobb mű megalkotásához tömegtelen jegyzetet kell készíteni, számtalan forrásműből anyagot gyűjteni, irattárat berendezni, különböző írógépeket beszerezni; úgymint hordozható, több nyelvű és számoló-író gépet; azonfelül kartotéktár is szükséges és cserélhető lapokból álló jegyzetfüzet és egy töltéssel hater ezer szót író töltőtoll, föltétlenül kell hozzá egy diktafon, fél napra titkárnő, aki rövidesen teljes munkaidőre tér át. - Nektek semmi effélére nincs szükségetek - ismételte meg.

- Tényleg nincs - mondta Philip, és az irodalmi gépezetet nézegetve körüljárt a szobában -, semmi effélére nincs szükségünk. - A lezárt Corona födelén papírnyomó alatt néhány újságkivágás feküdt. Fölemelte. - Rejtvények? - kérdezte, és a fehér-fekete kockás négyzetre mutatott. - Nem is tudtam, hogy a keresztrejtvény híve lettél.

Mr. Quarles kivette fia kezéből a lapkivágásokat, és elsüllyesztette egy fiókban. Bosszantotta, hogy Philip kezébe kerültek. A keresztrejtvények lerontották a diktafon keltette hatást. - Gyerekes dolog - mondta kis nevetéssel -, de pihenteti a fáradt agyat. Szívesen elszórakozom velük néhanapján. - Valójában Mr. Quarles délelőttönként csaknem egész idejét keresztrejtvényfejtéssel töltötte. Pontosán megfelelt szellemi színvonalának. Korának egyik legnagyobb szaktekintélye volt - keresztrejtvényfejtésben.

A szalonban Mrs. Quarles ezalatt menyével beszélgetett. Mozgékony kicsi nő volt, haja már őszült, de szabályos, jó formájú arcának tiszta vonásait töretlenül, csaknem ráncatlanul megőrizte. Arc kifejezése élénk, ugyanakkor érzékeny is, kifejező szürkéskék szeméből, fény és árnyék állandó váltakozásával, finom energia, erős, de remegőn fogékony élet sugárzott. Gondolataira és érzéseire ajka éppoly gyorsan és közvetlenül reagált, mint szeme; komoly vagy határozott, mosolygó vagy bánatos volt, alig észrevehetően játszott az érzelmi kifejezések sokszínű skáláján.

- És a kis Phil? - érdeklődött unokája felől.

- Virul.

- Drága kicsi ember! - Érzelmek melege fűtötte át Mrs. Quarles hangját, és fényt gyújtott a szemében.

- Bizonyára boldogtalan voltál, hogy annyi ideig nem láthattad.

Elinor alig észrevehető kis mozdulattal vállat vont.

- Tudtam, hogy anyám és Miss Fulkes sokkal jobban gondját viselik, mint én. - Nevetve megrázta fejét.

- Nem hiszem, hogy a természet engem valaha is anyának szánt. Vagy türelmetlen vagyok a gyerekekkel, vagy agyondédelgetem. A kis Phil persze egy angyal; de tudom, hogy több gyermek megőrijtett volna.

Mrs. Quarles arc kifejezése megváltozott. - De hát nem volt-e csodálatos annyi hosszú hónap után viszontlátnod őt? - kérdezte szinte aggodalommal. Azt remélte, hogy Elinor lelkes igennel válaszol, ami ez esetben és Mrs. Quarles szemében a természetes válasz lett volna. Ugyanakkor azonban félt is, hogy ez a különös teremtés még azt feleli (sajátos őszinteségével, ami oly tiszteletreméltó, de nyugtalanító tulajdonsága is, mert ismeretlen és Rachel számára érthetetlen lelkiállapotokra utal), még azt feleli: egyáltalán nem örül, hogy gyermekét viszontlátta. Elinor első szavaitól megkönnyebbült.

- Igen, csodálatos volt - szolt, de mondata hatását lerontotta, mert hozzáfűzte: - Nem is képzeltem, hogy ennyire örülni fogok a viszontlátásnak. De igazán rettentő izgatott voltam. Csend támadt. „Furcsa teremtés“ - gondolta Mrs. Quarles, és arcán olyasféle zavar tükröződött, amit Elinor jelenlétében mindig érzett. Nagyon igyekezett, hogy szeresse a menyét, és ez bizonyos fokig sikerült is neki. Elinornak számos kitűnő tulajdonsága volt. De valami mintha hiányzott volna belőle; valami, ami nélkül ember nem nyerhette el Rachel rokonszenvét. Mintha bizonyos természetes ösztönök nélkül jött volna a világra. Egy nő, akit meglep, hogy boldognak érzi magát, mikor viszontlátja gyermekét - épp elég furcsa. De még különösebb, hogy Elinor nyugodtan és tárgyilagosan be is vallja ezt. Ő pirulna, ha ilyesmit kellene bevallania, ha mégoly igaz is. Valahogy szégyenletesnek érezné - egyfajta blaszfémiaának, szent dolog tagadásának. Rachel számára természetes volt a szent dolgok tisztelete. Elinorból hiányzott ez a tisztelet, sőt még arra is képtelen volt, hogy szent dolgokat szentnek tartson, és ezért nem szerethette Mrs. Quarles úgy a menyét, amint szeretni kívánta.

Elinor elismerte, becsülte és őszintén kedvelte férje anyját. Neki viszont az okozott állandó fejtörést, miként ápoljon gyümölcsöző kapcsolatot olyan emberrel, akinek a hitét és az életcélját oly furcsán érthetetlennek, egyenesen abszurdnak vélte. Mrs. Quarles nem hivalkodón, de szenvedélyesen hitt, és legjobb képességeit latba vetette, hogy hitének megfelelően is éljen. Elinor tisztelte erőfeszítéseit, de úgy érezte, hogy mindez kissé képtelen és fölösleges. Őt is mélyen vallásos szellemben nevelték. Mégsem emlékezett olyan időre, még gyermekkorából sem, amikor komolyan hitte volna, amit a túlvilágról és lakóiról meséltek. A másvilág untatta, csak az evilág érdekelt. A konfirmációért nem lelkesedett jobban, mint egy színházi előadásért, sőt sokkal kevésbé. Serdülőkorát vallásos lelkiismereti válságok egyetlen felhője sem árnyékolta be.

- Számomra mindez ostobaságnak tűnik - mondta, ha jelenlétében effélékről vitáztak. És

szavaiban nem volt póz, sem kihívás. Egyszerűen élete történetének egy tényét közölte. A vallás és a vele együtt járó erkölcsiség, mely a földöntúlira utal, s minden metafizikai spekuláció ostobaságnak tűnt szemében, amint hogy a gorgonzola-sajt szagát is utálatosnak találta. A közvetlen tapasztalatot nem lehet megkerülni. Néha, mint most is, azt kívánta, bár lehetne. Szívesen áthidalta volna a Mrs. Quarlestól elválasztó szakadékot. Így anyósa kissé feszélyezte, társaságában mindig tétovázott, hogy kimondja-e, amit gondol, kifejezze-e érzéseit. Elég gyakran kiderült ugyanis, hogy amit ő legtermészetesebb érzésként vagy ésszerű véleményként őszintén kifejezett, azt anyósa különösnek, ijesztőnek találta, és elszomorította. Most ismét efféle történt; egy pillanatra ez világosan meg is látszott Mrs. Quarles mozgékony, érzékeny arcán. Most vajon mi okozta? Elinor semmiféle bűnről nem tudott, hiába törte a fejét. Elhatározta, hogy a jövőben minden önálló véleménytől tartózkodni fog, és csupán egyetért az előtte szólóval.

Véletlenül azonban beszélgetésük következő témája Elinort túl mélyen érdekelte ahhoz, hogy hű maradjon elhatározásához. Azonfelül tapasztalatból tudta, hogy erről a kérdésről szabadon, a sértés veszélye nélkül beszélhet. Philipre vonatkozóan ugyanis Mrs. Quarles Elinor véleményét és érzéseit fenntartás nélkül elfogadta.

- És a nagy Philip? - kérdezte most.

- Látod, milyen jó színben van. - Elinor az egészségéről beszélt, bár tudta, hogy a kérdés nem Philip testi hogylétére vonatkozott. Némi szorongással várta a küszöbönálló beszélgetést. Ugyanakkor örült is, hogy arról beszélhet, ami kitartóan és szorongatóan foglalkoztatta.

- Igen, igen, azt látom - mondta Mrs. Quarles. - De tulajdonképpen arra gondoltam: hogy van önmagával? Hogy van veled?

Csönd lett. Elinor a padlót nézte, homlokára könnyű ránc rajzolódott. - Távolságtartó - mondta végül.

- Mindig ilyen volt - sóhajtotta Mrs. Quarles -, mindig távol volt. - Fiából is - gondolta - hiányzik valami. Hiányzik a vágy és képesség, hogy adni tudja magát, hogy kilépjen önmagából, és elébe menjen embertársainak; még azok iránt sem tud feloldódni, akik szeretik, sőt azok iránt sem, akiket ő szeret. Geoffrey egészen más volt. Halott fia emléke Mrs. Quarles egész lényét éles fájdalommal töltötte el. Ha bárki azt állítja, hogy jobban szerette, mint Philipet, tiltakozott volna. Határozottan érezte, hogy eredetileg mindkettejüket egyformán szerette. Csak Geoffrey hagyta, hogy mélyebben, bensőségesebben szeressék, mint fivére. Bár engedte volna Philip is! De korlátok állottak mindig közöttük, sorompók, amelyeket Philip emelt. Geoffrey eléje jött, közeledett, adott, hogy kaphasson. De Philip mindig félrehúzódott, fukarkodott. Ha közeledett hozzá, becsukta a kapukat, elzárta a gondolatait, nehogy valamit is ellessen a titkaiból. Sohasem tudta, hogy Philip tulajdonképpen mit gondol, mit érez. - Már mint kisfiú is - mondta ki fennhangon.

- És most ott van a munkája - szólt Elinor rövid szünet után -, ami csak súlyosbítja a helyzetet. Mint valami hegytetőn álló várba, úgy zárkózik be a munkájába. Bevehetetlen.

Mrs. Quarles szomorúan mosolygott. - Bevehetetlen. Ez a találó szó. Már kisfiúként is bevehetetlen volt. Végül talán önként megadja magát.

- Nekem? - kérdezte Elinor. - Vagy valaki másnak? Nem nagy elégtétel volna, ha másnak adná meg magát, ugye? Bár ha önzetlen hangulatban vagyok - tette hozzá -, azt kívánom, adja meg magát bárkinek... akárkinek, a maga javára.

Elinor szavai Mrs. Quarles férjére emlékeztették. Bár vétkezett ellene, megbántotta, nem gondolt rá haraggal, inkább féltéssel és némi szánalommal. Mert sohasem érezte igazán hibásnak. Csak szerencsétlennek.

Elinor felsóhajtott. - Valójában nem remélhetem, hogy nekem valaha is megadja magát. Ha az ember becsontosodik valamibe, megszokásai nem változhatnak hirtelen lenyűgöző élményekké. Mrs. Quarles a fejét rázta. Sidney lenyűgöző élményei az utóbbi években oly hihetetlenül sekély

forrásokból táplálkoztak. A kis konyhalány, a vadőr lánya. Hogy is tehetete - gondolta immár ezredszer -, hogy tehetete? Érthetetlen.

- Ha legalább - mondta szinte suttogva - Isten melletted állana. - Az ő vigasza mindig Isten volt, Isten és az ő akaratának teljesülése. Soha nem értette meg, hogy nélküle hogyan vergődnek át az emberek az életen. - Bár rátalálnál Istenre!

Elinor mosolyában gúny bujkált. Az ilyen megjegyzések bosszantották, mert nevetségesen nem tartoztak a tárgyhoz. - Talán egyszerűbb lenne - fogott bele, de az első szavak után abbahagyta. Azt akarta mondani, hogy talán egyszerűbb lenne, ha egy másik férfit találna. De eszébe jutott az elhatározása, és elhallgatott.

- Mit mondtál?

- Semmit - rázta meg fejét Elinor.

*

Mr. Quarles szerencséjére a British Museumnak nem volt fiókja Essexben. Ezért csakis Londonban kutathatott, ott gyűjthette a művéhez szükséges adatokat. Portman Square-i házukat bérbe adták (Mr. Quarles a jövedelmi adót szidta, pedig javarészt személyesen őt terhelte a felelősség cukorspekulációi miatt), ezért Bloomsburyben tanyázott egy szerény kis lakásban (kényelmesen közel a könyvtárhoz), ha tudományos munkája a városba szólította. Az utóbbi hetekben a szokottnál parancsolóbban hívta a kötelesség. Gyakrabban és hosszabb ideig tartózkodott Londonban. Második ilyen látogatása után Mrs. Quarles szomorúan eltűnődött, hogy vajon Sidney újabb nőt szedett-e fel. És mikor néhány nappal harmadik útja után és a negyedik előestéjén tüntetően panaszkodni kezdett, hogy az ősi Indiában milyen bonyolultán sokrétű a demokrácia története, akkor Rachel már biztosan tudta, hogy nő van a dologban. Elég jól ismerte Sidneyt, tudta, ha csakugyan az ősi Indiáról volna szó, nem fárasztaná magát, hogy a vacsoraasztalnál beszámoljon róla, legalábbis nem ilyen hosszadalmasan és kimerítően. Sidney ugyanazért beszélt, amiért az üldözött szépia tintát lövell ki magából - hogy álcázza hadmozdulatait. Azt remélte, hogy az ősi India tintafelhője mögött észrevétlenül felruccanhat a városba. Szegény Sidney! Machiavellinek tartja magát, de tintája átlátszó, ravaszkodása gyerekes.

- Nem hozhatnád el azokat a könyveket a londoni könyvtárból? - kérdezte Mrs. Quarles némi éllel.

Sidney tagadóan rázta a fejét. - Ezeket a könyveket - mondta fontoskodva - csakis a könyvtárban lehet olvasni.

Rachel sóhajtott, és csak egyet remélt: talán a nő becsüli annyira magát, hogy nem okoz komolyabb kellemetlenséget - legalábbis szándékosan nem.

- Azt hiszem, holnap felugrom veletek a városba - jelentette be Sidney a Philip és Elinor elutazása előtti reggelen.

- Megint? - kérdezte a felesége.

- Izgatnak ezek az átkozott hinduk, egy kérdésre fényt kell derítenem. Azt hiszem, megtalálom Pramathanatha Banerdzsea könyvében... vagy Radakhumud Mockerdzsi foglalkozott vele. - A neveket fontoskodó szakértelemmel görgette. - A kérdés a Maurya korabeli helyi önkormányzattal kapcsolatos. Tudod, a központi önkényuralom ellenére oly demokratikus volt, például...

A tintaködön át Mrs. Quarles egy nő körvonalait pillantotta meg. Reggeli után Sidney visszavonult dolgozószobájába, s a délelőtti keresztretjvényfejtésnek szentelte magát.

Hagymafajta, kilenc betű. Figyelmét nem összpontosította: a másnapi kilátások foglalkoztatták. A nő mellére, sima fehér hátára gondolt... Nézzük csak: metélőhagyma? Nem jó, több betű. A könyvespolchoz lépett és leemelte a bibliát. Vékony lapjai zizegtek ujjai között. „A te köldököd, mint a kerekded csésze, nem szűkölködik nedvesség nélkül; a te hasad, mint a gabonaasztag, liliomokkal körülkerítve. A te két emlőd, mint két őzike, a vadkecskének kettős fiai.“ Beszélt

helyette Salamon, és milyen dúsan, milyen zengzetesen: „A te csípőd hajlásai olyanok, mint a kőöntvény, mesteri kezeknek műve.“ Hangosan olvasta. Gladys tökéletes alakú. „...mint a kerekded csésze, nem szűkölködik nedvesség nélkül...“ Ezek a keletiek tudták, mi a szenvedély. Mr. Quarles roppant szenvedélyes embernek tartotta magát; a kék vágyat összetévesztette a szenvedéllyel. „A te hasad, mint a gabonaasztag...“ A szenvedély tiszteletre méltó, vannak országok, ahol még a törvény is tiszteli. A költők egyenesen szentnek tekintik. Mr. Quarles egyetértett a költőkkel. „... mint két őzike“ - furcsa és nem találó hasonlat. Gladys molett, de nem kövér, keményen rugalmas. Az őzikek viszont... éppen ellenkezőleg... Sidney határozottan nemes, hősi figurának, a nagy szenvedélyek emberének tisztelte magát. „Olyan, mint a berekesztett kert az én húgom, jegyesem! Mint a befoglaltatott forrás, bepecsételt kútforrás! A te csemetéid gránátalmás kert, édes gyümölcsökkel egybe, ciprusok nárdusokkal egybe. Nárdus és sáfrány, jó illatú nád és fahéj, mindenféle tömjéntermő fákkal, mirha...“ Hát persze, „fokhagyma“, ez az! Kilenc betű. Hagymafajta. „...mirha és áloé, minden drága fűszerszámokkal.“

Másnap reggel a vonatuk szinte húsz percet késett.

- Botránnyos - ismételte Mr. Quarles, valahányszor órájára nézett -, felháborító!

- De nagyon sietsz a hinduidhoz - mosolygott Philip a vagon sarkából.

Apja homlokát ráncolta, és másról kezdett beszélni. A Liverpool Streeten elváltak: Sidney beült egy taxiba, Elinor és Philip egy másikba. Sidney épp idejében érkezett a lakására. Még az úti kormot mosta nagy, húsosan párnás kezéről, amikor csöngettek. Gyorsan leöblítette és megtörölte a kezét, azután arcán a megfelelő kifejezéssel kilépett a hallba, és ajtót nyitott. Gladys érkezett meg. Királyian leereszkedő méltósággal fogadta, állát felfelé billentette, mellkasát domborította, feszült rajta a mellény, de mosolygott a lányra (Gladys „petite“-nek becézte magát), és félig csukott szemhéja alól kegyesen pislogott. Szemtelen, közönséges, pisze kis pofa mosolygott vissza rá. De Mr. Quarlest nem Gladys Helmsley arca hozta Londonba, nem is az egyénisége, csakis a nemi vonzása, az „alakja“, ahogyan Sidney megszépítően kifejezte a pusztát.

- Nagyon pontos, kedvesem - mondta felé nyújtva kezét.

Gladyst kissé meglepte a hűvös fogadtatás, a legutóbb történetek után több gyöngédségre számított.

- Igazán? - mondta, mert okosabbat nem tudott kitalálni; és mivel sokrétű érzéseink kifejezésére csak korlátolt számú zörej és fintor áll rendelkezésünkre, Gladys nevetett, mintha valamin mulatna, holott csak meglepődött, és nyugtalanodott. Nyelve hegyén volt már a kényeskedő-kihívó kérdés, hogy miért nem csókolja meg, talán... máris megunta? De másképp határozott, inkább vár.

- Csaknem túl pontos - folytatta Sidney. - A vonatom ugyanis botránnyosan késett. Botránnyosan!

- Sugárzott róla a felháborodás.

- Na, mondja már! - szólta Gladys. Beszédét finomkodó kifejezések álcázták, mint valami túl úriasra sikerült jelmez, de a jelmez néha fellibbent, s alóla előtűnt egy-egy szó vagy kifejezés, mely meztelenül a londoni külvárost idézte.

- Igazán felháborító! - mondta Sidney. - Vonatok ne késsenek. Írok a Liverpool Street-i állomásfőnökségnek. Azt hiszem - tette hozzá még nagyképpben -, hogy a *Times*-nak is írni fogok.

Mr. Quarles elérte célját: imponált Gladysnek. A közvetlen érzéki kielégülésen túl, Sidney szexuális kiruccanásainak legfőbb varázsa abban rejlett, hogy partnerei fogékonyan reagáltak a fensőbbségére. Sidney nemcsak fiatal, de - az alsóbb néposztályokból származó - szegény lányokat választott. Egyértelmű fölénye és a lányok őszinte csodálata csaknem akkora élvezetet jelentett számára, mint maga az ölelés. Minden kalandja megannyi vakáció, és ilyenkor nemcsak az erkölcs igájából szabadult, hanem alacsonyabbrendűségi érzésétől is, ami otthon,

parlamentben, irodában, mindenütt üldözte. Az ilyen szegény fiatal lányokhoz fűződő kapcsolataiban egyformán lehetett nagy és „szenvedélyes“.

Gladysnek is imponált a mennydörgése. De mulattatta is. Hatott rá, mert a bérrabszolgák világához tartozott, akik a társadalmi bajokat elemi csapásként fogadják el; emberi erő nem irányíthatja őket, útját állják az emberi vágyaknak. Sidney az olümposzi gazdagokhoz tartozott; a gazdagok pedig nem fogadják el a kellemetlenségeket : leveleket írnak a Times-nak, protekcióznak, befolyásokat érvényesítenek, írásos panaszokat nyújtanak be a mindig készségesen hajbókoló rendőrséghez. Gladys nagyszerűnek találta ezt - nagyszerűnek, de csodára murisnak is. Sidney előadása hemzsegett a finomkodó nyögdcésléstől. Mintha önmagát parodizálta volna egy kabarészínpadon. Gladys csodálta, és nagyon pontosan felismerte Sidney viselkedésének gazdasági-társadalmi rugóit (éppen ez a felismerés vitte rá, hogy olyan gyorsan a szeretője legyen), de nevetett is rajta, mert nem volt tekintélytisztelő.

Mr. Quarles kinyitotta az úriszoba ajtaját, és előreengedte a lányt.

- Köszö - csicseregett Gladys, és besétált.

Mr. Quarles követte. A lány nyakszirtjén a rövidre nyírt sötét haj kis háromszögben végződött, melynek csúcsa a gerincoszlop felé mutatott. Könnyű zöld ruhát viselt. A finom anyagon át a válla alatt látszott, meddig ér a kombinéja, és hol kezdődik meztelen bőre. Csípőjét, egészen lent, ferdén, fényes fekete bőröv fogta át. Bal csípőjén minden lépésnél ritmikus szabályossággal emelkedett, esett az öv. Harisnyája napbarnított testszínű. Mr. Quarles már olyan korban nőtt fel, mikor a hölgyek visszavonhatatlanul szakítottak a gyalogos közlekedéssel, és rendkívüli fogékonyságot tanúsított a lábikrák iránt. A modern női divatot áldásnak tekintette, és egészen sohasem adta fel hitét, hogy a fiatal nők, akik a rövid szoknyadivatnak hódolnak, kifejezetten az ő kedvéért öltöznek ilyen illetlenül, mert mindenik a szeretője akar lenni. Pillantása követte a csillogóan napbarnított hajlatokat. De ma leginkább a fekete bőröv izgatta, ami Gladys minden lépésére baloldalt, a tompora fölött le-föl siklott, gépies szabályossággal. Ebben az emelkedő és süllyedő mozgásban a merőben egyéniségmentes, zavartalan nemiség adta le hívójeleit. Gladys megállt, és kacér, várakozó mosollyal Sidney felé fordult. De Mr. Quarles nem közeledett.

- Elhoztam a Coronát - mondta -, talán leghelyesebb lesz, ha mindjárt munkához látunk.

Gladys most másodszor lepődött meg. Valami megjegyzésen gondolkozott, de aztán szó nélkül leült az írógép mellé. Mr. Quarles föltette csontkeretes csíptetőjét, és kinyitotta aktatáskáját. Talált egy szeretőt, de miért veszítene el egy gépírónőt, akinek a munkáját amúgy is megfizeti. Miért?

- Akkor kezdhetjük - mondta, és csíptetője fölött a lányra nézett - mindjárt a Közlekedésügyi Főfelügyelőséghez és a Times-hoz intézett levéllel. - Gladys papírt tett a gépbe, lekopogta a keltezt. Mr. Quarles torkát köszörülte, és diktálni kezdett. A levélben akad néhány kiváló mondat - hízelgett magának. Mint például: „Megbocsáthatatlan hanyagság, mely miatt értékes idő megy kárba, természetesen az utasok ideje és nem az álmos vasúti hivatalnokoké.“ Remek mondat. És ugyancsak kitűnő a Times-nak címzett: „Egy védett foglalkozás dédelgetett társadalmi parazitái.“

- Ez majd megtanítja a kutyákat! - mondta elégedetten, mikor átolvasta a leveleket. - Biztos, hogy nem teszik a kirakatba. - Elismerésért Gladysre pillantott, de nem egészen elégitette ki a szemtelen kis pofin táncoló mosoly. - Kár, hogy az öreg lord Hagworm már nem él - folyamodott erősebb szövetségesekhez -, különben egyenesen neki írnék. A részvénytársaság igazgatója volt. -Az utolsó Hagworm 1912-ben halt meg. Gladyst egyre jobban mulattatta a dolog, és egyre kevésbé csodálta Sidneyt.

Mr. Quarles tucatnyi levelet diktált. Londonba jövele előtt hagyta felgyűlni a levelezést, és most Gladys-szel válaszoltatta meg egyszerre az egészet, hogy a mennyiség is tekintélyesebb legyen, s a titkárnő is megszolgáljon a fizetésért.

- Hála istennek! - mondta, mikor az utolsó levél is elkészült. - Nem is sejtí - a földbirtokos most csapaterősítést kapott a nagy gondolkozótól -, nem is sejtí, milyen idegesítőek ezek a hétköznapi apróságok, ha az ember gondolatait komolyabb és fontosabb dolgok foglalkoztatják.

- Bizonyára - mondta Gladys, és arra gondolt, milyen mulatságos pofa ez a Mr. Quarles.

- Jegyezze! - parancsolta a férfi. Fejében hirtelen egy *pansée* derengett. Hátradőlt székén, szemét lehunyta, és a tünékeny mondatot kergette.

Gladys, ujjjaival a billentyűk fölött, várt. Karórájára pillantott. Tizenkettő múlt tíz perccel.

Hamarosan ebédidő. Egy új óra - ez lesz az első, amit ajándékba kér. Ez csúnya vacak, és nem is pontos.

- Jegyzet a *Reflexiók*-kötethez - mondta Mr. Quarles, anélkül, hogy szemét kinyitotta volna.

Kurtán koppantak a billentyűk. „A gondolatok elefántcsonttornya“ - ismételte magában a szavakat, s azok kellemes visszhangot vertek agytekervényeiben. Elkapta a mondatot. Hirtelen előrehajolt, szemét kinyitotta... és észrevette, hogy Gladys napsütötte harisnyájának sűrűbb szövésű szegélye térde fölött jó darabon kilátszik, és onnan, ahol ő ül, igen jól látható.

- Egész életemben szenvedtem - diktálta, szemét a dupla kötésre szögezve - a világ köznapiságának terhes... Nem, írja: tolakodó... beavatkozásától. Pont. Némely gondolkodó, vessző, tudom, vessző, nem törődik az efféle beavatkozással, vessző, csak futó, vessző, de elegendő figyelmet szentel erre, vessző, hogy nyugodt lélekkel térhessen vissza magasztosabb feladataihoz, pont.

Csönd támadt. A sűrű szövés fölött - gondolta Mr. Quarles - következik a bőr... lágyan feszül a kemény, ívelt húson. Simogatni, és simogatás közben érezni, mint simogatja vissza selymesen az ujjbegyeket! Megszorongatni egy maroknyi ruganyos húst! Sőt beleharapni! Mint kerek húsfalatba, mint egy marék búzába...

Gladys követte a pillantás irányát, és lehúzta a szoknyáját.

- Hol tartottam? - kérdezte Mr. Quarles.

- ... nyugodt lélekkel térhessen vissza magasztosabb feladataihoz - olvasta Gladys a papírlapról.

- Hm! - Sidney az orrát dörzsölte. - Számomra vessző, sajnos, vessző, ez a nyugalom sohasem adatott meg, pontosvessző; ideges érzékenységem igen szertelen, pont. A gondolatok elefántcsonttornyából - görgette különös élvezettel a kifejezést - lehúznak az út porába, vessző, és én kimerülök, vessző, elvesztem lelki békém, vessző, többé nem tudok a csúcsokig emelkedni.

Felállt, és nyugtalanul járkálni kezdett a szobában.

- Mindig ez volt a bajom - mondta -, ez a túlzott érzékenység. Komoly gondolkodónak ne legyenek idegei, ne legyen temperamentuma. És nem szabad szenvedélyesnek lennie.

A bőr -gondolta-, a kemény, ruganyos hús. Megállt a szék mögött. A rövidre nyírt haj kicsi háromszöge hegyével lefelé mutatott. A lány vállára tette a kezét, és föléje hajolt.

Gladys szemtelen és diadalmas mosollyal fölneézett. - Nos? - kérdezte.

Mr. Quarles lehajolt, és megcsókolta a nyakát. A lány vihogott.

- Hogy csiklandoz!

Mr. Quarles végigtapogatta a karját, és átölelte; a fajta, az egész női nem testét szorongatta, Gladys az egyed, tovább vihogott.

- Maga gonosz! - mondta, és úgy tett, mintha eltaszítaná a férfi kezét. - Maga csúnya!

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

- Egy hónapja még Udaipurban voltunk - mondta Elinor, mikor taxijuk elhagyta a Liverpool Street-i állomást.

- Egészen valószínűtlennek tűnik. - Philip egyetértett a megjegyzéssel.

- Ez a tízhónapos utazás olyan volt, mint egyetlen óra a moziban. Íme, a folyópart. Kezdek kételkedni, hogy egyáltalán elmentem innen. - Sóhajtott. - Elég kínos érzés.

- Igazán? - kérdezte Philip. - Nyilván én megszoktam. Mindig úgy érzem, hogy ami tegnap volt, az meg se történt. - Kihajolt az ablakon. - Igazán nem értem, miért török magukat az emberek a Tadzs Mahal után, mikor itt van a Szent Pál-katedrális! Valóságos csoda!

- A kövek csodálatra méltó fehér-feketéje.

- Mintha metszet volna. Kétszeres műalkotás. Nemcsak építészet, az épületről készült metszet is. - Hátradőlt. - Gyakran kételkedem, hogy volt-e egyáltalán gyerekkorom - kanyarodott vissza előző témájukhoz.

- Mert sohasem emlékezel, nem gondolsz rá. Gyerekkoromból sok minden valóságosabb számomra, mint itt a Ludgate Hill. Én állandóan gondolok a gyerekkoromra.

- Igaz - mondta Philip -, elég ritkán emlékezem. Voltaképpen szinte soha. Mintha mindig túl sok gondolkodni- és tennivalóm akadna.

- Hiányzik belőled a természetes kegyelet - mondta Elinor. - Bár ne hiányoznék!

Végigkocsiztak a Strandén. A két kis templom hasztalan tiltakozott az Australia House ellen. A King's College udvarán egy csoport fiatal férfi és nő sütkérezett a napon, és várta a hittudományok professzorát. A Gaiety számozatlan helyeinek bejáratánál már sorakoztak a nézők. A plakátok *A biarritzi lány* négyszázadik előadását hirdették. A Savoy mellett - ezt Philip vette észre - még mindig tizenkét és fél shillingért volt kapható egy pár cipő. A Trafalgar Square-en a szökőkutak köpték a vizet, sir Edwin Landseer oroszánjai szelíden vicsorogtak, lady Hamilton szerelmese pedig úgy állt meredten a felhők között, mint Oszlopos Szent Simeon. A Nemzeti Képtár komor oszlopsora mögött időtlenül harcoltak Uccello lovasai, Rubens szüntelenül elrabolta a szabin nőket, Vénusz tükrébe nézett, és Piero kórusban daloló angyalai között, varázslatosan szép világban megszületett Jézus. A kocsis befordult Whitehall felé.

- Szeretek arra a sok bent ülő bürokratára gondolni.

- Én nem - mondta Elinor.

- Firkálnak - folytatta Philip -, firkálnak reggeltől estig, hogy mi szabadon és kényelmesen élhessünk. Irkálnak, firkálnak: és az eredmény a brit birodalom. Micsoda kényelem - fűzte hozzá - olyan világban élni, melyben minden unalmas munkát, a kormányzástól a hurkatöltésig, másra ruházhatunk.

A lovas testőrség kaszárnyájának kapujában az örök mint kitömött bábuk ültek lovaikon. A Cenotaph közelében egy középkorú hölgy állt, az ég felé nézett, imát mormolt Kodakja fölött, mellyel éppen kilencszázezer halott lelkét készült megörökíteni. A Grindley bankból fekete szakállas, halványlila turbános szikh lépett ki. A Big Ben tizenegy óra huszonkét percet mutatott. Vajon a Lordok Háza könyvtárában szunyókál-e egy őrgróf? Egy társas gépkocsi amerikaiakat öntött a Westminster Abbey bejáratára. Philipék visszaneztek a kocsis hátsó kisablakán át, és megállapították, hogy Westminster kórház változatlanul és sürgősen adományokra szorul.

John Bidlake a Grosvenor Roadon lakott, ablakai a folyóra néztek.

- *Pimlico** - mondta Philip elgondolkozva, amint a házhoz közeledtek. Nevetett. - Emlékszel arra a pajzán dalocskára, amit apád mindig idézett?

* Rossz hírű londoni negyed.

- „Pimlicóba, Pimlicóba, menjünk csak ki hébe-hóba“ - fújta Elinor.

„Itt egy versszak kimarad, erről ne feledkezz meg“ - jutott eszükbe John Bidlake megjegyzése, és mindketten nevettek.

- „Itt egy versszak kimarad.“ Minden antológiából kimaradt. S így sohasem tudtam rájönni, hogy tulajdonképpen mi is történt, ha hébe-hóba kimentek Pimlicóba. Évekig lázasan töprengtem rajta. A képzeletet semmi sem fűti úgy, mint az erkölcsi szempontok miatt

cenzúrázott irodalmi szöveg.

- Pimlico - ismételte Philip, és arra gondolt, hogy az öreg Bidlake Pimlicót valamiféle rabelais-i Olümposszá avatta. Tetszett neki a mondat. Bár közhasználatra találóbb a „gargantuai“, mint a „rabelais-i“. Mert azok, akik sosem olvasták Rabelais-t, nevéhez csak piszkos fogalmakat társítanak. Legyen hát: gargantuai Olümposz. Annyit talán mégis hallottak harangozni, hogy Gargantua egy óriás volt.

Az a John Bidlake azonban, akit műtermében a kályha mellett találtak, cseppet sem volt olümposzi. Az életnagyságúnál inkább kisebbnek, mint nagyobbak látszott. Ernyedten tűrte, hogy lánya megcsókolja, és Philippel ugyanígy fogott kezét.

- Örülök - hogy látlak - mondta. De hangja fakó volt. A kedélyes mennydörgések és hahoták kísérezőzeneje is hiányzott. Kedvetlenül beszélt. Szeme vérekes volt és fénytelen. Lefogyott, megszürcült.

- Hogy vagy, apám? - Elinort meglepte és lehangolta a látvány. Ilyennek még sohasem látta apját.

- Nem jól - rázta fejét Bidlake -, nem jól. Valami nincs rendben itt belül. - Az öreg oroszlán hirtelen régi hangján felbődült. - Hogy az ember úgy élje le az életét, hogy közben mindvégig egy hordó pacalt cipell! Isten rossz tréfái mindig bosszantottak. - Morgása panaszosra gyöngült.

- Hogy az én beleimmel most mi történik, nem tudom. De valami nagyon kellemetlen. - Hangja csaknem vinnyogássá halkult. - Nyomorultul érzem magam. - Az öreg hosszasan beszámolt betegsége tüneteiről.

- Orvost hívtál? - kérdezte Elinor, mikor apja elhallgatott.

Tagadóan rázta fejét. - Nem bízom bennük. Soha nem segítenek az emberen. - Igazság szerint babonásan félt az orvosoktól. Vészmadarak, még látni is gyűlölte őket a házban.

- De igazán, apám, vizsgáltsd meg magad - igyekezett rábeszélni Elinor.

- Jó, jó - egyezett bele végül morogva. - Jöjjenek a kuruzslók. - Titokban kissé megkönnyebbült. Már jó ideje szeretett volna orvost hívni, de babonája erősebb volt, mint vágya. A baljóslatú doktor most el fog jönni, de nem ő hívta, hanem Elinor. A felelősség nem őt terheli, tehát a balszerencse sem őt sújtja. Az öreg Bidlake magánvallása homályosan bonyolult volt.

Másról kezdett beszélni. Jobban érezte magát, vidámabb lett, mert tudta, hogy most már nyugodtan orvoshoz fordulhat.

- Aggódom érte - mondta Elinor, mikor beültek a taxiba.

- Hetvenhárom év nem tréfa - bólintott Philip. Kezd látszani rajta a kora.

Micsoda fej! - gondolta. Bár festeni tudna. Az irodalom ugyanis nem képes ábrázolni ezt. Az ember persze leírhatja, egészen a legkisebb ráncig. De mire megy vele? Semmire. A leírások vontatottak. Egy arcot egyetlen pillanat alatt kell megragadni. Egy szó, egyetlen mondat, az kellene ide. „A görög dicsőség elaggott.“ Valami efféle például érzékeltetne valamit Bidlake-ból, az emberből. Csak persze, nem jó. Az idézetekben van valami nevetségesen nagyképű. „Szobor - pergamenből“ - ez már jobb. „A pergamenszobor, aki valaha Akhilleusz volt, gyűrötten ül a kályha mellett.“ Ez már közelebb jár az igazsághoz. (Csak semmi hosszadalmas leírás!)

Bárkinek, aki valaha látta a *Diszkoszvető* másolatát, aki pergamenkötésű könyvet tartott a kezében, hallott Akhilleuszról, annak ez a mondat megeleveníti az öreg John Bidlake-et. Aki pedig sohasem látott görög szobrot, nem olvasott rücskös kecskebőrbe kötött könyvet, és nem hallott Akhilleuszról? Nos, az alighanem mehet a pokolba!

„Hiába - gondolta -, ez túl irodalmi. Agyonkulturált.“

- Kíváncsi vagyok - törte meg a csendet Elinor -, milyenek fogom találni Everardot most, hogy olyan nagy ember lett belőle. - Lelki szemével látta merész ívű arcát, hatalmas, de mozgékony alakját. Gyorsaság és erőszak. Everard szerelmes volt belé. És neki tetszik ez az ember? Vagy utálja?

- Én is kíváncsi vagyok, hogy mint Napóleon, meghuzigálja-e az emberek fülét - nevetett Philip.

- A jelek szerint ez csak idő kérdése.
- Mindegy - mondta Elinor -, nekem tetszik. - Philip gúnyolódása eldöntötte számára a kérdést.
- Nekem is. De hát nem nevetetek azon, akit szeretek.
- Engem biztosan kinevetsz. Talán azért, mert szeretsz?
- Imádlak - csókolt kezét Philip -, és soha nem nevetlek ki. Egészen komolyan veszek.
Elinor mosolytalanul nézte Philipet. - Néha kétségbeejtesz. Mit szólnál hozzá, ha megszöknék egy másik férfival? Bánnád, vagy füttyülnél rá?
- Teljesen összetörne.
- Igazán? - Nézte. Philip mosolygott: ezer mérföld távolságból. - Kedvem volna kipróbálni - fűzte hozzá Elinor elgondolkozva. - De összetörne? Biztosan akarom tudni, mielőtt megteszem.
- És ki lenne társad a kísérletben?
- Hát éppen ez a bökkenő. A legtöbb férfi olyan lehetetlen.
- Micsoda bók!
- De te is lehetetlen vagy, Phil! Talán minden férfi közül a lelegehetetlenebb. A legnagyobb baj pedig az, hogy ennek ellenére szeretlek. És te tudod ezt. Tudod, és kihasználod. - A kocsi a gyalogjáróhoz kanyarodott. Elinor ernyője után nyúlt. - De vigyázz - mondta, és felállt -, engem sem lehet a végtelenségig kihasználni. Nem érem be azzal, hogy örökké adjak, és semmit se kapjak. Egy szép napon körülnézek valaki más után. - Kilépett a járdára.
- Miért ne próbálkoznál meg Everarddal? - Philip a kocsi ablakán kihajolt és mosolyogva ugratta a feleséget.
- Talán meg is próbálom - válaszolta Elinor. - tudom, ezzel Everard leghőbb vágya teljesülne. Philip nevetett, és csókot intett. - Szólj a sofőrnek, hajtson a klubba.
Everard csaknem tíz percig várakoztatta. Elinor frissen bepúderezte az arcát, azután kíváncsian körülnézett a szobában. A virágokat izléstelenül rendezték el. A régi kardokkal, törökkel, intarziás pisztolyokkal teletömött szekrény olyan volt, mint egy múzeumi vitrin. Rémes, de valahogy meghatóan abszurd. Everardot kisdíákos ambíciók fűtik, imád lóháton száguldani, és szívesen lecsapkodná az emberek fejét - elárulja ez a szekrény. Az asztal üveglapján álló tál is elárulja: kristályfedő alatt egy csomó régi pénz és érme. Milyen büszkén mutogatta neki a kincseit! Ez egy macedóniai tetradrachma, Nagy Sándor Herkulesnek álcázott fejével; Krisztus előtt 44-ből való sestertius, Caesar merész arcélét mutatja; és mindjárt mellette III. Edward *rose noble*-ja a hajópecséttel Anglia növekvő tengeri hatalmát jelképezi. És íme, Pisanello érméjén ott van Sigismondo Malatesta, a banditák legcsodálatosabbja; és Erzsébet királynő keményített nyakfodorral, és Napóleon babérkoszorú nélkül, és Wellington herceg. Elinor gyöngéden rájuk mosolygott, mint régi barátaira. Everardban az a legmegnyugtatóbb - gondolta -, hogy az ember mindig tudja, hányadán áll vele. Mindig oly határozottan önmaga. Jelleme szerint él. Kinyitotta a zongorát, és leütött néhány akkordot. A zongora hamis persze, mint mindig. A kandalló közelében a kis asztalon Everard legújabb kötete feküdt: *Beszédek és Előadások*. Fölemelte, lapozgatott benne. „A Brit Fajvédők politikája - olvasta - így összegezhető: szocializmus politikai demokrácia nélkül, mely nacionalizmussal párosul, de korlátoltság nélkül.“
Nagyszerűen hangzott. De ha azt írta volna: politikai demokrácia szocializmus nélkül, mely nacionalizmus nélküli korlátoltsággal párosul - Elinort valószínűleg ugyanolyan őszintén elbűvölte volna. Ezek az absztrakciók! - csóválta fejét, és felsóhajtott. „Én bizonyára hülye vagyok“ - gondolta. Ezek a szavak valójában semmit sem jelentettek neki. Egészen üresen csengtek. Szavak - több semmi. Tovább lapozott. „A pártrendszer kielégítően működik olyan esetekben, amikor a két párt nem egyéb, mint az oligarchia két rivális csoportja, melyek ugyanahhoz az osztályhoz tartoznak, alapvetően azonos érdekeket és eszméket vallanak, s egymással a hatalomért versengenek. Ha azonban a pártok más-más osztályokkal azonosulnak, és szigorú pártelveket követnek, a többpártrendszer őrülséggé fajul. Mivel én a parlament egyik

felén s te a másik felén ülsz, én kötelezően hiszek a minden állami irányítástól mentes individualizmusban, te pedig kötelezően hiszel a minden individualizmustól mentes állami irányításban; én kötelezően hiszek a nacionalizmusban, még a gazdasági nacionalizmusban is (ami képtelenség), te pedig kötelezően hiszel az internacionalizmusban, még a politikai internacionalizmusban is (ami nem kevésbé képtelen); én kötelezően hiszek a gazdagok diktatúrájában (értelmesek kizárásával), te pedig kötelezően hiszel a szegények diktatúrájában (ugyancsak az értelmesek kizárásával). Mindketten pedig annak az egyszerű és politikailag lényegtelen körülménynek köszönhetjük ezt, hogy én a jobboldalhoz tartozom, te pedig a balhoz. Parlamentjeinkben a topográfiai igények erősebben érvényesülnek, mint a józan ész. Ezek lennének hát a modern pártrendszer áldásai. A Brit Fajvédők célja, hogy ezt a rendszert és következményét: a korrump és tehetetlen parlamentarizmust felszámolja.“ Egész jól hangzik, gondolta Elinor; mégsem értette, hogy miért foglalkoznak effélékkel az emberek. Ahelyett, hogy egyszerűen élnének. Nyilván, ha férfi lenne, az egyszerű életet ő is megunná. Megint a könyvhöz fordult, most középen nyitotta ki. „Valahányszor kivívtunk egy újabb angol szabadságjogot, mindig új rabszolgasággal fizettünk érte. A feudalizmus megdöntése megerősítette a királyságot. A reformáció idején leszámoltunk a pápai csalhatatlansággal, de nyakunkba vettük a királyok istentől eredő jogát. Cromwell szétzúzta a királyok istentől eredő jogát, de ránk szabadította a földesurak és a polgárság zsarnokságát. A földesurak és a polgári középosztály zsarnoksága most van pusztulóban, hogy helyét elfoglalja a proletariátus diktatúrája. Új csalhatatlanságot kínálnak most, de nem a pápáét, hanem a többségét - olyan csalhatatlanság ez, melyben hinnünk törvény kötelez. A Brit Fajvédők új reformációért, új politikai forradalomért szállnak síkra. Felszámolják a proletariátus diktatúráját, mint elődek felszámolták a királyok istenijogát. Tagadják a többség csalhatatlanságát, mint apáik tagadták a pápa csalhatatlanságát. A Brit Fajvédők harcba szállnak...” Elinor nem tudott elég gyorsan lapozni. Miért szállnak harcba? - tűnődött. - Everard diktatúrájáért és Webley csalhatatlanságáért? Ráfújt az összetapadt lapokra, és szétnyíltak. „...az igazságért és a szabadságért. Vallják, hogy a legjobbknak kell kormányozniuk, bármely osztályból származnak is. Nyíljon meg hát minden pálya a tehetségesek előtt. Mert így igazságos. A Brit Fajvédők követelik, hogy minden problémával ésszerűen, a maga jelentőségének megfelelően foglalkozzanak, és ne érvényesüljenek a hagyományos pártelőítéletek, sem pedig az ostoba többség értéktelen véleménye. Ez a szabadság. Akik pedig azt hiszik, hogy a szabadság egyet jelent az általános titkos választójoggal...” Ajtó csapódott. Érces hang visszhangzott a hallon át. Lábak dübörögtek a lépcsőn. Remegett a ház. A szalon ajtaja kivágódott, mintha bomba robbant volna mögötte. Harsány bocsánatkérések és üdvözlések közepette belépett Everard Webley.

- Bocsásson meg. Hogy is mentegetőzzem? - kiáltotta, és megragadta Elinor kezét. - De ha tudná, milyen forgotagban élek! Milyen csodálatos, hogy ismét láthatom! Csöppet sem változott. Éppoly elragadó, mint valaha. - Fürkészőn nézett az arcába. Ugyanaz a világos, derűs szempár, ugyanazok a telt, bánatos ajkak. - És milyen remek színben van!

Elinor viszonzta a mosolyt. Everard szeme egészen sötétbarna - gondolta -, néhány lépésnyiről mintha csak pupillája volna. Szép, de kissé nyugtalanító szemek, áthatón, fényesen, figyelőn merevek. Egy pillanatra a szemébe nézett, azután elfordította tekintetét. - Maga is éppen olyan, mint volt. De végtére is, miért lennének mások? - Megint a férfit pillantott, és látta, hogy még mindig feszülten figyeli őt. - Tíz hónap és egy trópusi utazás nem változtatja meg az embert.

- Hála istennek, nem! - nevetett Everard. - Jöjjön, menjünk ebédelni.

- És Philip? - kérdezte, miközben a halat felszolgálták. - Ő is olyan, mint régen?

- Ha lehet, tán még olyanabb.

Everard bólintott. - Még olyanabb. Persze. Magától értetődik. A nadrág nélkül szaladgáló szerencsenektől bizonyára még az eddiginél is szkeptikusabb lett az örök igazságokat illetően. Elinor mosolygott, de kissé bántotta is a tréfa. - És hogyan hatott magára, hogy annyi angolt

látott borsózöld egyenruhában szaladgálni? - vágott vissza.

- Megerősítette hitemet - nevetett Everard - az örök igazságokban.

- Melyeknek egyike maga?

Bólintott. - Melyeknek egyike természetesen én vagyok. - Mosolyogva összenéztek. Megint Elinor fordította el a tekintetét.

- Köszönöm, hogy felvilágosított - folytatta az előbbi ironikus hangnemben -, magamtól esetleg nem jöttem volna rá. - Kicsi csönd támadt.

- Ne higgye - mondta végül Everard már nem tréfás, hanem komoly hangon -, ne higgye, hogy kihoz a sodromból, ha azt mondja, beképzelt vagyok. - Halkan beszélt, de szavai mögött óriási erőtartalékok feszülte. - Másoknak talán sikerülne. Mert az ember nem szereti, ha alacsonyabbrendű állatfajták zaklatják. Azokat eltapossa, de értelmes embertársával szívesen megbeszéli a dolgokat.

- Egészen megkönnyebbültem, hogy az utóbbiak közé sorol - nevetett Elinor.

- Azt hiszi, beképzelt vagyok - folytatta. - Magam is azt hiszem, bizonyos értelemben igaz. A hiba csak az, hogy tudom, joggal vagyok beképzelt. A tapasztalat tanított meg rá. A hamis szerénység ártalmas. Milton ilyenformán mondta: semmi sem hasznosabb, mint a jogon és igazságon alapuló önbecsülés. Tudom, hogy az enyém jogon és igazságon alapszik. Tudom, abszolút meggyőződésem: megvalósítom azt, amit megvalósítani akarok. Mi értelme volna letagadni a tudásomat? Ura leszek az életnek, akaratomat rákényszerítem az emberekre.

Elszántság, bátorság kell hozzá, bennem megvan mind a kettő. Hamarosan a szervezett erő is meglesz hozzá. És akkor megragadom a hatalmat. Tudom. Miért tennék úgy, mintha nem tudnám? - Hátradőlt székén, és hosszan hallgatott. „Abszurd, nevetséges dolgokat mond“ - gondolta Elinor. Bíráló érteleme tiltakozott érzései ellen. Mert érzelmileg furcsán megrendült.

Everard szavai, hangjának színe oly puha, mégis a lappangó erő és szenvedély micsoda vibrálása rejtőzik puhasága mélyén. Szavai magukkal ragadták. Mikor azt mondta: „Ura leszek az életnek“ - mintha fűszeres forralt bort ivott volna, egész testén hirtelen végigbizsergett a meleg.

„Nevetséges“ - gondolta ismét. Igyekezett a férfin bosszút állni könnyű győzelméért, saját lelkében akarta megbüntetni az árulót, aki ily könnyen megadta magát. De egészen meg nem történtté nem tehetné, ami már megtörtént. A szavak talán nevetségesek, de a tény marad, hogy míg Everard beszélt, ő váratlanul megborzongott az izgalomtól és bámulattól, hogy hangosan kacagni, ujjongani szeretett volna.

Az inas tányért cserélt. Közömbös dolgokról beszélgettek: Elinor útjáról, mi történt távollétében Londonon, közös barátokról. Felszolgálták a kávé, cigarettára gyújtottak. Csend. Ki és hogyan tör meg a csendet? - gondolta Elinor szorongva. De valójában nem is gondolta, mert tudta, s épp eme prófétai tudásától szorongott. Ha ő tör meg a csendet, talán még megakadályozhatja. Ha tovább fecseg, a beszélgetés esetleg jelentéktelen marad egészen a távozásáig. De hirtelen úgy érezte, nincs mit mondania. Mintha az elkerülhetetlen közeledte megbénította volna. Csak ült és várt. És végül az elkerülhetetlen annak rendje és módja szerint bekövetkezett.

- Emlékszik-e - kérdezte Everard lassan, fel sem nézve -, mit mondtam magának elutazása előtt?

- Úgy emlékszem, megállapodtunk, hogy többé nem beszélünk róla.

Everard kis nevetéssel hátravetette fejét. - Nos, rosszul emlékszik. - Nézte az asszonyt, szemében bánatot, félelmet látott, kegyelemért könyörgött. De Everard könyörtelen maradt. Az asztalra könyökölt, és Elinorhoz hajolt. Ő pedig lesütötte a szemét.

- Azt mondta, a külsőm nem változott - szólt Everard puha, de lappangó erőszakot rejtő hangon. - Nos, belül sem változtam. Ugyanaz vagyok, Elinor, aki voltam, mikor elment.

Ugyanúgy szeretem, Elinor. Nem, jobban szeretem. - Az asszony keze ernyedten feküdt az asztalon. Everard utánanyúlt, és megfogta. - Elinor - suttozta. Az asszony nem nézett rá, csak a

fejét rázta. Everard lágyan és szenvedélyesen tovább beszélt.

- Maga nem tudja, milyen lehet a szerelem. Nem tudja, mit adhatok én magának. Szerelmet, ami kétségbeesett, őrült, mint az elveszett remény. És ugyanakkor gyöngéd, mint az anya szerelme beteg gyermeke iránt. Szerelmet, mely erőszakos és szelíd, erőszakos, mint a bűn és szelíd, mint az álom.

„Szavak - gondolta Elinor -, ostoba, színpadi szavak.“ De megrendítették, amint a hengegése is megrendítette. - Kérem, Everard - mondta -, elég, ne többet. - Nem akart megrendülni. Minden erejével vigyázott, hogy pillantása se rebbenjen, míg a férfi arcába, fénylő, kutató szemébe néz. Nevetéssel próbálkozott, a fejét is megrázta. - Mert lehetetlen, és maga is tudja ezt.

- Én csak azt tudom - mondta Everard lassan -, hogy maga fél. Fél életre kelni. Mert évek óta félig halott. Nem is volt alkalma, hogy egészen felébredjen. És maga tudja, hogy én a teljes életet ajánlom. És fél, nagyon fél.

- Micsoda ostobaság! - mondta Elinor. - Kulisszahasogató színészkedés az egész.

- És talán bizonyos fokig igaza is van - folytatta Everard. - Élni, igazán élni, egyáltalán nem tréfa. Veszedelemes, de istenemre - lány hangjában a lappangó erőszak hirtelen csengő bizonyosságba csapott át -, izgalmas!

- Ha tudná, hogy megijesztett - mondta Elinor.

- Úgy kiabál! - De nemcsak a kiabálástól ijedt meg. Idegei s még a teste is lúdbőrzött és borzongott attól a homályos és heves izgalomtól, amit a férfi hangja ébresztett benne.

„Nevetséges“ - nyugtatta magát. De mintha a hangját közvetlenül a testével hallotta volna. Mintha egyenesen a rekeszizmában visszhangzana. „Nevetséges“ - ismételte. Különben is miféle szerelemről beszél olyan izgalmasan? Alkalomadtán, két munkaóra között egy-egy sietős erőszak. Everard lenézte a nőket, haragudott rájuk, mert erejét és idejét rabolták el. Gyakran hallotta tőle, hogy szerelmekre nincs ideje. Közeledése szinte sértő - utcalánynak tesznek így ajánlatot.

- Kérem, térjen észhez - mondta.

Everard elengedte a kezét, és nevetve hátradőlt székén, - Nagyon szívesen - mondta -, a mai napra.

- Minden napra. - Elinor mélységesen megkönnyebbült. - Különben pedig - idézte ironikus kis mosollyal a férfi szavait -, maga nem a semmittevők osztályából való. Magának fontosabb dolga is van, mint a szerelem. Everard egy pillanatig szótlánul nézte, aztán arca magábamerülten elkomorult. Hogy fontosabb dolga is van? Igaz, természetesen van. Haragudott magára, miért vágyik annyira Elinorra. És haragudott Elinorra, mert nem elégíti ki a vágyát. - Beszéljünk talán Shakespeare-ről vagy a zenélő poharakról? - kérdezte maró gúnnyal.

*

A taxióra három és fél shillinget mutatott. Philip ötöt adott a sofőrnek, és a klub oszlopos bejáratáig kísérelte a köszönete. Mindig bőséges borralalót adott. Nem felvágásból, vagy mert külön szolgálatokat kért vagy szeretett volna kapni. (Igazán nem sok ember igényelt kevesebbet a kiszolgálóitól, vagy volt türelmesebb a rossz kiszolgálással szemben, talált több mentséget a hanyagságra, mint éppen Philip.) Részéről a nagy borralaló valamiféle megbánással teli és elnézést kérő lenézés gyakorlati kifejezője volt. „Te szegény ördög! - látszott mondani a túlzott pénzadomány -, sajnálom, hogy fölöttes állok.“ S tán egy shilling értékben azért is bocsánatot kért, hogy annyira előzékeny munkáltató, hogy nem támasztott nagyobb igényeket, azt legalább annyira a fölösleges emberi kapcsolatoktól való félsze és viszolygása, mint a belátás és jóság okozta. Philip keveset kívánt a szolgálattól, azon egyszerű oknál fogva, hogy minél kevesebbet kelljen érintkeznie velük. Jelenlétük nyugtalanította. Nem szerette, ha magányába idegen elemek hatolnak. A kényszer, hogy beszélnie kell velük, hogy közvetlen kapcsolatot kell teremtenie a betolakodókkal - nem a szellem, hanem az akarat, az érzelmek és indulatok viszonylatát -,

mindig kellemetlenül érintette. Tőle telhetőleg elkerülte, de ha mégis szükségessé vált, mindent elkövetett, hogy dehumanizálja e kapcsolatot. Philip nagylelkűsége részben kárpótlás volt embertelen nyájasságáért, lelkiismeretét váltotta meg a nagyobb borralalóval.

Philip belépett a nyitott ajtón. A hatalmas, oszlopos hall hűvös és homályos volt. Az egyik lépcsőfülkében Sir Francis Chantrey allegorikus szoborcsoportja állt: illedelmesen klasszikus vonaglások közepette Tudomány és Erény legyőzi Szenvédélyt. Philip felakasztotta a kalapját, és bement a dohányzóba, hogy míg vendégeire vár, átlapozza az újságokat. Elsőként Spandrell érkezett meg.

- Mondd el - kérte Philip, mihelyt üdvözölték egymást, és a vermutot megrendelte -, mondd el gyorsan, még mielőtt abszurd ifjú sógorom megérkezik, hogy mi van közte és Lucy Tantamount között. - Spandrell vállat vont. - Pontosan az, ami minden ilyen esetben. Különböző pedig, megfelelő hely és időpont ez, hogy részletekbe bocsátkozzam? - intett a dohányzó vendégei felé. Egy miniszter, két bíró és egy püspök ültek hallótávolságban.

- Csak azt szeretném tudni - nevetett Philip -, hogy mennyire komoly az ügy és meddig tarthat...

- Nagyon komoly, már ami Waltert illeti. Hogy meddig tarthat? Ki tudja? Lucy hamarosan külföldre utazik.

- Legyünk hálásak az ég apróbb kegyeiért! Ó, hát itt vagy!? - Ez Walternek szólt. Illidge is megérkezett. Az újonnan jöttek nem kértek aperitifet. - Akkor ülünk is mindjárt asztalhoz - ajánlotta Philip.

A klub ebédlője óriási méretű volt. Műmárvány korinthuszi oszlopok kettős sora tartotta az aranyozott mennyezetet. A halvány csokoládébarna falakról elhunyt klubkitűnőségek néztek le rájuk. Hat ablak két-két oldalán bordó bársonyfüggönyök, a padlón bordó szőnyeg, és bordó egyenruhás pincérek jöttek-mentek szinte észrevétlenül, mint levéltetvek az erdőben.

- Szeretem ezt a termet - mondta belépve Spandrell -, színpadkép Belzacar lakomájához.

- De egy erősen anglikán Belzacaréhoz - helyesbített Walter.

- A mindenit! - kiáltott fel Illidge körülpillantva. - Az effélétől mindjárt plebejusnak érzem magam.

Philip kissé feszengve nevetett, és témát változtatott. Rámutatott az egyik bordó ruhás pincérre.

- A darwini hipotézist bizonyítják. íme, a legerősebbek fennmaradása - mondta, mikor asztalhoz ültek. - Más színekbe öltözött pincéreket nyilván legyilkolnának a feldühödött klubtagok. - Az egyik bordó ruhás túlélő megérkezett a hallal. Enni kezdtek.

- Furcsa - folytatta Illidge gondolatmenetét, melyet az ebédlő keltett benne -, igazán rendkívüli, hogy én hogy kerülök ide. S még hozzá veletek, mint vendég. Mert abban nem volna semmi különösebben meglepő, ha történetesen ilyen borvörös kabátban sűrögnék itt. Legalábbis összhangban állana azzal, amit lelkipásztorok így neveznek: „helyem az életben“. - Kurtán, dacosan felnevetett. - De veletek ülni itt... ez csaknem hihetetlen. Kizárólag ama ténynek köszönhető, hogy egy manchesteri boltosnak skrofulára hajlamos fia volt. Ha Reggie Wright egészséges, én most valószínűleg cipőt talpalok Lancashire-ben. De szerencsére Reggie nyirokmirigyében tuberkulózis bacilusokat találtak. Az orvosok vidékre küldték üdülni. Apja éppen a mi falunkban bérelt lakást feleségének és gyermekének, s Reggie a falusi iskolába került. De Reggie apjának tervei voltak a fiúval. (Micsoda undok kis patkány volt! - vetette közbe Illidge.) Azt akarta, hogy később a manchesteri középiskolába járjon. Ösztöndíjjal. Fizetett a tanítónknak, hogy különórát adjon neki. Én eleven eszű fiúcska voltam, szeretett a tanító úr. Ha Reggie-t úgyis tanítja, gondolta, vele együtt engem is taníthat. S még hozzá ingyen. Nem engedte, hogy anyám fizessen értem. Nem mintha szegény valami könnyen fizethetett volna. Mikor eljött az ideje, az ösztöndíjat én kaptam meg. Reggie megbukott. - Illidge nevetett. - Nyomorult kis skrofulás béka! De én örök életemre hálás leszek neki, és a mirigyekben nyüzsgő baktériumoknak. Mert ha azok nincsenek, én ma a nagybátyám cipésműhelyében talpalok egy lancashire-i faluban. Ilyen dolgokon fordul meg egy ember élete. Közbejön egy merőben

abszurd, millió az egyhez véletlen, jelentéktelen mellékkörülmény - és megváltoztatja az ember életét.

- Nem mellékkörülmény - ellenkezett Spandrell -, a te ösztöndíjad nem jelentéktelen mellékkörülmény. Nagyon is a lényeghez tartozik, összhangban áll veled. Különben nem nyerted volna el, és nem ülnél itt. Kétlem, hogy az életben bármi is igazán lényegtelen volna. Minden, ami az emberrel történik, szervesen azonos azzal, akivel történik.

- Kissé végtelenen hangzik, nem gondolod? - vetette közbe Philip. - Az átélt eseményeket az ember eltorzítja; mondjuk hát inkább, hogy ami történik, azonosnak látszik azzal, akivel történik.

- Effajta torzítás lehetséges - vont vállat Spandrell -, mégis azt hiszem, hogy az ember kész, testére szabott eseményekbe bújjik bele.

- Micsoda hülyeség! - undorodott Illidge.

Philip udvariasabban fejezte ki ellenvéleményét. - ugyanaz az esemény különböző embereket más-más és egészen jellemző módon befolyásolhat.

- Tudom - mondta Spandrell. - De az esemény valamilyen ki nem fejezhető módon megváltozik, minőségileg változik meg minden érdekelt személy jellemének megfelelően. Titokzatos és paradox folyamat.

- Hogy ne mondjam: lehetetlen és abszurd - így Illidge.

- Legyen hát lehetetlen és abszurd - helyeselt Spandrell. - És mégis vallom, hogy ez történik. Miért lenne minden logikusan megmagyarázható?

- Igaz is, miért? - visszhangozta Walter.

- Mégis - szólt Philip -, ez a te gondviselésed, ami ugyanazt az eseményt különböző emberek számára más-más formára fésüli, nem vaskos egy kicsit?

- Nem vaskosabb, mint mi itt együtt. Mint ez az egész - intett körbe Spandrell a belzacari éttermen, az étkezőkön, a bordó ruhás pincérekén, és a brit akadémia örökös titkárán fejezte be, aki történetesen abban a pillanatban lépett a terembe a cambridge-i egyetem költészettanárával. Philip azonban makacsul tovább vitatkozott. - De fogadjuk el a tudósok álláspontját, hogy a legegyszerűbb hipotézis a legjobb, bár én, ha száz évig élek, se látom be, hogy az emberi ostobaságon kívül mi jögn állítják...

- Halljuk, halljuk!

- Mi jögn? - ismételte Illidge. - Nem másért, csakis a megfigyelt tények jögn. Véletlenül kísérletileg bizonyítható, hogy a természet mindig a legegyszerűbb utakon jár.

- Vagy pedig - szólt Spandrell -, hogy az ember csak a legegyszerűbb magyarázatokat érti meg. A gyakorlatban nem tud különbséget tenni két alternatíva között.

- Ha egy jelenségnek egyszerű, természetes magyarázata van, ugyanakkor nem lehet más bonyolult és természetfölötti magyarázata is.

- Miért ne? - kérdezte Spandrell. - Legfeljebb nem vagy képes rá, hogy megértsd, és fölmérd a látszólag természeti jelenség mögött a természetfölötti erőt, bármi legyen is a természeti és a természetfölötti között a különbség. De ez még nem bizonyítja, hogy ilyen erő nincs.

Egyszerűen az egyetemes törvény szintjére emeled az ostobaságodat.

Philip megragadta az alkalmat, hogy folytassa érvelését.

- Mindenek ellenére fogadjuk el - szólt közbe, még mielőtt Illidge szóhoz juthatott volna -, hogy az egyszerűbb magyarázat valószínűleg az igazabb is. Nem sokkal egyszerűbben magyarázhatók-e a tények, ha azt mondjuk, hogy az eseményeket az egyén torzítja el addigi élettörténete és jelleme szerint a maga hasonlatosságára? Az egyént látjuk, a gondviselést nem; csupán feltételezzük. Nem okosabb-e lemondanunk e fölösleges posztulátumról, ha nélküle is boldogulunk?

- De fölösleges-e? - kérdezte Spandrell. - Megfejtethed-e nélküle a jelenségeket? Kétlem. Mi a véleményed például a fogékony, az alakítható emberről? És mi mind többé vagy kevésbé

alakíthatók vagyunk, többé vagy kevésbé ilyennek születünk vagy ilyené válunk. Miként vélekedsz az olyan emberről, akinek a jelleme nem eleve adott, de akit az egy típusú események kérlelhetetlen sorozata alakított ki? Legyen az sorozatos szerencse vagy sorozatos balszerencse; tiszta vagy tisztátalan hatások sorozata; nagy, hősi lehetőségek vagy nemtelen durvaságok sorozata. Egy-egy ilyen hosszú sorozat -és meglepő, hogy ezek a sorozatok milyen makacsul kitartóak - alakítja a jellemet. De ha mindenképpen a magad módján akarod magyarázni, ám mondd azt, hogy az egyén torzítja a maga képére mindazt, ami vele történik. De ha jelleme még nem alakult ki, tehát az eseményeket sem torzíthatta még a saját képére, akkor hogy áll a dolog? Akkor ki dönti el, hogy vele milyen fajta események történjenek?

- Ki dönti el, hogy a feldobott penny fejjel vagy írással esik vissza? - kérdezte gúnyosan Illidge.

- Mi köze ehhez a pennynek? - felelte Spandrell. - Miért kevernénk bele pennyket, mikor emberekről beszélünk? Gondolj magadra. Te talán pennynek érzed magad, ha valami történik veled?

- Mindegy, hogy mit érzek. Az objektív tényeknek semmi közük az érzésekhez.

- De az érzékeléshez van. A tudomány az érzéki tapasztalatok értelmi általánosítása. Miért tulajdonítsunk tudományos értéket a pszichológiai intuíciók csak egyik csoportjának, és tagadjuk meg az összes többitől? A gondviselés beavatkozásának közvetlen észlelése ugyanolyan értékes részletinformációt nyújthat az objektív világról, mint a kékség vagy a keménység közvetlen észlelése. És ha efféle történik az emberrel, nem pénzdarabnak érzi magát, hanem megérzi az események jelentőségét. És azt is, hogy megrendezettek. Különösen, ha sorozatban történnek. Teszem azt, százszor egymásután - írás.

- Legalább annyit azért feltételezhatsz rólunk, hogy fejjel felfelé esünk - nevetett Philip. - Ne feledd, mi vagyunk az intelligencia.

Spandrell összevonta szemöldökét: nem tetszett neki a frivol megjegyzés. Ez komoly kérdés. -

Ha magamra gondolok - mondta -, határozottan érzem, hogy előre elrendelt volt minden, ami velem történt. Fialat fiúként ízelítőt kaptam abból, hogy mi lett volna belőlem, ha nem kavarodnak össze körülöttem az események. Valami egészen más, mint jelenlegi énem.

- Kisangyal, mi? - rosszmájúskodott Illidge. Spandrell észre sem vette a közbeszólási. - De tizenöt éves koromtól kezdve sorozatosan olyan dolgok történtek velem, amelyek látnoki módon előrevetítették mai éneket. - Elhallgatott.

- És ezért patát és farkat növesztettél dicsfény és szárnyak helyett. Szomorú história.

Megfigyelted-e már - Illidge most Walterhez fordult -, te, a művészetek szakértője vagy legalábbis vélt szakértője, hogy az angyalokat egészen hibásan, tudománytalanul ábrázolják? - Walter nemet intett. - Egy hetvenkilós férfinak, ha történetesen szárnya nőne, ahhoz, hogy használhassa is, irtózatossá kellene fejlesztenie. Az erős repülőizmok viszont megfelelően nagy mellcsontot is feltételeznek, mint a madárnál. Egy hatvankilós angyalnak négy-öt lábnyira kidudorodó mellcsontja kellene hogy legyen, ha csak annyira is akarna repülni, mint egy kacska. Ezt közöld apáddal, ha legközelebb az Angyali Üdvözetet akarja megfesteni. Az összes létező Gábor arkangyalok igazán botrányosan valószerűtlenek.

Spandrell közben a hajdani eksztázisokra gondolt, a finom hangulatokra a hegyek között, kamaszkorának kétségeire, érzékenységére és megbánásaira, és hogy minden - bűnbánata, ha rosszat tett, fájó gyönyörűsége, ha egy virágot vagy tájat látott -, valamiképpen minden összefüggött anyja iránti szeretetével, minden ebben az érzésben gyökerezett, ebből hajtott ki. A *Párizsi lányiskola*-ra emlékezett, erotikus olvasmányaira, amelyeket zseblámpa mellett bújt, a takaró alatt: olyan korban íródtak, mikor a hosszú fekete harisnya és a hosszú fekete kesztyű a pornográfia csúcsa volt, mikor „bajszatlan férfival csókolózni annyit jelentett, mint sóttalanul enni a tojást“. A buja nőrabló őrnagyok hosszú, hegyesre fent bajszot viseltek. Hogy szégyenkezett, hogy gyötörte a lelkiismeret! Mily keményen küzdött, mily komolyan imádkozott, hogy ellenálljon a kísértésnek. És Isten, akihez imádkozott, anyjára hasonlított. A

csábításnak azért állt ellen, hogy méltó lehessen hozzá. Ha elbukik, anyját árulja el. Istent tagadja meg. Már-már legyőzte magát. És akkor, egy reggel, mint derült égből villámcsapás, érkezett a hír: anyja férjhez megy Knoyle őrnagyhoz. Aki szintén kifent bajuszt viselt.

- Szent Ágostonnak és a kálvinistáknak igazuk volt - szakította félbe Spandrell a szeráfok mellcsontjáról folyó beszélgetést.

- Még mindig hárfázol? - kérdezte Illidge.

- Isten egyeseket megváltani, másokat elkárhozhatni akar.

- Vagy inkább így cselekedne, ha egy: létezne; kettő: volna olyasmi, hogy megváltás; három...

Spandrell ismét közbeszólt: - Ha a világháborúra gondolok... hogy mi lehetett volna az életemben, és valójában mi volt... - Vállat vont. - Igen, Ágostonnak igaza van.

- Nos, bevallom - szólt Philip -, én mindig nagyon hálás voltam Ágostonnak vagy bárki másnak, aki béna lábbal ajándékozott meg. Megóvott attól, hogy hős legyek; de attól is megkímélt, hogy hullá váljak belőlem.

Spandrell ránézett. Gúnyosan elhúzta széles szája sarkát. - Baleseted csöndes, elvont életet biztosított számodra. Más szóval: az esemény hasonlított hozzád. Amiképpen a háború, a magam vonatkozásában, pontosan hozzám hasonlított. A második évet végeztem Oxfordban, amikor kitört.

- A drága, öreg kollégium, mi? - mondta Illidge, aki előtt a tudományok ősi és költséges hajlékainak nevét sohasem lehetett úgy kiejteni, hogy egy-egy gúnyos megjegyzéssel ne illesse.

- Három élénk szemeszter és két még elevenebb vakáció: kártya és alkohol, a hús-vér nő s a kamaszfantáziák asszonya közötti különbségek felfedezésének időszaka. Az első igazi nő, micsoda apokalipszis! - fűzte hozzá csak úgy mellékesen. - És ugyanakkor milyen felháborító csalódás. Bizonyos értelemben lapos ügy a túlfűtött fantáziák és a pornográf könyvek után.

- Ez is csak a művészetet dicséri, amint azt már többször kifejtettem - mondta Philip, és Walterre mosolygott. Walter elpirult, mert eszébe jutottak sógora szavai, hogy a nemes költői mintákat utánzó szerelem mennyire veszélyes. - Bennünket összevissza neveltek - folytatta Philip. - Művészet az élet előtt. Rómeó és Júlia és mocsos történetek a házasság vagy annak megfelelője előtt. Ezért kiábrándult az egész fiatal modern irodalom. Szükségszerűen kiábrándult. A régi jó időkben a költők azzal kezdték, hogy elvesztették szüzességüket; azután a valóság teljes ismeretében, tudva, hogy hol és hogyan költőietlen, munkához láttak, és tudatosan megszépítették, idealizálták a tényeket. Mi a költőivel kezdjük, és a költőietlennel folytatjuk. Ha a lányok és fiúk ma is oly korán elveszítenék szüzességüket, mint Shakespeare idejében, feltámadna az Erzsébet-korabeli szerelmi líra.

- Lehet, hogy igazad van - mondta Spandrell. - Én csak azt tudom, hogy mikor felfedeztem a valóságot, kiábrándítónak... és mégis vonzóan találtam. Talán épp azért vonzóan, mert oly kiábrándító volt. A lélek furcsa trágyadomb: a ganéj ganéjt vonz, a bűn nagy varázsa ostobaságában a szennyében rejlik. Vonz, mert annyira taszít. De mindig visszataszító is marad. Emlékszem, mikor kitört a háború, hogy ujjongtam, végre itt az alkalom, kiszabadulhatok a mocsokból, és a változatosság kedvéért valami tisztességes dolgot művelhetek.

- Királyért és Hazáért! - gúnyolódott Illidge.

- Szegény Rupert Brooke! Ma csak mosolyog az ember az afféléken, hogy a becsület ismét visszatért a világba. A történetek fényében kissé komikusan hangzik.

- Akkor is rossz vicc volt, mikor megírta - szólt közbe Illidge.

- Nem, nem. Abban az időben pontosan ugyanazt éreztem magam is.

- Hát persze hogy te azt érezted, mert ugyanaz voltál, mint Brooke: a vagyonos osztály elkényeztetett, unott tagja. Új izgalomra vágytál, ennyi az egész. A világháború és az a híres „becsület“ új izgalmakat ígért.

Spandrell vállat vont. - Magyarázd, ahogy akarod. Én csak annyit mondhatok, hogy 1914 augusztusában nemes tetteket készültem végbevinni. Még annak is örültem volna, ha elesem.

- „Inkább a halál, mint a becstelenség“, mi? Igen, szóról szóra így. Megnyugtathatlak, minden érzelmős rémdráma tökéletesen realista. Vannak alkalmak, mikor az emberek épp efféléket mondanak. A melodramák egyetlen hibája, hogy hamis látszatot keltenek, elhíthetik, hogy állandóan ilyeneket mondunk, pedig sajnos nem. De 1914 augusztusában magam is pontosan ezt gondoltam: „Inkább a halál, mint a becstelenség.“ Ha választanom kell a halál vagy tartalmatlan életem között, hát inkább öljenek meg.

- Már megint a tétlen úr beszél belőled - mondta Illidge.

- S mivel sokáig külföldön nevelkedtem, három idegen nyelvet beszélek, s mert anyám túlságosan szeretett, és mostohaapámnak jó kapcsolatai voltak a hadseregben, hát engem, akaratom ellenére, bedugtak a katonai kémelhárítóhoz. Isten mindenképpen le akart rám sújtani.

- Igen, jóságosan igyekezett megmenteni az életedet - mondta Philip.

- De én nem akartam, hogy megmentse. Kivéve, valami rendes dolgot művelhettem volna, lehetőleg valami hősies vagy legalábbis nehéz és vakmerő dolgot. Ehelyett a hírszolgálathoz osztottak be, azután kémek felkutatására használtak. A nemtelen, mocskos munkák között is a...

- Végtére a lövészárkok sem volt éppen romantikus.

- Nem, de veszélyes! Lövészárkokban ülni, ahhoz bátorság, kitartás kellett. Míg a kémvadász teljes biztonságban élt, nemesebb erényeket nem tanúsított, bünei gyakorlására viszont bőséges alkalmak nyíltak... Azok a front mögötti városok és Párizs és a kikötők... ontották a szajhákat és az alkoholt.

- Végtére is - mondta Philip -, ez a csábítás mellőzhető. - Hideg természete könnyen választotta a józanság útját.

- Nekem nem - válaszolta Spandrell. - Különösen akkor nem. Valami tisztességesre vágytam, és meggátoltak a véghezvitelében. Így aztán becsületbeli ügyemmé vált, hogy homlokegyenest az ellenkezőjét tegyem annak, amire vágytam. Becsületbeli ügy... Érted ezt?

- Ez túl magas nekem! - rázta fejét Philip.

-Képzeld magad szemtől szembe azzal a férfival, akit tisztelsz, kedvelsz, csodálsz, jobban, mint bárkit eladdig.

Philip bólintott. Bár valójában - gondolta - soha életében nem csodált mélyen és igazán senkit. Elméletben igen, de a gyakorlatban sohasem annyira, hogy bárkinek is tanítványa, követője kívánt volna lenni. Átvette más emberek véleményét, még életformáját is, de mindig azzal a rejtett meggyőződéssel, hogy igazán nem az övé, hogy szerzeményéről éppoly könnyen lemondana, sőt bizonyosan le is fog mondani, amilyen könnyen fölszedte. És valahányszor az elsodródás veszélye fenyegette, mindig tudatosan ellenállt, küzdött, vagy menekült, csak hogy szabadságát mentse.

- Elárasztanak iránta táplált érzéseid - folytatta Spandrell-, és kinyújtott kézzel mész feléje, barátságot, húséget kínál. Mire egyetlen válasza: zsebre vágja a kezét, és elfordul. Te mit tennél ilyen esetben?

- Utána kell néznem Vogue *Illemtan*-ában - nevetett Philip.

- Leütnéd. Én legalábbis ezt tenném. Becsületbeli kötelességemnek tartanám. És minél többre becsülted, annál borzalmasabb lenne az ütés, annál vadabb a győzelmi tánc a tetemen. Ezért nem lehetett kitérni a szajhák és az alkohol elől. Ellenkezőleg, becsületbeli üggyé vált, hogy sohase térjek ki előlük. Franciaországban ugyanúgy éltem, mint a háború előtt itthon... csak még sokkal butább és rondább élet volt, mert nem enyhítette a megváltás legcsekélyebb reménye sem. Egy évvel később már kétségbeesetten kipanamáztam, hogy megmaradhassak becstelenségemben, és elkerüljem a halált. Ágostonnak igaza volt: elkárkozásunk vagy megváltásunk előre elhatározott. Minden, ami történik velünk: providenciális összeesküvés eredménye.

- Providenciális hanta - mondta Illidge, de a szavait követő csöndben ismét arra gondolt, milyen

rendkívüli, szinte teljesen valószínűtlen, hogy ő itt ül, bordóit iszik, s mellette, két asztallal odébb a brit akadémia örökös titkára, háta mögött pedig a legfelsőbb bíróság másodelnöke ül. Húsz évvel ezelőtt egy a sok százhoz vagy a több millióhoz lett volna annak a valószínűsége, hogy itt üljön az aranyozott mennyezet alatt. Bárhogy is, most itt ül. Kortyolt egyet a bordóiból. Philip pedig arra az óriási fekete lóra emlékezett, amely kapálva és dobolva fülét hátracsapta, fogát vicsorgatta, és hirtelen vágatni kezdett, magával ragadva a szekeret. Hallotta a kerekek csattogását és saját sikoltását: „Jaj!” Hogy lapult a meredek töltéshez, próbált felmászni, de megcsúszott, leesett. És az óriás ló félelmetes rohanása, dobogása és „jaj, jaj!” Egy szörnyű árnyék közte és a nap között, nagy paták és hirtelen a megsemmisítő fájdalom. És ugyanabban a csöndben Walter arra a délutánra gondolt, melyen először lépett be Lucy Tantamount szalonjába. „Minden, ami történik, lényegét tekintve olyan, mint akivel történik.”

*

- De mi a titka? - kérdezte Marjorie. - Miért bolondult bele? Mert belebolondult, a szó szoros értelmében.

- A titok eléggé átlátszó, nemde? - mondta Elinor. Nem azt furcsállta, hogy Walter beleszédült Lucyba, hanem hogy valaha is bármi vonzót talált ebben a szegény Marjorie-ban. - Végére is - folytatta -, Lucy nagyon élénk, mulatságos. S ráadásul - jutott eszébe Philip bosszantó megjegyzése a Bombayben elgázolt kutyáról - rossz híre van.

A teáscsésze fölött a teakanna megállt a levegőben.

- Hát az vonzó, hogy valaki rossz hírű?

- Természetesen. Azt jelenti, hogy a nő megközelíthető. Köszönöm, cukrot nem kérek.

- De a férfiak bizonyára nem szívesen osztoznak másokkal a szeretőjükön - mondta Marjorie, és átnyújtotta a teáscsészét.

- Talán nem. De maga a tény, hogy a nőnek már volt szeretője, reményt keltő. Ami másoknak sikerült, nekem is sikerülhet - így érvel a férfi. Ugyanakkor a rossz hírű nőre mindjárt a szerelmi szótár fogalmaiban gondolhat. Kellemesen izgatja a fantáziáját. Aki Lola Montest megismerte, az híre alapján gépiesen hálósobára gondolt; de Florence Nightingale biztosan nem hálósobát juttatott ismerősei eszébe. Legfeljebb betegszobát. Ami lényeges különbség - fejezte be Elinor. Csönd lett. Borzasztó - gondolta -, miért nincs bennem több együttérzés? De hiába, nem volt. És hiába gondolt a szegény asszony szerencsétlen életére: először a férjével és most Walterrel. Igazán förtelmes! De azok a rémes, himbálózó, hamiskristály-függők a fülében! És a hangja, a komolykodó modora...

Marjorie felpillantott. - Hát ilyen könnyű megfogni a férfiakat? Ilyen olcsó csalétekkel? Olyan embert, mint Walter? Mint Walter - hangsúlyozta. - Hát lehet, hogy a férfiak ilyen... ilyen?...

- Disznók? - segített Elinor. - Nyilván lehet. Persze, kissé megdöbbenő. - Talán jobb lenne, gondolta, ha Philipben több lenne a disznóból, mint a remeterákból. A disznó emberi, tán még túlságosan is az; mindegy, emberi. Míg a remeterák mindent elkövet, hogy puhány legyen.

Marjorie fejét rázta, és felsóhajtott. - Megfoghatatlan! - mondta mély meggyőződéssel, amit Elinor kissé nevetségesnek talált. „Mi lehet a véleménye saját magáról?” - gondolta. De Marjorie jó véleménye nem annyira saját magára, mint inkább az erényre vonatkozott. Belénevelték, hogy az emberi természet állati részét, a bűnt csúfnak, a lelket és az erényt szépnek tartsa. És hideg nő létére az érzékiséget egyáltalán nem értette meg. Hogy Walter többé nem az a Walter, akit ő ismert, hanem úgy viselkedik, „mint egy disznó” - amint Elinor eléggé nyersen kifejezte -, számára, függetlenül saját vonzerejének bármilyen egyéni értékelésétől, tényleg megfoghatatlan volt.

- És aztán gondolj arra is - mondta Elinor fennhangon -, hogy Lucynak van még egy előnye a Walter-féle férfiak szemében. A férfias temperamentumú nők közül való. Férfiak alkalmi találkozásokban is örömeiket lelhetik. A legtöbb nő nem, nekik - többé-kevésbé -

szerelmeseknek kell lenniük, érzelmileg is részt kell venniük. Kevés kivételtől eltekintve. Lucy ilyen kivétel. Férfi módra független. Étvágyát külön tudja választani a lelkétől.

- Milyen borzalmas! - Marjorie összerázkódott.

Elinor észrevette borzongását, és annyira bosszantotta, hogy ellenkezni kezdett.

- Azt hiszed, hogy rossz? Néha irigylésre méltó képességnek találom. - Nevetett, és Marjorie-t mélyen megbotránkozttatta cinizmusa. - Olyan félnék és szemérmes fiú számára, mint Walter - folytatta -, az effajta merész temperamentum nagyon izgalmas lehet. Mert a sajátjának az ellentéte. Vakmerő, nincsenek gátlásai, erőszakos, lelkiismeretlen. Igazán megértem, hogy elveszítette a fejét. - Everard Webleyre gondolt. -Az erő mindig vonzó - tette hozzá -, különösen, ha hiányzik az emberből, mint például Walterből is. Lucy nyilván erős. Ha az efféle erőt te nem is szereted. (Ő maga sem szerette Webley féktelen becsvágyát.) Hiába, az ember az erőt mégis megcsodálja. Olyan, mint a Niagara. Nagyszerű, bár nem kívánnék alája állni. Szabad még egy szelet vajás kenyeret? - Elvette a tányérról. Merő udvariasságból Marjorie is kivett egy szeletet. - Remek barna kenyér -jegyezte meg Elinor, és azon tűnődött, hogy élhet Walter egy nővel, aki a teáscsészét görcsösen begömbített kisujjal fogja, és oly nevetségesen kicsiket harap a vajás kenyérből, s csak a metszőfogaival majmolja, mint a tengerimalac, mintha az evés nem volna elég finom művelet, hanem valami undorító dolog.

- Mit gondolsz hát, mit tegyek? - kérdezte végre nagy nehezen Marjorie.

Elinor vállat vont. - Mi egyebet tehetnél, mint hogy reméld, megkapja, amit kíván, és hamarosan betelik vele.

- Persze. - De Marjorie azért elég tapintatlannak, sőt keménynek és kegyetlennek találta Elinort, amiért ezt így kimondta.

Quarlesék Londonban átmenetileg olyan házba költöztek, mely valamikor egy istálló sor utolsó épülete volt a Belgravia egyik zsákutcájában. Az ember boltívek alatt haladt át, utána baloldalt csontszínű stukkófal meredt a magasba - ablaktalanul, mert a Belgravia lakói nem törődtek cselédek nyomorúságos életkörülményeivel. Jobbról alacsony istálló sora húzódott, fölöttük a lakószobák egyetlen emelete: lent ma hatalmas Daimle-rek álltak, fent a sofőrök laktak családjaikkal. A zsákutcát fal zárta le, fölötté a belgraviai kertek platánjai integettek. Quarlesék bejáratára ez a fal vetett árnyékot. A kis utca és a kertek közé ékelt ház nagyon csöndes volt. Egy-egy érkező vagy induló limuzin, egy-egy gyerek kiáltása zavarta meg néha a csendet.

- A gazdagok - jegyezte meg Philip - szerencsére megengedhetik maguknak, hogy zajtalan autókat tartsanak. És a belsőégésű motorokban van valami, ami elősegíti a születésszabályozást.

Ki hallott már nyolcgyerekes sofőrrel? - Az istálló átalakítása során a kocsiszínt és a lórekeszeket összeépítették egyetlen, tágas lakószobává. Két spanyolfal jelezte a szoba külön részeit. A szobába lépve a jobb oldali spanyolfal mögött volt a lakás fogadó részlege: pamlag és székek a kandalló körül; a bal oldali az ebédlőasztalt és a parányi konyhába vezető ajtót takarta. Az egyik falnál keskeny lépcső kanyarodott fel a hálószobákhoz. Sárga kretonfüggönyök* napfényt mímelték, mert az igazi sohasem süttött be az északra néző ablakokon. A szoba könyvekkel volt tele. A kandalló fölött Elinor lánykori arcképe függött. Apja festette.

Philip kezében könyvvel a díványon feküdt. „Rendkívül figyelemre méltó Mr. Tate Regan beszámolója - olvasta - a szarutartalmú horgászhalak három fajtájánál előforduló élősditörpehímekről. A Sark-tengeri *Ceratias holbollyi* kb. nyolc hüvelyk hosszú nősténye hasi oldalán két, kb. két és fél hüvelyknyi hímet hordoz. A törpehím orr- és állrésze állandó jelleggel a nőstény bőrének szemölcsszerű dudorára tapad, a véredényeik kölcsönösen összefüggenek. A hím fogatlan, száját nem használja, emésztőcsatornája elkorcsosult. A *Photocarynus spiniceps* kb. két és fél hüvelyk hosszú nősténye fél hüvelykkel kisebb hímet visel a feje tetején, jobb szeme előtt. Az *Edriolychnus schmidti* méretei az utóbbihoz hasonlóak, de a nőstény a törpehímet kopolyúfedőjének belső felületén hordozza.“

Philip letette a könyvet, kabátzsebébe nyúlt, elővette noteszét és töltőtollat. „Nőstény

ördöghalak - jegyezte fel - testükhöz tapadt élősdű törpehímet cipelnek. Magától adódik a párhuzam: Walterem rohan a Lucyja után. Hogy hatna: jelenet egy akváriumban? Tudós barátjakkal mennek be, aki megmutatja nekik a nőstény ördöghalat és különböző férjváltozatait. Félhomály, halak - tökéletes háttér.“ Éppen eltette jegyzetfüzetét, mikor újabb gondolata támadt. Feljegyezte: „Az akvárium legyen Monacóban. Monte-Carlo és az egész Riviéra mint mélytengeri szörnyek világa!“ Cigaretára gyújtott, és tovább olvasott.

Kopogtak. Felkelt, ajtót nyitott. Elinor érkezett haza.

- Micsoda délután! - roskadt le az első székre.

- Nos, mi újság Marjorie-nál?

- Semmi - sóhajtott Elinor, és letette a kalapját. - Szegény teremtés, éppolyan sivár, mint valaha. Azért én nagyon sajnálom.

- Mit tanácsoltál neki, mit tegyen?

- Semmit. Mit is tehetne? És Walter? – kérdezte most Elinor. - Sikert a nehézsúlyú apát megjászanod?

- Mondjuk, a középsúlyút. Rábeszéltem, hogy jöjjön le Marjorie-val Chamfordba.

- Igazán? Ez tényleg győzelem.

- Nem éppen akkora győzelem, mint hiszed. Nem volt ki ellen küzdenem. Lucy jövő szombaton Párizsba utazik.

- Reméljük, hogy ott is marad. Szegény Walter!

- Igen, szegény Walter. De el kell mondanom neked, mit olvastam az ördöghalokról. - És elmondta. - Egyszer majd igazán nekifogok, és írok egy modern Bestiariumot. Micsoda erkölcsi tanulságok! De mondd csak, milyen volt Everard? Egészen elfelejtettem, hogy ott is jártál.

- Jellemző rád - válaszolta dacosan Elinor.

- Jellemző? Nem tudom, miért?

- Persze, nem tudod. Ez is jellemző.

- Porba sújtottál - mondta Philip gúnyos alázattal. Csend lett.

- Everard szerelmes belém - szólalt meg végre Elinor legszürkébb, legtárgyilagosabb hangján, anélkül, hogy férjére pillantott volna.

- Ez újság? - kérdezte Philip. - Azt hittem, régi tisztelőd.

- De most komoly - fűzte hozzá Elinor. - Nagyon komoly. - Izgatottan várta a választ. Rövid szünet után megkapta.

- Így nyilván kevésbé mulatságos.

Kevésbé mulatságos. Hát nem érti? Végére is nem ostoba, vagy talán megértette, és csak úgy tesz, mintha nem értené; tán titokban örül is Everardnak. Vagy csak a közönytől vak? Senki sem érti, amit nem érez. Phil sem értheti meg őt, mert nem úgy érez, mint ő. Vakon bízik benne, hogy a többi ember ugyanolyan langyosan józan, mint ő maga.

- De én kedvelem Everardot - mondta Elinor utolsó kétségbeesett kísérletként, hogy férjéből az aggodalomhoz csak valamelyest hasonló érzést kicsikarjon. Csak elárulná, hogy féltékeny vagy szomorú vagy dühös, milyen boldog, milyen hálás volna érte. - Nagyon kedvelem - folytatta. - Van valami nagyon vonzó benne. A szenvedélye, erőszakossága...

Philip nevetett. - Tulajdonképpen egy ellenállhatatlan barlangi ősember.

Elinor halk sóhajjal felállt, vette a kalapját, táskáját, férje széke fölé hajolt, és úgy csókolta homlokán, mintha búcsúzna tőle. Aztán elfordult, és egyetlen szó nélkül fölment a lépcsőn a hálószobájába.

Philip tovább olvasott. „A *Bonellia viridis* zöld féreg, a Földközi-tengerben gyakran előfordul. A nőstény teste kb. szilva nagyságú, mely mintegy két láb hosszú, zsinegszerű, végén hasított, nagyon rugalmas, zsugorodni képes szívócsőben végződik. A hím viszont mikroszkopikus méretű, és a nőstény - nevezhetjük így - szaporodási csatornájában (módosított nephridium) tenyészik. Szája nincs, kizárólag abból él, amit élősdiként csilló-szőrös felületén át magába

szív...”

Philip ismét letette könyvét. Azon tűnődött, ne menjen-e fel, ne mondjon-e valamit Elinornak. Biztos volt benne, hogy Everard soha, a legkevésbé sem érdekelte. De talán mégsem szabadna mérget venni rá. Elinor lehangoltnak látszott. Talán arra várt, hogy mondjon neki valamit, hogy mennyire szereti, milyen szerencsétlen lenne, mennyire haragudna, ha már nem szeretné. De éppen ezeket a dolgokat szinte lehetetlen kimondani. Végül elhatározta, hogy nem megy utána. Inkább vár, és majd meglátja. Későbbre halasztja. Tovább olvasott a *Bonellia viridis*-ről.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

Philip Quark's feljegyzéseiből

Ma Lucy Tantamountnál igazán furcsa eszmetársítás áldozata lettem. Lucy, mint rendesen, francia trikolor volt: szeme körül kék, szája bíborvörös, a többi halálfehéren emelkedik ki a vaskékén fénylő haj háttéréből. Tréfálkoztam. Ő nevetett. Száját kitátotta - nyelve és ínye annyival halványabb volt, mint amennyivel vörösebb ajkán a festék, s annak ellentétéként teljesen fehérnek és vértelennek tűnt. (Hátamon végiglúdbőrzött a meglepetés rémülete.) És én akkor, minden átmenet nélkül, a dzsajpuri palota kertjében a szent krokodilok előtt álltam, s indiai vezetőm húsdarabokat dobált nekik, és az állatok szája belül csaknem fehér volt, mintha enyhén fénylő, krémszínű bőrrel bélelték volna ki. Így működik a természetes emberi ész. És mi még intellektuális igényeket támasztunk! Ej, ej. De milyen kapóra jött. Ezzel kezdem a regényem. Walter-szerű hősöm megneveteti Lucy-szerű szirénjét, és rémületére azonnal megjelennek előtte azok az undorító krokodilok, melyeket Indiában látott egy hónappal azelőtt. (De ő változatlanul, mindennek ellenére és talán annál inkább vágyik a nőre, s vágyakozásába most már szemernyi perverzitás is vegyül.) Így mindjárt különös és fantasztikus hangot ütök meg. Minden hihetetlen, ha lehántjuk róla a nyilvánvalóság héját, amivel megszokásaink vonták be. Minden tárgy és jelenség a mélységeken belüli mélységek végtelen sorát hordozza. Semmi sem olyan, a legkevésbé sem, amilyennek látszik - vagy inkább sok millió más dologhoz is hasonlít ugyanakkor. Hősöm agyában, mint a filmkockák, végigpereg egész India, míg az imádott, vágyott, sóvárogva kívánt gyönyörű nő nevet, és borzalmas krokodil-ínyét és szájpadrólását mutogatja.

A regény megzenésítése. Nem szimbolista eljárással, az értelmet alárendelve a hangzásnak. (*Plenvent les bleus kisers des astres taciturnes.** Tisztára nyelvbetegség.) Hanem nagyvonalúan, a regény konstrukciójában. Gondolj Beethovenre. Hangulatváltozások, hirtelen átmenetek. (Például: a fenséges váltakozása a tréfással a *B-dúr kvartett* első tételében. Komédia, mely hirtelen, hatalmasan tragikus ünnepélyességet jelez a *cisz-moll kvartett* scherzójában.)

* Kék csókok hullanak csöndes csillagokból.

Még érdekesebbek a modulációk, nem csupán egyik hangnemből a másikba, de hangulatból hangulatba is. A téma adott, fejlődni kezd, kiárad keretei közül, alig észrevehetően változik, míg egészen átalakul, bár még mindig felismerhetően ugyanaz. Variációs formában a folyamat tovább fejleszthető. Például azok a hihetetlen Diabelli-variációk. Gondolatok és érzések egész sora, egytől egyig szerves kapcsolatban egy nevetséges kis keringő dallamával. Tedd át regénybe. Hogyan? A hirtelen átmenetek elég könnyen megoldhatók. Csak megfelelő számú szereplő és párhuzamos, de ellenpontos cselekményszálak kelljenek hozzá. Míg Jones öli a feleségét, Smith gyerekkocsit tologat a parkban. Váltogasd a témákat. A modulációk és variációk érdekesebbek, de nehezebbek is. A regényíró úgy modulál, hogy megsokszorozza a helyzeteket és a jellemeket. Több alakja szerelmes, vagy haldoklik, vagy más és másképpen imádkozik - különböző emberek ugyanazt a problémát oldják meg. Vagy fordítva, hasonló emberek szembesülnek különböző kérdésekkel. Ily módon a téma minden vetülete árnyalható, különböző hangulatok számtalan

színe ábrázolható. Más eljárás: a regényíró az isteni alkotók kiváltságával él, és egyszerűen úgy dönt, hogy regénye eseményeit különböző szemszögből láttatja: érzelmi, tudományos, gazdasági, vallási, metafizikai stb. szemszögből. Egyikből a másikba vált át: az esztétika síkjáról a fizika és kémia síkjára, vallási síkról a fiziológiai vagy gazdasági síkra. De ez a módszer talán a szerző akaratának túl zsarnoki érvényesítése. Egyesek annak tartanak. De miért lenne tekintettel rájuk a szerző? Azt hiszem, az egyéni felhördüléseket manapság túl komolyan vesszük.

*

Szerepeltess regényírót a regényben. Jelenléte indokolja az esztétikai általánosításokat, melyek érdekesek lehetnek - legalábbis nekem. A kísérletezést is indokolja. Munkájából vett szemelvények megvilágíthatják egy történet elbeszélésének más, lehetséges vagy lehetetlen módját. És ha vele is elmondatod ugyanannak a történetnek egyes részleteit, amit magad is elmondasz, akkor megkapod a téma variációját. De miért szűkítenéd le a kört a regényen belül egyetlen regényíróra? Miért ne szerepeljen második író az első regényében? És harmadik a másodikéban? És így tovább a végtelenségig, mint a Quaker Oats hirdetésén: egy kvéker zabpehely-dobozt tart a kezében, amin újabb kvéker látható, újabb dobozzal, azon újabb kvéker, újabb... s így tovább. Körülbelül a tizedik ismétlésnél olyan regényírót állíthatsz elő, aki cselekményedet algebrai képletekben vagy vérnyomás, érverés, belső elválasztású mirigyek és idő-reakciók fogalmaiban ábrázolja.

*

Eszmék regénye. Amennyire csak lehetséges, minden alak jelleme a maga hordozta eszméből következzen. Ez olyan mértékben valósítható meg, amilyen mértékben az elméletek-érzések, ösztönök, lelki hajlamok értelmi kifejezői. Az eszmék regényének legfőbb hibája, hogy olyanokról szól, akiknek valóban kifejezésre méltó eszméik vannak - ami az emberi fajta nulla egész egyszázad százaléka; a többinek nincs. Ezért nem írnak a vérbeli regényírók ilyen könyveket. De hisz én sohasem állítottam, hogy vérbeli regényíró vagyok.

*

Az eszmék regényének nagy hibája, hogy „csinálmány“. Szükségképpen, mert azok az emberek, akik világosan megfogalmazott nézeteket darálnak, nem egészen valószerűek; enyhén monstruózusak. Huzamosabb ideig szörnyekkel együtt élni pedig meglehetősen unalmas.

*

A vagyonszerzés ösztönének - azt hiszem - több elfajulása van, mint a nemi ösztönnek. Mindenesetre, szerintem, az emberek viszonyulása a pénzhez furcsább, mint akár a szerelemhez. Micsoda döbbenetes fukarsággal találkozik sokszor az ember, különösen a gazdagok között! S milyen fantasztikus pazarlással is! Gyakran mindkét tulajdonsággal ugyanabban a személyben. Azután a gyűjtők, a harácsolok, akiket teljesen és csaknem szüntelenül a pénz foglalkoztat. A nemi élet senkit sem foglalkoztat szüntelenül - nyilván, mert szexuális téren lehetséges a fiziológiai kielégülés, míg pénzügyekben lehetetlen. Ha a test kielégül, a szellem többé nem foglalkozik étellel vagy nővel. De a vagyon-, a pénzhőség szinte kizárólag szellemi jelenség. Itt fizikai kielégülés lehetetlen. Ez indokolhatná a vagyonszerző ösztön kicsapongásait, elfajulásait. Testünk szinte kényszeríti a nemi ösztönt a normális megnyilvánulásra. A természetellenes hajlamoknak nagyon is hevesse kell válniuk ahhoz, hogy a természetes fiziológiai tendenciákat legyőzzék. Ahol azonban harácsolásról van szó, ott nincs szabályozó test, nincs az a kemény húsdarab, amit szokott fiziológiai pályájáról el kellene téríteni. A perverzítésre valló legenyhébb hajlam is azonnal lelepleződik. De tán a perverzítés szó nem is megfelelő esetünkben. Mert a perverz feltételezi a szabályos létezését, amelytől eltér. Mi a harácsolás normája? Az ember homályosan valami arany középutat képzel el, de végtére is

ez volna a statisztikai átlag? Magamról azt képzelem, hogy „gyöngén fejlett vagyonszerző” vagyok. Pénz és általában a vagyon kevésbé érdekel, mint az átlagot. Illidge erre azt mondaná: teljességgel a nevelésem eredménye, a jómód légkörében nőttem fel. Részben igaza lenne, de nem egészen. Azt hiszem. Itt van például az a sok gazdag ember, akik semmi egyébbel nem foglalkoznak, csak pénzszerzéssel. Nem, gyöngén fejlett vagyonszeretetem örökölt is, szerzett is. Mindenesetre nem nagyon érdekel a vagyon, s nem is értem; de még kevésbé szeretem azokat, akiket érdekel. Eddig egyetlen írásomban sem szerepelt kifejezetten akvizitív jellem. Ez hiba, mert az effajta jellemek nyilván igen gyakoriak a valóságban. Viszont kétlem, hogy ilyen jellemet érdekesen ábrázolni tudnék - mivel engem sem érdekel a vagyonszerző szenvedély. Balzac tudta ábrázolni: öröklött tulajdonságai és körülményei hatására szenvedélyesen érdekelte a pénz. De amit az ember unalmasnak talál, azt unalmasan is ábrázolja.

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Az íróasztal az ablak alatt állt. A besütő nap egy nyalábja, melyet Sheffield füstös levegője homályosított, sárgán és nyúlósan világította meg az asztal sarkát és a vörös virágos szőnyeg egy darabját. Everard Webley levelet írt. Tolla száguldott a papíron. Bármit csinált, gyorsan és határozottan csinálta.

„Legdrágább Elinor! - írta. - *De profundis clamavi*, egy visszataszító hotelszoba mélyéről és egy észak-angliai politikai körút még mélyebb mélységeiből kiáltok magához.” (Betűi mintha oszlopok lettek volna, az i-k erős, egyenes nyílvevesszők, t-in a keresztvonal kemény és hajlíthatatlan.) „De nem hiszem, hogy meghallgat. Én mindig nagy rokonszenvet éreztem a vadak iránt, akik isteneiket alaposan elverik, ha nem hallgatják meg imáikat, ha nem válaszolnak áldozataikra. Anglia elvárja, hogy ma minden isten teljesítse kötelességét. És ha nem - nos, akkor magára vessen. Megkóstolja a kilencágú korbácsot. Engem sohasem elégitett ki egy távoli, megnevezhetetlen lény modern imádása, akinek a tetteit ember nem bírálhatja. Mi értelme szerződést kötni valakivel, aki ha kedve tartja, megszegheti a szerződést, de felelősségre nem vonható érte? A nők egy kalap alá tartoznak az istenekkel. Őket sem lehet felelősségre vonni. Kényszeríteni sem szabad őket, hogy teljesítsék imádóik iránti kötelességüket, vagyis vállalják a maguk részét a nemek közötti természeti szerződésből. Írok, könyörgök. De mint a modern filozófiák és terjedős teológiák újmódi istene, maga sem hallgat meg. És én nem vehetek elégtételt, nem szabad; hibázó istent elverni rossz modorra vall. Nem illik. Mindegy, én óva intem: egy szép napon kipróbálom a régi jó módszereket. Egy enyhébb kiadású szabin nők elrablására készülök, és mi lesz akkor a maga megközelíthetetlen, távoli fölényével? Őszintén gyűlölöm magát, mert arra kényszerít, hogy ilyen nagyon szeressem. Átkozott igazságtalanság, hogy ennyi szenvedélyt és vágyódást kisajtol belőlem, és semmit sem ad cserébe. És nincs itt, hogy elnyerje megérdemelt büntetését. Kárpótlásul azokon a csirkefogókon állok bosszút, akik gyűléseimet megzavarják. Múlt este kemény csatám volt. Üvöltöztek, füttyöltek, szervezeten énekelték az *Internacionálé*-t. De én elintéztem őket: szó szerint. Egy perc alatt. A banda egyik vezérének dagadtra vertem a képét. Szegény ördög. Voltaképpen a maga bűneiért fizetett. Bűnbak volt. Mert valójában magával verekedtem. Ha nem magának szánom az ütések, fele annyira sem vadultam volna meg. Valószínűleg nem is győztem volna. Így közvetve magának köszönhetem a győzelmet; ezért fogadja hálámat. De legközelebb nem lesznek kommunisták, akiken kitölthetem dühömet. A következő csatát igazi ellenségem ellen vívom - maga ellen. Vigyázzon hát, kedvesem! A szemét megpróbálom kímélni, de a pillanat hevében az ember sohasem tudhatja. De komolyan, Elinor, komolyan! Miért oly tartózkodó, hideg és halott? Miért zárkózik el előlem? Én oly kitartóan, szüntelenül magára gondolok. Mindig, mindenütt velem van. A legvalószerűtlenebb helyeken és dolgokban ott rejtőzik a magára összpontosult

gondolat, készen, hogy egy véletlen asszociáció felszínre dobja, és lesből rám törjön. Úgy üldöz, mint a bűnös lelkiismeret. Ha én...”

Kopogtak. Hugo Brockle lépett be. Everard az órájára, azután Hugóra pillantott. Arcán fenyegető kifejezés.

- Miért késél? - kérdezte ijesztő nyugalommal. Hugo elpirult. - Nem vettem észre, hogy eltelt az idő. - Igazat mondott. Upwichéknél ebédelt, húsz mérföldnyire a lápvidéken. Polly Logan is hivatalos volt. Ebéd után az öreg Upwich és a többiek golfozni mentek a parkba. Polly, hála a gondviselésnek, nem játszott. Ők ketten kísérták az erdőn át a folyópartra. Hogy vette volna észre az idő múlását? - Nagyon sajnálom - fűzte hozzá...

- Remélem is - mondta Everard, és nyugalma alól feltört a rejtett erőszak. - Megmondtam, hogy ötre gyere vissza, és most negyed hét. Ha a Brit Fajvédők ügyében utazunk, katonai fegyelem alatt állasz. Parancsaimat pontosan teljesíted, megértetted? Megértetted? - kérdezte még egyszer nyomatékkal. Hugo sután bólintott. - Igenis.

- És most menj, és nézz utána, hogy az esti gyűlésre minden rendben legyen. És vigyázz, ilyesmi többé ne forduljon elő. Legközelebb nem úszod meg ilyen könnyen.

Hugo behúzta az ajtót maga mögött. Everard arcáról azon nyomban eltűnt minden harag. Meggyőződése volt, hogy alantasaira időnként rá kell ijeszteni. A harag - úgy gondolta - kitűnő fegyver mindaddig, míg nem uralkodik el az emberen. Rajta sohasem hatalmasodott el. Szegény Hugo! - mosolygott magában, és tovább írta levelét. Tíz perc múlva Hugo bejelentette, hogy kész a vacsora. Nyolckor kezdődött a gyűlés, nagyon korán kellett enniük.

*

- De ez az egész politikai civakodás oly ostoba - mondta Rampion ingerültségtől éles hangon -, oly feneketlenül ostoba! Bolsevikok és fasiszták, radikálisok és konzervatívok, kommunisták és Brit Fajvédők - mi az ördögön marakodnak. Megmondom. Azon, hogy eldöntsék, min utazzunk a pokolba. Kommunista expresszen vagy kapitalista versenykocsin, individualista autóbuszon, vagy az állami ellenőrzés sínjein döcögő kollektivista villamoson. Rendeltetési helye mindegyikek ugyanaz. Valamennyi a pokolba tart, valamennyit ugyanabba a pszichológiai zsákutcába vezetik, a társadalmi összeomlásba, mely a pszichológiai összeomlás következménye. Az egyetlen véleménykülönbség közöttük: hogyan jussunk el oda? Értelmes ember egyszerűen képtelen effajta viták iránt érdeklődni. Mert értelmes ember számára a pokol a fontos és nem a szállítóeszköz, amivel odajut. Értelmes ember így teszi fel a kérdést: akarunk, vagy nem akarunk a pokolba jutni? És így válaszol: nem, nem akarunk. S ha így válaszol, akkor egyik politikustól sem akar semmit. Mert mind a pokolba kíván juttatni bennünket. Mind, kivétel nélkül. Lenin és Mussolini, MacDonald és Baldwin. Mind egyformán buzgólkodnak, hogy odajussunk, és csak azon civódnak, hogy miként.

- Mégis, egyikük talán kissé lassabban juttat a pokolba, mint a másik - vélte Philip.

Rampion vállat vont. - Oly kevéssel lassabban, hogy az már igazán nem lényeges. Mindegyik az iparosítás ilyen vagy olyan formájáért lelkesedik. Mindenki az amerikanizálódásban hisz.

Gondolj a bolsevista eszményre. Amerika a köbön. Amerika, csak trösztök helyett kormányservekkel, gazdag emberek helyett állami hivatalnokokkal. És nézd meg Európa többi részének eszményeit. Ugyanaz, csak ők megtartják a gazdagjaikat. Gépek és állami hivatalnokok - ott. Gépek és Alfred Mond vagy Henry Ford - itt. Gépek, hogy pokolra vigyenek, gazdagok vagy bürokraták, hogy vezessék a gépeket. Úgy véled, az egyik együttes óvatosabban hajt talán, mint a másik? Lehet, hogy igazad van. De én nem látok választásra érdemes különbséget közöttük. Mind egyformán sietnek. A tudomány, a haladás, az emberi boldogság nevében.

Ámen, és taposs a gázba!

- Alaposan beletaposnak - bólintott Philip -, de haladnak is jócskán. Haladás! Ahogy te mondod, lehet, hogy a feneketlen mélység felé.

- És a reformerek kizárólag a jármű színéről, alakjáról, kormányáról beszélnek. Hát nem látják a hülyék, hogy az irány számít, és mi teljesen rossz úton járunk, vissza kellene fordulni, nem látják, hogy gyalogosan, bűdös gépek nélkül előnyösebb a járás?

- Lehet, hogy igazad van - mondta Philip. - A baj csak az, hogy világunkban nincs visszafordulás, a gépet nem lehet kiiktatni. Kivéve, ha vállalod, hogy az emberiség mintegy felét kipusztítod. Az iparosodás lehetővé tette, hogy a világ népessége száz év alatt megkétszereződjék. Ha az iparosodástól meg akarsz szabadulni, vissza kell térdned oda, ahonnan elindultál. Azaz le kell mészárolnod a ma élő férfiak és nők felét. Ami *sub specie aeternitatis* vagy csupán *historiae* kitűnő dolognak bizonyulhat. De aligha lehet gyakorlati politikai program.

- Pillanatnyilag nem - helyeselt Rampion -, de a következő háború és a következő forradalom már nagyon is gyakorlati kérdéssé avathatja.

- Lehetséges. De az ember ne építsen háborúkra és forradalmakra, mert ha számít rájuk, akkor biztosan bekövetkeznek.

- Bekövetkeznek - mondta Rampion, akár számítász rájuk, akár nem. Az ipari fejlődés túlermelést jelent, új piacok kellene, ami nemzetközi versengést, háborút jelent. A gépi fejlődés a munka további szakosítását és szabványosítását hozza; több készen kapott és jellegtelen szórakozást, a kezdeményező kedv és teremtő erő csökkenését, az intellektualizmus túlbujánzását, s az emberi természet alapvető és létfontosságú tulajdonságainak fokozatos elhalását; növekvő unalmat és nyugtalanságot, s végül az egyéni örület egy olyan fajtáját, ami csakis társadalmi forradalmakba torkolthat. Számítász rájuk, vagy sem, ha megengedjük, hogy a dolgok a jelenlegi mederben fejlődjenek tovább - a háborúk és forradalmak elkerülhetetlenek.

- Így tehát a probléma megoldja önmagát - mondta Philip.

- Amennyiben elpusztítja önmagát. Ha az emberiség megsemmisül, nyilván problémája sem lesz többé. De ez a legszánalmasabb megoldásnak látszik. Én hiszem, hogy van más megoldás, akár a jelenlegi rendszer keretein belül is. Ideiglenes megoldás, amíg a rendszert a végleges megoldás értelmében módosítják. Minden rossz az egyéni lelki életben gyökerezik; éppen ezért az egyén lelki életén kell kezdeni. Első lépésként rá kellene venni az embereket, hogy dualisztikusan, kétrekeszesen éljenek. Az egyik rekeszben mint elgépiesedett munkások, a másikban mint emberi lények. Minden huszonnégy órából nyolc órát legyenek gépek és hülyék, többi idejükben pedig valódi emberek.

- Nem így van ez most is?

- Persze hogy nem. Mindig mint hülyék és gépek élnek, munkában, pihenésben egyaránt. Mint hülyék és gépek, de azt képzelik, hogy civilizált emberek, sőt istenek módjára élnek. Első teendő: rá kell venni őket, vallják be, hogy munkaidejükben hülyék és gépek. Minthogy civilizációnk olyan, amilyen, így hangzik a meggyőzés: minden huszonnégy órából nyolcat kénytelen kellelten úgy töltesz el, mint egy gyöngélméjű és egy varrógép keveréke. Ez nagyon kellemetlen, tudom. Undorító és megalázó. De így van. Meg kell tenned, különben egész világunk darabokra hull, és mind éhen halunk. Végezd hát munkádat hülyén és gépiesen, viszont töltsd pihenő órádat mint igazi, teljes értékű férfi vagy nő (aszerint, hogy kihez beszélünk.) Ne keverd össze a két életet: vízbiztos falat vonj közéjük. Igazán emberen életet pihenő óráidban élsz. A többi csak piszkos munka, amit el kell végezned. És sohase felejtse el, hogy igenis piszkos, és attól eltekintve, hogy neked kenyeret és a társadalomnak fennmaradást biztosít - egyáltalában nem fontos, és merőben független az igazi emberi élettől. Ne tévesszenek meg kenetes gazemberek, aki munka szentségéről beszélnek, sem keresztény prédikátorok, akik üzletemberek felebaráti tetteit dicsérik. Hazugság az egész. Munkád csupán piszkos, csúf teher, amit sajnos, őseid ostobasága zúdított a nyakadba. Szemétheget halmoztak fel, és neked most el kell kaparnod, pusztá félelemből, nehogy megöljön a bűzével; egyre kaparod, életre-halálra, s közben átkozod azoknak a megszállottaknak az emlékét, akik neked gyűjtötték fel ezt az egész ronda szemetet. Ne is próbáld áztatni magad a vigasztalással, hogy nemes az a csúf gépies

munka, amit végzel. Mert nem az; és ha állítod, és hiszed, hogy nemes, egyetlen eredménye az lesz, hogy saját emberségedet a mocskos munka szintjére süllyeszted. Ha elhiszed, hogy az üzlet Szolgálat, és a munka Szent, csak gépies hülyét csinálsz magadból a napnak mind a huszonnégy órájára. Vedd tudomásul, hogy ronda, fogd be az orrod, végezd nyolc órán át, és utána a szabad idődben igyekezz igazán ember lenni. Igazi, teljes ember. Nem újságolvasó, nem dzsesszkedvelő, nem rádiórajongó. A nagyiparosok, akik a szórakozások szabványosított készáruját szállítják a tömegeknek, mindent elkövetnek, hogy szabad idődben éppolyan gépiesre hülyítsenek, mint munkaidőben. De ne engedd! Légy erős, légy ember! Ezt mondd az embereknek, erre tanítsd a fiatalokat. Mindenkiel meg kell értetni, hogy ez az egész nagyszerű ipari civilizáció csak bűz, és hogy a jelentős, az igazi életet csak ettől függetlenül élhetik. Nagyon sok idő beletelik még, amíg a tisztességes élet az ipar szagával összebékül. Lehet, hogy voltaképpen kibékíthetetlenek. Majd meglátjuk. Közben mi egyebet tehetnénk, mint lapátoljuk a szemetet, sztoikusán tűrjük a szagát, és a munka közti szünetekben megpróbálunk igazi emberi életet élni.

- Jó program - mondta Philip -, de nem hiszem, hogy sok szavazatot kapnál rá a legközelebbi választáson.

- Ez a baj - ráncolta homlokát Rampion. - Mindenki ellenem támadna. Mert az egyetlen dolog, amiben valamennyien, konzervatívok, liberálisok, szociáldemokraták, bolsevikok megegyeznek: az ipari bűz alapvető nagyszerűsége, és hogy az emberi nemből az igazi férfiasság vagy nőiesség utolsó cseppjét is ki kell irtani szakosítással és szabványosítással. És még elvárják, hogy érdeklődjünk a politikájuk iránt. Nahát! - Megrázta fejét. - Beszéljünk valami kellemesebből. Nézd, ezt a képet szeretném megmutatni neked. - Átvágott a műtermen, és a falhoz támasztott vásznak közül kiemelt egyet. - Tessék - mondta, és feltette az állványra. Fűves part magaslatán, piramis alakú kompozíció csúcán meztelen asszony ült, és gyermekét szoptatta. Előtte, lejjebb és kissé balra, meztelen hátával a néző felé, férfialak guggolt, és jobbra, ugyanabban a helyzetben, kisfiú. Az ülő anya lába előtt a kép közepét két kis leopárd-kölyök foglalta el. A guggoló férfi játszott velük, és a gyermek nézte játékuikat. Közvetlenül az asszony mögött tehén állt, és fejét kissé félrehajtva, kérődzött; csaknem a kép egész felső felét betöltötte. Az asszony feje és válla halványan rajzolódott ki az állat sötétbarna oldalán.

- Ezt a képet különösen szeretem - mondta Rampion rövid szünet után. - A testek jól sikerültek. Nem találod? A hús eleven, virágzó. Úristen, apósod milyen remekül festette a testet, teljes világításban! Bámulatosan! Senki sem csinálta jobban, még Renoir sem. Bár olyan tehetséges lennék, mint ő. Azért ez egészen jó. - fordult ismét a kép felé. - Igazán jó. És vannak más kvalitásai is. Úgy érzem, hogy az alakok egymás közötti és a világ többi részéhez fűződő viszonyát sikerült élően ábrázolnom. A tehén például elfordítja fejét, nem vesz tudomást az emberekről. Mégis érzed, hogy a maga tejtől csöpögő, legelésző, tehéni módján boldog kapcsolatot tart az emberekkel. És az emberek is vele. És a leopárdokkal is, de egészen másként - úgy, amint az gyors leopárd-lényüknek megfelel -, úgy kapcsolódnak hozzájuk a kölyökállatok. Igen, szeretem.

- Én is - mondta Philip. - Elnyomja az ipari bűzt. -Nevetett. - Megfesthetnéd a párját is, a civilizált világ életét. Esőköpenyes nő óriási konzervdobozhoz támaszkodik, és tejkivonattal táplálja kisdedét. A partot aszfalt borítja. A férfi felvágós, de azért olcsó konfekcióruhát hord, s letérdel, hogy rádiójával játszadozzék. Egy angolkóros, pattanásos fiúcska kíváncsian figyeli. - És az egészséget kubista modorban kellene megfestenem - mondta Rampion -, hogy ne maradjon benne szemernyi élet sem. A modern művészetnél nincs hatásosabb fertőtlenítőszer, mindent kiirt az életből. A karbolsav semmi hozzá képest.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

A Maurya császárok korabeli indiai helyi önkormányzatok Mr. Quarlest továbbra is haladéktalanul hetenként legalább két egész napra a British Múzeumba szólították.

- Nem is sejtettem - magyarázta -, hogy ennyi anyagot találok.

Gladys közben rájött, hogy tévedett. A Mr. Quarles jóvoltából remélt szórakozások nem értek többet, mint amit a magafajtájú „fiúk“ nyújthattak neki. A jelek szerint Mr. Quarles nem szándékozott a fölényezés fényűzését megfizetni. Nagy embert akart játszani, de kevés befektetéssel. Az olcsó vendéglőt és olcsó színházjegyet azzal indokolta, hogy viszonyuknak titokban kell maradnia. Nem teheti ki magát annak, hogy egyik-másik ismerőse Gladys társaságában meglássa; s minthogy ismerősei ahhoz a körhöz tartoztak, amelynek tagjai Berkeleynél laknak jól, és onnan a Gaiety páholyába hajtatnak, Mr. Quarles és Gladys olcsó vendéglőben ettek, és második emeleti erkélyről nézték az előadásokat. Sidney távról sem hercegi bőkezűségének ez volt a hivatalos magyarázata. Az igazi magyarázat azonban nem a diszkréción, hanem Sidney eredendő fukarsága volt: nem szeretett költekezni. Bár nagy összegek kevésbé izgatták, a kis pénzhez annál szívósabban ragaszkodott. Mikor a „birtokfejlesztésről“ volt szó, a fontok százait, sőt ezreit könnyedén kidobálta. De ha négy-öt shillingtől kellett megválnia, hogy kedvesének jobb színházjegyet, ízletesebb vacsorát vagy egy csokor virágot, egy doboz csokoládét vegyen, egyszerre a legtakarékosabb ember lett belőle. Zsugorisága fonák puritanizmusában gyökerezett, mely a szórakozásról s örömről alkotott csaknem valamennyi nézetét befolyásolta - a szorosán vett szexuális kapcsolaton kívül. Ha egy elcsábított munkáslánnyal vacsorázott a tömegétkeztetés valamelyik sohoi poklának olcsó félhomályában (a Belial fiait kárhóztató Milton minden szenvedélyével, a szegényes életet és gazdag lelkivilágot prédikáló Wordsworth teljes komolyságával), a Carlton falánk korhelyeit, a Ritz féktelen zabálót ostorozta, akik London annyi nyomorúsága közepette egy falusi napszámos havi bérért könnyelműen kiszórják egyetlen *téte-á-téte* vacsorára. Így előszeretete az olcsó vendéglők és színházjegyek iránt, pusztán diplomáciai jellegén túl, magasztos erkölcsi színezetet nyert. Mr. Quarles szeretői csodálkozva konstataálták, hogy bár egy öregedő kéjenc csábította el őket, egy héber prófétával vacsoráznak, Cato vagy Calvin tanítványával szórakoznak.

- Úgy beszélsz, mint egy igazi szent - mondta Gladys csípősen, mikor Sidney az önkiszolgálóban egy pillanatra abbahagyta szokásos kirohanását a mohók és pazarlók ellen. - Éppen te! - A lány maró gúnnyal felnevetett.

Mr. Quarles meghökkent. Mint az Olümposzról alászállott isten, megszokta, hogy tisztelettel hallgassák.

Gladys hangja szemtelen és lázadó volt, nem tetszett neki, sőt nyugtalanította.

Állát méltóságteljesen megemelte, és félig hunyt szeme lesújtó pillantást lövellt a lány feje búbjára. - Ez nem csupán egyéni kérdés - hangsúlyozta -, ez általános, elvi probléma.

- Nem látok semmi különbséget a kettő között - válaszolta Gladys, s ezzel egy csapásra eltörölte a filozófusok és moralisták, vallásalapítók, reformerek és utópiagyártók minden ünnepélyes követelését az idők kezdete óta.

Gladyst leginkább az bosszantotta, hogy Mr. Quarles még a Lyons-féle önkiszolgáló s a kakasülő világában sem adta fel olümposzi viselkedését, isteni fensőbbiségét. Hangosan és jogai teljes tudatában tiltakozott, mikor egy este az erkélyre vezető lépcsőt elállta a tömeg. -

Valóságos botrány! - jelentette ki.

- Az ember azt hinné, őfelsége páholyába vettél jegyet - mondta csúfondárosan Gladys.

Mikor a teázóban kifogásolta, hogy az egy shilling négy pennys lazac olyan ízű, mintha Brit-Columbiából és nem Skóciából érkezett volna, Gladys azt tanácsolta, írja meg a *Times*-nak. Az ötlet megtetszett neki, s ezután mindig gúnyosan ajánlgatta, hogy írja csak meg a *Times*-nak. Ha a nemes, kiábrándult lelkű filozófus a politikai élet hétköznapi szennyét, a politikusok sekélyességét panaszolta, Gladys azt ajánlotta: írja meg a *Times*-nak. Ha a világ nyárspolgári

rosszhiszeműségéről vagy az angol korlátoltságról szónokolt: ám írjon a *Times*-nak. Valóságos botrány, hogy sem sir Edward Grey, sem Lloyd George nem tanult meg soha franciául: ismét tapétára került a *Times*. Mr. Quarles megsértődött, dühöngött. Ilyesmi még sohasem történt vele. Eddigi szeretői körében fensőbbsegítudata nyugodt boldogsággal tölthette el. Rajongtak érte, imádták, s ő istennek érezte magát. Az első napokban Gladys is rajongónak mutatkozott. De most imádás helyett gúnyolódik. Mr. Quarles szellemi boldogsága romokban hevert. Ha nem maradt volna meg a testi vigasz, amiről Gladysen át a fajta gondoskodott, Mr. Quarles hamarosan kimerítette volna a Maurya császárok alatti helyi önkormányzat anyagát, és otthon marad. De sajnos, Gladysbe a nemi vonzás szokatlanul nagy adagja szorult. Legalábbis Mr. Quarles úgy találta. Lényében az egyéni, a csúfondáros kínozza, visszataszította; de az általános, a teljes női nem vonzása erősebbnek bizonyult, mint az egyén taszítása. Mr. Quarles a csúfolódások ellenére mindig visszatért. India hívása egyre parancsolóbban zengett. Gladys rájött hatalmára, és kezdte megtagadni azt, amire Sidney vágyott. Talán kizsarolhatja – gondolta - a bőkezűségét, amire önként, természeténél fogva nem hajlandó. Egy este - amit a moziban és Lyonsnál töltöttek, nagyon szegényesen -, mikor a taxiban szokott gyöngédségeivel közeledett, Gladys dühösen ellökte magától.

- Hagyj már békén! - förmedt rá. És egy pillanattal később: - Szólj a sofőrnek, hogy előbb az én lakásomra hajtson. Kiszállok.

- De drága gyermekem! - tiltakozott Mr. Quarles. - Hát nem megígérted, hogy hozzám jössz?

- Meggondoltam. Szólj a sofőrnek.

Háromnapos vágyódás után most egyedül töltse az estét?... Micsoda kín. - De Gladys, drágaságom. -

- Szólj a sofőrnek!

- Ez igazán kegyetlenség. Te nagyon rossz vagy hozzám.

- Ajánlom, írd meg a *Times*-nak. - Csak ennyit mondott. - A sofőrnek majd én szólok.

Az álmatlanul végigszenvedett éjszaka után Mr. Quarles korán reggel, mihelyt az üzletek kinyitottak, indult, és vett egy tizenégy guineas karórát.

A hirdetés Dentol fogkrémet ajánlott. De mivel a képen az ifjú pár nyitott szájjal és gyöngyfogakat mutogató mosollyal meredt egymásra, és alatta a szó D betűvel kezdődött, a kis Phil szemrebbenés nélkül így olvasta: „dalolnak“.

- Te szélhámos! - nevetett az apja. - Hát nem azt mondtad, hogy tudsz olvasni?

- De hisz dalolnak - ellenkezett a gyerek.

- Igen ám, de a szó nem azt jelenti. Próbáld meg újra. - A betűkre mutatott.

A kis Phil megint a lehetetlen szóra pillantott, azután hosszan nézte a képet. De a mosolygó pár nem segített rajta. - Dinamó - mondta végül kétségbeesetten. Ez volt az egyetlen d-vel kezdődő szó, ami eszébe jutott.

- Miért ne lenne inkább dinosaurus, ha már itt tartunk? - gúnyolódott az apja. - Vagy dolicocephalus. Vagy dicotyledon. - A kis Phil mélyen megsértődött. Nem bírta, ha kinevetik. - Próbáld meg újra. De most tényleg olvass, ne találgass.

Akis Phil elfordította a fejét. - Unom - mondta. Hiúsága nem bírta elviselni, hogy olyasmivel próbálkozzék, amit nem tud sikeresen megoldani. Miss Fulkes, aki hitt az értelmes meggyőzésen és a tanítvány józan belátásán alapuló oktatásban (még nagyon fiatal volt), a gyermeknek saját lelki alkatáról tartott előadást, abban a hiszemben, hogy mihelyt belátja, kijavítja hibáját. -

Benned hamis büszkeség dolgozik - mondta neki. - Nem azt szégyelled, hogy csacsi vagy, és nem tudsz valamit, hanem azt, hogy hibáztál. Inkább egyáltalában nem csinálsz semmit, semhogy rosszul csináld. Ez nagyon helytelen. - Kis Phil bólintott. - Igen, Miss Fulkes -

mondta az elképzelhető legértelmesebb, legmegértőbb hangon. De azután sem csinálta azt, amit csak nehezen és rosszul csinált volna. - Unom - ismételte most. - Nem akarod, hogy inkább rajzoljak valamit? - fordult apjához megejtő mosollyal. Mindig szívesen rajzolt: jól rajzolt.

- Nem, köszönöm. Azt szeretném, ha olvasnál - szólt rá Philip.
- De az olvasást unom.
- Annyi baj legyen. Meg kell tanulnod.
- De én nem akarom megtanulni.
- De én azt akarom, hogy megtanuld. Rajta! Kis Phil sírva fakadt. Tudta, hogy ez ellenállhatatlan fegyver. És valóban, ismét megbizonyosodott hatékonyságáról.
- Elinor felnézett. A szoba másik felében ült, könyvvel a kezében, elkülönülten. - Ne ríkasd - szólt oda -, árt neki!
- Philip vállat vont. - Ha azt képzeled, hogy így kell gyereket nevelni... - Olyan keserűséggel mondta, amit az alkalom nem indokolt. Keserűsége fokozatosan gyűlt fel az elmúlt hetek csöndjében és burkolt ellenségeskedésében; keserűségét önvizsgálat és eredménytelen önkínzás növelte. És most egy semmiségtől felszínre tört.
- Nem képzelek semmit - mondta Elinor hideg, kemény hangon. - De egyet tudok: nem akarom, hogy sírjon. - Kis Phil még nagyobb lármát csapott. Anyja magához hívta, térdére ültette.
- Tekintettel szerencsétlen helyzetére, tudniillik, hogy egyetlen gyermek, igazán mindent el kellene követnünk, hogy ne kényeztessük el.
- Elinor a fiúcska hajához szorította arcát. - Tekintettel arra, hogy egyetlen gyermek - mondta -, nem látom be, hogy miért ne bánnánk vele úgy, mint egyetlennel?
- Reménytelen vagy - mondta Philip. - Legfőbb ideje, hogy otthont alapítsunk, és megteremtjük a gyermek értelmes nevelésének feltételeit.
- És ki fogja értelmesen nevelni? - kérdezte Elinor - Te? - Gúnyosan nevetett. - Az első hét végére úgy megunod, hogy vagy a legelső repülővel Párizsba utazol, és hat hónapig vissza sem jössz, vagy öngyilkos leszel.
- Apa rossz! - szólt közbe a gyerek.
- Philip megsértődött; annál is inkább, mert lelke mélyén tudta, hogy igaz, amit Elinor mond. A rusztkikus háziasság mint eszmény, tele apró kötelességekkel és köznapi emberi kapcsolatokkal, számára csaknem a lehetetlennel volt határos. És bár a kis Phil nevelésének irányítását érdekes gondolatnak találta, tudta, hogy a gyakorlatban tűrhetetlenül unalmas lenne. Visszaemlékezett apja görcsös nevelési kísérleteire. Ő ugyanúgy viselkedne. De éppen azért ne mondjon Elinor effélet.
- Nem vagyok olyan gyermekesen szeszélyes, mint gondolod - mondta méltósággal s fojtott haraggal.
- Ellenkezőleg - válaszolta Elinor -, túl felnőtt és komoly vagy. Nem tudnál gyerekekkel bánni, mert nem vagy eléggé gyerek. Shaw *Matuzsálem*-jének kínosan felnőtt teremtményeihez hasonlítasz.
- Apa rossz! - ismételte kis Phil idegesítőn, mint az egymondatos papagáj.
- Philip heves vágyat érzett, hogy a gyereket kirántsa anyja karjából, jól elverje a szemtelenségéért, kidobja a szobából, azután alaposan „megmondja Elinornak a magáét“. De szokott úri fegyelme és viszolygása a jelenetektől fékezte haragját. Ahelyett, hogy egészségesen kirobbant volna, még mélyebben elzárkózott. Ki nem mondott bánatát és méltóságát megőrizve felállt, és a teraszajtón át kiment a kertbe. Elinor figyelte távozását. Ő is heves vágyat érzett, hogy utánaszaladjon, megfogja a kezét, és kibéküljenek. De ő is lefékezte a vágyát. Philip elbicegett. Már nem látta. A gyerek tovább nyafogott. Elinor kissé megrázta.
- Hallgass, Phil! - mondta szinte haraggal. - Elég volt már. Azonnal hagyd abba.

Laikus szem a fényképen egy tájfuntt látott volna a Sziámi-öbölben, robbanás fekete füstjét a felhők között, vagy egyszerűen egy tintafojtot.
Két orvos tanulmányozta a képet.

- Rendkívül tiszta - mondta a fiatal röntgenológus, - Tessék megnézni - mutatott a füstfelhőre. - A gyomorszáj alján nyilvánvaló az új burjánzás. - Kérdő tekintettel pillantott kiváló kollégájára. Sir Herbert bólintott. - Nyilvánvaló - ismételte. Úgy beszélt, mint egy jós, de amit mondott, mindig és szükségszerűen igaz volt. Mindenki érezte, hogy igaz.

- Valószínűleg még nem nagy. Legalábbis az eddigi tünetek szerint. A hányás még nem állt be. - Nincs hányás? - kiáltott fel a röntgenológus szinte túlzott érdeklődéssel és meglepetéssel. - Ez is mutatja, hogy a daganat kicsi.

- Az elzáródás még nem teljes.

- A hasat föltétlenül érdemes lenne felnyitni. Tájékozódás céljából.

Sir Herbert kissé elhúzta a száját, és kételkedve rázta a fejét. - Gondoljunk a beteg korára.

- Természetesen - helyeselt gyorsan a röntgenológus.

- Idősebb, mint amennyinek látszik.

- Igen, igen. Határozottan fiatalosabb a koránál.

- Hát én megyek is - mondta Sir Herbert.

A fiatal röntgenológus az ajtóhoz sietett, professzorának átadta kalapját, kesztyűjét, és kikísérte egészen a várakozó Daimlerig. Mikor visszatért íróasztalához, még egyszer megnézte a fekete foltos, sűrű felhős fényképet.

„Igazán rendkívül sikerült felvétel“ - mondta magának elégedetten, azután megfordította a képet, és lapjára ceruzával néhány szót jegyzett...

„J. Bidlake. Gyomor, báriumreggeli után. Új sarjazás a pyloruson, kicsi, de nagyon tisztán látszik. Felvétel készült...“ Naptárjára pillantott, keletzte a képet, és eltette a később esedékes ügyek dossziéjába.

*

Az öreg inas bejelentette a látogatót, és távozott. A műterem ajtaját behúzta maga mögött.

- Nos, John - sietett feléje lady Edward -, hogy vagy? Hallom, gyöngélsz. Remélem, semmi komoly?

John Bidlake fel sem állt üdvözlésére. Karosszéke mélyéről, ahol naphosszat szorongva elmélkedett betegség és halál kérdésén, kinyújtotta kezét.

- De szegény Johnom! - kiáltott fel lady Edward, és leült mellé. - Nagyon levertnek, szerencsétlennek látszol. Mi van veled?

- Isten tudja - rázta fejét Bidlake, bár kitalált valamit Sir Herbert homályos szakmai nyilatkozatából, hogy „apróbb elváltozások a pyloruson“ - sőt tudta is, hogy mi baja. Nem ugyanebben halt-e meg Maurice fia öt évvel ezelőtt Kaliforniában? Tudta, de nem mondta ki, amit tudott. Ha kiejti, a legrosszabb még félelmetesebbé, visszavonhatatlanná válik. Különbösen se öntse soha szavakba az ember, amit a fenyegető rosszról tud, mert akkor a végzet úgyszólván kész mintába öntheti az eseményeket. Így mindig megmarad valami lehetetlen lehetőség, hogy a szavakba nem foglalt rossz előérzet esetleg nem is válik valóra. John Bidlake magánvallásának titkai legalább olyan sötétek, ködösek és ellentmondóak voltak, mint bármely „bálványimádó“ ortodoxia, amit ő előszeretettel kigúnyolt.

- No és orvost nem hívtál? - Lady Edward hangja vádolt. Ismerte barátja furcsa előítéletét az orvosok iránt.

- Természetesen hívtam - válaszolta ingerülten.

Tudta, hogy barátnője mindent tud. - Talán bolondnak tartasz? De mind sarlatán. Olyanhoz fordultam, akit lovaggá ütöttek. Hát azt hiszed, valamivel is többet tud, mint a többi? Éppen csak kuruzsló zsargonban idézte mindazt, amit én egyszerűen mondtam el neki: hogy valami baj van a gyomrommal. Ostoba gazfickó! - Sir Herbert és az orvosok iránti gyűlölete egy pillanatra felvillanyozta.

- De valamit mégiscsak mondott - puhatolózott lady Edward.

Ezek a szavak ismét eszébe juttatták az „apróbb elváltozásokat a pyloruson“, eszébe juttatták

betegségét, a fájdalmakat, az alattomosan közeledő halált. Visszahullott előbbi boldogtalanságába, szorongó félelmébe.

- Semmi lényegeset... - morogta, és elfordította a fejét.

- Nos, akkor talán nem is igazán komoly - mondta lady Edward vigasztalón.

- De, de! - Az öreg súlyos sértésnek érezte barátnője könnyű szívű reménykedését. Csak nem adja át magát a végzet hatalmának azzal, hogy kimondja a szörnyű igazságot? De ugyanakkor elvárta, hogy úgy bánjanak vele, mintha az igazság elhangzott volna. Bánjanak vele komoly részvétellel. - Súlyos, nagyon súlyos.

A halálra gondolt. A halál új élet alakjában -mint magzat a méhben - nő, egyre nő a gyomrában. Öreg testében a halál az egyetlen friss és eleven erő, az egyetlen virágzó és fejlődő élet. Köröskörül a műterem falán, vázlatosan, John Bidlake életének tanúi sorakoztak. Két kis tájkép - éppen azokban a napokban festette a Pincio-kertekben, amikor a pápa elveszítette Rómát. Örökzöld tölgyek résein át tornyokra és kupolákra nyíló kilátás, az ég háttérére két szobor körvonalai rajzolódnak. A tájképek mellett szakállas, pisze orrú szatírfej: Verlaine portréja. Londoni utcakép, fogatok, cilinderek, felfogott szoknyák. Három vázlat a harminc év előtti, gömbölyű, napszínű Mary Bettertonról. És Jenny, a modellek legszebbike, mezítelenül fekszik a nyugágyon, mögötte ablak, párkányán vázában rózsacsokor, azon is túl fehér felhő, és Jenny még fehérebb hasán elnyújtózva, mint pihenő oroszlán, nagy, kékes színű perzsamacska, talpát a lány kicsi, kerek mellei közé nyújtva szundikál.

Lady Edward hirtelen témát változtatott: - Lucy fogta magát, és átrepült Párizsba.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

Quai Voltaire

Rossz légköri viszonyok. Fülvédőmet otthon felejtettem: két és fél óra pokoli hangzavarban. Nagyon fáradt vagyok, következképp kicsit szentimentális, és - drága Walter -*sola, sola!* Miért nem vagy itt, hogy megvigasztalj az ablakom előtti gyönyörű este elviselhetetlen szomorúságáért? A Louvre, a folyó, a zöld-üveg ég, a napfény és azok a bársony árnyékok... legszívesebben sírnék. És nemcsak a táj: karom a pongyolám ujjában, kezem, amint a tollat tartom, még meztelen lábujjaim is, most, hogy lecsúsztattam papucsomat... Borzasztó, borzasztó! Hogy ne is szóljak arcomról a tükörben, vállamról és a hozzá illő sárga rózsákról, a kínai aranyhalról, a bársony függönyökről és mindenről - igen, mindenről, mert minden egyformán szép és különös, még az unalmas, csúf dolgok is. Túl sok ez együtt, hogy elviseljem! Túl sok! Nem bírom, s mi több, nem is fogom elviselni. Öt perc szünet. Mert közben telefonáltam René Tallemantnak, hogy jöjjön el egy koktéllra, és vigyen el valami jobb helyre, noha fáj a fejem. Egyszerűen nem tűröm, hogy a világegyetem legyőzzön. Ismered Renét? Mondhatom, isteni kis figura. Mégis azt kívánom, bár inkább te volnál itt. Befejezem, mert hiányosan bár, de fel kell öltöznöm. *A toi.* Lucy.

Quai Voltaire

Unalmas volt a leveled. Csupa jajongás. És az sem hízelgő, ha az embert „vérmérgezés“-nek nevezik. Ugyanaz, mintha hasfájásnak mondanák. Ha nem tudsz okosabbat írni, inkább ne is írsz! *Quant à moi, je m'amuse. Pas follement.** De éppen eléggé, éppen eléggé, Színházak: nagyrészt rosszak, de nekem tetszenek. Még elég gyerekes vagyok ahhoz, hogy beleéljem magam a hülye cselekményekbe. És ruhákat veszek: micsoda kéj! Egyszerűen imádtam magam Lanvin tükreiben. Képeket nézni viszont túlértékelt szórakozás. Nem úgy a tánc. Nem volna rossz egy dzsigolóval áttáncolni az életet. De nem lehet. És ha lehetne, az ember bizonyára hosszú séták után vágyódna. Esténként a montparnasse-i kocsmákban mászkálunk, tömegeken törtetünk át,

amerikaiak, lengyelek, észtek, románok, finnnek, lettek, lappok, vendek hordáján, és mind (isten segíts!) művész. Ne alakítsunk ligát a művészetek elfojtására? Párizsban vágyam támadt rá. Ugyancsak jó volna valamivel több heteroszexuálissal is találkozni - a változatosság kedvéért. Voltaképp nem szeretem *ni les tapettes ni les goussets*.** És mióta Proust és Gide divatba hozta a műfajt, az ember egyebet sem lát ebben az unalmas városban. Kitört rajtam az angol tisztesség!
L-d.

*Ami engem illet, szórakozom. No nem valami őrjítőén.

**Se a homokos fiúkat, se a meleg nőket.

Quai Voltaire

Legutóbbi leveled elviselhetőbb volt. (Egyetlen versem, és az is véletlenül született. Azért elég jó.) Ha legalább mindenki megértené, hogy főként divat dolga, hogy bánatosak vagy vígak vagyunk-e a szerelemben! Poétikusan szenvedni ódivatú, különben az angol rímek sem indokolják. Olaszban elkerülhetetlen: *Cuore-dolore-amore*. Németben ugyancsak: a *Herz Schmerz*-et érez, és a *Liebe* föltétlenül tele van *Triebe*-vel. De az angol nyelvben nem így van. Az angol *loves*-ra nem rímel a *pain*, legföljebb a *gloves* és *turtle-doves*. A költészet szabályai szerint angol fülekben csupán ez csenghet össze: *Englishmen's hearts are tarts and amorous arts*. És hidd el nekem, sokkal okosabb, ha egy férfi efféléken gondolkodik, mintha folyton azon töpreng, hogy milyen szerencsétlen, milyen féltékeny, milyen kegyetlenül becsapott és az összes többi bolondság. Bár az a hülye René megértené mindezt. De sajnós a *coeur a douleur*-rel rímel, és ő francia. Lassan már csaknem ugyanúgy untat, mint te, szegény Walterem. De remélem, te közben megváltoztál.
Szeretlek

L.

Quai Voltaire

Nátha és gyilkos unalom kínoz. Leveled csak pillanatnyi megkönnyebbülést hozott. Párizs borzasztóan szürke. Legszívesebben elrepülnék innen valamerre, csak nem tudom, merre. Eileen meglátogatott ma. Ott akarja hagyni Timet, mert az a mániája, hogy Eileen meztelenül feküdjék az ágyon, ő pedig újságokat gyújtogat felette, és ráhullatja a forró pernyét. Szegény Tim! Igazán nem szép, hogy ártatlan örömeitől megfosztják. De Eileent idegesíti, ha pörkölik. Dühös volt rám, hogy nevettem, és nem osztottam őszintén a bánatában. Viccnek vettem az egészet. Az is. Méghozzá nagyon szelíd. Mert bennünket, mint Viktória királynő mondta, ez igazán nem szórakoztat. Hogy gyűlöllek, mert nem vagy itt, és nem mulattatsz! Minden megbocsátható, csak a távollét nem. Megbocsáthatatlanul hiányzó Walterem, isten veled. Ma este *envie*-t érzek utánad, a kezed, a száad után. És te? Emlékszel még?

L

Quai Voltaire

Szóval Philip Quarles vidéken telepszik le, és nyárspolgárba oltott Knut Hamsun lesz belőle. Nocsak... Jó, hogy akad még, akinek illúziói vannak. Mindenesetre nem hiszem, hogy jobban unatkozik majd a falujában, mint én itt. Micsoda kínos helyzetekbe sodródik az ember! Múlt éjszaka Timmel és Eileennel - aki, úgy látszik, belenyugodott a tűzijátékokba - elmentünk egy olyan lokálba, ahol az ember száz frankot fizet a kiváltságért, hogy végignézhesse mások orgiáit (álarcban - ez az egyetlen mulatságos a dologban), és ha akar, részt is vehet bennük. Tompított templomi világítás, kis fülkék, pamlagok és keresztül-kasul sok minden, amit a franciák *amour*-nak neveznek. Furcsa és groteszk, de rettentően sivár és az egész olyan nagyon *orvos*i. Valamiféle keresztkezés egy nagyon buta bohóc és egy műtő között. Tim és Eileen azt akarták, hogy maradjanak. De én megmondtam, inkább a *morgue*-ba megyek, és otthagytam őket. Remélem, jól mulattak. De micsoda *unalom*, milyen reménytelen, enyhület nélküli *unalom*! Mindig azt hittem,

hogy Heliogabalusz roppant rafinált, ínycenc fiatalember volt. De most, hogy láttam, mi mulattatta, hát tudom, hogy nem volt több esze, mint egy csecsemőnek, igazán gyermeki szellem lehetett. Szerencsétlenségemre én bizonyos dolgokban eléggé felnőttem. Van egy ötletem: jövő héten Madridba utazok. Persze, borzasztó hőségek lesznek. De én szeretem a hőséget. Kivirágzom a kemencékben. (Talán sajátos halhatatlanságom figyelemre méltó előjele volna ez?) Miért nem jössz velem? Komolyan gondolom. Igazán meglátogathatnál. Gyilkold meg Burlapet, s gyere, légy kéjutazó a la Maurice Barrés. *Du sang, de la volupté et de la mort.** Jelenleg kissé vérszomjas vagyok. Spanyolország éppen megfelel nekem. Közben érdeklődöm, hogy megkezdődött-e a bikaviadal-szezon. Az arénától rosszul leszel, hisz még az én vérszomjaim sem terjed a kibelezett konflislovakig. De a közönség csodálatos. Húszezer szimultán szadista *frissons*. Igazán rendkívüli. Föltétlenül jönnöd kell, drága Walterem. Mondj igent! Követelem!

Lucy

* A véré, a gyönyöré és a halálé.

Quai Voltaire

Igazán kedves tőled, Walter drága, hogy mindent megtettél spanyolországi kirándulásunkért. De ez egyszer azt kívánom, bár ne vetted volna pillanatnyi *envie*-met olyan komolyan. Madridot lefűjtam - legalábbis egyelőre. Ha megint aktuális lesz, azonnal értesítek. Addig is: Párizs. Sietve...

L.

HUSZONHATODIK FEJEZET

Philíp Quarles feljegyzéseiből

Rampiont levert, ideges hangulatban találtam. Nem tudom, miért, de pesszimista volt - líraian és hevesen borúlátó. „A világ jelenlegi rendjének még tíz évet adok“ - mondta, miután a modern élet összes borzalmait felsorolta. „Utána minden eddiginél szörnyűbb, eresebb robbanás következik.“ Osztályháborúkat, földrészek közötti háborúkat jósolt, és amúgy is roppant bizonytalan társadalmunk katasztrófális összeomlását. „Nem túl kellemes kilátás gyermekeink számára - mondtam -, nekünk legalább volt vagy harminc jó évünk. Ők viszont csak azért nőjenek fel, hogy az Utolsó ítélet tanúi legyenek?“ „Nem kellett volna világra hoznunk őket“ - válaszolta. Megemlítettem azokat a melanéziaiakat, akikről Rivers ír, és akik egyszerűen megtagadták a további szaporodást, mikor a fehérek megfosztották őket ősi kultúrájuktól és vallásuktól. „Ugyanez történik nyugaton is - mondtam -, csak lassúbb ütemben. A fajta nem egyszerre lesz öngyilkos, hanem fokozatosan csökkenti a születések számát. Fokozatosan, mert nálunk a modern civilizáció mérge lassan fertőzi meg az embereket. A folyamat régen kezdődött, de mi csak most vesszük észre, hogy mérgez. Ez az oka, hogy a gyermeknemzéssel is csak most hagyunk fel. A melanéziaiak lelkét hirtelen gyilkolták meg, nekik nem volt más választásuk; fel kellett ismerniük, hogy mit követtek el ellenük. Ezért határozták el szinte egyik napról a másikra, hogy többé nem törődnek a fajta fennmaradásával.“ „A mérge már nem lassú, egyre gyorsabban hat.“ „Mint az arzén - halmozódó hatású. Bizonyos idő elteltével az ember már vágat a halál felé.“ „A szaporodás még inkább lelassulna, ha az emberek valóban megértenék a folyamatot. Nos, a kölykeink majd gondoskodjanak magukról, ha már megszülettek.“ „Addig is - szóltam - az ember viselkedjék úgy, mintha világunk örökké tartana, tanítsa meg gyermekeit jó modorra, latin nyelvtanra és minden egyébre. Mit tervezel a fiaiddal?“ „Ha kedvemre tehetnék, nem taníttatnám őket semmire. Csak kicsapnám egy farmra, és hagynám - éljék világukat. S ha még szórakozni sem tudnak igazi patkánymérget adnék be nekik.“ „Mint nevelési program kissé utópista, nem gondolod?“ „Tudom. Legyenek tudósok és

úriemberek, ez a szabály, törje ki a nyavalya! Húsz évvel ezelőtt tiltakoztam volna az úriemberség ellen. Parasztnak neveltem volna őket. De manapság a dolgozó osztályok sem jobbak a többenél. Ők is csak a polgárság rossz utánczatai, bizonyos tekintetben még rosszabbak is az eredetnél. Így végül is, uraknak nevelődnek a fiaink. És tudósoknak. Micsoda hülyeség!“ Elpanaszolta, hogy mindkét fia imádja a gépeket: mozdonyt, autót, repülőgépet, rádiót. „Fertőzés ez, olyan, mint a himlő. A halálvágy a levegőben van. Beszívják, és megfertőződnek. Próbálok másfelé irányítani az érdeklődésüket. De hiába. Számukra nincs egyéb, csak a gép. Megfertőzte őket a halál szeretete. Mintha a fiatalok végképp elhatározták volna, hogy véget vetnek a világnak - belegépesítik először az örületbe, azután a merő gyilkolásba. Nos, csinálják, ha szeretik, ostoba kis szörnyetegek! De megalázó, roppant megalázó, hogy emberek ilyen ördögi mocskba rántsák a világot. Az élet olyan szép lehetne, ha széppé akarnók tenni. És én hiszem, igen, hiszem, hogy valamikor szép is volt. De most maga az örület, az erőszakosan felvillanyozott halál, görcsös rángatózás, mely pokoli ricsajjal bizonyítja magának, hogy ez nem a halál, hanem a legféktelenebb élet. Gondolj például New Yorkra; gondolj Berlinre. Uristen! Nos, menjenek a pokolba, ha oda kíváncznak! Nem törődöm velük.“ A baj csak az, hogy nagyon is törődik velük.

*

Mióta Alverdest és Wheelert olvasom, végképp elhatároztam, hogy regényíróm műkedvelő zoológus lesz. Vagy még jobb, ha hivatásos zoológus, aki szabad idejében regényt ír. Viszonyulása szigorúan biológiai. Állandóan a laboratóriumból megy át a szalonba, a gyárba s onnan vissza a laboratóriumba. Az emberi bűnököt a részegeskedő hangyákon szemlélteti, melyek elhanyagolják utódaikat a bolyt elárasztó élősdiekből szívott kábító váladék kedvéért. Hőse és hősnője mézesheteit egy tó partján tölti, ahol kacsák és vöcskök illusztrálják az udvarlás és házaselet különböző vonatkozásait. Politikusa a baromfiudvar tyúkjai között a szokásos és csaknem szentnek nevezhető csipkedési sorrendet figyelve A tyúk csipkedi B tyúkot, de B nem csipkedi vissza A -t, hanem C -t és így tovább - a katolikus hierarchián és a fasizmuson elmélkedik. A tekervényesen közösülő kígyók tömege a kéjencet saját kicsapongásaira emlékezteti. (Egész jó jelenetnek képzelem, amint egy Spandrell-szerű alak az ártatlan, lelkes fiatal lánynak levonja egy kígyó-enyelgés erkölcsi tanulságait.) A középosztály vallásos vagyonszeretetét és nacionalizmusát egy birodalmát szenvedélyesen, elszántan védelmező hím poszáta szemlélteti. És így tovább. Ebből valami furcsa és egészen mulatságos dolog süllhet ki.

*

Könnyen elfelejtjük, hogy a kiválóság az élet egyik területén nem föltétlenül jelent kiválóságot más területeken is. Newton matematikája nem bizonyíték teológiája mellett. Faraday-nak igaza volt az elektromosság kérdésében, de nem volt igaza Robert Sandeman nézeteit illetőleg. Platón ragyogóan írt, s ezért hisznek még ma is sokan káros filozófiájában. Tolsztoj kitűnő regényíró, de ez nem ok arra, hogy erkölcsi eszményeit elfogadjuk, vagy esztétikai, szociológiai és vallási nézetei iránt lenézésnél egyebet érezzünk. Tudósok és filozófusok esetében nem meglepő, hogy a saját érdeklődési területükön kívül alkalmatlanok. Sőt ez voltaképpen elkerülhetetlen. A tisztán értelmi képességek túlzott kifejlődése nyilván más képességek sorvadásához vezet. Innen a professzorok hírhedt gyermekessége, valamint nevetségesen naiv tanácsaik az élet kérdéseinek megoldására. Ugyanez vonatkozik a hit specialistáira is. Lásd: jámbor emberek mélységes butasága, gyermetagsége. De a művész kevésbé egyoldalúan fejlődik, kevésbé szakosodik; következőképp a művésznek józanabbnak kell lennie minden vonatkozásban az egyoldalú tudósnál; őt nem föltétlenül a filozófusok és a szentek süketsége, eszelőssége jellemzi. Tolsztoj ezért oly kivételesen megbocsáthatatlan. Az íróban ösztönösen jobban bízunk, mint a szellem vagy a hit specialistáiban. S erre ő fogja magát, eltorzítja minden mély ösztönét, és ugyanolyan eszelős és kártékony lesz, mint Assisi Szent Ferenc vagy a moralista Kant (ó, azok a kategorikus

imperativuszok, s hozzá a tény, hogy az egyetlen, amihez az öregúr igazán mélyen vonzódott: a cukrozott gyümölcs volt!) vagy Newton, a teológus. Ilyesmi az embert óvatosságra inti még azokkal szemben is, akiknek talán igazuk van. Mint például Rampion. Rendkívüli művész. De vajon világnézete helyes-e? Sajnos, ez nem föltétlenül következik írás-és festőművészetének kiválóságából. Két dolog miatt bízom meg életfelfogásában. Először: hogy saját életvitele jobb, mint bárkié, akit ismerek. Kielégítőbben él, mert reálisabb, mint mások. Ugy vélem, Rampion mindennel számol (míg mások eltitkolják egymás előtt, sőt önmaguk előtt is a kellemetlen tényeket, mintha azok nem is léteznének), s életét a tényekhez igazítja, nem a tényeket gyömszöli be a helyes életvitelről előzetesen megfogalmazott nézeteibe (mint azok a hülye keresztények és hittudósok, erkölcsösök és sikeres üzletemberek). Másodszor: hogy véleménye igen gyakran megegyezik az enyémmel, ami - eltekintve a hiúságtól - jó jel, mert mi ketten két egészen távoli pontról, mondhatnám ellentétes pólusokról indultunk el. Ha két ellenfél (és ez a lényeg, ezzel kell kezdeni: mi ellenfelek vagyunk) véleménye megegyezik, akkor föltételezhető, hogy a vélemény helyes. A fő különbség közöttünk, hogy ő véleményei szerint él, míg én - sajnos - többnyire csak átgondolom őket. Mint ő, én is kételkedem az értelem egyeduralmában, és intellektuálisan nem hiszek semmiféle tudományos és filozófiai elmélet, semmiféle elvont erkölcsi elv maradandóságában. Problémám: az elvonatkoztatott intellektuális kételkedés átalakítása harmonikusan sokoldalú életté.

Minden intellektuel útja, ha gondolatmenetét eléggé következetesen végigviszi, a nyilvánvalóba torkollik, ahonnan a nem intellektuel sohasem mozdult el. A témát Burlap egyik szutykos és hánytató cikkében feldolgozta. Sok igazság volt benne - Burlap ellenére. (Lám, ismét csak visszakanyarodtunk a személyiség kérdéséhez. A töményen megvetésre méltó embernek is lehetnek értékes véleményei, aminthogy a bizonyos vonatkozásban tiszteletre méltó embernek is lehetnek megvetésre méltó nézetei. Mellesleg azt hiszem, hogy én az első csoporthoz tartozom, bár remélem, nem éppen szőröstül-bőröstül, mint Burlap, és nem is abban az értelemben.) Számos intellektuel persze nem megy el elég messzire ahhoz, hogy ismét elérkezzék a nyilvánvalóhoz. Beleragad a racionalizmusba, a szellemi értékek abszolút fölényéről és a föltétlenül tudatos akaratról vallott szánalmas hitébe. Példaként sokkal távolabb kell visszanyúlnunk a tizenkilencedik század alakjainál; legalább Protagorászig és Pyrrhonig kell elmennünk, mielőtt a nyilvánvalóig elérkezünk, ahonnan a nem intellektuel el sem indult. És tisztázzuk mindjárt azt is, hogy nem intellektuelen nem a modern csőcseléket értjük, a képeslapolvasók, rádióhallgatók, dzsesszkedvelők tömegét, nem is azokat, akiknek fő foglalkozásuk a pénzszerzés, és „csudára jópofán“ szórakoznak. Nem, nem. Itt nem a hétpróbás üzletemberek vagy a szellemi földhözragadtság elismeréséről van szó. Mert ők ízléstelenségük, gyermeki butaságuk és közönséges voltak ellenére (vagy éppen eme hibáik miatt) nem tartoznak a fent említett nem intellektuelek közé. Ők ugyanis az intellektuális sarktételt elfogadják, és pedig, hogy az értelmi, tudati, akarati élet minőségileg magasabb rendű, mint a testi, ösztönös, intuitív és érzelmi élet. Egész modern civilizációnk alapeszméje, hogy az a szabványfunkció, ami egy ember helyét megszabja a társadalomban, fontosabb, mint az egész ember, illetve egyenlő az egész emberrel, és lényének többi része elhanyagolható (mivel testi, ösztönös, intuitív, érzelmi része úgyszem járul hozzá lényegesen a pénzszerzéshez és az érvényesüléshez ebben az iparosított világban), sőt egyenesen ártalmas és visszataszító. Modern iparosított társadalmunk műveletlen emberében az intellektuel minden hibája megtalálható, de hiányzanak annak mentséget érdemlő jó tulajdonságai. A nem intellektuelek, akikre én gondolok, merőben másfélék. Közülük néhány tán még fellelhető Olaszországban (hacsak a fasizmus azóta nem változtatta őket is silány amerikai és porosz utánzatokká); esetleg akad még egy-kettő Spanyolországban, Görögországban, Provence-ban. Máshol sehol a modern Európában. Háromezer évvel ezelőtt valószínűleg még sokan voltak. De Platón és Arisztotelész, Jézus, Newton és az új iparmágusok közös erőfeszítése utódaikat modern

burzsoáziává és proletariátussá változtatta. Az a nyilvánvaló, ahova az intellektuel visszajut, ha elég messzire elmegy, természetesen nem azonos a nem intellektuel magától értetődő igazságával. Mert emennek maga az élet a nyilvánvaló, míg az előbbinek csak életeszménye az újra megtalált nyilvánvaló. És az eszményt nem sokan tudják hús-vér valósággá változtatni. Még ritkábbak az olyan szellemi emberek, mint Rampion, akinek a nyilvánvalóhoz nem kell visszatérnie, mert mindig benne élt, hitt benne, s ugyanakkor az intellektuel életét is élte. Nyomaszt kissé az együttlét Rampionnal, mert ráébreszt, hogy milyen mély szakadék tátong a nyilvánvaló felismerése és átélése között. És ó, milyen nehéz átlépni azon a szakadékon! Most látom csak, hogy a szellemi élet - a művelődésnek, tudományos kutatásnak, filozófiának, esztétikának, kritikának szentelt élet - igazi varázsa éppen a könnyűsége. Sokrétű valóság helyett egyszerű intellektuális sémák; az élet ijesztő mozgalmassága helyett a csöndes, formákba dermedt halál. Hasonlíthatatlanul könnyebb, mondjuk, sokat tudni a művészetek történetéről, vagy mélyen gondolkodni metafizikai és szociológiai kérdésekről, mint mélyen és alaposan ismerni embertársainkat, megfelelően viszonyulni barátainkhoz és szerelmeinkhez, feleségünkhöz és gyermekünkhöz. Az élet sokkal nehezebb, mint a szanszkrit nyelv vagy a kémia vagy a közgazdaságtan. A szellemi élet gyerekjáték, ezért válnak a szellem emberei eléggé könnyen gyerekekké - majd hülyékké s végül gyilkos örültekké és vadállatokká, amit az utóbbi néhány század politikai és ipari története világosan bizonyít. Az elfojtott funkciók nem sorvadnak el, csak elfajulnak, elgennyesednek, visszatérnek az őszállapotba. De addig is sokkal könnyebb intellektuális gyermeknek vagy örültnek vagy állatnak lenni, mint kiegyensúlyozott felnőtt embernek. Ez egyik oka annak (más okok mellett), hogy úgy megnőtt a magasabb műveltség iránti kereslet. Az emberek úgy tolonganak a könyvek körül és az egyetemekre, mint a kocsmába. Szeretnék elfojtani magukban a felismerést, hogy korunk groteszk világában milyen nehéz rendesen élni, szeretnék elfelejteni, hogy életművészekként milyen szánalmasan kudarcot vallottak. Némelyikük alkoholba fojtja a bánatát, de többen folyamodnak a könyvekhez és a dilettáns művészkedéshez, vannak akik a nemi kicsapongást választják, vagy táncolnak, moziznak, rádióznak, és így próbálnak felejteni; mások előadásokra járnak, tudományos hobbyjukkal mákonyozzák magukat. A könyvek és előadások jobb búfelejtők, mint az ital és a kicsapongás; nem követi fejfájás, sem az a reménytelen *post coitum triste* érzés. Bevallom, egészen a közelmúltig nagyon komolyan vettem a tanulást, filozófiát, tudományokat - mindazt, amit nagyképűen az Igazság keresése gyűjtőnévvel illettünk. Az igazságkeresést én a legmagasztosabb emberi feladatnak tekintettem, és magukat a keresőket a legnemesebb embereknek. De a múlt év táján kezdtem rájönni, hogy ez a híres Igazságkeresés csak szórakozás, éppolyan időtöltés, mint a többi, az igazi élet roppant csiszolt és választékos pótléka; az Igazságkeresők pedig a maguk módján éppoly buták, gyerekesek és romlottak, mint az iszákosok, a tiszta esztéták, a tőkéses és a jópofák a maguk módján. Arra is rájöttem, hogy az Igazság kergetése csak művelt fedőneve az intellektuelek ama kedvenc időtöltésének, hogy tudniillik a valóság eleven sokrétűségét behelyettesítik egyszerű s épp ezért hamis absztrakciókkal. De Igazságot keresni sokkal könnyebb, mint megtanulni a teljes élet művészetét, melyben persze az Igazságkeresés is megkapja a maga illő és arányos helyét, más mulatságok mellett, mint például a kuglizás és a turisztika. Ez pedig megmagyarázza, noha nem indokolja, változatlan és szertelen tobzódásomat az ismeretgyarapító olvasás és az elvont általánosítás bűnében. Vajon lesz-e valaha is lelkierőm, hogy szakítsak az intellektualizmus belém rögzített szokásaival, és energiámat a teljes élet komolyabb és nehezebb feladatának szenteljem? És ha megpróbálnék szakítan szokásaimmal, vajon nem kellene-e belátnom, hogy mélyükön öröklött tulajdonságok lappanganak, és eredendően alkalmatlan vagyok a teljes, a harmonikus életre?

HUSZONHETEDIK FEJEZET

John Bidlake és harmadik felesége véglegesen vagy hivatalosan sohasem szakítottak. Egyszerűen ritkán találkoztak, ennyi volt az egész. Johnnak kiválóan megfelelt ez a megoldás. Gyűlölt minden hercehurcát és minden végleges és megbonthatatlan szerződést. Viszolygott minden megállapodástól, ami helyhez kötötte, felelősséget rótt rá, és kötelezettségekre emlékeztette. - Isten tudja, mire jutok - mondogatta-, ha nekem naponta hivatalba kell mennem, vagy pontos időre leszállítanom a munkát. Azt hiszem, pár hónap alatt ámokfutó lett volna belőlem. - A házasságot mindig következetesen helytelenítette. Sajnos azonban, nem minden nőt, akire vágyott, kaphatott meg házasság nélkül. Ezért kereken háromszor kényszerült - saját cicerói nyelvén szólva - „e kényelmetlen és szeméremsertő szerződésre“. Viszont a válás vagy a hivatalos különélés gondolatát alig találta kellemetlenebbnek, mint magát a házasságot; túl egyértelmű volt, kötelezte az embert. Miért ne hagyná, hogy a dolgok maguktól megoldódjanak. Miért alakítsa őket önkényesen? Érzelmi és társadalmi vonatkozásban az „ahogy esik, úgy puffan“ élet volt az eszménye: terv nélkül, rang nélkül élni, jó társaságban, amit maga választ meg, a saját és nem a mások igényei szerint, s nem is múltbeli énje szavára. „Szanaszét hálni“ - hallotta egyszer egy fiatal amerikai lány jellemzését a Hollywoodban gyakorolt eszményi szerelmi életről. „Szanaszét ébredni“ címszóba sűrítethetnénk az élet egyéb oldalait. A nem eszményi élet, amit John Bidlake mindig elutasított, egyáltalában nem „szanaszét“ hálásokból és ébredésekből áll, hanem nap nap után menetrendszerű pontossággal ismétlődő, nagyon is határozott „vagy itt, vagy ott“ programból, amin csak a halál, de legalábbis Isten keze vagy a király ellenségei változtathatnak.

John Bidlake viszonya harmadik feleségéhez a legkielégítőbben bizonytalan volt és maradt éveken át. Nem éltek együtt, de nem váltak el. Ritkán érintkeztek, de sohasem veszekedtek. John már jó húsz éve „szanaszét“ hált és ébredt. Mégis alkalmi találkozásai a barátság jegyében álltak. Ha Johnnak vágya támadt hogy az észak-chilterni tájat felelevenítse emlékezetében érkezését Gattendenben egyetlen megjegyzés nélkül tudomásul vették, úgy, mintha a világ legtermészetesebb dolga volna. Kapcsolatuk illetén rendezése tökéletesen megfelelt a festőnek, és - legyünk igazságosak - hálás is volt érte a feleségének. Háláját azonban nem nyilvánította, mert ha kimondja, nyomban megzavarja a dolgok rendjét. Megjegyzése romboló bizonyossággal illetett volna egy olyan helyzetet, melynek törekeny bája éppen érintetlen, szűziesen szép bizonytalanságában rejlett. Kevés asszony - ismerte el a hálás férj - lett volna hajlandó vagy egyáltalán képes rá, hogy, mint Janet Bidlake, körvonalazatlan helyzetét ilyen tartós sértetlenségben megőrizze. Más feleség magyarázatokat követel, tisztázni akarja saját helyzetét, visszavonhatatlan döntést sürget: háború vagy béke, közös élet vagy válás. Mrs. Bidlake hagyta, hogy férje jelenetek nélkül, szinte egyetlen szó nélkül elpárologjon házaseletükből. És ritka, rövid jelentkezéseit éppilyen kevés szóval illette. Gyermekkor óta sokkal otthonosabban mozgott képzelete világában, mint a való dolgok között. Kislánként testvért képzelt el magának, aki lent lakik a sorompónál, az őrházban. Tíz- és tizenhárom éves kora között gyakran megbüntették, hogy hazudik, holott csak össze kavarta az érzékelt tényeket képzelete teremtményeivel. Képek és könyvek új irányba terelték fantáziáját, mely lassan veszített egyéni jellegéből, és inkább művészi, irodalmi és spekulatív lett. Tizenhat éves korától kezdve az irodalom és művészet birodalmában élt, s szülőhazájában, Angliában legföljebb közömbös idegennek számíthatott. John Bidlake-et szellemi honfitársának képzelte, azért szeretett bele - művészi, költői szerelemmel -, és fogadta el házassági ajánlatát. Szülei viszont, akik csak közönséges angol polgárnak tartották, és az adott körülmények között fontosabbnak ítélték férji, mint festőművészi pályafutását, igyekeztek mindenképpen lebeszélni leányukat. De Janet nagykorú volt és makacs, mint azok az emberek, akik egyszerűen visszavonulnak a vita síkjáról, és hagyják, hogy ellenfelük érzéketlen testre záporozza érveit. Végül pontosan azt tette, amit akart. Mikor rájött - és nagyon hamar rájött -, hogy a csodálatos művész, akibe beleszeretett, és

a házasságban elnyert férj között vajmi kevés az összefüggés - Janet Bidlake nem panaszkodott, megóvta ettől vele született büszkesége. Rokonainak nem adta meg az „ugye, megmondtuk?” elégtételét. John „szanaszét” halt és ébredt, házasesetéből lassan, de biztosan kísétált. Janet megőrizte belső békéjét, és vigaszért az irodalmi és művészi képzelgés olyan régióba vonult, ahol mint bennszülött a legotthonosabban érezte magát. Magánvagyonának jövedelméhez John Bidlake is hozzájárult, rendszertelenül és hézagosan ugyan, amikor éppen eszébe jutott, vagy ha úgy érezte, most van, miből eltartania feleségét és gyermekeit, s így anyagi függetlensége lehetővé tette, hogy lassan elmerüljön képzeletvilágában. Elinor egy évvel házasságkötésük után született. Négy évvel később John Bidlake-et hazahozta a gyomorfekélye. Hogy otthon ápolják. Ideiglenesen más ember lett. Házias lábadozásának gyümölcse Walter. A fekély meggyógyult, John Bidlake ismét elpárolgott.

A gyermekekre dajkák, nevelőnők vigyáztak. Mrs. Bidlake bizonytalanul, mintegy a távolból irányította nevelésüket. Magánbirodalmát a közönséges tényektől határ választotta el, melyen néha átrepült, és ha beavatkozott a dolgok hétköznapi rendjébe, annak mindig nyugtalanító, csaknem természetfölötti jellege volt. Kiszámíthatatlan dolgok történtek, valahányszor alászállt gyermekei nevelésének megszokott körébe, ő, aki más régióban élt, és más, nem a hétköznapi világ mértékével mért. Egyszer például elbocsátott egy nevelőnőt, mert meghallotta, hogy Dan Leno a *Darázsról és a Keménytojásról* című dalát zongorázza a tanulószobában. A nevelőnő derék lány volt, jól tanított, és béna apját tartotta el. De itt alapvető művészi elvek forogtak kockán. Esetleg végzetesen elrontja Elinor zenei ízlését (a kislány véletlenül utálta a zenét, ebben apjára ütött), s a fertőzésveszélyt még növelte, hogy Elinor nagyon szerette Dempster kisasszonyt. Mrs. Bidlake nem engedett. A *Darázs és a Keménytojás* megengedhetetlen, Dempster kisasszony távozzék. Mikor a lány öreg édesapja meghallotta, mi történt, újabb szélütés érte, fél szemére megvakult, és teljesen megnémult. De Mrs. Bidlake hazatérései képzeletbeli utazásairól nem voltak mindig ilyen tragikus kimenetelűek. Ha beleszólt gyermekei nevelésének gyakorlati kérdéseibe, rendszerint csak azt követelte, hogy klasszikus szerzők műveit olvassák, melyeket mint korai és nehezen érthető olvasmányokat általában nem ajánlanak a kicsinyeknek. Vallotta, hogy gyermekek csakis a legnagyobb filozófiai és művészeti értékeken nevelkedhetnek: a hároméves Elinornak a *Hamlet*-ből olvastak fel, képeskönyve Rubens- és Giotto-reprodukciók gyűjteménye volt. Franciául a *Candide*-ből tanult, hétéves korában a *Tristram Shandy*-t es Berkeley püspök *Theory of Vision* című művét adták a kezébe mikor a gyermek kilencéves lett, Spinoza *Etika*-ja, Goya rézkarcai, s mint német olvasókönyv, az *Also sprach Zarathustra* következett. Túl korai megismerkedése a magasztos bölcsesletekkel gúnyos lenézést ébresztett benne a nagyszerű eszmények, a szárnyaló idealizmus iránt, s ez a mosolygó lenézés később egyéniségének jellemző vonása lett. Ugyanakkor azonban, mivel a nem cenzúrázott klasszikusokon nevelkedett, már gyerekfejjel megszerezte a teljes elméleti felkészültséget éppen a gyerekeknek legkevésbé ajánlatos ismeretekben. Tudása inkább fokozta, mint mérsékelte vele született hidegségét és gyakorlati érdektelenségét a szerelmi kérdések iránt: jól informáltan s a felületesen cinikus ártatlanság állapotában nőtt fel, hasonlóan Shakespeare nem egy hősnőjéhez, akik szakavatott rabelais-i beszéddel kísérik finoman, érzékenyen erényes tetteiket. Mrs. Bidlake-et kissé bántotta, hogy gyöngéden táplált képzelgéseit Elinor nem fogadja kellő tisztelettel, de - bölcsen - nem reagált rá, nem próbálta megváltoztatni, csak mellőzte, mint férje hibáit is, és ugyanúgy visszavonult, mint férje mulasztásainak számonkérése elől, a képzelet és művészet boldogabb tájaira. Kész tényeket nem lehet letagadni, agyonhallgatásuk viszont gyakorlati szempontból csaknem úgy beválik, mint tagadásuk. A meglévő kimondatlanul éppúgy eltüntethető, mintha nem is létezne. Mikor a beteg John Bidlake, akit a csüggedtség, rettegés és az emésztő önsajnálát még betegebbé tett, Gattendenbe érkezett, Mrs. Bidlake egyetlen célzás nélkül fogadta, némán tovasiklott a tények fölött. Pedig joggal megjegyezhetné volna, hogy férje csak akkor fordul hozzá, ha ápolónőre van szüksége. John Bidlake-et készen várta szobája, és

úgy költözött be, mintha sohasem távozott volna el hazuról. A szobalányok a konyhában kissé morogtak a munkatöbblet miatt. Mrs. Inman csak sóhajtozott, de Dobbs súlyos anglikán modorban háborgott az öreg Mr. Bidlake viselkedése miatt, aki oly méltatlanul bánik a feleségével. Mindnyájan pedig enyhe kárörömmel vegyes szánalmat éreztek az öregúr iránt. Betegségéről és annak tüneteiről fojtott hangon, hívő jámborsággal beszéltek. A cselédség fennhangon morgolódott, méltatlankodott, de titokban valamennyien kissé örültek. John Bidlake érkezése megtörte napjaik egyhangúságát. S a tény, hogy nemsokára meghal, rájuk is bizonyos jelentőséget ruházott. Gattenden házi tűzhelyét a festő közeledő halála új tartalommal telítette. Az eljövendő esemény volt a nap, mely körül a háztartás minden planétája forgott jelentőséggel, titokkal terhesen. Morogtak, és méltatlankodtak, de gondosan ápolták betegüket. És lelkük mélyén hálások voltak neki. Haldoklása felpeszdtítette életüket.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET

Molly d'Exergillod mindent világosan tagolt, formába öntött, kifejezett. A tapasztalatok tárházát csupán nyersanyagnak tekintette, melyből tevékeny elméje szavakat gyúrhat. A vasérc is haszontalan anyag volt, amíg az ember nem tanulta meg, hogyan olvassa meg és kalapálja ki a tiszta ércből munkaeszközeit és fegyvereit. Mollynak az élet nyers tényei (élmények, érzések, gondolatok és emlékek) önmagukban éppoly érdektelenek voltak, mint az ércök. Értéket csak úgy nyertek, ha a társalgó-ipar és művészet átalakította őket tetszetős szavakká, formás mondatokká. Szerette a naplementét, felmondhatta róla: „görögtűz, Mendelssohn-zene, korom és tejszínhabos eper keveréke“. Vagy a tavaszi virágokról: „Az ember nézi őket, és úgy érzi, influenzából lábadozik. Nem gondolja?“ És bizalmasan közel hajolva megismételte a szónoki kérdést: „Nem gondolja?“ Tomboló viharban a távoli hegyeket azért szerette, mert El Greco toledói tájképeihez hasonlítottak. Ami a szerelmet illeti, nos, a szerelem legfőbb vonzereje Molly számára abban rejlett, hogy szavakra válthatósága szinte végtelen lehetőségeket kínált. Örökig beszélhetett róla.

Most éppen Philip Quarlesnek beszélt a szerelemről - és már jó órája beszélt: elemezte önmagát, számba vette élményeit, a férfi múltja, érzelmei felől érdeklődött. Kérdéseire Philip vonakodva, nehezen válaszolt (mert nem szeretett és nem is tudott önmagáról beszélni).

- Nem gondolja - mondta Molly -, hogy a szerelemben az a legizgalmasabb, amit általa önmagunkban felfedezünk?

Igen, Philip úgy gondolta.

- Mielőtt Jean felesége lettem, sejtelmem sem volt róla, mennyire anya vagyok. Most úgy aggódom, ha átázik a cipője.

- Én is nagyon aggódnék, ha a maga cipője átázna - próbálkozott Philip az udvarlással. Jaj, de ostoba - gondolta. Nem értett a széptevéshez. Azt kívánta, bár ne vonzaná úgy Molly kissé tejszínhabos, viruló szépsége. Ha csúnya lenne, nem ülne itt, és nem hülyéskedne.

- Igazán kedves magától - szólt Molly. - Mondja meg nekem - hajolt hozzá, kitért arccal és kebelével -, miért tetszem magának?

- Elég világos, hogy miért, nem? - válaszolta Philip.

Molly mosolygott. - Tudja, mit mond Jean, miért vagyok én az egyetlen nő, akibe valaha is beleszerethetett?

- Nem tudom - mondta Philip, s arra gondolt, hogy a maga júnói módján igazán pompás nő.

- Mert szerinte - folytatta Molly -, az egyetlen asszony vagyok, aki nem az, amit Baudelaire *le contrain du dandy*-nek nevez. Emlékszik a *Meztelen szívem*-ben részletre: „*La femme a faim et elle veut manger: soif, et elle veut boire. La femme est naturelle, s'est-à-dire abominable. Aussi est-elle...*“*

Philip félbeszakította. - Kihagyott egy mondatot - mondta nevetve. - *Soif, et elle veut boire* után így

hangzik: *Ell est en rut, et elle veut être...*** A következő szó hiányzik Crepet kiadásában, de ha óhajtja, pótolom a hiányt.

*Az asszony éhes, és enni akar: szomjas és inni akar. Az asszony ösztöneit követi, vagyis rémes. És...

**Olyan, mint egy állat, azt akarja, hogy...

- Nem, köszönöm. - Mondata félbeszakítása némileg kizökkentette Mollyt. Megzavarta a többször kipróbált társalgási játszma könnyed menetét. Nem szokott hozzá, hogy az emberek úgy kiismerjék magukat a francia irodalomban, mint Philip. - A szó lényegtelen -mondta.

- Gondolja? - vont fel szemöldökét Philip. - Nem hiszem.

- *Aussi est-elle toujours vulgaire* - sietett vissza Molly a végszóhoz, ahol félbeszakították -, *c'est-à-dire le contraire du dandy*. *Jean azt állítja, én vagyok az egyetlen női dandy. Magának mi a véleménye?

*És mindig közönséges, vagyis ellentéte a dandinek.

- Félek, hogy igaza van.

- Miért „fél“?

- Nem túlságosan kedvelem a dandyket, különösen nőkben. - Asszony, aki formás mellével arra kényszerít, hogy az eszét csodáld... regényalaknak jó - gondolta, de a magánéletben fárasztó, igazán nagyon fárasztó. -Jobban szeretem, ha természetesebb - tette hozzá.

- De mi értelme a természetességnek, ha az ember nem eléggé művész, hogy jól csinálja, és nem eléggé tudatos, hogy világosan lássa, mennyire természetes? -Mollynak tetszett a saját kérdése. Még egy kis csiszolás, és tökéletes epigramma lesz belőle. - Mi értelme a szerelemnek, ha az ember nem tudja pontosan, mit érez, és nem tudja kifejezni?

- Számomra bőven van értelme. Sem botanikusnak, sem csendéletfestőnek nem kell lenni ahhoz, hogy az ember élvezze a virágokat. És ugyanígy nem kell Sigmund Freudnak vagy Shakespeare-nek lenni ahhoz, hogy az ember élvezze magát, drága Molly. - Hirtelen közelebb húzódtott hozzá a pamlagon, átölelte, és megcsókolta.

- De mi jut eszébe? - kiáltotta Molly kínos meglepetéssel.

- Semmi sem jut eszembe - válaszolta Philip némi dühvel, mert Molly ellökte magától. - Nem gondolkozom, csak kívánom. - Megalázottnak érezte magát, bolonddá tették. - Megfeledkeztem róla, hogy maga egy apáca.

- Egyáltalán nem - tiltakozott Molly -, csak civilizált lény vagyok. így rám támadni, tapogatni... valóban ez túlságosan állati. - Megigazította víz hullámosított fürtjeit, és a szellemi fejlődést szorgalmazó plátói kapcsolatokról kezdett beszélni. Minél plátóibb a szerelmes férfi és nő viszonya, annál elevebben él bennük a tudatos ész.

- Amit a test veszít, megnyeri a lélek. Nem Paul Bourget mondja ezt a *Psychologie Contemporaine*-ben? Rossz regényíró - fűzte hozzá, mert szükségét érezte a mentegetőzésnek, hogy egy ilyen elavult és rossz hírű szerzőt idéz -, de úgy találom, hogy jó esszéista. Nem Paul Bourget mondta? - ismételte meg a kérdést.

- Ezt csakis Paul Bourget mondhatta - válaszolta fáradtan Philip.

- Az energia, mely testi szenvedélyben akarta eltékozolni magát, másfelé kényszerül, s a lélek malmait hajtja. (Amint a szavakat kiejtette, érezte, hogy ez „a lélek malmait hajtja“ egy árnyalatnyit talán túl romantikus, Viktória-korabeli, meredith-i.) A test gátak közé szorult, az energia csatornába vezetődjött -javított a szövegen-, és a szellem áramfejlesztőit kell hajtania. Az elfojtott tudatalatti kárpótlásként erősíti a tudatot.

- De ki akarja, hogy a tudata erősödjék? - kérdezte Philip, és bosszúsán nézte a pamlag túlsó sarkán pompázó érzéki alakot. - Az igazat megvallva, kezdek kissé belefáradni a tudatosságba. - Philip az asszony testét kívánta, de Molly csak sokkal kevésbé érdekes és szép szellemével engedélyezett bármi kapcsolatot. Csókokat kívánt, és helyette analitikus bölcsességeket és

filozófiai epigrammákat kapott. - Alaposan belefáradtam - ismételte meg. - Nem is csoda. Molly csak nevetett. - Ugyan, ne játssza a kőkorszakbeli ősembert - mondta. - Nem magának való szerep. Belefáradt a tudatosságba, ugyan, ugyan! Éppen maga! Hisz ha fárasztja a tudatosság, akkor voltaképpen önmagát fárasztja.

- Pontosan erről van szó - mondta Philip. - A maga hatására belefáradtam önmagamba. Halálosan belefáradtam. - Még mindig bosszúsán felállt, hogy távozzék.

- Ezt sértésnek szánta? - kérdezte Molly, s felnézett rá. - Miért az én művem, hogy maga fárasztja önmagát?

- Nem tudom megmagyarázni - rázta fejét Philip. -Lemondok a magyarázatokról. - Molly megfogta a feléje nyújtott kezét. Még mindig kérdően nézett a férfi arcába. - Ha maga nem lenne a civilizáció Vesta-szüze - folytatta Philip -, magyarázat nélkül is megértené. Vagy inkább nem volna mit magyaráznom. Mert akkor nem fáradtam volna bele önmagamba. És hadd fűzzem hozzá, Molly, ha maga igazán és következetesen civilizált volna, mindent elkövetne, hogy ne legyen olyan kívánatos. A kívánatosság barbár dolog. Éppolyan állati, mint a támadás és a tapogtatás. Ajánlom, legyen külsőleg olyan, mint George Elliot. Vizontlátásra. - Egy utolsó kézszorítással kibicegett a szobából. Az utcán lassan visszanyerte lelki egyensúlyát. Még mosolygott is magában. Mert jó tréfa volt. Mindig mulatságos látvány, ha valaki beleesik a másnak ásott verembe, még akkor is, ha történetesen magunk esünk bele. Őt, a tudatos és civilizált embert legyőzte valaki, aki még nálánál is civilizáltabb. Költői igazságszolgáltatás. De komoly figyelmeztetés is! A paródia és a karikatúra a legmélyebbre hatoló bíráló. Mollyban meglátta önmaga Max Beerbohm-szerű karikatúráját. A látvány megdöbbenetette. Az előbb mosolygott, most elgondolkozott.

„Szép kis szörnyeteg lehetek“ - gondolta. A parkban leült egy padra, és a hibáit latolgatta. Régebben is többször számba vette. De soha nem tett ellenük semmit. Előre tudta, hogy most sem fog változtatni semmin. Szegény Elinor! Molly fecsegése a plátói kapcsolatokról és Paul Bourget-ről felvillantott előtte egyet-mást felesége osztályrészéből. Elhatározta, elmondja neki kalandját Mollyval - humorosan, mert komolytalanul beszélni mindig könnyebb, és utána majd önmagukról beszélgetnek. Igen, ez lesz a legokosabb, így fog tenni. Már előbb is megtehetette volna. Elinor olyan furcsán, olyan természetellenesen szótlán az utóbbi időben. Olyan távoli. Philip aggódott. Beszélni fog vele. Úgy érezte, már rég beszélnie kellett volna. De miről. Nevetséges kalandja Mollyval első lépésnek megfelel.

- Meglátogattam Molly d'Exergillod-t ma délután - kezdett rá, mikor hazaért. De Elinor „igazán?“-ja olyan hűvösen, érdektelenül hangzott, hogy nem folytatta. Csönd lett. Elinor tovább olvasott. Philip lopva figyelte. Halvány arca nyugodt, zárkózott. Philip azt a feszengő nyugtalanságot érezte, ami az utóbbi hetekben többször meglepte.

Vacsora után összeszedte bátorságát, és megkérdezte: -Miért vagy olyan szótlán mostanában? Elinor fölneézett könyvéből. - Tényleg szótlán vagyok? - kérdezte gúnyos mosollyal. - Nos, azt hiszem, nincs semmi különösebben érdekes mondanivalóm.

Philip felismerte saját válaszát, így felelt nemegyszer felesége szemrehányásaira. Zavartan elhallgatott. Mégsem szép Elinortól, hogy így utasítja vissza. Mert az ő esetében igaz volt: valóban nem volt semmi érdekes mondanivalója. Addig titkolózott, míg szinte megsemmisítette érzelmvilágát. Agya nem intellektuális tájain látszólag vajmi kevés történet - mindenestre nagyon kevés, ami ne lett volna vagy közönséges, vagy legalábbis méltatlan. Míg Elinor mindig tele volt mondanivalóval. Olyan dolgokkal, melyek spontán törtek fel lénye mélyéből. Szerette volna elmondani ezt, de valahogy nehezebbre esett, nem tudta, hogy kezdje el.

Végre hosszú szünet után: - Mégis, régen sokkal többet beszéltél. De most, az utóbbi időben...

- Azt hiszem, kissé belefáradtam a beszédbe, ennyi az egész.

- De miért fáradtál bele?

- Hát nem lehet néha fáradt az ember? – kérdezte Elinor dacos kis nevetéssel. - Te állandóan

fáradtnak látszol.

Philip szorongva pillantott rá. Szeme szinte könnyörgött, de Elinor nem akart ellágyulni. Túl gyakran megadott már. Philip kihasználta a szerelmét, módszeresen kiuzsorázta, és valahányszor lázadás fenyegette, hirtelen tehetlenné, szánalmassá vált, a jó szívére apellált. De ő most kemény lesz. Nézhet olyan könnyörgő, ijedt szemmel, amilyennel akar, nem törődik vele. Úgy kell neki. Mégis, valahogy bűnösnek érezte magát. Pedig a Philip hibája. Miért nem szereti őt határozottan, kifejtetten, nyíltan? Az ő szerelmét magától értetődőének tartja, passzívan elfogadja, mint ami jogosan kijár neki. És ha nem halmozza el szerelme jeleivel, akkor néma ijedtséggel, könnyörgőn bámul rá. De hogy mondana, tenne valamit...

Múltak a pillanatok. Elinor várt, úgy tett, mintha olvasna. Csak szólna, mozdulna már! Kifogásra vágyott, hogy ismét szerethesse. Everard pedig... nos, Everard egyszerűen nem számít. Lénye ösztönös mélyén egyáltalán nem számít, és ha Philip csak egy kicsit igyekezne, csak egy kicsit szeretné, többé tudatos énjének sem számítana, pedig az buzgón próbálja szeretni Everardot - úgyszólván elvi alapon, szándékoltan, céltudatosan. De a másodpercek némán tovatűntek. És végül Philip halk sóhajjal (hiszen ő is szeretett volna mondani, tenni valamit, csak lehetetlennek érezte, mert amit mondhatott vagy tehetett volna, az csakis magántermészetű lehetett) kezébe vette könyvét, és a regényében szereplő zoológus-regényíró érdekében folytatta a madarak birtokló ösztönéről szóló fejezetet. Megint olvas. Hiába, nem mond semmit. Ó, hát így is jó; ha azt akarja, hogy Everard szeretője legyen, csak magára vessen, viselje érte a felelősséget! Fölényes, kegyetlen akart maradni, de belül érezte, hogy a fenyegetés inkább önmaga, mint Philip ellen irányul. Nem Philip fölött mondott ítéletet, önmagát ítélte arra, hogy Everard szeretője legyen. Szeretőt tartani - elméletben s mindmáig Elinor nem találta különösen nehéz kérdésnek. Erkölcileg nem ítélte el. Jámor keresztények és regényhősök micsoda hűhót csapnak körülötte. De miért? Érthetetlen! - Akik együtt akarnak hálni - mondta nemegyszer -, miért nem intézik el egészen egyszerűen, őszintén, anélkül, hogy magukat és mindenkit maguk körül agyonkínoznának? - Egy ilyen lépés társadalmi következményeitől sem félt. Azok az emberek, akik ha megtudnák, hogy szeretőt tart, kifogásolnák, hajszára ugyanazok, akiknek a viselkedését maga is mindig kifogásolta. Csak szívességet tennének, ha kerülnék a társaságát. Philip pedig megérdemelné. Hatalmában állott volna, hogy megakadályozza. Miért nem közeledett hozzá, miért nem adott magából egy kicsivel többet: hiszen könnyörgött a szerelméért, de ő csak távoli, személytelen jóindulatot mutatott. Egy kis melegséget, csak ennyit kíván, egyszerű emberséget. Nem túl nagy kívánság. És hányszor figyelmeztette rá, mi fog történni, ha nem kapja meg azt a kis melegséget.

Nem értette meg? Vagy egyszerűen nem bánja. Egyáltalán nem is fájna neki: a büntetés nem sújtaná. Ez megalázó lenne. Ha belső érvelésében Elinor ide érkezett, minden alkalommal, mint most is, emlékeztette magát arra, hogy végül is nem csupán vagy nem kizárólag azért keres szeretőt, hogy Philipet megbüntesse, nem az a fő célja, hogy őt a szenvedések és féltékenység árán emberségre tanítsa. Hanem saját boldogsága érdekében cselekszik. (Hogy milyen szerencsétlenné teszi ez a boldogságkeresés, azt igyekezett elfelejteni.) A maga független boldogsága érdekében. Annyi ideje megszokta, hogy kizárólag Philiphez való viszonylatában gondolkodjék és cselekedjék. Mikor a szeretőválasztás terveit szövögette, még akkor is csak férjére gondolt. Ami teljes lehetetlenség, abszurditás.

Jogaira, független boldogságára állandóan emlékeztetnie kellett magát. Mert természetes, beidegzett gondolkodása még az esetleges szerető-kérdésben is a férje körül forgott - őt mentette vagy büntette. Elszánt erőfeszítéssel kényszerítette hát magát, hogy megfedkezzen Philipről.

Függetlenül attól, mi okból határozta el, hogy szeretőt keres, így előzetesen a dolog nem tűnt túl nagy lelki problémának. Különösen nem, ha választása Everard Webleyre esik. Everardot igazán, őszintén kedvelte, sőt csodálta; úgy érezte, kisugárzó ereje furcsán megindítja, izgatja. És

mégis, a férfi fizikai közeledése egyszerre milyen különös akadályokat gördített az útjába. Szívesen volt együtt vele, örült a leveleinek, s ha nem ért hozzá, még azt is el tudta képzelni, hogy szerelmes belé. De a hazatérte utáni második találkozásukon, mikor Everard átölelte és megcsókolta, valami furcsa rémület fogta el, érezte, hogy megfagy, kővé dermed az ölelésében. Ugyanaz a rémület, ugyanaz a hidegség volt ez, mint amit közel egy évvel azelőtt is érzett, mikor Everard először próbálta megcsókolni. Pedig közben lelkileg felkészült rá, s eszét is szoktatta a gondolathoz, hogy a szeretője lesz. Viszolygó hidegsége, rémülete lényé ösztönös, beidegzésekkel teli részének önkéntelen válasza volt. Csak az esze döntött, hogy elfogadja Everardot. Teste, érzései, ösztönös énjének minden hajlama, szokása tiltakozott. Amit értelme ártalmatlanként elfogadott, az ellen megmerevedő, riadt teste szenvedélyesen tiltakozott. Szelleme parázna volt, de a teste és minden érzése szűz maradt.

- Kérem, Everard - esdekelt -, kérem, ne!

- Miért gyűlöl? - kérdezte a férfi, és elengedte.

- Nem gyűlölöm, Everard.

- Csak lúdbőrzik tőlem, más baj nincs! - mondta túlzó öngúnnyal a férfi. Sebzetten örömét lelte benne, hogy sebeit mutogassa. - Egyszerűen utál.

- De hogy mondhat ilyet?! - Elinor szenvedett, szégyellte viszolygását, de riadozó érzése mégis megmaradt.

- Mert véletlenül igaz.

- Nem, nem igaz. - Szavaira Everard ismét kinyújtotta kezét. Elinor tagadóan rázta fejét. - Nem, ne nyúljon hozzám - kérte. - Most nem. Mindent elrontana. Hogy miért? Nem tudom megmagyarázni. Nem tudom, miért. De most nem. Még nem, tette hozzá, s ez menekülés, de ugyanakkor ígéret is volt.

A szavaiba foglalt ígéret tovább táplálta Everard vágyait. Elinor félig bánta a kiejtett szót, félig örült, hogy legalább ennyire elkötelezte magát. Megkönnyebbült, hogy a testi kapcsolat azonnali fenyegetésétől megszabadult, ugyanakkor haragudott magára, hogy miért fel tőle. Teste, ösztönei fellázadtak akarata ellen. Ezzel az ígérettel akarata megtorolta a benne zajló árulást. Jóvátétel volt, mellyel - úgy érezte - tartozik Everardnak. Még nem? De mikor? Mikor? Bármikor - mondta az akarata -, bármikor, ha úgy kívánod. Könnyű volt ígérni, de ó, milyen nehéz betartani! Elinor felsóhajtott. Bárcsak engedné Philip, hogy szeresse! De Philip hallgatott, semmit sem tett, csak olvasott. Hallgatása hűtlenségre ítélte Elinort.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET

Színhely: Hyde Park. Időpont: egy júniusi szombat. Everard Webley zöld egyenruhában, karddal oldalán, Bucephalus nevű fehér lova hátáról ezer Brit Fajvédőnek szónokolt. Serege a Temze partján, Blackfnars-nél sorakozott fel olyan katonás pontossággal, mely a gárdaezrednek is becsületére vált volna. Azután zenével s jelképekkel díszített zászlók alatt a Charing Crosshoz vonultak, majd végül a Northumberland Avenue-n, a Trafalgar Square-en és a Cambridge Circuson át a Tottenham Court Roadra értek, onnan végigmasíroztak az Oxford Streeten, egészen a Marble Archig. A park bejáratánál szembetalálkoztak egy menettel, mely az élveboncolás ellen tüntetett, s ebből némi zavar támadt: összevegyültek a sorok, egymásnak mentek a zenekarok, és a zűrzavarban együtt szólt az induló a zsoldárral, a Brit Gránátosok a Ne csüggedj el, kicsiny sereggel, összegabalyodtak a jelszavak, a „Védjétek meg kutyuskáinkat!“ táblák a „Britek sohasem lesznek rabszolgák!“ feliratokkal, a „Szocializmus zsarnokság!“ kiáltás az „Orvosok vagy ördögök?“ kérdéssel. A fajvédők bámulatra méltó fegyelme azonban megakadályozta a zűrzavar elfajulását. Rövid megtorpanás után az ezer brit bevonult a parkba, elvonult vezére előtt, és végül úgy állt fel egy négyszög három oldalán, hogy a negyedik nyitott

oldal közepét a vezér és kísérete foglalhatta el. Felharsantak a trombiták. Ezer ember énekelte Everard szerzeményét, a kissé Kiplingre emlékeztető, négystrófás *Fajvédők dalá*-t. Mikor az ének véget ért, Everard szónokolni kezdett.

- Brit Fajvédők! Bajtársak! - Erőteljes, szárnyaló hangja csöndet teremtett még a báméskodók soraiban is, akik lassan gyülekeztek parádét látni. Az erő a szónokból áradt és nem abból, amit mondott, s nem is azokból, akikhez szólt; figyelmes hallgatásukba izgalmas-ércesen hullott egyik szó a másik után. Everard beszédét a fegyelem dicséretével kezdte. - A szabadság első feltétele a fegyelem - mondta -, az önként vállalt fegyelem, mely a fajvédők legfőbb erénye. Fegyelmezett, szabad spártaiak fékezték meg a perzsa hordákat. Fegyelmezett, szabad macedónok hódították meg a fél világot. Ránk, szabad és fegyelmezett angolokra vár, hogy megszabadítsuk hazánkat a rabszolgáktól, akik rabszolgaságba döntötték. Termopülainál háromszázan küzdöttek tízezrek ellen. A mi esélyeink jobbak. Csapatotok csak egy a több mint hatvan közül, egyetlen ezer Anglia hatvanezer fajvédőjének seregében. És számuk napról napra növekszik. Húsz, ötven, száz újonc csatlakozik hozzánk naponta. Hadseregünk egyre nő; egyre erősebb a Brit Fajvédők zöld serege. Zöld egyenruhát viseltek. Robin Hood és Little John egyenruháját, a kiközösítettek egyenruháját. Mert a Brit Fajvédők kiközösítettek ebben az ostoba demokratikus világban. Száműzöttek, akik büszkék számkivetésükre. A demokrata világ törvénye a mennyiség. Mi, kiközösítettek a minőségben hiszünk. A demokrata politikus fülében a többség hangja Isten hangja. Törvényük a csőcseléknek tetsző törvény. Mi, akik a csőcselék alkotta törvényen kívül állunk, nem a többség, hanem a legjobbak uralmát követjük! A mai demokraták, akik ostobábbak, mint liberális nagyatyáik voltak, letörlik az egyéni vállalkozó kedvet, és az ipar és a mezőgazdaság nacionalizálásával olyan zsarnoki hatalommal ruházzák fel az államot, amilyen hatalma még sohasem volt, kivéve talán Indiában a Mogulok idején. Mi, kiközösítettek szabad emberek vagyunk. Hiszünk az egyéni szabadság értékében. Támogatjuk a magánvállalkozást, mert hisszük, hogy a társadalom egészének érdekeit szolgáló, összehangolt és ellenőrzött magánvállalkozás biztosítja a legjobb gazdasági és erkölcsi eredményeket. A demokrata világ törvényszerűen szabványosítja az embert, lesüllyeszti az egész emberiséget a legalacsonyabb közös szintre. Vallása az átlagember imádata. Mi, kiteszítettek, a sokféleségben hiszünk, az arisztokráciában, a természetes hierarchiában. Minden akadályt elhárítunk, és minden embernek alkalmat adunk, hogy kifejlessze képességeit, hogy természet adta tehetsége szerint érvényesüljön. Röviden: hiszünk az igazságban. Mi nem a hétköznapi, hanem a rendkívüli embert tiszteljük. Szinte a végtelenségig sorolhatnám szempontjainkat, melyek bennünket, Brit Fajvédőket szembeállítanak a hajdan szabad és boldog Anglia mai demokrata uraival. De máris eleget mondtam, hogy bizonyítsam: közöttünk és közöttük nem lehet béke. Ami nekik fehér, nekünk fekete, politikai erényük nekünk bűn, földi paradicsomuk nekünk Pokol. Mi, önkéntes száműzöttek, megtagadjuk törvényeiket, és felöltjük az erdők zöld ruháját. És kivárjuk a magunk idejét, kivárjuk a pillanatot. Mert közeledik a mi időnk, és nem maradunk örökké kiteszítettek. Eljön az idő, amikor mi hozzuk a törvényeket, és az erdő azok tanyája lesz, akik ma uralkodnak. Két évvel ezelőtt csapatunk még elenyészően kicsi volt. Ma: hadsereg. A kiteszítettek hadserege. Még egy kis türelem, bajtársak, és seregünk a törvényalkotók, nem a törvénytagadók hadserege lesz. Igen, ma a törvénytagadóké! Mert ahhoz, hogy jó törvényeket alkothassunk, a rosszakat meg kell semmisítenünk. Eljünk bátran törvényen kívüli helyzetünkkel. Brit Fajvédők, társaim a számkivetésben, ha eljön a döntő perc, bátrak lesztek-e? Hatalmas kiáltás harsant a zöld egyenruhások soraiban.

- Ha parancsot adok, követtek-e?

- Követünk! Követünk! - zúgta a zöld sereg.

- Akkor is, ha törvényeket kell lerombolnunk?

Újabb helyeslő moraj. A zúgás elhalt. Everard Webley ismét szóra nyitotta száját, hogy folytassa beszédét. De valaki közbekiáltott: - Le Webleyvel! Le a gazdagok csendőreivel! Le a bolond

balfá... - De mielőtt a hang végigmondhatta volna a gyűlöletes gúnynevet, a legközelebb álló fajnédők rávetették magukat a kiabálóra. Everard Webley felegyenesedett a kengyelben.

- Vissza a sorba! - kiáltotta parancsolón. - Ki merte elhagyni a sort?

Tisztek siettek a zavar színhelyére, pattogtak a dühös parancsszavak. A túlbuzgó fajnédők visszasonpolyogtak a helyükre. Ellenfelük véres zsebkendőt tartva orrahoz, két rendőr kíséretében távozott. Kalapját elvesztette. Kócos haja vörösen lángolt a napban. Illidge volt.

Everard Webley a rendbontó szakasz tisztjéhez fordult. - A fegyelemsértés - kezdte nem hangosan, de vészjósló, hideg és kemény hangon -, a fegyelemsértés a legsúlyosabb...

- Ó, ti rossz fiúkák! - kiáltotta vissza Illidge éles fejhangon, elvéve zsebkendőjét orra elől.

A nézők hahotáztak. Everard nem törődött a közbeszólással, rendreutasította katonáit, azután folytatta beszédét. Hangja parancsoló, mégis meggyőző erővel, szenvedélyesen, de fegyelmezett zengéssel szállt a téren át. Szavai köré a széttört csend pillanatok alatt ismét felépült, a szétszórt figyelem összesűrűsödött, és a szónokra irányult. Fellázadtak ellene, s ő ismét győzött.

*

Spandrell türelmesen várt. Illidge késése kellemes alkalom volt, hogy még egy-két koktélt felhajtson. Éppen a harmadik pohárnál tartott, és máris sokkal jobban, vígabban érezte magát, mikor nyílt a vendéglőajtó, és bevonult Illidge dacos, harcias tartással, tüntetőn mutogatva bedagadt szemét.

- Italozás és csendháborítás? - kérdezte Spandrell sérülései láttán. - Vagy egy dühös férjhez volt szerencséd? Esetleg egy hölgygel támadt nézeteltérésed?

Illidge leült, és elmesélte kalandját. Kiszínezte, kicifrázta. Előadásában hidat védő Horatius és kózápor alatt roskadozó Szent István lett belőle.

- Gazfickók - mondta Spandrell együttérzéssel, de szemében gúnyos nevetés fénylett. Mindig felderült, ha barátai pórul jártak, s most Illidge balesete különösen szórakoztatta.

- De legalább tönkretettem a leghatasosabb mondatot Webley undorító szónoklatában - folytatta Illidge öntömjénező hangon.

- Valamivel hatásosabb lett volna, ha az arcát teszed tönkre. - Spandrell szavaiban gúny bujkált. Ez sértette Illidge-t. - Még az is kevés! - mondta dühösen, fenyegető tekintettel. - Azt az embert ki kellene irtani, közveszélyes az egész orgyilkos bandájával együtt! - Káromkodott.

- Könnyű jajgatni - nevetett Spandrell. - Miért nem csinálsz valamit a változatosság kedvéért? Valami kis közvetlen akciót, Webley modorában.

A másik csak tehetetlenül vonogatta a vállát. - Nem vagyunk eléggé szervezettek.

- Nem is tudtam, hogy olyan nagy szervezettség kell ahhoz, hogy az ember valakit fejbe kólintson. Inkább az a baj, hogy nem vagy elég bátor.

- Ez nem igaz! - pirult el Illidge.

- Nem vagytok eléggé szervezettek! - folytatta Spandrell megvetéssel. - Mindenesetre modern kifogásokat találsz. A szervezés az atyaisten. Nemsokára a művészet és a szerelem is meghajlik előtte, mint minden egyéb. Miért írnak rossz verseket? Mert a költő-ipar nincs elég jól megszervezve. És a csődöt mondott szerető ugyanígy mentegetőzik majd, s méltatlankodó hölgyét megnyugtatja, hogy szervezettsége legközelebb tökéletesen kielégítő lesz. Nem, kedves Illidge, ez nem kifogás; magad is tudod, hogy ez nem kifogás.

- Roppant tréfás kedvedben vagy, nem vitás - mondta Illidge még mindig haragtól vörösen -, de marhaságokat beszélsz. A költészetet nem hasonlíthatod a politikához. A politikai párt sok emberből tevődik össze, akiket fegyelmezni, irányítani kell. A költő egy ember.

- A gyilkos is egy ember, nemde? - Spandrell hangja, mosolya változatlanul csúfolódott. Illidge érezte, hogy mint hirtelen felcsapó belső tűz melege, vére ismét arcába szökik. Gyűlölte Spandrellt, mert megalázta, lekicsinyelte, megszégyenítette őt. Megtehetette. Bolonddá tehetette. Mikor bejött, fontosnak, hősnek érezte magát, lángolt a büszkeségtől. És most néhány halkan,

gúnyosan odavetett szóval Spandrell egész önelégültségét dühös szégyenkezésbe fojtotta. Csönd lett. Szótlanul kanalzták a levest. Spandrell, miután tányérja kiürült, hatradólt székén, és elgondolkozva folytatta: - Egy ember. Minden felelősség az egyetlen emberen. Ezer ember nem vonható felelősségre. Ezért oly kényelmesen nagyszerű dolog a szervezettség. A politikai párt tagja ugyanolyan biztonságban érezheti magát, mint az egyház tagja. A párt parancsot ad: polgárháború, gyilkolás. A párt tagja vígan teljesíti a parancsot, mert nem őt terheli a felelősség. Hanem a vezetőt. És a vezető, az a ritka emberpéldány, olyan, mint Webley. Bátor ember. - Vagy, mint például ő, gyáva ember - mondta Illidge. - Webley a bejedt burzsoá nyúl, aki rémületében megvadult.

- Valóban? - kérdezte Spandrell, és gúnyosan felvonta szemöldökét. - Nos, lehet, hogy igazad van. Mindenesetre különbözik a közönséges nyúltól. A közönséges nyúl nem vadul meg a rémülettől. Legfeljebb alázatosan tehetetlen vagy szolgálalkúen buzgó lesz, és engedelmeskedik más parancsának. De sohasem cselekszik saját elhatározása szerint, hogy tettéért maga viselje a felelősséget. Ha például gyilkosságról van szó, a közönséges nyulak nemigen tolakszanak. Nemde? Arra várnak, hogy megszervezzék őket. A kicsi egyén nem bírja a nagy felelősséget. Fél.

- Nyilván senki sem akarja, hogy felakasszák.

- Akkor is fél, ha tettét nem követi akasztás.

- Csak nem érvelsz újfent a kategorikus imperatívusszal? - Most Illidge gúnyolódott.

- Az érv magától adódik. Még a te esetében is. Ha rákerülne a sor, te egy ujjal sem mernél Webleyhez hozzányúlni, sohasem, kivéve, ha egy szervezet állana a hátad mögött, és levenne rólad minden felelősséget. Egyszerűen nem mernél - ismételte Spandrell gúnyos kihívással. Félig hunyt szemhéja mögül merőn figyelte Illidge-t. Áldozata haragos, kigyúlt arcát tanulmányozta egész idő alatt, míg Illidge, eléggé dagályosan, eltaposott kígyókról, lelőtt tigrisekről, szétnyomott poloskákról szónokolt. Milyen nevetséges ez az ember a hős pózában! Illidge folytatta a rohamot, mert maga is kínosan érezte, hogy fellengzős mondatai üresen konganak. De Spandrell őrijítőén nyugodt gúnyolódására egyetlen lehetséges válasz kínálkozott: minél megvetőbb lett a mosolya, annál dagályosabban szavalt Illidge, bármilyen hamisan csengett is a szónoklata. Hirtelen elhallgatott. Mint a kiabáló, aki attól fél, ha tovább kiabál, megtörik a hangja. Spandrell lassan bólintott. - Helyes - mondta titokzatosan. - Helyes.

*

Ostobaság - biztatta magát Elinor. - Gyerekség. Gyerekes ostobaság.

Egyáltalán nincs jelentősége. Everard mit sem változott azért, mert fehér lovon ül, parancsol, és ünnepli az éljenző tömeg. Nem lett külön attól, hogy egyik osztaga élén látta. Ostobaság, gyerekség, hogy ennyire hatott rá. Mert tagadhatatlan, hogy megrendítette. Milyen izgalmas volt, mikor megjelent lóháton, csapatai élén! Szíve gyorsabban vert, kitágult. És az a félelem, az a néhány pillanat, mielőtt beszélni kezdett! Őszinte rettegés fogta el. Hátha dadogni kezd, tétovázik; ha valami butaságot vagy ócskaságot mond; hosszadalmas és untató lesz; vagy kiabál, mint a vásári kikiáltó! De mikor végre megszólalt, hangja könnyed, érces és átható volt; mikor szenvedélyes és lenyűgöző, de sohasem színpadias szavai mondatokká formálódtak - gazdag értelmű, de kurta és metsző mondatokká -, hogy felujjongott, hogy elárasztotta a büszkeség! És mikor az az alak beleszólt, ellene érzett szenvedélyes haragjával együtt szorongása is visszatért, megrémült, hátha most hibázik, megszégyenül, nyilvánosan megalázzák. De Everard mozdulatlanul ült lován, szigorú utasítást adott, azután tartalommal terhes, lélegzetfojtó csendet teremtett, végül úgy folytatta beszédét, mintha mi sem történt volna. Elinor szorongása különös boldogságba oldódott. A beszéd véget ért, kitört a taps, éljenzés. Elinor mámoros büszkeséget érzett, ugyanakkor zavart is, mintha az ünneplés neki szólna. Maga sem tudta, miért, hangosan felnevetett, vére arcába szökött, és zavartan elfordult, nem mert Everardra nézni. Azután

minden ok nélkül sírva fakadt. Ostobaság, gyerekség - biztatta magát most. De hiába, az ostoba, gyerekes dolog megtörtént. És nem lehetett visszavonni.

Philip Quarles feljegyzéseiből

A vasárnapi képeslapban megjelent Everard Webley fényképe. Ordít - szája nyitva: fekete lyuk egy dermedt arcban. Aláírás: „Mr. E. W., a B.B.F. alapítója és vezére, szombat délután a Hyde Parkban a Brit Fajvédőkhöz beszél.“ Ennyi maradt meg az eseményből. A demagógia ördögi jelképe: számborbógsra tátott száj. Micsoda borzalom!

Pedig maga az esemény igazán hatásos volt. És E. ordítószava néha egészen meggyőzően hangzott. Pompásan festett fehér lován. A fényképezőgép egyetlen pillanatot ragadott ki a folyamatból, önállósította, és elrettentő madárijesztővé változtatta E.-t. Igazságtalanul? Vagy a gép látta volna helyesen és én hamisan? Nyilván a megejtő összhatás olyan visszataszító pillanatokból tevődik össze, amelyet éppen a fényképezőgép rögzített. Lehet az egész teljesen más, mint a rész? A fizikai világban igen. A test és az agy, mint egész, merőben különbözik alkotó elektronjaitól. És az erkölcsi világban? Az alacsonyrendű értékek gyűjteménye kitehet egyetlen magasrendű értéket? Everard fényképe komoly problémát vet fel. Ezernyi irtózatot pillanat remek félóránban egyesült.

Nem mintha én mindjárt a helyszínen nem kételkedtem volna a remeklésben. E. sokat beszélt a spártaikról és Thermopülairól, de az én ellenállásom még hősiesebb volt. Leonidász háromszáz társával harcolt. Én egymagam védtem szellemi Thermopülaimat E. és fajvédői ellen. Hatottak rám - de ellenálltam. Már maga a felvonulás óriási volt. Elbűvölten figyeltem. Mint rendesen. Mivel magyarázható a katonai parádék varázsa? Legszívesebben elkenjük a magyarázatot. Ezen töprengtem egész idő alatt.

Egy raj csak tíz emberből áll, és mindenkit közömbösen hagy. A szív csak egy század láttán kezd dobogni. Egy ezred felfejlődése már részegítő. És egy dandár maga a zászlós tábor - ami pedig egyenlő élmény a szerelemmel, mint azt az *Énekek Éneké*-ből tudjuk. Az izgalom arányos a számmal. Tekintetbe véve, hogy az ember csak két yard magas, két láb széles és magányos, egy székesegyház szükségszerűen nagyobb hatást gyakorol rá, mint egy kunyhó, és a mérföldhosszan felvonuló tömeg nagyszerűbb látvány, mint tucatnyi ácsorgó az utcasarkon. De ez még nem minden. Egy ezred hatásosabb, mint a rendezetlen tömeg. A „zászlós tábor“ csak akkor olyan, mint a szerelem, ha tökéletesen fegyelmezett. Az épületbe ágyazott kövek szebbek, mint egy halom terméskő. Egyenruha és fegyelem sajátos architektúrát kényszerít a tömegre. A hadsereg szép. De ez meg nem minden. Alantasabb ösztönökkel is cinkoskodik, mint a szépérzék. A géppé alázott ember látványa a hatalomvágyat elégíti ki. Aki elgépiesedett rabszolgákat néz, uruknak képzelet magát. Ezt gondoltam, amíg Everard fajvédőinek felvonulását csodáltam. És mert részeire bontottam csodálatomat, megkíméltem magam attól, hogy hatalmába kerítsen. Oszd meg, és uralkodj! Ugyanígy jártam el a zenével és később Everard beszédével is. Milyen nagy színpadi rendező veszett el Everardban! Milyen hatásos volt a trombiták harsogása (mely gondosan elnyújtott csendet tört meg), majd ezer hang ünnepélyesen tömör harmóniája: a *Fajvédők dalá*-t énekelték. A trombiták dermedtően hatottak - mint az Utolsó ítélet nyitánya. (Miért oly lélekrázóak a magas regiszterek?) S a trombitanyitány után ezer ember azon a földöntúli hangon szólalt meg, mely minden karének sajátja. Óriási volt! Mint Jehova hangja. Reinhardt maga sem rendezhette volna hatásosabban. Úgy éreztem, lyuk tátong a rekeszizmom helyén, szorongó bizsergés futott végig a bőrömön, s könnyeim is erősen feltolakodtak. Ismét a Leonidász-taktikával védekeztem: elgondoltam, milyen rossz ez a zene, milyen nevetségesen dagályos a szöveg.

Az utolsó harsona, Isten hangja - azután Everard szónoklata következett. Nem csalódtam. Kitűnően szerepelt! Hangja egyenesen a hasi idegeket birizgálta, úgy, mint a trombita magas

hangjai. Meggyőző és megrendítő volt, bár közben tudtam, hogy amit mond, homályos, többé-kevésbé értelmetlen. Elemeztem a fogást. Ismert trükkök. Leghatásosabbnak a két vagy több értelmű szavak lelkesítő használata bizonyult. Például: szabadság. A Brit Fajvédők programjában és hitvallásán jelentkező szabadságfogalom az adásvétel és a vagyonszerzés szabadságát jelenti minimális állami beavatkozással. (Mellesleg ez a minimum elég tekintélyes; de hagyjuk ezt.) Everard idegborzoló hangján elordítja magát: „A szabadságért küzdünk; felszabadítjuk hazánkat“ - és így tovább. Mire a hallgató már látja magát inguiban, előtte üveg, oldalán kellemdús nőszemély, és se törvény, se társadalmi szabály, se feleség, se rendőr, se pap, senki, aki bármit is megtiltana. Szabadság! Persze lelkesedik érte. És ha a Brit Fajvédők netán uralomra jutnak, akkor ébred rá, hogy a fogalmat egészen más értelemben használták. Elemezz, és győzz! Én győztem. *Utóirat*. Vagy legalábbis énem egy fele győzött. Megszoktam, hogy ezzel a felemmel azonosítsam magam, és neki tapsoljak, ha győz. De biztos-e, hogy ez a jobbik felem? Adott esetben talán igen. Valószínűleg jobb szenvedélymentesen elemezni, mint Everard rendezésétől és szónoklatától szédülten belépni a Brit Fajvédők közé. És más esetekben? Rampionnak alighanem igaza van. De aki megszokta, hogy az értelem nevében bontsa fel és győzze le a jelenségeket, az nagyon nehezen mond le róla. És tán nem is kizárólag a második természet műve ez, talán az első, az alaptermészet is belejátszik. Könnyű kijelenteni, hogy az ember változtasson az életformáján, de nehéz meggyőződését valóra is váltania. Ilyen például a vidéki letelepedés kérdése: légy paraszti és atyai, légy jó szomszéd, élj természeti, ösztönös életet - de vajon sikerülne-e ez igazán? Képzeltben igen, de a valóságban, a valóságban?... Közben egészen érdekes lenne egy regényalakot megmintázni a fentiek alapján. Egy férfit, aki szellemi képességeit minden erejével és minden más hajlama rovására igyekszik kifejleszteni. Amennyire teheti, kerüli a személyes kapcsolatokat, mindent megfigyel, de nem vesz részt semmiben, mert nem szereti elárulni magát. Mindig inkább néző, mint színész. Továbbá: a legnagyobb gonddal kerüli, hogy egyik napot vagy helyet megkülönböztesse a másiktól, hogy újévkor múltat idézzon vagy jövőt jósoljon; karácsonyt, születésnapot ünnepeljen, meglátogassa gyermekora színhelyeit, vagy elzarándokoljon nagy emberek szülőházába, csataterekre vagy romokhoz, és így tovább. A természetes kegyelet, az érzelmi viszonyulások ilyen elfojtásával, úgy érzi, szabaddá válik - megszabadul az érzélgősségtől és érzelmességtől, az ésszerűtlenségtől, az indulattól és szenvedélytől. A valóságban azonban - mint fokozatosan felismeri - csak leszűkítette, kiszikkasztotta életét. Sőt mi több: épp az a folyamat nyomorította meg intellektusát, melytől szelleme felszabadulását várta. Értelme szabad, csak éppen a tapasztalatok töredéknyi részét képes felvenni. Lelki fogyatékoságát felismeri, és szeretne megváltozni - elméletben. De egy élet szokásain nehéz változtatni. Szokásai talán a vele született közöny és ridegség kifejezői, és úgysem tudna már fölérni kerekedni. Különben is *neki* a pusztán intellektuális élet könnyebb, ez a legkisebb ellenállás útja, melyen a többi embert a legkönnyebben kikerülheti. Közöttük a feleségét is. Mert regényalakomnak legyen felesége, és kettejük viszonyából bontakozzanak ki a drámai elemek: az asszony főleg érzelmi, intuitív életet él, a férfi élete főként elvont, intellektuális síkon zajlik. A férfi a maga módján szereti az asszonyt, az asszony a maga módján szereti a férfit. Ami azt jelenti: a férfi elégedett, az asszony elégedetlen. Mert a férfi szerelméből éppen az a meleg, emberi közvetlenség hiányzik, ami az asszony szerelmi igényének lényege. Az asszony panaszkodik. A férfi szívesen adna többet, de nagyon nehéz megváltoznia. Az asszony fenyegetőzik, hogy elhagyja egy emberibb szerető kedvéért, de sokkal jobban szereti a férfit, semhogy valóra válthatná fenyegetését.

*

Vasárnap délután Elinor és Everard Webley kirándultak a környékre.

- Negyvenhárom mérföld egy óra hét perc alatt. - Everard órájára pillantott, és kiszállt a kocsiból.

- Nem rossz, ha hozzávesszük, hogy ki kellett jutnunk Londonból, és Guilfordban

feltartóztatott az a vacak autóbusz. Egyáltalán nem rossz.

- S mi több - mondta Elinor -, még élünk. Ha tudná, hányszor hunytam be a szemem úgy, hogy leszámoltam, csak ítéletnapján nyitom ki újra...

Everard nevetett. Jólesett neki, hogy így megijesztette őrült iramával. Elinor rémülete a fölény és hatalom kellemes érzésével töltötte el. Védelmeszõn karon fogta, és elindultak a zöld ösvényen az erdõ felé. Everard mélyen beszívta a friss levegõt.

- Jobb itt, mint politikai beszédeket tartani - mondta, és megszorította Elinor karját.

- Pedig nagyszerû érzés lehet lóháton ülni és ezer emberrel szemben érvényesíteni az akaratunkat.

- Sajnos - nevetett Everard -, ennél valamivel nehezebb a politika. - Elinorra pillantott. - Tetszett a gyûlés?

- Izgalmasnak találtam. - Megint látta Webleyt fehér lován, hallotta erõtjeljes, zengõ hangját, visszaemlékezett ujjongó érzésére, azokra a váratlan könnyekre. Gyönyörû volt, mondta magának, gyönyörû! De az ujjongó érzést nem lehetett visszaidézni. Keze a férfi karján feküdt, óriási alakja szinte fenyegetõn tornyosult föléje. „Megcsókol majd?” - kérdezte magában idegesen. Szeretett volna megszabadulni a kíváncsi szorongástól s helyette a tegnapi ujjongást érezni. Gyönyörû! De szorongása nem oldódott. - Ragyogónak találtam a beszédét - mondta, s közben azon töprengett, mirõl is volt szó a beszédben. Emlékezett a szavak színére, hangzására, de a jelentésükre nem. Reménytelen! - Ó, milyen szép virágok!

Everard hatalmas alakja kétrét hajolt, letépett néhány szál virágot. - „Mennyi szépség, mennyi báj.” - idézte Keatsot, és emlékezetében a *Szentivánéji álom* egy sora után kutatott. Lírai tûnõdéssel megkérdezte, miért is él az ember városokban, miért pazarolja életet hatalom- és pénzszerzésre, mikor ennyi szépség várja, csak utána kellene nyúlania.

Elinor kissé feszengve hallgatta: Everard úgy bánik a szépségszeretettel, mint egy villanykapcsolóval - leoltja a hatalomvágyat, a politikai becsvágyat, rátermettséget, és felgyújtja a szépségszeretetet. De végül is miért ne? Nincs abban semmi hiba, ha valaki szereti a szép dolgokat. Semmi, kivéve azt, hogy Everard szépségszeretete valamilyen homályos, megmagyarázhatatlan módon nem egészen igaz. Talán túl szándékolt? Túlságosan alkalmi? Csak vakációkra fenntartott? Túl konvencionális, túl nehézkes, túl humortalanul tiszteletteljes?

Elinornak jobban tetszett, mikor a hatalmat szerette. Valahogy jobb fajta embernek látta akkor, mint most. Szépségszeretete talán azért hatott szegényesnek, mert a hatalmat olyan szívvel-lélekkel tudta szeretni. Így egyenlített. Mindenért fizetni kell.

Továbbmentek. A fák között egy tisztáson gyûszûvirágok nyíltak.

- Mint lefelé fordított égõ fáklyák - mondta költõien Everard.

Elinor megállt az egyik magas bokor elõtt, melynek felsõ virágharangjai szemével egy vonalban nyílottak. A szirmok piros húsa rugalmasan, húsen simult ujjainoz. Belesett a harang nyitott szájába. - Képzelve el - mondta -, milyen kellemetlen lehet a szeplõs torok, nem is szólva a kis bogarokról.

Szótlanul továbblépdeltek a fák között. Everard törte meg a csendet.

- Szeretni fog maga engem valaha? - kérdezte váratlanul.

- Hisz tudja, mennyire kedvelem, Everard! - Szíve elszorult. Itt a pillanat, most megcsókolja.

De Everard nem nyúlt hozzá, csak kissé bánatosan nevetett. - Nagyon kedvel engem - ismételte.

- Ó, ha csak valamivel kevesebb józanság és több örület szorult volna magába! Ha egyáltalán tudná, mi a szerelem!

- Hát nem jobb, ha valamelyikünk józan marad? - kérdezte Elinor. - Mármint elõzõleg józan.

Mert utólag mindenki lehet. Túlontúl is, mikor a roham már elmúlt, és a szerelmesek gondolkozni kezdenek, hogy végül is miért veszítették el magukat és jövõjüket. Gondolkozzék, Everard, elõbb gondolkozzék! Maga el akarja veszíteni a világot?

- Nem veszítem el - válaszolta Everard, és hangja megint olyan furcsán, izgatóan vibrált, hogy

Elinornak úgy tűnt, nem is a fülével, hanem a testével, közvetlenül a rekeszizmával hallja. - Nem vehetik el tőlem. Parnell napjai elmúltak, azóta változtak az idők. Mellesleg én nem Parnell vagyok. Csak próbálják elvenni tőlem! - Everard nevetett. - Szerelem és az egész világ... mindkettő enyém lesz, Elinor! Mindkettő! - Rámosolygott, hatalomittas diadallal.

- Maga túl sokat kíván - nevetett Elinor -, túl mohó. - Az ujjongó öröm, mint forró bor lélegzetfojtó melege, ismét végigbizsergett rajta.

Everard lehajolt, és megcsókolta. Elinor nem húzódott el.

Újabb autó állt meg az út szélén, újabb pár sétált végig a zöld ösvényen az erdő felé. A rikító rózsaszínű és fehér festéken át látszott, hogy a nő már öreg, hajdan bájos vonásai eldurvultak, hervadt bőre megtáskásodott.

- Ó, mily gyönyörű! - ismételte lelkesen, míg nagyon magas cipősarkain bizonytalanul billegett a göröngyös talajon. - Hát nem gyönyörű?!

Spandrell - mert ő volt a férfi - nem válaszolt.

- Szedj nekem egypár szál virágot - kérte a nő. Spandrell botjával kihúzott egy virágot. Az olcsó parfüm és nem nagyon tiszta fehérnemű szagán át a virág hűvös, finom illata megérintette orrcimpáját.

- Ugye milyen isteni illata van? - kiáltott fel a nő, és elragadtatással szagolgatta a virágot. - Szavamra, isteni!

Spandrell szájszöglete mosolyba rándult. Mulattatta, hogy az öregedő utcalány hercegnők elhasznált frázisait visszhangozza. Ránézett. Szegény Connie! Ünneprontó jelenség - halálosan borzalmas, mennyi laza, lötyögős hús! Igazán hajmeresztő. Nincs rá más szó. Itt kint napsütésben olyan, mint egy színpadi kulissza nappal és közélről. Ezért bérelt autót, vállalta a költségeket, és kirándult vele - csakis azért, mert ez a szegény kiöregedett szajha olyan borzalmas. Bólintott. - Egészen kellemes - mondta -, de én a te parfümödet jobban szeretem. Tovább sétáltak. Két hang között bizonytalankodva megszólalt a kakukk. Az erdő zöld és bíbor árnyékaiba, mint ferde alagutakba, napfénypázmák mélyedtek, bennük föl-fölrebbenve röpködtek, ide-oda táncoltak a kis legyek. Szellő sem moccan, a lecsüngő levelek súlyosan hordozták zöld terhüket. A fák pattanásig teltek nedvekkkel, napfénnel.

- Gyönyörű, gyönyörű! - ismételte Connie. A táj, az idő - mint mondta - vidéken töltött gyermekkorára emlékezteti. Felsóhajtott.

- És azt kívánod, bár jó kislány maradtál volna - gúnyolódott Spandrell. - „Kertünkben virágzik a rózsza, vigyáz rám jó anyám gondja.“ Tudom, tudom. - Egy pillanatra elhallgatott. - Nyáron gyűlölöm a fákat - folytatta -, gyűlölöm őket állati, zsíros elégedettségükért. Puffadtak... Igen, éppen olyan puffadtak, mint a dagadt, nagy harácsolok. Felpuffadnak a pimaszságtól. Passzívan pimaszok.

- Nézd, gyűszűvirágok! - kiáltotta Connie; nem is figyelt Spandrellre. Szaladni kezdett a virágok felé. Lába groteszkül ide-oda bicsaklott magas sarkain. Spandrell követte.

- Megejtően hasonlít egy hímvesszőhöz - mondta, és egy zárt bimbó dárdáját tapogatta. Azután részletesen kifejtette hasonlatát.

- Ó, hallgass már, hallgass! - kiáltotta Connie. - Hogy mondhatasz ilyet? - Haragudott, megsértődött. - Hogy is beszélhetsz így... itt.

- Isten szabad ege alatt - csúfolódott Spandrell -, valóban, hogy is merészelek? - Botját hirtelen felemelte, jobbra-balra suhintott, ütött, vágott, és minden suhintására egy-egy magas, büszke virág lehullott. A füvet legyilkolt szirmok borították.

- Ne, ne! - Connie megragadta a karját. Spandrell hangtalanul nevetett, kiszabadította magát, és tovább gyilkolta a virágokat. - Hagyd abba, kérlek! Ó, ne, ne tedd! - Spandrellhez futott, de ő nevetve kikerülte, és botjával tovább csapkodott.

- Le velük! - kiáltotta. - Le velük! - Virág virág után hullott csapásai alatt. - Na tessék! - mondta végül nevetéstől, futástól, kaszabolástól kifulladtán. - Tessék.

Connie sírt.

- Hogy tehetted ezt?

Spandrell hátravetette fejét, és egyre csak hangtalanul nevetett. - Úgy kell nekik - mondta. - Talán azt hitted, hogy tétlenül ülök majd itt, és hagyom magam sértegetni? Pimasz dögök! Ó, ott még maradt egy-- Keresztülvágott a tisztáson, egyenesen oda, ahol magas szárán egy gyűszűvirág még megbújt a mogyoróbokrok között. Egyetlen suhintással leterítette. A kettétört virág szinte hangtalanul hullott a fűre.

- A fene egye meg a pimaszokat! Úgy kell neki. Gyere, menjünk vissza a kocsinhoz.

HARMINCADIK FEJEZET

Rachel Quarles nem rokonszenvezett azokkal az érzelgős emberbarátokkal, akik jó és rossz, igazak és bűnösök között nem tesznek különbséget. Szerinte a bűnért a bűnözőt terheli a felelősség és nem a társadalmat, amelyben él. Vétkeiket maguk a vétkesek követik el, nem pedig a környezetük. Természetesen akadnak mentségek, kifogások, enyhítő körülmények. De a jó mindig jó, a rossz rossz marad. Bizonyos körülmények megnehezítik a választást, de mindig az egyén választ, s döntéséért viselnie kell a felelősséget. Egyszóval: Mrs. Quarles keresztény volt és nem emberbarát. Mint keresztény vallotta, hogy Marjorie bűnt követett el, amikor Carlingot - még egy olyan férjet is, mint Carling - elhagyta egy másik férfi kedvéért. Hibáztatta tettéért, de nem ítélkezett fölötte, már csak azért sem, mert Mrs. Quarles keresztényi véleménye szerint, annak ellenére, amit tett, Marjorie-nak azért „helyén van“ a feje és a szíve. Rachel könnyebben megértette az olyan embert, aki helytelenül cselekedett ugyan, de továbbra is helyesen gondolkodik, mint azt, aki - mint menyee, Elinor - hibásan gondolkodik, de tudomása szerint tettei ellen nem merülhet fel semmi kifogás. Még olyan esetek is adódtak, mikor a hibás cselekvést szinte megbocsáthatóbbnak találta, mint a hamis gondolkozást. Nem mintha a képmutatást a legkevésbé is pártfogolta volna. Azt, aki helyesen gondolkozott és beszélt, de következetesen és tudatosan rosszat cselekedett - megvetette. Az ilyen ember azonban elég ritka. Legtöbben, akik józan meggyőződésük ellenére vétkeznek, tetteiket pillanatnyi gyöngeségből követik el, és utána megbánják. De aki hibásan gondolkodik, az nem ismeri be, hogy hibás cselekedete ártalmas. Okát sem látja, hogy miért ne ismételhethé meg, s ha már elkövette, miért kellene megbánnia és megjavulnia; vagy ha erkölcsösen viselkedik is, hibás gondolkodásával hibás cselekvésre buzdíthat másokat.

- Nagyszerű asszony - így hangzott John Bidlake ítélete -, csak túlságosan szereti a fügefalevelet... különösen a szájon.

Rachel Quarles tudta magáról, hogy tudatos keresztény. Még elképzelni sem bírt olyan embert, aki keresztényi hit nélkül él. De szomorúan kellett látnia, hogy ez nagyon sokaknak sikerül. Ismerősei között a fiatalok szinte mind hit nélkül éltek. - Mintha gyermekeink más nyelven beszélnének - panaszkolta nemrégiben egyik barátjának.

Marjorie Carlingban olyan emberre talált, aki vele azonos szellemi nyelven beszélt, és megértette őt.

- Tartok tőle, kissé untatni fog - figyelmeztette Philip édesanyját, mikor közölte, hogy chamfordi kis házat kölcsönadja Walternek és Marjorie-nak. - Azért légy kedves hozzá. Megérdemli szegény asszony. Mostoha volt hozzá a sors. - És elmondta Marjorie történetét. Anyja szomorúan hallgatta.

- Ezt nem vártam volna Walter Bidlake-től - mondta.

- Ilyen ügyekben az ember senkitől se várjon semmit. A dolgok váratlanul történnek. Maguktól. Nem az emberek cselekszenek.

Mrs. Quarles nem válaszolt. Arra az időre gondolt, mikor először fedezte fel Sidney

hűtlenkedését. Meglepetése, szenvedése, a megalázás... - Mégis - mondta ki fennhangon - az ember nem hitte volna, hogy szándékosan szerencsétlenné tesz valakit.

- Még kevésbé, hogy önmagát szándékosan szerencsétlenné teszi. Pedig azt hiszem, saját magát legalább úgy tönkretette, mint Marjorie-t. Talán ez a legkomolyabb mentsége.

Anyja felsóhajtott. - Mennyire fölöslegesnek tűnik az egész!

Mihelyt Marjorie beköltözött Chamfordba, Mrs. Quarles azonnal fölkereste.

Búcsúzáskor így szólt: -Jöjjön el hozzám minél gyakrabban. Maga rokonszenves nekem - tette hozzá fölfénylő mosollyal. Marjorie meghatóan hálás volt. Nem valami gyakran fordult elő vele életében, hogy szeressék. Hogy Walterbe olyan mélységesen beleszeretett, annak legfőbb oka, hogy Walter azon kevesek közé tartozott, akik valaha valami érdeklődést tanúsítottak iránta. - És remélem, maga is kedvel majd engem - fejezte be Mrs. Quarles.

Marjorie csak pirult, és dadogott. Már is imádta Rachelt.

Mrs. Quarles őszintén beszélt. Tetszett neki Marjorie - tetszett, s még hozzá éppen azok miatt a hibái miatt, melyekért mások oly unalmasnak találták. Butaságáért - ami derék és jóakarátú volt. Humortalanságáért - ami nagy komolyságra vallott. Még intellektuális nagyképűsége sem zavarta, azok a mély vagy tudálékos megjegyzések, melyek tűnődő hallgatásából egyszer csak oly vészjóslóan bújtak elő. Mrs. Quarles a nemes erények, a szép és igaz, az öntökéletesedés őszinte vágyát s kissé suta megnyilatkozását fedezte fel bennük.

Harmadik együttlétük alkalmával Marjorie elmondta egész élettörténetét. Mrs. Quarles józan keresztényi megjegyzésekkel kísérte. - Erre a betegségre nincs csodatevő gyógyír - mondta -, a boldogtalanságnak nincs szabadalmazott gyógyszere. Csak a régi, unalmas erények, mint belenyugvás, türelem és más effélék. És a régi vigasz, a régi erőforrás - régi, de sohasem unalmas. Mert lehet-e bármi is kevésbé unalmas, mint Isten? De a legtöbb fiatal nem hiszi, hiába mondom nekik, bár halálra untatta már őket a dzsessz és a tánc. - Marjorie kezdeti rajongása nőtt, és erősödött, annyira megerősödött, hogy Mrs. Quarles már valósággal szégyellte, mintha hamis látszatokkal csalta volna ki, mintha megtévesztő szándékkal hamis szerepet játszott volna.

- Ön csodálatos segítség és vigasz nekem - mondta Marjorie.

- Szó sincs róla! - felelte Mrs. Quarles csaknem haragosan. - Az az igazság, hogy maga elhagyott és boldogtalan volt, s én a kellő pillanatban jelentem meg.

Marjorie tiltakozott. De az idősebb asszony nem engedte, hogy dicsérje és hálálkodjék.

Sokat beszélgettek a hit kérdéseiről. Carling alaposan elriasztotta Marjorie-t, a kereszténység minden külsőséges vagy festői erényétől. Peranzabulói Pirán, miseruhák, szertartások - minden, aminek csak távrolól is köze lehetett szentekhez, rítusokhoz, hagyományhoz, eleve gyűlöletes volt a szemében. De megőrizte homályos, egyszerű hitét abban, amit lényegnek ítélt, megtartotta a keresztényi gondolatok és érzések még lánykori beidegzéseit. Rachel Quarles hatása alatt hite ismét körvonalazódott, eltompult érzései fölélétek.

- Ki sem mondhatom, mennyivel jobban érzem magam, mióta itt lehetek az ön közelében - jelentette ki alig egy héttel megérkezése után.

- Azért érzi magát jobban, mert nem akar mindenáron boldog lenni; nem töri a fejét, hogy miért boldogtalan, és többé nem gondolkodik a boldogság és boldogtalanság fogalmaiban. A mai fiatal nemzedék legfőbb ostobasága - folytatta Mrs. Quarles -, hogy az életről kizárólag a boldogság fogalmában gondolkodik. Hogy élhetnék jobban? - a kérdést így teszik fel. Vagy panaszkodnak: miért nem jut nekem több öröm? De világunkban az öröm, az általuk használt értelemben, vagy talán bármilyen értelemben, nem lehet mindenki állandó osztályrésze. És még ha jut is nekik bőven öröm, akkor is elkerülhetetlenül csalódottak, mert a képzelet mindig ragyogóbb, mint a valóság. S még a jóba is hamar beleun az ember. Mindenki a boldogságot kergeti, s végül senki sem boldog. Mert hamis úton járnak. Ne azt kérdezzék maguktól: miért nem vagyok boldog, és hogy juthatnék több örömhöz az életben? Hanem: hogy élhetnék

Istennek tetszőbben, és miért nem vagyok jobb? Ha az emberek ezt kérdeznék maguktól, és a gyakorlatban válaszolnának rá legjobb képességük szerint, minden különösebb töprengés nélkül elnyernék a boldogságot, amit nem úgy talál meg az ember, hogy kergeti, hanem a megváltásért küzdve talál rá. És ha az ember nem csupán okos, de bölcs is, akkor a megváltás és elkárhozás fogalmaiban gondolkozik, nem pedig az örömök fogalmaiban. Ha most boldogabbnak érzi magát, Marjorie, csakis azért van, mert nem hajszolja a boldogságot, hanem szeretne jobb lenni. A boldogság hasonlít a kokszhoz, melléktermék, amit valami egészen más előállításában nyer az ember.

*

Gattendenben közben komoran teltek a napok. - Miért nem festesz egy kicsit? - ajánlotta Mrs. Bidlake férjének a megérkezését követő reggelen. Az öreg John a fejét rázta.

- Ha elkezdenéd, megint sok örömed telnék benne - unszolta Elinor.

De apja nem engedett a rábeszélésnek. Éppen azért nem festett, mert örömét lelte volna benne. Irtózása a fájdalomtól, betegségtől, haláltól furcsa módon nem engedte, hogy bármi elvonja félelmes töprengéseitől. Mintha éjének egy része titkon arra vágyott volna, hogy elfogadja a vereséget, a pusztulást, mintha még mélyebbre akarná taszítani a szerencsétlenségbe. Bátorsága, gargantuai ereje, gondtalan jókedve az egész életére jellemző szándékos nemtörődömség gyümölcse volt. De most, hogy többé nem hunyhatott szemet, mert az ellenség belül, leglényegében támadta meg - elhagyta bátorsága. Félt, s leplezni sem tudta rémületét. Sőt már nem is akarta. Legyen szánalomraméltó. És az volt. Mrs. Bidlake és Elinor mindent elkövetett, hogy kiragadja apatikus gyötrődéséből, melyben gattendeni napjai jó részét töltötte. De ő nem hagyta magát kiragadni, kivéve, ha panaszkodott, vagy néha dührohámot kapott, és veszekedett. „Az Olümposzi isten szánalmas látvány - jegyezte fel Philip jegyzetfüzetébe -, amint egy kis gyomordaganat ember alatti lényé silányítja. De lehet - egészítette ki néhány nappal később -, hogy mindig ember alatti volt, akkor is, mikor a legolümposzibbnak tűnt. Lehet, hogy Olümposzi nagysága éppen ember alattiságának tünete volt.“

Csak a kis Philnek sikerült felráznia néha kétségbeeséséből. Ha a gyerekekkel játszott, rövid időre elfelejtette nyomorúságát.

- Rajzolj nekem valamit - kérte a gyereket.

És nyelvét fogai közt kidugva kis Phil vonatot, hajót, vagy a gattendeni parkban öklelőző szarvasokat rajzolt, vagy az őrgrótot számárfogatán.

- Most te rajzolj nekem, nagyapa - mondta a gyerek, ha kifáradt.

Ilyenkor az öreg kezébe vette a ceruzát, és fél tucat ragyogó kis vázlatot kanyarított le T'angról, a kínai pincsről vagy Tompyról, a konyhai macskáról. Vagy néha gyerekes csintalankodással odafirkantotta szegény vonagló Miss Fulkes karikatúráját. És néha teljesen megfélemlített a gyerekről, s csak a maga mulatságára rajzolt: fürdőzőket, birkózókat, táncolókat.

- Miért nincs ruha rajtuk? - kérdezte a gyerek.

- Mert szebbek anélkül.

- Nekem nem. - S mert ezek a rajzok, melyek nem meséltek neki történeteket, már nem nagyon érdekelték, ismét visszakérte a ceruzát.

De John Bidlake unokája kérését nem teljesítette mindig ilyen szívesen. Néha, különösen ha rosszul érezte magát, a gyerek pusztja jelenlétét valamiféle kínzásnak, személye elleni merényletnek érezte. Dühbe gurult, ráordított a fiúcskára, hogy ne lármázzon, ne zavarja.

- Hát sosem lehet nyugtom? - kiabálta, és általános tehetetlensége miatt káromkodással vegyes panaszokat zúdított mindenkire. A ház tele van nőekkel, s állítólag mind arra az átkozott kölyökre vigyáz. De hiába, mégis folyton itt lábatlankodik körülötte, útban van, pokoli lármát csap. Túrheterlen! Különösen, ha az ember rosszul érzi magát. Teljességgel elviselhetetlen. Órá senki sincs tekintettel. A piruló, vonagló szegény Miss Fulkes ilyenkor bőgő tanítványát gyorsan visszavitte a gyerekszobába.

A legkínosabb jelenetek az asztalnál játszódtak le. John Bidlake-et legnyomasztóbban az étkezések emlékeztették egészségi állapotára (már csak levest, tejet és gyermektápszereket fogyaszthatott). - Undorító lötyty! -dörmögte. De ha bármi szilárd ételt evett, utána szörnyű rosszullet kínoztta. Napjának legviharosabb, legvadabb percei az étkezések voltak. Haragját a gyereken töltötte ki. A kis Phil mindig finnyás evő volt, de ezen a tavaszon és nyárelőn különösen sok gondot okozott, csaknem minden étkezése könnyekbe fűlt.

- Csak azért nem eszik, mert nincs egészen jól -mentegette bocsánatkérően Miss Fulkes. És igaza volt. A fiúcska arca megnyúlt, színtelen lett, idegesen viselkedett, nyugtalanul aludt, gyorsan kifáradt, fejfájások kínozták, és az utóbbi időben súlya sem gyarapodott. Doktor Crowther malátát, csukamájolajat és vasas orvosságot rendelt neki. - Nincs jól - erősítette Miss Fulkes. John Bidlake azonban hallani sem akart erről - egyszerűen rossz, az a baja. Nem akar enni. - És a gyerekekhez fordult. - Nyeld le, fiam! - kiáltott rá. - Vagy elfelejtetted, hogy kell nyelni? - Már a látvány feldühítette, ahogy a kis Phil vég nélkül rágta és rágta ugyanazt a végképp megutált falatot. - Nyelj, fiam! Ne kérőddz! Nem vagy te ökör. Nyeld le! - És kis Phil kivörösödött arccal, kibuggyanó könnyekkel, óriási erőfeszítéssel próbálta lenyelni az öt perce rágott iszonyatos pépet. Nyakán remegtek, kidagadtak az izmok, vékony kis arcát eltorzította a legyőzhetetlen undor. Baljóslatúan öklendezett. - De hisz ez egyszerűen felháborító! - ordította az öreg. - Nyeld le!

Kiabálása csak rontott a kisfiú állapotán.

*

Lehullottak a terhek, fény váltotta fel a sötétséget. Marjorie kinyilatkoztatásszerűen megértette a vallásos irodalom minden jelképét. Hiszen ő maga is a Csüggedés Mocsarában fuldokolt, és kiemelkedett belőle. Ő is fáradtan és reménytelenül kapaszkodott felfelé, és hirtelen megvigasztalódott, mert megpillantotta az ígélet Földjét.

- Ezek a mondatok régebben mind értelmetlenül kegyes közhelyekként hangzottak - mondta Mrs. Quarles-nek. - De most látom, hogy világos tényeket írnak körül.

- Gyöngé leírások - bólintott Mrs. Quarles -, mert a tények szavakkal leírhatatlanok. De aki személyesen tapasztalta őket, az tudja, mire utalnak ezek a jelképek.

- Járt már a vas és szén Fekete Földjén? - kérdezte Marjorie. - Úgy érzem magam, mintha mocsarak között tengődő bányavárosból szabadultam volna. Ki a nagy, a tágas terekre - fűzte hozzá komoly, kissé gyerekesen elnyújtott hangján. (Ez a hang - gondolta Mrs. Quarles, és azonnal megbánta gondolatát, mert végtére is szegény asszony nem tehet a hangjáról -, ez a hang furcsamód összezsugorítja a nagy, tágas tereket.) - És ha visszanézek, a fekete város oly kicsinek, jelentéktelennek látszik a nagy tér és a végtelen ég viszonylatában. Mintha fordított távcsövön át nézném.

Mrs. Quarles enyhén összevonta szemöldökét. - No, annyira azért nem jelentéktelen - mondta. - Bármilyen fekete is az a város, mégis emberek élnek benne. És a fordított távcső csak fordított távcső marad, hibás képet ad. Az ember ne úgy nézze a dolgokat, hogy kicsinek, jelentéktelennek lássa. Ez az egyik veszély, ha az ember kijut a szabad ég alá. Hajlamos lesz rá, hogy a városokat és lakóikat kicsiknek, távoliaknak, jelentékteleneknek lássa. Pedig nem azok, Marjorie. És a szabadba jutott szerencséseknek éppen az a feladatuk, hogy a bent maradottaknak segítsenek kijutni. - Ismét összevonta szemöldökét. Most önmagát korholta. Gyűlölt minden efféle prédikációt. De Marjorie ne képzelje, hogy felsőbbrendű lény, aki az egyszerű emberek világa fölé emelkedett. - Hogy van Walter? - kérdezte mintegy mellékesen, holott nem tartotta mellékes kérdésnek. -Milyen most a kapcsolatuk?

- Olyan, mint mindig - mondta Marjorie. Néhány héttel azelőtt ez a beismerés halálosan tönkretette volna, de most még Waltert is kezdte kicsinek és távolinak látni. Persze még mindig szerette, de valahogy azon a fordított távcsövön át. A távcső nagyító lencséjén csak Istent és Jézust látta, lenyűgöző nagyságban meredtek rá.

Mrs. Quarles nézte, s érzékeny arcán szomorú kifejezés suhant át. - Szegény Walter! - mondta. - Igen, én is sajnálom - szólt Marjorie. Csönd lett.

Az öreg Fisher doktor azt ajánlotta, hogy két-háromhetenként keresse fel, és számoljon be az állapotáról. Azon a szerdán Marjorie felhasználta az olcsó kiránduló jegyet, és beszaladt a városba, hogy elintézzze bevásárlásait, és jelentse a doktornak, milyen jól érzi magát.

- Meg is látszik magán - mondta az orvos, és először szemüvegén át, azután fölötte nézegette. - Sokkal, de sokkal jobb színben van, mint legutóbb, mikor itt járt. Gyakran megesik ez a negyedik hónapban - fűzte hozzá magyarázatként. Doktor Fisher szerette, ha páciensei értelmesen viszonyulnak saját fiziológiai állapotukhoz. - Ilyenkor javul az egészség. Javul a közérzet is. A test berendezkedik az új helyzetre. A vérkeringésben végbemenő változásoknak kétségtelenül jut valamelyes szerep ebben. A magzat szíve körülbelül ebben az időben kezd dobogni. Ismertem neuraszténiás asszonyokat, akik egyik gyermeket a másik után kívánták, a lehető leggyorsabb tempóban. Mert a terhesség volt az egyetlen gyógymód, amely rögeszméjükön, búskomorságukon segített. Milyen keveset tudunk még a test és a szellem kapcsolatáról!

Marjorie nem szólt, csak mosolygott. Fisher doktor egy angyal, az egyik legjobb, legkedvesebb ember a világon. De bizonyos dolgokról még a test és szellem viszonyánál is kevesebbet tud. Mit ért például Istenhez? Mit ért a lélekhez és a lélek misztikus egyesüléséhez más szellemi erőkkel? Szegény Fisher doktor! Egyébről sem tud beszélni, csak a terhesség negyedik hónapjáról és a magzat szívéről. Marjorie mosolygott magában, kissé szánta az öreg orvost.

*

Burlap aznap reggel derűs hangulatban ébredt. - Öregem - mondta, és Walter vállára tette kezét -, ne menjünk ma együtt ebédelni valahová? - Kissé megszorította Walter vállát, és Sodoma szentjeinek talányos, méléző mosolyával nézett alá.

- Sajnos - mondta Walter, és viszonzásul igyekezett hasonló melegséget színlelni -, már megállapodtam valakivel, London túlsó végén ebédelünk. - Hazudott. De még a gondolatát sem bírta elviselni, hogy Burlappal töltsön egy órát az egyik Fleet Street-i vendéglőben. Különben is be akart nézni a klubba, nem várja-e levél Lucytól. Órájára pillantott. - Úristen - kiáltotta, hogy ne nyúljon tovább a beszélgetés -, mennem kell!

Kint esett az eső. Az ernyők fekete gombái mintha hirtelen sarjadtak volna ki a sárból. Borús, borongós idő. Madridban gyilkosan süthet a nap. „De én szeretem a hőséget- mondta Lucy -, kivirágzom a kemencében.“ Walter elképzelte a sötét, forró spanyol éjszakákat és Lucy halvány testét a csillagfényben; kísértet, de megfogható és meleg; elképzelte szerelmüket, mely türelmes és könyörtelen, mint a gyűlölet, és ölelésüket, mely lassú gyilkossághoz hasonlít. Képzete minden lehető hazugságot és gyalázatosságot igazolt. Nem számított, hogy mit tesz, vagy mit mulaszt el, csak egy volt fontos, hogy elképzéléseit valóra váltsa. Előkészítette már a talajt, körülményes hazugságok egész sorát dolgozta ki, az egyiket Burlap, a másikat Marjorie megtévesztésére. Megtudakolta a vasúti jegy árát, a bankban nagyobb pénzösszeg felvételét biztosította. És ekkor ígérkezett Lucy levele. Megváltoztatta elhatározását. Párizsban marad. Miért? Egyetlen lehetséges magyarázat kínálkozott. Féltékenysége, csalódása, megalázottsága kiáradt - hat oldalnyi düh és szemrehányás alakjában.

Belépett a klubba.

- Nincs levelem? - vetette oda a portásnak. Hangja jelezni kívánta, hogy nem vár érdekesebb postát, legföljebb valamely kiadó körlevelét vagy egy emberbarát ajánlatát ötezerfontos, óvadékmentes kölcsönről. A portás átadta az ismerős sárga borítékot. Föltépte, három ceruzával telefirkált oldal volt a borítékban. *Quai Voltaire. Hétfő.* Belemerült az olvasásba. Majdnem olyan nehéz volt kibetűzni, mint valami ódon, elmosódott kéziratot. „Miért írsz mindig ceruzával?“ - jutott eszébe Cuthbert Arkwright kérdése és Lucy válasza. „Lecsókolom

ujjadról a tintát“ - felelte akkor Cuthbert. Faragatlan fickó! Walter belépett az ebédlőbe, és megrendelte ebédjét. A falatok között kibetűzte Lucy levelét.

Quai Voltaire. Leveled kibírhatatlan. Egyszer s mindenkorra: nem kell sem az átkozódásod, sem a nyöszörgésed. Egyszerűen nem tűröm, hogy szemrehányásokkal illess, vagy elítélj. Azt teszem, amit akarok, és senkinek semmiféle jogát nem ismerem el, hogy felelősségre vonjon tetteimért. Múlt héten azt hittem, mulatságos lenne veled Madridba menni. Ezen a héten nem hiszem. Ha véleményem megváltoztatása kellemetlenséget okozott neked, sajnálom. De egyáltalán nem kérek bocsánatot, hogy megváltoztattam szándékomat, és ha azt hiszed, ordítózásod és féltékenységed sajnálatot ébreszt bennem, úgy nagyon tévedsz. Ellenkezőleg, túrhetetlennek találom. Megbocsáthatatlannak. Igazán tudni szeretnéd, hogy miért nem utazom el Párizsból? Ám legyen. „Azt hiszem, találtál magadnak valakit, akit jobban szeretsz, mint engem.“

Csodálatos vagy, drága Sherlock Holmesom! És találd ki, hol találtam? Az utcán. Csavarogtam a Boulevard Saint Germainen, nézegettem a könyvesboltokat. Egyszerre észrevettem, hogy egy fiatalember kirakatról kirakatra követ. Tetszett nekem. Nagyon fekete volt, bőre olajbarna, erősen római, nem magasabb, mint én. A negyedik kirakatnál megszólított, rendkívüli franciasággal, az összes néma e-kezt hangsúlyozva. *Ma Lei é italiano.* Az volt. Óriási elragadtatás. *Parla italiano?* Imádata kiáradt, a legválasztékosabb toscanai tájszólásban. Megnéztem magamnak. Végtere is miért ne? Valaki, akit az ember azelőtt sohasem látott, és semmit sem tud róla - izgalmas gondolat. Egyik pillanatban abszolút idegenek, a másikban olyan bizalmasak vagyunk, hogy annál közelebb két ember nem is kerülhet egymáshoz. Mellesleg, szép állat. *Vorrei e non vorrei-* mondtam. De ő sohasem hallott Mozarttól, csak Pucciniról. Elég a locsogásból. Gyerünk - mondtam. Hívtunk egy taxit, elhajtottunk egy kis hotelba a Jardin des Plantes közelében. Órára bérelt szobák. Ágy, szék, szekrény, mosdó pléh lavórral és kancsóval, törülközőtartó és bidé. Szennyes, de ez is a mulatsághoz tartozott. *Dunque* - mondtam. A kocsiban nem engedtem, hogy hozzám érjen. Úgy esett nekem, összeszorított fogakkal, mintha meg akarna ölni. Én lehunytam a szemem, mint egy keresztény mártír az oroszlán előtt. A mártírium izgató. Az ember hagyja magát sértegetni, megalázni, hagyja, hogy úgy használják, mint egy lábtörlőt. Furcsa. Nekem tetszik. Különben a lábtörlő is használja azt, aki őt használja. Komplikált. Éppen most érkezett egy Földközi-tenger melletti nyaralásról, teste egészen barna és fényes a naptól. Gyönyörű vadállat, rézbőrű indián, és olyan vad, mint a kinézése. Látszik a nyakamon, ahol megharapott. Most napokig sált viselhetek. Hol is láttam azt a szobrot? Marszüászt, amint éppen nyúzzák? Olyan volt az arca. A körmöm úgy bevájtam a karjába, hogy a vére kiserkedt. Utána megidéztem a nevét. Francesco Allegrinek hívják, repülőgéptervező mérnök és Sienából való, ahol az apja egyetemi orvosprofesszor. Milyen furcsán lényegtelen, hogy egy barna vadember repülőgépeket tervez, és az apja professzor! Holnap megint találkozunk. Így hát most tudod, Walter, hogy miért változtattam meg útitervemet és miért nem megyek Madridba. Soha többé ne írj nekem olyan levelet, mint a legutóbbi volt.

L.

Marjorie a három-tizenkettessel visszatért Chamford-ba. Mire megérkezett, elállt az eső. A völgy túloldalán húzódó dombokon végigsimított a napfény, s úgy tűnt, mintha a dombok önnön sugárzásukat vetítenék az indigókék és füstszínű felhőkre. Az ágakon még esőcseppek himbálóztak, s a levelek és szirmok kelyhe vízzel volt tele. A nedves föld fűszeres, hús illatot lehelt. Lármáztak a madarak. Amint Marjorie a dombra vezető út felénél áthaladt a nagy tölgy lehajló ágai alatt, a szél hirtelen hideg esőcseppeket permetezett az arcába. Csiklandósan felnevetett.

A házban nem talált senkit. A cselédlány kimenős volt, s csak röviddel lefekvés előtt kellett hazajönnie. Az üres szobák csöndje kristályosan és zeneien áttetsző volt. Kedvesen, barátságosan fogadta a magány. Lábujjhegyen járt-kelt a házban, mintha attól félne, felébreszti

az alvó gyermeket.

Teát főzött, kitöltött magának egy csészével, süteményt evett hozzá, és cigarettára gyújtott. Étél, ital ízét, a dohány illatát különösen élvezetesnek és valahogy egészen újnak érezte. Mintha most fedezte volna fel jóságukat.

A karosszéket az ablak felé fordította, hogy kilásson a völgyre s a völgyön túl a fénylő dombokra, melyek mögött még vihar sötétlett. Egy hasonló napra emlékezett, amikor még berkshire-i kis házukban laktak. A napfényre, mely annál sugárzóbb volt, minél törekenyebben süttött fel a sötétségből: sugárzó, átszellemült világ - Walter és ő együtt ültek a nyitott ablaknál. Walter akkor még szerette. És most mégis boldogabb, sokkal boldogabb. Nem bánt meg semmit, ami azóta történt. Kellett a szenvedés is. Felhő volt, mely jelenlegi boldogsága fényét emeli. Sötét felhő, de milyen messze szállt már, és milyen furcsán elhalványult! És ama másik boldog ragyogás még a felhő feltűnése előtt kicsire és távolira zsugorodott, mint kicsinyítő tükörben a fény. Szegény Walter! - gondolta, s enyhén még sajnálta is. A boldogságot kergette, és tönkretette magát. A boldogság melléktermék - megmondta Mrs. Quarles. Igaza van.

„Boldogság, boldogság“ - ismételte magában Marjorie. A sötéten gomolygó háttérből smaragd színben és zöldaranyban emelkedtek ki a dombok. Boldogság és szépség és jóság. „Isten békéje - suttozta -, Isten békéje, földi értelemmel fel nem fogható. Béke, béke, béke...“ Úgy érezte, mintha beleolvadna a zöld és arany nyugalomba, egyre jobban, egyre teljesebben elmerülne benne, magányos léte föloldódna az egyetemes létben. A csend csendbe áradt, külső hallgatása egyesült belső hangtalanságával. A lét nyugtalan, zavaros mustja letisztult, és minden, ami eladdig homályosította, a világ minden zaja, zúgása, egyéni érzései, vágyai és félelmei -minden leülepedett, mint a salak, és lassan-lassan, zajtalanul eltűnt a szeme elől. Tisztult, egyre tisztult a lét zavaros mustja, és egyre átlátszóbb, egyre áttetszőbb lett. A fokozatosan felszálló köd mögött felfénylött a valóság: Isten. Lassan kibontakozó kinyilatkoztatás volt. „Béke, béke“ - suttozta maga elé, és az élet felszínén az utolsó gyöngye remegések is elhaltak, felfakadt a lelki homály, amit az élet izgalmi habosra kavartak, és fölszívódott a tökéletes nyugalomba. „Béke, béke.“ Már nem volt sem vágya, sem célja. Zavaros léte teljesen kitisztult, tisztább lett, mint a kristály, átlátszóbb, mint a levegő. Eltűnt a köd, és a fátylaktól kibontakozó valóság csodálatosan üres volt, maga a semmi. Semmi - te egyetlen tökély, egyetlen abszolútum. Végtelen és örök semmi. A fokozatos kinyilatkoztatás teljességében tündökölt.

Marjorie felriadt. Kattant a zár, léptek hallatszottak az előszobában. Vonakodva, szinte fájón emelkedett ki az isteni űr mélységeiből. Lelke felbukott a tudat felszínére. A dombokon a napfény mélyebb színeket öltött, a felhők eloszlottak, és a halvány zöldeskék ég olyanná fakult, mint a víz. Alkonyodott. Lába elzsibbadt. Nyilván órákig ült ott mozdulatlanul.

- Walter? - kiáltotta kérdően az előszoba felé.

A felelő hang színtelen, halott volt. „Miért olyan boldogtalan?“ - tűnődött Marjorie. De nagyon messziről jött a tűnődése, és volt benne valami egészen távoli, halvány bosszúság. Bosszantotta Walter zavaró, nyugtalanító jelenléte, sőt egyáltalán a létezése is bosszantotta. Amikor belépett a szobába, Marjorie látta, hogy arca sápadt, szeme körül sötét karikák.

- Mi baj? - kérdezte, szinte akarata ellenére. Minél inkább közeledett Walterhez, annál jobban távolodott Isten csodálatos testetlenségétől. - Nagyon rossz színben vagy.

- Semmi - felelte Walter -, csak fáradt vagyok, nincs más bajom. - Útközben a vonaton többször átolvasta Lucy levelét, addig olvasta, míg szinte kívülről tudta minden szavát. Képelete kiegészítette a szavakat. Már ismerte a mocskos kis hotelszobát, látta maga előtt az olasz barna testét és Lucy fehérségét, a férfi összeszorított fogait, arcát, mely olyan, mint a megkínzott Marszüaszé, és Lucy jól ismert arcát a komoly és feszült figyelmű szenvedés kifejezésével, mintha a gyötrelmes gyönyör mély és nehéz igazságát csak koncentrált figyelemmel ismerhetné fel.

Nos, helyes - gondolta Marjorie -, azt mondja, nincs semmi baja, hát akkor minden rendben

van, nincs miért aggódni. - Szegény Walter! - mondta ki hangosan, és szánakozó gyöngédséggel rámosolygott. Walter nem kíván már tőle figyelmességet, semmilyen érzést, és ő sem haragszik már rá. - Szegény Walter!

Walter egy pillanatig nézte, azután elfordult. Nem kellett a szánalma. Ezt a fensőséges angyali részvétet meg egyáltalán nem kívánta, és főleg nem Marjorie-tól. Egyszer elfogadta a részvétét. Ha rágondolt, lúdbőrzött a háta szégyenében. Soha többé. Kiment a szobából. Marjorie hallotta, hogy felmegy a lépcsőn, azután ajtó csapódott.

Hiába - gondolta, és nem szívesen bár, de aggódott érte -, mégis valami baja van. Valamitől egészen különösen letört. Talán fel kellene mennem utána, hogy megnézzem, mi van vele. De nem ment. Ült tovább a csöndben, és szándékosan megfelejtkezett Walterről. A kicsi salak, amit érkezése felkavart, gyorsan leülepedett megint. A révület üres élettelenységén át lelke lassan ismét belemerült istenébe, a tökéletesített abszolútba, a határtalan és örök semmibe. Múlt az idő. A késő délután nyári alkonyatba fordult, az alkony lassan sötétséggé sűrűsödött.

Daisy, a szolgálólány tíz órakor hazaérkezett.

- Miért ül sötétben a naccsága? - kérdezte, mikor benézett a szobába. Villanyt gyújtott. Marjorie felszisszent. Az éles fény hirtelen káprázó szeme elé varázsolta a külső világ minden közeli, közvetlen részletét. Isten eltűnt, mint egy kilyukasztott léggömb. Daisy a terítetlen asztalt nézte.

- Hát a naccsága nem is vacsorált? - kiáltotta szörnyülködve.

- Nem - mondta Marjorie. - Egészen megfeledkeztem a vacsoráról.

- Mr. Bidlake sem evett? - folytatta Daisy méltatlankodva. - Nahát, szegény nagyságos úr, már biztos éhen hótt!

Kisietett a konyhába, hideg sültet, savanyúságot készített egy tálcára.

Walter szobájában az ágyon feküdt, s arcát párnájába temette.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET

Egy keresztrejtvény megoldása érdekében Mr. Quarles elővette az *Encyclopaedia Britannica* tizenhetedik kötetét. Tétlen kíváncsisággal lapozgatta. Már tudta, hogy a lordkancellár fehér bottal jár, és arannyal vagy drágakővel kirakott kulcsot visel. A *lottó* szónak nincsen határozott jelentése, viszont Néróról tudjuk, hogy házat vagy rabszolgát tűzött ki sorsolásra, Heliogabalusz pedig abszurd elemeket vitt a játékba: egyik száma aranyserleget, a másik hat legyet nyert. Pinckney B. S. Pinch-back 1873-ban Louisiana republikánus párti kormányzója volt. A lüra (azaz lant) pontos meghatározásához elengedhetetlen, hogy a vele rokonságot tartó hárfától és gitártól határozottan megkülönböztessük. Madeira egyik északi vízmosásában kisebb mennyiségű, durván kristályos essexit kőzet található. A mágiának azért negatív oldala is van. És a föld magnetizmusa hosszú történelmi múltra tekint vissza. Mr. Quarles éppen belefogott a Sir John Blundell Maple, Bart (1845-1903) címszóba - atyja John Maple (megh. 1900), bútorkereskedő, kis üzlet a Tottenham Court Roadon -, mikor a szobalány megjelent a küszöbön, és jelentette, hogy egy fiatal hölgy keresi.

- Fiatal hölgy? - ismételte némi meglepetéssel, és levette csíptetőjét.

- Igen, én vagyok - mondta egy ismerős hang, és Gladys félretolva a szobalányt, benyomult a szobába.

Láttára rossz előérzet hulláma öntötte el Mr. Quarlest. Felállt. - Elmehet - intett méltósággal a szobalánynak, aki távozott. - Drága gyermekem! - Megfogta kezét, de Gladys elrántotta. - Milyen meglepetés.

- Csuda kellemes, mi? - válaszolta gúnyosan Gladys, akiben az indulat mindig feltámasztotta a külvárost. Leült. Határozottan, elszántan beleplántálta magát a karosszékekbe, mintha azt mondaná: „Itt vagyok, és itt is maradok“ - sőt, talán azt: - „Itt maradok, ha a fene fenét eszik

is!“

- Igazán kellemes - fuvolázta Mr. Quarles mézédesen, hogy éppen mondjon valamit. De hisz ez pokoli -gondolta magában. Miért jött? És hogyan távolítsa el a házból? Ha rákerül a sor, azt is mondhatja, hogy valami halaszthatatlanul fontos gépelés miatt hívatta ide. - Csak nagyon váratlan - tette hozzá.

- Nagyon. - Gladys keményen összezárta ajkát, és úgy nézett rá, mint aki vár valamit. De mit? Mr. Quarlesnek egyáltalán nem tetszett a lány tekintete.

- Roppant örülök persze, hogy láthatlak.

- De még mennyire! - Gladys vészjóslón nevetett.

Mr. Quarles nézte, és félni kezdett. Valójában gyűlölte a lányt. Már azt sem értette, hogy kívánhatta meg valaha is. - Nagyon szívesen látlak - ismételte méltóságteljes hangszállal. A legfontosabb, hogy megőrizze méltóságát, határozott fölényét. - De...

- De? - visszhangozta a lány.

- Nos, valóban azt hiszem, kissé elhamarkodott lépés volt ide jönnöd.

- Úgy, szóval kissé elhamarkodott volt?! - mondta Gladys, mintha egy láthatatlan harmadikhoz továbbítaná Sidney szavait.

- Nem is szólva arról, hogy fölösleges.

- Azt majd én döntöm el.

- Végtére is nagyon jól tudod, ha látni akarsz, csak írnod kell, és én azonnal jövök. Miért vállaltad ezt a kockázatot? - Várt. De Gladys nem válaszolt, csak nézett rá azzal a kemény zöld szemével, és összeszorított szájjal mosolygott, ami isten tudja, milyen veszélyes gondokat és érzéseket takart. - Igazán haragszom rád! - Mr. Quarles rendreutasítása méltóságteljes és hatásos volt, ugyanakkor kedves is - változatlanul kedves.

- Igen, igazán haragszom.

Gladys hátravetette fejét, és éles, kurta hiéna-nevetést hallatott.

Mr. Quarles meghökkent. De megőrizte méltóságát. - Nevethetsz - mondta -, de én komolyan beszélek. Nem lett volna szabad idejönnöd. Nagyon jól tudod, mennyire fontos, hogy senki se gyanítson semmit. Különösen itt... itt, a saját otthonomban. Ezt tudhattad volna.

- Igenis tudtam - ismételte Gladys, és dacosan megrázta a fejét -, és éppen azért jöttem ide. -

Pillanatig hallgatott. De érzelmi feszültsége nem tűrte a további csendet. - Mert tudtam, hogy félsz - folytatta -, félsz, hogy megtudja a világ, hogy ki vagy te igazában. Te piszkos, vén disznó!

- Hirtelen egész dühe elszabadult, felugrott, s fenyegetően közeledett. A férfi hátratántorodott.

De Gladys csak szavakkal támadott. - Megjátsszod magad, mintha a walesi herceg lennél. S aztán a sarki vendéglőbe viszel egy rendes lányt vacsorázni. Mindenkit lepocskondiázol, többet prédikálsz, mint egy pap, pedig te sem vagy más, csak egy piszkos, vén disznó. Igenis, az vagy! Piszkos, vén disznó! És még azt mondod, hogy szeretsz! Nahát! Tudom én, miféle szerelem ez. Még a taxiban sem hagyod békén az embert. Nem hát! Te mocskos, vén bakkecske! Azután pedig...

- De kérlek, kérlek! - Mr. Quarles a szörnyű döbbenet első megrázkódtatásából annyira már magához tért, hogy tiltakozott. Ez hallatlan, rettenetes. Úgy érezte, romba döntötték, tönkretették, megsemmisítették.

- De kérlek, kérlek - utánozta Gladys gonoszul -, bezzeg a színházba még rendes helyre se viszed a barátnődet. De ha arról a magad kis mulatságáról van szó, akkor... Ó, istenem! Ronda, kövér, vén disznó! És folyton úgy viselkedsz, mintha Rudolph Valentino lennél, jár a szád, fecsegsz a nőkről, akik mind szerelmesek voltak beléd. *Beléd!* Inkább nézd meg magad a tükörben. Olyan vagy, mint egy pirostojás, pont olyan. -Micsoda illetlenség!

- Ezzel a pofával mersz szerelemről beszélni?! - rikácsolta még fülhasogatóbban Gladys. - Egy vén disznó, mint te! S aztán egy rendes lánynak csak egy vacak öreg órát meg egy fülbevalót ajándékozol, a kövek nem is igaziak, mert én megkérdeztem egy ékszerészt, és az megmondta,

hogy hamisak. És most mindennek a tetejébe még gyerekek is lesz.

- Gyereked? - ismételte Mr. Quarles hitetlenül, de egyre mélyebb és szörnyűbb félelemmel. - Csak nem lesz tényleg gyereked ?

- De igenis gyerekek lesz! - kiáltotta Gladys toporzékolva. - Nem hallod, mit mondok, te vén hülye? Gyerekek lesz, ezért jöttem ide. És nem megyek el addig...

Mrs. Quarles ebben a pillanatban lépett be a kertre néző üvegajtón. Marjorie-nál volt, elbeszélgettek, és most azért jött, hogy megmondja Sidneynek: meghívta a fiatalokat vacsorára.

- Ó, bocsánat - mondta, és megállt a küszöbön. Pillanatnyi csend támadt. Azután Gladys - most már Mrs. Quarleshez fordulva - éktelen dühvel ismét kitört. Öt perccel később nem kevésbé féktelenül zokogott, és Mrs. Quarles vigasztalta. Sidney megragadta az alkalmat, és kisomfordált a szobából. A déli gong szavára leüzent, hogy nagyon rosszul érzi magát, és kéri, küldjenek fel neki két lágytojást, pirítóst, vaját és egy kis befőttet.

Közben a dolgozószobában Mrs. Quarles aggodalommal hajolt Gladys fölé. - Rendben van - ismételte a lány vállát veregetve -, minden rendben lesz. Ne sírjon.

Szegény lány! - gondolta magában. - És milyen rémes parfümöt használ! Hogy tehetett Sidney ilyesmit? És megint: szegény lány, szegény lány! - Ne sírjon. Szedje össze magát. Majd minden rendbejön.

Gladys zokogása lassan elcsendesedett. Mrs. Quarles nyugodt hangon tovább vigasztalta. A lány figyelte. Egyszerre felugrott. Könnyektől felszántott arca, mely Mrs. Quarlesszel szembenézett, vad gúnnyal villogott,

- Ó, hagyja már abba! - kiáltotta durván. - Hagyja abba! Minek tart engem? Csecsemőnek? Mit papol folyton?! Azt hiszi, ezzel betömi a számat? Kiforgat a jogaimból? Mese, mese, meskete, hogy a gyerek jól viselje magát. Hallgasson már. De nagyon téved, mondhatom. Rettenetesen téved. És elég hamar megtudja majd. Ezt én mondom magának.

Azzal kifordult a szobából, kirohant a kertbe, és eltűnt.

HARMINCKETTEDIK FEJEZET

A zsákutca végén a kis házban Elinor egyedül volt otthon. Távoli forgalom halk moraja simogatta a meleg csöndet. Egy tál, tele anyja csecsebecséivel, gyermekkora sok-sok rejtett emlékével töltötte meg a szobát. Rózsákat rendezgetett egy vázába, óriási fehér rózsákat hajlékony porcelán szirmokkal, meg olvadékony, illatos lángok kavargásához hasonló narancsszínű rózsákat. A kandallón a zenélőóra nyolchangú dallama hirtelen és riasztóan beleszólt a csendbe, azután az összhangzó rezgések bánatosan úgy szálltak el a semmibe, mint zene a távozó hajón. Fél négy. És hatra Everardot várja. Egy koktéltre hívta meg (igyekezett nevet adni a gyermeknek), mielőtt színházba és vacsorázni mennek. Csak szórakozás az egész, olyan, mint akármelyik más esti műsor - mondogatta magának, de a felszín alatt tudta, jövőbe látó bizonyossággal tudta, hogy ez az este egyáltalán nem olyan lesz, mint más esték, hanem elhatározó, döntő fontosságú. Döntenie, választania kell. De nem akart választani. Ezért próbálta elhíttetni magát, hogy csupán a megszokott esti szórakozásról van szó. Mintha hullát takart volna le virággal. Virághegygel. De a hulla csak ott maradt, a mindent befedő liliomok ellenére is. És a választást meg kell ejtenie, a vacsora és színház ellenére. Felsőhajtott. Két kézbe fogta a nehéz vázát, és éppen fölemelte, hogy a kandalló párkányára tegye, amikor erőteljesen kopogtak az ajtón. Elinor oly hevesen összereszt, hogy szinte elejtette a vázát. Rémülete akkor sem hagyta el, mikor az első meglepetés ijedségéből már felocsúdott. Mindig szívdobogást kapott, ha egyedül volt a magányos házban, és kopogtak az ajtón. Az a gondolat, hogy valaki kint áll, vár, hallgatózik, egy idegen, talán ellenség (mert Elinor képzeletében hemzsegnek a szörnyű, szőrös pofák, amint utcasarkok mögül leselkednek, korbáccsal,

pisztollyal, késsel fenyegető kezek), vagy esetleg egy örült, aki lélegzetfojtva hallgatózik, a házból kiszűrődő zajokat lesi, életjelre vár, és vár, mint a pók, rá vár, hogy ajtót nyisson - lidércnyomás volt ez, maga a borzalom. Ismét kopogtak. Letette a vázát, végtelen óvatossággal az ablakhoz lopózott, és a függönyök között kilesett. Különösen ideges napjain még ehhez sem volt bátorsága, csak ült mozdulatlanul, és remélte, hogy a szívverése nem hallatszik ki az utcára, míg a kopogtató végül megunta a várakozást, és elment. Másnap szégyenkezve hallgatta a Selfridge áruház kifutójának mentegetőzését, amiért megkésve szállította haza a rendelt árut. - Tegnap este elhoztam, aszonyom, de senkit sem találtam itthon. - És Elinor ilyenkor szégyellte magát az ostobaságáért. De legközelebb, ha egyedül maradt otthon, és ideges volt, megint hajszára ugyanúgy viselkedett. Ma délután összeszedte a bátorságát, kilesett az ellenségre - már amennyit az ablakon át ferdén az ajtó felé sandítva éppen láthatott belőle. Szürke nadrágszár és egy könyök, ennyit látott. Újabb kopogás. Most a nadrágszár megmozdult, az egész zakó láthatóvá vált, fölötte fekete kalap; fordult a fej, s megjelent Spandrell arca. Elinor kiszaladt, és ajtót nyitott.

- Spandrell! - kiáltott utána, mert az már megfordult, és elindult. Hangjára visszatért, kalapot emelt. Kezet fogtak. - Úgy sajnálom - mentegetőzött Elinor -, de egyedül vagyok itthon, és azt hittem, legalábbis egy gyilkos. Azután kilestem az ablakon, és láttam, hogy maga keres. Spandrell kurtán, hangtalanul nevetett. - Attól, hogy én vagyok, még keresheti a gyilkos. - És gombvégű botját játékosan megrázta Elinor felé. Suhogása ijesztően hasonlított az elképzelt gyilkos szerszám suhogásához. Elinor kényelmetlenül feszengett.

Izgalmát nevetéssel leplezte, de elhatározta, hogy nem hívja be Spandrellt. A küszöbön nagyobb biztonságban érezte magát. - Mégiscsak jobb - mondta -, ha az embert ismerős gyilkolja meg, mint idegen.

- Csakugyan jobb?- Spandrell nézte, és nagy, forradáshoz hasonló szája sarka különös mosolyra húzódott. - Csak egy nő gondolhat ilyen árnyalatnyi finomságokra. Ha egyszer arra vágyik, hogy megbízható baráti kéz vágja át a torkát...

- De kedves Spandrell! - tiltakozott Elinor, és még jobban örült, hogy kint a küszöbön állnak, nem bent a szobában.

- ...nyugodtan üzenjen értem. Minden fáradságot szívesen vállalok - kezét szívére szorította -, és repülök önhöz. Illetve a nyakához. - Sarkát összecsapta, meghajolt. - De mondja csak - folytatta egészen más hangon -, Philip nincs valahol a közelben? Vacsorára szerettem volna meghívni Sbisához. Magát is meghívnám, de csak mi férfiak ülünk össze. -Köszönöm - mondta Elinor -, én különben sem tudnék elmenni. És Philip leutazott az édesanyjához. Tolley hangversenyére érkezik vissza, egyenesen a Queen's Hallba megy. De azt mondta, koncert után benéz Sbisához, hátha talál ott valakit. Biztosan találkoznak majd. Csak később.

- Nos, jobb későn, mint soha. Vagy legalábbis az ember jámborul ezt reméli, ha a barátairól van szó. - Ismét hangtalan nevetésben tört ki. -Jámbor óhajok! De őszintén szólva a közmondás változtatásra szorul: jobb soha, mint korán.

- Akkor miért hív vacsoratársaságot?

- A szokás hatalma - vont vállat Spandrell. - Mellesleg rendszerint a meghívottakkal fizettetem ki a számlát.

Mindketten nevettek. Hangos csilingelés hallatszott. Megfordultak. Vörös kerékpáron sürgönyhordó fiú vágatott feléjük a zsákutcán át.

- Quarles? - kérdezte leugorva a bicikliről.

Elinor átvette a sürgönyt. Felnyitotta. A nevetés eltűnt arcáról. - Nincs válasz. - A fiú felült kerékpárjára, s elhajtott, Elinor állt, s a sürgönyre bámult, mintha ismeretlen nyelven írták volna, s nem tudná kibetűzni. Karórájára pillantott, azután ismét a kis sürgöncédulára.

- Megtenne nekem egy szívességet? - mondta végül Spandrellhez fordulva.

- Hogyne, természetesen.

- Beteg a kisfiam, hazahívnak. Ha sietek (ismét órájára nézett), még elérem a négy-tizenhetest, a Euston pályaudvaron. De semmi másra nem marad már időm. Kérem, hívja fel Everard Webleyt a nevemben, és magyarázza meg neki, miért nem tudok vele vacsorázni ma este. - Ez figyelmeztetés, gondolta, tilalom. - Hat előtt, kérem. A hivatalában.

- Hat óra előtt - ismételte Spandrell lassan. - A hivatalában. Elintézem.

- Rohanok - nyújtotta kezét Elinor.

- Amíg a kalapját felteszi, megyek, és hozok egy taxit.

Elinor megköszönte. Spandrell végigsietett a zsákutcán. Tilalom - ismételte magában Elinor, míg a nappali szoba velencei tükre előtt a kalapját igazgatta. Választottak helyette.

Megkönnyebbült, és csalódott volt egyszerre. De a választás, fűzte tovább gondolatait, szegény kis Phil rovására történt. Vajon mi baja lehet? Anyja sürgőnye - oly jellemzően, hogy

önkéntelenül elmosolyodott, amint eszébe jutott - semmitmondó volt: „*Philip küssé gyöngékedik, bár nem aggasztó, tanácsolnám, gyere azonnal haza, anyád.*“

Visszaemlékezett, milyen nyűgös, ideges volt a gyerek az utóbbi időben, milyen könnyen fáradt. Haragudott magára, amiért nem vette észre, hogy az állapota végül is betegséghez vezet. Most itt van! Talán csak könnyű influenza.

„Jobban vigyázhattam volna rá“ - ismételte magában. Férjének néhány sort vetett papírra.

„Mellékelt sürgöny megmagyarázza hirtelen távozásomat. Holnap reggel gyere Gattendenbe.“

Hova is tegye, hogy Philip biztosan meglássa, ha belép a szobába? Támassza a kandallón álló órához? De biztos-e, hogy idejön és megnézi, hány óra? Vagy az asztalra? Nem. A spanyolfalra

tűzi, az a legjobb hely! Ott nem kerülheti el a figyelmét. Felszaladt az emeletre, gombostűt keresett. Philip öltözőasztalán kulcsomót pillantott meg. Felemelte, összevont szemöldökkel

nézegette. „Ez a bolond itthon felejtette az előszoba kulcsát. Hogy fog bejönni éjszaka?“

Az ablak alatt felzúgó taxi sugallta a megoldást. Lesietett, üzenetét a sürgönnyel a legfeltűnőbb

helyen ahhoz a spanyolfalhoz tűzte, mely a nappali szoba szalonrészét a bejárati ajtótól

elválasztotta. Azután kisietett. Spandrell a kocsijánál várta.

- Ez igazán kedves magától - mondta. - De én még ennél is jobban kihasználom. - Elővette a kulcsokat. -Ha Philippel találkozik ma este, kérem, adja át ezt neki, szerető üzenetemmel együtt,

hogy beszámíthatatlan alak. Enélkül ugyanis nem tud bejutni a lakásba. - Spandrell szó nélkül átvette a kulcsokat. - És mondja meg neki, miért utaztam el, és hogy holnapra várom. -Beszállt a kocsiba. - És ne felejtse el felhívni Webleyt. Hat előtt, mert úgy beszéltük meg, hogy hatkor itt

találkozunk.

- Itt? - kérdezte hirtelen felélénkülő érdeklődéssel és kíváncsisággal Spandrell, amit Elinor eléggé neveletlennek, sőt arcátlannak talált. Csak nem képzeled, csak nem merészeli feltételezni?...

- Igen, itt - bólintott kurtán.

- Nem felejttem el - biztosította Spandrell nyomatékosan, és még mindig volt valami az arckifejezésében, ami - a szavak közvetlen értelmén túl - személyes érdeklődést sejtetett.

- Köszönöm - mondta Elinor hűvösen. - Már itt sem vagyok! - Megadta a címet a sofőrnek. A kocsiján hátrált, a kapubejárat alatt megfordult, végigszaladt a zsákutcán, és eltűnt.

Spandrell lassan elsétált a Hyde Park sarkáig. És a földalatti telefonfülkéjéből felhívta Illidge-t...

*

Everard Webley fel-alá sétált az irodájában, és diktált. Ülve nem tudott fogalmazni. Hogy képesek írni a székhez láncolt emberek, akik egész nap és évről évre csak ülnek? -

érthetetlennek találta. „Ha széken ülök, vagy ágyban fekszem, magam is olyan leszek, mint a bútordarab, melyhez éppen kötve vagyok, csupa fa és kárpit. Agyam csak akkor működik, ha

izmaim is működnek.“ Ha sok levélre kellett válaszolnia, cikkeket diktálnia, beszédeket

fogalmaznia, Everard munkanapja nyolcórás gyaloglásból állt. Oroszlánt játszik - így jellemezték munkamódszerét a titkárai. Most is oroszlánt játszott - nyugtalan oroszlánt, közvetlenül az

etetés előtt -, faltól falig trappolt, nagy, kopár irodájában. - Ne felejtse el - mondta, és

összeráncolt homlokkal a szürke szőnyegre meredt, míg a titkár ceruzája alatt gyorsírásjegyek szántották végig a papírost -, ne felejtse el, hogy a végső döntés minden esetben az enyém, és amíg én állok a B.B.F. élén, a fegyelemsértés minden kísérletét azonnal és könyörtelenül megtorlom. Aláírás. - Elhallgatott, s arról a pontról, ahol gondolatokba merült oroszlán-sétája eredményesen véget ért, visszament az íróasztalhoz, s szétszórt papírai között kezdett lapozgatni. - Mára, úgy látom, befejeztük - mondta, és órájára pillantott. Háromnegyed hat múlt néhány perccel.

- Reggelre legyenek készen a levelek - folytatta -, majd akkor aláírom őket. - Leakasztotta kalapját a fogasról. -Jó estét. - Becsapta az ajtót, és kettesével véve a fokokat, lerohant a lépcsőn. A ház előtt sofőrje várta a kocsiban. Remek kocsi volt (Everard imádott vadul hajtani), és nyitott, mivel azt az érzést is élvezte, hogy megküzd az időjárás viszonytársaival s a saját sebessége kavarta széllel. Utasok részére csak a két első ülés maradt szabadon, mert a túrakocsi egész hátsó felét, mint valami fedélzetet, kifeszített vízhatlan vászon takarta. - Ma este nincs szükségem magára - mondta a sofőrnek, és beült a kormány mellé. - Elmehet.

Megnyomta az önindítót, kapcsolt, s a kocsi szilajul nekilendült. Hengereinek háromliternyi úrtartalmába több tucat ló erejét préselték; Everard szerette alaposan meghajszolni a lovait. Teljes sebességgel rohant, veszélyes helyzetek előtt egy méterrel beletaposott a fékbe - ez volt a módszere. Everarddal kocsikázni a városban idegfejtő mulatság volt. Elinor legutóbb tiltakozott is. - Nem nagyon bánom, ha meghalok - mondta -, de igazán nem szeretném két falákkal, törött orral tölteni életem hátralevő részét. - Everard nevetett. - Velem teljes biztonságban érezheti magát. Baleset kizárva. -Szóval maga fölötte áll az effélének, ugye? - csúfolódott Elinor. - Nos, ha akarja, így is mondhatja... - És oly erővel taposott bele a fékbe, hogy Elinor mindkét kezével az ülésbe kapaszkodott, nehogy a szélvédőnek vágódjék. - Hülye! - ordított Everard egy megzavarodott öregúrra, aki addig bizonytalankodott az úttesten, míg szinte a kocsi kerekei alá került. - Ha akarja, így is mondhatja... - És a kocsi úgy megugrott, hogy lendülete Elinort az üléshez lapította. - Engem nem ér baleset. A szerencsémét én kovácsolom. Míg az Oxford Streeten végighajtott, Everardnak ez a párbeszéd jutott eszébe. Mosolygott magában. Egy szállítókocsi feltartóztatta. A lovakat ki kellene tiltani a forgalmas utcákról. „Vagy engem választ - mondja majd neki -, és ez végső fokon annyit jelent, hogy az ügy nyilvánossá válik (mert teljesen becsületesen akart eljárni Elinorral, semmiféle hamis látszatról nem lehetett szó), vagy így lesz, vagy pedig...“ Most végre kikerülhette a szállítókocsit: beletaposott a gázpedálba, s jobbra előzve nekilendült, azután a türelmesen baktató öreg orra előtt ismét behúzott balra. „Vagy pedig nem látjuk egymást többé.“ Ultimátum lesz. Egészen brutális. Mert Everard gyűlölte a felemás helyzeteket. A végleges döntést, bármilyen kínos legyen is, többre becsülte, mint a reményteljes, boldog bizonytalanságot. És ebben az esetben a bizonytalanság egyáltalán nem boldog. Az Oxford Circus előtt a rendőr felemelte a kezét. Hét perc múlva hat óra. „Elinor túlságosan finnyás – gondolta körülpillantva -, túl igényes ezekkel az új épületekkel szemben.“ Everard nem talált semmi kivetnivalót az agyondíszített modern kereskedelmi barokkon. Erőteljes és drámai; hatalmas, költséges, a haladást jelképezi.

- De hisz vérlázítóan közönséges! - tiltakozott Elinor.

- Amíg az ember él - válaszolta Everard -, nehéz nem közönségesnek lennie. Maga kifogásolja, hogy ezek az emberek csinálnak valamit. És én egyetértek: megcsinálni valamit tényleg eléggé közönséges. - Elinor tipikusan a fogyasztó és nem a termelő szempontjából beszél. A rendőr leengedte karját. Előbb lassan, azután egyre gyorsuló ütemben nekizúdult a forgalom felduzzadt áradata. Luxus-észjárása van - igen, kimondottan luxus-észjárása, nem gyakorlati. Agya csak a szépség és az örömek fogalmaiban gondolkodik a világról, nem pedig a hasznosság fogalmaiban. Ezért csak az élmények és érzések árnyalatai foglalkoztatják, méghozzá öncélúan, s nem azért, mert a létért folyó küzdelemben fontos az éles szem és az intuíció. Valójában Elinor nem is igen tudja, hogy létezik effajta küzdelem. Tulajdonképpen el kellene ítélnie. És el

is ítélné, ha (ennél a gondolatnál Everard mosolygott), ha nem lenne szerelmes belé. Elítélné... Bumm! Egy arra haladó autóbusz tetejéről, mint valami szétkent tengericsillag, banánhéj pottyant a kocsija orrára. A motorzúgáson át ujjongó kacagás hallatszott. Everard felnézett, és két fiatal lányt pillantott meg, amint az emeletes busz korlátja fölött lenéznek rá, és tele szájjal, mint két csinos kis ördög, nevetnek, nevetnek, mintha eladdig soha nem lett volna tréfa a világon. Everard megfenyegette a lányokat, és ő is nevetett. Hogy tetszett volna Elinornak a jelenet. - gondolta. Neki, aki úgy szereti az utcák életét, mókái. Milyen jó szeme van, hogy meglátja a furcsaságokat, a mulatságosat és a jelentőt! Ahol szerinte jellegtelen emberek verődtek tömegbe, ott Elinor egyéneket különböztetett meg. És felfedező szeménél semmivel sem volt gyöngébb az a tehetsége, hogy az egyszer ellesett furcsaságok köré élettörténeteket kerekítsen. Ezekről a fiatal lányokról mindent tudott volna: honnan származnak, milyen osztályból, milyen családból, hol vették a ruhájukat, és mennyit fizettek érte, hogy erényesek-e még, milyen könyveket olvasnak, és melyik filmszínészért rajonganak. És amint elképzelte, hogy mit mondott volna Elinor, hogy nevetett volna, amint megjelent előtte pillantása, és hallotta ravasz fordulatokkal megtűzdelt beszédét, hirtelen úgy elárasztotta a gyöngédség, olyan hevesen és mégis oly finom érzelmességgel vágyódott utána, hogy egyetlen pillanatot is alig bírt elviselni nélküle. Rátükkölt az előtte cammogó taxira, és megpróbált előzni. Egy járdasziget miatt ismét visszahúzódott, a taxisofőr viszont nem szalasztotta el az alkalmat, hogy el ne küldje melegebb éghajlatra. Everard hasonló élvezettel, de sokkal ötletesebben viszonzta a káromkodást. Érezte, mint feszül benne az élet, milyen rendkívülien friss és erős, megmagyarázhatatlanul és tökéletesen boldog (kivéve, hogy még vagy öt perc beletelik, amíg Elinort láthatja). Igen, maradéktalanul boldog. Mert tudja (határozott meggyőződése), hogy Elinor igent mond, Elinor szereti őt. Mire a Marble Arch mellett befordult a Hyde Parkba, boldogsága erősebb, áthatóbb s egyben derűsebb is lett. Profetikus meggyőződése emlékezőszerű bizonyossággá mélyült, valahogy úgy, mintha az egész már megélt esemény lenne. A nap már alacsonyan járt, és ahol rózsásan aranyos fénye megérintette a tájat, ott mintha mindenütt egy korán érkezett és sokkal sugárzóbb ős gyújtotta volna fel a fűcsomókat és a leveleket. Nyugat felől széles, porosan csillogó sugárkék hajlotok be a fák közé, az árnyékok mélyén levendulaszínű köd derengett, mely kék, egyre sötétebb kék lett, míg végül rétegesen - egyik réteg a másik után -, lassan-lassan bevonta London messzeségét. A fűvön sétáló párokat, a játszódozó gyerekeket egyszer árnyék borította be, máskor megvilágította a fény, és aszerint, hogy merre jártak, alakjuk hol elszürkült, hol pedig csodálatosan felragyogott. Mintha egy szeszélyes isten, akit hol untatnak, hol elbűvölnek teremtményei, egyik pillanatban közönyével sújtaná, a másikon szeretetével felemelné őket, s önnön istensége egy sugarával ajándékozná meg. Everard előtt szabadon, fényesen nyújtózott az út, de ő - vágyódása ellenére, vagy éppen mert nagyon szerelmes volt - most nem sietett. Körülötte olyan szép volt minden. És számára - valamiféle magánlogika, személyes szükségszerűség alapján - a szépség egyet jelentett Elinorral. Most is vele volt, mert ő annyira örült volna a szép tájnak. És arra kérte volna, hogy hosszabbítsa meg az öröm perceit - Everard tehát csak lépésben hajtott. A motor fordulatszámja legfeljebb az ezerötszázat érte el percenként, a karburátor alig dolgozott. Egy Baby Austin úgy suhant el mellette, mintha az ő kocsija állna. Hadd fusson! Everard azon gondolkozott, hogyan, milyen szavakkal mesélje majd el Elinornak a csodát. A Park Lane-i autóbuszok a kerítésen túlról bíborszínt ontottak, s úgy villogtak, mint diadalkocsik ünnepi játékokon. Messziről, a forgalom zaján át, egy óra hatot ütött. Még be sem fejezte, már egy másik is dallamosan, édesen, finom kis bánattal beleszólt - a szép este s önnön boldogsága hangján. És most, bármennyire lassan hajtott is, szeme előtt fölféherlettek a Hyde Park Corner márványoszlopai. A Waterlooi Győzőnek, meztelensége és svéd tornászokat megszegényítő hasizmai ellenére, Anglia Szépeklű Hölgyei ajánlották fel azt a bronz Akhilleuszt, akinek testét Napóleon ágyúiból öntötték, s aki felemelt pajzsával, suhogó karddal védekezett és egyben fenyegette is az üres, halvány eget. Everard elhagyta a parkot. Bár

alig várta, mégis szinte fájlalta, hogy útja végére ért. A hatalmas autóbuszok ismét ott robogtak előtte és mögötte. A járdaszízek tengerén átkelve Everard megfogadta, ha Elinor igent mond, holnap öt fontot adományoz a Szent György-kórháznak. Tudta, hogy igent mond. A pénz olyan biztos volt, mintha már elküldte volna. Kikanyarodott a Grosvenor Place-ről. Mögötte halkult a zúgás. A Belgrave Square csupa fa volt, oázis, falusi csöndben fecsegték a seregélyek. Everard még egyet-kettőt kanyarodott. Baloldalt boltív feszült két ház között. Pár méterrel arrább megállt, fordított a kormányon, és a boltív alatt behátrált a zsákutcába. Lassan hátrált, egészen az utca végéig. Megállította a kocsit, és kiszállt. Milyen bájosak a sárga függönyök! Nagyon erősen vert a szíve. Félt is, meg ujjongott is, mint mikor első beszédét tartotta. Egy lépéssel a küszöbön termett, kopogott, és hús szívdobbanást kívárt. A ház nem felelt. Megint kopogott. Ekkor eszébe jutott, amit Elinor szorongásairól mesélt, és füttyel kísérete kopogását, mintha ki nem mondott félelmére válaszolna, s még azt is hozzáfűzte: -Jó barát! - Hirtelen észrevette, hogy az ajtó nincs bezárva. Benyitott. Az ajtó engedett. Everard átlépte a küszöböt.

- Elinor - kiáltotta, mert azt hitte, az emeleten van -, Elinor!

Senki sem válaszolt. Elinor játszik vele, tréfál? Azután majd hirtelen előlép valamelyik spanyolfal mögül? Mosolyogva elindult, hogy átkutassa a néma szobát. Tekintete egy papírlapra esett, feltűnően tűzték oda a jobb oldali spanyolfalhoz. Közelebb ment, és éppen olvasni kezdte: „A mellékelt sürgöny megmagyarázza“ - amikor zajt hallott, és hátranézett. Mögötte egy lábnyira egy férfi állt, felemelt kezében furkósbot.

A bot megrendült, oldalt és előre kört írt le a férfi jobb válla fölött. Everard felcsapta karját. Már későn. Az ütés bal halántékán érte. Mintha hirtelen kioltották volna a fényt. Még azt sem tudta, hogy elesett.

*

Mrs. Quarles megcsókolta fiát. - Drága fiam - mondta -, köszönöm, hogy azonnal jöttél.

- Milyen rossz színben vagy, anyám.

- Kicsit fáradt vagyok, és aggódom - fűzte hozzá rövid szünet után. Felsőhajtott.

- Aggódsz?

- Apád miatt. Nincs jól - folytatta lassan, mint aki ellenállást győz le. - Ragaszkodott hozzá, hogy veled beszéljen. Ezért sürgönyöztem.

- Csak nem súlyos beteg?

- Nem fizikailag - válaszolt Mrs. Quarles -, inkább az idegei... valamiféle összeroppanás.

Végtelenül izgatott. Nagyon ingatag a kedélyállapota.

- De mi az oka?

Mrs. Quarles hallgatott. És végül, mikor beszélni kezdett, látszott, hogy nagy erőfeszítésébe kerül, minden szava belső gátlásokat legyőzve tör a felszínre. Érzékeny arca megfeszült, megmerevedett. - Valami történt, ami felizgatta. Nagy megrázkódtatás érte - szólt és lassan, akadozva elmondta az egész históriát.

Philip előredőlt székén, térdére könyökölt, állát tenyerébe temette, és figyelt. Csak egyetlen pillantást vetett anyja arcára, azután a földre szögezte tekintetét. Érezte, ha felnéz, és tekintetük találkozik, csak szükségtelenül fokozza anyja zavarát. Már maga a beszéd is megaláztatás, kín számára. Beszéljen hát úgy, mintha senki sem látná, mintha szégyenének nem volna tanúja.

Lesütött szeme legalább valamelyes szellemi magányt biztosít számára. Lassan peregtek a szavak. Mrs. Quarles színtelen, szelíd hangon beszélt. Egyik piszkos történet a másikat követte. Mikor Gladys két nappal korábbi látogatásának részleteibe fogott, Philip nem bírta tovább hallgatni. Ez már túl nagy megaláztatást jelentett az anyjának, nem engedhette, hogy folytassa.

- Igen, igen, el tudom képzelni - mondta szavába vágva. Felugrott, és gyors, ideges léptekkel az ablakhoz bicegett. - Ne folytasd. - Pillanatig állt ott, kinézett a pázsitra, a sűrű tiszafenyő sövényre és messzebb, a völgy túloldalán az érett sárga dombokra. A táj csaknem kétségbeesetten nyugodt volt. Philip megfordult, ismét végigbicegett a szobán, egy pillanatra

megállt anyja széke mögött, és kezét vállára fektette. Azután továbbment.

- Ne gondold rá többé - mondta. - Majd én elintézek mindent, amit el kell intézni. - Végtelen utálattal készült fel a hangos és méltatlan jelenetekre, vitákra és ízléstelen alkudozásokra. - Talán most fölmegegyek apához - indítványozta.

- Már nagyon vár - bólintott Mrs. Quarles.

- Miért?

- Pontosán nem tudom. De folyton téged emleget.

- Beszél erről a... nos, erről az ügyről?

- Nem. Soha nem említi. Az a benyomásom, hogy szándékosan megfélemlít rólá.

- Akkor jobb, ha én sem említem.

- Hacsak ő nem kezdi el - tanácsolta Mrs. Quarles. - Leginkább önmagáról beszél. A múltból, egészségéről... borúlátóan. Igyekezz felvidítani. - Philip bólintott. — És járj a kedvébe - folytatta az anyja -, ne ellenkezz vele. Könnyen felindul. És az izgalom árt neki.

Philip hallgatta anyja szavait. Mintha apja egy veszedelmes állat volna - gondolta -, vagy egy rossz gyerek. S ezzel mennyi gondot, bánatot, szégyent okoz!

- És ne maradj túl sokáig - fűzte hozzá Mrs. Quarles.

Philip magára hagyta anyját. A bolond, mondta magában, míg átment a hallon, az átkozott bolond! Hirtelen haragját és megvetését, mellyel apjára gondolt, nem enyhítette semmiféle régebbi gyöngédség. Amint semmiféle korábbi gyűlölet sem súlyosbította. Apját mindmáig se nem szerette, se nem gyűlölte. Közönyös elnézéssel, vagy ami még rosszabb, enyhén mosolygó belenyugvással tűrte létezését. Egyetlen gyermekkori emléke sem készítette melegebb érzelmekre. Mr. Quarles éppolyan tehetetlen és alkalmatlan apának bizonyult, amilyen politikus és üzletember volt. A gyermekei iránt mutatott lelkes érdeklődés rövid szakaszait a teljes közöny hosszú időszakai váltották fel. Gyermekei létéről ilyenkor szinte egyáltalán nem vett tudomást. Philip és bátyja közöny-időszakban jobban szerették apjukat, mert jóindulatúan elhanyagolta őket. Érdeklődése viszont nem annyira gyerekeinek, mint inkább valami nevelési vagy egészségügyi elméletnek szólt. Ha kiváló orvossal találkozott, vagy elolvasta a neveléstudomány eredményeiről szóló legújabb könyvet, Mr. Quarles haladéktalanul felfedezte, hogy azonnali és határozott intézkedések híján fiaiból minden valószínűség szerint gyöngélméjú, torz, sőt hülye felnőttek lesznek, akiknek testét megmérgezi a helytelen táplálkozás, és tönkreteszi a hibás torna. Ilyenkor néhány héten át a két fiút nyers sárgarépán vagy cipótalpszerű marhahúson tartották (aszerint, hogy Mr. Quarles véletlenül milyen felfogású orvossal találkozott), katonás testgyakorlatokat kellett végezniük, vagy népi és ritmikus táncokat járattak velük, verseket magoltak (ha pillanatnyilag éppen az emlékezetfejlesztés volt műsoron), vagy pedig (ha az értelmi képességek kerültek előtérbe) a kertbe küldték őket, hogy karókat dugdossanak a földbe, és a különböző napszakokban az árnyék állásából maguk fedezzék fel a trigonometria törvényeit. Effajta rohamok idején a két fiú élete csaknem elviselhetetlen volt. S ha Mrs. Quarles tiltakozott, apjuk dühbe gurult, megdorgálta, hogy önző anya, aki majomszeretettel csüng gyermekein, de sorsukat nem viseli igazán a szívében. Mrs. Quarles nem túlságosan ellenkezett, mert tudta, ha terveit útjába áll, esetleg még konokabb lesz, míg ha kedvében jár, lelkesedése hamar kialszik. És valóban, apjuk néhány hét alatt belefáradt a gyors és mutatós eredményekkel nem kecsegtető nevelői tevékenységbe. Egészségügyi rendszabályaitól fiai nem nőttek és nem erősödtek észrevehetően; értelmi képességük sem fejlődött feltűnően. Viszont naponta, órákon át, kétségtelenül agyonuntatták. Figyelme egyre inkább a „nagyobb jelentőségű ügyek“ felé fordult, míg lassan, mint a macska a mesében, egészen eltűnt a gyerekszobák és diákszobák világából, hogy magasabb és kényelmesebb szférákba emelkedjék. A fiúk megint vígan élhettek.

Philipet kiszűrődő hangok állították meg apja szobájának ajtaja előtt. Figyelt. Arcán aggodalom, sőt ijedtség tükröződött. Mi ez a hang? Hisz neki azt mondták, hogy egyedül van a szobában.

Magában beszélne? Hát ennyire komoly az állapota? Összeszedte bátorságát, és benyitott. Megnyugodva látta, hogy apja nem örült, csak a diktafonba beszél. Mr. Quarles párnáktól támogatva félig ült, félig feküdt ágyában. Arca, még kopasz feje búbja is fénylett, tüzelt, s rózsaszínű selyempizsamája mintha ugyancsak az emésztő láz kisugárzása lett volna. A diktafon az ágy mellett egy asztalkán állt. Mr. Quarles a hajlítható cső végére szerelt mikrofonba beszélt.

- Az igazi nagyság - mondta zengő hangon - fordított arányban áll a közvetlen sikerrel. Á, megjöttél?! - kiáltotta, és az ajtó felé fordult. Kikapcsolta a szerkezetet, a mikrofont felakasztotta, és üdvözlésre nyújtotta kezét. Egyszerű mozdulatok. Philipnek mégis úgy rémlett, egészen rendkívüli minden mozdulata. Mintha színpadon volnának. Szeme természetellenesen fénylett. - Úgy örülök, hogy itt vagy. Nagyon örülök, drága fiam. - Megsimogatta Philip kezét. Erős hangja hirtelen megremegett.

Philip, aki efféle kitörésekhez nem szokott, zavarba jött. - Nos, hogy érzed magad, apám? - kérdezte vidámságot színelve.

Mr. Quarles nem válaszolt, csak megszorította fia kezét. Philip még mélyebb zavarba esett, mikor könnyeket pillantott meg apja szemében. Hát haragudhat így rá, gyűlölhetsz?

- No, majd csak rendbe jössz - mondta vigasztalón.

- A fontos, hogy most pihenj egy kicsit.

Mr. Quarles erősebben megszorította fia kezét. - Anyádnak ne mondd, de én érzem, hogy közeleg a vég.

- Ugyan, csacsiság, apám, nem szabad így beszélned.

- Közeleg - ismételte Mr. Quarles, és makacsul bólogatott -, nagyon közel van már. Ezért örülök annyira, hogy itt vagy. Boldogtalanul haltam volna meg, ha tudom, hogy olyan messze vagy tőlem. De hogy mellettem állsz, érzem - hangja ismét megremegett -, hogy egészen elégedetten távozhatom. - Megint megszorította fia kezét. Meg volt győződve, hogy mindig önzetlen, jó apa volt, csak a gyermekeiért élt. És néha-néha valóban jó apa volt. - Igen, egészen elégedetten. - Előhúzta zsebkendőjét, kifújta orrát, és közben lopva szemét is megtörölte.

- De hiszen nem halsz meg.

- De igen, igen - tartott ki Mr. Quarles. - Érzem. - Őszintén érezte, hitte, hogy hamarosan meghal, mert tudatának legalábbis egy része kívánta a halált. Az utóbbi hetek bonyodalmai megviselték, és a jövő, ha egyáltalán lehetséges, még sötétebbnek ígérkezett. Fájdalom nélkül kimúlni - minden problémájának ez lenne legjobb megoldása. Kívánta, bízott benne, s minthogy hitt közelgő halálában, sajnálta magát mint áldozatot, és ugyanakkor csodálta is, hogy milyen nemes megadással viseli sorsát. - De hiszen nem halsz meg - erősítette a magáét Philip, aki nem tudta, hogy az egyszerű tagadáson túl milyen vigaszt kínálhatna. A mindennapi élet érzelmi szituációihoz nem értett, „kapásból“ nem talált megoldást rájuk. - Nincsen semmi... - Majdnem kimondta, hogy „nincsen semmi bajod“, de elharapta a szót, mert kissé késve ugyan, de eszébe jutott, hogy apja esetleg megsértődik.

- Ne beszéljünk róla többet - szólt Mr. Quarles mogorván, bosszús pillantással. Philip visszaemlékezett anyja szavaira, hogy ne ellenkezzék vele, és hallgatott. - Az ember nem szállhat szembe a végzettel - folytatta Mr. Quarles egészen más hangon. - A végzettel - ismételte meg mély sóhajjal. - Te szerencsés vagy, édes fiam, te korán felfedezted hivatásodat. A sors kegyesen bánt veled.

Philip bólintott. Ő is gyakran gondolt erre, méghozzá valamelyest rossz előérzettel. Ugyanis lelke mélyén hitt a nemezisben.

- Míg viszont az én esetemben... - Mr. Quarles nem fejezte be mondatát, csak felemelte kezét, s reménytelenül visszajött a takaróra. - Életemből éveket vesztettem el hamis csapásokon. Hosszú éveket, mielőtt fölfedeztem igazi hivatásomat. Egy filozófus gyakorlati ügyekre tékozolta el magát. Sőt nevetségessé vált, mint az a hogy is hívják... az albatrosz. Hisz tudod.

- Az öreg tengerészben szereplőre gondolsz? - kérdezte Philip meglepetten.

- Nem, dehogy - szólt Mr. Quarles türelmetlenül. Arra a franciára.
- Hát persze - Philip végre megértette az összefüggést. - „*Le poète est semblable au prince des nuées...*“
Baudelaire-re gondolsz.
- Baudelaire, hát persze.
- „*Exilé sur le sol au milieu des nuées, Ses ailes de géant l'empêchent de marcher*“* - idézte Philip boldogan, hogy a beszélgetést, ha csak egy perc is, a magánügyekről az irodalomra terelheti.
Apja el volt ragadtatva. - Pontosan! - kiáltotta diadallal. - A filozófusoknak hajszájra ugyanez a helyzetük. Szárnyuk akadályozza őket a járásban. Harminc évig igyekeztem gyalogjáró lenni - politikában, üzleti életben. Nem ismertem fel, hogy az én helyem a levegőben van, nem a földön. A levegőben! - ismételte kitárt karral. - Szárnyaim voltak - kezét gyors tremolóban lengette -, szárnyaim, és én nem tudtam róluk. - Hangja erősebb lett, szeme csillogott, arca rózsásan fénylett. Egész lényé olyan izgalmat, türelmetlen feszültséget sugárzott, hogy Philip őszintén nyugtalankodni kezdett.

*A költő is ilyen, e légi herceg párja...
de itt lenn bús rab ő, csak vad hahota várja,
s megbotlik óriás két szárnyában, ha lép.

Az Albatrosz - (Tóth Árpád fordítása)

- Nem lenne jobb, ha pihennél egy kicsit? - ajánlotta ijedten.
Mr. Quarks nem is figyelt a közbeszólásra. - Ó, szárnyak, szárnyak! - kiáltotta. - Igen, szárnyaim voltak, és ha fiatal koromban felismerem ezt, mily magasra repülhettem volna! De én járn akartam. A sárban. Harminc éven át. És harminc év után fedeztem csak fel, hogy repülésre rendeltettem. De most mindennek vége, mielőtt igazán megkezdődött volna. - Felsőhajtott, hátrahanyatlott párnáira, és szavait csaknem függőlegesen röpítette fel a levegőbe. - Művem befejezetlen. Álmaim elvetéltek. A sors kegyetlen volt hozzám.
- De hiszen lesz még elég időd befejezni a munkádat.
- Nem, nem lesz. - Mr. Quarles lemondóan rázta fejét. A sors áldozata akart lenni, hogy magára mutatva elmondhassa: „íme, Arisztotelész lett volna belőlem, ha nem sújt a gonosz végzet.“
Mindennek az a rossz gondviselés az oka. Miatta vallott kudarcot a cukoriparban, a politikában, a birtokon, miatta fogadták hidegen az első könyvét, és késik vég nélkül a második, s még valami furcsa, elég nehezen meghatározható módon Gladys terhességét is a gondviselés számlájára írta. Boldogtalan sorsához az is hozzátartozott, hogy parasztlányokat, kis cselédeket és titkárnőket csábítson el. És most balsorsa beteljesedik: meghal (idő előtt, de sztoikusán, mint a legnemesebb római). Ebben a távlatban mily közönséges, mily nyomorultul jelentéktelen az elvesztett szüzességek és érkező csecsemők ügye! S a filozófus halálos ágyánál mily illetlen ez a sok ordítozás! De csak egy föltétellel küszöbölheti ki mindezt a tudatából: ha ez az ágy valóban halálos ágya, és ha mindenki elhiszi, hogy a sors kegyetlen volt hozzá. Mint vértanú filozófus, halála óráján jogosan utasítja el, hogy Gladys és leendő gyermeke háborgassák. Ezért tiltakozott Mr. Quarles olyan erélyesen, sőt bosszúsan Philip hosszú életet jósló vigasza ellen. (Bár az okot csak érezte, de nem fogalmazta meg.) Ezért vádolta a gonosz sorsot és nagyította el tehetségét a szokásos önelégültség határain túl is, hogy bizonyítsa: a sors meggátolta tehetsége érvényesítésében.
- Nem, nem, drága fiam - ismételte -, soha nem fejezhetem be. És tulajdonképpen azért kérettelek, mert beszélni szeretnék veled.
Philip némi balsejtelemmel nézett apjára. Mi következik még? - gondolta. Rövid csönd támadt.
- Az ember mégsem tűnhet el teljesen nyomtalanul - szólt Mr. Quarles önsajnálattól fojtott hangon. - Nehéz szembenézni... a kietlen elmúlással. - Lelki szeme előtt feltárult a fénytelen, végtelen űr. Halál. Nyilván minden bajának véget vet, de mégis rettenetes. - Ugye megérted ezt

az érzést? - kérdezte.

- Tökéletesen - mondta Philip -, tökéletesen. De a te esetemben, apám... - Mr. Quarles, aki ismét az orrát fújta, elhárítón emelte fel kezét.

- Ne, nem. - Elhatározta, hogy meghal, fölösleges, hogy bárki is lebeszélje szándékáról. - Ami igazán fontos nekem, az, hogy megérted az érzéseimet. Békésen távozom, ha tudom, te nem fogod megengedni, hogy emlékem nyomtalanul eltűnjön. Drága fiam, te légy irodalmi hagyatékom gondozója. Művemnek van néhány töredéke...

- A demokráciáról szóló könyvednek? - kérdezte Philip, aki már látta magát vállán a szóban forgó tárgyról valaha is tervezett legnagyobb terjedelmű mű befejezésének terhével. De apja válasza megszabadította a gondtól.

- Nem, nem arra gondolok - válaszolt sietve Mr. Quarles -, annak a könyvnek csak az anyagát gyűjtöttem össze. Jó részét még nem vettem papírra. Csak a fejemben van meg.

Tulajdonképpen - folytatta - az a kívánságom, semmisüljön meg a nagy mű minden jegyzete.

Anélkül, hogy bárki belenézne. Hiszen csak jegyzetek. Csupán számomra van értékük. - Mr. Quarles nem rajongott a gondolatért, hogy halála után fölfedezzék és megcsámcsogják az üres kartotékdobozokat, a betöltetlen kartotéklapokat. - Pusztuljon el az egész, megértetted?

Philip nem ellenkezett.

- Szeretném viszont rád bízni, drága fiam, a bizalmasabb töredékek gyűjteményét - folytatta Mr. Quarles. - Gondolatok az életről, személyes tapasztalatok és más effélék.

- Értem - bólintott Philip.

- Régóta jegyezgetem őket - szólt Mr. Quarles. - Ötven év tünődései és emlékei... Jó cím lenne. Jegyzetfüzeteim tele vannak ilyen gondolatokkal. Az utóbbi időben pedig ezen rögzítgetem - simogatta meg a diktafont. - Hisz tudod, ha az ember beteg, sokat gondolkozik. - Felsőhajtott. - Sokat és komolyan.

- Természetesen - helyeselt Philip.

- Ha érdekel... - mutatott a diktafonra.

Philip bólintott. Mr. Quarles beállította a gépet. - Hogy valami elképzelésed legyen, miről is van szó. Gondolatok, emlékek. Íme. - A gépet odébb toltta az asztalon, és közben lelökött egy papírlapot. Ott feküdt a szőnyegen, kockás ábra, keresztretjvény. - Most figyelj!

Philip figyelt. Pillanatnyi kaparás-recsegés után bábszínházi hasbeszélő hangon megszólalt az apja: - A nemi kérdés kulcsa: a szenvedély szent, az isteni megnyilvánulása. - Azután szünet vagy átmenet nélkül, csak kissé változott hangon: - Politikai életünkben hangsúlyozott hiba a politikusok frivolitása. Egyik este Asquith-szal vacsoráztam, már nem emlékszem, hol, és megragadtam az alkalmat, hogy a halálbüntetés eltörlésének szükségességét kifejtsem előtte.

Modern életünk egyik legkomolyabb kérdése ez. De ő csupán azt ajánlotta, menjünk bridzselni. Mértékegység, hét betű: verchok. Kényes emberek nem élnek disznóólban, de a politikai s az üzleti életben sem bírják ki sokáig. Vannak született görög jellemek és született kicsinyes álszentek. Én sohasem osztottam a csőcselék véleményét Lloyd George nagyságát illetően.

Minden ember természetes jussa a boldogság, mégis milyen dühös tiltakozást vált ki ha valaki a jussát követeli! Brazíliai gólya, hat betű: jabiru. Az igazi nagyság fordított arányban áll a közvetlen sikerrel. Á, megjöttél!... - A továbbiak kaparó rengésbe vesztek.

- Igen, értem a stílusát - mondta Philip, és felnézett. - És hogyan állítod le? Ó, már látom. - Lezárta a diktafont.

- Annyi gondolatom támad, amíg itt fekszem - mondta Mr. Quarles, és szavait a magasba küldözgette, mintha egy repülőgéphez beszélne. - A gondolatok minő gazdagsága! Sohasem rögzíthetném e nélkül a masina nélkül. Csodálatos! Igazán csodálatos!

HARMINCHARMADIK FEJEZET

Elinornak még maradt annyi ideje, hogy sürgönyözzön a pályaudvarról. Mikor megérkezett, az állomáson kocsi várta. - Hogy van a gyerek? - kérdezte a sofőrtől. De Paxton bizonytalanul válaszolt, nem tudta. Magában azt gondolta, már megint nevetséges nagy hűhót csapnak semmiért, ahogy a gazdagok szokták, különösen ha a gyermekükről van szó. Elindultak Gattenden felé. A chilterni dombvidék oly derűsen szép volt az érett esti fényben, hogy Elinor szorongása enyhült, és félig-meddig sajnálta, hogy nem várta be az utolsó vonatot. Akkor találkozhatott volna Webleyvel. De hát nem eldöntötte-e már: voltaképpen örül, hogy nem találkoztak? Az ember egyszerre bánhat valamit, és örülhet is neki. Amint a park északi bejárata mellett elhaladtak, a rácson át megpillantotta lord Gattenden tolókcocsiját. Közvetlenül a kapu mögött állt. A csacsi az útszélien legelészett, lazán fityegett rajta a gyeplő, és az őgróf úgy belemerült vastag, vörös bőrbé kötött könyvébe, hogy elfelejtett továbbhajtani. A kocsi elrobogott mellette, de ez az egyetlen pillantás a szürke csacsi mögött ülő és elmerülten olvasó öregúrra, akit oly gyakran látott ugyanígy ülni és olvasni, a szabályosan, változatlanul folyó élet e tűnő megnyilatkozása, mely annyira a régi, ismerős életet sugallta - oly megnyugtatóan hatott Elinorra, mint a bükkök és páfrányok szelíd bája, a zöldarany előtér s az ibolyaszínű messzeség. És végre feltűnt a kúria! Az öreg ház úgy szundikált a lenyugvó napban, mint egy sütkérező macska. Szinte hallatszott a dorombolása. Előtte a pázsit, mint a legfinomabb zöld bársony, a mammutfenyő oly méltóságteljes komolysággal terebélyesedett a mozdulatlan levegőben, mint kiadós ebéd után levegőző és bölcsködő öregúr. Nem lehet itt nagy baj. Elinor kiugrott a kocsiból, s egyenesen felszaladt a gyerekszobába. A kis Phil ágyban feküdt. Nagyon csöndesen, csukott szemmel. Miss Fulkes mellette ült. Amint Elinor belépett, felállt, és eléje ment, hogy üdvözölje. Elinor egyetlen pillantást vetett a nevelőnő arcára, és tudta, hogy hazug vigasz volt a táj kék és arany nyugalma, a szundikáló ház, az őgróf és a szamár. Azok mintha azt mondták volna: „Minden rendben van. Az élet a szokott mederben folyik.“ De Miss Fulkes arca sápadt és ijedt volt, mint aki kísértetet látott.

- Mi baja van? - suttogta Elinor hirtelen újra rátörő szorongással, s még mielőtt a nevelőnő válaszolhatott volna: - Alszik? - kérdezte. Ha alszik, gondolta, az jó jel; mert olyan, mintha aludnék.

Miss Fulkes azonban nemet intett. Mozdulata fölösleges volt, mert alig mondta ki Elinor a kérdést, a gyermek egyszerre görcsösen összerándult a takaró alatt. Arcát fájdalom torzította el. Vinnyogó kis nyögés szakadt ki belőle.

- Nagyon fáj a feje - mondta Miss Fulkes. Szemében rémület és fájdalom tükröződött.

- Menjen, pihenjen le - mondta Elinor.

Miss Fulkes tétovázott, rázta a fejét: - Segíteni szeretnék...

Elinor rábeszélte: - Többet segíthet, ha kipihente magát. - Látta, hogy Fulkes kisasszony ajkai megremegnek, szemét hirtelen elönti a könny. - Menjen csak - mondta, és vigasztalón megszorította a karját. Miss Fulkes sietve engedelmeskedett; attól tartott, sírva fakad, még mielőtt a szobájába ér.

Elinor leült az ágy mellé. Megfogta a visszahajtott takarón fekvő kicsi kezét, ujjai csillapítón, nyugtatón simítottak végig a gyermek világos haján. - Aludj - suttogta, míg ujjai gyöngéden simogatták -, aludj, aludj el.- De a gyerek nyugtalanul mocorgott, arca időnként eltorzult a hirtelen rátörő fájdalomtól, fejét rázta, mintha le akarná rázni magáról azt, ami kínozza, száján újra kiszakadt az a vinnyogó kis nyögés. Elinor föléje hajolt. Úgy érezte, mintha mellében összetörne a szíve, mintha a torkát egy kéz szorongatná, és megfojtaná.

- Drágaságom - esdekelt, könyörgött neki, hogy ne szenvedjen -, drágaságom!

Kicsi kezét még erősebben fogta, tenyerét súlyosabban szorította a gyerek forró homlokára, mintha elfojtani akarná a kínt, vagy legalábbis védelmezné támadásai ellen a borzongó kis testet. Megfeszített akarattal ráparancsolt a fájdalomra: szűnjék meg ujjai alatt, távozzék a

gyermekből... és áradjon ujjain át önnön testébe. De a kicsi továbbra is nyugtalanul hánykolódott, ide-oda forgatta a fejét, hol magasra húzta térdét, hol pedig görcsös rúgással kifeszítette lábát a takaró alatt. A fájdalom változatlanul visszatért, beledöfött. És arca újra és újra eltorzult a kintől, szétnyíló ajkai közül feltört a vinnyogó kis kiáltás. Elinor simogatta a homlokát, gyöngéd szavakat suttogott. Egyebet nem tehetett. Fojtogatta a tehetetlensége. A láthatatlan kéz még erősebben összemarkolta torkát és szívét.

- Milyen állapotban találtad? - kérdezte Mrs. Bidlake, mikor leánya lejött a gyerekszobából. Elinor nem válaszolt, elfordította fejét. A kérdésre szemébe tolultak a könnyek. Mrs. Bidlake átölelte, és megcsókolta. Elinor anyja vállába temette arcát. „Légy erős - mondta magának egyre -, ne sírj, ne hagyd el magad! Légy erős! Segíts rajta!“ Anyja szorosabban magához ölelte. Ölelése megvigasztalta Elinort, erőt öntött belé, melyért úgy fohászzkodott. Megfeszítette akaratát, és mély lélegzettel lenyelte a torkát szorongató sírást. Fölnézett anyjára, hálásan rámosolygott. Ajka még kissé remegett, de akarata győzött.

- Buta vagyok - mondta bocsánatkérően -, nem tehetek róla. Olyan borzasztó a szenvedést látni. Tehetetlenül. Rémes! Még ha az ember tudja is, hogy a végén minden jóra fordul.

Mrs. Bidlake felsóhajtott. - Rémes - visszhangozta -, rémes! - És szemét tűnődő döbbenettel lehunyta. Csönd lett. - Különben pedig - folytatta, és kinyitotta szemét, hogy leányára nézzen - azt hiszem, nem ártana, ha Fulkes kisasszonyt kissé szemmel tartanád. Tartok tőle, hogy nem a legelőnyösebben hat a gyermekekre.

- Miss Fulkes? - kérdezte Elinor meglepetten. - De hiszen a legkedvesebb, a leglelküismeretesebb...

- Ó, nem, nem arról beszélek! - mondta sietve Mrs. Bidlake. - A művészi befolyására céloztam. Mikor tegnapelőtt felmentem, hogy megnézzem Philt, éppen valami szörnyen ízléstelen kutyaképeket mutogatott neki.

- Bonzót? - kérdezte Elinor.

- Igen, Bonzót - bólogatott az anyja. Határozott undorral ejtette ki a szót. - Ha a gyermek állatképeket kíván látni, a perzsa miniatűrök legkitűnőbb reprodukcióit hozathatjuk meg neki a British Múzeumból. Egy gyermek ízlését igazán könnyű elrontani... De Elinor! Drágám! Elinorból hirtelen és fékezhetetlenül kitört a nevetés. Állt, és nevetett. Gáttalanul. A bánatán még uralkodott, de bánat és Bonzó együtt ellenállhatatlan volt.

Valami eltörött benne, és ő vad, fájdalmas és hisztérikus nevetéssel zokogott.

Mrs. Bidlake tehetetlenül veregette a vállát. - De drágám - ismételte -, Elinor!

John Bidlake felriadt nehéz, lidércnyomásos álmából, és dühösen kikiabált a könyvtárszobából:

- Az isten szerelmére, hagyjátok már abba a kotkodácsolást. - Hangja panaszos dühvel parancsolt.

De Elinor nem tudta abbahagyni.

- Úgy visítoznak, mint a papagájok - dünnyögte maga elé. - Biztos, valami hülye viccen. Mikor az ember rosszul van...

*

- Az isten szerelmére - mondta Spandrell gorombán -, szedd már össze magad.

Illidge szájához szorította zsebkendőjét, úgy érezte, mindjárt rosszul lesz. - Azt hiszem, lefekszem egy percre - suttogta. De amint lépni akart, lábai mintha kőből lettek volna. Bénán vonszolta magát a kerevethez.

- Tudod, mi kell neked? Egy korty ital - mondta Spandrell. Átvágott a szobán. A pohárszéken egy üveg brandy állt; pohárért ment a konyhába. Kétujjnyi italt töltött ki. - Nesze. Idd ki! - Illidge kortyolt az italból. - Az ember azt hinné, a Csatornán keltünk át - folytatta Spandrell gyilkos gúnnyal, és maga is ivott. - Whistler ilyen címmel ábrázolna most: Tanulmány zöldben és vörössárgában. Almazöldben, mohazöldben.

Illidge egy pillanatra ránézett, azután elfordult, nem bírta elviselni a megvetéssel teli szürke

szempár átható tekintetét. Soha senkit nem gyűlölt úgy, mint most Spandrellt.

- Esetleg békazöld, penészzöld, iszapzöld - folytatta Spandrell.

- Ó, fogd be a szád! - kiáltotta Illidge. Hangja némileg visszanyerte erejét, és alig remegett.

Spandrell gúnyolódása használt az idegeinek. A gyűlölet, akár a szesz, fölélénkít. Még egy tüzes kortyot ivott. Csönd támadt.

- Ha állapotod megengedi - mondta Spandrell, és letette üres poharát -, jöhetsz és segíthetsz rendet csinálni. - Felállt, megkerülte a spanyolfalat, és eltűnt.

Everard Webley teste oldalt feküdt, ahogy leroskadt, két karja kinyúlt a padlón. A kloroformos zsebkendő még eltakarta arcát. Spandrell lehajolt, és félrehúzta a zsebkendőt. Halántéka, ahova az ütést kapta, a padlót érte. Felülről nézve az arc érintetlennek látszott.

Spandrell zsebre dugott kézzel állt, és lenézett a holttestre.

„Öt perccel ezelőtt - mondta magában, gondolatait szavakba öntve, hogy jelentésüket minél teljesebben felfogja-, öt perccel ezelőtt még élt, lelke volt. Élt - ismételte meg, és fél lábon bizonytalanul egyensúlyozva, másik lábával megérintette a halott arcát, előrenyomta a fülét, azután megint visszalapította. - Lelke volt.“ - És egy pillanatig kissé ránehezedett arra a valamire, ami Everard Webley arca volt. Visszahúzta lábát. Talpának nyoma porszürkén ott maradt a fehér bőrön. „Halott arcon taposok - mondta magában. - Miért teszem?

Megtaposom.“ Ismét felemelte a lábát, és sarkát gyöngéden, finoman a szemgödörbe nyomta, mintha kísérletezne a gyalázzal. „Mint a szőlő - gondolta. „Bort taposok a szőlőből.“

Hatalmában állott, péppé taposhatta volna ezt a szemet. De megelégtelt. Az alapító borzalmat jelképesen kisajtolta már a gyilkosságból; ott folyt el taposó lába alatt. Alapvető borzalom inkább ostoba és undorító, mint borzalmas. Cipője hegyét a halott álla alá csúsztatta, és addig fordította a fejet, amíg nyitott szájjal és félig hunyt szemmel a mennyezetre meredt. A bal szem fölött és mögött vörös zúzódás látszott. A bal orcán vércsík húzódott, már meg is száradt, és ott, ahol a homlok a padlót érte, kis tócsa - nem is tócsa, csak vérfolt - mázolódott szét.

- Hihetetlenül kevés vér - mondta Spandrell hangosan.

Nyugodt hangjától Illidge hevesen összerázkódott. Spandrell visszahúzta a lábát. A halott fej kicsi puffanással ismét oldalt esett.

- Odo püspök családja itt tökéletesen beigazolódt - folytatta szenvtelenül. Hogy minden esemény közül éppen ebben a pillanatban és éppen a bayeux-i faliszőnyegen nevetséges módon ágáló kegyes egyházatya jutott eszébe - ez is hozzátartozott az alapvető borzalomhoz. Az emberi elme léhasága! Kalandozás a semmiségek között! A rossznak lehet valamilyes méltósága. De a butaság...

Illidge hallotta, hogy Spandrell kiment a konyhába. Egyre erősebben zubogott a víz egy vödörbe. Elzárta a csapot. Léptek. A vödör fémesen megcsendült a padlón.

- Szerencsére - fűzte hozzá Spandrell legutóbbi megjegyzéséhez -, különben nem tudom, hogy takarítanánk el ezt a mocskot.

Illidge feszülten és borzalommal figyelt a spanyolfal mögül kiszűrődő zajokra. Ernyedt, húsos puffanás. A kart emelte fel és ejtette vissza? Lágú és súlyos tárgy csusszanása a padlón. Azután víz loccsant - súrolás ismerős zaja. Ezek a zörejek hasonlíthatatlanul borzalmasabbak s mélyebb jelentőségűek voltak, mint bármi, amit Spandrell mondhatott, legyen az a legbrutálisabb, a legszenvtelenebbül cinikus megjegyzés. Ezek a zörejek feltámasztották Illidge-ben az első percek süllyedő, szív-bénító gyöngeségét, mikor a halállal viaskodó ember még ott rángatózott a lába előtt. Visszaemlékezett, újra átélte a szörnyű tett előtti várakozás lélegzetfojtó, ájulatos perceit. Az utcába behátráló kocsizugása; homokos talpak dörzsölő nesze a küszöbön; kopogás, azután hosszú, hosszú csönd, benne szívdobogás, belső reszketés, baljós sejtelmek keverednek felmentő gondolatokkal, mint forradalom és jövő, gazdagok gonoszsága s a mindent indokló gyűlölet. Ugyanakkor a spanyolfal mögött kuporogva összefüggéstelen, nevetséges emlékek támadtak fel Illidge-ben: szünidei gyerekes bújócskázások a községi legelő

rekettye- és borókabokrai között. „Egy, kettő, három...” A hunyó szemére szorította tenyerét, és hangosan százig számolt, a bújók szétszéledtek. Tüskés bokorba vetette magát, páfrányok között hasalt. Azután felhangzott a kiáltás: „Kilencvenkilenc, száz. Szabad!” A hunyó elindult, őt kereste. Feszült, fájó izgalmat érzett, míg ott guggolt vagy feküdt búvóhelyén, figyelt, és leskelődött, hogy elkapja a legalkalmasabb pillanatot, és nekiiramodjék a mezőnek, hogy ő érjen előbb a „várba”. Annyira izgult, hogy szinte ellenállhatatlan vágya támadt „csinálni is valamit”, holott már csinált, öt perccel előbb, a borókabokorban. Abszurd emlékek. És mert abszurdok, szörnyűek is. Századszor tapogatta meg zsebében a kloroformos üveget, ott volt a helyén, jól bedugaszolva. A második kopogás ijesztően visszhangzott, utána jött a fütty és a tréfás jelszó: „Jó barát!” (A hangján érezte, hogy mosolyog.) Illidge megborzongott a spanyolfal mögött. „Jó barát!” És most, hogy eszébe jutott, ismét beleborzongott, még hideglelősebben borzongott a szégyentől, rémülettől, megalázottságtól. Akkor nem érezte, nem volt ideje rá. Nem volt ideje, mert mielőtt agya felfoghatta volna, mit is jelent a vidám jelszó, megcsikordult az ajtó, léptek dobogtak a padlón, és Webley Elinort szólította. (Illidge hirtelen arra gondolt, vajon szerelmes volt-e Webley Elinorba.) „Elinor!” Csend következett, Webley megpillantotta a levelet. Illidge hallotta lélegzetvételét, egy-két lábnyira állt tőle, a spanyolfal túlsó oldalán. Azután egy gyors mozdulat, egy kettétört kiáltás, és hirtelen száraz csattanás, mint egy pofon, de tompább, holtabb és sokkal hangosabb. Egy pillanat töredékére csend lett, majd zuhanás zaja követte - nem egyetlen hang, hanem idővel mérhető hangok sora: térdek csontos roppanása, cipőtalpak érdes csusszanása a síkos padlón, test és karok tompa puffanása, s végül a fej éles, kemény koppanása. - Gyorsan! - csapott rá Spandrell hangja, és ő előrohant rejtekéből. - Kloroformot! - Engedelmeskedett. Kloroformot öntött a zsebkendőre, és ráterítette a rángatózó arcra... Megint borzongott, ivott még egy kortyot.

A súrolást vizes törülörongy cuppogása követte.

- Íme - mondta Spandrell, és megjelent a spanyolfal mögött. Kezét egy portörülőbe törölgette. - És hogy érzi magát a beteg? - utánozta gúnyos mosollyal a betegszobába lépő orvos modorát. Illidge elfordította arcát. Gyűlölete fellángolt, és egy pillanatra minden más érzést elnyomott. - Semmi bajom - mondta kurtán.

- Szóval csak lustálkodszt, míg én a piszkos munkát végzem, ugye? - Spandrell a portörülőt a székre dobta, és lehúzta feltűrt ingujját. Két óra alatt a szívizmok nyolcezerszer húzódnak össze, és ernyednek el; összehúzódnak, és elernyednek. A föld ezalatt még egynyolcad millió mérföldet sem tesz meg pályáján. És a fügekaktusz mindössze száz újabb holdat rabol el Ausztrália területéből. Két óra semmi. Éppen csak annyi idő, amíg az ember meghallgatja a kilencedik szimfóniát és Beethoven még két hátrahagyott kvartettjét, amíg Londonból Párizsba repül, míg ebédje gyomrából a vékonybélbe jut, vagy míg elolvassa a Macbethet, belehal a kígyómarásba, vagy egy shilling nyolc pennyt keres mint takarítónő. Nem több. De Illidge-nek, aki ült, és várta, hogy besötétedjék, és közben a holttest ott feküdt a spanyolfal mögött, Illidge-nek az a két óra végtelennek tűnt.

- Meghülyültél? - kérdezte Spandrell, mikor azt ajánlotta, hogy hagyják a hullát, és menjenek el azonnal -, vagy minden vágyad, hogy akasztófán végezd? - Vigyorgása, hűvösen ironikus jókedve megőrijtette Illidge-t. - Philip még ma éjszaka, mihelyt hazaérkezik, megtalálja.

- De Quarlesnek nincsen kulcsa.

- Akkor holnap találja meg, ha egy lakatossal kinyitattja az ajtót. És három órával azután, hogy Elinor megmondja, kinek adta a kulcsot, a rendőrség kopogna nálam. És én megígérem neked, hogy röviddel azután nálad fog kopogtatni. - Rámosolygott Illidge-re, de az félrefordult. - Nem - folytatta Spandrell -, Webleyt el kell takarítanunk. S mivel a kocsija kint áll, gyerekjáték lesz, ha bevárjuk a sötétséget.

- De csak két óra múlva lesz sötét. - Illidge hangjában düh s panasz rikácsolt.

- No és?

- De... - kezdte Illidge, és elhallgatott. Rájött, ha őszintén válaszol, be kell vallania, hogy nem akar még két órát a házban tölteni, mert fél. - Rendben van - mondta -, maradjunk. - Spandrell felvette az ezüst cigarettatárcát, kinyitotta, beleszagolt. - Nagyon kellemes illata van - mondta. - Parancsolj - és Illidge elé tolta. - És rengeteg a könyv. És lapok. *Times*, *New Statesman*. A *Vogue* utolsó száma. Olyan itt minden, mint egy fogorvosi várószobában. Sőt még egy csésze teát is főzhetünk. - A várakozás ideje megkezdődött. Szívdobbanást szívdobbanás követett. A föld minden másodpercben húsz mérföldet száguldott, és a fügekaktusz újabb öt rod* területet elborított Ausztrália földjéből.

*Hosszmérték; egy rod = 16,5 láb, vagyis 4,03 m.

A hulla ott feküdt a spanyolfal mögött. Sok ezer millió parányi és különböző egyed halmozódásából, kölcsönös vonzásuk-s kölcsönös taszításuk eredményeként, létrejött az emberi élet. A teljes település, az eleven nyüzsgő kaptár: maga az ember. A kaptár halott. De a tűnő melegben az összetevő egyedek közül sokban még pislákol az élet. Hamarosan mind elpusztul. Időközben a korhadék-lakók láthatatlan serege megindítja a levegőből ellenállásra nem találó rohamát. Befészkelődnek a halott sejtek közé, élnek, növekednek, s megszámlálhatatlanul elszaporodnak. Fejlődésük és szaporodásuk során megsemmisítik a test egész vegyi felépítését; anyagának minden bonyolult szövevénye szétmállik, s mire munkájuk végére érnek, nem marad egyéb, mint néhány fontnyi szén, némi víz, kevés mész, egy kis foszfor és kén, csöppnyi vas és szilikát, maroknyi különböző só - ennyi marad fenn Everard Webley hatalmi vágyából, Elinor iránti szerelméből, politikai elképzeléseiből, gyermekkori emlékeiből, vívó és lovagló tudományából, lágyan zengő hangjából és hirtelen felfénylő mosolyából, Mantegna iránti csodálatából, whisky-utálatából, ügyesen kormányozott ijesztő dührohamaiból, állat simogató mozdulatából, istenhitéből, abból, hogy képtelen volt egy dallamot elfütyölni, rendíthetetlen elhatározásaiból és orosz nyelvtudásából.

Illidge a *Vouge* hirdetéseit lapozgatta. Fiatal hölgy kétszáz guineas bundában autóba száll. A szemközti oldalon másik ifjú hölgy, csak törülközővel övezve, kiszáll a fürdőkádból: Használjon dr. Verbruggen-féle fogyasztó fürdősót. Illatszert-csendélet, egyik üveg Songe Negre, másik a mester legújabb kreációja: Relent d'Amour. A következő három lapon Worth, Lanvin és Patou tobzódik. Utánuk fiatal hölgy soványító gumifűzőben nézegeti magát a tükörben. Ifjú hölgyek egész csoportja egymás selyem alsóit csodálja, és amit viselnek, mind Crabb és Lushington-féle fehérnemű-különlegesség. Szemben velük egy hölgy Madame Adrena szépségszalonjának kerevetén fekszik: egy masször keze elsimítja a fenyegető duplatokát. Punktrolierek, szűrő, csípő és vakaró kefék következnek kívánatos elrendezésben: ledörzsölik, szétporlasztják ifjú hölgyek fölösleges zsírpárnáit. Majd újabb üveg-, doboz- és tégelycsendéletek: bőrápoló szerek, megvédik az ifjú hölgyek arcát az időjárás és a kor viszontagságaitól.

„Felháborító! - mondta magában Illidge, és tovább lapozott. - Bűn!“ Örült a dühének, táplálta, növelte. A harag elterelte gondolatait, egyben mellette bizonyított. Míg a plutokraták feslettségén és kőszívén dühöng, addig részint elfelejtheti, részint megbocsáthatja magának a szörnyű tettet. Webley a spanyolfal mögött fekszik. De vannak nők, akik kétszáz guineát fizetnek egy bundáért. Kétszáz guineát! Joseph bácsi boldog lett volna, ha másfél év alatt ennyi pénzt keres a cipészműhelyében. És huszonöt shillinget adnak egy kis üveg parfümért. Tom öccse jutott eszébe, mikor influenza után tüdőgyulladást kapott. Szörnyű! Lábadozott, és az orvos azt mondta, jót tenne neki néhány hét a tengerparton. De nem volt rá pénzük. Tom tüdeje azóta sem jött egészen helyre. Most egy autógyárban dolgozik (azoknak a kétszáz guineas bundát viselő dögöknek csinálja a kocsikat, hogy legyen mibe beszállniuk), Illidge adott pénzt, hogy az öccse műszaki iskolába járhasson, fizetett - gondolta, tovább ingerelve magát -, még fizetett is azért a kiváltságért, hogy a gyerek naponta nyolc órát állhasson a marógép mellett. A manchesteri levegő egyáltalában nem használt Tomnak. Bezzeg rajta nincs fölösleges hajú, amit

punktröllerezni kellene. Szegény ördög. A disznók viszont dőzsölnek! Ahelyett, hogy a sonkájukat meg a hasukat dagasztatják, végeznének inkább valami hasznos munkát. Mindjárt lefogynának tőle. Ha úgy törnék magukat, mint az ő anyja... nem, rajta nem maradt zsír, őt sem kellett punktröllérel masszírozni, sem gumifűzőben izzasztani vagy forró gőzökben, sós vizekben fürösztetni. Sértődötten gondolt a végtelen, sivár házimunkában eltöltött életre. Szegénynek így teltek a napjai, évei. Bevetette az ágyakat, hogy este ismét kibonthassa. Főzött, hogy az örökké üres gyomrok megteljenek. Elmosogatta az edényt, hogy a következő étkezésnél megint bepiszkolódjanak. Felsúrolta a padlót, hogy sáros cipőjükkel rátapossanak. Stoppolt, foltozott, hogy még több lyuk tátongjon. Vesződött, mint Sziszfusz és a danaidák, reménytelenül és vég nélkül - vagy legalábbis végtelenre nyúlt volna a szenvedése, ha ő nem küld neki heti két fontot a fizetéséből. Most bejár hozzá egy lány, hogy elvégezze helyette a nehezebb munkát. De még így is a kellesténél többet dolgozik, soványító gumifűzőre most sincs szüksége. Micsoda élet! És a bundák és parfümök világában az emberek unalomról, fáradtságról panaszkodnak, szanatóriumokba vonulnak pihenőkúrákra. Ha az anyja életét élnék, csak egészen rövid ideig! De talán még Angliában is rá fognak kényszerülni... nemsokára (nagyon remélte). Illidge elégtétellel gondolt a volt cári tisztekre, akik sofőrök és gyárimunkások lettek, hajdani grófnőkre, akik vendéglőt, kabarét, kalapszalont nyitottak; az orosz exgazdagok egész hadára, akik elárasztották a világot Harbintól és Sanghajtól Rómáig, Londonig és Berlinig; csődbe jutottak, megalázkodtak, s ma azoknak az egyszerű embereknek rabszolgaéletét élik, akiknek valaha a nyakán élőködtek. Jól van ez így, megérdemelték. És talán majd itt is megismétlődik. Megismétlődik. Ki tudja? De nálunk a fogyókúrák, a prémbundások erősek, sokan vannak és szervezettek. Hadseregük most elvesztette vezérét. Megkapta, ami kijárt neki. A megtestesült plutokrácia és aljasság ott feküdt a spanyolfal mögött. De nyitva volt a szája, és arcizmai - mielőtt a búzló zsebkendő eltakarta volna - groteszkül rángatóztak. Illidge megborzongott. Figyelemelterelő haragért és mentségért megint a kétszáz guineas bundát viselő hölgy képéhez és a soványító fürdőből kilépő, meztelen, de szemérmesen takarózó másik fiatal hölgyhöz folyamodott. Telhetetlenek, szajhák! Ahhoz az osztályhoz tartoznak, melynek fennmaradásáért Webley harcolt. Minden aljasság és gonoszság bajnoka; azt kapta, amit megérdemelt, meg...

- Te jó isten! - kiáltott fel hirtelen Spandrell a könyve fölött. Hangja a csöndben megijesztette Illidge-t. Tehetetlenül összerándult. - Egészen elfelejtettem. Megmerevednek, ugye? - Illidge-re pillantott. - Mármint a hullák.

Illidge bólintott. Mély lélegzetet vett, s akaratát megfeszítve nyugalmat parancsolt magára.

- Mi lenne, ha most mindjárt a kocsiba tennénk? - Felugrott, s besietett a spanyolfal mögé.

Illidge nem látta, csak hallotta, hogy a kijárat ajtó zárján babrál. Hirtelen szörnyű félelem fogta el: Spandrell megszökik, s itthagya őt, bezárva a hullával.

- Hová mész? - kiáltotta, és páni félelemmel utánarohant. - Hová mész? - Az ajtó nyitva állt, Spandrellt nem látta, de az a szörnyűség ott feküdt a padlón, arca fedetlen, szája nyitva, szeme félig hunyt szemhéjak mögül titokzatosan, jelentőségteljesen, mint kémlelő ablakon át, rámeredt. - Hová mész? - Illidge hangja már szinte visított.

- Miért ez az izgalom? - kérdezte Spandrell, amint Illidge-t sápadtan, kétségbeesett tekintettel megpillantotta a küszöbön. Webley kocsija mellett állt, s a kifeszített vízhatlan vásznat bontogatta, mely az első ülésektől kezdve az egész kocsit befödte. - Ezeket a vacakokat borzasztó nehéz kikapcsolni.

Illidge zsebre dugta kezét, s úgy tett, mintha pusztán a kíváncsiság hajtotta volna ki ilyen sebtében.

- Mít csinálsz? - kérdezte fölényesen. Spandrell még egyet rántott a vászontetőn, s a kocsi egyik oldala végig kiszabadult. Felhajtotta, és benézett a kocsiba. - Hál' istennek, üres - mondta, s kezét kinyújtva képzeletbeli oktávokat játszott, egyiket a másik után, végigarasztotta a

kocsitestet. - Mondjuk, négy láb széles, s körülbelül ugyanolyan hosszú - fejezte be.
- Ennek felét elfoglalja az ülés. A tető alatt valamivel több mint kétlábnyi hely marad. Éppen elég, hogy egy ember összehúzódva kényelmesen elférjen alatta. De ha az ember történetesen megmeredt? - nézett kérdően Illidge-re. - Egy embert be lehet szorítani ide, de egy szobrot nem.

Illidge bólintott. Spandrell utolsó szavai hirtelen lady Edward gúnyos megjegyzésére emlékeztették: „Webley azt szeretné, ha úgy kezelnék, mint saját óriási szobrát... Halála után persze, hisz érti, mire gondolok.“

- Valamit tennünk kell, gyorsan - folytatta Spandrell -, még mielőtt a hulla megmerevedik. - A tetőt a helyére húzta, s kezét Illidge vállára téve, gyöngéden visszairányította a házba. Az ajtó becsapódott mögöttük. Álltak, és nézték a hullát.

- A térdet fel, a kart pedig le kell szorítanunk - mondta Spandrell. Lehajolt, s Webley egyik karját teste felé húzta. Mikor elengedte, a kar visszapattant előbbi helyzetébe. Mint egy bábu, ruganyos ízületekkel - gondolta Spandrell. - Inkább groteszk, mint borzalmas; nem tragikus, csak kissé fárasztó, sőt abszurd. Ilyen az alapvető borzalom - hogy minden (még ez is) csak rossz és unalmas tréfa. - Zsineget kell kerítenünk - mondta. - Valamit, amivel a végtagjait összeköthetjük. - Mintha barkácsolnának - amatőr bádogoskodás vagy nyárilak-tatarozás -, ennyi az egész, csak kellemetlen és nevetséges.

Átkutatták a házat. Zsineget nem találtak. Be kellett érniük három sebpólyával, amit Spandrell talált a fürdőszobai kis házigyógyszertárban, aszpirin, jód, bórsavas hintőpor és hashajtó között.

- Te szorítsd össze a karjait, én pedig körülcsavarom -parancsolta Spandrell.

Illidge engedelmeskedett. De amint megérintette a hideg csuklókat, összerándult a borzalomtól. Megint rosszul lett, reszketett.

- No lám - mondta Spandrell, és felegyenesedett. - Most a lábakon a sor. Szerencse, hogy nem hagytuk későbbre.

„Ha úgy kezelnék, mint saját szobrát... - visszhangoztak a szavak Illidge emlékezetében. - Halála után persze, hisz érti, mire gondolok.“ Halála után... Spandrell a holttest egyik lábát úgy behajlította, hogy térde csaknem az állát érte.

- Fogd meg.

Illidge átfogta a bokát. A sötét zoknin fehér nyíl. Spandrell elengedte a lábat, mire Illidge kezét hirtelen döbbenetes erejű lökés érte. Rúgni próbált a halott. Illidge szeme előtt fekete űr tátongott, egyre növekedett, lyukakat harapott a szilárd világba. És maga a szilárd világ is megingott, és bolygóközi űrök sarkai körül forgott. Felfordult a gyomra, rettenetesen szédült.

- Nézd - kezdte, és Spandrellhez fordult, aki guggoló helyzetben újabb pólyáról tépte le a papirost. Illidge behunyta a szemét, és elengedte a lábat. A láb úgy egyenesedett ki, mint a meghajlított rugó, s amint kilökött, vállon találta a guggoló Spandrellt, aki elveszítette amúgy is bizonytalan egyensúlyát, és teljes hosszán hátraesett.

Feltápáskodott. - Te átkozott hülye! - De haragja, amit a kellemetlen meglepetés első ijedtsége okozott, hamar elmúlt. Halkan felnevetett. - Mintha cirkuszban lennénk - mondta. - Nemhogy nem tragikus, egyenesen bohóckomédia. - Mire a holttestet végre összekötötték, Illidge tudta, hogy Tom gyöngé tüdeje s a kétszáz guineás bunda, a fölösleges hajak és anyja életfogytiglani gürcölése, gazdagok és szegények, elnyomás és forradalom, igazság, büntetés, bűn - mindez (már amennyire őt illeti) teljesen lényegtelen a megmerevedett végtagokhoz, tátogó szájhoz, félig hunyt, üveges és titkon rámeredő szemekhez képest. Lényegtelen, és nem tartozik a tárgyhoz.

*

Philip egyedül vacsorázott. Tányérja mellett fél üveg bordói, s a vizeskancsóhoz támasztva nyitott könyv. Evés közben olvasott. Bastian *Az agyról* című könyvét. Talán nem a legmodernebb munka, de apja könyvtárában a legjobb, amit találhatott, hogy a vonaton elverje

az unalmát. A hal felét már megette, amikor egy ír úriember esetére bukkant, aki parafáziában szenvedett. Az eset annyira érdekelte, hogy félretolta tányérját, és zsebkönyvét elővéve, azonnal jegyezni kezdett. Az orvos megkérte a beteget, olvasson fel a dublini Trinity College alapszabályzatának egy bekezdését. A szöveg így hangzott: „A kollégium jogában áll, hogy legjobb belátása szerint minden ösztöndíjra jelentkező licenciátust felvételi vizsgára állítson, avagy eltekintsen a vizsgától. A beteg pedig ezt olvasta: „A meltonaura ki a hi, mi a bi, a szúró hahahahi, vele kartonatrítisz tárogató üru-kardó, elhagy a bak veterán, és bum bele angyali bardó.“ Csodálatos! - mondta magában Philip, míg az utolsó szavakat másolta. - Micsoda stílus! Micsoda fennkölt szépség! Mily dúsan zengő mondatok! Különösen az indítás. „A meltonaura ki a hi, mi a bi, a szúró hahahahi“ - ismételte magában. Legközelebbi regényem címlapjára - írta jegyzetfüzetébe. „A textus tartalmazza az egész prédikáció szövegét.“ Shakespeare csak elmondta az eszelősök történeteit, de itt maga az eszelős beszél - s méghozzá shakespeare-i lendülettel. „A végső szó az életről“ - fejezte be ceruzával.

A Queens's Hallban Tolley a hangversenyt Erik Satie *Borborygmes Symphoniques*-jával kezdte. Philip csak mérsékelten sikerültnek találta a tréfát. A hallgatóság egy része azonban javított rajta: püsszegéssel és füttyel. A gúnyosan udvarias Tolley még a szokottnál is kecsesebben hajolt meg. Mikor a lárma elült, a műsor második számához fogott. A *Coriolanus-nyitány* volt. Tolley szívesen fitogtatta katolikus ízlését és átfogó zenei műveltségét. De ó, egek - gondolta Philip, míg a nyitányt hallgatta-, milyen gyalázatosan vezényli az igazi zenét! Mintha direkt szégyellné Beethoven érzéseit, és valahogy bocsánatotkérne értük. Szerencsére a Coriolanus erősebbnek bizonyult Tolley-nél. Hősiesen szép, tragikus és hatalmas volt - a karmester ellenére. Az utolsó hangok elhaló lüktetésével véget ért a zene, és az ember töretlen nagyságát, a szenvedés jelentőségét, szükségességét hirdette.

Szünetben Philip kibicegett a dohányzóba, és rágyújtott. Egy kéz a kabátujjába kapaszkodott. - Ezennel leleplezem a zenebolondot! - mondta egy ismerős hang. Megfordult, Willie Weavert pillantotta meg. Áradt belőle a jókedv, kedves és nevetséges volt. - Mi a véleményed modern Orpheuszunkról?

- Ha Tolleyra gondolsz, hát szerintem nem tud Beethovent vezényelni.

- Kissé túl könnyed és fantáziadús az öreg Ludwig baljós komorságához.

- Valahogy úgy - mosolygott Philip. - Nem éri fel.

- Vagy túlnő rajta. A baljós komorság a pozitívizmus előtti korszak terméke. Burzsoá jelenség, mondaná Lenin. Tolley kivételesen mai. Tetszett neked a Satie-ban? Vagy inkább azt kívántad volna - válaszolt Philip lekicsinylő vállrándítására -, bár követte volna el ő ezt a balfogást? - Bemondását köhintéssel nyugtázta.

- Tolley csaknem olyan modern, mint az az ír lángész, akit ma este fedeztem fel. - Philip elővette jegyzetfüzetét, s néhány magyarázó szó után fennhangon olvasni kezdte: - A meltonaura ki a hi, mi a bi, a szúró hahahahi... - A lap aljára egy órával azelőtt írt megjegyzését: „... az egész prédikáció szövegét. A végső szó az életről“ - nem olvasta fel. Már egészen másképp gondolkozott a dologról. - A baljós komorság és a Satie plusz toleyizmus közötti különbség - mondta - azonos a dublini Trinity College alapszabálya és a ki a hi, mi a bi, a szúró hahahahi közötti különbséggel.

Kereken ellentmondott önmagának. De végtére is, miért ne?

*

Illidge-nek egyetlen vágya volt: hazamenni, ágyba bújni, de Spandrell ragaszkodott hozzá, hogy legalább egy-két órára jelentkezzék a Tantamount házban.

- Az alibi kedvéért mutatkoznod kell - mondta. - Én Sbisához megyek. Ott tucatnyi emberrel találkozom, akik kezeskednek majd értem.

Illidge csak az erőszakkal való fenyegetésnek engedett. Irtózott a további megpróbáltatástól,

hogy valakivel még beszélgesen is - még ha az illető oly kevésbé kíváncsi, annyira elfoglalt és szórakozott is, mint lord Edward. - Nem bírom, nem bírom - ismételte egyre, szinte sírva. Miután a hullát az anyaméhben fekvő gyermek tartásába kötötték, ki kellett vinniük az ajtón, le a lépcsőn, ki az utcára. Vitték szerelmesen, magukhoz szorítva, tántorgó ölelésben. A kapubolt alatt az egyetlen zöldes fényű gázlámpa gyöngén világította meg a zsákutcát. Fénye mégis elég lett volna, hogy elárulja őket, ha valaki történetesen akkor megy el a ház előtt, amikor éppen cipelik és beemelik terhüket a kocsiba. Először háttal fektették le a kocsi aljába, de a felhúzott térd kiütközött a karosszéria széle fölött. Spandrell bemászott a kocsiba, s a súlyos testet az oldalára fordította, gyömszölte, úgyhogy a térd a hátsó ülés széléhez nyomódott. Becsukták az ajtót, felhúzták a tetőt, és szorosan a helyéreerősítették. -Tökéletes- mondta Spandrell. Megfogta társa könyökét. - Még egy kis brandy kell beléd - mondta. De hiába ivott, Illidge csak szédelgett, és reszketett, mikor elhajtottak. És Spandrell bizonytalan babrálása az ismeretlen gép szerkezetén egyáltalán nem csillapította idegeit. Úgy kezdődött, hogy alaposan nekihátráltak a zsákutca végén a falnak, és mire Spandrell felfedezte a sebességváltó titkát, kétszer is leállította a motort. Bosszúságán káromkodással könnyített, és nevetett. De Illidge szemében ezek a kis balfogások, melyek percekkel kitölték szabadulásukat az átkozott, szörnyű helyről, végzetesnek tűntek. Mohó türelmetlensége, rettegése már-már hisztériába csapott át.

- Nem bírom, igazán nem bírom! - tiltakozott Spandrell unszolása ellen, hogy az estét a Tantamount házban töltse.

- Mindegy - mondta a másik -, ha kitör a nyavalya, akkor is odamész. - És a Pall Mall felé hajtott. - Az ajtóig viszlek.

- Nem, igazán!

- S ha nem mész, hátulról beléd rúgok. - De nem bírom ki ott, értsd meg, nem bírom ki. - Kitűnő kocsí - változtatott témát Spandrell -, élvezet vezetni. - Nem bírom ki - vinnyogta Illidge.

- Úgy tudom, a gyár óránként száz mérföldes sebességet garantál nyílt pályán.

A St. James Palace mellett befordultak a Pall Mallre.

- Megérkeztél - mondta Spandrell, s a járdaszélhez húzott. Illidge engedelmesen kiszállt, átment a gyalogjárón, fel a lépcsőn, és becsöngetett. Spandrell megvárta, míg az ajtó becsukódott mögötte, azután a St. James's Square-re hajtott. Húsz-harminc autó állt a park körül. Behátrált közéjük, leállította a motort, kiszállt, és elsétált a Piccadilly Circusig. Onnan pennys autóbusszjeggyel a Charing Cross Road végéig utazott. A keskeny átjáró végén, gyárépületek között a Soho tér fái zölden csillogtak a lámpafényben. Két perccel később belépett Sbisához, és elnézést kért Burlaptól s Rampiontól, hogy ilyen későn érkezett.

*

- Ó, hát megérkezett?! - mondta lord Edward. - Úgy örülök, hogy eljött. Illidge bizonytalan mentegetőzésfélét mormolt. Találkoznia kellett valakivel. Üzleti ügyben. S míg magyarázkodott, rémülten arra gondolt, mi lesz, ha lord Edward megkérdezi: ki az illető, és milyen ügyről tárgyaltak? Fogalma sem volt, mit válaszolna; menthetetlenül összeomlana. De az öreg mintha nem is hallotta volna a kifogásait.

- Attól tartok, meg kell kérnem, hogy valamelyes számtani műveleteket végezzem el helyettem - mondta mély, rekedtes hangján. Lord Edward ugyanis tűrhetően jó matematikussá képezte ki magát, de az alpműveletekkel hadilábon állt. Szorozni sem tudott hibátlanul. Ami pedig a bonyolultabb osztást illeti - ötven esztendeje meg sem kísérelte. - Itt vannak az adatok - mutatott jegyzetfüzetére, mely ott feküdt nyitva az íróasztalon. - A foszfor-fejezethez kell. Az ember beavatkozik a körforgásba. Mennyi P₂₀₅-öt mutattunk ki a tengerbe omló szennycsatornák üledékében? - Lapozott. - Négyszázezer tonnát. Ennyit. Úgyszólván pótolhatatlan mennyiség. Egyszerűen kidobják. Azután itt van ez a hülye eljárás, ahogy a

hullákkal bánunk. Minden test háromnegyed kiló foszforpentoxidot tartalmaz. Visszaadjuk az anyaföldnek, mondhatnók. - Lord Edward kész volt minden mentő körülményt eleve számba venni, hogy azután annál határozottabban megcáfolhassa a védelem ellenérveit. - De még azt is milyen helytelenül csináljuk! - söpörte el a kifogásokat, fújta semmivé a legkörmönfontabb érveket. - Összezsúfolják a hullákat a temetőben! Hogy is remélhetnők, hogy az a foszfor megfelelően szétosztódjék? Kétségtelenül, idővel visszatalál az élet körforgásába. De a mi céljainkra elveszett. Kivontuk a forgalomból. Mármost vegyünk háromnegyed kiló P₂O₅-öt hullánként, a világ népessége ezernyolcszáz millió és az átlag halálozási arányszám húsz per ezer; akkor összesen mennyi foszforpentoxid jut vissza évente a földbe? Maga tud szorozni és osztani, kedves Illidge. Magára bízom, számítsa ki. - Illidge szótlánul ült, arcát beárnyékolta kezével. - De arról se feledkezzünk meg - folytatta az öreg -, hogy egész sereg ember okosabban bánik a halottaival, mint mi. Voltaképpen csak a fehér fajta vonja ki a foszfort a körforgásból. Más népek nem építenek temetővárosokat, téglakriptákat, nem használnak vízhatlan koporsókat. Az egyetlen még nálunknál is pazarlóbb nép a hindu. Elégetik a holttesteket, és folyókba szórják a hamvaikat! De ott, Indiában mindent ostobán csinálnak. Már maga az a tény, hogy a rengeteg tehéntrágyát elégetik, ahelyett hogy kivinnék a földekre... És azután csodálkoznak, hogy a lakosság fele éhezik. Indiára vonatkozóan külön statisztikát csinálunk. Egyelőre hiányoznak hozzá az adatok. Addig is lenne olyan szíves kiszámítani az egész világra vonatkozó végösszeget. És külön, ha nincs ellenére, a fehér fajtára eső részt. Van itt valahol egy népességkimutatásom. És természetesen nálunk, értve ezen Nyugat-Európát és Amerikát, a halálozási arány alacsonyabb, mint bárhol a világon. Nem ülne talán ide? Itt az asztal végén bőven van hely. - Mindent eltakarított az asztalról. - És itt a papír. Ez egészen jó toll. - Nem veszi rossz néven - mondta Illidge halkán -, ha egy percre lefekszem? Rosszul érzem magam.

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET

Csaknem tizenegy óra volt, mire Philip Quarles Sbisához érkezett. Spandrell azonnal észrevette, mihelyt belépett, és asztalukhoz hívta. Akkor már Burlappal és Rampionnal ült. Philip végigbicegett a termen, és leült Spandrell mellé.

- Üzenetem van számodra - kezdte az mindjárt -, s ami még fontosabb - zsebébe nyúlt -, itt a lakásod kulcsa. - Átadta, és elmondta, hogy jutott a kulcsokhoz. Ha tudná, mi történt a lakásán ma este... - Elinor Gattendenbe utazott- folytatta -, ugyanis sürgönyt kapott. Nyilván a fiúcska nincs egészen jól. És holnapra téged is oda vár.

- A fene egye meg! Legalább tizenötféle dolgot beszéltem meg holnapra - mondta Philip. - Mi van a gyerekekkel?

- Ez nem volt a sürgönyben.

Philip vállat vont. - Ha komoly volna, anyósom nem sürgönyözne. - Engedett a csábításnak, hogy valami mulatságosat mondjon. - Ilyen a természete. A kétoldali tüdőgyulladás teljesen hidegen hagyja, de módfelett felizgul egy fejfájás vagy hasgörcs miatt. - Abbahagyta, tojásomlettet és fél üveg moseli bort rendelt. De magában tovább szőtte gondolatait: a gyerek az utóbbi hetekben rossz színben volt. Bár ne engedett volna a csábításnak. Nem is volt mulatságos, amit mondott. Állandóan mulatságos akar lenni, az irodalomban is ez a legfőbb hibája. Sokkal jobban írna, ha belenyugodnék, hogy könyvei helyenként unalmasak. Borongós hallgatásba merült.

- Ezek a gyerekek! - mondta Spandrell. - Ha az ember tényleg komolyan venné őket...

- Hadd csak, nagyszerű érzés lehet, ha az embernek gyermeke van - szólt Burlap a tárgyhoz illő bánatos vágyódással. - Gyakran kívánom, bár...

- Még sokkal nagyszerűbb - szakította félbe vigyorogva Rampion -, ha az ember maga gyermek. Már mint felnőtt korában.

- Hogy viszonyulsz te a gyerekeidhez? - kérdezte Spandrell.

- Lehető legkevesebbet foglalkozom velük. Sajnos az iskola elkerülhetetlen, oda járniuk kell.

Csak azt remélem, hogy nem fognak sokat tanulni. Igazán szörnyű volna, ha mint kis professzorok kerülnének ki az iskolából, tömve tudománnyal, s amerre járnak, ügyes kicsi elvont általánosításokat potyogtatnának. Pedig valószínűleg ilyenek lesznek. Csak hogy bosszantsanak. A gyerekek általában szívesen bosszantják szüleiket. Nem szándékosan persze, hanem öntudatlanul, mert nem tehetnek másként, mert szüleik talán túl messzire elkalandoztak valamerre, és a természet igyekszik helyrebillenteni most az egyensúlyt. Igen, igen, érzem a zsigereimben. Professzorok lesznek az ördögadták. Szörnyű kis tudósok. Akárcsak a te Illidge barátod - fordult Spandrellhez, aki e név hallatára idegesen összeresztett és bosszankodott, hogy miért rezzent össze. - Szörnyű kicsi agyvelők, akik majd mindenáron elnyomják az ugyancsak hozzájuk tartozó szívet és gyomrot.

Spandrell mosolygott, kétértelmű, kissé drámai és ironikus mosolyával. - A fiatal Illidge-nek nem sikerült elnyomnia a szívet és a gyomrát - mondta. - Távolról sem sikerült.

- Persze hogy nem. Senkinek sem sikerül. Csupán az történik, hogy ebben a folyamatban az élő szervek selejtté alakulnak át. És miért alakulnak át? Minek az érdekében? Egy csomó buta ismeret és lényegtelen absztrakció érdekében.

- Melyek, végtére is, önmagukban véve eléggé mulatságosak - törte meg hallgatását Philip, hogy az értelem védelmére keljen. - Tapasztalatok általánosítása, tudás gyarapítása: szórakozás.

Szerintem a legszórakoztatóbb szórakozás. - Philip nekifogott, hogy bővebben kifejtse az

értelmi élet hedonista igazolását. - Miért lennének hát oly szigorúak apró időtöltéseinkkel

szemben? - összegezte végül elméletét. - A golfot nem ítéled el, miért ítéled hát el a szellemi sportokat?

- A fát gyümölcséről ismered meg - mondta Rampion. - Ez eléggé nyilvánvaló, nemde? A golf gyümölcssei vagy nem léteznek, vagy ártalmatlanok, vagy kifejezetten jótékony hatásúak. Az egészséges máj például kiváló gyümölcs. Míg viszont az intellektualizmus gyümölcssei...

uramisten! - fintorgott. - Nézd meg jól! Egész ipari civilizációnk: ez a gyümölcse. A napisajtó, a rádió, a mozi: csupa gyümölcs. Tankok és mérgezőgázok, Rockefeller és Mond: újabb

gyümölcsök. És mind-mind az utolsó kétszáz év módszeresen megszervezett, hivatásszerűen gyakorolt intellektualizmusának gyümölcssei, és te még elvárnád tőlem, hogy lelkesedjem szórakozásaidért? Megmondom neked: a bikaviadalt többre becsülöm. Mit számít néhány állat megkínzása s néhány száz néző kegyetlenkedése az egész világ megalázásához, bemocskolásához, pusztulásához viszonyítva? Mert ezt teszik a te kifinomult entellektüeljeid, mióta megszervezték és a hivatás rangjára emelték mulatságaikat.

- Ugyan, ugyan! - mondta Philip. - A kép kissé elrajzolt. Még ha megfelelne is az igazságnak, akkor sem vonhatod a legkiválóbb elméket felelősségre azért, ahogyan mások az ő eredményeiket alkalmazták.

- Igenis, ők a felelősek! Mert ők nevelték fel a többieket a maguk átkozott intellektuális hagyományainak a szellemében. Végtére a többiek is ugyanolyan értelmiségiek, csak más területen. Az üzletember a maga területén éppolyan tudós, csak történetesen ostobább, mint az igazi tudós. Éppolyan egyoldalúan él, és csakis az értelmére támaszkodik - már ameddig az értelme terjed -, mint a többi tudós. Mindennek gyümölcse pedig a belső, a pszichikai elfajulás. Mert, természetesen - fűzte hozzá mintegy közbevetve - szórakozásaitok gyümölcse nem csupán a modern ipari élet külső szerkezetében jelentkezik. Egyben belső rothadás is: elgyerekesedés, meghülyülés, mindenféle örökök, visszahullás egy korábbi, primitív állapotba. Nem, nem, nincs türelmem becses szellemi játékaitokhoz. Te is sokkal kevesebbet ártanál, ha golfoznál.

- És az igazság? - kérdezte Burlap, aki eddig szótlánul követte a vitát. - Hogy állunk az igazsággal?

- Hát azt nem érdemes keresni? - bólintott Spandrell helyeslően.

- Dehogynem! - mondta Rampion. - Csak nem ott, ahol Philip és tudós társai, művelt barátai keresik. Végtére is, az egyetlen igazság, ami bennünket érdekelhet, vagy amit megismerhetünk: az emberi igazság. De hogy azt megtaláljuk, teljes lényünkkel keresnünk kell, nemcsak valamely specializált részünkkel. Amit a tudósok próbálnak felfedni, az nem emberi igazság. Nem mintha valaha is teljesen sikerülhetne ez nekik, mert még a tudós sem vetkőzhet ki egészen emberi mivoltából. De bizonyos mértékig elvonatkozhatnak a valóságos emberi világtól. Agyukból kifacsarhatják a világegyetem valamelyes halvány képét, amilyennek éppen a nem emberi szem látja. Kvantumelméleteikkel, hullámmechanikájukkal, relativitáselméletükkel és más effélékkel, valóban úgy tűnik, kissé túljutottak az emberi lét határán. Nos, de mi jó származik ebből?

- Eltekintve az ügyben magában rejlő mulatságtól - mondta Philip -, a jó valamely meglepő gyakorlati felfedezésben jelentkezhethet, mint például az atombontás titka, végtelen energiaforrások felszabadítása.

- És ezt követően az ember lealacsonyítása az abszolút hülyeség fokára, hogy abszolút alárendelődjön a gépeknek - gúnyolódott Rampion. - Ismerem a paradicsomotokat. De a kérdés e pillanatban az igazság. Az a nem emberi igazság, mely felé a tudósok elméje törekszik. Ez az igazság teljesen lényegtelen az egyszerű ember élete szempontjából. A mi igazságunk, a lényeges emberi igazság csak magában az életben fedezhető fel, de ehhez teljesen élő, egész ember kell. Szórakozásaid gyümölcseinek, Philip, a híres kozmoszelméleteknek és gyakorlati alkalmazásuknak az égvilágon semmi közük az egyetlen lényeges igazsághoz. És a nem emberi igazság nem csupán lényegtelen, de veszedelmes is. Elvonja a figyelmet a lényeges, emberi igazságról. Rábírja az embereket, hogy hamisítsák meg tapasztalataikat, idomítsák az átélt valóságot az elvont elmélethez. Például: elfogadott nem emberi igazság, vagy legalábbis az én ifjúságom idején elfogadták, hogy az alacsonyabb rendű képességek valójában nem létező képességek. Aki ezt az elméletet komolyan veszi, megtagadja önmagát mint emberi lényt, feladja élete egész belső szerkezetét. Mert az emberek tulajdonképpen úgy vannak megalkotva, hogy számukra ezek az alacsonyabb rendű képességek az egyedül létezők. Tagadd meg őket, és öngyilkosságot követtél el.

- De a gyakorlatban - mondta Philip - senki sem tagadja őket.

- Nem teljesen - helyeselt Rampion -, mert nem lehet tagadni. Az ember nem semmisítheti meg érzékletét és érzelmeit, anélkül, hogy fizikailag ne semmisüljön meg. De jelentkezésük után lebecsülheti őket. És valóban, számos értelmes, művelt ember így is jár el: az emberit lebecsüli a nem emberi javára. Indítékuk más, mint a keresztényeké, de eredményük ugyanaz. Az önmegsemmisítés egy neme. Mindig ugyanaz! - folytatta hirtelen fellobbanó dühvel. - Minden olyan kísérlet, ami arra irányul, hogy az ember valami más, több és jobb legyen, ugyanazt szüli. Halált, egyfajta halált. Próbálj meg több lenni, mint ami természettől vagy, és megölsz magadban valamit, ami által sokkal kevesebb leszel. Torkig vagyok a magasrendű étellel, szellemi és erkölcsi haladással, eszményekkel és más efféle ostoba kacattal. Mind a halálhoz vezet. Éppoly bizonyosan, mint a pénznek szentelt élet. Keresztények és moralisták, művelt esztéták, okos, fiatal tudósok és Smiles-típusú üzletemberek, az egész szegény kis emberi békatársaság úgy felfújja magát, mintha mind bikák lennének, a tiszta ész, tiszta eszmék, tiszta tudás, tudatos tiszta szellem apaállatai, és egyszer csak szétpukkad az egész, s nem marad belőle egyéb, csak vacak kis békafoszlányok, s méghozzá rothadt kis békafoszlányok. Az egész ügy óriási ostobaság, hatalmas, undok hazugság. A te kis büzbombád, az a Szent Ferenc például - fordult Burlaphez, aki mindjárt tiltakozott -, pontosan egy kis büzbomba. Bután hiú kis ember, aki Jézussá akarta felfújni magát. És mit ért el vele? Hogy még azt a csöpp értelmet és tisztességet is megölte magában. Mert mi lett belőle? Egy igazi ember csúnya, büzös

maradványa. Mászkált a világban, és azzal hozta izgalomba magát, hogy leprásokat nyalogatott! Pfuj! Ronda kis perverz alak! Túl jónak tartotta magát ahhoz, hogy asszonyokat öleljen, az olyan közönséges dolgok fölé akart emelkedni, mint az egészséges, természetes örömök. Az egyetlen eredmény, hogy kioltotta magában az emberi tisztesség utolsó szikráját is, és bűdös kis perverz alak lett belőle, aki már csak akkor jött izgalomba, ha leprások sebeit nyalogatta.

Figyelmeztettek: nem gyógyította a leprásokat. Csak nyalta. A maga multságára. Nem az övékére. Felháborító! - Philip hátravetette magát székén, és nevetett. De Rampion dühösen rátámadt.

- Nevethetsz - mondta -, de ne képzeld, hogy te egy szemernyivel is jobb vagy! Te meg az entellektüeljaid, a tudós barátaid. Ti ugyanannyit meggyilkoltatok magatokból, mint a keresztény mániákusok. Felolvassam a programotokat? - Könyv feküdt előtte az asztalon, felemelte, lapozgatta. - Épp ide jövet bukkantam rá, az autóbuszon. Megvan, ez az. - Olvasni kezdett. A francia szavakat tisztán, világosan ejtette ki: - „*Plus un obstacle matériel, toutes les rapidités gagnées par la science et la richesse. Pas une tare à l'indépendance. Voire un crime de lése-moi dans toute fréquentation, homme ou pays, qui ne serait pas expressément voulu. L'énergie, le recueillement, la tension de la solitude, les transporter dans ses rapports avec de vrais semblables. Pas d'amour peut-être, mais des amitiés rares, difficiles, exaltées, nerveuses; vivre comme on revivrait en esprit de détachement, l'inquiétude et de revanche.*“*

* Nincs többé anyagi természetű akadály, a tudomány és a gazdagság által minden hihetetlenül felgyorsul. A függetlenséget semmi se csorbíthatja. Még személyiségellenes büntett sem, emberek vagy országok semmiféle érintkezésében, hacsaknem szándékosan. A magány erejét, áhítatát, feszültségét át kell vinnünk valódi embertársainkkal való kapcsolatunkba. Szerelem talán nem lesz, de gazdag, bonyolult, szenvedélyes, villódzó barátság igen; úgy élünk, hogy mintegy átélünk, az önzetlenség, a készség és a kölcsönösség szellemében.

Rampion becsukta a könyvet, és felnézett. - Ez a ti programotok - mondta Philipnek. - Marie Lenéru fogalmazta meg 1901-ben. Nagyon röviden, világosan és átfogóan. Úristen, micsoda borzalom! Nincs test, nincs kapcsolat az anyagi világgal, nincs más kapcsolat az emberek között, mint értelmi, nincs szerelem...

- Kissé azért változtattunk már ezen 1901 óta - mondta mosolyogva Philip.

- Lényegében nem. Beiktattátok a szabad szerelemnek nevezett kicsapongást, ennyi az egész.

De nem a szerelmet, a természetes érintkezést és összetartozást; nem mondhatok le az öntudatos értelemről az ösztönös élet javára. Nem és nem! Ragaszkodtok a tudatos akarathoz. Legyen minden mindig *expressément voulu*, és a viszonylatok legyenek tisztán értelmiek. És az életet ne úgy éljük, mintha valóságos emberek volnánk a való világban, hanem úgy, mintha magányosan, az elmélkedések, a képzelődés és emlékezés világában élnénk. Vég nélküli önfertőzés, mint Proust szörnyűséges nagy könyve. Ilyen a magasrendű élet. Ami a kezdődő halál megszépítő neve. Jellemző, sőt jelképes, hogy az a Lenéru nevű nő süket és félvak volt, és ezt belső és szellemi valójának külső és látható jeleként viselte. Szegény feje! Átszellemültségére akadt egy-két mentsége. De a többi Magasrendűnek, nem lévén testi hibája, nehezebb megbocsátani. Ők ugyanis szándékos öncsonkítók, élvezetből. Kár, hogy nem növesztenek látható púpokot vagy kancsal szemeket. Az ember legalább tudná, hogy kivel van dolga.

- Hát persze - bólintott Philip, és jókedvet erőltetve nevetett, hogy leplezze zavarát, amit Rampion testi hibákra vonatkozó megjegyzése keltett benne. - Hát persze. - Senki se higgye, hogy azért, mert béna a lába, kétségbe vonja Rampion megjegyzésének jogosultságát. Furcsán hangos nevetésére Rampion felfigyelt. Vajon mire gondol Philip? De nem tölthette az időt azzal, hogy kitalálja.

- Hazugság az egész - folytatta -, átkozott, hülye hazugság! Megjártsszák, hogy az ember több, mint ember. Hülye, mert a bizonyítás sohasem sikerül. Próbálj meg több lenni, mint ember: mit érsz vele? Kevesebb leszel az embernél. Mindig...

- Halljuk, halljuk! - mondta Philip. - „A földön járunk, szárnyakra nincs szükségünk.“ - És hirtelen apja emelt hangját hallotta, amint azt kiabálja: „Szárnyaim voltak. Szárnyaim!“ Pirosra gyúlt lázas arcát, rózsaszínű pizsamáját látta. Nevetséges és szánalmas volt. - Tudod, ki írta ezt? - folytatta. - Ez annak a versnek utolsó sora, mellyel huszonegy éves koromban megpályáztam az oxfordi Newdigate-díjat. Témája Arthur király volt, ha jól emlékszem. Fölösleges mondanom, hogy nem nyertem meg a díjat. De ez egészen jó sor.

- Kár, hogy nem éltél verssorod szellemében - mondta Rampion -, ahelyett, hogy absztrakciók után koslattál. De persze senki sem tagadja úgy az absztrakciót, mint éppen az absztrakciók szerelmese. Mert tapasztalatból tudja, milyen gyilkos ez a szerelem. Az egyszerű ember megengedheti magának, hogy félvállról kezelje; néha még szárnyai is nőhetnek amíg meg nem feledkezik arról, hogy a lábán jár. A lépést csak akkor hibázzák el, mikor erőnek erejével folyton repülni akarnak. Becsvágyukban angyaloknak képzelik magukat, pedig csak kakukkok és libák, vagy rosszabb esetben varjak és dögkeselyűk.

- De mindez - törte meg hosszú hallgatását Spandrell - az animalizmus hitvallása. Te egyszerűen azt tanácsolod: viselkedjünk úgy, mint az állatok.

- Én azt tanácsolom: viselkedjétek emberek módján - mondta Rampion. - A kettő nem egészen azonos. Különbözik pedig - fűzte hozzá - hasonlíthatatlanul jobb úgy viselkedni, mint az állat, és itt az igazi, a valódi, a meg nem szelídített nagyvadra gondolok, mint kitalálni egy ördögöt, és úgy viselkedni, mint képzeletünk szüleménye.

Rövid csönd támadt. „Mi lenne, ha megmondanám nekik - gondolta Spandrell -, ha megmondanám, hogy az imént rávettem magam egy emberre a spanyolfal mögül, és fejbe vágtam egy tornászbuzogánnyal?“ Ivott egy kortyot a brandyból. - Nem - mondta -, én nem egészen osztom a véleményed. Aki állatként viselkedik, a jó és a rossz szintje alá süllyedt teremtmény. Pontosán tudnod kell, mi a jó, mielőtt ördög módjára viselkedhetsz. - És mégis az egész csak ostoba, szennyes és undorító volt. Igen, mélységesen hülye, mérhetetlenül ostoba! Ajó és a rossz tudás fájáról szakított gyümölcs szívében nem tüzet és mérget, csak undok barna rothadást s néhány kis kukacot talált. - A dolgokat ellentétük határozza meg, csak ellentétük által léteznek - folytatta saját gondolataiba merülten. - Az ördög föltételezi az istent.

- Nem kétséges - szólt türelmetlenül Rampion. - Az abszolút rossz ördöge föltételezi az abszolút jó istenét. No és? Mi köze ennek hozzád és hozzám?

- Szerintem elég sok.

- Körülbelül annyi köze van hozzánk, mint annak a ténynek, hogy ez az asztal atomokból áll, vagy végtelen számú hullámrezgés egy ismeretlen közegben, avagy számtalan pontszerű jelenség folyamata a négydimenziós térben, vagy bármi egyéb, amiből Philip tudós barátai szerint ez az asztal készült. Isten és az abszolút rossz a lényegtelen, a nem emberi jelenségek csoportjába tartozik. Bennünket viszont csakis a földrajz és történelem kis relatív istenei és ördögei, az általános dogmák egyéni alkalmazásával foglalkozó kis, relatív istenek és ördögök érdekelnek. Minden egyéb nem emberi, éppen ezért tárgyaltalan. Ha te a nem emberi, az abszolút föltételezések hatása alá kerülsz, és teljesen aláveted magad ennek a hatásnak, úgy vagy megbolondulsz, vagy gonosztevő leszel, esetleg mind a kettő.

- Az még mindig jobb, mint állattá válni - védte álláspontját Spandrell. - Inkább vagyok bolond vagy gonosztevő, mint bika vagy kutya.

- De senki sem kívánja tőled, hogy bika vagy kutya légy - mondta türelmetlenül Rampion. - Senki sem kíván tőled egyebet, mint hogy ember légy. Értsd meg: ember! Nem angyal vagy ördög. Az ember olyan lény, aki kifeszített kötélén lépked, és rúdjával érzékenyen egyensúlyoz. Rúdja egyik végén ész, öntudat és szellem, másik végén test, ösztönök és mindaz, ami tudattalan, földi és titokzatos. Ezekkel egyensúlyoz, s ez pokolian nehéz. Az egyetlen abszolút pedig, amit az ember valaha is megismerhet: a teljes, a tökéletes egyensúly. Az abszolút teljes relativitása. Intellektuálisan ez ellentmondó, értelmetlen. De minden valódi, őszinte, élő igazság

ilyen: logikailag értelmetlen. A logika viszont ugyanígy értelmetlen az eleven igazság fényében. Tetszés szerint választhatsz: a logikát vagy az életet. ízlés dolga. Akad, aki szívesebben választja a halált.

„Szívesebben választja a halált.“ A szavak visszhangot vertek Spandrell gondolatai között. Everard Webley fekszik a földön, összekötözve, mint egy csirke. Vajon ő szívesen halt meg? - Mégis - mondta lassan -, vannak dolgok, amelyek mindig, abszolút módon és gyökeresen csak rosszak lehetnek. Ilyen például a gyilkosság. - Hinni akarta, hogy tette több, mint pusztá gazság, szenny és undor. Hinni akarta, hogy rettenetes és tragikus is. - A gyilkosság abszolút rossz. - De miért abszolútabb, mint bármi egyéb? - kérdezte Rampion. - Vannak körülmények, mikor a gyilkosság nyilván szükséges, helyes és ajánlatos. Az egyetlen abszolút gonosztett, amit ember elkövethet, véleményem szerint az, ha az élet, ha önnön épsége ellen vétkezik. Gonoszat tesz az, aki elferdíti hajlamait, meghamisítja ösztöneit.

- Megint az állatnál kötünk ki - mondta gúnyosan Spandrell. - Eridj, zabálj, elégítsd ki étvágyadat, tégy, amit kívánsz. Ez volna az emberi bölcsesség utolsó szava?

- Nos, hát a kérdés nem egészen olyan ostoba, mint ahogy feltünteted - mondta Rampion. - Ha az ember csak akkor elégítené ki ösztönös vágyait, amikor őszintén szükségét érzi, mint az általad annyira lenézett állatok, úgy lényegesen jobban viselkednék, mint manapság a civilizált emberek nagy többsége. Nem a természetes étvágy, a spontán ösztönös vágy annyira állati az emberben - különben az „állati“ nem is megfelelő szó itt, mert sértő az állatokra nézve -, mondjuk inkább: olyan nagyon is emberien rossz és gonosz az emberben, hanem a képzelet, elvek, hagyományok és nevelés, azok rontják meg az embert. Hagyjuk békén az ösztönöket, s nagyon kevés bajt fognak okozni. Ha az emberek csak akkor szeretkeznének, mikor a szenvedély hajtja őket, csak akkor harcolnának, mikor dühösesek, vagy félnek, tulajdon csak akkor szereznének, mikor szükségük van rá, vagy a birtoklás fékezhetetlen vágya hatalmába keríti őket - nos, biztosíthatlak, a világ sokkal inkább hasonlítana a Mennyei Országához, mint jelen állapotaik keresztény-intellektuális-tudományos elrendezése. Nem az ösztönök szülik a Casanovákat, Byronokat és lady Castlemaineeket, hanem a kéjsóvár képzelet, amely mesterségesen felingerli az étvágyat, csiklandozza azokat a vágyakat, melyeknek nincs természetes létjogosultságuk. Ha a Don Juanok és a Donna Juanák csak vágyaiknak engedelmeskednének, nagyon kevés kardjuk akadna. Először képzeletükkel kell csiklandozniuk magukat ahhoz, hogy utána közönyösen fajtalankodjanak. Ugyanígy állunk a többi ösztönrel is. A modern civilizáció emberét nem a birtoklási ösztön őrijtette meg a pénzért. A birtoklás vágyát neveléssel, hagyományokkal, erkölcsi elvekkel állandóan és mesterségesen felkorbácsolják. A harácsolóknak bemesélik, hogy a pénzvágy velük született nemes tulajdonság, hogy buzgalmuk és fősვნységük erény, hogy rábeszélni az embereket: vegyék meg azt, amire nincs szükségük - keresztényi szolgálat. A birtoklási ösztön távolról sem lenne elég erős ahhoz, hogy egész életükön át, reggeltől estig gürcöljenek. Értelmük és képzeletük segítségével állandóan doppingolni kell őket. Azután gondolj csak a modern háborúkra. A spontán hőstettekhez a világon semmi közük. Az embereket először a törvény erejével kényszerítik, azután propagandával addig hergelik, míg hajlandók háborúzni. A béke ügyének többet használna akárhány Népszövetségnél, ha rábeszélők az embereket: csakis harci ösztönük spontán parancsát kövessék.

- És még többet tennél a béke ügyéért - szólt Burlap, ha rábeszelnéd őket, hogy kövessék Jézust.

- Nem, nincs igazad! Aki azt mondja, kövessétek Jézust, azt mondja, legyetek több, mint az ember. És embernél többnek lenni a gyakorlatban mindig a kevesebb emberséghez vezet. Aki azt mondja, engedelmeskedjete szó szerint a krisztusi parancsnak, az közvetve azt ajánlja, hogy viselkedjetek úgy, mintha eszelősök, végül ördögök lennéte. Gondolj csak a példákra. Az öreg Tolsztoj nagy ember volt, de azzal, hogy több akart lenni ennél, szántsándékkal meghülyítette magát. A te szörnyű kis Szent Ferenced - fordult Burlaphez - egy másik eszelős. De már az

ördögösség határán. A thébai szerzetesek a folyamatot továbbfejlesztették. Ők átlépték a határt, és eljutottak a sátáni fokra. Önkínzás, minden nemes, szép és eleven elpusztítása. Ez volt a programjuk. Jézust követték, és az embernél többek akartak lenni. S mit értek el? Csak annyit, hogy az öncélú sátáni rombolás megtestesítőivé váltak. Lehetnek volna egészen tisztességes emberek is, ha ösztöneikkel összhangban, természetesen élnek és viselkednek. De nem, ők a több mint emberire törekedtek. Ezért váltak ördöggé. Előbb eszelősök, azután ördögök lettek, eszelős ördögök. Pfuj! - Rampion undorral elhúzta száját, fejét rázta. - És ha az ember arra gondol - folytatta felháborodással -, hogy a világ tele van ilyen alakokkal... Nem mennek el éppoly messzire, mint Szent Antal és a démonjai vagy Szent Ferenc és a félkegyelműi. De ugyanabból a fajtából valók. A különbség csak fokozati. És mind azonos módon torz: a nem emberi vonalán. Nem emberien vallásosak, nem emberien erkölcsösek, nem emberien intellektuálisak és tudományosak, nem emberien specializáltak és rátermettek, nem emberien üzletemberek, nem emberien kapzsiak és vagyonimádók, nem emberien buják és Don Juanok; a tudatos egyén még a szerelemben sem emberi. Csupa elfajzott lény. Elfajzottak a jóság vagy a gonoszság, a szellem vagy a test vonatkozásaiban; de bármerre kódorognak is, mindig távol állnak a központi normától, mindig távol az emberiestől. A világ perverzek menhelye. Jelenleg négy ül közülük ennél az asztalnál. - Vigyorogva körülnézett. - Egy tiszta kis Jézus-perverz. - Burlap megbocsátóan mosolygott. - Egy intellektuális esztéta-perverz.

- Köszönöm a bókot - mondta Philip.

- Egy erkölcs- és filozófia-perverz - fordult Spandrellhez. - Valóságos kis Sztavrogin. Bocsáss meg, Spandrell, de te igazán a legkolosszálisabb bolond vagy. - Áthatóan az arcába nézett. - Úgy mosolyogsz, mint a regényirodalom minden tragikus hőse egybegyúrva! De ez sem használ. Nem rejti el a mosoly mögött lapuló együgyű bohócot.

Spandrell hátravetette fejét, és hangtalanul nevetett. Ha tudná - gondolta -, ha tudná!... De ha tudná, vajon kevésbé tartaná bolondnak?

- Ne vess csak, öreg Dosztojevszkij! De hidd el, nem Miskint, Sztavrogin-t kellett volna félkegyelműnek nevezni. Ő hasonlíthatatlanul nagyobb bolond volt, és sokkal perverzebb.

- És a bolondok és perverzok melyik kategóriájához tartozik az asztalnál ülő negyedik személy? - kérdezte Philip.

- Vajon melyikhez? - Rampion megrázta fejét. Finom szálú haja selymesen meglebbent. Mosolygott.

- Pedagógus-perverz. Jeremiás-perverz. Egy törő-a-nyavalya-a-ronda-régi-világért-perverz. És mindenekfölött egy locsogó-perverz. - Felállt. - Ezért most hazamegyek - mondta. - Ahogy én ma este itt viselkedtem... igazán nem emberi. Igazán botránysos. Szégyellem. Látjátok, így van ez: aki nem emberi dolgokkal és személyekkel kerül szembe, maga is menthetetlenül embertelenné válik. Ami történt, a ti hibátok. - Még egyszer rájuk vigyorgott, jó éjszakát intett, és eltűnt.

*

Burlap hazaérkezett, és Beatrice-t, mint rendesen, ébren találta. Várt rá. Leült a szőnyegre, Beatrice lábához, mert ezt a kedvesen gyermeki szokást vette fel az utóbbi hetekben, és fejét, búbján a fekete fürtöktől övezett kis rózsaszínű tonzúrával, a nő térdéhez támasztotta. Forró tejet szürcsölgetett, és Rampionról mesélt. Rendkívüli ember, sőt nagy ember. - Nagy? - kérdezte helytelenítőn Beatrice. Nem szerette, ha bárki élő embernek nagyságot tulajdonítanak (holtakkal más a helyzet: ők halottak), kivéve természetesen, ha a szóban forgó személy maga Denis. Aligha *nagy*, hangsúlyozta féltékenyen. Nos, talán nem éppen nagy. De közeljár hozzá. Ha nem volna olyan furcsán érzéketlen a lelki értékek iránt, ha nem lennének előítéletei, nem lovagolna örök vesszőparipáján. Álláspontja megmagyarázható. Rampion egy olyan jelenségre reagál, ami bizonyos irányba túl messzire elment, de ugyanakkor ő maga az ellenkező irányba veti el a súlykot. Például képtelen megérteni Szent Ferencet. Groteszk, valósággal

hátborzongató dolgokat mondott róla. Rendkívüli és sajnálatos hiányosság.

- Mit mondott? - kérdezte szigorúan Beatrice. Mióta Burlapet ismeri, Szent Ferencet is gondjaiba vette.

Burlap kissé cenzúrázott változatban idézte Rampion véleményét. Beatrice háborgott. Hogy mondhat ilyet? Hogy merészel? Ez gyalázat! Igen, valahol hiba van benne, ismerte el Burlap is, súlyos hiba. De kegyes felmentésként hozzáfűzte, hogy vajmi kevés emberrel születik együtt a lelki szépségek iránti megértés. Rampion sok szempontból kivételes ember, de mintha hiányoznék belőle az a külön érzék, mely a Szent Ferenc-szerű lényeket a földi szépségen túli szépségek érzékelésére képesíti. Csírájában - gondolta - benne is él ez a képesség. Mily ritkán találkozott magához hasonló emberrel! E tekintetben csaknem mindenki idegen maradt számára. Mintha tisztán látó szemmel járna olyan országban, ahol a legtöbb ember színvak. Nem érzi Beatrice is ugyanezt? Mert természetesen ő is a ritka tisztánlátók közé tartozik. Mindjárt megérezte, mikor legelőször találkozott vele. Beatrice komoran bólintott. Igen, ő is ugyanazt érezte. Burlap felmosolygott rá: tudta, hogy nem téved. Beatrice-t elárasztotta a büszkeség, a fontosság-tudat. Rampion elképzelése a szerelemről például -Burlap a fejét rázta - rendkívül durva, állati es testi.

- Szörnyű - mondta mély átérzéssel Beatrice. Denis indoka egészen más. Gyöngéden pillantott a fejre, mely annyi bizalommal pihent a térdén. Imádta a haja göndörödését, nagyon pici, szép fülecskéjét s még a rózsaszínű kopasz foltot is a feje búbján. Az a kicsi, rózsaszínű tonzúra valahogy szívet melegítőn megható volt. Hosszú csend következett.

Végül Burlap mélyen felsóhajtott. - Milyen fáradt vagyok! - mondta.

- Ágyban a helye.

- Még ahhoz is fáradt vagyok, hogy megmozduljak. - Arcát odaszorította Beatrice térdéhez, és lehunyta szemét.

Beatrice felemelte kezét, pillanatig habozott, leengedte, azután ismét felemelte, végül ujjai lágyan végigsimítottak a sötét fürtökön. Újabb hosszú csönd következett.

- Ó, ne hagyja abba - mondta Burlap, mikor végül Beatrice visszahúzta kezét -, oly megnyugtató! Mintha gyógyító erő áradna magából. A fejfájásomat csaknem meggyógyította.

- Fáj a feje? - kérdezte Beatrice, s aggodalma, mint rendszerint, haragba csapott át. - Akkor egykettő ágyba! - parancsolt rá.

- De itt olyan jó.

- Nem, le kell feküdnie, ragaszkodom hozzá. - Anyai védőszárnyát alaposan kiterjesztette.

Gyöngédsége hatalmas méreteket öltött.

- Milyen kegyetlen! - panaszkodta Burlap, s vonakodva felállt. Beatrice-t elöntötte a megbánás. -

Majd az ágyban tovább simogatom a fejét - ígérte. Ő is sajnálta már, hogy a szótlan meghittségét, lágymeleg csendet parancsoló hangon feltörő féltésével oly hirtelen kettévágta.

Mentegetőzött. Megmagyarázta, hogy Burlap fejfájása visszatér, ha nem fekszik le azonnal, most mikor elmúlt. És így tovább.

Burlap szinte tíz perce ágyban feküdt már, mikor Beatrice belépett, hogy ígéretét beváltsa. Zöld pongyolát viselt, hosszú vastag fonatba font sárga haja minden mozdulatára súlyosan meglódult, mint vásári ígáslovak nehéz, befont farka.

- Ezzel a varkoccsal olyan, mint egy tizenkét éves kislány - mondta Burlap elbűvölten.

Beatrice kissé idegesen nevetett, és leült az ágy szélére. Burlap megfogta vastag hajfonatát. -

Igazán bájos - mondta. - Egyszerűen arra ingerel, hogy megcibáljam. - Játékosan meghúzogatta.

- Vigyázzon - fenyegette meg Beatrice -, én is meghúzóom a maga haját, hiába fáj a feje. És megragadta a férfi sötét üstökét.

- Pax, pax! - könnyögött Burlap középiskolás latin szókincséhez folyamodva. - Én elengedem.

Tudja, mi az igazi oka, hogy kisfiúk nem szeretnek kislányokkal verekedni? Mert a kislányok sokkal kegyetlenebbek, veszedelmesebbek.

Beatrice megint nevetett. Csönd lett. Valahogy elakadt a lélegzete, izgult, mint aki szorongva vár valamire. - Fáj a feje? - kérdezte.

- Éppen eléggé.

Beatrice kinyújtotta kezét, és megérintette Burlap homlokát.

- Varázsos kéz - mondta Burlap. Gyors, váratlan mozdulattal oldalt fordult a takaró alatt, s fejét Beatrice ölébe rejtette. - Így - suttogta, és elégedett sóhajjal lehunyta szemét. Beatrice egy pillanatra meglepődött, szinte megijedt. Olyan furcsa, ijesztő érzés volt, amint a fekete fej keményen és súlyosan a combjaira nehezedett. Előbb el kellett fojtania egy kis borzongást, csak azután tudott örülni a gyermekesen bizalomteli mozdulnak. Simogatni kezdte a homlokát s dús, fekete fürtjeit. Telt az idő. A lágymeleg csönd ismét körülölelte őket, helyreállt a némán bensőséges kapcsolat. Beatrice nem parancsolgatott féltő és szerető gondoskodással, már csak gyöngéd volt. Kemény páncélja mintha leolvadt volna, cseppfolyós lett a meleg bizalomtól, és félelmével együtt elpárolgott. Többé nem volt rá szüksége.

Burlap ismét felsóhajtott. Áldottan szunyókált a passzív érzékiség melegében.

- Jobban van? - suttogta lágyan Beatrice.

- Itt oldalt még mindig fáj - suttogta vissza Burlap -, itt a fülem fölött. - És úgy fordította a fejét, hogy Beatrice könnyebben elérje a fájó helyet, úgy fordult, hogy arcát Beatrice hasához nyomta, puha hasához, mely minden lélegzetvételnél oly elevenen hullámozott és oly melegen, megadón simult arcához.

Amint a férfi arca hasához ért, Beatrice hirtelen görcsös és baljós sejtelemmel ismét megborzongott. Húsa rettegett a közeledő testi meghittségtől. De Burlap nem mozdult, veszélyes gesztus sem jelezte esetleges további közeledését, úgyhogy Beatrice félelme lassan elcsitult, s a nyomában járó rebbenő izgalom csak fokozta, táplálta a gyöngédség csodálatosan meleg élményét. Ujjai végigvibráltak a férfi haján, újra meg újra megsimogatta. Ugyanakkor Burlap lélegzete melegen cirógatta a hasát. Kissé borzongott. Boldogságába sejtelmes várakozás vegyült. Teste remegett, s ő mégis örült. Félt, de kíváncsi is volt. Szorongott, de meleggel árasztotta el a férfi közelsége. Sőt borzongásán túl már félénken vágyakozott.

- Jobban van? - suttogta ismét. Burlap kis mozdulattal még mélyebbre ágyazta arcát a puha testbe.

- Hagyjam abba? - kérdezte Beatrice, - Menjek el? - Burlap felemelte fejét, és ránézett. - Nem, nem - könyörgött -, ne menj el. Ne még! Ne törd meg a varázst. Maradj még, csak egy percig. Feküdj ide, egy percre, a takaró alá. Csak egy pillanatra.

Beatrice szó nélkül melléféküdt, és Burlap betakarta. Azután eloltotta a villanyt.

Az ujjak, amelyek Beatrice karját simogatták a bő pongyola alatt, finoman, átszellemülten, testetlenül érintették, mint ama felfújt gumikesztyűk ujjai, melyek spiritiszta szeánszok sötétjében oly izgatón simítják végig az ember arcát, vigaszt, a szeretet üzenetét hozva a Messzi Túlvilágról, rég elköltözött kedveseinktől. Simogatott, ugyanakkor átszellemült gumikesztyű maradt egy szeánszon, szerelmeskedett, de úgy, mintha a Túlvilág üzenne... Ez volt Burlap különös tehetsége. Lágyan, türelmesen, végtelen, testetlen gyöngédséggel egyre csak simogatott. Beatrice páncélja egészen elolvadt. Burlap túlvilági szellemujjai szinte már lényének puha, lányosan remegő leglényegét simogatták. Páncélja eltűnt, mégis oly csodálatos biztonságban érezte magát Denisszel. Nem félt, legföljebb még csaknem gyermeki testének gyöngé, lélegzetfojtó rebbenését érezte, de ez már a boldogságát fokozta csupán. Még akkor is csodálatos biztonságban érezte magát, amikor - a kéjes örökkévalóságnak tűnő, csuklójától válláig és vissza sikló, lágyan ismétlődő simogatások után - a szellemkéz kinyúlt a Túlvilágról, és megérintette a mellét. Finoman, olyan testetlenül érintette meg, mint egy levegővel töltött gumikesztyű. Átszellemülten suhant végig a gömbölyű húson, és angyali ujjai itt-ott elidőztek. Első érintésre a kerek mell megremegett. Beatrice általános biztonságérzetén és boldogságán belül a mellnek még megvolt a maga külön kis félelme. De a szellemkéz türelmesen, szelíden és

biztatón egyre csak simogatott, míg a illően megnyugtatót s végre nekibuzdult kebel már áhítozva várta a kéz érintését. Beatrice egész teste megelevenedett, bizsergőn szétáradtak benne melle vágyai. És a sötétben ismétlődtek, és fokozódtak az örökkévaló örömök.

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET

Másnap a gyermek már nem nyögdécselt, hanem sikoltozott, valahányszor a fájdalom meglepte. Éles kiáltásai szinte óramű pontossággal ismétlődtek. Elinor örökkévalóságnak érezte ezeket az órákat. Mintha csapdába került nyúl visítana. Csak ezerszer rosszabb, mert gyermek és nem állat sikoltozott; az ő gyermeke, csapdába esett és kínlódik. Úgy érezte, mintha ő maga is csapdába esett volna. A teljes tehetetlenség csapdájába, és képtelen enyhíteni gyermeke kínjain. Homályos büntudata, irracionális hite (mely értelmetlensége ellenére is üldözte), egyre közelebb nyomuló és fojtogató meggyőződése csapdájába, hogy mindez valamilyen kifürkészhetetlen módon az ő hibája, gonosz áttétellel az ő bűneiért kijáró büntetés. Önnön kelepcejébe zártan, de kívül gyermekéén csak ült, s úgy fogta a kis kezét, mintha láthatatlan rácsok közül nyúlna ki érte. Képtelen volt segíteni. Csak ült, és várta, hogy a gyermek ziháló, lázas hallgatását ismét széttépje az a szörnyű sikoly, hogy ismét lássa hirtelen eltorzuló arcát, fájdalomtól rángó kis testét - attól a fájdalomtól, melyet valamiképpen ő okozott neki.

Végre megérkezett az orvos a kábítószerrel.

Philip a tizenkettő-húszassal jött meg. Nem kelt fel korán, hogy a reggeli vonatot elérje, nem sietett. Bosszantotta, hogy ott kell hagynia Londont. Késői érkezése tiltakozás jellegű volt. Elinor igazán megtanulhatna már, hogy a gyerek hasfájásai körül ne csapjon akkora hűhót minden alkalommal. Nevetséges.

Kiszállt a kocsiból. Elinor már az ajtónál várta. Olyan sápadtnak és kimerültnek látszott, szeme oly kétségbeesett és karikás volt, hogy Philip megijedt.

- De hisz te vagy beteg - mondta aggódva. - Mi a baj?

Elinor nem válaszolt azonnal, átölelte férjét, arcát vállába fúrta, magához szorította.

- Crowther doktor azt mondja, agyhártyagyulladás - suttogta végre.

Fél hatkor megérkezett az ápolónő, akit Mrs. Bidlake reggel sürgönyileg kihívott. Ugyanazzal a vonattal megjöttek az esti lapok is, a sofőr vett néhányat és kihozta. Első oldalon közölték, hogy autójában holtan találták Everard Webleyt. A lapokat először az öreg John Bidlake-hez vitték be, aki nyugtalanul szunyókált a könyvtárban. Amikor belenézett az újságba, a halálhír annyira felizgatta, hogy teljesen megfeledkezett a maga gondjáról. Fialatosan talpra ugrott, és az újságot lobogtatva kirohant a hallba. - Philip! - kiáltotta erős, érces hangon, ahogy már hetek óta nem beszélt. - Philip! Gyere csak, de azonnal! - Philip, aki éppen kijött a betegszobából, és a folyosón Mrs. Bidlake-vel beszélgetett, lesietett, hogy megnézzé, mi történt. John Bidlake, arcán csaknem diadalittas kifejezéssel, átnyújtotta a lapot.

- Ezt olvasd el! - parancsolta fontossága tudatában. Mikor Elinorral közölték a hírt, szinte elájult.

*

- Úgy tűnik, a gyerek jobban van ma reggel, doktor úr. - Crowther doktor a nyakkendőjét babrálta, ellenőrizte, hogy kifogástalanul áll-e. Alacsony, pattogó beszédű és kissé túlságosan is jól öltözött ember volt.

- Nyugodtabb, mi? Alszik? - érdeklődött sürgönystílusban. Társalgását az alapvető fogalmakra redukálta. Éppen csak érthető volt, és semmi több. Szükségtelen szavakra nem pazarolt energiát. Dr. Crowther úgy beszélt, ahogy a Ford-autókat gyártják. Elinor ki nem állatta, de éppen azokért a tulajdonságokért bízott benne, melyekért utálta: élénkségéért, rátermettségéért, önbizalmáért.

- Igen - mondta. - Alszik.

- Természetesen - szólta dr. Crowther, és bólintott, mint aki mindent előre tud. És valóban tudta is, mert a betegség szabályos lefolyású volt.

Elinor lekísérte az orvost a lépcsőn. - Ugye, jó jel? - Hangja kedvező válaszáért könyörgött.

Doktor Crowther ajkát lebiggyesztette, fejét kissé félrehajtotta, azután megvonta vállát. - Nos...

- mondta talányosan, és elhallgatott. Egész csomó energiát megtakarított azzal, hogy nem magyarázta meg: agyhártyagyulladásnál a kezdeti izgalmi állapotot ernyedtség követi.

A gyermek most valamiféle kábulatban szundikálta át napjait, nem szenvedett (Elinor hálás volt érte), de nyugtalanítóan nem reagált semmire, ami körülötte történt. Mintha nem is élne. Ha

kinyitotta szemét, anyja látta, hogy nagyra nőtt pupillái szinte teljesen elfedték a szivárvány

hártyát. Kis Phil kék szemének pajkos tekintete kifejezéstelen feketeségbe veszett. A fény, mely

betegsége első idején úgy kínozza, többé nem bántotta. Nem rezzent össze, nem remegett meg

minden hangra. Sőt mintha nem is hallotta volna, ha szóltak hozzá. Két nappal később Elinor

hirtelen s a felismerés szörnyű zuhanó érzésével rájött, hogy a gyermek csaknem teljesen süket.

- Süket? - visszhangozta dr. Crowther, mikor elmondta neki szörnyű felfedezését. - Megszokott

tünet.

- De hát semmit sem tehetünk ellene? - kérdezte Elinor. A csapda megint bezárult. Pedig azt

hitte, kiszabadult belőle, mikor a borzasztó sikoltozás elmaradt.

Dr. Crowther megrázta fejét, igen határozottan, de csak egyszer jobbra és egyszer balra. Egy

szót sem szolt. Jelentős mennyiségű energiát takarított meg.

- De nem engedhetjük meg, hogy süket legyen - mondta Elinor férjének, mikor az orvos elment.

Kétségbeesésében nem akarta hinni, hogy ez lehetséges. - Nem hagyhatjuk, hogy süket

maradjon. - Tudta, hogy semmit sem tehet, és mégis reménykedett. Fölismerte a szörnyűséget,

de nem fogadta el, nem hitt benne.

- Ha az orvos azt mondja, hogy nincs mit tenni...

- De süket? - ismételte kérdően. - Süket, Phil? Süket?

- Talán magától elmúlik - vigasztalta Philip, és míg mondta, azon töprengett, vajon Elinor még

mindig hiszi, hogy a gyerek fölépül?

Másnap korán reggel, amikor pongyolában, lábujjhegyen felsietett az emeletre, hogy az

ápolónőtől megtudakolja, hogy telt el az éjszaka, Elinor a gyermeket már ébren találta. Egyik

szeme teljesen nyitva - az egész csupa pupilla -, mereven bámult a mennyezetre. Másik szeme

félíg csukott, és mintha állandóan kacsintana. Sovány, beesett kis arcán kísértetiesen pajzán

kifejezés.

- Nem tudja kinyitni - magyarázta az ápolónő.

- Megbénult.

A hosszú, sűrűn göndörödő szempillák között, melyeket Elinor oly gyakran irigyelt kisfiától, a

szemgolyó a szemüreg külső sarkába gurult, és oldalra bámult, merev, nem látó kacsintással.

*

- Az ördög vigye el - mondta Cuthbert Arkwright sértődött hangon -, Quarles miért nem jön

vissza Londonba? - Remélte, hogy sikerül kicsikarnia tőle az előzőt Herondas *Mimes*-ének új,

illusztrált kiadásához.

- A bukolikus életet - világosította fel Willie Weaver bőbeszédűen - nem szabad akaratából

választotta. Beteg a gyereke. - Kis önünneplő köhintést hallatott.

- Eléggé vonakodni látszik, hogy - mint Dániában mondanák - sokáig megvonja magától a

viszontlátás örömeit.

- Nos, nem bánám, ha sietne azzal a viszontlátással - morogta Arkwright. Gondolkozott. -

Talán okosabb is, ha valaki mással íratom meg azt az előszót.

Gattendenben a napok nyomasztó, szörnyű álom egymást követő mozzanataihoz hasonlítottak.

A kis Phil néhány napi süketség után látását is elveszítette. Bandzsi szeme teljesen megvakult. Csaknem egyheti szünet után az első napok fájdalmai hirtelen kiújultak: sikoltozni kezdett. Később heves görcsökben rángatózott, több ízben is olyan lett, mintha ördög szállta volna meg, s most belülről gyötörné. Azután fél arca és fél teste megbénult, húsa szinte láthatóan sorvadt, mint viasz olvadt el valamilyen belső és láthatatlan tűz hevében. Elinor tehetetlensége és borzalmas büntudata csapdájában, amit Everard meggyilkolásának híre valószerűtlenül felfokozott, ott ült gyermeke ágyánál, figyelte, mint követik egymást a betegség fázisai, és látta, hogy mindegyik rosszabb, mint az előző volt, mindegyik gyilkosabb és elviselhetlenebb. Igen, elviselhetetlen. Mert ilyen szörnyűségek nem történnek, nem történhetnek meg. Különösképpen magával az emberrel nem. Az ő gyermeke nem kínlódhat, nem torzulhat el ennyire oktanul a szeme előtt. A férfit, aki szerette és akinek szerelmét (ó, hibásan, bűnösen, mint kiderült, végzetesen!) már-már viszonzta, ilyen hirtelen és titokzatosan nem gyilkolhatták meg. Ilyesmi egyszerűen nincsen! Ez lehetetlenség, és mégis, bár lehetetlen, Everard halott, és kis Phil minden napja új s még gyötrelmesebb szenvedés. Mint rémálmokban, a lehetetlen valóra vált.

Elinor látszólag igen nyugodt, csendes, tevékeny volt. Amikor Butler nővér panaszkodott, hogy a fogások hidegen érkeznek fel a betegszobába, mert útközben kihűlnek, és nem kaphatna-e inkább indiai teát, mert a kínai árt az emésztésének - Elinor Lipton-teát hozatott, és elrendelte - Dobbs szenvedélyes tiltakozása ellenére -, hogy az ebédet és vacsorát a forró vízzel melegíthető reggelizőedényekben vigyék fel a betegszobába. Dr. Crowther sürgőnystílusú utasításait pontosan betartotta, kivéve, hogy ő maga többet pihenjen. Még Butler nővér is, vonakodva bár, de elismerte, hogy Elinor alaposan, módszeresen dolgozik. Mégis az orvost támogatta, részint mert ellenőrzés nélkül, egyedül akart uralkodni a betegszobában, részint önzetlenül, Elinor érdekében. Jól látta, hogy Elinornak a nyugalom nagy erőfeszítésébe kerül, hogy rendkívüli önuralom eredménye. Philip és Mrs. Bidlake is rábeszéltek: pihenjen. De Elinor nem hallgatott rájuk.

- Nincs semmi bajom - tiltakozott. Bár sápadtsága és szeme körül a karikák ellene vallottak. Ha emberileg lehetséges lett volna, legszívesebben egyáltalán nem eszik, és nem alszik. Everard halott, gyermeke a szeme előtt kínlódik - hát nem cinizmus enni és aludni? De hisz a tény, hogy teste van, már magában véve cinikus válasz a lélek kérdésére és minden lelki működésre. Olyan cinizmus, amit a léleknek el kell fogadnia - akár tetszik, akár nem. Elinor szokás szerint este tizenegykor lefeküdt, étkezésekkor asztalhoz ült, csak azért, hogy legyen ereje még több csapást elviselni. Nem tehetett egyebet, csak szenvedett; annyit és olyan erősen akart szenvedni, amennyit és amennyire csak bírt.

- Nos, hogy érzi magát a fiú? - kérdezte apja néha könnyedén, ebéd közben, csirkebecsináltja fölött. És Elinor bizonytalan válasza után sietve más témára siklott át.

Unokája egész betegsége alatt John Bidlake következesen elkerülte a betegszobát. Világéletében gyűlölte a betegség és a szenvedés látványát, mindazt, ami a rettegett fájdalomra, a halálra emlékeztethette. Félelmének ez esetben még külön oka is volt. Magánbabonákat gyártó tehetségével, ezzel az egészen sajátos adottságával titkon elhatározta, hogy sorsa össze van kötve a gyermek sorsával. Ha a gyermek meggyógyul, ő is meggyógyul. Ha nem... S mihelyt a babona testet öltött, többé nem lehetett mellőzni. „Nevetséges - próbálta elhessegetni -, értelmetlen hülyeség.“ És mégis megborzongott minden rossz hírre, ami a gyerekszobából érkezett. Ha belépne a gyerekszobába, csak úgy indokolatlanul, esetleg szembekerülne rossz előérzete legszörnyűbb bizonyítékával. És talán (ki tudja?) a gyerek szenvedése valamilyen titokzatos módon őt is megfertőzné. Még hallani sem kívánt unokájáról. Kivéve azt az egy rövid kérdést az ebédnél, soha még csak nem is célzott a gyerekre, s ha bárki más emlegette, ő vagy témát változtatott (közben babonásan fán kopogott), vagy eltűnt a közelből. Néhány nap múlva családja megértette, és tiszteletben tartotta gyöngéjét. Attól az érzéstől indítatva, mely elrendeli,

hogy a halálra ítélt bűnösökkel különösen jól kell bánni, vigyáztak, hogy jelenlétében még csak ne is célozzanak arra, ami fent a gyerekszobában végbemegy.

Philip közben nyugtalanul körözött a házban. Időről időre benézett a gyerekszobába, de miután teljesen hasztalanul igyekezett meggyőzni Elinort, hogy jöjjön le vele, néhány perc múlva távozott. Nem bírta sokáig ülni a beteg mellett. Elinor tehetetlen és hiábavaló órködése megdöbbsentette. Mindig irtózott a semmittevéstől, s.a jelen körülmények között a hosszas szellemi tétlenséget valóságos kínszenvedésnek érezte. Beteglátogatásai között olvasott, írni próbált. Azután ott volt a Gladys Helmsley-féle ügy, amit el kellett intéznie. Kisfia állapota lehetetlenné tette, hogy Londonba utazzék, s így megmenekült a Gladyszel való személyes beszélgetés kellemetlen kötelességétől. Willie Weaverre esett a választása - Willie nemcsak ügyvéd, de a legmegbízhatóbb régi barát is -, rá bízta a kényes ügyet. Hatalmas megkönnyebbülést érzett. Tiszta szívből viszolygott ettől a találkozástól. Willie ellenkezőleg, minden jel szerint örült a megbízatásnak.

„Drága Philipem, öreg Szüléd érdekében - írta - minden tőlem telhetőt elkövettem. De még ez a »minden« is elég költségesnek ígérkezik. A hölgy csábosan fiatal és bájos (csak hivatásom illemtana óvott meg attól, hogy a magam számlájára, amúgy átékosan meg ne ajándékozzam egy plusz-magzattal). De a hölgy az üzlethez is kitűnően ért. Mi több, öreg Szüléd iránt féktelen indulatokat táplál. Bevallom, szerintem sem egészen alaptalanul, azok után, amiket hallottam. Tudod, hol étkezik a kegyencnőivel? Lyons-kantinokban. Az ifjú hölgy meséire csak annyit mondtam: ez a férfiú a Barmekidák* örületében szenved. (Fölösleges megjegyeznem, hogy a szavaimban rejlő szellemességet nem értette meg. Ezennel följajánlom hát neked, azzal a kikötéssel, hogy öt százalék jutalékra tartok igényt a tiszteletdíjból, amit bármely mű vagy művek után kapsz, melyben vagy melyekben felhasználni szíveskedel.) Öreg Sz-nek pedig mondd meg, legközelebb költsön többet a szórakozásaira. Hosszú távon kifizetődőbb. Tanácsold neki, hogy minden természetű étvágyát elégítse ki: gyomrát éppúgy, mint érzékeit. És kérd meg, korlátozza kissé mértéktartó, takarékos hajlamait. Holnap ismét támadásba lendülök, amikor is remélem, végre írásban leszögezhetem békeszerződésünk pontjait. Sajnálattal hallom, hogy a trónörökös gyöngélkedik. Barátod, W.

*Pazarlásukról, pompakedvelésükéről híres egykori bagdadi család tagjai.

Philip mosolyogva olvasta a levelet. „Hála Istennek -gondolta -, ez el van intézve.“ De az utolsó mondatnál elszégyellte a megkönnyebbülését, jókedvét. „Micsoda feneketlen önzés“ - korholta magát. És mintegy engesztelő áldozatként felbicegett a gyerekszobába, hogy egy ideig Elinor mellett üldögéljen. A kis Phil kábultan feküdt ágyában. Arca szinte a felismerhetetlenségig sovány és beesett, béna fele ferde vigyorba torzult. Kicsi keze szüntelenül a takarót tépdeste. Hol nagyon sebesen, hol olyan lassan lélegzett, hogy nem tudták, lélegzik-e még egyáltalán. Butler nővér lefeküdt egy kicsit, mert éjszakáit jórészt ébren töltötte. Philip és Elinor szótlanul ültek egymás mellett. Philip megfogta felesége kezét. Az ágy felől jövő halk, szabálytalan lélegzettel mérve lassan telt az idő.

A kertben John Bidlake festett. Először, mióta Gattendenbe érkezett. Felesége végül is rávette, hogy kísérelje meg. És most először feledkezett meg önmagáról és a betegségről. Boldog volt. „Micsoda élvezet! - gondolta. - A táj csupa hajlat, dudor, kerekded ív, olyan, mint egy test. Csupa gömbölyűség, istenemre, minden gömbölyű rajta! A felhők kerubi feneke és az a sima lejtő, egy nereida kékesen csillogó hasa. A gattendeni kerek völgykatlan az óriási köldök rajta, és mindenik szilfa, amott a középtávolban, egy-egy hatalmas, pocakos Silenus egyenesen Jordaens képeiről. És itt az előtérben ezek a nevetségesen kerek örökzöld-bokrok mintha egy efezusi zöld Diana végtelen mellei volnának. Jó kis adag anatómia - levelek, párák, dagadozó föld formájában. Csodálatos! És istenemre, mit lehetne kihozni belőle! Azok a szeráfi ülepek Diana mellének mennyei visszfényei lennének: orbikus téma, változatokkal. A fenekek kifelé és a

vászonon át a kép felszíne felé törekszenek; viszont a mellek befelé, a kép mélye fele igyekeznek. És a sima has átlós, vízszintes fekvése kibékíti a két függőleges mozgást, melyhez még az előtérben álló nagy, kissé cikcakkos vonalú szilfa is csatlakozik.

Baloldalt az előtérre rávetődik a mammutfenyő árnyképszerűen ábrázolt sarka, mintegy képzeletben odaplántálva, hogy megakadályozza, nehogy a sok mozgás kiszaladjon a képből. A kő griff igen csinosan hat majd a jobb oldalon - mert ez zárt kompozíció lesz, kis körülhatárolt világegyetem, melynek határain túl a képzeletnek nincs mit keresnie. És a szem mintha egy képzelt alagúton át nézné a képet, a középponthoz szögezve -mely a gattendeni völgykatlan, a nagy köldök -, körülötte harmonikusan csoportosult a mennyei anatómia többi részlete.

„Istenemre - mondta magában John Bidlake, és szellemi örömeiben jót káromkodott -, Istenemre!“ - És dühödten festeni kezdett.

Mrs. Bidlake, aki a gyomok ellen vívott örök küzdelmében éppen arra járt, egy pillanatra megállt férje mögött, és válla fölött a vászonra pillantott.

- Nagyszerű - mondta, és megjegyzése férje aktivitását és festői eredményét egyaránt dicsérte.

Továbbment. Kitépett egy oroszlánszáját, megállt, és csukott szemmel saját nevét ismételtette:

„Janet Bidlake, Janet Bidlake, Janet Bidlake“ - és így tovább, míg a szótagok minden jelentésüket elveszítették, és olyan titokzatosak, értelmetlenek és önkényesek lettek, mint egy szellemidéző varázsigéi. Abrakadabra, Janet Bidlake - valóban azonos-e önmagával? Egyáltalán létezik-e? És a fák? És az emberek? Ez a pillanat és a múlt? És minden?...

Közben a gyerekszobában csodálatos dolog történt. Hirtelen és minden előzmény nélkül kis Phil kinyitotta szemét, és körülnézett. Tekintete találkozott anyja pillantásával. Amennyire elferdült arca engedte... elmosolyodott.

-De hisz lát! - kiáltotta Elinor. Letérdelt az ágy mellé, átölelte a gyermeket, és szeretettel, túláradó, szenvedélyes hálával csókolgatta. Hálás volt neki, lelke mélyéből megköszönte, hogy a kancsalító vakság napjai után szemében felvillant az értelem, arcán felderengett egy szegény kis torz mosoly. - Drágám - ismételte egyre, és napok óta először sírt! Arcát elfordította, hogy a gyermek ne lássa könnyeit, fölállt, és elment az ágytól. - Igazán butaság - mondta férjének, szemét törölgetve -, de nem tehetek róla.

- Éhes vagyok- mondta kis Phil hirtelen. Elinor megint letérdelt az ágy mellé. - Mit szeretnél enni, drágaságom? - De a gyerek nem hallotta kérdését.

- Még mindig süket - mondta Philip.

- De lát, és beszél. - Elinor arca sugárzott. Ő tudta, mindvégig és mindenek ellenére tudta, hogy meg kell gyógyulnia. Lehetetlen, egészen lehetetlen, hogy ne gyógyuljon meg, és íme, igaza volt.

- Maradj itt - folytatta -, én leszaladok, és tejet hozok. - Kisietett a szobából.

Philip az ágynál maradt. Simogatta a kisfiú kezét, és mosolygott. Kis Phil visszamosolygott rá. Már ő is hinni kezdte, hogy valóban csoda történt.

- Rajzolj nekem valamit! - parancsolta a gyermek.

Philip elővette töltőtollat, és egy régi levél hátára tájképet rajzolt, ahogyan a fia legjobban szerette: sok elefánttal, léghajóval, vonattal, repülő disznóval és gőzhajóval. Egy elefánt összeütközött a vonattal. Kis Phil gyöngén, de látható örömmel nevetett. Most már Philip sem kételkedett: tényleg csoda történt.

Elinor tejjel és egy tányér gyümölcskocsonyával tért vissza. Arca kipirult, szeme fénylett. Napok óta feszült, merev arca pillanatok alatt visszanyerte eleven kifejezését. Mintha hirtelen feltámadt volna.

- Gyere, és nézd meg az elefántokat - mondta kis Phil -, nézd, milyen furák! - És minden korty tej, minden kanál kocsonya között Philipnek be kellett mutatnia zsúfolt tájképe újabb és teljesebb kiadását: bálnákat a tengerben és bűvárokat, amint rákok csipkedik a lábukat, két harcoló tengeralattjárót és egy vízilovat egy léghajóban, kitörő tűzhányót, ágyúkat, világítótornyot és egész sereg malacot.

- Miért nem beszéltek? - kérdezte hirtelen a gyermek.

Egymásra néztek. - Nem hall bennünket - mondta Philip.

Elinor boldog arca egy pillanatra elborult. - Talán holnap - mondta. Ha mára elmúlt a vaksága, holnap miért ne hallana?

- Miért suttoztok? - kérdezte a gyerek.

Anyja nem válaszolhatott egyebet, csak megsimogatta homlokát, és megcsókolta.

Ne fáraszuk ki - mondta végül Elinor. - Azt hiszem, aludnia kellene. - Felrázta párnáját, kisimította takaróját, és föléhajolt. - isten veled, én kis drágaságom. - A gyerek viszonzta mosolyát.

Elinor összevonta a függönyöket, és lábujjhegyen kimentek. A folyosón megfordult, bevárta férjét. Philip átölelte, és ő megkönnyebbült sóhajjal hozzásimult.

- Már féltem - mondta -, hogy ez a lidércnyomás örökké tart. Végig.

Aznap olyan volt az ebéd, mint a feltámadás ünnepe, a húsvéti szentség. Elinor fölengedett, szoborból hús-vér asszony lett megint. És szegény Miss Fulkes, akinél a szerencsétlenség tünetei ugyanazok voltak, mint egy rendkívül komisz nátha pattanásokkal súlyosbítva, csaknem emberi alakot öltött. A feltámadt John Bidlake tréfái és anekdotái szinte a nevetőgörcs határáig sodorták. Az öregúr kezét dörzsölve lépett be az ebédlőbe.

- Micsoda táj! - kiáltotta, és leült az asztalhoz. - Olyan dús és ízes, hisz értitek, mire gondolok, olyan húsos... nincs más szó rá. Kicsordul az ember nyála, ha ránéz. Talán attól lettem olyan veszettül éhes.

- Tessék a becsinált levesed - mondta Mrs. Bidlake.

- Csak nem kívánod, hogy az egész délelőtti munka után beérjem ezzel a lötytyel?! - És a figyelmeztetések ellenére megevett egy szelet sültet.

Kis Phil javulásának hírére még elégedettebb lett. (Egymás után háromszor és mindig két kézzel kopogott a szék lábán.) Mellesleg igazán szerette az unokáját. Beszélni kezdett, s most a régi Gargantua-Bidlake beszélt. Miss Fulkes olyan harsányan nevetett az egyik Whistler-anekdotán, hogy fuldokolni kezdett, és szalvétájába temette az arcát. Még Mrs. Bidlake mosolyának bizonytalan jóindulata is valamelyes vidámságot árult el.

Három óra tájban John Bidlake már kényelmetlenül érezte magát. Jelentkezett az ismerős fájdalom a rekeszizom tájékán, és percről percre élesebben hasogatott. Görcsös csuklás rázta.

Megpróbált tovább festeni, de munkakedve elszállt. Diana melle és az angyalok ülepe elvesztette minden varázsát. „Apróbb elváltozások a pyloruson - visszhangoztak emlékezetében sir Herbert orvosi kifejezései. - A gyomor tartalma... bizonyos nehézséggel jut át a duodénumba.“ Egy különösen heves csuklás után letette ecsetjét, és bement, hogy lefeküdjék.

- Hol van apa? - kérdezte Elinor, mikor lejött teázni.

- Megint nem érzi jól magát - csóválta fejét Mrs. Bidlake.

- Ó, Istenem.

Csönd lett. Mintha hirtelen a halál lépett volna be a szobába. De végtére is ő már öreg ember - gondolta Elinor -, a dolog elkerülhetetlen. Lehet, hogy apja rosszabbul érzi magát, de kis Phil jobban van, és most ez a fontos. Anyjával kezdett beszélgetni a kertről. Philip cigarettára gyújtott.

Kopogtak. A szobalány Butler nővér üzenetét hozta: kéri, azonnal jöjjenek!

Nagyon heves görcsök léptek fel, a kimerült szervezet erőtlenül megadta magát. Mire felértek a gyerekszobába, kis Phil halott volt.

HARMINCHATODIK FEJEZET

A „Webley-rejtély“, amint a lapok azonnal elnevezték, valóban sötét ügynek látszott. Semmi

nyomot nem találtak. A Brit Fajvédők központi irodájában senki nem tudott semmiről. Webley szokott módján, a szokott időben távozott. Alárendeltjeivel nem beszélt a magánügyeiről, senkivel sem közölte, hova megy. Az utcán senki sem figyelte a kocsit attól kezdve, hogy Webley elbocsátotta sofőrjét, addig a pillanatig, amikor úgy éjfél tájban a St. James's Square-en szolgálatot teljesítő rendőr csodálkozni nem kezdett, hogy meddig áll még ott gazdátlanul az a jármű. Senki sem vette észre, mikor állt be a kocsí, senki sem látta, ki szállt ki belőle. A lakkozáson és a kormánykeréken csak a halott ujjlenyomatát találták. Aki a gyilkosság után vezette a kocsit, nyilván kesztyűt viselt. Nem, semmiféle nyomot sem találtak. Teljesen hiányoztak a közvetlen bizonyítékok. A rendőrség csak közvetett nyomokból indulhatott ki. Az a tény, hogy a hullát nem rabolták ki, politikai bűntényre vallott. A Brit Fajvédők irodájában a fenyegető levelek egész gyűjteményét tárolták. Webley hetenként két-három ilyen levelet kapott.

- Legkedvesebb olvasmányaim - mondogatta előszeretettel. Felkutatták a levelek íróit, megállapították, hogy két orosz zsidó Houndsditchből, egy nottinghami gépíró és egy fanatikus baloldali diák írta a legvadabb hangú leveleket. Letartóztatták őket, majd szinte haladéktalanul szabadon bocsátották valamennyit. Múltak a napok. A gyilkos szabadon garázdálkodott. De a bűntény kiváltotta közhangulat nem lanyhult. A konzervatív sajtó egy része nyíltan megvádolta a liberális labourista kormányt: utasította a rendőrséget, hogy ne foglalkozzék túl lelkiismeretesen az ügygel. „Takargatják a gyilkosokat.“ „A szocialisták félnek a fénytől.“ „Politika vagy tízparancsolat?“ - harsogták a főcímek. Az ellenzék számára égből hullott manna volt ez a gyilkosság. A *Daily Mail* tízezer font jutalmat tűzött ki annak, aki a Webley-gyilkosság ügyében nyomra vezet a rendőrséget. Közben a Brit Fajvédők száma egy hét alatt szinte megkétszereződött. „Gyilkosok pártján állsz? Ha nem, csatlakozz a Brit Fajvédőkhöz!“ - ordították a plakátok minden oszlopról. Egyenruhás és civil fajvédők vonultak London utcáin; újoncokat toboroztak, hazafias tüntetéseket rendeztek, és magándetektív-feladatokat teljesítettek. Közben megragadták az alkalmat, és egész sor embert elverték, akikkel éppen nem értettek egyet. Tottenham és East Ham táján szabályos csatákat vívtak az ellenséges tömeggel, és számos rendőrt is megsebesítettek. Everard temetésén a koporsót a zöld egyenruhások több mint hárommérföldes oszlopa kísérte.

Spandrell minden reggel végigolvasta a lapokat. Mulattatták. Micsoda komédia! Micsoda hajcihő! Micsoda hasonlíthatatlan hülyeség! Illidge-nek, aki elutazott Lancashire-be az édesanyjához, képeslapot küldött: Everard egyenruhában, fehér lovon. Elárasztották az üzleteket ezekkel a fényképekkel, az utcasarkokon árusok kínálták. „A halott oroszlán nyilván sokkal többet árthat, mint az élő kutya - írta a képeslap hátára. - Isten mindig szerette a tréfát.“ Isten legjobb tréfája pedig, már ami Spandrellt illeti, az volt, hogy nem jelentkezett. Egyszerűen nem volt. Sem Isten, sem ördög. Mert ha az ördög jelentkezett volna, általa Isten is jelentkezik. Nem maradt az egészből más, csak egy undorító, piszkos ostobaság emléke és most ez az óriási hajcihő. Először: szemétláda-ügy, azután bohózat. De talán az ördög valóban a szemétládák szelleme. És Isten? Ebben az esetben Isten nem egyéb, mint a szemétládák hiánya.

- Isten nem külön-, nem felül- s nem kívülálló - emlékezett vissza Rampion szavaira. - A kívül- vagy felülálló Isten fogalma emberileg semmiképp sem fontos, lényegtelen. Isten bennünk sem lakozik abban az értelemben, ahogy a protestánsok használják: biztonságosan elraktározva a képzelet, az értelem, az érzelem s végül a lélek mélyén. Persze többek között ott is lakozhat. De úgy is benned van, mint mondjuk egy darab kenyér, amit megettél. Magában a testben, a vérben és belekben, a szívben, bőrben és ágyékban, mindenben benne van. Isten összeredmény, szellemi és testi eredménye minden gondolatnak és cselekvésnek, mely az életet szolgálja, minden eleven kapcsolatnak, mely a világgal összefűz. Isten a cselekedetek s viszonylatok minősége -tapasztalt, átértékel minőség. Mindenesetre, a mi céljainkra, az élet céljaira Isten ezt jelenti. Mert természetesen a megismerés és okoskodás céljaira tucatnyi más értelmezése is lehetséges. Nevezheted Jézus Krisztusnak, az *Ótestamentum* Jehovájának, nevezheted bárminek,

ami neked éppen megfelel. De mi köze mindennek hozzánk, testünkben élő lényekhez? Semmi, kivéve, hogy kárt okoz. Abban a pillanatban, amikor az ember megengedi, hogy az érzelmi, az ösztönös igazság életirányító szerepét átvegye a gondolati, az elvont igazság - lényegében minden tönkrement.

Spandrell tiltakozott. Az ember abszolút igazságokra vágyik, szilárdan rögzített külső jelekhez akarja igazítani a lépteit. S végül így fejezte be: - A zene létezik, még akkor is, ha te véletlenül botfűlű vagy. El kell ismerned abszolút létezését, függetlenül attól, hogy te figyelsz-e rá, élvezed-e vagy sem.

- Elméletileg, filozófiai értelemben, igen. Ismerd el, amennyire jólesik. De ne engedd, hogy elméleti megállapításod befolyásolja gyakorlati életedet. Elvontan tudd, hogy a zene létezik és szép. De azért, ha Mozartot hallasz, ne mutass olyan elragadtatást, amit nem érzel. Mert ha hazudozol, olyanná válsz, mint azok az idióta zenesznobok, akikkel lady Edward Tantamount estélyein találkozik az ember. Akik Bachot nem tudják megkülönböztetni Wagnertől, de vonítanak a gyönyörtől, mihelyt a hegedűk megszólalnak. Ugyanez áll Istenre is. A világ tele van nevetséges isten-sznobokkal. Olyan emberekkel, akik nem élnek igazul, akik soha semmi lényegeset nem tettek, semmiféle eleven kapcsolatot nem tartanak semmivel. Olyan emberekkel, akiknek Istenre vonatkozóan semmiféle személyes élményük vagy a legelemibb gyakorlati tudásuk sincs. De bőgnek, mint a borjak, a templomokban, mint a galambok turbékolják imádságaikat, eltorzítják, tönkreteszik szerencsétlen kis életüket, mert így akarja ezt az önkényesen elképzelt absztrakció, amit kineveztek istenüknek. Nagy rakás isten-sznob! Éppolyan nevetségesek és hitványak, mint a lady Edward zene-sznobjai. És nem akad valaki, akinek annyi esze volna, hogy ezt megmondja nekik. Sőt ellenkezőleg, az isten-sznobokat tisztelik, mert olyan jók, kegyesek és olyan keresztényiek. Pedig ezek halottak, akiket orron kellene fricskázni és fenéken billenteni, hogy keljenek fel végre, és éljenek igazán.

Spandrell, míg a levelezőlapot megcímezte Illidge-nek, erre a beszélgetésre gondolt. Isten nem jelent meg, az ördög sem jelent meg, ami megmaradt, csak a szégyenteljes komédia emléke a szemétládák között, ganajtúró bogarak ügködése a szemét eltakarításán. Istensznob - őt is így nevezné Rampion. A nem létező Isten keresése címén túrja a ganajt. De nem, nem, van Isten, mindeneken kívül és fölül, van egy abszolút Isten! Különben mivel magyarázhatná az imádság fogamatát? Mert igenis volt fogamatja. Hogy magyarázhatná meg a gondviselést, a végzetet? Jelen volt az Isten, csak elrejtőzött. Szándékosan bújt el előle. Hisz éppen az volt az ő feladata, hogy rábírja, jöjjön elő rejtkehelyéről, elvont, abszolút barlangjából, kényszerítse, hogy öltön testet és jelentkezzen az egyéni cselekedet minőségi élményében. Arról volt szó, hogy kívülről s felülről erőszakkal bevonszolja őt önmagába. De Isten nagy tréfamester. Spandrell erőszakkal akarta elővarázsolni megjelenését, mire a mágikusan kényszerítő emberáldozat vérgőzéből egy szemétláda emelkedett ki. De éppen varázslatának sikertelensége bizonyítja, hogy Isten jelen volt, csak kívül maradt. Minden, ami az emberrel történik, ahhoz hasonló, akivel történik. Szemétláda a szemétládához, ganaj a ganajhoz. Nem sikerült, Istent nem tudta kívülről magába kényszeríteni. De a szemétláda megjelenése bebizonyította, hogy Isten valóságos, Isten van, mint a gondviselés Istene, a végzet Istene, mint kegyelmet adó vagy megtartó Isten, mint a pre-desztináltan megváltó vagy elpusztító Isten. Az ő kiszabott sorsa: a szemétláda. Csupán következetes volt a gondviselő tréfamester: megint szemétládát ajándékozott neki.

Valamelyik nap a *London Library*-ben Philip Quarlesszel találkozott.

- Hallottam kisfiádról a szomorú hírt. Nagyon sajnálom - mondta Spandrell.

Philip mormolt valamit, és feszengett, mint a kínos helyzetbe került ember. Nem bírta elviselni, hogy bárki részt vegyen a szerencsétlenségében. Magánügy volt, szent és sérthetetlen. Fájt neki, ha hozzáértek, szégyellte mások előtt.

- Kivételesen oktan borzalom volt - mondta, hogy a beszélgetést az egyéniről és sajátosról az általános felé terelje.

- Minden borzalom oktan - mondta Spandrell. - Elinor hogy viseli el?
Nyílt kérdés volt, válaszolnia kellett rá: - Rosszul, egészen összetörte. - Közben azon tűnődött, miért olyan furcsán idegen a hangja, miért cseng olyan üresen.
- És mit terveztek a jövőre?
- Néhány nap múlva, ha Elinor elég erősnek érzi magát, külföldre utazunk. Valószínűleg Sienába megyünk. Onnan talán a tengerpartra, valahova a Maremmákba. - A földrajzi részletek némileg megvigasztalták.
- Szóval angol házitűzhelyet nem alapítasz - mondta Spandrell rövid szünet után.
- Megfosztottak az értelmétől.
Spandrell lassan rábólintott. - Emlékszel még beszélgetésünkre a klubban Illidge-dzsel és Walter Bidlake-kel? Hogy minden, ami az emberrel történik, olyan, mint az, akivel történik. Az angliai vidéki letelepedés egyáltalán nem hasonlított volna hozzád. Nem is lett belőle semmi.
Megakadályozta a sors. Kegyetlenül, istenemre ! De a gondviselés nem válogat az eszközökben. Utazgatni, nem lehorgonyozni, nézőnek maradni: ez a te létformád. Kényszerítenek, hogy azt tedd, ami vagy. - Csönd támadt. - És szemétdombon élni - folytatta Spandrell -, ez hozzám hasonlít. Bármit tegyek, akármilyen keményen is küzdjek a menekülésért, csak ott maradok a szemétdombon. Azt hiszem, örökre. Igen, örökre - szötte tovább a gondolatot. Kijátszotta az utolsó kártyát, és vesztett. Nem, nem az utolsót. Egy kártyája még maradt. Ez az utolsó előtti volt. Vajon az utolsóval is veszíteni fog?

HARMINCHETEDIK FEJEZET

Spandrell váltig unszolta őket, hogy most azonnal jöjjenek el hozzá. Föltétlenül meg kell hallgatniuk a *Heilige Dankgesang eines Genesenen an die Gottheit, in der lydischen Tonart*-ot.*

*Egy gyógyult hálaéneke az istenséghez, lid hangnemben.

- Semmit sem tudsz addig, amíg ezt nem hallottad - jelentette ki. - Cáfolhatatlanul bizonyít: lelket, jóságot, Istent, mindent. Ez az egyetlen igazán létező bizonyíték, mert Beethoven volt az egyetlen ember, aki felismerését ki is tudta fejezni. El kell jönnötök.
- Nagyon szívesen - mondta Rampion -, de...
- Tegnap egész véletlenül megtudtam - szakította félbe Spandrell -, hogy az *a-moll kvartett*-et felvették lemezre. Azonnal rohantam, vásároltam egy gramofont, és megvettem a lemezt, külön a te kedvedért.
- Az én kedvemért? Miért ez a nagylelkűség?
- Nem nagylelkűség - nevetett Spandrell. - Merő önzés. Azt akarom, hogy meghallgasd, és erősítsd meg a véleményemet.
- De miért?
- Mert bízom benned, és ha te megerősíted a véleményemet, magamban is bízni fogok.
- Óriási figura vagy! - csúfolódott Rampion. - Át kellene térned a katolikus hitre, hogy gyóntatód legyél.
- Igazán gyertek el. - Spandrell most komolyan beszélt.
- De nem most... - szólt közbe Mary.
- Nem ma - visszhangozta a férje, és azon tűnődött, miért olyan furcsán makacs ez az ember. Mi van vele? Mozdulatai, hangja, pillantása... Olyan izgatott. Rengeteg dolgom van ma délután.
- Akkor holnap.
Mintha részeg volna, gondolta Rampion. - Nem lenne jobb holnapután? - mondta. - Nekem jobban megfelelne. És a gramofon sem repül el addig.
Spandrell hangtalanul nevetett. - Nem, de esetleg én elrepülök - mondta. - Lehet, hogy

holnapután már nem leszek itt.

- Nem is mondta, hogy elutazik - szólt Mary. - Hova megy?

- Ki tudja? - válaszolta Spandrell, és megint nevetett. - Én csak annyit tudok, hogy már nem leszek itt.

- Rendben van - bólintott Rampion, aki kíváncsian figyelte Spandrellt. - Legyen hát holnap. - „Miért olyan melodramatikus?” - töprengett.

Spandrell elköszönt.

- Mi baja lehet? - kérdezte Rampion, mikor az ajtó becsukódott mögötte.

- Nem vettem észre rajta semmi különöset - válaszolta Mary.

- Te az Utolsó ítéletet se vennéd észre - mondta Rampion türelmetlen mozdulattal. - Hát nem láttad, hogyan fojtotta magába az izgalmát? Lefojtotta, mint fedő a gőzt. És az a melodramatikus nevetése. Mint a tudatos cselszövő a színpadon...

- Hát színészkedett? - kérdezte Mary. - Bolondját járta a kedvünkért?

- Nem, nem. Őszinte volt. De ha az ember őszintén vállalja a cselszövő szerepét, akkor elkerülhetetlenül úgy is viselkedik, mint egy elszánt gonosztevő. Önmaga ellenére is alakítja a szerepét.

- De miféle tudatos cseleket sző?

- Az ördögbe is, hát honnan tudhatnám? - kiáltotta Rampion türelmetlenül. Mary mindig elvárta, hogy titokzatos és varázslatos intuíciójával mindent kitaláljon. Ez a hite néha mulattatta Rampiont, tetszett neki, de néha bosszantotta is. - Spandrell gyóntatóatyja vagyok én?

- Semmi okod így dühbe gurulni!

- Épp ellenkezőleg - mondta Rampion, úgyszólván nincs olyasmi, amin ne kellene dühbe gurulnom. Az ember csakis azért őrzi meg a hidegvérét, mert élete jó részét csukott szemmel, félálomban tölti el. Ha az ember mindig ébren lenne... Uramisten! Nem sok porcelán maradna épen. - És peckesen bevonult a műtermébe.

Spandrell Chelsea-ből a folyó partján lassan kelet felé sétált, és a *Heilige Dankesang*-ból a lydiai dallam első taktusait fütyölte. Újra meg újra elfütyölte. A folyó belenyújtózott a forró, párás levegőbe. Spandrell úgy itta a zenét, mint vizet a kiszikkadt talaj. Annyi aszályos év után végre egy forrás, egy kút. Mellette öntözőkocsi vont maga után mesterséges záporuszályát. A nedves porból jó szagok szálltak. A zene bizonyíték, Rampionnak is megmondta. A csatorna szájánál kis vízesés képződött, és egy összegyűrt cigarettadobozt és darabka narancshéjat hömpölygetett a lefolyóba. Spandrell már nem fütyölt. Az alapvető borzalom. Mintha szemetet szállított volna. Igen, az volt. Kellemetlen és ronda, mint a pöcegödör-tisztítás. Nem annyira szörnyű, inkább ostoba, leírhatatlanul ostoba. A zene bizonyítja, hogy Isten létezik. De csak addig, míg a hegedűk szólnak. Mikor a vonók elhagyják a húrokat... Mi jön akkor? Szemét és ostobaság, könyörtelen aszály.

A Vauxhall Bridge Roadon egy shillingért levélpapírt és borítékot vett. Csésze kávé meg egy zsömle erejéig kávéházi asztalt bérelt. Ceruzavéggel ezt írta a papírra: „A Bátor Brit Fajvédők Főtitkárának. Uram, holnap, szerdán, délután ötkor elfoghatják Everard Webley gyilkosát Catskill utca 37. szám alatt (S.W.7). A lakás a második emeleten van. A gyilkos valószínűleg maga nyit ajtót. Fegyvert hord, elszánt ember.”

Átolvasta, és azok a levelek jutottak eszébe, melyeket ő és az ifjabb Pokinghorne kilencéves korukban írtak (vért utánzó vörös tintával az akkori krimik hatása alatt). Leveleikkel Miss Vealt, az internátus gazdasszonyát rémítették. Üzelmeiket leleplezték, és az igazgató elé kerültek. Az öreg Nózi fejenként hármat húzott az ülepükre. „Fegyvert hord, elszánt ember.” Ez tisztára Pokinghorne stílusa. De ha nem írja, akkor nem lesz náluk revolver, és akkor, igen, akkor nem történik meg. Semmi sem történik. Maradjon csak így. Összehajtotta a levelet, és borítékba tette. Van alapvető butaság is, éppen úgy, mint alapvető aljasság és ostobaság. Ráfirkantotta a címzést.

- Nos, itt vagyunk - mondta Rampion másnap délután, mikor Spandrell ajtót nyitott. - És hol van Beethoven? Hol van Isten létének és a krisztusi erkölcs felsőbbrendűségének híres bizonyítéka?

- Idebent. - Spandrell lakószobájába vezette őket. A gramofon az asztalon állt. Mellette négy-öt lemez. - Itt kezdődik a lassú tétel - emelte fel Spandrell az egyik lemezt. - A kvartett többi részével nem terhellek, bár végig gyönyörű. De számunkra a *Heilige Dankgesang* a döntő. - Felhúzta a masinát; a lemez forogni kezdett; a mikrofon tűjét lassan ráengedte a barázdált felületre. Egyetlen hegedű hosszú, elnyújtott hangja hallatszott, azután egy szexttel feljebb folytatta, a kvintre hullott (mialatt a második hegedű is rákezdett ott, ahonnan az első elindult), majd az oktávra ugrott, és ott maradt függve két hosszú ütemen át. Több mint száz évvel azelőtt a süket Beethoven vonós hangszerek képzeletbeli zenéjét hallotta. A muzsika legbensőbb gondolatait és érzelmeit fejezte ki. Vonalazott papírra tintával jeleket rajzolt. Száz évvel később négy magyar muzsikus Beethoven sebtében firkált kottájának nyomtatott másolatáról megszólaltatta azt a zenét, melyet a mester sohasem hallott, csak képzeletében. Sellak felületen csigavonalú barázdák idézték fel a magyar muzsikusok játékát. Forgott a mesterséges emlékezés, barázdáin futott a tű, és a halk zúgáson s karcoláson át, mely Beethoven önnön süketiségének zörejeit utánozta, a szerző meggyőződése, érzelmi élményei, mint hallható jelképek, beleremegtek a levegőbe. Lassan, nagyon lassan kibontakozott a dallam. Archaikus lydiai hangzatok lebegtek a levegőben. Szenvedélymentes zene volt, oly áttetsző, tiszta és kristályos, mint a délszaki tengerek, mint egy alpesi tó. Víz a vízen, csönd a csöndre simulva. Hullámtalan távlatok, sík láthatárok összhangja, derű s nyugalom ellenpontja. És minden tiszta, csillogó. Nincs köd, nincs bizonytalan félhomály. A csöndes és elragadtatott szemlélődés nyugalma ez, nem kába álmodás, nem alvás. A lábadozó derűje, aki lázalmából felébredt, és most újszülött a szépség birodalmában. De láza „az életnek nevezett láz“, és újjászületése nem a mi világunkba hozta vissza: a szépség földöntúli, és a derű Isten békéje. A lydiai dallamokból mennyország szövődött.

Harminc lassú ütem felépítette a mennyországot. Ekkor hirtelen megváltozott a zene jellege. Ódon régisége eltűnt, modern lett. A lydiai összhangot a megfelelő dúr-hangnem váltotta fel. Meggyorsult a tempó. Az új dallam szökelt, és táncolt, de nem paradicsomi tájak, hanem földi hegyek fölött.

- „*Neue Kraft fühlend*“ - idézte Spandrell suttogva a partitúrából. - Erősebbnek érzi magát, de ez már nem olyan mennyei.

Az új dallam tovább szökdécselt, még vagy ötven taktuson át, s karcolások között elhalt. Spandrell felemelte a tűt, megállította a forgó lemezt.

- A lydiai rész a túloldalon kezdődik újra - mondta, miközben felhúzta a gramofont. - Utána még több jön ebből az élénkebb ritmusból A-dúrban, majd a lydiai dallam egészen végig, és egyre szebb és szebb lesz. Ugye csodálatos? - fordult Rampionhoz. - Hát nem bizonyíték ez?

- Csodálatos - bólintott Rampion - De érzésem szerint csak egyetlen dolgot bizonyít, hogy a beteg emberek nagyon gyöngék. Olyan ember művészete ez, aki elveszítette a testét.

- De megtalálta a lelkét.

- Ó, igen, elismerem - mondta Rampion -, a betegek nagyon átszellemültek. De csak azért, mert nem egészen emberek. Az eunuchok nagyon átszellemült szerelmesek, ugyanezen oknál fogva.

- De Beethoven nem volt eunuch.

- Tudom. De miért akart az lenni? Miért eszményítette a kasztrációt és a testetlenséget? Mi ez a zene? Himnusz a heréltség dicséretére. Nagyon szép himnusz, elismerem. De nem választhatott volna megéneklésre valami emberibbet, mint a kasztráció?

Spandrell felsóhajtott. - Számomra üdvözítő látomás, maga a mennyország.

- Nem a föld. Hisz éppen ezt kifogásolom.

- Hát nem képzelheti el az ember a mennyországot, ha ahhoz van kedve? - kérdezte Mary.

- Dehogynem, csak éppen ne akarja elhíttetni velünk, hogy képzelete az igazság, szépség, bölcsesség, erény és minden más efféle alfája és omegája. Spandrell a testetlen heréltséget mint ilyent akarja elfogadtatni velünk. De én nem fogadom el, semmiképpen sem.

- Hallgasd meg az egész tételt, mielőtt ítélsz. - Spandrell megfordította a lemezt, és lassan ráeresztette a tűt. A lydiai zene fénylő mennyországa remegett a levegőben.

- Gyönyörű, gyönyörű - mondta Rampion, mikor a lemez lejárt. - Neked teljesen igazad van. Ez tényleg a mennyország, ez maga a lélek élete. Még sohasem találkoztam a szellem ilyen tökéletes elvonatkozásával a valóságtól. De miért törekedett erre az elvontságra? Miért nem érte be azzal, hogy ember legyen és nem elvont lélek? Miért, miért? -- Föl-alá járt a szobában. - Ez az átkozott lélek - folytatta -, ez az átkozott, elvont lélek olyan, mint a rák, fölfalja a természetes, igazi, emberi valóságot, terjed, egyre terjed az élet rovására. A te ostoba öreg Beethovened miért nem elégszik meg a valósággal? Miért érzi szükségét, hogy a természetes, meleg, valódi életet a lélek absztrakt rákdaganatával helyettesítse? Egy daganat is lehet szép alakú, de ördögbe is, hát csak szebb az egészséges test! Nem kell nekem a te szellemi rákod.

- Nem vitatkozom - mondta Spandrell. Egyszerre nagyon fáradtnak, lehangoltnak érezte magát. Kudarcot vallott. Rampiont nem sikerült meggyőznie. A bizonyíték végül is nem volna bizonyíték? A zene nem utalt volna önmagán és szerzője sajátos egyéniségén túl semmire? Órájára pillantott, mindjárt öt óra. - Hallgasd meg mindenesetre a tétel végét - mondta -, ez a legjobb része. - Felhúzta a gramofont. Még ha nincs jelentése - gondolta -, akkor is szép, amíg tart. És talán van jelentése. Végtére is Rampion sem csálhatatlan. - Halld csak.

Ismét megszólalt a zene. A lydiai mennyországban most valami új és csodálatos dolog történt. A lassú dallam üteme felgyorsult, megkettőződött, élesebb, határozottabb körvonalakat kapott. Egy belső hang makacsul hárfázni kezdte zokogó dallamát. Úgy tetszett, a mennyország hirtelen és a lehetetlennel határos módon még mennyebbé vált, az elért tökély a még mélyebb és teljesebb tökély szintjére emelkedett. A szavakkal ki nem fejezhető béke tovább uralkodott, de már nem a lábadozás, a passzivitás békéje volt. Életre kelt, borzongott, úgy tetszett, egyre nő, és felfokozza önmagát. Aktív nyugalmat, szinte szenvedélyes derűt árasztott. Az örök élet és örök pihenés természetfölötti paradoxona megvalósult a zenében.

Lélegzetfojtva hallgatták. Spandrell ujjongva nézett vendégeire. Kétségei eltűntek. Hát kétkedhet valaki abban, ami jelen van, ami nyilvánvalóan létezik? Mark Rampion bólintott.

- „Már-már meggyőzendesz engem...” - suttogta. - De ez túl jó.

- Hát lehet valami túl jó?

- Nem emberi. Ha tovább tartana, nem bírnád elviselni. Belehalnál.

Elhallgattak. Szólt a zene. Mennyországból mennyországba, üdvösségből igazabb üdvösségbe vezetett. Spandrell felsóhajtott, és behunyta szemét. Arca komoly és derűs volt, mintha álom vagy halál simította volna ki vonásait. „Igen, halott - gondolta Rampion, és nézte. - Nem hajlandó ember lenni. Nem ember. Vagy démon, vagy halott angyal. Most halott.”

Diszharmónia érintette a lydiai harmóniát, és a boldogság a gyönyör szinte elviselhetetlen fájalmával járta át Spandrell szívét. Ismét sóhajtott. Kopogtak az ajtón. Felnézett. A gúny vonása megint arcára rajzolódott, szája sarka ironikusan legörbült.

„Lám, most megint démon - gondolta Rampion -, életre kelt, és démonná változott.”

- Itt vannak - szólt Spandrell, és anélkül, hogy Mary „kik?” kérdésére válaszolt volna, kisetett a szobából.

Rampion Maryvel a gramofon mellett maradt, és a menyeyi kinyilatkoztatást hallgatta. Fültépő dőrej. Kiáltás, újabb dörrenés, azután még egy. A hangok paradicsoma darabokra tört.

Felugrottak, és az ajtóhoz rohantak. Az előszobában három zöld egyenruhás Brit Fajvédő állt, és Spandrellt nézte. Kezükben revolver. A földön is feküdt egy revolver. A haldokló mellett.

Halántékán lyuk tátongott, ingén vérfolt. Ujjai szétnyíltak, és összecsucódtak, ismét szétnyíltak, és összecsucódtak, mintha a padlót kaparnák.

- Mi az, mi?... - kezdte Rampion.

- Ő lőtt először - vágott szavába az egyik férfi.

A pillanatnyi csendben a nyitott ajtón át kihallatszott a muzsika. Megcsappantak a szenvedélyek az égi dallamban. A hosszan kitartott hangok mennyországba ismét az abszolút nyugalom, a csend és boldog lábadozás tanyája lett. Hosszan kitartott hangok, megismételt akkordok; tisztán, világosan árad a zene, függ és lebeg, erőfeszítés nélkül a magasba szárnyal, föl, egyre följebb... A muzsika hirtelen elhallgatott. És nem maradt egyéb, csak a tű karcolása a forgó lemezen.

*

Szép délután volt. Burlap gyalog ment haza. Elégedett volt önmagával és a világgal általában. „Én elfogadom a világegyetemet.“ így fejezte be jövő heti vezércikkét alig egy órával ezelőtt. „Én elfogadom a világegyetemet“ Minden oka megvolt rá, hogy elfogadja. Mrs. Betterton sok hízelgéssel körített, kitűnő ebéden látta vendégül, a chicagói *Felvilágosult Keresztények Lapja* háromezer dollárt ajánlott fel *Szent Ferenc és a modern lélek* című tanulmánya folytatásos közléséért. Burlap válaszsürgönyében háromezeröttszázat követelt. A *Felvilágosult Keresztények* válasza ma délután érkezett meg: elfogadták feltételeit. Azután itt volt az észak-angliai Erkölcsvédő Bizottságok Társasága. Meghívta, hogy Manchesterben, Bradfordban, Leedsben és Sheffield-ben négy-négy előadást tartson. Előadásonként tizenöt guinea. Angliai viszonylatban egyáltalán nem rossz. És nagyon kevés munkát kíván. Semmi az egész: összegyűrja néhány vezércikkét a *World*-ből. Kétszáznegyven guinea plusz háromezer dollár, az annyi mint... No, közel ezer font. Elmegy a tőzsdeügynökéhez, megbeszéli vele a gumirészvények állását és kilátásait. És mi lenne, ha a Beruházási Bankkal próbálkoznék? Egészen biztos, hat-hét százalékos kamatot fizetnek. Burlap séta közben halkán fütyörészett. Mendelssohntól *A dalnak lenge szárnyán*-t fütyölte. A chicagói keresztények és az Erkölcsvédő Bizottságok megtáltosították, átszellemülten muzikális lett. Nem kevesebb elégtétellel fütyörészett, mikor a nap másik diadalára gondolt. Végre megszabadult Ethel Cobbett-től. Szerencsés pillanat volt. Miss Cobbett szabadságra utazott. Az effélét könnyebb postán elintézni, mint szemtől szembe. Mr. Chivers, a kiadóhivatal igazgatója, hivatalos hangú levelet írt. Pénzügyi okok miatt a *Literary World* kénytelen sürgősen csökkenteni alkalmazottai számát. Sajnálja, de... A törvény értelmében egyhavi felmondási idő elég lett volna. De az igazgatók - szolgálati érdemei elismeréseként - a mellékelt csekken háromhavi fizetését folyósítják. Ha kívánja, referenciát bármikor készséggel küld, és marad teljes tisztelettel... Mr. Chivers zord hivatalosságát Burlap magánlevéllel enyhítette. Soraiból áradt a sajnálkozás, a baráti jóindulat, felpanaszolta, hogy az olvasók nem veszik a *Literary World*-öt, elsírta, hogy Istent, akit ez esetben ő és az irodalom testesített meg, legyőzte Mammon, ez esetben Chivers úr és minden szőrösszívű üzletember. Miss Cobbettet már beajánlotta barátjának, Juddnak a *Wednesday Review*-től, valamint számos újságíró ismerősének a sajtóvilágban, és a jövőben is minden tőle telhetőt el fog követni stb., stb. Hála istennek, Ethel Cobbett-tel végzett - gondolta útban hazafelé, miközben gazdag kifejező erővel fütyörészte *A dalnak lenge szárnyán*-t. Ami őt illeti, Ethel Cobbettnek vége. S nemsokára az egész világ számára vége. Néhány nappal később ugyanis Ethel Cobbett tizenkét oldalas levelet írt. Burlap csak az első iszonyatos mondatot olvasta el, s a levelet azonnal bedobta a tűzbe. Ethel Cobbett pedig a levél megírása után fejét a tűzhely sütőjébe dugta, és kinyitotta a gázcsapot. Mindezt persze Burlap nem láthatta előre. Fütyörészve mendegélt hazafelé, jó hangulatát semmi sem zavarta. Aznap éjszaka Beatrice meg ő kisgyerekesdit játszottak, és együtt fürödtek. A nagy, régimódi fürdőkád két végében ült a két kis lurkó. És hogy hancúroztak! Telepancsolták a fürdőszobát. Mert övék a Mennyeknek Országáa.

KLADTA AZ EURÓPA KÖNYVKLADÓ
A KLADÁSÉRT AZ EURÓPA KÖNYVKLADÓ IGAZGATÓJA FELEL
SZEDTE A NYOMDAIPARI FÉNYSZEDŐ ÜZEM (829704/08)
NYOMTA AZ ALFÖLDI NYOMDA
A NYOMDAI RENDELÉS TÖRZSSZÁMA: 82.6633.66-14-1
KÉSZÜLT DEBRECENBEN, 1983-ban
FELELŐS SZERKESZTŐ: DEZSÉNYI KATALIN
A FEDELET BÁNKI JUDIT TERVEZTE
MŰSZAKI VEZETŐ: SZEGLETH KÁROLY
KÉSZÜLT 51700 PÉLDÁNYBAN, 31,97 (A/5) ÍV TERJEDELEMBEN
EU-c-8384
ISBN 963 07 3176 2